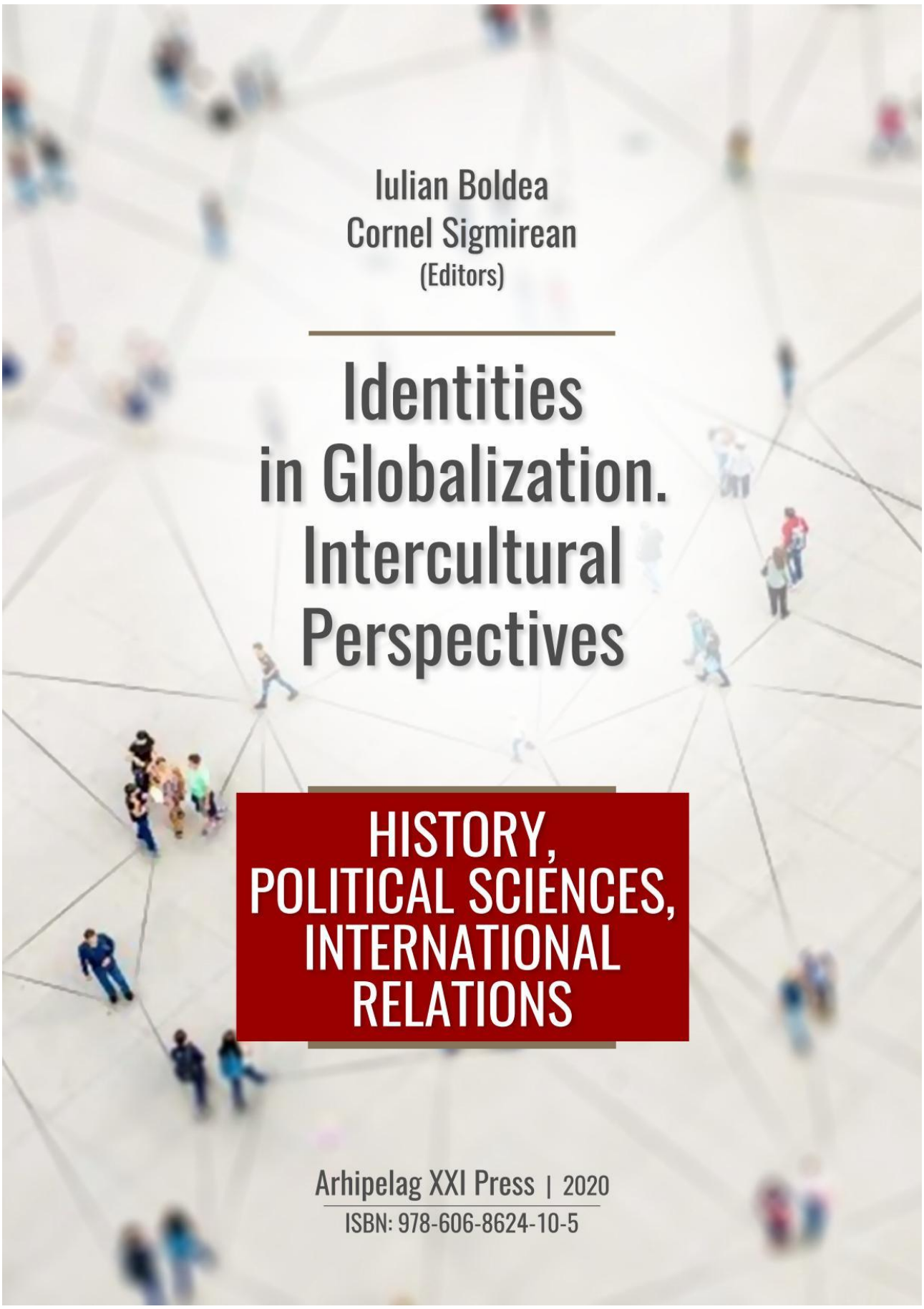
Iulian Boldea
Cornel Sigmirean
(Editors)
Identities in Globalization. Intercultural Perspectives
HISTORY, POLITICAL SCIENCES, INTERNATIONAL RELATIONS
Arhipelag XXI Press | 2020
ISBN: 978-606-8624-10-5

Date:
23-24 May 2020

Location:
„DIMITRIE CANTEMIR" University, Tîrgu Mureș

IDENTITIES IN GLOBALISATION. INTERCULTURAL PERSPECTIVES
Section: History, Political Sciences, International Relations

ISBN: 978-606-8624-10-5

Edited by:
The Alpha Institute for Multicultural Studies
Moldovei Street, 8
540522, Tîrgu Mureș, România
Tel./fax: +40-744-511546
Email: iulian.boldea@gmail.com
Published by:
"Arhipelag XXI" Press, Tîrgu Mureş, 2020
Tîrgu Mureş, România
Email: tehnoredactare.gidni@gmail.com

Contents

THE PARTICULARITIES OF THE STATE OF EMERGENCY IN ROMANIA IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

Emil Boc

Assoc. Prof., PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 7

MOVEMENTS TO RETURN TO ORTHODOXY IN MARAMUREȘ AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Nicolae Iuga

Prof., PhD, Associate Researcher Gr. I „Constantin Rădulescu-Motru" Philosophy Institute, Romanian Academy 15

ABOUT THE ROMANIAN SOCIETY IN THE INTERWAR PERIOD

Adrian-Claudiu Stoica

Assoc. Prof., PhD, Politehnica University of Bucharest 21

OLD MANUSCRIPTS FROM CRIȘANA: FOUNTAINS OF THEOLOGICAL, HISTORICAL AND LITERARY CULTURE

Miron Ioan Erdei

Assoc. Prof., PhD, University of Oradea 32

BELLUM ATROX AUT STERILEM PACEM. SOME ASPECTS CONCERNING THE MENTAL STATE OF THE ROMAN SOLDIERS

Fabian Istvan

Lecturer, PhD, UMFST Târgu Mureș 40

ASPECTS OF SOCIAL AND POLITICAL RELATIONS IN THE NORTH OF THE LOWER DANUBE. VARIOUS POPULATIONS

Ștefan Lifa

Lecturer, PhD, West University of Timișoara 45

THE ABUSES OF THE TOTALITARIAN COMMUNIST REGIME REFLECTED IN THE LIFE AND WORKS OF METROPOLITAN VASILE LĂZĂRESCU FROM BANAT (1894-1969)

Ionel Chira

Lecturer, PhD., Faculty Orthodox Theology „Episcop Dr. Vasile Coman", University of Oradea 50

THE CONDITION OF THE ANTIQUE DEALERS IN BUCHAREST DURING THE COMMUNIST REGIME (1944-1949)

Marius-George Coșarcă

PhD Student, University of Bucharest 58

THE LEGIONNAIRE REBELLION IN THE LUDUȘ AREA, TURDA COUNTY, JANUARY 1941

Antoniu-Ioan Berar

PhD Student, UMFST Târgu Mureș 62

GYPSIES AND BEGGARS IN HUNEDOARA DISTRICT (1918-1989). PROFILE AND IMAGE

Dan-Victor Trufaș

PhD Student, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 69

ROMANIA'S « CLOSED SPACE » IN THE TOTALITARIAN EPOCH

Ana-Elena Costandache

Lecturer PhD, "Dunărea de Jos" University of Galaţi 77

CATILINA'S SPEECH AT PISTORIA (SALLUSTIUS, CAT., 58)

Dan Bălteanu

PhD Student, University of Craiova 82

IN THE OTTOMAN WORLD

Carmen Dărăbuș

Assoc. Prof., PhD, Technical University of Cluj-Napoca – Baia Mare North University Centre 90

ROMANIAN-SPANISH DIPLOMATIC RELATIONS IN THE 30S

Brigitta Lutyan

PhD Student, UMFST Târgu Mureș 96

THE ETERNAL CROSS AND THE LIGHT OF CRESCENT MOON, MEDIEVAL WAKING OF FAITH IN THE CAROLINGIAN PERIOD (STUDIES OF POPULAR LITERATURE AND ATTITUDINAL ANTHROPOLOGY)

Ștefan Lucian Mureșanu

PhD., "Hyperion" University of Bucharest 102

THE UNION OF COMMUNIST YOUTH OF TULCEA COUNTY (1944-1948)

Valentina-Maria Enache

PhD Student, University of Bucharest 113

THE IMPACT OF CULTURAL IDENTITY IN INTERNATIONAL TRADE

Florentina Trif

PhD Student, "Ovidius" University of Constanța 119

THE TWO CITIES, FROM A PHILOSOPHICAL, ANTHROPOLOGICAL AND THEOLOGICAL PERSPECTIVE

Gigi Sorin Sasu

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center 124

PARTICIPATION OF LUDUȘ MILITARY ON THE EASTERN FRONT IN WORLD WAR TWO

Marcela Berar

PhD Student, UMFST Târgu Mureș 131

PATTERNS/ BELIEFS/ MENTAL PROGRAMS IN NEURO-LINGUISTIC PROGRAMMING

Angela Drăghia

PhD Student, West University of Timișoara 139

PROJECTS CONCERNING THE INFRASTRUCTURE OF OLTENIA (1920-1941)

Florin Nacu

Scientific Researcher, PhD, Social-Humanistic Researches Institute "C.S. Nicolăescu Plopșor" Craiova.. 149

ISLAMIC GROUPS, EAST AND WEST - FIGHT FOR POWER DIPLOMATIC, ECONOMIC AND ARMED MANEUVERS

Costina Sfinteș

Scientific Researcher, PhD, ”Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu 153

„FROM UNCLE NICU TO DRACULA”. THE ANTI-COMMUNIST ROMANIAN REVOLUTION REFLECTED INTO THE ITALIAN PRESS (1989)

Corina Hațegan

Scientific Researcher, ”Gheorghe Șincai” Institute for Social Sciences and Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureș 158

THE EVOLUTION OF THE POLITICAL OBJECTIVES OF CREATING AND IMPOSING THE MOLDAVIAN LANGUAGE IN THE FORMER SOVIET UNION 1924-2020

George Damian Mocanu

Scientific Researcher, The European Center of Ethnic Studies, Romanian Academy..... 166

MARIUS MIRCU AND THE COMMUNIST EPOCH

Carmen Țâgșorean

Postdoctoral Researcher, ”Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca 174

SCHOOL CANTEENS ESTABLISHED BY MITROPOLY OF OLTENIA (1940-1941)

Diana-Mihaela Păunoiu

Scientific Researcher III, PhD, Social-Humanistic Researches Institute „C. S. Nicolăescu-Plopşor”, Craiova 183

THE POLITICAL ACTIVITY OF THE GREEK COMMUNITIES FROM THE OLD KINGDOM IN THE ATTENTION OF THE ROMANIAN SECURITY SERVICE FROM THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Emanuil Ineoan

Researcher, PhD, The European Center for Ethnic Studies, Romanian Academy 191

PAPAL NUNCIO IN ROMANIA AND THE ISSUE OF THE DEPORTATIONS IN TRANSNISTRIA DURING WORLD WAR TWO

Florinela Giurgea

PhD, UMFST Târgu Mureș 209

CHRISTIANS AND THEIR OCCUPATIONS UNDER THE SIGN OF TRADITION

Liliana Trofin

Assoc. Researcher, The Romanian Academy -.European Center of Studies Covasna-Harghita..... 217

TWO COMPARING CULTURES. FOLKLORE AND TRADITIONS IN ROMANIA AND CALABRIA

Maria Sergi

Dottssa, Università degli Studi di Parma 225

SMOKE, LIFE AND SOCIETY IN INTERWAR ROMANIA

Truța Ferencz-Iozsef

Research Assistant, ”Gheorghe Şincai” Institute for Social Sciences and Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureș 245

ROMANIAN TRADITIONAL TEXTILES: FROM NATIONAL IDENTITY TO THE SOURCE OF CULTURAL ENTREPRENEURSHIP

Janeta Iuga , Ionela Toda

Postdoctoral Researcher, MA Student, West University of Timișoara 256

THE POSCOLONIAL UMBRELLA AND ITS SUBALTERN VOICES

Patricia-Dorli Dumescu

PhD., „Victor Babeș” University of Medicine and Pharmacy, Timișoara..... 262

DECADENT BEAUTY: FRENCH - ENGLISH EXCHANGES IN FIN DE SIÈCLE LITERATURE

Maria Ioana Oancea

PhD Student, University of Bucharest..... 269

SOTERIOLOGY IN OLD DANUBIAN CIVILIZATION

Irina Iorga

PhD, ”Dimitrie Cantemir” High School, Iași 277

THE MODERNIST MODEL IN APPROACHING THE ANCIENT ECONOMY

Valentina Popa Ilie

PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza” University of Iași 284

THE PARTICULARITIES OF THE STATE OF EMERGENCY IN ROMANIA IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

Emil Boc

Assoc. Prof., PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The Coronavirus pandemic triggered the adoption of the most severe measures ever taken after Word War II. The Coronavirus crisis is far from over. It is only after the appearance of a vaccine (12 – 18 months) that we will be able to talk about the end of this pandemic. Countries'response to the Coronavirus pandemic was different. Some countries have taken severe measures, while others have adopted the „mass immunization" strategy. Can "a code of good practice" on the management of the Coronavirus crisis already be achieved? Romania established the state of emergency on 16.03.2020 and was extended by another 30 days on 14.04.2020. Controversial political and legal views have not ceased to arise. There is already a notification of the Advocate of the People (Ombudsman) addressed to the Constitutional Court regarding the establishment of the state of emergency in Romania. Can the Parliament amend the content of the Decree establishing the state of emergency? Is it possible that the Decree of the President of Romania establishing the state of emergency restricts the exercise of rights and freedoms or only by law can such an action be achieved? Our research will respond to these challenges based on legal and constitutional analysis.

Keywords: State of emergency, government, parliament, emergency powers, COVID-19.

Organizația Mondială a Sănătății a declarat în 11 martie 2020 infecția COVID – 19 pandemie în contextul creșterii numărului de cazuri la peste 124.000 în peste 110 țări și teritorii din toată lumea și din cauza riscului crescut de continuare a răspândirii infecției la nivel global[1]. Spre deosebire de alte pandemii care au existat în istorie[2], pandemia COVID-19 a condus deja la cele mai severe măsuri luate vreodată pe timp de pace și, cu siguranță la cele mai grave după cel de-al doilea război mondial. Datorită erei globalizării în care trăim, impactul pandemiei COVID-19 este fără precedent în civilizația noastră modernă. COVID-19 este prima „pandemie 4.0"[3].

Pandemia COVID-19 este departe de a fi încheiată. Cel mai probabil, un vaccin împotriva COVID-19 va apărea peste 12-18 luni. Răspunsul statelor lumii la această pandemie a fost și este extrem de diversificat. Totuși, considerăm că se poate vorbi, chiar dacă cu multiple nuanțe individuale, de două modele de abordare a pandemiei: modelul implementării unor măsuri severe de izolare și de restrângere a exercițiului unor drepturi si libertăți fundamentale și modelul bazat pe recomandări, fără masuri severe de izolare sau de restrângere consistentă a exercițiului unor drepturi și libertăți.

Majoritatea covârșitoare a statelor lumii a adoptat modelul măsurilor severe de izolare și de restrângere a exercițiului unor drepturi și libertăți, chiar dacă aceste măsuri au fost implementate mai devreme sau mai târziu, gradual sau abrupt.

Dintre măsurile adoptate de către state la nivel național și care se încadrează în această categorie amintesc: măsuri de carantină și de autoizolare la domiciliu, închiderea școlilor,

[1] https://www.hotnews.ro/stiri-international-23716496-oms-pandemie-coronavirus-covid-19-intampla.htm. Site accesat la data de 1 mai 2020;

[2] https://life.ro/cele-mai-mari-epidemii-din-istorie-10-pandemii-care-au-schimbat-istoria/. Cele mai mari pandemii din istorie au fost: poliomelita (a început în 1916 și a atins punctul culminant în 1952), epidemia de variolă (în anii 1600), epidemia de ciumă bubonică (1314-1351), Ciuma lui Iustinian (540), Epidemia de febră galbenă (1793), Epidemia de Tifos (1600, 1914-1918), Holera (1817-), Epidemia de gripă spaniolă (1918), SARS (Sindromul acut respirator sever,2003),Ebola (2014).

[3] Roger, Frutos, Marc, L.Roig., ș.a., ***COVID-19: The conjunction of events leading to the pandemic and lessons to learn for future threats***, în https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fmed.2020.00223/full, 2 mai 2020;

universităților, creșelor și grădinițelor , frontiere de stat controlate sau închise, suspendarea curselor și a legăturilor aeriene, interzicerea adunărilor publice, închiderea centrelor comerciale neesențiale, a barurilor, restaurantelor, a centrelor sportive și culturale; diverse modalități de restrângerea dreptului de circulație. Chiar și în prezența acestor măsuri de o severitate fără precedent, numărul cazurilor de COVID -19 și de decese cauzate de această infecție a atins cifre ridicate, cu tendință ascendentă. La nivel global se înregistrează 4.040.289 cazuri confirmate de infecție cu COVID - 19, din care 279.565 decese[4].

Modelul de abordare a pandemiei bazat pe recomandări adresate populației și fără impunerea de măsuri severe a fost implementat în Marea Britanie, Olanda , Suedia și, într-o anumită formă, în Statele Unite ale Americii. Cu excepția Suediei, toate celelalte state, după o etapă inițială bazată pe această strategie, au trecut la aplicarea măsurilor severe împotriva pandemiei. Modelul suedez se bazează pe următoarele recomandări și măsuri[5]: evitarea deplasărilor mai puțin necesare în interiorul țării, încurajarea muncii de acasă, respectarea distanței sociale în spațiile publice, dar mai ales în tren, metrou, autobuz sau alte mijloace de transport în comun, persoanele peste 70 de ani să rămână acasă cât mai mult timp cu putință, interzicerea adunărilor publice cu mai mult de 50 de participanți sau interzicerea vizitelor în căminele de bătrâni. Experiența suedeză a fost apreciată pozitiv în perioada de început a pandemiei, dar în prezent devine din ce în ce mai controversată datorită creșterii numărului de decese. În comparație cu țările din vecinătate (cu excepția Olandei, care inițial a avut aceeași abordare) care au impus măsuri severe împotriva COVID-19, Suedia are un număr mult mai mare de decese[6].

România a optat pentru aplicarea modelului de măsuri severe împotriva COVID-19, dar cu aplicare graduală, multe dintre măsurile care au devenit obligatorii au fost inițial adoptate la nivel de recomandări. Deși este prematur să formulăm concluzii tranșante, datele existente azi la nivel global confirmă eficiența strategiei României împotriva COVID-19, așa cum se poate observa și din prezentarea grafică de mai jos.

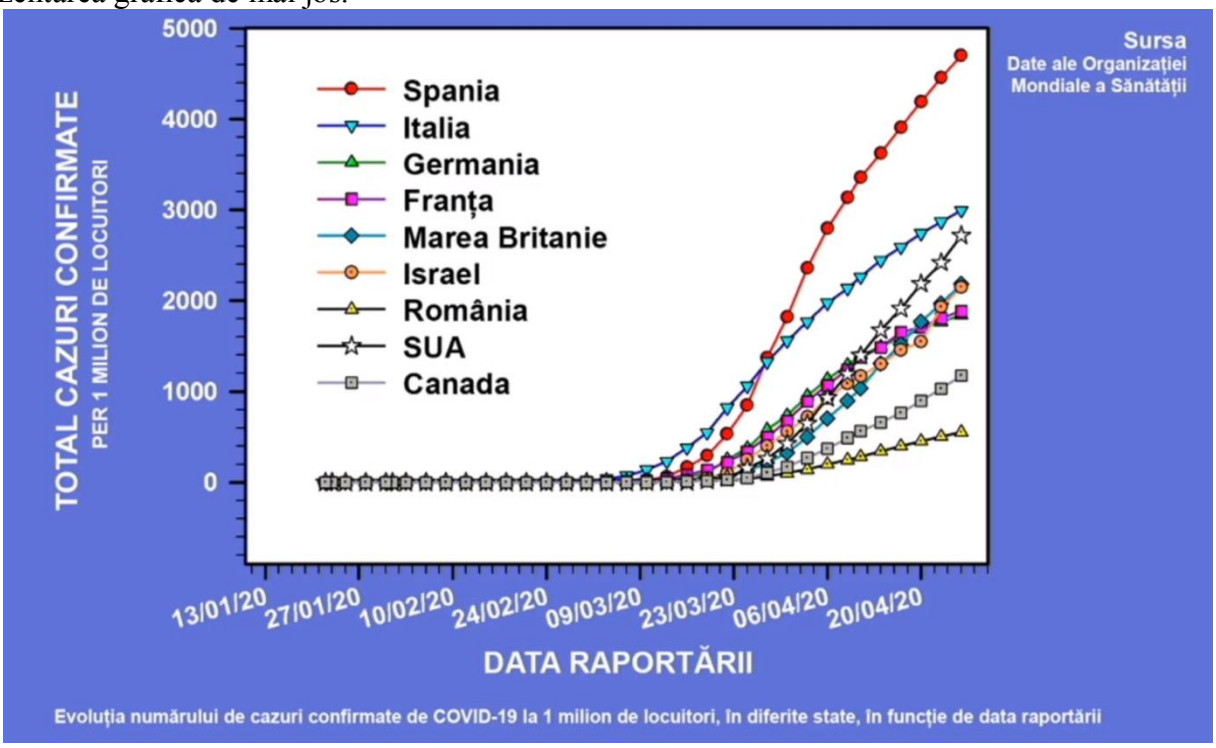

Evoluția numărului de cazuri confirmate de COVID-19 la 1 milion de locuitori, în diferite state, în funcție de data raportării

[4] https://www.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6. Site accesat la data de 10 mai 2020.

[5] https://www.krisinformation.se/en. Site accesat la data de 1 mai 2020.

[6] https://www.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6. Site accesat la data de 10 mai 2020. Potrivit datelor existente la data de 1 mai 2020, Suedia are înregistrate 3.220 decese, Danemarca, 526 decese, Norvegia, 219 decese, Finlanda, 267 decese, Estonia, 60 decese, Irlanda, 1446 decese și Olanda, 5.441 decese.

În perioada următoare, cel puțin până la apariția unui vaccin împotriva COVID-19, prioritățile statelor în vederea gestionării pandemiei se vor concentra cel puțin pe următoarele aspecte: limitarea răspândirii infecției COVID-19 prin identificarea contacților infectați, testare pe scară largă și luarea măsurii de carantină/izolare acolo unde se impune, relaxarea măsurilor severe pe măsură ce riscul epidemiologic se diminuează, respectarea cu strictețe a regulilor de protecție individuală și colectivă, susținerea puternică din punct de vedere financiar a sectoarelor economice afectate direct și indirect de pandemia COVID-19.

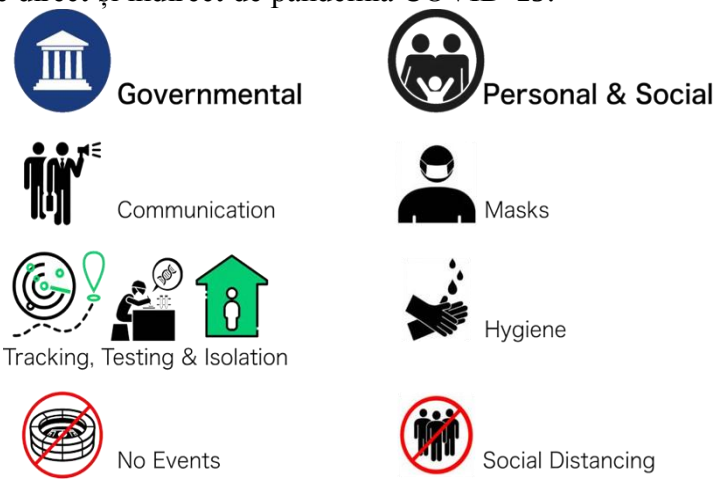

*Sursa:*Eppinger, J.; Rueping, M. CoVID-19: Where We Are, What We Should Do and What We Should Learn. *Preprints***2020**, 2020040484 (doi: 10.20944/preprints202004.0484.v1).

Dinolo de dimensiunea medicală, pandemia COVID-19 a ridicat multiple probleme de natură legală și constituțională, fiind vorba de restrângerea fără precedent la nivel global a unor drepturi și libertăți fundamentale. Vom încerca să prezentăm câteva implicații juridice ale pandemiei COVID-19 asupra cadrului legal și constituțional din România.

Starea de urgență reprezintă o măsură excepțională care se instituie în situații determinate de apariția unor pericole grave la adresa țării și a securității naționale a statului. Starea de asediu și de urgență reprezintă cel mai ridicat nivel de pericol pentru funcționarea statului și, în consecință, gestionarea acestor situații este dată în competența Președintelui României[7]. Decizia Președintelui României de instituire a stării de urgență nu este discreționară[8], ci se bazează pe propunerea avizată a Guvernului, iar Decretul Președintelui este contrasemnat de către premier.

Instituirea stării de urgența prin Decret al Președintelui României și adoptarea de ordonanțe militare în vederea implementării măsurilor dispuse prin Decret au ridicat cel puțin următoarele întrebări în plan politic, juridic și constituțional:

a) Poate Parlamentul modifica sau completa conținutul Decretului Președintelui României cu privire la instituirea stării de urgență cu ocazia încuviințării de către Parlament a acestui Decret? In acest sens, unii parlamentari au propus amendamente la Decretul privind instituirea stării de urgență[9].

Răspunsul nostru la aceasta întrebare este simplu: Nu. De ce?

Președintele României instituie, potrivit legii, starea de asediu sau starea de urgență în întreaga țară ori în unele unități administrativ-teritoriale și solicită Parlamentului ***încuviințarea*** măsurii adoptate, în cel mult 5 zile de la luarea acesteia (art. 93 alin. 1, Constituția României).

După cum se poate observa chiar din conținutul textului constituțional, Parlamentul încuviințează măsura adoptată (nu măsurile adoptate!), adică încuviințează sau nu măsura stării de urgență instituite de către Președintele României, potrivit legii. Cu alte cuvinte, Decretul Președintelui României privind instituirea stării de urgență nu poate fi modificat de către Parlament,

[7] I.Muraru, E.S.Tănăsescu, ***Constituția României. Comentariu pe articole,*** Editura C.H. Beck, București, 2019, p. 799.
[8] C. Ionescu, ***Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României***, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 529.
[9]https://www.hotnews.ro/stiri-politic-23730334-corlatean-libertatea-de-exprimare-dreptul-la-informare-restrangere-exercitare-drepturi-stare-urgenta-amendamente-parlament-decret.htm. Site accesat la data de 20 aprilie 2020;

el poate doar să fie aprobat sau respins. Orice altă interpretare este contrară textului constituțional și nu ține cont de caracterul excepțional al măsurii de instituire a stării de urgență. Până la urmă, în practica politică și parlamentară s-a renunțat la amendarea textului Decretului de instituire a stării de urgență. Totuși, cu ocazia dezbaterii în Parlament a Decretului de prelungire a stării de urgență a fost inventată o nouă soluție legislativă: Hotărârea Parlamentului privind încuviințarea măsurii adoptate de Președintele României privind prelungirea stării de urgență[10] nu se rezumă doar la un singur articol unic (de încuviințare a prelungirii stării de urgență, așa cum a fost hotărârea precedentă a Parlamentului), ci a mai adăugat alte 4 articole. Cu alte cuvinte, textul Decretului prezidențial nu a fost amendat, fiind încuviințat în aceeași formă, dar au fost adăugate în conținutul Hotărârii Parlamentului câteva măsuri suplimentare prevăzute în art. 2, 3, 4 și 5 din Hotărâre. O să le analizăm din perspectiva implicațiilor legale.

Măsurile prevăzute în art. 2 din Hotărârea Parlamentului privind încuviințarea măsurii adoptate de Președintele României privind prelungirea stării de urgență :

„(1) Pe durata stării de urgență, restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți se dispune numai prin acte normative cu putere de lege.

(2) Restrângerea prevăzută la alin. (1) trebuie să fie determinată exclusiv de prevenirea și combaterea epidemiei COVID-19, temeinic motivată și cu respectarea strictă a exigențelor art. 53 alin 2 din Constituția României, republicată.

(3) Durata restrângerii exercițiului unor drepturi și libertăți nu poate depăși durata stării de urgență[11]".

Aceste prevederi reconfirmă alte prevederi legale din acte normative în vigoare. Restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți este instituită în baza art 4 din Ordonanța de urgență nr. 1 din 1999, aprobată prin Legea 453/2004[12] și prin Decretul Președintelui României privind instituirea stării de urgență[13]. În consecință, restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți operează în baza unor act normative cu putere de lege.

Proporționalitatea măsurii de restrângere a exercițiului unor drepturi și libertăți este menționată expres atât în art. 4 din OUG 1/1999 cât și în art. 2-4 din Decretul Președintelui României privind instituirea stării de urgență.

De asemenea, durata restrângerii exercițiului unor drepturi și libertăți doar pe durata stării de urgență este menționată expres atât în art. 4 din OUG 1/1999 cât și în art. 2 din Decretul privind instituirea stării de urgență.

Măsurile prevăzute în art. 3 din Hotărârea Parlamentului privind încuviințarea măsurii adoptate de Președintele României privind prelungirea stării de urgență:

„Modificarea, completarea sau abrogarea, după caz, a unor dispoziții prevăzute în acte normative cu putere de lege, motivate de prevenirea și combaterea epidemiei COVID-19, se dispune numai prin acte normative cu putere de lege".

---

[10] Hotărârea privind încuviințarea măsurii adoptate de Președintele României privind prelungirea stării de urgență pe întreg teritoriul țării, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 320 din 16 aprilie 2020;

[11] Hotărârea privind încuviințarea măsurii adoptate de Președintele României privind instituirea stării de urgență pe întreg teritoriul țării, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 224 din 19 martie 2020;

[12]Pe durata stării de asediu sau a stării de urgență, exercițiul unor drepturi și libertăți fundamentale poate fi restrâns, cu excepția drepturilor omului și libertăților fundamentale prevăzute la art. 3^2, numai în măsura în care situația o cere și cu respectarea art. 53 din Constituția României (Legea nr.453 din 1 noiembrie 2004 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, publicată în Monitorul Oficial, nr. 1.052 din 12 noiembrie 2004);

[13]Art. 2. - Pentru prevenirea răspândirii COVID-19 și realizarea managementului consecințelor, raportat la evoluția situației epidemiologice, pe durata stării de urgență este restrâns exercițiul următoarelor drepturi, proporțional cu gradul de realizare al criteriilor prevăzute de art. 4 alin. (4): libera circulație; dreptul la viață intimă, familială și privată; inviolabilitatea domiciliului; dreptul la învățătură ;libertatea întrunirilor ;dreptul de proprietate privată; dreptul la grevă; libertatea economică.
(Decretul Președintelui României nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență, publicat în Monitorul Oficial nr. 212, partea I, 16 martie 2020);

Această prevedere inclusă în textul Hotărârii Parlamentului repetă un fapt consacrat în ordinea juridică și constituțională din România: dispozițiile legale normative cu putere de lege pot fi modificate, potrivit principiului legalității și simetriei actelor juridice, numai de acte normative cu putere de lege. Altfel spus, o lege în vigoare poate fi modificată fie printr-o altă lege (adoptată în procedură obișnuită, de urgență sau prin asumarea răspunderii), fie prin intermediul unei ordonanțe de urgență, cu respectarea art. 115 alin. 4-8 din Constituție. De asemenea, legile care nu au caracter organic pot fi modificate și prin intermediul ordonanțelor simple emise în baza unei legi de abilitare a Guvernului de a emite ordonanțe, potrivit art. 115 alin. 1-3 din Constituție.

Măsurile prevăzute în art. 4 din Hotărârea Parlamentului privind încuviințarea măsurii adoptate de Președintele României privind prelungirea stării de urgență:

„Pe durata stării de urgență, Guvernul va acționa pentru deplina respectare și aplicare a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ratificată prin Legea 30/1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a protocoalelor adiționale la această convenție, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135 din 31 mai 1994, cu modificările ulterioare".

Această prevedere este tautologică. Constituția României menționează expres în art. 20 alin. 1 faptul că: „ Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte". Mai mult decât atât, „ Daca există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile" (art. 20.alin.2, Constituția României). De asemenea, în art. 3'1 din OUG 1/1999, cu modificările ulterioare, se precizează „ Starea de asediu și starea de urgență pot fi instituite și menținute numai în măsura cerută de situațiile care le determină și *cu respectarea obligațiilor asumate de România potrivit dreptului internațional*".

Potrivit prevederilor art. 15 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale[14]:

(1) În caz de război *sau de alt pericol public* ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional;

(3) Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile convenției devin din nou deplin aplicabile.

În aplicarea acestor dispoziții legale cu efect juridic obligatoriu pentru România, prin Decretul Președintelui privind instituirea stării de urgență (art. 48 lit. b) se stabilește faptul că Ministerul Afacerilor Externe va notifica Secretarului General al ONU și Secretarului General al Consiliului Europei măsurile adoptate prin decretul de instituire a stării de urgență care au ca efect limitarea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale, în conformitate cu obligațiile internaționale ce revin României.

Această măsură instituită prin Hotărârea Parlamentului reia și repetă prevederi legale în vigoare din alte acte normative.

Măsurile prevăzute în art. 5 din Hotărârea Parlamentului privind încuviințarea măsurii adoptate de Președintele României privind prelungirea stării de urgență:

[14]Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale a fost adoptată de Consiliul Europei în 1950 și a fost ratificată prin Legea 30/1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a protocoalelor adiționale la această convenție, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135 din 31 mai 1994.Pentru a se asigura respectarea angajamentelor care decurg din această convenție, a fost instituită Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cu sediul la Strasbourg.

(1) Pe perioada stării de urgență, periodic, la fiecare 7 zile, sau ori de câte ori este necesar, Guvernul prezintă Parlamentului un raport cuprinzând măsurile adoptate sau preconizate pentru prevenirea și combaterea epidemiei COVID-19 și motivele care le-au determinat. (2) În termen de 30 de zile de la încetarea stării de urgență, Guvernul va prezenta Parlamentului un raport complet privind măsurile adoptate pe perioada stării de urgență pentru prevenirea și combaterea epidemiei COVID-19, măsurile care au restrâns exercițiul unor drepturi sau libertăți fundamentale și măsurile cu caracter economic și social, temeiurile care au determinat luarea măsurilor și efectele produse, precum și conformitatea acestora cu exigențele dispozițiilor art. 53 și 93 din Constituția României, republicată, ale Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 22 din 21 ianuarie 1999, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 453/2004 cu modificările și completările ulterioare.

(3) În termen de 60 de zile de la încetarea stării de urgență, Curtea de Conturi va efectua un control al modului de gestionare a resurselor publice pe perioada stării de urgență și va prezenta Parlamentului un raport cuprinzând cele constatate, concluzii și propuneri, în condițiile prevăzute de art. 140 alin. 3 din Constituția României, republicată**.**

Și aceste măsuri dublează prevederi legale care vizează răspunderea politică a Guvernului în fața Parlamentului.

Potrivit Regulamentului Camerei Deputaților[15], există mai multe modalități de exercitarea a controlului parlamentar asupra Guvernului. Procedurile cele mai des utilizate, fiind și cele mai eficiente din punct de vedere politic, sunt *Ora Guvernului* și *Ora prim-ministrului*. Cu alte cuvinte, există proceduri parlamentare prin care Guvernul este obligat să prezinte Parlamentului informațiile solicitate. Același lucru este valabil și în cazul Curții de Conturi care își desfășoară activitatea tot sub control parlamentar.

Instituirea obligației Guvernului de a prezenta Parlamentului, la sfârșitul stării de urgență, a unui raport complet privind măsurile adoptate, dublează o altă prevedere legală ce instituie în sarcina Președintelui României obligația ca în termen de 60 de zile de la încetarea stării de urgență să prezinte Parlamentului o informare asupra evenimentelor care au determinat instituirea stării de urgență, acțiunile întreprinse și măsurile necesare prevenirii unor astfel de situații (art. 34 din OUG nr. 1/1999).

In concluzie, cu excepția articolului 1 din Hotărârea Parlamentului prin care se încuviințează prelungirea stării de urgență, toate celelalte articole dublează prevederi legale și constituționale în vigoare. Prin această constatare nu trebuie să se înțeleagă faptul că rolul Parlamentului trebuie diminuat în perioada stării de urgență. Potrivit doctrinei, în speță potrivit teoriei circumstanțelor excepționale, luarea unor măsuri excepționale este încredințată executivului, dar supusă unor forme variate de control parlamentar[16]. „Puterile excepționale[17]" încredințate executivului sunt cenzurate de către legislativ, în special prin aprobarea sau respingerea stării de urgență instituite de către Președintele României. De asemenea, Parlamentul funcționează pe toată perioada stării de urgență și nu poate fi dizolvat[18]. Mai mult decât atât, trebuie reținut faptul că prerogativele excepționale exercitate în vremuri de criză trebuie să fie controlate nu numai de către instituțiile democratice, ci și de către cetățenii vigilenți care își apără democrația[19].

---

[15]Regulamentul Camerei Deputaților a fost aprobat prin Hotărârea Camerei Deputaților nr. 8/1994, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 50 din 25 februarie 1994; Republicat în Monitorul Oficial nr. 338 din 27 aprilie 2020, în temeiul art. II din Hotărârea Camerei Deputaților nr. 7/2020 privind completarea Regulamentului Camerei Deputaților, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 278 din 2 aprilie 2020;

[16] D. Apostol, ***Drept administrativ***, vol. I, Ediția 2, Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 123.

[17] O. Duhamel, Y. Meny, ***Dictionnaire constitutionnel***, PUF, Paris, 1992, p.785

[18] V. Duculescu, C. Călinoiu, G. Duculescu, ***Constituția României, comentată și adnotată***, Editura Lumina Lex, București, 1997, p. 283.

[19] Tushnet, Mark., "***Emergencies and the Idea of Constitutionalism***" in *The Constitution in Wartime:Beyond Alarmism and Complacency,* Duke University Press, Durham, 2005, citat de Anna Khakee, în *Securing Democracy? A Comparative Analysis of Emergency Powers in Europe*, p. 7, în https://www.files.ethz.ch/isn/99550/PP30_Anna_Khakee_Emergency_Powers.pdf

b) Sunt constituționale prevederile art. 14 lit. d din OUG nr.1/1999 prin care se conferă Președintelui României dreptul de a stabili prin Decretul de instituire a stării de urgență restrângerea exercițiului unor drepturi si libertăți fundamentale[20]?

Această întrebare s-a ridicat în spațiul public în contextul sesizării Curții Constituționale de către Avocatul Poporului cu privire la neconstituționalitatea prevederilor art. 14 lit. d din OUG nr. 1/1999. Potrivit excepției de neconstituționalitate înaintate Curții Constituționale, Avocatul Poporului apreciază faptul că „exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege", iar „ rolul puterii legiuitoare nu poate fi deturnat prin posibilitatea oferită Președintelui de prevederile legale criticate de a edicta, prin decretul de instituire a stării de urgență, dispoziții imperative privind modalitatea concretă de restrângere a drepturilor și libertăților constituționale[21]".

Din punctul nostru de vedere, susținerile Avocatului Poporului nu au suport legal și constituțional din cel puțin următoarele motive:

a) Există deja o lege[22] în vigoare care conferă Președintelui dreptul ca prin Decretul de instituire a stării de urgență să poată dispune restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți, cu respectarea prevederilor art. 53 din Constituția României. Cu alte cuvinte, prin Decretul de instituire a stării de urgență, Președintele României nu reglementează primar restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți, – acest lucru l-a făcut deja legiuitorul prin legea de aprobare a OUG1/1999 – ci doar concretizează, în funcție de particularitățile stării de urgență, restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți. De altfel, Curtea Constituțională a confirmat această interpretare, precizând faptul că „ Decretul Președintelui nu este decât un act administrativ normativ, deci un act de reglementare secundară, care pune în executare un act de reglementare primară. Restrângerea exercițiului unor drepturi nu se realizează prin decretul Președintelui, dispozițiile art. 14 lit. d) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999 constituind norma prin care legiuitorul primar abilitează autoritatea administrativă (Președintele României) să dispună executarea legii, respectiv a dispozițiilor art.4 din același act normativ care prevăd expres posibilitatea restrângerii exercițiului drepturilor fundamentale. În speță, Președintele, acționând în limitele competențelor sale legale, a identificat drepturile și libertățile al căror exercițiu urma să fie restrâns[23].

b. Dacă prerogativa Președintelui României de instituirea a stării de urgență s-ar reduce doar la declararea formală a acestei stări, urmând ca apoi printr-o lege specială adoptată de către ambele camere ale Parlamentului să se stabilească restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți, atunci am fi în imposibilitatea de a lua măsuri urgente pentru a limita sau preveni pandemii sau alte catastrofe. Practic, într-o asemenea interpretare, s-ar goli de conținut starea de urgență.

Argumentația noastră nu reprezintă „ un cec în alb" acordat Președintelui de a reglementa discreționar și cu exces de putere restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți. Restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți trebuie să fie absolut necesară și proporțională cu situația existentă. De asemenea, Parlamentul poate respinge instituirea stării de urgență, daca ar aprecia că este vorba de un exces de putere. Și, nu în ultimul rând, Decretul Președintelui poate fi atacat în instanța de contencios administrativ unde, judecătorul independent și imparțial, poate aprecia respectarea condițiilor legale și, de asemenea, poate cenzura un eventual exces de putere.

În final, dincolo de argumentele și soluțiile medicale, juridice și economice promovate în perioada pandemiei COVID-19, pandemie aflată încă în plină derulare, considerăm că se pot impune câteva concluzii preliminare.

---

[20]Decretul de instituire a stării de asediu sau a stării de urgență trebuie să prevadă următoarele:
d) drepturile și libertățile fundamentale al căror exercițiu se restrânge, în limitele prevederilor constituționale și ale art. 4 din prezenta ordonanță de urgență;

[21]http://www.avp.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=312&Itemid=175&lang=ro-ro. Site accesat la data de 1 mai 2020;

[22] Legea 453/2004 privind aprobarea OUG nr. 1/1999 privind instituirea stării de urgență, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 1052, partea I, din 12 noiembrie 2004.

[23] Comunicatul de presă al Curții Constituționale din 6 mai 2020, publicat pe situl Curții Constituționale, Decizia Curții urmând a fi motivată și publicată în Monitorul Oficial; http://www.ccr.ro/download/comunicate_de_presa/Comunicat-de-presa-6-mai-2020.pdf

Cea mai importantă lecție a acestei pandemii este ca...vom avea și alte pandemii! Va trebui să pregătim din timp măsurile pentru a preveni extinderea unei viitoare pandemii. Acum am reacționat mai mult sau mai puțin eficient și cu consecințe negative pe termen lung asupra investițiilor și a locurilor de muncă. Repornirea economiilor noastre nu va fi la fel de simplă precum afectarea directă a acestora prin Decrete și ordonanțe militare.

De asemenea, mai mult ca niciodată, se impune și un răspuns global, eficient și coordonat împotriva pandemiei: este ineficientă rezolvarea crizei COVID-19 într-o țară sau continent, fără rezolvarea acesteia în alte țări sau pe alte continente. În epoca globalizării, „un focar de infecție undeva, devine în scurt timp, o infecție pretutindeni"! Nu în ultimul rând, măsurile excepționale luate prin instituirea diverselor stări de urgență sau asimilate acestora, în funcție de particularitățile legale și constituționale din fiecare țară, nu trebuie să încalce prevederile legale specifice, iar drepturile și libertățile cetățenești trebuie restrânse pe o durată limitată și proporțional cu situația de pericol.

BIBLIOGRAPHY

1. Apostol, Dana**, *Drept administrativ***, vol. I, Ediția 2, Editura C.H. Beck, București, 2008;

2. Duculescu, Victor, Călinoiu, Constanța, Georgeta, Duculescu, ***Constituția României, comentată și adnotată***, Editura Lumina Lex, București, 1997;

3. Duhamel, Olivier, Meny, Yves, ***Dictionnaire constitutionnel***, PUF, Paris, 1992;

4. Eppinger, J.; Rueping, M. , ***CoVID-19: Where We Are, What We Should Do and What We Should Learn.*** *Preprints***2020**, 2020040484 (doi: 10.20944/preprints202004.0484.v1).

5. Frutos, Roger, Roig, L.Marc, ș.a., ***COVID-19: The conjunction of events leading to the pandemic and lessons to learn for future threats***, în https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fmed.2020.00223/full, 2 mai 2020;

6. Ionescu, Cristian, ***Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României***, Editura Universul Juridic, București, 2013;

7. Muraru, Ioan, Tănăsescu, Simina, ***Constituția României. Comentariu pe articole,*** Editura C.H. Beck, București, 2019;

8. Tushnet, Mark., "***Emergencies and the Idea of Constitutionalism***" in *The Constitution in Wartime:Beyond Alarmism and Complacency*, Duke University Press, Durham, 2005, citat de Anna Khakee, în *Securing Democracy? A Comparative Analysis of Emergency Powers in Europe*, p. 7, în https://www.files.ethz.ch/isn/99550/PP30_Anna_Khakee_Emergency_Powers.pdf.

MOVEMENTS TO RETURN TO ORTHODOXY IN MARAMUREŞ AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Nicolae Iuga

Prof., PhD, Associate Researcher Gr. I „Constantin Rădulescu-Motru" Philosophy Institute, Romanian Academy

Abstract: In the first years of the twentieth century, in Maramureș, on the upper course of Iza, there were some significant movements for the return of the Romanian population to the Orthodox confession. There may be several causes, but these include the aggressive tendency of Austro-Hungary to Hungarianize Romanians, as well as the exaggerated taxes imposed by some Greek-Catholic priests for religious services and for the construction of new churches. The movements of passage to Orthodoxy, fought in every way by the Greek-Catholic clergy in collaboration with the Austro-Hungarian authorities, have undergone spectacular developments.

Keywords: Orthodoxy in Maramures, Bishop Ioan Szabo, Patriarch Miron Cristea, priest Emil Bran.

În Maramureș, noua confesiune Greco-Catolică a fost primită cu neîncredere și chiar cu o oarecare îndărătnicie. Dintr-o Scrisoare trimisă de la Sighet de către ruteano-maghiarizatul Andrei Bacsinszki, vicarul uniților de rit grecesc din Maramureș, la 10 martie 1751, către Episcopul ruteano-maghiarul Manuel Olsavszky de la Muncaci, acesta se plânge că, atunci când a convocat un sinod la Sighet, unii preoți au fugit de acasă și s-au ascuns în munți, prin păduri, fiind vorba desigur de cei care nu recunoșteau Unirea cu Roma[1]. La fel s-a întâmplat și în Sătmarul vecin, noua confesiune s-a impus abia prin prin măsuri de forță și prin reprimarea de către stat a celor ce o refuzau. De exemplu, într-un document din 14 mai 1761, locuitorii din satul Apa, Comitatul Sătmar, își cer iertare de la Episcopul de Muncaci, pentru că au trecut înapoi la confesiunea ortodoxă în urma predicilor călugărului Vissarion Sarai și se declară din nou ca aparținând de Episcopia Unită a Muncaciului[2]. Sau sătenii din zeci de sate din zona Baia Mare și din Sătmar, la 21 mai 1761, cer autorităților „cu smerenie și durere" să fie iertați pentru că au trecut la schismatici și mai cer ca stăpânirea „să se milostivească a ne primi în cinstea și înălțarea cea dintâie", adică să fie reprimiți în Biserica Unită, și totodată să înceteze cu urmărirea și arestarea celor fugiți de acasă, cu sutele, „ca să se poată slobozi acasă iară cari s-au împrăștiratu în toate laturile temându-se de prinsoare cu mare amar", deoarece ei revin la Biserica Unită[3].

Tendința este reluată pe la începutul secolului XX, punându-se problema reînființării unor parohii ortodoxe în sate din Maramureșul de dincoace de Tisa, aflat pe atunci în componența Episcopiei de la Gherla, sub arhipăstorirea Episcopului Ioan Szabo. E greu de spus ce anume i-a făcut pe unii enoriași, oameni modești și unii fără știință de carte, să ceară ieșirea din Biserica Greco-Catolică și trecerea lor la Ortodoxie. În cursul unei cercetări sumare făcută ad-hoc în unele sate din Maramureș imediat după intrarea acestui ținut în componența României Mari, pe la 1923, unii credincioși se declarau convinși că

[1] Viorel Ciubotă (coordinator), Vasile Rus (coordonator), *Episcopia greco-catolică de Mukacevo. Documente,* vol. III, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2015, p. 82-83.
[2] Idem, p. 414-415.
[3] Idem, p. 416-417.

„strămoșii noștri au fost de această credință" (în localitatea Virișmort), sau alții ziceau că au făcut trecerea „din dragoste față de Legea Ortodoxă" (în Vișeul de Jos)[4]. Este posibil să fi fost și unele reminiscențe de memorie colectivă, transmise prin slujitorii bisericii, privind o „Lege Ortodoxă" a românilor care a existat într-un trecut nu foarte îndepărtat, adică înainte de 1700, de asemenea este posibil să fi existat și amintirea faptului că în Maramureșul înglobat în Episcopia ruteană de la Muncaci, până la anul 1853 limba bisericească era slava veche și, deci, la început de secol XX mai erau în circulație cărți bisericești în această limbă, scrise cu litere chirilice, după cum nu este exclus să fi existat și oameni care au trecut/ revenit de la greco-catolici la ortodocși din motive de conștiință și din convingere.

Dar cauzele mai importante și cu un caracter constrângător sunt probabil altele, mai prozaice. Acestea ar fi următoarele. (1) Autoritățile au înființat peste tot școli de stat cu predare numai în limba maghiară, iar mulți oameni îi iubeau pe stăpânitorii maghiari suficient de puțin, încât să nu dorească să își dea pruncii la școală maghiară, ci să caute să treacă la o confesiune care ar avea și școli confe-sionale românești. Iar Mitropolia Ortodoxă Română de la Sibiu avea un Protopopiat Ortodox Român la Dej, nu foarte departe de Maramureș, prin care maramureșenii puteau lua contact cu Biserica Ortodoxă. (2) Pe timpul dualismului Austro-Ungar și sub arhipăstorirea lui Ioan Szabo, în Maramureș s-a pornit o campanie de înlăturare a vechilor biserici de lemn, construite după arhitectura veche românească, și de ridicare a unor biserici mai mari, din zid, total deosebite de bisericile din Moldova și Țara Românească, dar prin nimic deosebite de bisericile catolice maghiare, biserici construite după o arhitectură comună din pusta maghiară. Bisericile vechi de lemn nu au fost distruse toate, ci unele au fost donate la parohii mai sărace, care nu și-au putut construi biserici noi, de exemplu biserica de lemn din Vișeu de Jos a fost mutată în Botiza, cea din Oncești într-o parohie de peste Tisa, biserica veche de lemn din Dragomirești a fost vândută după Război la Muzeul Satului din București etc. În scopul construirii noilor biserici de piatră, după arhitectura maghiară, în parohiile în care s-au ridicat astfel de biserici, preoții au impus tuturor familiilor o contribuție fixă destul de mare, pe care cei mai săraci nu puteau să o plătească. În Dragomirești de exemplu, capii de familie care au făcut cerere de trecere la ortodocși menționau în scris acest lucru, cum că nu au de unde să plătească taxele impuse pentru biserica nouă. (3) A treia cauză a constat în lăcomia deplasată a unor preoți greco-catolici. Fiind singurii preoți existenți în sate, și având deci monopolul serviciilor religioase, aceștia au ajuns să pretindă taxe aberante. Se citează cazul parohului de la Săcel Ioan Gyenghe, care a pretins de la un locuitor mai înstărit din același sat o pereche de boi pentru o slujbă de înmormântare. Sau al preotului Tit Demian din Vișeul de Jos, care îi târa prin tribunale și îi executa silit pe credincioșii care nu puteau să plătească la timp taxele bisericești[5].

Prin urmare, înainte de Primul Război Mondial, atunci când au apărut prin satele din Maramureș grupuri de inițiativă pentru (re)înființarea unor parohii ortodoxe, clerul și ierarhia greco-catolică au intrat în panică, deoarece pierdeau importante surse de venit în favoarea unei biserici concurente și au cerut intervenția în forță a autorităților Austro-Ungare. Motivul pe care îl invocau era acela că, prin apariția Ortodoxiei în zonă, „se periclitează maghiarizarea în Maramureș și integritatea statului ungar"[6]. Deci, nu se făcea nici un secret din faptul că clerul greco-catolic din Maramureș era dispus, cel puțin la nivel declarativ, să dea o mână de ajutor autorităților Austro-Ungare în procesul de maghiarizare a populației românești. Sau poate era doar un anume fel de „diplomație", preoții uniți să aprobe în vorbe maghiarizarea propriilor credincioși români, doar cu scopul de a-și atrage ajutorul autorităților și al jandarmeriei maghiare pentru reprimarea apariției unei concurențe ortodoxe.

[4] Laurențiu Batin, *Armata și Biserica Ortodoxă în Maramureșul interbelic,* vol. II, Ed. Limes, 2016, p. 114-115.
[5] Idem, p. 110, 112.
[6] Idem, p. 121.

În acest context, reacția Episcopului Ioan Szabo este deosebit de grăitoare. Prea Sfinția Sa a depus o „plângere criminală" (un denunț penal în înțelesul de azi) la Tribunalul Comitatului Maramureș de la Sighet, precum și la Guvernul de la Budapesta, în care îi denunța pe românii trecuți la Ortodoxie că și-au falsificat adeverințele de trecere și că au provocat „agitație daco-romană" (sic!), primejdioasă pentru statul maghiar[7]. Este, din partea sa, mai mult decât un simplu colaboraționism ocazional, de conjunctură și din oportunism cu guvernul maghiar de la Budapesta, pentru care s-ar putea găsi unele justificări. Ideea de a denunța la autoritățile din Budapesta o „agitație daco-romană" între românii din Maramureș, denota o identificare a acestui episcop român cu interesele statului maghiar și insinua primejdia geopolitică – pentru maghiari – a unei Românii „daco-romane", care ar aspira să își refacă hotarele sale etnice, hotare care se suprapun aproximativ cu cele ale vechii Dacii.

Ce era cu aceste „adeverințe de trecere"? Legea maghiară prevedea teoretic posibilitatea trecerii de la o biserică la alta, dar în concret trecerea efectivă era practic imposibilă. Anume, Legea Cultelor nr. 53/1868 în vigoare atunci în Ungaria garanta în vorbe libertatea de conștiință și posibilitatea trecerii de la o biserică la alta. Această Lege prevedea că dorința persoanei de a trece la o altă credință trebuie declarată în prezența a doi martori, în fața preotului bisericii din care face parte. Apoi omul avea un timp de (răz)gândire de două săptămâni. La 14 zile după prima declarație, dar nu mai târziu de 30 de zile, la fel în prezența a doi martori, trebuia încă o dată să declare în fața preotului parohiei că rămâne la dorința de trecere la o altă religie. Apoi, de la preotul în fața căruia și-a manifestat dorința trecerii, va primi o adeverință pe care o va înmâna preotului acelei credințe la care dorește să treacă. După asta, orice biserică poate să primească în rândurile sale pe acel credincios, iar preotul care l-a primit este obligat să-l anunțe despre asta pe acel preot de parohia căruia credinciosul aparținuse până atunci. Totul ducea spre un fel de teatru viclean și absurd. Normal, nici un preot Greco-Catolic nu era interesat să dea drumul cuiva să plece din parohia sa și astfel să își vadă veniturile diminuate. În afară de munca de descurajare cu vorba mieroasă sau de influențare a martorilor, preotul mai putea să facă și altceva, un lucru extrem de simplu și care a fost practicat în realitate cu succes în multe cazuri, anume să se ascundă și să nu poată fi contactat de către petent în intervalul strict prevăzut între 14 și 30 de zile de la prima depunere a cererii. După care omul simplu, fără avocat angajat și adesea neștiutor de carte, dacă încerca să treacă la altă biserică în baza primei cereri depuse la preot, era dat pe mâna jandarmilor și a Justiției, pentru că ar fi uzat de acte false de trecere. Urmau bătăi, pedepse cu închisoarea și amenzi. Totuși, oamenii nu se lăsau descurajați. Dacă preotul refuza să îi primească pe „suplicanți" în intervalul prevăzut de la 14 la 30 de zile de la prima declarare a intenției de trecere, oamenii își puneau martori care să declare acest lucru și mergeau înainte.

Primii care au făcut demersuri în vederea trecerii la religia Ortodoxă au fost niște săteni din Săcel, de pe cursul superior al Văii Izei, un grup de inițiativă format din Ion Danci, Ilie Danci, Ion Magdău și Ion Pașca[8]. Pe data de 26 octombrie 1900, aceștia se prezintă la Vicarul Greco-Catolic de la Sighet, Tit Bud, cu un tabel susbscris de 300 de capi de familie reprezentând 1.200 de suflete (o cifră foarte mare pentru populația satelor de atunci), care cer trecerea la Biserica „Greco-Orientală", adică la Biserica Ortodoxă. Așteptându-se la tergiversarea chestiunii în sensul îngropării ei, țăranii din Săcel fac în paralel demersuri și la cel mai apropiat Protopopiat Ortodox Român, acela de la Dej, unde pe data de 9 decembrie 1900 prezintă protopopului Theodor Herman adeverințele de trecere și tabelul cu capii de familie[9]. Protopoul, depășit de situație, le întocmește o Scrisoare de recomandare și îi trimite la Mitropolia Ortodoxă Română de la Sibiu. Consistoriul Arhidiecezan din Sibiu le verifică declarațiile de trecere și, prin Rezoluția nr.

[7] Ibidem.
[8] Idem, p. 117.
[9] Theodor Herman, *Monografia istorică a Protopopiatului Ortodox Român Dej,* Cluj, 1925.

11.310/decembrie 1900, primește un număr de 194 de familii din Săcel în sânul Bisericii Ortodoxe Române și îl trimite pe protopopul Herman de la Dej la Săcel să înființeze parohia.

La intrarea în sat, delegația și protopopul Herman au fost întâmpinați de către pretorul Scholz Bela de la Dragomirești însoțit de o grupă de jandarmi, cu ordinul ca protopopul să părăsească imediat Săcelul, motivând că lui i s-a spus că nici un locuitor nu a trecut la religia Ortodoxă. Dar, după ce i-au fost arătate documentele legale, spre surprinderea unora, pretorul a permis în cele din urmă înființarea unei parohii ortodoxe în Săcel, fapt petrecut la 31 decembrie 1900, nu înainte însă de a aresta și întemnița pe trei săteni din grupul de inițiativă pentru înființarea parohiei, sub acuzația de agitație în contra statului.

În lunile care au urmat, preoții Greco-Catolici au recurs la tot felul de tertipuri pentru a-i amenința pe cei care ar mai voi să treacă la ortodocși, iar vicarul de la Sighet, Tit Bud, a trimis preoților o Scrisoare redactată în cel mai curat stil al poliției politice, prin care le cere să-și „supravegheze poporenii" ca să nu mai apară și alte „defecționări" ale credincioșilor de la „S. Biserică Catolică" și, dacă văd prin sate pe cineva care ar îndemna poporul să treacă la „Orientali", să înștiințeze îndată pe pretor și pe jandarmi, ca să îl scoată afară din sat[10]. Sigur, lucrurile nu s-au rezumat la atâta. Prin luna martie 1901, protopopul de la Vișeu, Paul Pop, cere autorităților să desființeze parohia Greco-Orientală de la Săcel, pretinzând că aceasta s-ar fi înființat nelegal, iar „conducătorii tulburării" să fie trași la răspundere de către „dregătorii de administrațiune". Acuzația făcută în reclamația Episcopului Ioan Szabo în contra ortodocșilor din Săcel este aceea de agitație „daco-romană și rusească", iată o metodă de manipulare pe cât de veche, pe atât de ieftină și eficientă, practicată inclusiv în zile noastre. Cu alte cuvinte, stați liniștiți la locurile voastre și lăsați-ne pe noi să vă jefuim, pentru că altfel vin rușii și vă ocupă! De fapt, problema geopolitică se va pune la modul realist, nu fantezist, ca aici, la Săcel, abia atunci când va fi vorba de trecerile la Ortodoxie în Maramureșul din dreapta Tisei, la rutenii din Rusia Subcarpatică. Acolo circulau zvonuri mult mai plauzibile, precum că cei care vor trece la Ortodoxie vor fi apărați și păziți de către Țarul Rusiei, pentru că Țarul este capul Bisericii Ortodoxe, că va veni Țarul și îi va elibera de sub domnia grofilor unguri și a speculanților evrei, că Țarul va lua pământurile grofilor și le va împărți țăranilor etc. La Săcel nici vorbă despre zvonuri cu privire la vreo intervenție a Țarului rus în favoarea ortodocșilor, dar pentru autorități dădea bine ca Episcopul Szabo să insinueze că ar fi vorba de „agitație rusească", le dădea un pretext în plus ca să-i reprime pe țăranii români.

În urma plângerii depuse de către Episcop, împotriva țăranilor români se iau măsuri severe. Subprefectul Maramureșului Szabo Sandor vine de la Sighet în fruntea unei Comisii și, între 18-20 martie 1901, face la Săcel o cercetare tendențioasă[11], iar rezultatul anchetei îl trimite la Vlasics Gyula, Ministrului Cultelor de la Budapesta. Ministrul îi cere Mitropolitului Ortodox de la Sibiu, printr-o Scrisoare din 13 iulie 1901, să îl recheme pe preotul Ortodox din Săcel. Mitropolitul refuză, răspunzând că el nu poate lăsa Parohia Ortodoxă din Săcel fără preot. Între timp, calomniile și învinurile orchestrate de către Greco-Catolici împotriva Ortodocșilor din Săcel curg gârlă. Procurorul din Sighet se autosesizează și îl însărcinează pe judecătorul de la Vișeu, Kostanszky, să efectueze o cercetare la Săcel. Ancheta a durat mai multe luni, între august-decembrie 1901 și s-a desfășurat în sediul școlii de stat din Săcel.Țăranii români erau aduși aici pe rând de către jandarmii unguri, ținuți închiși mai multe zile, înfometați, bătuți, umiliți și amendați dacă răspundeau ceva ce nu convenea judecătorului. Pe 30 aprilie 1902 un număr de 42 de credincioși au fost duși la Sighet spre a fi judecați în stare de arest, sub acuzația că și-au falsificat adeverințele de trecere de la Greco-Catolici la Ortodocși[12]. Aceștia au fost ținuți în arest mai multe luni, pe timpul muncilor agricole de vară, apoi treptat au fost eliberați, întrucât acuzațiile s-au dovedit a fi

[10] Scrisoarea Vicarului Tit Bud este reprodusă în întregime în Laurențiu Batin, op. cit., p. 119.
[11] Laurențiu Batin, op. cit., p. 121.
[12] Idem, p. 122.

neîntemeiate. Cei patru fruntași ai mișcării Ortodoxe de aici au fost găsiți nevinovați și achitați prin sentința din 19 mai 1903, abia după mai bine de un an de la arestare.

Dar persecuțiile preoților Greco-Catolici români și ale administrației locale maghiare împotriva ortodocșilor români nu s-au oprit nici după pierderea procesului de la Sighet din 1902-1903. În urma unor reclamații repetate, s-a reluat verificarea adeverințelor de trecere de către o Comisie mixtă, din care să facă parte și un reprezentant al Mitropoliei Ortodoxe de la Sibiu, iar Mitropolia l-a numit în această Comisie pe asesorul consistorial dr. Miron Cristea. Viitorul patriarh al României, dr. Miron Cristea, a venit la Săcel în primăvara anului 1906 și a asistat la verificarea a 324 de cazuri de trecere, lucru consemnat și în memoriile sale[13]. Rezultatele cercetării au fost trimise Curții de Apel din Debrețin, unde se judeca recursul împotriva setinței de achitare de la Sighet din 1903, dar procurorul de aici trimite actele înapoi la administrația locală, respectiv la Pretura din Dragomirești. Pretorul Scholz Bela emite o Hotărâre cu data de 26 februarie 1910, prin care anulează fără motiv și cu de la sine putere 229 de adeverințe din 324, apoi în anul următor subprefectul județului mai anulează tot așa încă 73, în cele din urmă săcelenii rămânând cu doar 22 de adeverințe valabile. Scopul era să nu existe un număr suficient de credincioși spre a se putea constitui în parohie. Mitropolia de la Sibiu a făcut recurs la Ministerul Cultelor de la Budapesta împotriva acestor măsuri samavolnice, o acțiune rămasă fără răspuns, probabil și din cauza faptului că peste puțină vreme avea să izbucnească Războiul Mondial. Înființarea Parohiei Ortodoxe și construirea unei biserici proprii în Săcel au fost posibile abia după Război, sub noua administrație a Regatului României, care nu i-a mai împiedicat pe săteni să o facă.

Cazul Săcelului nu a fost singular, la doi ani după Săcel a urmat comuna Dragomirești, situată la vreo 10 km mai jos pe Valea Izei. Evenimentele de la Dragomirești s-au derulat aproape identic cu cele de la Săcel, doar că reprimarea sătenilor a fost semnificativ mai redusă. Și în cazul acestei comune, preoții Greco-Catolici au reclamat autorităților că „Biserica Ortodoxă primejduiește maghiarizarea românilor începută în Dragomirești”[14] dar autoritățile, probabil văzând că la Săcel nu au reușit să înăbușe mișcarea cu mijloace polițienești, nu au mai fost așa de ferme. A fost arestat pentru instigare un singur sătean, diacul ortodox Ștefan Saplonțai, eliberat însă la scurtă vreme. Parohul Emil Bran, altfel un bun român și viitor senator în Parlamentul României Mari, s-a mărginit la a o simplă șicanare de ochii lumii, interzicând îngroparea în cimitirul său a decedaților care au trecut la ortodocși, dar problema s-a rezolvat simplu, un localnic a donat un teren pentru amenajarea unui cimitir ortodox, iar autoritățile s-au mărginit la a-i amenda pe cei care au îngrădit cimitirul nou pentru un delict la legile proprietății. Și aici adeverințele de trecere, pentru un număr de 289 de suflete, au fost verificate de aceeași Comisie mixtă, fără a se produce însă cazuri de anulări arbitrare, probabil și pentru faptul că pretorul era localnic. Mitropolia Ortodoxă de la Sibiu a numit inițial, în 1907, ca paroh în Dragomirești pe preotul Vasile Gog dintr-un sat de lângă Cluj, pe care l-a înlocuit mai apoi, în 1909, cu Pavel Moldovan, călugărit ulterior sub numele de Pimen. Acesta a păstorit parohia din Dragomirești cu rezultate exemplare până la moartea sa în 1936, a ctitorit o mănăstire și a cumpărat pe seama acesteia un teren de 14 hectare, unde a fost amenajată o livadă cu pomi, care a constituit un model pentru sătenii din zonă.

Persecuțiile împotriva ortodocșilor din Săcel și din Dragomirești de la începutul secolului XX au avut și un efect nescontat și imposibil de prevăzut de către autoritățile maghiare. În timpul deplasărilor sale în Maramureș, în această cauză, dr. Miron Cristea a luat legătura discret și cu o serie de reprezentați ai intelectualității românești din zonă, avocați și preoți, cum ar fi avocat dr. Gavrilă Iuga din Vișeu sau preot Emil Bran din Dragomirești. Rezultatul a fost că ASTRA (Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român), fondată la Sibiu în cadrul Mitropoliei Ortodoxe Române în anul

[13] Elie Miron Cristea, *Note ascunse. Însemnări personale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.
[14] Laurențiu Batin, op. cit., p. 128.

1861 de către marele Mitropolit Ortodox Andrei Șaguna și al cărei secretar era pe atunci însuși viitorul patriarh Miron Cristea a reușit, în ciuda piedicilor serioase care i s-au pus, să înființeze un Despărțământ și la Vișeu de Sus pe data de 20 august 1911. Delegat de la Centru la Vișeu a fost Octav Tăslăoanu, pentru că între timp Miron Cristea devenise Episcop de Caransebeș, iar pretorul de la Vișeu, Popp Simon, un român renegat, deși a venit însoțit de un mare număr de funcționari maghiari și de preoții Greco-Catolici Ștetz și Coman, nu au reușit să împrăștie Adunarea de constituire[15].

[15] Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului,* ed. cit., p. 198.

ABOUT THE ROMANIAN SOCIETY IN THE INTERWAR PERIOD

Adrian-Claudiu Stoica

Assoc. Prof., PhD, Politehnica University of Bucharest

Abstract. In the interwar period, Romania was a country of contrasts. Although some branches of industry have experienced remarkable development, agriculture has remained the main branch of the economy. Most of the population lived in rural areas and earned income mainly from agriculture. However, the urban population has grown, and cities have played an increasingly important role in the economic evolution. Political life was marked by the confrontation between democracy and authoritarianism.

Keywords:the interwar period, contrasts, political life, democracy, authoritarianism.

Epoca interbelică este înfățișată de istorici mai ales în culori sumbre: Eric Hobsbawn o caracterizează în termeni deosebit de critici, numind intervalul cuprins între cele două războaie mondiale „o epocă a catastrofei", în timpul căreia „calamitățile" s-au succedat. Două tipuri de revoluții „globale" au condus către putere regimuri care erau considerate alternative viabile față de societățile burgheze de tip capitalist. Marea criză economică a afectat puternic și cele mai solide economii naționale europene, construite pe capitalismul liberal în secolul anterior. Pe plan politic, regimurile democratice, bazate pe instituții liberale, au fost înlocuite de guvernări autoritare sau dictatoriale (cu puține excepții)[1].

Istoricii economiei sunt încă și mai critici: Angus Maddison arată că această perioadă „deprimantă" a fost profund marcată de război, de criza economică și de lipsa de încredere între state, care au compromis „potențialul de creștere". Analizând intervalele de creștere economică din perioada anterioară anului 1914 și deceniile care au urmat celui de-al Doilea Război Mondial, constatăm că epoca interbelică reprezintă un recul din acest punct de vedere[2].

Această situație întâlnită la nivel continental a caracterizat și România în perioada interbelică.În contextul eșecului suferit de armata română în 1916 și a semnării Păcii de la București din 1918, realizarea Marii Uniri a reprezentat pentru societatea românească un eveniment nesperat. Însă, unirea a cuprins și o componentă negativă: în euforia provocată de acest neașteptat deznodământ, au fost trecute cu vederea greșelile guvernanților. După război, problema „răspunderilor" nu s-a aflat pe agenda clasei politice, vinovată, de altfel, în întregul său. S-a considerat că înfrângerile din 1916, soldate cu numeroase victime, s-au datorat puterii militare superioare și inconsistenței sprijinului Antantei (care nu a oferit României ajutorul promis), politicienii neasumându-și niciun fel de vină[3].

Așadar, România Mare și-a început existența fără un necesar proces de primenire a societății[4]. Florin Constantiniu îl evocă pe Ștefan Zeletin - aflat pe front în timpul războiului – care a surprins starea de spirit dominantă de pe câmpul de luptă: soldații erau de părere că România se îndrepta spre colaps dacă nu se adoptau măsuri urgente; dacă nu erau abandonate „metodele trecutului" și nu erau îndepărtați oamenii politici vinovați de situația dramatică în care se afla țara. Convingerea generală era aceea că se impunea o primenire amplă, pentru a putea fi construită o „altă țară, pe alte temelii". După încheierea războiului, s-a uitat totul, constata el dezamăgit[5].

---

[1]Eric Hobsbawn, *Secolul extremelor*, București, Editura Lider, 1994, pp. 19-20.
[2]Angus Maddison, *Monitoring the World Economy 1820 – 1992*, Paris, Development Centre of the OECD, 1995, p. 65.
[3]Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. a 4-a, rev. și adăug., București, Univers Enciclopedic Gold, 2008, p. 309.
[4]*Ibidem*, p. 310.
[5]*Apud Ibidem.*

În noul context politic și economic, deși avea posibilități limitate, burghezia a creat „statul național" și a oferit premizele constituirii „industriei naționale". Urmărind aceste deziderate, nu s-a dovedit totuși capabilă să înlăture „moștenirea turco-fanarioto-orientală" din cadrul societății și a vieții politice. Exista o ruptură semnificativă între conducători și cei conduși, între bogați și săraci, inexistența unei clase de mijloc fiind subliniată și în *Enciclopedia României* din anul 1938 (vol. I)[6].

Pe de altă parte, războiul schimbase, în mod radical, statutul țării pe plan continental. În 1912, România deținea o suprafață de 130.177 km pătrați și o populație de 7.160.682 locuitori. În 1920, suprafața se mărise la 295.049 km pătrați, iar populația a crescut la 15.541.424[7]. De fapt, România a fost țara care a beneficiat în cea mai mare măsură de modificările survenite pe harta politică a Europei după Primul Război Mondial (raportat la ceea ce deținea anterior). Dintr-un stat de mică întindere, marginal pe harta continentului, a devenit o țară importantă la nivel european[8].

Noul stat se îmbogățea cu provincii mai industrializate, precum Transilvania și Banatul. Totodată, rezervele de petrol din Vechiul Regat reprezentau o promisiune importantă pentru dobândirea unei surse de venit majore[9].

Recensământul desfășurat în 1930 a arătat că, din totalul de circa 18 milioane de locuitori, 71% erau etnici români. Ultimul recensământ, desfășurat în 2011, a relevat faptul că, din populația totală de circa 20 de milioane de locuitori, 88,6% sunt români. Așadar, România reprezintă, în prezent, „o societate în mare parte, omogenă"[10]. Revenind la recensământul din 1930, acesta a scos în evidență că 78,2% din populație era angrenată în agricultură și numai 7,2% în sectorul industrial – bancar. Alte profesiuni erau integrate altor sectoare, precum: comerț (3,2%) sau transporturi (1,7%).

În 1921, a fost implementată cea mai radicală reformă agrară din Europa de Răsărit (după cea din Rusia Sovietică). Înainte de reformă, marii proprietari (un număr de 5.835 de moșieri), dețineau 47,7% din totalul terenului arabil. După reformă, această suprafață a scăzut la 10,4%. În schimb, mica proprietate deținută de țărani a cunoscut o creștere importantă (de la 52,3% la 89,6%). Deși a fost abolită injustiția în ceea ce privește deținerea pământului, reforma a condus la fragmentarea proprietății, cu efecte negative asupra dezvoltării agricole, acest fapt fiind subliniat și de contemporani, specialiști în domeniu, în cadrul *Enciclopediei României*, de exemplu. Reforma avea scopul de a îmbunătăți viața familiilor de țărani, însă, nu aceasta era soluția, întrucât reforma agrară nu avea cum să ofere rezolvarea „problemei țărănești". Mica proprietate țărănească a continuat să se fragmenteze, datorită divizărilor prin moștenire. Adevărata soluție consta în accelerarea procesului de industrializare și preluarea forței de muncă din mediul rural de către acest sector al economiei. Totuși, plecând de la un nivel relativ modest, după Primul Război Mondial, dezvoltarea industriei în perioada interbelică a fost semnificativă[11]. Dar rămânea încă nesatisfăcătoare, iar criza economică din perioada 1929 – 1933 a afectat puternic, din păcate, dezvoltarea industrială. Însă, în 1937 majoritatea indicatorilor au înregistrat cel mai ridicat nivel din anul 1919 (cu excepția numărului de fabrici care a atins un vârf în 1928).

România rămânea „o țară a contrastelor": în agricultură, predominau gospodăriile de mică întindere, înapoiate și sărace; industria deținea o pondere scăzută în cadrul economiei, dar se afla într-un proces de remarcabilă dezvoltare. Cea mai importantă ramură industrială era cea petrolieră, dar a beneficiat de o modernizare propriu-zisă cea metalurgică. Cele mai evidente erau contrastele dintre categoriile sociale: luxul se afla în contrast cu sărăcia vieții din mediul rural[12].

Cultura românească se integrase celei occidentale, însă numai la nivelul elitelor. În ceea ce privește „nivelul general de cultură", situația nu era una strălucită, nici măcar în comparație cu statele vecine. În 1930, numai 57% din populația României era alfabetizată. În același an, țările din

[6]Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 311.
[7]*Ibidem*, p. 312.
[8]O. J. Schmitt, *România în 100 de ani: bilanțul unui veac de istorie urmat de un dialog cu Marian Voicu*, trad. din germană de Wilhelm Tauwinkl, București, Humanitas, 2018, p. 19.
[9]Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 312.
[10]O. J. Schmitt, *op. cit.*, p. 20.
[11]Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 314.
[12]*Ibidem*, p. 315.

regiune erau mai bine poziționate din acest punct de vedere: de exemplu, în Bulgaria procentul se ridica la 60,3%, în Ungaria la 84,8% iar în Cehoslovacia la 92,6%. Pe de altă parte, majoritatea analfabeților făceau parte din „generația vârstnică". Totodată, nu poate fi ignorată creșterea semnificativă, în raport cu perioada 1910 – 1912, când doar 39,3% din populație era alfabetizată. În anul 1930, dintre cei alfabetizați, o majoritate covârșitoare (85,1%) se opriseră la ciclul primar, în timp ce absolvenții de liceu reprezentau numai 8,6% din total. Cifra absolvenților de studii superioare era extrem de redusă: numai 1,6% din totalul populației[13]. Semnificativ pentru sublinierea caracterului patriarhal al societății, este faptul că, dintre absolvenții de studii superioare, „bărbații erau de patru ori mai numeroși decât femeile"[14].

România deținea cea mai ridicată natalitate și indicele cel mai crescut al mortalității la nivel continental, un alt indicator al caracterului tradițional al societății românești. Totodată, ocupa primul loc în ceea ce privește mortalitatea infantilă. Acest fapt se datora sărăciei și educației insuficiente a unor categorii largi ale populației. În perioada interbelică, România a rămas țara diferențelor sociale semnificative: cuprindea o elită puțin numeroasă și o clasă de mijloc insuficientă. În intervalul 1930 – 1940, procesul de modernizare s-a accelerat. Însă, România nu a beneficiat de suficient timp pentru o modernizare reală: a urmat perioada comunistă și evoluția firească, organică a fost întreruptă[15].

După Marea Unire, scena politică românească a cunoscut modificări majore. Partidul Conservator a părăsit eșichierul politic și au pătruns în viața politică noi partide. Partidul Național Român din Transilvania a urmărit să obțină susținere electorală în toate provinciile României Mari. Totuși, printre oamenii politici ardeleni, neîncrederea față de politicienii din Vechiul Regat se afla la cote ridicate, iar o fuziune între cele două mari partide (Partidul Național Român și Partidul Național Liberal din Vechiul Regat), era de neconceput. La conducerea celor două formațiuni politice se aflau două personalități puternice, Iuliu Maniu și Ion I.C. Brătianu, iar niciunul dintre aceștia nu i-ar fi permis celuilalt să conducă de unul singur. Observând că Partidul Țărănesc din Vechiul Regat, condus de Ion Mihalache, a început să câștige capital electoral în Transilvania, Maniu a preferat să și-l apropie. A decis ca partidul său să fuzioneze cu Partidul Țărănesc. Din fuziunea celor două partide a rezultat, în 1926, o nouă formațiune politică intitulată Partidul Național-Țărănesc. Istoria a confirmat faptul că Maniu a adoptat o decizie bună: până în 1947, când partidul a fost dizolvat de regimul comunist, Ion Mihalache a manifestat o loialitate deplină față de Maniu și linia doctrinară susținută de Partidului Național[16].

Cele dintâi alegeri organizate după realizarea unirii, desfășurate în noiembrie 1919, au fost câștigate de Blocul Democratic, o coaliție alcătuită din Partidul Național Român din Transilvania, Partidul Țărănesc și Partidul Naționalist – Democrat condus de Nicolae Iorga. Lui Ion I.C. Brătianu, liderul Partidului Național Liberal, unul dintre creatorii Marii Uniri, nu i s-au iertat pierderile României din timpul războiului: partidul Național Liberal a pierdut alegerile. Noul prim-ministru a devenit Alexandru Averescu (din martie 1920), el având meritul de a fi păstrat stabilitatea țării, în contextul numeroaselor mișcări sociale. A urmat guvernarea, cu o durată de doar o lună, a lui Take Ionescu, după care Brătianu și liberalii au preluat puterea pe care au păstrat-o timp de patru ani[17].

„Marea guvernare liberală", după cum a fost numită, (desfășurată între 1922 și 1926), a reprezentat efortul burgheziei naționale de a dobândi puterea la nivel economic și politic. Deviza liberalilor („prin noi înșine"), desemna intenția de a realiza dezvoltarea economică prin intermediul burgheziei din țară, aflată în concurență cu capitalul străin[18].

După realizarea unirii, statul român avea nevoie de o nouă constituție. Votarea noii legi fundamentale a fost însoțită de protestul principalelor partide aflate în opoziție: Partidul Național și Partidul Țărănesc. Constituția redactată în 1923 reunea elemente ale legii fundamentale din 1866 și

[13] Lucian Boia, *România, țară de frontier a Europei*, Ed. a 6-a, București, Humanitas, 2016, p. 102.
[14] *Ibidem*, pp. 102-103.
[15] *Ibidem*, p. 103.
[16] Florin Constantiniu, *op. cit*., pp. 316-317.
[17] *Ibidem*, p. 323.
[18] *Ibidem*, p. 324.

prevederile legislative ale reformelor elaborate la Iași în 1917. Noul text legislativ conținea referiri privitoare la consacrarea votului universal egal, direct și secret, prevalența interesului public în defavoarea celui individual, creșterea atribuțiilor legislativului în relație cu atribuțiile monarhului și, nu în ultimul rând, recunoașterea libertăților cetățenești în conformitate cu o democrație reală.

Deși Constituția asigura baza unei activități politice democratice, din păcate, „tradiția formelor fără fond" nu a încetat să se manifestate. Odată ajunse la putere, partidele politice au ignorat legea fundamentală, preferând să continue o serie de practici mai vechi, în primul rând favorizarea clientelei politice. Acestea invocau respectarea Constituției doar atunci când se aflau în opoziție. De altfel, presiunea exercitată asupra alegătorilor a reprezentat un fapt frecvent în perioada interbelică. Florin Constantiniu îl evocă pe Grigore Gafencu, care s-a referit în jurnalul său la aceste practici. Raportându-ne la mărturiile sale, și la multe altele din epocă, putem constata că percepția asupra perioadei interbelice ca fiind „epoca de aur" a democrației în România, este doar un mit. Gafencu a descris masurile abuzive adoptate de autorități împotriva candidaților și alegătorilor, asupra cărora a fost utilizată violența (au fost arestați și bătuți)[19].

Omul politic și diplomatul român se arăta dezamăgit mai ales de lipsa de reacție a societății românești: „Nicio conștiință nu s-a revoltat, niciun om de onoare nu s-a împotrivit. Simțeam în fața acestei lașități generale sentimentul de rușine care m-a cotropit când, după asfaltul șoselelor europene, ajunsesem în gropile și șanțurile șoselelor noastre naționale." Evenimentele descrise se desfășurau în 1931. Grigore Gafencu i-a trimis un protest primului ministru în funcție, semnalând aceste evenimente. Funcția de premier era ocupată în acea perioadă de marele savant Nicolae Iorga. Răspunsul acestuia exprima un sentiment de resemnare: „nu pot da de la o zi la alta moravuri bune". Iorga accepta, așadar, că aceste metehne reprezentau o caracteristică a vieții politice, care împiedica apariția spiritului cetățenesc. Însă, trebuie subliniat faptul că, din acest punct de vedere, România nu constituia o excepție în regiune: dimpotrivă, în afara Cehoslovaciei, care a cunoscut un interval de veritabilă democrație în perioada interbelică, celelalte state din Europa Centrală și Răsăriteană au avut guvernări dictatoriale sau autoritare.

Promovând principiul „prin noi înșine", guvernarea liberală a trecut la implementarea unor măsuri care vizau industrializarea și întărirea puterii economice a burgheziei naționale. Totuși, abordarea acestei politici nu presupunea interzicerea pătrunderii capitalului străin în economia țării. De fapt, prezența capitalului străin era permisă în economia națională, cu condiția ca acesta să se subordoneze intereselor celui național. În spiritul politicii „prin noi înșine", au fost implementate o serie de legi de importanță majoră. Prin Legea referitoare la procesul de comercializare și control al întreprinderilor economice deținute de stat, se stabileau două categorii de întreprinderi: cele care priveau interesul general, fiind incluse aici CFR, PTT (Poștă Telegraf Telefon), Regia Monopolurilor Statului, Atelierele Armatei; în a doua categorie erau incluse întreprinderi în cadrul cărora statul putea permite prezența capitalului privat, dar își rezerva exercitarea controlului prin intermediul comisarilor, a cenzorilor și a membrilor din consiliile de administrație. Prin Legea energiei, dobândeau posibilitatea de a dobândi „concesiuni de amenajări de forțe hidraulice" doar cetățenii români și societățile anonime românești. La 4 iulie 1924, a intrat în vigoare Legea minelor, care s-a dovedit a fi cea mai criticată. Această lege stipula că exploatarea resurselor se poate realiza prin intermediul unor societăți din țară sau din străinătate, care se subordonau noilor reglementări (respectiv 60% din capital să aibă proveniență românească, iar 2/3 din numărul administratorilor să dețină cetățenia română)[20]. Pentru susținerea întreprinzătorilor autohtoni era constituită, la 23 iulie 1923, Societatea Națională de Credit Industrial. În sprijinirea industriei s-au implicat puternic și două bănci aflate sub control liberal: Banca Națională și Banca Românească. Totodată, s-a constituit Societatea Națională de Gaz Metan și a fost inițiată Industria Aeronautică Română (IAR). Ca urmare a adoptării acestor măsuri economice protecționiste, reprezentanții capitalului străin au reacționat puternic, mai ales în ceea ce privește Legea minelor, despre care apreciau că le afectează interesele.

[19] *Apud Ibidem*, p. 325.
[20] Florin Constantiniu, *op. cit*., p. 326.

Finalizarea Primului Război Mondial a dus la modificarea hărții politice a continentului european, în cadrul Conferinței de Pace de la Paris - desfășurată între 18 ianuarie 1919 și 10 august 1920 -, frontierele instituite primind confirmarea juridică. În iulie 1919, a fost constituită Societatea Națiunilor, structură care avea drept principal scop evitarea declanșării unui nou război de proporții, România numărându-se printre țările fondatoare[21]. Pactului Societății Națiunilor stipula păstrarea independenței și integrității teritoriale pentru statele membre.

În perioada interbelică, diplomația românească a depus eforturi în vederea promovării intereselor naționale, care vizau, în primul rând, păstrarea frontierelor instituite după Primul Război Mondial. Franța era considerată, de majoritatea clasei politice și de către o bună parte a populației, cel mai important sprijin în vederea menținerii în vigoare a prevederilor tratatelor de pace semnate în intervalul 1919 – 1920. Relații cordiale au fost promovate și cu alte state care aveau în vedere obiective similare, precum Marea Britanie, sau țări din Europa Centrală ori regiunea Balcanilor: Cehoslovacia, Polonia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven (care își va schimba ulterior titulatura în Iugoslavia).

Totodată, o preocupare principală a constituit-o obținerea de armament din străinătate, mai ales din Franța și Marea Britanie. Totuși, România s-a străduit să promoveze relații de bună vecinătate și cu statele nemulțumite de tratatele de pace încheiate după Primul Război Mondial, precum Germania, Uniunea Sovietică, Ungaria și Bulgaria, deși, contracararea acțiunilor revizioniste a devenit principala miză a politicii externe. Desigur, această politică nu se putea realiza fără acordarea unei atenții speciale Franței, Marii Britanii și Societății Națiunilor. În contextul aceleiași politici s-a înscris și constituirea Micii Înțelegeri (între 1920 - 1921), organizație din care făceau parte România, Cehoslovacia și Regatul Sârbo-Croato-Sloven. Totodată, în 1934 a fost creată Înțelegerea Balcanică, alcătuită din România, Iugoslavia, Grecia și Turcia. În cadrul mai larg al preocupării referitoare la combaterea tendințelor de revizuire a tratatelor s-au aflat restabilirea relațiilor diplomatice cu Moscova (în 1934) precum și aderarea la Convenția pentru definirea agresiunii (în 1933).

La 10 iunie 1926, a fost încheiat Tratatul bilateral franco-român. Până în acel moment, ambele state și-au manifestat preocuparea pentru păstrarea „echilibrului de forțe" instituit ca urmare a finalizării războiului, însă, cele două state nu împărtășeau viziuni similare în ceea ce privește implementarea de măsuri concrete. Franța urmărea crearea unei „alianțe lărgite", care să includă țări mici și mijlocii aflate între Germania și Uniunea Sovietică, inclusiv state care considerau nedrepte frontierele stabilite după război. România a ales varianta încheierii unor alianțe regionale. În acord cu propria politică externă, Franța aprecia că Mica Înțelegere a reprezentat un succes parțial, întrucât nu a putut fi inclusă în organizație Ungaria[22]. Tratatul de prietenie franco-român din iunie 1926 cuprindea și o convenție secretă, importanța sa a fiind mult amplificată de oamenii politici români, care îl prezentau drept „un mare succes diplomatic". În fapt, Franța nu acorda o atenție aparte României, ci urmărea să creeze „alianțe de flanc", pentru contracararea amenințării germane. Tratatul cu România a fost precedat de cel semnat cu Polonia (la 10 februarie 1921), Cehoslovacia (la 25 ianuarie 1924). După încheierea înțelegerii cu România, a urmat acordul cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven (încheiat la 11 octombrie 1927)[23].

Tratatul franco-român din 1926 prevedea consultarea celor două țări, în contextul în care una dintre ele ar deveni victima unei agresiuni neprovocate, în scopul perpetuării reglementărilor instituite prin tratatele de pace. Textul documentului cuprindea și o convenție militară, fără a fi stabilite modalitățile concrete de colaborare în acest domeniu. Tratatul a fost semnat pe fondul creșterii îngrijorării României ca urmare a încheierii Pactului de la Locarno din octombrie 1925, care stipula garantarea de către marile puteri a frontierelor unor state, printre care nu se afla și

[21]Adrian Claudiu Stoica, *Relațiile diplomatice dintre România și guvernul de la Vichy: 1940 -1944*, București, Printech, 2015, p. 12.
[22]*Ibidem*, p. 14.
[23]Georgiana-Margareta Scurtu, *Din istoria diplomației europene. Relațiile României cu Franța (1935 – 1938)*, București, Cartea Universitară, 2006, p. 297.

România. Însă, proiectul creării Federației Danubiene, propus de către Franța, nu s-a bucurat de sprijin la București, România invocând faptul că vecinii săi abordau o politică externă revizionistă.

La 7 august 1928, a fost semnat la Paris Pactul Briand – Kellog, care stipula interzicerea recurgerii la război pentru rezolvarea diferendelor la nivel internațional. Pe 30 ianuarie 1933, Hitler a ajuns la putere în Germania, fapt care a sporit tensiunile în relațiile internaționale, din acest moment, Germania aflându-se în fruntea statelor care urmăreau anularea prevederilor stipulate la Versailles. România se simțea amenințată, așteptându-se la presiuni politice și economice din partea Berlinului. În mod tradițional, Bucureștiul deținea relații economice deosebit de active cu Germania. Întrucât criza economică din 1929 – 1933 i-a afectat economia, era de așteptat ca dependența acesteia de Germania să se amplifice. Din perspectiva conducătorilor naziști, Sud-Estul Europei („Süd-Ost" – ul) nu făcea parte din spațiul vital al Germaniei („Lebensraum), care trebuia „cucerit și consolidat", dar aparținea totuși spațiului economic („Wirtschaftsraum"), care avea să se afle sub control german[24].

La puțin timp după dobândirea puterii, Hitler a acționat pentru subminarea sistemului de alianțe instituit de Franța în Europa Centrală și de Răsărit, utilizând arma comerțului exterior[25]. Țările din această regiune (exceptând Cehoslovacia), dețineau o economie preponderent agrară, care era dependentă pentru comercializarea produselor de relațiile economice cu Germania. Prin urmare, Berlinul a declanșat o intensă activitate diplomatică și comercială, exercitând presiuni asupra acestor state în vederea reconsiderării politicii externe. Totuși, un tratat încheiat cu Ungaria, avantajos pentru această țară, nu a fost urmat de unul similar cu România, acuzată de Berlin că oferă susținere politică adversarilor. Acest fapt nu a modificat însă cursul politicii externe a României[26].

Pe de altă parte, Franța și Marea Britanie nu au reușit să contracareze în mod eficace acțiunile provocatoare ale Germaniei. Londra nu dorea să crească investițiile în domeniul militar. Franța se concentra asupra rezolvării problemelor interne, de natură politică și socială, devenind mai puțin activă la nivelul relațiilor internaționale. Pentru a amplifica suspiciunile la nivel european, în 1932, Mussolini lansase propunerea constituirii unui Pact al celor patru mari puteri (din care urmau să facă parte Marea Britanie, Franța, Germania și Italia), în vederea identificării unei modalități de rezolvare a disensiunilor, inclusiv în defavoarea celorlalte state europene. Așadar, în viziunea liderului italian, Europa urma să fie condusă de marile puteri, fiind fragmentată în „zone de influență". Propunerea a fost respinsă de Paris și Londra, dar Berlinul a primit-o cu mult interes. Ideea instituirii unui protectorat european al marilor puteri a fost refuzată și de statele membre ale Micii Înțelegeri[27].

După cum am arătat, statele europene, mici și mijlocii, preocupate de conservarea propriei securități, au creat în 1934, la Atena, Înțelegerea Balcanică. Noua structură era alcătuită din Grecia, România, Iugoslavia și Turcia. Totuși, Albania și Bulgaria au refuzat să participe, fapt care a redus eficiența organizației.

Raporturile dintre România și Uniunea Sovietică au fost marcate de neîncredere reciprocă. Cu toate acestea, în urma tratativelor purtate de Nicolae Titulescu, ministrul de Externe român și Maxim Litvinov, ministrul de Externe sovietic, au fost stabilite relații diplomatice între cele două țări, în 1934. Negocierile erau avansate în ceea ce privește încheierea unui tratat între cele două state, însă demiterea din funcția de ministru de Externe a lui Nicolae Titulescu, în 1936, a condus la întreruperea tratativelor.

La 16 martie 1935, Germania a luat decizia de a introduce serviciul militar obligatoriu, fapt care încălca una dintre clauzele Tratatului de la Versailles. Profitând de indecizia Franței și a Marii Britanii, Germania a continuat, trecând la remilitarizarea Rhenaniei (1936)[28].

[24]Adrian Claudiu Stoica, *op. cit.*, p. 16.
[25]*Ibidem*, pp. 17-18.
[26]*Ibidem*, p. 18.
[27]*Ibidem*, pp. 16-17.
[28]*Ibidem*, p. 19.

În mai 1936, Frontul Popular a dobândit victoria în alegerile din Franța, conducerea noului executiv fiind preluată de Léon Blum. Considerând că victoria stângii echivala cu „bolșevizarea" Franței, Carol al II-lea, dar și numeroși oameni politici români, au început să ia în considerare o apropiere de Marea Britanie, în detrimentul Franței. Spre sfârșitul anului 1936, Parisul a propus stabilirea unor înțelegeri diplomatice între statele Micii Înțelegeri și Franța, sub forma a două tratate distincte: unul urma să fie încheiat între țările Micii Înțelegeri iar celălalt între Mica Înțelegere și Franța. Prin aceste inițiative, Parisul urmărea să creeze o formă de securitate colectivă fără propria sa implicare efectivă: respectiv, statele semnatare ale Micii Înțelegeri urmau să adopte măsuri în privința apărării frontierelor naționale înainte de a apela la Franța. România s-a opus, susținând ideea încheierii a trei tratate distincte între Franța și țările membre ale Micii Înțelegeri, luate separat. Neprimind acordul celorlalte state vizate, inclusiv România, inițiativa franceză a eșuat.

Revenind la evoluțiile de pe plan intern, marea victorie politică a lui Ion I.C. Brătianu a fost excluderea de la succesiune a prințului moștenitor, la 4 ianuarie 1926 (din păcate, doar vremelnică). Primul ministru era convins că moștenitorul tronului României nu avea capacitatea de a se achita onorabil de această misiune. Prințul Carol era cel dintâi Hohenzollern născut pe pământ românesc. Viitorul rege Carol al II-lea se căsătorise, în timpul războiului, la Odessa, cu Ioana (Zizi) Lambrino și a trimis oficialilor români o înștiințare prin care afirma că renunță la tron. Regele Ferdinand a fost de acord, cedând insistențelor primului ministru și ale lui Barbu Știrbei.

În 1927, a încetat din viață regele Ferdinand. Noul său succesor, Mihai, fiul lui Carol, era un copil în vârstă de doar 6 ani. Ca urmare, prerogativele regale au fost preluate de o regență formată din unchiul tânărului rege, prințul Nicolae, patriarhul Miron Cristea și Gheorghe Buzdugan, președintele Înaltei Curți de Casație (înlocuit ulterior, după decesul acestuia, de Constantin Sărățeanu)[29]. În același an a survenit și moartea neașteptată a lui Ion I.C. Brătianu. Acesta a decedat ca urmarea a unei amigdalite infecțioase, în momentul în care puterea sa se afla la apogeu. I-a urmat la conducerea executivului Vintilă Brătianu, mult mai modestul dar și mult mai harnicul frate al fostului prim-ministru.

Însă, național-țărăniștii erau nerăbdători să acceadă la guvernare. Au profitat de perioada de slăbiciune a Partidului Național-Liberal, după moartea lui Ion I.C. Brătianu, liderul său marcant. Cedând presiunilor Partidul Național-Țărănesc, Regența i-a oferit funcția de prim-ministru lui Iuliu Maniu. Deși așteptările erau mari, guvernarea național-țărănistă (desfășurată între noiembrie 1928 – aprilie 1931 și iunie 1932 – noiembrie 1933), nu a fost capabilă să le ducă la îndeplinire. Această situație s-a datorat faptului că național-țărăniștii s-au aflat la conducerea țării în timpul marii crize economice (1929 – 1933), care a afectat puternic economia României. Nu le poate fi imputată lipsa de competență; „conjunctura economică" nu i-a favorizat. Strategia economică desfășurată de executiv a fost afectată semnificativ de „criza de credit și scăderea prețurilor la produsele cerealiere". La baza programului de guvernare al PNȚ se afla principiul „porților deschise". Implementarea acestei idei nu a presupus, după cum au afirmat competitorii politici, o „subordonare față de capitalul străin". De fapt, politica în domeniul economic a vizat procurarea de credite convenabile. Aceste credite ieftine aveau menirea de a sprijini proprietatea agricolă de mici dimensiuni, care se confrunta cu probleme economice semnificative. Pentru îmbunătățirea creditării, trebuiau înlăturate obstacolele în privința circulației de capital, instituite de liberali[30].

Criza economică, datorată situației precare a economiei mondiale, a fost amplificată de o criză politică. Aceasta din urmă a avut la bază revenirea în țară a prințului Carol, care l-a detronat pe fiul său Mihai, iar la 8 iunie 1930 a urcat pe tronul țării, sub numele de Carol al II-lea. Inițial, Iuliu Maniu s-a pronunțat pentru includerea lui Carol în cadrul Regenței. Ulterior, a acceptat ca acesta să devină rege, cu condiția să nu o readucă în țară pe amanta sa de la Paris, (era vorba despre Magda – Elena Wolf – Lupescu). Totodată, Maniu spera că monarhul avea să devină un susținător al său în confruntarea politică cu liberalii. Carol a fost de acord cu condițiile ridicate de primul ministru, ulterior, a decis să le ignore, Elena Lupescu revenind în țară.

[29]Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 327.
[30]*Ibidem.*

Din păcate, instalarea lui Carol pe tronul României a marcat în mod negativ viața politică. Imoralitatea manifestată în viața personală ar fi fost mai ușor trecută cu vederea dacă excesele comportamentale nu s-ar fi manifestat și în domeniul politic. Anterior, în calitatea sa de prinț moștenitor, Carol avusese ocazia să constate că un partid sau un personaj politic pot să controleze întreaga viață politică a țării. În perioada domniei regelui Ferdinand, Brătianu, (în cadrul scenei politice) și Barbu Știrbey, (trăgând sforile „în culise", din calitatea sa de amant al reginei Maria), au determinat întregul curs al politicii românești. Carol și-a propus să nu mai permită acest lucru. Aversiunea sa față de formațiunile politice s-a manifestat încă din perioada exilului, când a putut să constate că acestea se interesau de persoana sa doar dacă el ar fi putut influența accesul lor către putere. În plus, Carol era de părere că societatea românească putea progresa numai în contextul unei guvernări „ferme", în afara democrației și a regimului constituțional. Considera că principiile deomocratice pot fi valabile plan teoretic, însă dificil de adaptat „realităților românești". Prin urmare, Carol și-a propus să se implice direct în „jocul politic", în perioada dictaturii regale creând chiar un partid propriu. Regele a înlocuit tradiția existenței unei clientele politice legată de partidele aflate la putere, cu propria camarilă, a cărei figură centrală era Elena Lupescu[31]. Aceasta a deținut un rol determinant în politica românească, monarhul desemnând miniștrii în legătură cu preferințele sale în raport cu oamenii politici. Caracterizând perioada, Florin Constantiniu a evocat „Lupeascocrația", instituită treptat în deceniul 1930[32]. Regele a acționat sistematic pentru a afecta unitatea celor două partide principale: PNL și PNȚ. În fapt, monarhul a depus toate eforturile pentru a compromite democrația înainte de a-i pune capăt[33].

Următorul pas l-a constituit implementarea unei guvernări „peste partide". Primul care s-a raliat solicitării regelui a fost Nicolae Iorga. Savantul era de acord cu viziunea suveranului asupra caracterului negativ al luptei pentru putere. Marele istoric cunoștea mai bine decât oricine rolul destabilizator pe care l-au avut în istoria românilor confruntările între facțiunile boierești și, ulterior, între diferite formațiuni politice. Ca atare, considera benefică hotărârea regelui. Decizia lui Iorga de a accepta funcția de prim-ministru avea și un substrat care îl privea direct. Iorga se bucura în epocă, pe bună dreptate, de un uriaș prestigiu ca om de știință, însă, din punct de vedere politic, activitatea sa rămânea modestă[34]. Din această perspectivă, până la dobândirea funcției de prim-ministru, cel mai important moment din cariera sa politică s-a consumat în 1919, atunci când a devenit președinte al Adunării Deputaților României Mari (între 9 decembrie 1919 – 26 martie 1920)[35].

Guvernul condus de Nicolae Iorga a avut o existență scurtă: din aprilie 1931 până în iunie 1932, Marea Depresiune punând capăt unui experiment politic inițiat de rege. A urmat a doua perioadă a guvernării Partidului Național-Țărănesc, desfășurată între iunie 1932 – noiembrie 1933. În activitatea noului executiv, criza economică și-a spus, din nou, cuvântul. În plus, s-au accentuat disensiunile dintre Iuliu Maniu și monarh. Maniu a preluat funcția de prim-ministru și din această calitate a acționat pentru desființarea camarilei și îndepărtarea Elenei Lupescu. Constatând că nu se poate opune eficient „Lupescocrației", el a preferat să părăsească executivul. Funcția de prim-ministru a fost preluată de Alexandru Vaida – Voevod, care s-a aflat în fruntea ultimului executiv al PNȚ. În această perioadă, „curbele de sacrificiu" (care au constat în reduceri salariale), au condus la mișcări sociale: greve și proteste care au necesitat intervenția armatei. Pentru a-i înlătura de la conducerea țării pe național-țărăniști, monarhul a profitat de declanșarea unui scandal politic de corupție, numit „Afacera Skoda", în care era implicat și un nepot al fostului prim-ministru (Romulus Boilă). Regele a asociat imaginea acestuia cu a lui Maniu, cu scopul de a-l discredita, deși omul politic țărănist nu avusese niciun fel de implicare.

După ce i-a îndepărtat pe național-țărăniști, monarhul i-a solicitate pe liberali în vederea creării unui nou executiv. Liderul PNL era Ion Gheorghe Duca. Acesta îl întâmpinase cu ostilitate pe Carol, în momentul reîntoarcerii în țară, în 1930. La insistențele membrilor de partid, Duca, un

[31] *Ibidem*, p. 330.
[32] *Ibidem*, p. 331.
[33] *Ibidem*, p. 330.
[34] *Ibidem*, p. 331.
[35] Stelian Neagoe, *Oameni politici români. Enciclopedie*, București, Editura Machiavelli, 2007, p. 384.

om politic onest, a fost de acord cu o serie de condiții avansate de monarh în vederea completării guvernului. Pentru Carol a fost o soluție de moment. Regele nu a putut niciodată trece cu vederea poziția ostilă adoptată de noul prim-ministru la revenirea sa în țară. Din păcate, I.G. Duca a fost asasinat de Garda de Fier, legionarii făcând prin această crimă un serviciu monarhului.

În România, partidele politice de extremă dreaptă aveau o influență nesemnificativă în anii 1920. Mai multe încercări de creare a unor mișcări fasciste, după model italian, nu s-au bucurat de aderență. Nici extrema stângă nu a adunat prea mulți susținători. Totuși, simpatiile față de extrema dreaptă s-au amplificat treptat, alimentându-se de la un filon principal: antisemitismul. În 1923, Alexandru C. Cuza (1857 – 1947), un profesor de economie politică de la Universitatea din Iași, a constituit Liga Apărării Național – Creștine. Noua formațiune politică își propunea să-i înlăture pe evrei din totalitatea domeniilor vieții economice și sociale și să-i educe pe tineri în conformitate cu principii creștine și naționaliste. Corneliu Zelea Codreanu (1899 – 1938) s-a numărat printre marii săi simpatizanți[36]. În 1924, el l-a asasinat pe Constantin Maciu, prefectul poliției din Iași. Era cel dintâi asasinat politic realizat de extrema dreaptă în România. Au urmau multe altele[37].

În 1927, Codreanu a constituit Legiunea Arhanghelului Mihail, membrii acestei mișcări purtând numele de legionari. Organizația promova naționalismul, antisemitismul și anticomunismul, stârnind interesul unui număr mare de români dintr-un spectru larg social și cultural: de la intelectuali și preoți la muncitori și țărani. Codreanu nu s-a remarcat ca un orator de excepție, în schimb, știa să pună în scenă spectacole bine regizate, aparițiile lui stârnind multă emoție între aderenți: se îmbrăca în ie albă și putea fi văzut, prin sate, „călare pe un cal alb”[38].

Asasinatul politic reprezenta una dintre principalele arme ale legionarilor. Printre victimele lor s-au numărat trei prim-miniștri ai României: Ion Gheorghe Duca (în decembrie 1933), Armand Călinescu (în septembrie 1939) și savantul Nicolae Iorga (în noiembrie 1940). În cadrul alegerilor din decembrie 1937, formațiunea politică a legionarilor a obținut peste 15% din totalitatea numărului de voturi, poziționându-se pe locul al treilea în ierarhia partidelor țării. La finele deceniului 1930, popularitatea lui Zelea Codreanu se afla la cele mai ridicate cote, spre nemulțumirea regelui Carol al II-lea, care a ordonat asasinarea sa în noiembrie 1938. Departe de a stopa seria de crime, moartea sa a condus la multiplicarea acestora[39].

În ceea ce privește politica externă, în anul 1937 Carol al II-lea a vizitat Franța și Marea Britanie, iar la Londra, regele și-a manifestat ostilitatea față de comunism și a criticat pactele încheiate de Franța și Cehoslovacia cu Uniunea Sovietică[40]. În plus, a arătat că România era dispusă să abandoneze „tutela” franceză, în favoarea creării unei „axe Londra-București”. Ceea ce nu a știut monarhul român era faptul că atitudinea critică față de Franța a fost comunicată imediat Parisului de către ambasadorul francez în capitala britanică[41].

În cadrul unei convorbiri desfășurate în februarie 1938, cu ministrul Franței la București, suveranul evoca o serie de probleme în cadrul relațiilor bilaterale, nemulțumirile regelui vizând participarea simbolică a Franței în cadrul economiei românești, precum și întârzierile în livrarea de armament.

La nivel european, politica Franţei şi Marii Britanii s-a menținut în aceleași cadre, respectiv perpetuarea atitudinii ezitante. Ca urmare a ocupării Austriei (*Anschluss*-ul) de către Germania, (la 12 martie 1938) şi a acordului de la München din 29-30 septembrie 1938, interveneau primele modificări ale hărții politice europene după Marele Război. Gravitația situației politice internaționale consta în aceea că rectificările de frontiere au fost puse în practică cu permisiunea Franței și Marii Britanii, garantele sistemului. Prin alipirea Regiunii sudete la Germania, avea loc dezmembrarea Cehoslovaciei, fapt care îl va încuraja pe Hitler să desfășoare, în continuare, o

[36] Keith Hitchins, *Scurtă istorie a României*, Iași, Polirom, 2015, p. 194.
[37] Adrian Cioroianu, *Cea mai frumoasă poveste: câteva adevăruri simple despre Istoria românilor*, București, Curtea Veche Publishing, 2013, p. 79.
[38] *Ibidem.*
[39] *Ibidem*, p. 80.
[40] *Ibidem*, p. 507.
[41] *Ibidem*, p. 508.

politică expansionistă. La 15 martie 1939, avea loc anexarea Boemiei şi Moraviei, care deveneau protectorat german. Statul cehoslovac înceta să mai existe şi, odată cu el Mica Înţelegere. Trista experienţă a Cehoslovaciei, arăta, odată în plus, că ţările mici şi mijlocii nu dispuneau de niciun fel de mijloace pentru a rezista în faţa presiunilor externe, în absenţa susţinerii marilor puteri[42].

Ca urmare, România a depus eforturi pentru păstrarea relaţiilor bune cu Franţa şi Marea Britanie, dar şi pentru îmbunătăţirea raporturilor cu Uniunea Sovietică şi Germania (în ceea ce priveşte Berlinul, mai ales pe plan economic). În aprilie 1939, România şi Grecia primeau garanţii din partea guvernelor francez şi britanic, fapt care a constituit un mesaj diplomatic şi politic de mare însemnătate pentru cele două state. Bucureştiul obţinea asigurări că va beneficia de ajutor militar în eventualitatea unei agresiuni externe[43].

Presiunile Germaniei asupra României s-au intensificat, mai ales din toamna anului 1938, în condiţiile în care planul german de fabricare a unui cauciuc sintetic a eşuat. Germanii erau interesaţi, în principal, de petrolul românesc, dar şi de procurarea altor produse din România, mai ales cereale[44]. Pe de altă parte, şi liderii politici români înţelegeau faptul că trebuiau să ofere o serie de concesii Berlinului, care să nu afecteze totuşi politica de stat, axată pe menţinerea integrităţii teritoriale a ţării. În acest spirit a avut loc semnarea Tratatului economic româno-german din 23 martie 1939. Deşi oficialii români au parafat documentul, sperau să îi atenueze efectele prin intensificarea relaţiilor economice cu Franţa şi Marea Britanie[45].

Din anul 1936 au intervenit modificări substanţiale în cadrul raporturilor de forţă dintre marile puteri, iar decizia României referitoare la politica externă a fost adaptată acestui context[46]. Garanţiile franco-britanice s-au dovedit inutile: în urma semnării Pactului de neagresiune dintre Uniunea Sovietică şi Germania şi a declanşării celui de-al Doilea Război Mondial, România s-a văzut izolată la nivel internaţional[47].

În perioada interbelică, Europa a cunoscut o evoluţie graduală către un nou conflict de proporţii. Acest proces s-a realizat în contextul intensificării presiunilor din partea Germaniei şi a politicii de concesii desfăşurate de Franţa şi Marea Britanie. Ţările din Europa Centrală şi de Răsărit, inclusiv România, au constituit alianţe regionale care aveau scopul de a asigura stabilitatea în regiune, însă eforturile lor nu au fost suficiente în lipsa suportului marilor puteri.

BIBLIOGRAPHY

BOIA, Lucian, *România, ţară de frontier a Europei*, Ed. a 6-a, Bucureşti, Humanitas, 2016.

CIOROIANU, Adrian, *Cea mai frumoasă poveste: câteva adevăruri simple despre Istoria românilor*, Bucureşti, Curtea Veche Publishing, 2013.

CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed a 4-a, rev. şi adăug., Bucureşti, Univers Enciclopedic Gold, 2008.

CONSTANTINIU, Florin, Mihail E. Ionescu, *August 1944. Repere istorice*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984.

DE PORTE, A.W., *Europe between the Superpower. The Enduring Balance*, New Haven – London, Yale University Press, 1979.

DUBY, Georges, *Atlas istoric Duby*, Bucureşti, Corint Logistic, 2015.

[42]Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *August 1944. Repere istorice*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984, p. 19.

[43]*Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, Ioan Scurtu (coord.), Gheorghe Z. Ionescu, Eufrosina Popescu, Doina Smârcea, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1982, pp. 403-404.

[44] Ph. Marguerat, *L'Allemagne et la Roumanie à l'automme 1938: économie et diplomatie*, în „Relations internationales, I (1971), 1, pp. 178-179.

[45]*Ibidem*, p. 176.

[46]Vezi A.W. De Porte, *Europe between the Superpower. The Enduring Balance*, New Haven – London, Yale University Press, 1979, pp. 40-41.

[47] Dinu C. Giurescu (coord.)., *Istoria Românilor. Vol. IX România în anii 1940-1947*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2008, p. XI.

GIURESCU, Dinu C. (coord.)., *Istoria Românilor. Vol. IX România în anii 1940-1947*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2008.

HITCHINS, Keith, *Scurtă istorie a României*, Iași, Polirom, 2015.

HOBSBAWN, Eric, *Secolul extremelor*, București, Editura Lider, 1994.

HORNE, John (ed.), *State, Society and Mobilization in Europe during the First World War*, Cambridge, 1997.

Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente, Ioan Scurtu (coord.), Gheorghe Z. Ionescu, Eufrosina Popescu, Doina Smârcea, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1982.

KERSHAW, Ian, *Drumul spre iad. Europa, 1914-1949*, București, Litera, 2017.

MADDISON, Angus, *Monitoring the World Economy 1820 – 1992*, Paris, Development Centre of the OECD, 1995.

MARGUERAT, Ph., *L'Allemagne et la Roumanie à l'automme 1938: économie et diplomatie*, în „Relations internationales, I (1971).

MAZOWER, Mark, *Umbre peste Europa. Democrație și totalitarism în secolul XX*, București, Litera, 2018.

NEAGOE, Stelian, *Oameni politici români. Enciclopedie*, București, Editura Machiavelli, 2007.

SCHMITT, Oliver Jens, *România în 100 de ani: bilanțul unui veac de istorie urmat de un dialog cu Marian Voicu*, București, Humanitas, 2018.

SCURTU, Georgiana-Margareta, *Din istoria diplomației europene. Relațiile României cu Franța (1935 – 1938)*, București, Cartea Universitară, 2006.

SCURTU, Ioan, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Paideea, 1999.

STOICA, Adrian Claudiu, *Relațiile diplomatice dintre România și guvernul de la Vichy: 1940 -1944*, București, Printech, 2015.

OLD MANUSCRIPTS FROM CRIŞANA: FOUNTAINS OF THEOLOGICAL, HISTORICAL AND LITERARY CULTURE

Miron Ioan Erdei

Assoc. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract:After the Hungarian invasion in Menumorut's Duchy which was settled in the fortress of Biharea, the Romanians living here started a silent fight for freedom and independence by practicing the religious traditions, the secular customs and especially by preserving the millenial spiritual values while facing a fierce Catholic proselytism. The Orthodox monks, priests and teachers in the churches and monasteries that weren't destroyed started writing and copying Slavic manuscript texts. The oldest manuscript is an Evangel book translated by Popa Simion in Hălmagiu in 1450. Shortly after this Evangel book appeared the Slavic Evangel in Tinăud, the Slavic Liturgy from Beznea- Delureni from 1560, Zbornicul (a collection of religious commentaries) from Caciucul Vechi written at the end of the 16th century and the fragment of the Slavic Octoih from Oradea.

Despite the fact that the first publishing houses appeared in the transcarpathian area at the beginning of the 16th century and because the vitreous conditions created by the Hungarian feudalists, the Transylvanian copyists continued to edit and copy the manuscripts the new prints they got from their brothers from across the mountains, thus managing to create a huge and unique theological library, by multiplying some printed religious books, in old manuscripts; this demonstrates the Romanian people's huge interest in theological literature. The Romanian people marked its existence in history as a homogenous people who knew how to read and write. It managed to grind through the turmoil of historical events the most melodious, sensitive through the semantics of the words and beautiful through the message it transmits.

Keywords: manuscripts, copies, cult books, history, literature.

După năvălirea maghiară în ducatul lui Menumorut, cu reşedinţa în cetatea Biharea, românii acestor meleaguri scăldate de cele trei Crişuri au început o lupta tacită, pentru libertate şi independenţă, prin practicarea tradiţiilor religioase, a cutumelor laice, dar mai ales prin păstrarea valorilor spirituale milenare, în faţa unui prozelitism catolic feroce. În vechile biserici şi mănăstiri voivodale ori cnezale scăpate de la distrugere, o serie de călugări, preoţi şi dascăli ortodocşi au redactat şi copiat texte după manuscrise slavone pentru religia şi cultura românilor. În decursul Evului mediu timp de câteva sute de ani limba de cult şi cultură în teritoriile locuite de români a fost limba greacă, urmată de cea slavonă, care a pătruns la noi prin intermediul organizării bisericeşti, timp în care, în partea vestică a ţării limba de cult şi cultură a statului, a clasei feudale maghiare şi a religiei catolice era limba latină.[1] Prin utilizarea celor două limbi, românii transilvăneni şi-au protejat valorile spirituale şi lingvistice în faţa acţiunilor de maghiarizare tot mai organizate şi tot mai agresive.

1. Manuscrise slavone din sec. XV-XVI.

Cele mai vechi cărţi manuscrise au fost găsite în Ţara Crişurilor. Primul a fost scris de vestitul cărturar şi miniaturist călugărul Nicodim, ctitorul Mănăstirilor Vodiţa şi Tismana, care a venit din Ţara Românească la Şiria, o veche ctitorie voievodală, unde a copiat un *Tetravangheliar* slavon în anul 1405, la finalul căruia precizează: "Această sfântă Evanghelie a scris-o popa Nicodim în Ţara Ungurească în anul al şaselea al prigonirii lui".[2] După aproape cincizeci de ani apare un alt *Tetravangheliar* în slavonă, redactat de cărturarul Popa Simion la Hălmagiu, în anul

[1] P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii româneşti*,Bucureşti, 1969, p. 128-129.

[2] Ion-Radu Mircea, *Cel mai vechi manuscris miniat din Ţara Românească: tetraevanghelul popii Nicodim (1404-1405)*, în „Romanoslavica", XIII, Bucureşti, 1966, p. 204.

1450. Acestora le urmează, ca vechime, *Catavasierul* slavon copiat în anul 1530 de către diaconul Nicolae, „fiul popii Nicolae din pământul Șiriei”,[3] în satul Păuliș, la cererea preotului Mircea, pe seama Mănăstirii Ostrov, situată pe malul Mureșului. În anul 1562 apare un *Liturghier* slavon la Beznea-Delureni, *Evangheliarul* slavon de la Tinăud din a doua jumătate a sec. al XVI-lea, *Zbornicul* de la Cacuciu și un fragment din *Octoihul* slavon de la sfârșitul sec. al XVI-lea, descoperit la Oradea.[4]

În privința manuscriselor din sec. XV-XVI precizam că ele au apărut în vechile centre medievale, unde nevoia de cultură era indispensabilă unui progres cultural și implicit economic. În jurul acestora se găseau mănăstiri și biserici în care slujeau călugări și preoți cu o mare aplecare asupra scrisului; îndeletnicire care face parte din apanajul îndatoririlor preoțești de a sluji la Sf. Altar și de a predica Cuvântul lui Dumnezeu. Așa se explica numărul mare de cărți necesare săvârșirii Cultului divin și al *Evangheliarelor*, care conțin Sf. Evanghelii ce se citesc la începutul Sf. Liturghii, în duminicile și sărbătorile de peste an, iar *Zbornicul* cuprinde comentarii religioase și tâlcuri ale Sf. Scripturi. Faptul că unii copiști erau veniți din Moldova sau din Țara Românească demonstrează unitatea de neam, de limbă și de cultură pe care românii au avut-o din cele mai vechi timpuri, dar mai ales zelul lor apostolesc în a propovădui Cuvântul lui Dumnezeu românilor de pretutindeni. Afirmația făcută de prof. Nicolae Firu, un cercetător preocupat de vechile manuscrisele din Bihor, încheie evantaiul aprecierilor noastre cu privire la această perioadă: verific cartea „în Biserica română din Bihor din cele mai vechi timpuri, limba liturgică a fost totdeauna limba românească. În această convingere mă întărește faptul că la modestele bisericuțe de lemn din Bihor nu s-a aflat până azi nici un manuscript vechi ori barem carte tipărită în limba slavonă, până când cărți și manuscripte românești s-au aflat foarte vechi, unele chiar de prin veacul al XV-lea”.[5] Chiar dacă ulterior acestei afirmații s-au descoperit și manuscrise slavone, ea confirmă de fapt mulțimea manuscriselor românești care existau la acea vreme, sub formă de cărți sau texte, scrise de harnicii copiști care au activat în Țara Crișurilor.

2. Manuscrise românești din sec. al XVI-lea.

Deoarece limba slavonă era folosită mai mult în scris și foarte rar în vorbire, cărturarii români au început să scrie cărțile în limba înțeleasă de popor, în limba română, după cum precizează marele cărturar Coresi în epilogul *Evangheliarului* de la 1561, că a tipărit această carte de învățătură „să fie popilor rumânești să înțeleagă, să învețe Rumânii cine-su creștini”,[6] adică să folosească limba străveche românească, o limbă vie, înțeleasă de toți locuitorii din vastul spațiu geto-dacic și utilă preoților și dascălilor în formarea spirituală și educarea intelectuală a românilor. Fiind ținutul cel mai îndepărtat de centrele de influență slavă, cum a fost Haliciul la nord și Bulgaria la sud, Bihorul ”a prins mai repede curentul de introducere a limbii românești în biserică decât în alte părți”.[7] Pe lângă argumentul geografic putem invoca și argumentul istoric, care ne amintește că în urma bătăliei de la Mohaci, din anul 1526, Regatul maghiar a fost desființat, Imperiul otoman cucerește Ungaria și îi transformă partea centrală și sudică în pașalâc, iar Transilvania, Banatul și Partium-ul (Crișana, Sătmar și Maramureș) s-au organizat într-un principat autonom, aflat sub suzeranitate turcească.[8] La aceste evenimente s-au adăugat abuzurile Bisericii catolice, luptele interne, permisivitatea religioasă a turcilor, care a favorizat pătrunderea ideilor reformatoare în Ungaria, soldate cu o scindare fără precedent a Bisericii catolice ungare, prin trecerea în masă a ungurilor și a sașilor la luteranism, iar la scurt timp, prin implicarea principilor reformați din Transilvania, nobili ungurii au trecut la noua confesiune calvină pentru a-și păstra privilegiile și averile. În fața acestei situații românii s-au văzut eliberați de pericolul secular catolic, iar pentru contracararea noilor rătăciri reformatoare au început să scrie manuscrisele cu rânduielile de cult și cele cu tâlcuirea Evangheliilor în limba română, pentru ca și cei mai simpli credincioși să

[3] C. C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, vol. I (1292-1742), Brașov, 1943, p. 256.
[4] Florian Dudaș, *Manuscrisele românești din bisericile Bihorului*, Oradea, 1985, p. 32.
[5] Nicolae Firu, *Urme vechi de cultură românească în Bihor*, Oradea, 1922, p. 11.
[6] Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche (1508-1830)*, tom. I, 1508-1716, București, 1903, p. 44-45.
[7] Aurel Tripon, *Monografia - almanah a Crișanei, Județul Bihor*, Oradea, 1936, p. 21.
[8] *Istoria României*, Editura Academiei Române, vol. III, București, 1964, p. 38.

se poată ruga în biserica lor și în limba înțeleasă de ei, iar prin predicile bine alcătuite de preoți să-și prețuiască învățătura primită din Izvorul cel viu și nesecat - Învățătorul Iisus Hristos.

a. Înainte de apariția primelor tipărituri românești, în zona Bihorului și în Nordul Ardealului au circulat cele mai vechi manuscrise cărți scrise în limba română, cunoscute sub numele de ***Psaltirea Hurmuzaki, Codicele Voronețean, Psaltirea Scheiană* și *Psaltirea Voronețeană*.** Datarea și localizarea lor a fost dificilă datorită lipsei paginilor de la începutul și sfârșitul manuscriselor, cauzate de condițiilor vitrege prin care au trecut acestea. După analize minuțioase de conținut, formă și a limbii folosite în manuscrise, cercetătorii au stabilit în unanimitate că autorii provin din vestul Transilvaniei și au scris aceste copii în prima și în a doua jumătate a secolului al XVI-lea,[9] după traduceri care au fost scrise înaintea scrisorii lui Neacșu din Câmpulung din anul 1521,[10] filigranul hârtiei manuscrisului indicând o dată cuprinsă între anii 1491 și 1515.

Analizând conținutul celor trei manuscrise ale *Psaltirei* remarcăm efortul traducătorilor „pentru respectarea «limită» a originalului, respectare care urmărea găsirea corespondentului românesc al cuvintelor din textul străin… fără a-și face o preocupare expresă în privința mesajului… sau a plasticității imaginilor”,[11] fapt care ne îndreptățește să credem că autorii manuscriselor au fost preoți sau călugări, deoarece cunoșteau foarte bine valoarea sacră a textelor traduse și nu-și permiteau abateri de la textul autentic. Cu toate acestea, traducerea primilor psalmi în limba română, care fac parte din categoria manuscriselor rotacizante, ne surprind prin fidelitatea traducerii originalului; ele fiind foarte asemănătoare cu traducerile din zilele noastre și prin frumusețea scrisului românesc necizelat, în faza incipientă a evoluției sale:

Cântecul lui David din „Psaltirea Scheiană”:

„ Pără cîndu, Doamne, uiți-me pără în cumplit? Pără cîndu întorci fața ta de mere?
Pără cîndu puniu sfeature în sufletul mieu, durere întru irema mea dzua și noaptea?”

Cântarea lui Davidu de Eremia [136] din „Psaltirea Voronețeană”:

„La rîul Vavilonulu, acii ședzumu și plânsemu de cându pomeniiamu noi Sionul.
În salce, prim mijloc de ea, spândzurămu organele noastre, că acie întrebară-ne prădătorii…”

Psalmul 150 din „*Psaltirea Hurmuzaki*”:

„Lăudați Dumnedzeu în sfinții lui, lăudați-l în tăriia puterie[i] lui,
lăudați-lu, pre putearea lui. Lăudați-l în glas de bucinre…”[12]

Apariția primelor cărți tipărite în limba română au fost primite cu entuziasm în întreg spațiul românesc, dar datorită costurilor ridicate la care ajungeau și a distanței mari față de centrele în care se tipăreau, copiștii din Bihor au continuat cu mai mult entuziasm să traducă și să copieze manuscrise în limba română; să copieze noile cărți de cult tipărite de diaconul Coresi la Brașov, cărțile cu învățături și cu predici, la care au adăugat o literatură nouă, populară, care cuprindea legendele parabiblice și apocrifele apocaliptice a căror menire era, în vremurile tulburi ale Evului mediu „dominate de războaie, pustiiri și arderi, de-a întări în sufletul poporului sentimentul religios prin încercarea de a-i înfățișa tainele lumii de dincolo de moarte și vremea judecății din urmă”.[13]

b. După cele mai vechi manuscrise de tip carte scrise în Țara Crișurilor, în ordinea vechimii se înscriu două texte manuscrise în limba română. Primul se numește ***Miscelaneul de la Chijlaz***; numit așa deoarece a fost găsit în anul 1927 de învățătorul Nicolae Firu în satul bihorean Chișlaz, situat la 10 km sud de Marghita, pe care istoricul N. Iorga l-a apreciat ca fiind unul dintre cele mai vechi manuscris din Ardeal, respectiv sec. al XV-lea.[14] La puțin timp textul a fost cercetat de filologul Nicolae Drăgan, care a precizat că textul face parte din „Cuvântul Sfântului Pavel apostol de ieșirea sufletului” și l-a datat în veacul al XVI-lea. După ample cercetări de fond și formă întreprinse în anul 1978, filologul Gh. Chivu constată că volumul este alcătuit din mai multe

[9] *Crestomație românească*, Texte de limbă literară alese și adnotate de Șt. Munteanu, Doina David, Ileana Oancea, V. D. Țâra, București, 1978, p. 56.
[10] Al. Mareș, *Considerații pe marginea datării Psaltirii Hurmuzaki*, în „Limba Română”, nr. 4–6, 2000, p. 675–683.
[11] Stela Toma, *Literatura canonică*, în „Crestomație de literatură română veche”, vol. I , Cluj-Napoca, 1984, p. 50.
[12] Texte citate din Stela Toma, *op. cit*., p. 51, 53, 54.
[13] Florian Dudaș, *op. cit*., p. 43-44.
[14] Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. IV, *Cavalerii*, București, 1937, p. 113.

manuscrise: un *Molitvenic de trebile preuțești*, între f. 1-57 și este de dată mai recentă, urmat de un text mai vechi, care cuprinde o variantă a *Pogribaniei morților*, f. 58-170, *Cuvântul lui Avram*, f. 170-175, *Apocalipsul apostolului Pavel*, f. 176-180, care cuprinde învățături, din care s-au pierdut mai multe file. Acordând mai multă atenție acestui text incomplet, numit și "Apocriful lui Iorga" și comparându-l cu alte versiuni similare, Chivu a stabilit că apocriful are la baza aceiași traducere românească care a fost în circulație în sec. al XVI-lea, iar datorită rotacismului care-i caracteriza conținutul a fost localizat în sudul Bihorului, autorul fiind anonim. Prin compararea filigranului de hârtie cu alte filigrane asemănătoare de pe documente din anul 1689, profesorul Chivu a datat textul anterior anului 1650.[15]

Cercetările de mai târziu făcute de d-l Florian Dudaș, un specialist în domeniul manuscriselor slavone și românești, l-au dus la concluzia că acest manuscris este un "codice miscelaneu" (un volum cu un conținut variat, care aparține mai multor autori), alcătuit din două părți: prima parte este cuprinsă între f. 2-57 și este mai nouă, deoarece a avut menirea de a o completa pe cea lipsă, iar a doua parte, cuprinsă între f. 58-180 este textul mai vechi, care s-a păstrat, ele fiind între cele două coperți de carton ca un singur text, dar *de facto* ele au fost copiate de doi copiști la date diferite. Analizele grafice ornamentale și comparate cu alte texte demonstrează incontestabil faptul că autorul este copistul peregrin Popa Ioan din „Țara Leșască".[16] Acesta a completat, la cerere sau de bună voie, partea pierdută a vechiului text în perioada anilor 1724-1729, când se afla în Bihor, unde a activat în mai multe sate de pe valea Crișului Repede. Completările au fost făcute până la "Slujba mesei", cu care începe textul vechi, cu o grafie arhaică, asemănătoare cu vechile codice românești, cu litere mari și cu caracteristici specifice veac. al XVI-lea.

Prin conținutul lui textul se bucură de o valoare teologică și literară deloc neglijabilă. Aproape toată lucrarea cuprinde elemente din slujba înmormântării (f. 58-170), unele dintre ele nemaifiind practicate în zilele noastre: *Slujba miasăei*, *Slujba pupezăi*, *Slujba jolovanii*; altele cuprind rugăciuni și dezlegări pentru adormiți: *Canonul Ca(a)nului*, *Când iese sufletul omului*, *Canonul sufletului*, *Dezlegarea la mort*. Unele dintre ele se practică și azi, cum ar fi *Prohodnicul*, pe care îl identificăm cu necrologul, alcătuit din biografia celui răposat și cuvântul de învățătură rostit de preot în fața familiei și a credincioșilor, urmate de *Ertăciuni la oameni morți*, *Cântec la om mort*, numite azi popular „hora mortului", în care cantorul sau cântărețul cântă versificat întreaga viață a celui răposat. Cartea se încheie cu învățături despre viață și moarte, numite *Cântecul lui Avraam* și *Apocalipsul apostolului Pavel*. Toate acestea „sunt scrise într-o limbă veche, prezentând fenomene ce se întâlnesc în cadrul monumentelor literare ale veacului al XVI-lea, inclusiv rotacismul, ilustrate în cuvinte ca: bire, mire, purea, virimu, oamirilor, irima, dar și inima, lumira…".[17] Tot aici găsim renumitele pasaje cu tânguiri, cunoscute sub numele de jelanii sau bocete, prin care membrii familiei celui răposat își manifestau ostentativ durerea, sau erau cazuri când erau angajate bocitoare pentru a rosti acest gen funebru de tânguire. Pentru valoarea lor morală și frumusețea lor literară redăm două pasagii impresionante: "…Viniți să vă adunați toți carii ați viatu pre ceastă lume cu cinste și plânjeți sufletul înstriînut de sl(a)va lui D(u)m(ne)s(e)u și au lucratu vrăjmașii lor răcii cu toată nevoința"(f. 66). "…O, vai de mine, curvariul, mi-i de mine amaru, miei văieratul, mi-i de mine, că eu-mi tiîndu mănule meale cătră soții mei și lacrămi diîn ochii mii vărsu și nime(ni) nu-mi ajută" (f. 71).[18] Pentru frumusețea literară a acestor manuscrise, a celor mai vechi din Bihor, d-l Florian Dudaș a editat al doilea volum, intitulat „Manuscrisele românești din bisericile Bihorului", apărut tot la Oradea în anul 1986, în care sunt prezentate cele mai vechi pagini de literatură românească din Țara Crișurilor.

c. Al doilea document de mare importanță pentru literatura veche din Crișana este ***Fragmentul de la Hălmagiu (Zărand)***. Acesta a fost găsit în coperta de carte a unui volum, a cărei învelitoare este din piele, iar suportul acesteia nu era din tăblie de lemn, ci din coli de hârtie suprapuse și lipite cu amidon, alcătuind grosimea unui carton obișnuit. Din fericire pentru noi,

[15]Gh. Chivu, *Date noi despre Apocriful Iorga*, în „Limba română". nr. 5, 1978, București, p. 519.
[16]Florian Dudaș, *op. cit*., p. 46.
[17]*Ibidem*, p. 47.
[18]Texte preluate de la Florian Dudaș, *op. cit*., p. 47-48.

legătorul nu a folosit coli albe, ci a recurs la utilizarea unor coli uzate, luate din alte cărți mai vechi. Datorită acestui procedeu au fost păstrate pagini însemnate din vechi tipărituri românești necunoscute.[19]

Din cele 16 file fragmentare, scrise în limba română cu caractere chirilice, 12 file provin dintr-un *Ceaslov-Octoih*, având scris pe una dintre ele, de o altă mână, anul 1752, fapt care demonstrează că legăturile au fost realizate ulterior acestei date. Prin comparații grafice textul se aseamănă cu manuscrisele copiate în zona de vest a țării, mai precis cu cele ale diaconului copist peregrin Ioan din Țara Moldovei, care a activat în satele din jurul Oradiei (Răbăgani, Șumugiu și Husasău de Criș) la începutul sec. al XVIII-lea, de la care ni s-a păstrat și un manuscris cu 70 de file, numit *Propovedanii*, care este o reproducere a unei *Cazanii* românești tipărită la Bălgrad în 1689.[20] Manuscrisul are și valoare omiletică, deoarece conține cuvântări la înmormântare, iar originalul tipărit s-a pierdut.

Al doilea fragment prezintă o mai mare valoare documentară față de primul, având o scriere și o limbă mai veche. Din păcate filele sunt destul de deteriorate de timp și de carii și au pe ele un text dispus pe o coloană cu caractere mari. Elementele grafice folosite sunt asemănătoare cu cele ale vechilor codice din veacul al XVI-lea, iar inițiala majusculă de la începutul frazei este scrisă cu culoare roșie. Din punct de vedere grafic ”Fragmentul de la Hălmagiu” se aseamănă cu ”Miscelaneului de la Chișlaz”, motiv pentru care sunt considerate contemporane, dar ele nu au fost scrise de același copist. Expert în traducerea și interpretarea textelor vechi slavo-române, domnul Florian Dudaș a precizat despre acest fragment următoarele: „Cursivitatea și imaginea legată a textului stabilit dovedesc faptul că și *Fragmentul de laHălmagiu* este tot o copie manuscrisă a unui text mai vechi”.[21]

Textul din al doilea fragment ne oferă partea finală dintr-o rugăciune, sau o ectenie, în care se cere lui Dumnezeu să dea ”curăție și sănătate”… ”(m)arele capul de (…) (n)ainte al nostru”, după care, în finalul paginii se mai poate deslușI cuvântul ”craiul”, motiv pentru care înclinăm să credem că este dedicată cârmuitorului de atunci, respectiv voievodul Transilvaniei.

Ultima filă păstrează textul mai complet al unei rugăciuni de dezlegare din slujba înmormântării, care de regulă este cuprinsă în ”Molitfelnic”:

”… Murit-ai pre cruce unul fără m(o)arte și în groapă ca (un) mortu puseră-te și morți(i) (…)i diîn putredire izbăvitu-i-ai c(e) cou adăncul dulce derept(…) beutul izvorul dulce, sufletu(l) robul(u)i acestue, ce de la noi schi(m)-batu-seu, odihnește el. Neputreda a Ta bunătate și dulceață frumoasă și dumn(e)săescă lumină strălucită luminează acesta ce către Tine schimbatu-s-au, înviiușază-l în nevichitaiț (l)umină și în luminată învi(erea) Ta cu înjerii să se înglote(a)scă, la tine, Do(a)mne, împărat(u) slăvitu și Domnu slavă.”[22] Citind această rugăciune simțim fiorul sacru al limbii strămoșești, care după peste 400 de ani de la scrierea și vorbirea ei a rămas aproape ca limba română de azi. Forme gramaticale ca: murit-ai, puseră-te, izbăvitu-i-ai, schimbatu-s-au etc. se utilizează până în ziua de astăzi, în special în cadrul Cultului divin, pentru evidențierea acțiunii în sine, iar în limbajul laic se folosesc cu forma inversă, fiind mai blândă. Unele cuvinte arhaice par a fi neînțelese, dar analizate atent sunt cuvinte care au suferit mici modificări de formă și fac parte din limbajul uzual: înviiușază-l, adică înviază-l; nevichitaiț, adică neînvechită; să înglotească, adică să înghesuie etc.

3. Manuscrise românești din sec. al XVII-lea

Situat la 20 de km. sud de orașul Marghita, satul Voivozi, cu nume primit de pe vremea voievozilor Balc și Drag, nepoți ai lui Dragoș Descălecătorul,[23] a păstrat în biserica veche a parohiei un manuscris românesc de valoare, numit ***Carte românească de învățătură de la Voivozi*** **(Bihor).** Acest tip de carte bisericească se mai numea și *Păucenie românească* (învățătură, slv.), respectiv

[19] Vezi detalii la Florian Dudaș, *op. cit.* p. 48.
[20] Florian Dudaș, *op. cit.*, p. 127-128.
[21] *Ibidem,* p.49.
[22] *Ibidem*, p. 50
[23] R. Popa, *Valea Bistrei în secolele XIII-XIV. Cercetări documentare și arheologice*, în vol. „Centenar muzeal orădean”, Oradea, 1972, p. 217-218.

Cazanie românească (predică, slv.) și era folosită de slujitorii altarelor pentru explicarea Sfintelor Evanghelii în fața credincioșilor adunați la Sfânta Liturghie. Ea cuprinde 54 de învățături, respectiv predici cu caracter liturgic, moral, social și istoric, cu parabole religioase și pilde din literatura populară. În partea a doua ni se oferă 21 de predici cu conținut hagiografic și panegiric, în care sunt prezentate viețile marilor sfinți ai creștinătății: Sf. Dimitrie, Sf. Gheorghe, Sf. Nicolae și sunt evocate faptele împăratului Constantin cel Mare, ale Sf. Apostoli Petru și Pavel, etc. Deși se aseamănă foarte mult ca structură cu cazaniile românești, "textul nu este o copie sau o versiune a *Cărții de învățătură* a lui Coresi".[24] Ea se deosebește de aceasta prin forma și conținutul ei aparte și nu se aseamănă cu *Cazania* lui Petru Movilă și nici cu a lui Varlaam, care sunt mai vechi. În urma cercetărilor s-a constatat că pe hârtia manuscrisului sunt patru tipuri de filigrane, care au fost imprimate în structura hârtiei în perioada anilor 1595-1611, motiv pentru care manuscrisul a fost datat la începutul sec. al XVII-lea, fiind „o copie după o traducere aparte, neîndoielnic din slavonă, făcută într-un răstimp în care aceasta continua să fie, într-o bună măsură, limbă de cult și cultură în țările noastre".[25]

În cuprinsul *Cărții românești de învățătură de la Voivozi* găsim nenumărate cuvinte slave, cu titlurile predicilor scrise majoritatea în limba slavonă, iar celelalte sunt scrise și în slavonă și în română, dar textul tuturor predicile este scris în limba română, motiv pentru care, cel mai avizat traducător și analist al manuscriselor bihorene, d-l Florian Dudaș, referindu-se la limba de la începutul sec. al XVII-lea, în care au fost scrise aceste frumoase predici, afirmă următoarele: „Este, și în cazul de față, limba vechilor Cazanii, frumoasă și clară, limpede și degajată, bogată și deosebit de expresivă, adesea plină de naturalețe, presărată cu expresii și cuvinte arhaice, inclusiv fenomenul rotacismului. Graiul este cel din nordul Moldovei și al Transilvaniei".[26]

Predicile cuprind o mulțime de cuvinte românești vechi, care se folosesc și astăzi, cu mici modificări de formă sau sens: *acmu* - adică acum (în mediul rural folosit amu), *curse* - adică merse, *tâmpină* - adică întâmpină, *oame* - omule, nădăi - gândi, tătuș - totuși, videre - găleată (în mediul rural folosit vighire), crangure – crengi, *tălhuind* – tâlhărind, clevetnic – clevetitor, *au-s bune, au-s rele, scrâșcă, dinioară, a rupe, botejiune, meliță, pruncă*, etc. Este folosit rotacismul doar în unele cuvinte; *pără, jerunâche, mărâncă, pretutinderi, veri*, etc., unele cuvinte folosindu-se până azi în mediul rural: *nemăruia, mâncă, dară,* etc.

Formulele de adresare a preotului către credincioșii săi sunt folosite și astăzi: „drept credincios", „fraților", iar conținutul predicilor este surprinzător de actual în privința tematicii abordate, a stilului predicatorial, dar mai ales a limbii folosite: „Gândiți toți, voi fraților, și vă temeți și vă cutremurați toți oamenii, de la cei mai mici pără la cei mari…" (f. 83), "…încep a grăi vouă din vistieriu cum tot cine citește să înțeleagă, fraților…" (f. 228), „O amar celui domn ce silește iobagii săi fără de măsură…(f. 85), „Doamne, dară ceia creștini ce dau lumină și prescure și fac cumândare și satură mișeii (necăjiții n.n.) și-i îmbracă, ce va fi lor acolo, mărâncă aceia acolo au nu mărâncă…" (f. 112), „clevednicul mai rău-i decât lupul, că lupul apucă și fuge, iar clevetnicul tot rodul pierde…" (f. 169).[27]

La sfârșitul primei cărți autorul a adăugat mai multe pilde cu conținut moral (despre bogăție, rostul vieții, moartea oamenilor), preluate din romanul popular "Varlaam și Ioasaf", câteva scrieri apocrife necunoscute, cum ar fi "Apocalipsul lui Ioan", "Apocalipsul lui Pavel", "Călătoria Maicii Domnului la Iad", "Legenda Duminicii", mai multe povestiri hagiografice, în care predomină genul povestirii populare, cu imagini plastice și figuri de stil alese, cu descrieri captivante, cu asemănări și comparații din viața poporului român și expresii caracteristice acestuia: „învălitura conciului tău…", „moșteni hi-vor…", „dede țâță pruncei…", „îl bătea bura…" (ceața n.n), etc. La Dreapta judecată păgânii "plânje-vor ca o bucină fermecată…", atunci când „aprinde-se-va inima pământului", despre Sf. Teodor aflăm că a luat o funie pe care "și-o încinse prejursine și învăscu hainele peste funia de păr", iar împăratul Ahav „ședea în scaunul de aur în șubă împărătească

[24]Florian Dudaș, *op. cit*., p. 70.
[25]*Ibidem.*
[26] Idem, *Vechile manuscrise românești din Țara Bihorului*, vol. II, Oradea, 2007, p. 11.
[27]Texte preluate de la Florian Dudaș , *op. cit.* , p. 11-12.

îmbrăcat şi cunună împărătească în capul lui".[28] Unele învăţături din *Cazania* de la Voivozi sunt numite „poveste", motiv pentru care, până în zilele noastre în unele sate din Bihor bătrânii spun că "au ascultat o poveste", după ce au ascultat predica rostită de preot. Aceasta este o mărturie că generaţii de-a rândul au ascultat şi au citit aceste cazanii, iar astăzi termenul „poveste" are un caracter comemorativ, de evocare a memoriei bunicilor. Ultimele învăţături din prima parte au conţinut apologetic şi istoric, menit să trezească în ascultători datoria de a apăra lumea creştină în faţa năvălitorilor şi învăţătura ortodoxe în faţa Reformei şi a ereziilor care apar.

Un element inedit în conţinutul acestei cazanii îl reprezintă "Cuvântul de învăţătură despre cărţile bune şi cărţile rele sau eretice", în care autorul aminteşte de cărţile „lepădate", respectiv cărţile neacceptate de Biserică datorită conţinutului lor mincinos şi amăgitor, care învaţă că soarta lumii întregi depinde de raportul dintre constelaţii şi planete, ele având darul de a dezvălui şi tainele viitorului. Lista acestor scrieri prohibite cu caracter astrologic prevestitor, care făceau parte din literatura populară de la începutul sec. al XVII-lea, a fost alcătuită de cărturarul Staicu, care era grămătic la Biserica domnească din Târgovişte.[29]

Coperţile *Cărţii româneşti de învăţătură de la Voivozi* sunt din tăblii de lemn învelite în piele maro ornate cu simboluri florale şi cuprind în ele 299 de file. Pe fila 118 găsim o însemnare: „Eu, Popa Vasile din Ţara Moldovei am scris această *Păucenie* în Belgradul turcesc". Din ea aflăm că numele copistului este Vasile din Ţara Moldovei, iar cartea pe care a scris-o îl prezintă ca pe un copist învăţat, care stăpâneşte atât limba slavonă şi limba română, cât şi scrisul ambelor limbi. În privinţa cărţii bine alcătuite şi îngrijite „însăşi procedura transcrierii dovedesc faptul că *Păucenia* este o copie realizată după un text în limba română mai vechi, posibil din veacul XVI-lea".[30] Numele copistului şi locul unde el a scris cartea (Belgradul din apropierea Banatului) sunt încă o mărturie privind multiplele relaţii pe care le aveau românii din cele trei principate, prin care îşi împărtăşeau valorile religioase, culturale şi economice, dar şi rolul pe care l-a avut dintotdeauna vestul românesc, ca spaţiu de interferenţă culturală între două lumi: răsăritul bizantin şi apusul catolic.

Concluzia logică impusă de contextul acestor analize teologice, istorice şi literare asupra celor mai vechi manuscrise din Crişana este că, deşi au trecut peste 400 de ani de progres socio-cultural de când acestea au fost scrise, şi toţi românii înţeleg această limba română veche, suntem îndreptăţi să credem că structura gramaticală a acesteia era deja bine formulată cu mult înainte de sec. al XV-lea, când românii din Transilvania nu au avut parte de nici un fel de evoluţie, iar în timpurile mai noi, această limbă a trecut printr-un proces de şlefuire al formei şi conţinutului ei prin operele scriitorilor români consacraţi, la care s-a adăugat treptat un bagaj lingvistic modern.

În pofida faptului că în arealul transcarpatic au apărut primele tipografii la începutul sec. al XVI-lea, datorită condiţiilor vitrege create de feudalii maghiari, copiştii ardeleni au continuat să editeze şi să copieze în manuscrise noile tipărituri primite de la fraţii lor de peste munţi, reuşind să creeze un fond de carte teologică imens şi inedit, prin multiplicarea unor cărţi de cult tipărite, în manuscrise, care azi demonstrează interesul major al românilor pentru literatura teologică şi literară. Prezenţa şi circularea continuă a manuscriselor româneşti marchează existenţa românilor în istorie ca un popor omogen, care ştia să scrie şi să citească, aşa cum menţiona un ţăran român din Bihor pe *Evanghelia cu învăţătură* a lui Coresi (1581): "Au scris Ranc Petr(u), (în) 1581",[31] reuşind să-şi şlefuiască în vâltoarea evenimentelor istorice una dintre cele mai melodioasă limbi, sensibilă prin semantica variată a cuvintelor şi frumoasă prin expresivitatea mesajul transmis: limba română.

Graţie acestor manuscrise, a tipăriturilor religioase de mai târziu, şi chiar a celor din epoca modernă, „când, literatura oficială, în sensul larg al termenului, devenind predominant laică, scrisul

[28] Texte preluate de la Florian Dudaş, *Manuscrisele româneşti din bisericile…*, p. 72.
[29] I. Rotaru, *Literatura română veche*, Bucureşti, 1981, p. 123.
[30] Florian Dudaş , *op. cit.* , p. 13.
[31] Idem, *Memoria vechilor cărţi româneşti. Însemnări de demult*, Oradea, 1990, p. 21.

religios s-a constituit într-o variantă paralelă a scrisului literar".[32] Cu alte cuvinte, această literatură religioasă, marginalizată adeseori de clasa conducătoare, a păstrat echilibrul normalității spirituale și culturale, din care, treptat s-au inspirat o serie de scriitori români.

Prim munca asiduă a copiștilor, dascălilor și preoților implicați în scrierea și tipărirea manuscriselor amintite mai sus, cel dintâi secol al scrisului în limba română își are începutul "nu la mijlocul veacului al XVI-lea, cum indică datarea majorității scrierilor astăzi cunoscute... ci la finele veacului anterior, când pare că s-a transpus pentru prima dată în limba română Psaltirea".[33]

Nu în ultimul rând, primele manuscrise românești din Crișana au avut o influență benefică asupra regulilor de exprimare elevată și a organizării artei oratorice, fapt demonstrat de cel mai vechi volum de predici în limba română păstrat în manuscrisul *Cartearomânească de învățăturăde la Voivozi*, de la începutul sec. al XVII-lea.

BIBLIOGRAPHY

Istoria României, Editura Academiei Române, vol. III, București, 1964.

Bianu, Ioan, Hodoș, Nerva, *Bibliografia românească veche (1508-1830)*, tom. I, 1508-1716, București, 1903.

Chivu, prof. univ. dr. Gheorghe, *Date noi despre Apocriful Iorga*, în „Limba română". nr. 5, 1978, București.

Idem, *Les écrit religieux, une composante définitoire de la culture roumaineancienne, (Scrisul religios, componentă definitorie a culturii vechi românești)*, în vol. „Text și discurs religios", nr. 4, 2012, Iași.

Dudaș, Florian, *Manuscrisele românești din bisericile Bihorului*, Oradea, 1985.

Idem, *Memoria vechilor cărți românești. Însemnări de demult*, Oradea, 1990.

Idem, *Vechile manuscrise românești din Țara Bihorului*, vol. II, Oradea, 2007.

Iorga, Nicolae, *Istoria românilor*, vol. IV, *Cavalerii*, București, 1937.

Firu, Nicolae, *Urme vechi de cultură românească în Bihor*, Oradea, 1922.

Mareș, Al., *Considerații pe marginea datării Psaltirii Hurmuzaki*, în „Limba Română", nr. 4–6, 2000.

Mircea, Ion-Radu, *Cel mai vechi manuscris miniat din Țara Românească: tetraevanghelul popii Nicodim (1404-1405)*, în „Romanoslavica", XIII, București, 1966.

Munteanu, Șt., Doina David, Ileana Oancea, V. D. Țâra,*Crestomație românească.Texte de limbă literară alese și adnotate*, București, 1978.

Mușlea, C. C., *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, vol. I (1292-1742), Brașov, 1943.

Panaitescu, P. P., *Introducere la istoria culturii românești*,București, 1969.

Popa, R., *Valea Bistrei în secolele XIII-XIV. Cercetări documentare și arheologice*, în vol. „Centenar muzeal orădean", Oradea, 1972.

Rotaru, I., *Literatura română veche*, București, 1981.

Toma, Stela, *Literatura canonică*, în „Crestomație de literatură română veche", vol. I , Cluj-

Napoca, 1984.

Tripon, Aurel, *Monografia - almanah a Crișanei, Județul Bihor*, Oradea, 1936.

[32] Prof. univ. dr. Gheorghe Chivu, *Les écrit religieux, une composante définitoire de la culture roumaineancienne, (Scrisul religios, componentă definitorie a culturii vechi românești)*, în vol. „Text și discurs religios", nr. 4, 2012, Iași, p. 37.

[33] *Ibidem*, p. 40.

BELLUM ATROX AUT STERILEM PACEM. SOME ASPECTS CONCERNING THE MENTAL STATE OF THE ROMAN SOLDIERS

Fabian Istvan

Lecturer, PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract:The aim of the paper is to stress out a few aspects concerning the presence the mental state among the ranks of the Roman army. Tough social life, harsh training, long wars took a toll on the mental state of the soldiers who in some situations reacted in an extreme manner. Another aim of the paper is to point out how society reacted towards soldiers who became mentally impaired.

Keywords:Combat, army, mental state, sources.

”*At hercule verbera et vulnera, duram hiemem, exercitas aestates, bellum atrox aut sterilem pacem sempiterna*” [1] spunea Percennius unui grup de soldați romani în contextul revoltei legiunilor din Pannonia. Vorbele soldatului rebel, arată clar situația deloc ideală din cadrul armatei romane. Considerată principalul mijloc al expansiunii imperiale și scutul civilizației, armata romană este descrisă in foarte multe izvoare ale epocii. Dincolo de generali capabili și soldați disciplinați, armata era un loc în care tensiunile sociale aduse din viața civilă se transformau în stresul inerent vieții cazone și cele mai ales de pe câmpul de luptă. Deși armura romană proteja bine, soldații înregistrau pierderi atât din cauza plăgilor tăiate și împunse, dar și din cauza fracturilor de membre dar și în zona capului. La acestea se adaugă rănile produse de săgeți, pietre și proiectile de plumb lansate de praștii.[2] Tratamentul rănilor nu era lipsit de riscuri, mai ales dacă avem în vedere că nu prea existau anestezice și dezinfectanți.

Pe timp de pace, activitățile multiple la care participau soldații romani puteau constitui un alt motiv de presiune fizică și mentală.[3] Instrucția prelungită, lucrările de construcție la care participau, greutatea echipamentului, condițiile climaterice, toate contribuiau la apariția unor boli care, odată cu trecerea timpului puteau duce la invaliditate (de exemplu reumatismul). Tot Tacitus descria, în contextul rebeliunii trupelor romane din Germania, cum la vederea lui Germanicus unii soldați:”*et quidam prensa manu eius per speciem exosculandi inseruerunt digitos ut vacua dentibus ora contingeret; alii curvata senio membra ostendebant.”*[4]. Condițiile de tabără, un număr mare de soldați într-un spațiu destul de restrâns, duceau la apariția epidemiilor (cum ar fi febra ce a decimat legiunile lui Vittelius in 69 p.Hr. sau ”Epidemia Antoniniană” din deceniul 7 al secolului II p.Hr) fapt subliniat de autorii antici[5]. De asemenea bolile abdominale și oculare făceau multe victime în rândul trupelor.[6]

---

[1]Tacitus, *Annales* Liber, 1. 17,4 http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0077%3Abook%3D1%3Achapter%3D17 (accesat 2020.05.04); de asemenea: Campbel, Brian, *The Roman army.31 BC-AD 337. A sourcebook*. Routledge, London-New York, 1994, p.22

[2]Campbell, Brian, *War and society in Imperial Rome. 31 BC-Ad 284*. Routlegde, London and New York, 2002, p.66

[3]Korneel Van Lomel, *The recognition of the Roman soldiers mental impariment*, în *Acta Classica* LVI, (2013) p.165.

[4]Tacitus, *Annales* Liber, 1. 34,1 http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Tac.+Ann.+1.34&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0077(accesat 2020. 05.04)

[5]Caesar, *Comentarii de bello civilis* 3,87 ”*perexigua pars illius exercitus superest; magna pars deperiit, quod accidere tot proeliis fuit necesse, multos autumni p estilentia in Italia consumpsit, multi domum [3] discesserunt, multi sunt relicti in continenti.* ” http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Caes.+Civ.+3.87&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0075

Toate aceste aspecte își luat tributul și asupra sănătății mentale ale soldaților. Problema este că izvoarele istorice deși descriu o serie de cazuri, expresiile ambigui folosite în descrierea lor lasă spațiu dezbaterilor și a interpretărilor greșite.[7] În multe cazuri, istoriografia antică insistă, mai mult sau mai puțin voalat, că afecțiunile mentale se datorează în mare condițiilor de pe câmpul de luptă (stres posttraumatic??) dar scopul lucrării de față este atitudinea romanilor vizavi de acești traumatizați.

Prima reacție vine din partea izvoarelor juridice care, menționează acest aspect în definirea *missio causaria.* "În secolul III p.Hr. Aemilianus Macer jurist în timpul lui Caracalla și Severus Alexander, afirma că lăsarea la vatră înainte de termen, introdus în armată în epoca imperială timpurie, se dădea unui soldat care nu mai putea să servească sub arme din cauza *vitio animi vel corporis*" .[8]După examinarea de către o comisie medicală rănitul era lăsat la vatră. De remarcat faptul că tot o comisie medicală examina soldatul dacă acesta hotăra să se reînroleze (de fapt trebuia recomandarea a doi medici și a unui magistrat) iar anii de servici executați înainte de lăsarea la vatră se cuantificau în continuare.[9]

Deși este clar că nu există, cel puțin până acum, o cazuistică clară în izvoarele antice în ce privește lăsarea la vatră din motive de sănătate mentală, definiția *missio causaria* arată că juriștii romani erau conștienți de acest aspect și puneau pe același plan traumele fizice cu cele mentale. Astfel, izvoarele juridice descriu o serie de circumstanțe atenuante în explicarea tentativelor de suicid în cazul soldaților. Conform mentalului roman, tentativele se suicid în cadrul armatei erau considerate acte de trădare și erau pedepsite cu moartea[10] dar, pare se că existau anumite situații speciale: "*impatientia doloris*"(durere sfâșietoare), "*morbus*" (boală), "*luctus*" (păreri de rău), "*taedium vitae*" (plictiseală de viață)[11], "*furor*" (furie, nebunie)[12] și "*pudor*" (rușine). În asemenea cazuri, soldații erau lăsați la vatră prin *missio ignominiosa*. [13]și nu primeau drepturile unui veteran. Oricum ar fi din cele șase circumstanțe una se referă clar la aspectul pur fizic (*impatientia doloris,*), două (*morbus, taedium vitae*) se pot referi atât ambele aspecte iar *luctus, furor* și *pudor* pot face referință nu atât la o stare mentală generală cât la impulsuri pe moment.[14] Cel mai "acceptabil" motiv de suicid era *pudor* : în mod ciudat exista în cazul romanilor o dublă interpretare a cuvântului în funcție de mediul civil sau militar: " sunt descrise diferențele dintre bărbăția feroce (*virtus*) a soldaților care trebuie să facă - sau mult mai greu – să vadă acțiuni de violență neașteptată și sălbatică atunci când teama transformă intestinele în apă și virtutea reținută a cetățenilor(...). Diferența este între cele două sfere între care romanii întotdeauna se vedeau acționând în alternanță: la un nivel *pudor* servea la stabilirea și menținerea hotarelor comunității de agresiuni externe și

---

(accesat.2020.05.04). Tacitus, Historiae, 2.93," *Sed miles, plenis castris et redundante multitudine, in porticibus aut delubris et urbe tota vagus, non principia noscere, non servare vigilias neque labore firmari: per inlecebras urbis et inhonesta dictu corpus otio, animum libidinibus imminuebant. postremo ne salutis quidem cura infamibus Vaticani locis magna pars tetendit, unde crebrae in vulgus mortes; et adiacente Tiberi Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora fluminis aviditas et aestus impatientia labefecit*." http://www.thelatinlibrary.com/tacitus/tac.hist2.shtml#93; Scriptores Historiae Augustae, *Vita Marci Antonini "Speciale ipse bellum Marcomannicum, sed quantum nulla umquam memoria fuit, cum virtute tum etiam felicitate transegit, et eo quidem tempore, quo pestilentia gravis multa milia et popularium et militum interemerat."*http://www.thelatinlibrary.com/sha/marcant.shtml (accesat 2020.05.04)

[6] Walter Scheidel, *Marriage, Families and Survival: Demographic aspects* în Paul Erdkamp (ed), *A Companion to the Roman army*, Blackwell Publishing, Oxford, 2007, p.428-432

[7] Van Lommel, *art. cit.* p.167

[8]Wilhelm Kroll, *Realencyclopadie der Altertumswissenschaft*. Stuttgart, 1932, "Missio"; Van Lommel, *art.cit.* ,p. 158; Ibidem, *The terminology of medical discharge and identity shift among the Roman disables veterans*, în *AHB* 27, 2013

[9] Gabriele Wesch-Klein *Recruits and veterans* în Paul Erdkamp (ed), *A Companion to the Roman army*, Blackwell Publishing, Oxford, 2007, p.428-432.

[10]Van Lommel, *art.cit.*p.160

[11] Ulpian, *Edicte* Cartea VI, În *Digest of Iustinian* 3,11., (în continuare *Dig.*) translation edited by Anna Watson, University of Pennsylvania Press, Philadelphia,1985 p.84

[12] Despre *furor*: Macer, *Legea penală cartea 2* în *Dig*. 1.14 p.36. (cazul Aelius Priscus)

[13] Ulpian, *Edicte* Cartea VI, În *Dig.* 3. 2. 2, p.82

[14]Van Lommel, *art.cit.*p. 160

interne, iar celălalt nivel servea la menținerea unui standard de viață în interiorul acestor granițe."[15] În cazul soldaților se subînțelege că a avea *virtus* însemna evitarea, negarea *pudor*. De aceea sinuciderea soldaților, în cazul în care nu existau alte opțiuni (cum ar fi prizonieratul, tortura și/sau execuția) era acceptabilă[16] deși nu avea nimic de-a face cu facultățile mentale ale individului.

Această "dedublare" a atitudinii vizavi de facultățile mentale ale soldatului se regăsește mai ales în domeniul testamentelor: acestea erau considerate nule dacă soldatul comitea suicid de vreme ce era considerat trădător. Pe de altă parte, legislația militară a găsit câteva excepții, aducând în prim plan circumstanțele agravante: *taedium vitae, adversae inpatientia, dolor* și *iactatio.* [17](Cu mențiunea că ultimul exemplu este o sinucidere asumată clar de soldat în sensul protejării camarazilor, sau pentru a de motiva un inamic mult superior numeric). Legislația militară era mult mai permisivă probabil din cauza lipsei motivațiilor psihologice clare ale acțiunilor extreme le soldatului. "Cea mai sigură metodă de cercetare a doctorilor în a-și emite concluziile era chestionarea martorilor"[18], care de obicei erau camarazii soldatului în cauză. Mai precis este vorba de acei *contubernalis*, care desemna pe cei care "împărțeau același cort în campanii și două camere într-o cazarmă, trăind și mâncând împreună. Asemenea condiții au favorizat formarea unei legături foarte strânse între membrii grupului de tipul celor ce se observă în unitățile mici ale armatelor moderne. *Contubernalis* a devenit un cuvânt care desemna în camarad apropriat și era folosit atât de ofițeri cât și de soldați".[19]

De vreme jurisdicția romană punea un foarte mare accent pe premisele individuale, s-a ajuns la dovedirea faptului că soldații sufereau mental de pe urma presiunilor impuse de viața cazonă, presiuni care puteau ajunge la manifestări extreme: uciderea unei alte persoane apropriate și/sau suicid. "Acești soldați nu au fost etichetați pur și simplu "*nebuni*". Din contră, izvoarele juridice fac apel la o listă lungă de probleme mentale indurate de soldați ceea ce indică faptul că romanii știau să distingă deficiențele mentale și puneau un diagnostic individual."[20] Concluziile cazuisticii

---

[15]Robert A Kaster, *Emotion, Restraint and Communitiy in ancient Rome*, Oxfrod University Press, 2005, p.54.

[16]Goldsworthy, Adrian, *The Roman army at war.* 100BC-200 AD, Clarendon Press, Oxford, 1996, p.262-263., enumeră exemplele oferite de Cotta și Sabinus in 54 A.Hr. în Gallia, precum și cele din revolta din Ierusalim din anul 70 p.Hr. dar și cazuri în care unități romane s-au predat și au fost masacrate de inamic. Goldsworthy consideră că în cazul războaielor civile numărul de soldați/ unități care s-au predat era mult mai mare decât în cazul conflictelor cu străini.

[17]*Dig. 28.3.6. 7 (Ulpian):***6. Sed et si quis fuerit capite damnatus vel ad bestias vel ad gladium vel alia poena quae vitam adimit, testamentum eius irritum fiet, et non tunc cum consumptus est, sed cum sententiam passus est: nam poenae servus efficitur: nisi forte miles fuit ex militari delicto damnatus, nam huic permitti solet testari, ut divus Hadrianus rescripsit, et credo iure militari testabitur. Qua ratione igitur damnato ei testari permittitur, numquid et, si quod ante habuit factum testamentum, si ei permissum sit testari, valeat? An vero poena irritum factum reficiendum est? Et si militari iure ei testandum sit, dubitari non oportet, quin, si voluit id valere, fecisse id credatur.**

7. Eius qui deportatur non statim irritum fiet testamentum, sed cum princeps factum comprobaverit: tunc enim et capite minuitur. Sed et si de decurione puniendo vel filio nepoteve praeses scribendum principi interlocutus est, non puto statim servum poenae factum, licet in carcere soleant diligentioris custodiae causa recipi. Nec huius igitur testamentum irritum fiet, priusquam princeps de eo supplicium sumendum rescripserit: proinde si ante decesserit, utique testamentum eius valebit, nisi mortem sibi conscivit. Nam eorum, qui mori magis quam damnari maluerint ob conscientiam criminis, testamenta irrita constitutiones faciunt, licet in civitate decedant: quod si quis taedio vitae vel valetudinis adversae impatientia vel iactationis, ut quidam philosophi, in ea causa sunt, ut testamenta eorum valeant. Quam distinctionem in militis quoque testamento divus Hadrianus dedit epistula ad Pomponium Falconem, ut, si quidem ob conscientiam delicti militaris mori maluit, irritum sit eius testamentum: quod si taedio vel dolore, valere testamentum aut, si intestato decessit, cognatis aut, si non sint, legioni ista sint vindicanda.

*Dig. 29.1.34. (Papinian)***pr. Eius militis, qui doloris impatientia vel taedio vitae mori maluit, testamentum valere vel intestati bona ab his qui lege vocantur vindicari divus Hadrianus rescripsit.**

1. Militia missus intra annum testamentum facere coepit neque perficere potuit: potest dici solutum ita esse testamentum quod in militia fecit, si iure militiae fuit scriptum: alioquin si valuit iure communi, non esse iure rescissum.2. Nec tamen circa militem eadem adhibebitur distinctio: nam quocumque modo testamentum fecerit, novissima voluntate rescindetur, quoniam voluntas quoque militis testamentum est.

https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/d-28.htm#3 (accesat: 2020.05.05)

[18] Van Lommel, *op.cit.* p.162

[19]Goldsworthy Adrian, *Totul despre armata romană*,Enciclopedia RAO, București, 2008, p.54

[20] Van Lommel, *op.cit.* p.162

juridice pătrund și în cotidianul societății romane prevenind astfel ”judecățile arbitrare în ceea ce privește soldații afectați mental”.[21]

Dincolo de eliminarea judecăților un rol foarte important o avea și prevenția: Vegetius în a sa *Epitoma de rei militari* descrie rolul ofițerilor romani în menținerea moralului mai ales în rândul soldaților tineri și neexperimentați.[22] Deși lucrarea este elaborată în la sfârșitul sec. IV și începutul celui următor, se știe că autorul s-a inspirat și din surse mai timpurii cum ar fi Frontinus, deci putem considera că aceste aspecte motivaționale existau și pe vremea armatei Principatului.

Prezentarea bătăliei ca una ușoară împotriva unui inamic inferior și laș, stimularea curajului prin donative, înaintarea în rang, prăzi etc. erau câteva din ”instrumentele” motivaționale folosite de ofițeri. Bineînțeles în aceeași măsură era prezentat și instrumentarul punitiv: simularea unei boli, dezertarea din fața inamicului atrăgeau execuția publică a soldatului.[23] Chiar și în timpul bătăliei ofițerii trebuiau să acorde atenție soldaților în special al celor răniți care, prin comportamentul lor puteau influența pe cei din jurul lor. Este de înțeles de ce una din leitmotiv-urile izvoarelor istorice romane este vizita răniților de către comandanți/împărați.

În concluzie: influențați de teoria grecească a umorilor, romanii au făcut distincție clară între aspectele fizice și mentale ale individului. Această distincție se aplica și în cazul soldaților, mai precis în ceea ce privește starea lor de bine.[24] Izvoarele juridice au adus o contribuție esențială în percepția socială vizavi de militarii care sufereau de boli mentale, fapt subliniat de izvoarele literare ale vremii care consideră ca și cauza a acestor stări mentale, condițiile de stres prelungit din armată. Nu se știe proporția soldaților per totalul armatei care sufereau de probleme mentale[25] dar având în vedere importanța acordată de aceste izvoare precum și accentul pus pe prevenție se pare ca nu vorbim de un fenomen rar.

BIBLIOGRAPHY

1. Campbel, Brian, *The Roman army.31 BC-AD 337. A sourcebook*. Routledge, London-New York, 1994.
2. Campbell, Brian, *War and society in Imperial Rome. 31 BC-Ad 284.* Routlegde, London and New York, 2002.
3. *Digest of Iustinian* translation edited by Anna Watson, University of Pennsylvania Press, Philadelphia,1985.
4. Goldsworthy, Adrian, *The Roman army at war*. 100BC-200 AD, Clarendon Press, Oxford, 1996.
5. Goldsworthy Adrian, *Totul despre armata romană*,Enciclopedia RAO, București, 2008.
6. Kaster, Robert A, *Emotion, Restraint and Communitiy in ancient Rome,* Oxford University Press, 2005.
7. Kroll, Wilhelm, *Realencyclopadie der Altertumswissenschaft*. Stuttgart, 1932

[21] *Ibidem* p.163
[22] Vegetius, *Epitoma de rei militari 3,12 ”* Ipsa die, qua certaturi sunt milites, quid sentiant, diligenter explora. Nam fiducia uel formido ex uultu uerbis incessu motibus cernitur. Ne confidas satis, si tiro proelium cupit; inexpertis enim dulcis est pugna; et noueris te oportere differre, si exercitati bellatores metuunt dimicare. Monitis tamen et adhortatione ducis exercitui uirtus adcrescit et animus, praecipue si futuri certaminis talem acceperint rationem, qua sperent se facile ad uictoriam peruenturos. Tunc inimicorum ignauia uel error ostendendus est, uel, si ante a nobis superati sunt, commemorandum. Dicenda etiam quibus militum mentes in odium aduersariorum ira et indignatione moueantur. Animis paene omnium hominum hoc naturaliter euenit, ut trepident, cum ad conflictum hostium uenerint. Sine dubio autem infirmiores sunt quorum mentes ipse confundit aspectus; sed hoc remedio formido lenitur, si, antequam dimices, frequenter exercitum tuum locis tutioribus ordines, unde et uidere hostem et agnoscere consuescant. Interdum audeant aliquid ex occasione: aut fugent aut interimant inimicos; mores aduersariorum, arma, equos recognoscant. Nam quae ex usu sunt non timentur.*”* http://www.thelatinlibrary.com/vegetius3.html (accesat. 2020.05.06).
[23] *Dig. 49.16.6.3.* ” **Qui in acie prior fugam fecit, spectantibus militibus propter exemplum capite puniendus est.**” https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/d-49.htm#16(accesat. 2020.05.06).
[24] Van Lommel, *op.cit.* p.178
[25] *Ibidem.* p.178

8. Scheidel, Walter, *Marriage, Families and Survival: Demographic aspects* în Paul Erdkamp (ed), *A Companion to the Roman army*, Blackwell Publishing, Oxford, 2007.
9. Van Lomel, Korneel, *The recognition of the Roman soldiers mental impariment*, în *Acta Classica* LVI, (2013) .
10. Van Lomel, Korneel ,*The terminology of medical discharge and identity shift among the Roman disables veterans*, în *AHB* 27, 2013
11. Wesch-Klein, Gabriele, *Recruits and veterans* în Paul Erdkamp (ed), *A Companion to the Roman army*, Blackwell Publishing, Oxford, 2007.

Resurse web:

12. http://www.perseus.tufts.edu.
13. https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr.
14. http://www.thelatinlibrary.com.

ASPECTS OF SOCIAL AND POLITICAL RELATIONS IN THE NORTH OF THE LOWER DANUBE. VARIOUS POPULATIONS

Ştefan Lifa

Lecturer, PhD, West University of Timişoara

Abstract:Our study tried to present the main characteristics of the specific political social organization of the native population from the north of the lower Danube.
We have tried to look at these issues in relation to and in comparison with the organization of the major migratory populations.
We referred to the Goths, the Gepis, the Huns, as well as to some populations that came in the second half of the 1st millennium after the fall of the Danube border (602).
The conclusions refer to the fact that there were a number of fundamental differences between the natives and the newly arrived populations.
These differences were erased with the evolution and adaptation of the new populations.

Keywords : northern lower Danube, middle ages, indigenous populations, migrants, political social relations

At the beginning of the 5th century, the narrative sources regarding Dacia are rarer, mainly due to the Hun invasion and their installation in the Pannonian Plain[1]. However, we distinguish (year 448) from all these sources in which the rhetorician Priscus of Panion provides very important information about the state of affairs at Attila's court.

For the northern Danube territories, the nominal rule of the Huns meant a period of relative silence for a century.

The Scythian who knew Greek encountered by Priscus in the Huns ... makes the present state better than the previous one. For those who remain in the Scythians, after a time of war, live their lives in peace, each enjoying all that is required and not overcoming at all or less "those in the Empire but in time of war, can easily perish because the hope of salvation it is from others, not all of whom are allowed to carry weapons, because of their oppressive masters.

And those who are allowed to carry weapons are more miserable because of the wickedness of the commanders who do not want to bear the brunt of the war. And in times of peace, they have to endure even more painful sufferings than the calamities of war, because of the heaviest squeezing of taxes and because of the injustices of the wicked, the application of the laws was no longer equal for all isc "Also Priscus' interlocutor continued saying that "the most unbearable thing of all is that you can get money from the law." We consider that the situation in the Byzantine Empire presented here does not need any comment. This state of affairs was not unique. Onegenesius I was offered great power and wealth in exchange for leaving the Huns to move to the Empire to mediate conflicts with them from His action would have had "a great benefit for both peoples, but also his family would gain great wealth, having become, he and his family, friends with the Emperor and the royal family .. passing to the Romans" .. (Priscus Panites, Embassies). The answer of the requested one was the following: "the Romans believe, he says, that they can lure him to betray his master and make fun of his upbringing in Scythia with his messages and copy - not to prefer slavery to Attila than wealth to the Romans? ".*In fact, if he stayed at home, he could serve them more*

[1] D.Gh.Teodor ,Creştinismul la est de Carpati de la origini pana in secolul al XIV lea ,Iasi,1991,p.59

easily, calming his master's rage against the Romans "(Priscus Panites, Embassies).Even though many of the Huns ruled did not want to cross the Danube, there were still enough fugitives."

We consider that the escape to the Empire did not bring any benefit in the political conditions of that time. On the contrary, Priscus Panites told us that the fugitives were asked back, and "many of them who refused to be surrendered were killed by the Romans." In a happier case it could happen according to another story: "I received the five fugitives to give to the Huns and after comforting them he sent them with us" (Embassies ..). In order to get back those who were fleeing, Attila did not air the threat of hostilities or even start a war[2].

The Huns benefited greatly from the services of the Byzantines or the natives who were not limited to the maintenance of nomads temporarily settled in some territories of the Empire. They had every interest in remaining under the rule of the Huns, some of whom enjoyed great advantages. Onegesius, according to Attila the richest of the Scythians, came to build a luxurious marble bath, and "the architect of the bath was brought from among the captives of Sirmium. war for his book science, was put by the barbarian at the head of those who composed the letters "(Embassies).

Undoubtedly, the fugitives existed, among them were Hun deserters, attracted by the Empire. About them, Attila claimed that he had them on a list. The punishment of the Hun leader was heightened, and the hopes of being received in the south of the Danube were in vain: a fortress from Thrace, they crucified them, thus punishing them for their flight. "(Embassies).

However, we cannot conclude the references to the message of the rhetorician Priscus without mentioning another important idea. During the feast given by Attila, a trusted man of his, probably a native, he communicated to the Byzantine soil some secret information: you predict to Attila that his people will perish. "In the consciousness of contemporaries, he is alpha compared to the local communities.

The invasion of the Huns determined the retreat of the Roman troops on the Danube line. , to that of Justinian[3]. The Roman cities and fortresses that opposed the Huns suffered the most. The latter "lead such a primitive life that they almost never use fire to prepare food" (Ammianus Marcellinus, Roman History, XXXI, 2,4) so they cannot imitate the way of life of the communities here. , an indispensable condition for survival[4]. N. Iorga considered that the tyrannical patronage of the Huns was in fact, especially a new and great factor of synthesis[5]. . From the point of view of the ethno-cultural[6] unity from the north of the Lower Danube at the end of the 6th century and the beginning of the 5th century, the free Dacians are included in the mass of the Romanized population here.

The so-called state of the Huns, without precise borders, in which only the personal dependence on Attila [7] counted, easily collapsed in the middle of the century. V, after the battle of Nedao.

Another proof of the fact that many natives preferred the rule of the Allogens is found in the writings of Salvianus (De Gobernatione Dei, V, 7): that they do not want to run back to us at all, but on the contrary, they leave us to run to them ".

In the north of the Danube, migrant populations found a stable population, a rural civilization, from whose plunder it would have been of no use. These populations were not the only ones to source from here. Ioan Zoranas (Chronicle, XIV, 13,40) stated about the emperor Mauricius: "and his brother Petru, who was then a strategist, the emperor sent him an order to cross the Istra with the army and to procure his necessities from there. He did this because of his love for money, so that the army could feed itself, and he could earn from the food for the soldiers ". In the

[2] see in this regard *Izvoarele istoriei romanilor,Ambasadele.Despre soliile romanilorla cei de alt neam* , vol.VIII,Bucuresti,1934,p.81-89,117,119,120

[3] Ligia Bârzu,S.Brezeanu,*Originea și continuitatea românilor.Arheologie și tradiție istorică*.,București,1991.p.193

[4] N.Iorga.*Istoria vieții bizantine .Imperiul și civilizația după izvoare* ,București, 1974, p.68

[5] Idem, *Istoria românilor,vol.II.Oamenii pământului* ,București,1992,p.167

[6] D.Protase,*Problema continuitătii in Dacia in lumina arheologiei și numismaticii* ,București,1966. P.103 și urm

[7] N.Iorga , *Istoria romanilor*..,vol.II, p.23

same work, references were made to the events that took place during the siege of the city of Tomis (year 600) when the Romans celebrated Easter, the Baian inn sent them plenty of necessities for living. This information transmitted to us by Teofilact Simocata (VII, 13.5) was completed by Theophanes Confessor. He stated that it was "400 of which moving at that time on a very large space. it would not have been dependent on a stable agricultural population in the first place and well-organized to be able to collect those products in the second place Teofilact Simocata (VI, 8,12-13) tells how in the battles fought by the army of General Priscus, victorious then, somewhere north of the Danube[8], , he had many prisoners, and "among the barbarians was a Gepid who had once embraced the faith of Christians. He sided with the Romans and pointed the way forward. The Romans became the masters of the entrances and defeated the barbarians ".

Mauricius (Military Art, XI, 2,22) also showed that the Avars "cause a lot of damage and pass on our side of the fugitives because they have no steadfast thoughts and they like to win".

Well-organized population centers in the north of the Lower Danube were also attested by GEorgios Kedrenos (Compediu de Istorii, 23) when the Bulgarians arrived. At that time the natives appealed to the emperor's understanding: "surrendering together with those fortresses, receiving him gently, he sent people to take over those fortresses and armies sufficient for their guard".

In the 10th century, the victories of the Byzantines brought the northern Danube territories back under the rule of the Empire. In 971 John Tzmiskes besieged Sviatoslav at Durostorum. The latter, "in one night embarking with 2000 people in monoxyls they went for supplies and brought from where they could each wheat and millet and others necessary for life floated on the river, to Durostorum." (Gergios Kedrenoa, Compediu de istorii, 23). This is further proof of the fact that in the first millennium the stable local population was able to supply the various armies with supplies, as well as the fact that there were the necessary means to optimally ensure the connection between the two of the river.

After the withdrawal of the Roman administration and army from Dacia, the archaeological remains, their large number and their spread demonstrate the Daco-Roman continuity in the former province.

In general, during the first millennium, the impact of migrant populations was not a disaster for locals.

These populations, being nomadic, most were interested in maintaining the natives and not in their total destruction.[9].

Regarding the 3rd and 4th centuries, many settlements existing before 271-275 continued their existence[10].A number of Roman cities along the Danube were re-incorporated into the Roman and Byzantine Empires during the reign of Justinian, the rule of the Empire extended once again north of the river[11] . Other cities such as Tibiscum, Ulpia Traiana, APulum, Napoca and Potaissa remained extra fine Empires, but even here there is continuity of habit until the fourth and sixth centuries[12].

The population of the former Roman cities during the province was estimated as follows: Ulpia Traiana around 25,000 inhabitants, Apulum (I and II) between 30,000-40,000, Napoca 15,000-

[8] Vezi in acest sens Teofilact Simocata,*Istoria bizantină.Domnia împăratului Mauricius* ,(trad.HMihailescu),Bucuresti, 1958 ,p.128 129,n,24;Elibachia in legatura cu helis ,Teofilact ,VI,9,10;Diodor din Sicilia ,XXI,2.La p.20, n.27 ,raul Paspiros la 180 km .Siretul or one of the arms of the Danube ,Herodot IV,Siretul Tirantos,Teofilact ,Pasirios,VI,9 ,10 the action can be moved further west

[9]Șt.Olteanu.*Societatea carpato-danubiano-pontică in secolele IV-XI.Structuri demo-economice și social-politice* ,Bucuresti,1997,p20-21

[10]*ibidem*

[11] O.Toporu,*Romanitatea târzie și straromanii in Dacia traiana sud-carpatica ,secolelor III-IX* ,Craiova,1976,p.12-150

[12] Vezi H.Daicoviciu, ,*Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegestusa* ,Bucuresti,1984 ,p.36-40;N.Gudea,*Porolissum.Res Publica Municipii Septimii Parolissensium*,Bucuresti,1986 ,p.152-161;Doina Benea ,P.Bona ;*Tbiscum*,Timisoara, 1994,p.173-183,D.Protase,*Autohtonii in Dacia Postromana pana la slavi* .Cluj-Napoca,2000,p.9-11;etc

18,000, Potaissa 20,000-25,000, Ampelum 10,000, Dierna, Romula and Tibiscum 15,000-18,000 inhabitants[13].

D.Protase[14] considers in this regard that, if out of the total population of the cities which rises to about 200,000 inhabitants 40% have left the province, there are about 120,000 left, to which are added those from the territory of rustic villas and rural settlements that continue their existence; on the same place in the post-Roman time[15].

Regarding the rest of the territory in the area inhabited today by Romanians east of the Carpathians, over 400 settlements and necropolises were identified during the III-V centuries, the demographic increase being higher here than south of the Carpathians, where they were identified so far a slightly smaller number of settlements and necropolises[16].

The continuity of the natives a complex ethno-demographic phenomenon can be researched only in rural areas, the conservatory of the Adco-Romans and the ancient Romans kept ancient forms of organization within the village community throughout the millennium[17], Demographic dynamics established by D.Gh.Teodor[18] for the eastern Carpathian territory, generally valid for the rest of the Carpatho-Danubian-Pontic area, it looks like this: - Sec. V-VI, we are witnessing a demographic increase and a restoration of the unity of the aspects of material culture on the entire Carpatho-Danubian territory; - Sec. VII-VIII, an increase of 70% in the second half of the sixth century the Slavs appear; - The period of political silence between the sec. VIII-IX determines an increase of the number of settlements and non-settlements in proportion of 100%; - Sec IX-X: a 30-40% lower housing index due in large part to the epidemics of this period - X-XI century: a special increase, a demographic explosion, is also the period in which the Pechenegs and customs appeared. As we have already stated, the areas with Daco-Roman and Romanian population were inhabited continuously during the first millennium, and the archaeological research, as well as the narrative sources, highlight the differences compared to the allogeneic ones. In the Roman Empire, vulgar law consisted of the rules of classical law and customs. The latter have appeared in some provinces and are characteristic of each.

In his message at Attila's court, Priscus Panites reported that he encountered a rich "Scythian" who knew Greek. the cause of injustice on the part of the wicked, the application of the laws being no longer equal for all ".

We consider it a typical example of the need to readapt the norms of Roman law to the new socio-political realities of the Empire.

Jurists believe that in Justinian's time, customs were put on an equal footing with classical principles. Justinian's lawyers began work in 528 but their codex came into force in 5299 and has not been preserved. Between 529-531 a new code of laws was drawn up consisting of Digests or Pandects. The 50 books, then, titles, fragments and paragraphs we know were based mainly on the works of jurists Paul and Ulpianus because at the beginning of each paragraph, there is a note mentioning the name of the author and the work from which the text was taken.

After 534 Justinian elaborated a number of laws which, after his reign, were systematized in the work Novella. All these legislative works were included in the twelfth century in the Corpus Iurius Civillis, an adaptation of classical Roman law to the realities of the sixth century. I considered this important to mention because during the first millennium AD. and later, the Roman and Byzantine Empires constantly showed their influence in the Lower Danube area and in this field. We also mention the fact that the legal work of Justinian's time started from the previous legislative codes Codex Gregorianus, Codex Hermogenianus and Codex Theodosianus. Corpus Juris Civillis represented the legal experience of the centuries-old Roman.

---

[13] *Ibidem*,vezi și M.Macrea ,*Viata in Dacia romana* ,Bucuresti,1969,p.409 și urm.
[14] D,Protase ,*op.cit*.,vol.II,p.15
[15] *Ibidem* , p.21-23
[16] Șt.Olteanu,*op.cit*,p.21
[17] D.Gh.Teodor, *Aspecte etno-demografice ale continuitatii la est de Carpati in secolele V-XI e.n, in Memoriile Sectiei de Stiinte istorice ale Academiei Eomane ,seria IV,tom.XII*,Bucuresti,1987,p.173-178
[18] I*bidem*

The allogeneic populations with which the native inhabitants of the Lower Danube lands came into contact during the first millennium were in the stage of military democracy. This stage had long been surpassed by the Romanized population in the areas mentioned above.

At the head of the tribes and unions of Geto-Dacian tribes was a military chief, and very high military authority also had the religious leader. Military democracy stands out very well, for example, in the writings of Diodorus of Sicily, when he recounted the conflict between Dromichaites and Lisimah.

Already in the time of Herodotus there were social differences, so that Zalmoxis had shared his teaching with the "leaders of the land."

Probably even in the time of Burebista the assembly of the people still had an important word to say in terms of decision-making. Acornion called the latter the first and greatest of the Thracian kings, and the sources mentioned rulers. of which the most important was the Decade.

Cucerirea ,colonizarea și organizarea Daciei de către romani a reprezentat elemental decisive in the evolution of the communities here. After the Aurelian retreat, the archaeological discoveries confirm the continuity and reorganization of the population here in the village communities. Within the communities, of great importance was the unwritten law.

BIBLIOGRAPHY

Ligia Bârzu,S.Brezeanu,*Originea și continuitatea românilor.Arheologie și tradiție istorică.,*București,1991

Doina Benea ,P.Bona ;*Tbiscum,*Timisoara, 1994

H.Daicoviciu, ,*Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegestusa* ,Bucuresti,1984

N.Iorga.*Istoria vieții bizantine .Imperiul și civilizația după izvoare* ,București, 1974

Șt.Olteanu.*Societatea carpato-danubiano-pontică in secolele IV-XI.Structuri demo-economice și social-politice* ,Bucuresti,1997

D.Protase,*Problema continuitătii in Dacia in lumina arheologiei și numismaticii* ,București,1966

D.Gh.Teodor, *Aspecte etno-demografice ale continuitatii la est de Carpati in secolele V-XI e.n, in Memoriile Sectiei de Stiinte istorice ale Academiei Eomane ,seria IV,tom.XII*,Bucuresti,1987

THE ABUSES OF THE TOTALITARIAN COMMUNIST REGIME REFLECTED IN THE LIFE AND WORKS OF METROPOLITAN VASILE LĂZĂRESCU FROM BANAT (1894-1969)

Ionel Chira

Lecturer, PhD., Faculty Orthodox Theology „Episcop Dr. Vasile Coman", University of Oradea

Abstract:Among the prominent personalities that Banat has given over time, the Metropolitan bishop Vasile Lăresrescu has inscribed his name as a worthy servant of the Ancestral Church and of the Romanian people, up to the sacrifice. After an exceptional activity, carried out at the university professorships of the Theological Academies in Sibiu and Oradea between 1920 and 1933, Vasile Lăzărescu became hierarch of the Romanian Orthodox Church in Banat, ruling it with competence for nearly 30 years. Through his entire activity the Metropolitan bishop Lăzărescu was and will remain in the memory of all the people from Banat and of those who knew him as hero, because he managed to remain taintless against the communist temptations, he managed to keep his Church and his flock intact, fought for the truth, identifying him with the poor and the harmed by the regime, things for which he had to suffer and for which he gave his life with dignity, joining the gallery of the Romanian people.

Keywords: theologian, bishop, Metropolitan bishop, Romanian Orthodox Church, totalitarian regime, abuses.

Family and studies

January 1, 1894 would be a day of great joy in the family of Nicolae and Ecaterina Lăzărescu, because Vasile, their eldest son, was born. Born into an old peasant family from the village of Jădani, near Timişoara, the child Vasile was instilled with the ancestral faith, but also a special education in the purest spirit of the Romanian ancestral traditions.

On his paternal line, Vasile had ancient roots in that locality, this being recorded by a census conducted by the Habsburg authorities in the eighteenth century. Thus, a certain Iova of Lazarus is identified in this locality. Also, a son of this Iova, namely Paul, studied at the Preparandia in Arad, becoming a teacher, deacon and priest in Lipova. Paul's brother, Aron, was the father of Stefan, Vasile Lăzărescu's paternal grandfather.[1]

Raised in the pew of the church in his native village, the child Vasile was instilled with a longing for education. Therefore, under the guidance of the teacher Mihai Vulpe, he follows the elementary school courses in his native village between 1899-1903, after which his steps are guided to higher schools. In the school year 1903-1904 he returned to the 5th grade at a Hungarian elementary school, where he had Matos Istvan as his teacher. From the autumn of 1904 we find him as a student in the first grade of high school at the Hungarian State school in Timisoara. The school year 1911-1912 presents him to us as a student in the final year, managing to take the maturity exam.[2]

The living example he had in his family determined the young graduate to take his steps towards the famous Academy of Theology in Cernăuți , which was *"one of the most important cities of our church and national development at that time and the perpetual center of reference of*

[1]Petrică ZAMELA, *Mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului* (1894-1969): *monografie istorică*, (Oradea: Universitatea din Oradea, 2011), 21.
[2]*ZAMELA, Mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului...*, 22.

the Romanian Orthodox theological education".[3] Here, he is doing his first two years of study. In 1914, as a result of the outbreak of the first world conflagration and occupation of Cernăuţi, he decided to transfer to the Theological Institute in Arad, where in 1915 he obtained his theological absolute graduation.[4]

Although he could remain as chancellor of the Romanian Consistory in Arad, he still decides that the need to accumulate even more knowledge is greater. That is why he decides to follow the path of wandering, leaving Arad and enrolled himself in the courses of the Faculty of Letters and Philosophy in Budapest. In 1917 he transferred to the University of Vienna to study philosophy and pedagogy. After the Great Romania was established, he returned to Cernăuţi , where he completed his studies at the Faculty of Letters and Philosophy (1920), but in parallel he also manage to complete his Ph.D. studies in Theology.[5]

Teacher of theology

The Theological Institute of Sibiu underwent several stages of transformation after 1918. Thus, the period 1919-1921 is marked by the separation of the theological and pedagogical education. After 1921 until 1943 is the stage of reorganization, of the formation of an elite teaching staff. During this period, the young teacher Vasile Lăzărescu is also brought and he began his activity on September 1, 1920 at the Department of Dogmatics, Apologetics and Morals, which became vacant by promoting Nicolae Bălan to the Metropolitan seat.[6]

Becoming a "temporary full teacher" at the age of 26, in the four years he worked at the Theological Institute of Sibiu, the Professor Vasile Lăzărescu showed real qualities as a teacher, but he also proved to be a worthy successor of the Metropolitan bishop Nicolae Bălan. He was recognized among his students for the seriousness with which he presented his courses, but also for the objectivity of the examination. Being a conscientious, well-prepared man, he never improvised during classes. In a very short time he became a true theological authority both within the school and outside it. He did the examination of the students by his own methods. The assesment was done throughout the year, reaching five tests in a school year. The method proved to be very viable because the students were able to master the entire educational material.[7]

During this period, in Oradea, extensive efforts were being made by Bishop Roman Ciorogariu to obtain the approval for the opening of a theological seminary in the diocese he pastored. The year 1923 brought the culmination of these efforts by opening the courses of the Theological Academy in Oradea, on October 16. *„The organization was made according to the plan of the Faculty of Theology fromCernăuţi, and of the education according to that of the Theological Institute of Arad. The school was given the name of Academy, the first with this name in Transylvania and Banat and with 4 years of studies, as in college"*.[8]

The school was fortunate to benefit from the services of highly qualified teachers, with a high priestly atitude. From the total number of 21 teachers (recruited with the addition of the years of study) we mention Ph.D. Aurelian Andrei Magier, Ph.D. Lazăr Iacob, Ph.D. Ştefan Munteanu, Nicolae Firu, Ph.D. Eugeniu Speranţia, Ph.D. Ştefan Lupşa etc.

In the autumn of 1924, Ph.D. Vasile Lăzărescu was added to them, who responded to the call of the Bishop Roman Ciorogariu, *"after the difficulties placed in the way of his transfer by the*

[3] Teodor SAVU, *Dogma Întrupării,* (Oradea: Universitatea din Oradea, 2004), 128.
[4] Gh. COTOŞMAN, *Obişnuitul Mitropolit al Timişorii,* MB, 7-9, (1958):11-30.
[5] SAVU, *Dogma Întrupării,* 126-127: „ *if the quick mind and tireless diligence went hand in hand, the doctoral students could obtain the title of PhD in theology in one year, after obtaining the title of bachelor. Among those who had this privilege he lists Dumitru Stăniloae, PhD Orest Bucevschi, Ştefan Saghin.* "
[6] Aurel JIVI,*Dascăli bănăţeni ai Academiei Teologice Ortodoxe din Oradea,* în *Academia Teologică Ortodoxă Română Oradea 70 de ani de la înfiinţare*, (Oradea: Universitatea din Oradea, 1995*)*, 45.
[7] *ZAMELA, Consideraţii privind activitatea anticomunistă şi martirajul mitropolitului Vasile Lăzărescu al Banatului,* OT, *2, (2008): 84-117.*
[8] SAVU,*Încununarea luptei Episcopului Roman Ciorogariu. Academia Teologică din Oradea - începuturi şi dezvoltare,* în *Academia Teologică Ortodoxă Română Oradea 70 de ani de la înfiinţare,* (Oradea: Universitatea din Oradea, 1995*)*, 18.

Metropolitan Church of Sibiu, which did not want to accept his resignation from its Institute during the school year, were removed".[9] In the first year of activity in Oradea he taught Encyclopedia-Methodology, Hermeneutics, Apologetics and Patrology, so that from the school year 1925-1926 he taught Dogmatics and Morals.

His special intellectual qualities, as well as his brilliant intelligence, made him noticed and appreciated both by the hierarchs of the Church and by the secular intellectuals. In addition to his work at the department, Professor Vasile Lăzărescu gave a series of lectures at the various cultural societies in Oradea. Between March 1, 1925 and January 1932 he was editor of the jornal "*Legea Românească (TheRomanian Law)*". He was also elected a member of the ASTRA Central Committee in November 1930.[10]

His work

It was impossible for a teacher of such magnitude not to leave a written work. Along with the articles published in the journal *"Legea Românească* (*TheRomanian Law)*", he stood out due to his works, especially the translations from the German philosophy. A first translated work was *Eternul din om* (*The Eternal of Human)* written by the German philosopher Max Scheler, a book that has in the foreground problems regarding the moral restoration of human after the First World War, with the help of the religious sentiment. Another translation was *Drumuri noi în filosofie - spirit, viață, existență. O introducere în filosofia contemporană* (*New Paths in Philosophy - Spirit, Life, Existence. An Introduction to the Contemporary Philosophy)* written by the German Philosopher Fritz Heinemann. The third translation is *Introducere în filosofia religiei* (*Introduction in the Philosophy of Religion)* written by Heinrich Straubinger. Unfortunately, these translations were not printed because of the vicissitudes of the time.

Within the theological field, along with the pastoral letters that he will write as soon as he was ordained as bishop, he stands out through several works. During the period of time when he was in Sibiu, he published the study *Cultul inimii lui Isus la romano-catolici* (*TheCult of the Heart of Jesus in the Roman Catholic religion)*, in the Yearbook of the Institute (1922-1923), and a year later the study *Creștinismul și științele oculte (Christianity and the Occult Sciences)*.[11] He also publishes the work *În ce ne deosebim...?(How do we differ* ...?) under the pseudonym The Orthodox Church Follower, in reaction to an article written by the Greek-Catholic priest from Oradea, Aloisiu Tăutu, about the jurisdictional primacy of the Pope. During the period of time when he was bishop in Caransebeș, he published two works: *Pârga darului*. *Cuvântări (The mellow of the gift. Speeches)*, published in Caransebeș in 1938 and *Praznic luminat (Enlighten wake)*, *Gânduri de sărbători* (*Thoughts of holidays)*, Caransebeș, 1940.[12]

As a result of a visit to the Holy Places in a group led by the Metropolitan bishop Nicolae Bălan, strong emotions aroused within the young teacher's soul, but also the determination to dedicate himself entirely to the Church.

Bishop of Caransebeș

Particularly esteemed by the bishop of Oradea, Roman Ciorogariu, he was ordained a deacon on November 7, 1926, so that the next day he would be administered with the mystery of ordination as an unmarried priest. By this act, his paths were opened to higher dignities, for the good of the Church. It is also worth mentioning that on the feast of the Nativity in the same year he was awarded the title of honorary Archpriest, as a thank you and appreciation for his work in the field of theological, literary and pastoral education.[13]

---

[9]Ștefan LUPȘA,*Istoria Academiei Teologice Ortodoxe Române din Oradea 1923-1943*, (Beiuș: 1943), 45.
[10]Roman R. CIOROGARIU, *Studii și documente (1852 - 1936)*, (Oradea: Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, 1981), 116.
[11]JIVI,*Dascăli bănățeni ai Academiei Teologice Ortodoxe din Oradea*, 45
[12]*ZAMELA, Consideraţii privind activitatea anticomunistă şi martirajul mitropolitului Vasile Lăzărescu al Banatului, 98-100.*
[13] Ionel Călin POPESCU, *Școala teologică din Caransebeș de-a lungul vremii*, (Reşiţa-Caransebeş: Banatica, 1998).

From now on, the priest professor Vasile Lăzărescu decides to become a monk. At the proposal and recommendation of the bishops Roman Ciorogariu of Oradea and Grigorie Comşa of Arad, he will be ordained a monk at the historic monastery called Hodoş Bodrog, on April 9, 1928, by the abbot Policarp Moruşca, keeping his name, Vasile. This also stands out from the address no. 76/1928 sent by the Archimandrite Policarp Moruşca: "Allpious Father! At the request of Your Holliness I certify that, following the recommendation of His Holliness D.D. Roman Bishop of Oradea and the order received from my All Holy Master D.D. Bishop Grigorie of Arad, Your Holliness were ordained as a monk during the divine service held on Monday, April 9, this year, keeping your name Vasile also in the monkhood life. Bodrog Monastery, April 9, 1928, Archimandrite Policarp Moruşca, abbot. To his Holliness Father Ph.D. Vasile Lăzărescu".[14]

A year later, in 1929, he was elevated to the rank of archimandrite. The death of the gentle Bishop Iosif Traian Bădescu of Caransebeş, on June 11, 1933, opened a new stage in the life of the Archimandrite Vasile.

On October 21, 1933, the opening of the Church Electoral College took place, within which the new bishop of Caransebeş was to be elected. Four candidacies were registered for the episcopal seat: the bishop Tit Simedrea, the archimandrite Filaret Scriban, the archimandrite Vasile Lăzărescu and the deacon Avram Imbroane. As a result of the elections, professor Vasile Lăzărescu gathered 121 votes, being elected in the dignity of Bishop of Caransebeş. On April 15, 1934, he was enthroned in the historic episcopal seat of Caransebeş by the Bishop Grigorie of Arad.

Reaching this dignity, he implemented the knowledge accumulated over the years in the relations he had with the hierarchs Nicolae Bălan, Roman Ciorogariu or Grigorie Comşa. Thus, he turned his attention to the Theological Academy of Caransebeş, which did not rise to the level of those of Sibiu or Oradea. That is why he filled the faculty with well-trained and selected young people according to criteria that took into account the morality, the theological and general culture of the candidate. Among the important teachers brought here were Dumitru Popescu, Ph.D. Laurenţiu Busuioc, Ph.D. Mircea Chialda, Ph.D. Petru Rezuş and others. He supports the *"Foaia Diecezană (The Diocesan Sheet)",* through which he managed to transmit information to all the parishes of the diocese. He provided scholarships for the hard-working students eager to study theology.

In his pastoral-missionary activity he visited over 200 parishes, having the opportunity to get to know both his faithful, but especially the pains and hardships that the priests faced.

His intense activity as bishop of Caransebeş led him to be elected on June 12, 1940 in the episcopal seat of the re-established Bishopric of Timişoara.

The priests and believers from Banat wanted, like those from Transylvania, to have bishops born in the two dioceses of Banat. On November 8, 1939, a long trial which began, in 1865, was thus ended, giving satisfaction to the believers from Banat, and to the city of Timişoara was recognized its due importance in the church life of the Orthodox Romanians. The official organ of the Romanian Orthodox Diocese of Caransebeş - *Foaia Diecezană(The Diocesan Sheet)* - announced on the first page of no. 24 of June16, 1940:

"The All-Holy Bishop Ph.D. Vasile Lăzărescu elected bishop of Timişoara. The Grand Electoral College for the election of bishop of Timisoara elected on Wednesday, June 12, 1940, with an impressive majority of 146 votes, our All-Holy father bishop of the newly established diocese of Timisoara.

Following this result His Holliness was declared elected. Undoubtedly, the vote that honored the All-Holy Father Bishop of Caransebeş also honors our episcopal seat here, from where he left twenty years ago, also the first Patriarch of Romania. But the honor that crowns the forehead of the first bishop of the re-established bishopric of Timisoara reflects in the eyes of our soul the pain of separation. Teh All-Holy Bishop Ph.D. Vasile Lăzărescu, chosen recently to illustrate the episcopal seat of Timişoara, during the 6 years and more of archpastoralism, won our hearts and love chained us around the person of His Holliness who is a good and loving father.

[14] *ZAMELA, Mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului...*, 36.

Like that legendary character also to us today, while one eye laughs and the other cries. We are also proud that we gave to Timisoara the first bishop after the re-establishment of the bishopric, but we are deeply saddened that our great Archpriest is leaving us ... On the way to ascension His Holliness carries along with the experience of a chosen pastorate also the comfort of our neighborhood, in which we alleviate all the regret of separation. And one more thing, the consciousness of the unity of Banat also in the religious ones, which the election of His Holliness defines it so classically. May it be many years, Master!"[15]

In 1939, the Official Gazette published in its pages the decree of establishing the diocese of Timişoara, motivating the importance and necessity of this act: *"Protection and promotion of the great church and national interests entitle us to look carefully at a new church system in Banat, where the prestige of our ancestral religion must assert itself strongly and decisively, the Orthodox Church being confused with the very history of the Romanian nation"*.[16]

The decree for the (re) establishment of the Episcopate of Timişoara stipulated that a deputy should be appointed until the election of the titular. As a result, on November 25, 1939, Andrei Magieru of Arad was appointed deputy in the episcopal seat. He proceeded to the establishment of the first diocesan council, appointing temporary councilors to the three sections - administrative-ecclesiastical, cultural and economic. But Bishop Andrei resigned the seat of deputy, and in his place was appointed on April 2, 1940 the Bishop of Oradea Nicolae Popoviciu, until March 25, 1941.[17] He dealt in a short time as a deputy with the solution of several problems. Namely, he took care of the acquisition of the residence and the building that was to house the Diocesan Council and the headquarters of the Diocese.

This replacement period could not last long. The National Church Council elected Vasile Lăzărescu of Caransebeş as diocesan bishop on June 12, 1940, confirmed on June 24, 1940. Due to some problems that appeared and developed in the press of the time (the idea of moving the episcopal seat from Caransebeş to Timişoara was circulated) the installation in the episcopal seat was not made until the following year on the occasion of the feast of the Annunciation. A few days earlier, on March 13, 1941, in the throne room of the Royal Palace, in front of the hierarchs of the Romanian Orthodox Church, representatives of the government and the army, King Mihai I, alongside Marshal Antonescu, according to the country's tradition and laws, hands the hierarch's crozier to the new bishop of Timisoara.[18]

At the enthronement were present in the church of the district called Iosefin, the Metropolitan bishop Nicolae Bălan of Transylvania, Banat, Crişana and Maramureş, Bishops Andrei Magier of Arad and Nicolae Popoviciu of Oradea, along with an impressive group of priests and officials of the time.

Being in the beginning and organizing phase, Bishop Vasile Lăzărescu takes several organizational measures together with the Diocesan Assembly. Among them the establishment of a diocesan printing house and bookstore; the establishment of a "Fund for mutual assistance of the clerical and lay employees", starting with June 1, 1941; the establishment of a diocesan museum and a diocesan library; the establishment of the cathedral's choir.[19]

Being a period of vacillation and of great trials for the Academy of Theology of Oradea, which at that time was operating in Arad and Caransebes, the former teacher of the Academy intervenes at the Ministry of Cults and Arts as in the event that it can not be opened a theological education institution in Timişoara, to approve the transfer of the Theological Academy from Oradea to Timişoara. The Ministry approves that starting with September 1, 1941, the Academy of Oradea will restart its activity in Timişoara - temporarily - and the Diocese of Oradea will keep its rights

[15] ***, *Alegeri eparhiale,* FD, 6, (Caransebeș: Eparhia Ortodoxă Română a Caransebeșului, 1940), 1.
[16] ***, *Monitorul Oficial,* 259/8 noiembrie, 1939, 1; I. D. SUCIU, *Monografia Mitropoliei Banatului,* (Timişoara: Mitropolia Banatului, 1977), 229.
[17] Mircea GHITEA,*Episcopul martir Dr. Nicolae Popoviciu al Oradiei (1903-1960). Monografie istorică,* (Bucharest: România în lume, 2012), 81.
[18] *ZAMELA, Mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului...*,71.
[19] I. D. SUCIU, *Monografia Mitropoliei Banatului*, 232.

over this school. Thus, the prestigious institution of theological education manages to prepare several generations of priests until its abolition in 1948.[20]

A desideratum of the people of Timişoara and their new bishop was the continuation and completion of the works at the new episcopal cathedral, whose foundation stone was laid in 1936. On the background of the difficult situation during the Second World War that also affected the building of the new cathedral, however, the works were continued. On December 31, 1943, the parish council of Timişoara-Cetate handed over to the Episcopate the files and the continuation of the work. From now on, the Bishopric of Timisoara becomes the owner of the building, and the completion of the works is the responsibility of the Diocesan Council. For the completion of the works, Bishop Vasile Lăzărescu is an example, donating, in 1943, one million lei. Following the example of the hierarch, believers and local institutions regularly organize fundraisers.

After long material and moral efforts, the new episcopal cathedral will be consecrated on October 6, 1946. The press of the time describes this event in the most vivid colors: *"A beautiful autumn day. The sky clears and invites you to your own atmosphere for meditation. Even at daybreak, a huge crowd of believers, coming from all the corners of Banat on the feast of Orthodoxy of Banat, are heading to the Cathedral. The priests, most of them dressed in surplice, numbering about 400, coming from the Diocese and elsewhere, line up in procession to bring the high Hierarchs from the episcopal residence. The beautiful symphony of the bells flows like a holy prayer."*[21]

Accompanied by the "symphony of the bells" participated Patriarch Nicodim Munteanu, Metropolitan bishop Nicolae Bălan, Bishops Vasile of Timişoara, Andrei of Arad, Nicolae of Cluj, Nicolae of Oradea and Veniamin of Caransebeş, as well as His Majesty King Mihai I, accompanied by a series of ministers.

Metropolitan bishop of Banat

Only 6 months after the consecration of the cathedral in Timişoara, the episcopal seat of Timişoara is elevated to the rank of archiepiscopate, this being only a step towards the much desired and requested Metropolitan Church of Banat.

Following the decision of the Holy Synod of July 2, 1947 and the Law 325 of September 19, 1947, voted by the Assembly of Deputies, the Archiepiscopate of Timisoara was elevated to the rank of Metropolitan Church, having territorial jurisdiction over the the Archiepiscopate of Timisoara and the Bishopric of Caransebes. At the same time, the archbishop of Timişoara became metropolitan bishop of Banat with the title of Archbishop of Timişoara and Metropolitan bishop of Banat.[22]

On the occasion of the feast of the Holy Great Martyr Dimitrie, in the cathedral of the city which is placed on the banks of the river Bega, the first metropolitan bishop of Banat is enthroned, an event attended by the bishops Nicolae of Oradea and Veniamin of Caransebeş, as well as an impressive number of priests and deacons. More than 150 priests and hundreds of believers led the new metropolitan bishop from the episcopal residence to the metropolitan cathedral.[23] But the reactivation of the Banat Metropolitan Church also generated discussions between Metropolitan bishop Bălan of Transylvania and Metropolitan bishop Lăzărescu of Banat, the former seeing his authority and jurisdiction damaged, breaking any relationship with Lăzărescu, accusing him of disregarding the Şaguna tradition. To this challenge, Lăzărescu responds through the speech delivered on the occasion of his installation, in which he shows that the great Metropolitan bishp Şaguna, if he could have glimpsed the possibility of a full reintegration of the ancestral Church into its old rights, he is sure that he himself would have foreseen it. There can be no question of a weakening of the unity of the Church beyond the mountains, says the new metropolitan bishop, by

[20] *Zeno MUNTEANU, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Vasile al Banatului, ca organizator şi îndrumător al învăţământului teologic din Caransebeş,* MB, *7-9, (1958), 54-55.*
[21] **** Calendarul Eparhiei Timişorii pe anul 1947*, (Timişoara: 1947), 122.
[22] **** Monitorul Oficial*, 223/27 Septembrie 1947, 1.
[23] *Liviu,SURLAŞIU, Catedrala din Timişoara - premiză pentru reînfiinţarea Mitropoliei Banatului,* MB, *7- 9, (1958).*

what has been accomplished. The spiritual unity, the unity of the spirit, alone justified, does not weaken, but is strengthened if it is served by as many superior church organizations as possible.[24]

An event of special importance for the Orthodox believers of Banat, and not only, was the canonization of the Metropolitan bishop Iosif cel Nou of Partoş, on the anniversary of three centuries from his birth in heaven. On October 7, 1956, the Holy Mass was celebrated in the Cathedral of Timişoara, officiated by the Patriarch Justinian Marina, surrounded by a group of priests composed of 11 hierarchs, reading the canonization tomos in front of over 10,000 believers.[25]

The martyrdom of the Metropolitan bishop of Banat

The year 1944 was a turning point in the history of the Romanian people, which came under the "protective wing" of the neighbor from the East. Unfortunately, the Orthodox Church did not escape this event either. The coming of the atheist communist regime to power, and then the taking over of power in its entirety, had serious repercussions on the church life, especially on the hierarchs who did not obey and did not align themselves with the abusive commands of the dictator's arm.

It is known that most Orthodox hierarchs had a reserved attitude, fully justified, towards the legionary movement, this also in terms of less dignified actions on their part. But, as always, there were exceptions to the rule. These exceptions were named the Metropolitan bishops Nicolae Bălan and Vasile Lăzărescu. At several intersections with the Legionary Movement, with the historical parties before 1944, as well as with anti-communist resistance groups (especially the "Sumanele Negre" - of which he was a member since January 1946), as well as the anti-communist discourse, brought the "rebellious" metropolitan bishop into the attention of the communist authorities. Well acquainted with the international political situation, especially of the one from the post-revolutionary Russia, as well as with the situation of the Orthodox Church of this area, the Bishop of Caransebes Vasile Lazarescu together with the Orthodox hierarchs of Transylvania and Banat, signed a *"Pastoral letter of the Transylvanian episcopate against communism"*.[26] The Pastoral letter was elaborated in a working meeting in Sibiu on September 22, 1936, and then published in *Foaia Diecezană (The Diocesan Sheet)* no. 42 of October 18, 1936. Among the lines of the pastoral letter, the image he gives to communism is particularly noteworthy: *"There has not been mentioned in the world a greater wandering and a greater heresy than that of communism, which, like a wild beast, lurks to attack all the peoples (...). Dear sons of our nation! Do not listen to the whispers of false teachers and to the exhortations of wolves clothed in sheepskin .... ".*[27]

It should also be remembered that also during his visit to Bessarabia and Transnistria in 1941, as well as in the various occasional sermons or pastoral letters, he also sprinkled his speech with elements against the order and the communist system.

In the winter of 1954, the Securitate (the Romanian Political Police) intended to recruit the hierarch of Banat as an agent. To do this, they gathered enough evidence for a "stained" past from a political point of view, considering him an easy prey, with the impression that the metropolitan bishop could be easily blackmailed and prone to obedience. The failure of the communist authorities to recruit him into their evil structures led to an intensification of actions for his removal from the clerical dignity.

Thus, in order to be dismissed "democratically", the metropolitan bishop was accused of having defrauded an amount of over 3 million lei, or his morality can be questioned, all these being fictitious and unjustified accusations.

As a result of the external pressures on the Holy Synod, they decided that the Metropolitan bishop Vasile Lăzărescu must be removed from his dignity and from his Metropolitan seat on December 18, 1961, and sent to the Brâncoveanu Monastery from Sâmbăta de Sus. But because it

[24] *ZAMELA, Mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului...*,88.
[25] I. D. SUCIU, *Monografia Mitropoliei Banatului*, 242.
[26] *Gheorghe,ONIŞORU, Atitudini politice ale clerului din România. 1944-1948, AT, 2-3, (1997):15-16.*
[27] George ENACHE, *Amestecul puterii politice în alegerea ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române,* AT, 1-2, (2004): 24.

was too close to his Metropolitan Church, the communist authorities decided to move him to the Cernica Monastery where he could be more easily supervised for information. Here he was provided with an unhealthy cell, which aggravated his deteriorating health.

On February 21, 1969, he died at the age of 75 at the Cernica Monastery. The dead body was placed in the family crypt in the hometown. After 1989, His Eminence Metropolitan Father Nicolae of Banat, his successor in the metropolitan seat of Timisoara, will fulfill his testamentary wish to be buried in the crypt prepared for the metropolitan bishops of Banat in the cathedral of Timisoara.

The erudite teacher and metropolitan bishop Vasile Lăzărescu was and will remain in the collective memory of those who knew him as a worthy archpriest, a martyr hierarch of the Romanian Orthodox Church, because he managed to remain unblemished before the pressures of the communist regime. He fought to keep his flock and the Church intact, identifying himself with the poor and the oppressed by the regime, things and values that only great people can do.[28]

BIBLIOGRAPHY

COTOȘMAN, Gh., *Obişnuitul Mitropolit al Timişorii,* MB, 7-9, (1958).

JIVI,Aurel, *Dascăli bănăţeni ai Academiei Teologice Ortodoxe din Oradea,* în *Academia Teologică Ortodoxă Română Oradea 70 de ani de la înfiinţare*, (Oradea: Universitatea din Oradea, 1995).

LUPȘA,Ştefan, *Istoria Academiei Teologice Ortodoxe Române din Oradea 1923-1943,* (Beiuş: 1943).

CIOROGARIU,Roman R., *Studii şi documente (1852 - 1936),* (Oradea: Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, 1981).

POPESCU,Ionel Călin, *Şcoala teologică din Caransebeş de-a lungul vremii,* (Reşiţa-Caransebeş: Banatica, 1998).

GHITEA,Mircea, *Episcopul martir Dr. Nicolae Popoviciu al Oradiei (1903-1960). Monografie istorică,* (București: România în lume, 2012).

MUNTEANU, Zeno, *Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Vasile al Banatului, ca organizator şi îndrumător al învăţământului teologic din Caransebeş,*MB,7-9, (1958).

SURLAȘIU, Liviu, *Catedrala din Timişoara - premiză pentru reînfiinţarea Mitropoliei Banatului*,MB, 7- 9, (1958).

ONIȘORU, Gheorghe, Atitudini politice ale clerului din România. 1944-1948, AT,2-3, (1997).

ENACHE, George*, Amestecul puterii politice în alegerea ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române,* AT, 1-2, (2004).

MANEA, Vasile, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* (Alba-Iulia: Reîntregirea 2004).

SAVU, Teodor, *Dogma Întrupării* , (Oradea: Universitatea din Oradea, 2004).

SAVU,*Încununarea luptei Episcopului Roman Ciorogariu. Academia Teologică din Oradea - începuturi şi dezvoltare,* în *Academia Teologică Ortodoxă Română Oradea 70 de ani de la înfiinţare,* (Oradea: Universitatea din Oradea, 1995).

SUCIU,I. D., *Monografia Mitropoliei Banatului*, (Timişoara: Mitropolia Banatului, 1977).

ZAMELA, Petrică, *Mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului* (1894-1969): *monografie istorică*, (Oradea: Universitatea din Oradea, 2011).

ZAMELA, *Consideraţii privind activitatea anticomunistă şi martirajul mitropolitului Vasile Lăzărescu al Banatului, OT,*2, (2008).

***, *Alegeri eparhiale,* in FD, 6, (Caransebeș: Eparhia Ortodoxă Română a Caransebeşului, 1940).

***, *Calendarul Eparhiei Timişorii pe anul 1947,* (Timişoara: 1947).

***, *Monitorul Oficial*, 223/27 September 1947.

***, *Monitorul Oficial*, 259/November 8, 1939, 1;

[28] Vasile MANEA, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* (Alba-Iulia: Reîntregirea 2004).

THE CONDITION OF THE ANTIQUE DEALERS IN BUCHAREST DURING THE COMMUNIST REGIME (1944-1949)

Marius-George Coşarcă

PhD Student, University of Bucharest

Abstract: In Bucharest, the communist regime was quite aggressive on all levels and in all areas, also affecting the antiquarian business. A decisive role was played by the fact that the regime directly named censors, who had a role in monitoring the activity of antiquarians. Despite constant checks during the communist regime, antiquarian book business continued to be constant until the censorship prohibited the publication of books in antiquarian shops. This motion hit powerfully the world of book devotees, as many high profile locations were closed and many antique dealers were persecuted and arrested. Among those who suffered, we mention Arşavir Acterian, Mişu Pach, Mihai and Tudor Bârcă brothers. The installation of censorship at the institutional level led to a period of absolute control by the regime, between 1948-1949. The banishment had precise purposes such as, the extermination of any activity with specific antiquarian character and the installation of a total control over the Romanian society.

Keywords: Antique dealers, books, communism, censorship, Bucharest.

Situaţia anticarilor din Bucureşti în perioada 1944-1946, la debutul cenzurii instituţionalizate era dificilă, întrucât aceştia erau expuşi unui proces intens de supraveghere din partea autorităţilor. În ciuda faptului că în anul 1944 partidul comunist român era alcătuit doar din aproximativ 1000 de membri[1], a reuşit prin promisiuni care nu s-au materializat ulterior să acceadă şi să obţină controlul absolut. Acest control nu se oprea la vizarea persoanelor considerate de interes,ci implica cercetarea atentă a unui cadru oportun manipulării unui întreg proces cultural, a mentalităţii care se dorea a fi remodelată, uzând de procese psihologice complexe. Direcţionarea aceasta plănuită şi cu caracter disciplinar, în fapt, constituia o activitate de reeducare a valorilor umane şi profesionale.

Regimul comunist desemna în mod direct cenzori[2], care controlau activitatea anticariatelor. Prin urmare, mulţi anticari au avut de suferit în această perioadă, dintre care îi amintim pe Arşavir Acterian[3], Mişu Pach, Nicolae Andreescu, Fraţii Mihai şi Tudor Bârcă, Laura Gh. Cardaş, Vasile Daşchievici[4], Azur Muşoiu, la care cu siguranţă se pot adăuga şi alţii.

Începând din anul 1946, Arşavir Acterian devine negustor de cărţi[5] şi se ocupă cu acest tip de comerţ, în ciuda faptului că exista o supraveghere continuă în acest sens. Precizăm faptul că acesta era scriitor şi om de cultură, trecut prin multe experienţe cumplite, dintre care merită menţionată perioada petrecută la Jilava[6]. Cu toate inconvenientele din perioada respectivă, comerţul cu cărţi reuşeşte să supravieţuiască într-o oarecare măsură, ceea ce a generat un conflict între autorităţi şi anticari.

---

[1]BARCAN, Doina ; STERPU, Bogdan. *Regimul comunist în România: (decembrie 1947- decembrie 1989).* Iaşi: Institutul European, 2003, p. 20.

[2] Conform rapoartelor de activitate, Flavius Schäffer era cenzorul desemnat să se ocupe de controlul anticariatelor. din Bucureşti

[3]A fost librar şi anticar de cărţi în perioada 1946-1949

[4] COROBCA, Liliana. *Epurarea cărţilor în România (1944-1964): documente.* Bucureşti: Tritonic Publishing, 2010, p. 159-160.

[5]ACTERIAN, Arşavir. Ediţie îngrijită de Fabian Anton. *Intelectualitatea interbelică între Ortodoxie şi Tradiţionalism*. Cuvânt introductiv de Eugen Ionescu. Bucureşti: Vremea, 2008, p. 41.

[6]IONIŢOIU, Cicerone. *Cartea de Aur a rezistenţei româneşti împotriva comunismului,* Vol. II, Bucureşti: HRISOVUL S.A., 1996-1997, p. 27.

Partidul comunist continuă să controleze toate sectoarele societății românești de după 1947[7]. Ascensiunea partidului, ca orice regim dictatorial, va aduce schimbări majore pe toate planurile. Astfel, anticariatele intră în vizorul autorităților și, din 1948, acestea sunt supuse unui val intens de controale, după cum reiese din rapoartele de activitate. În urma acestui demers comunist, anticariatele, ținte ale atacurilor cenzurii, intră pe o pantă descendentă atât în ceea ce privește regimul de circulație al cărților, cât și ca număr de locații.

Conform raportului din 24 iunie 1948, este verificat anticariatul lui Mișu M. Pach[8], situat în Calea Victoriei, numărul 34, cu această ocazie fiind blocate exemplare[9]. Într-un timp relativ scurt, are loc o condensare masivă a lucrărilor considerate ,,dușmănoase" la adresa regimului, într-o unitate centrală, capabilă să autorizeze un proces mai eficient în reglarea difuzării informației considerată neadecvată. Aceiași situație a fost înregistrată și la anticariatul Nicolae Andreescu, din Noua Casă a Anticarilor, așa cum evidențiază raportul din 24 iulie 1948[10]. Pe lângă ridicarea autorizațiilor de funcționare din varii motive, se constată și o activitate fulgerătoare și intimidantă de blocare a tuturor lucrărilor și documentelor ce ar fi putut, într-o manieră sau alta, să aducă prejudicii statului comunist. Următorul anticariat supus controlului este cel al lui Mihai Bârcă, cu consecințe similare[11].

Monopolul statului asupra circulației informației de orice natură nu slăbește în intensitate, anticariatele fiind supuse în mod constant tratamentului de verificare. În acest sens, este analizată activitatea anticariatelor Laura Gh. Cardaș și Vasile Daşkievici[12], unde sunt oprite din circulație exemplare. (vezi Fig. 1).

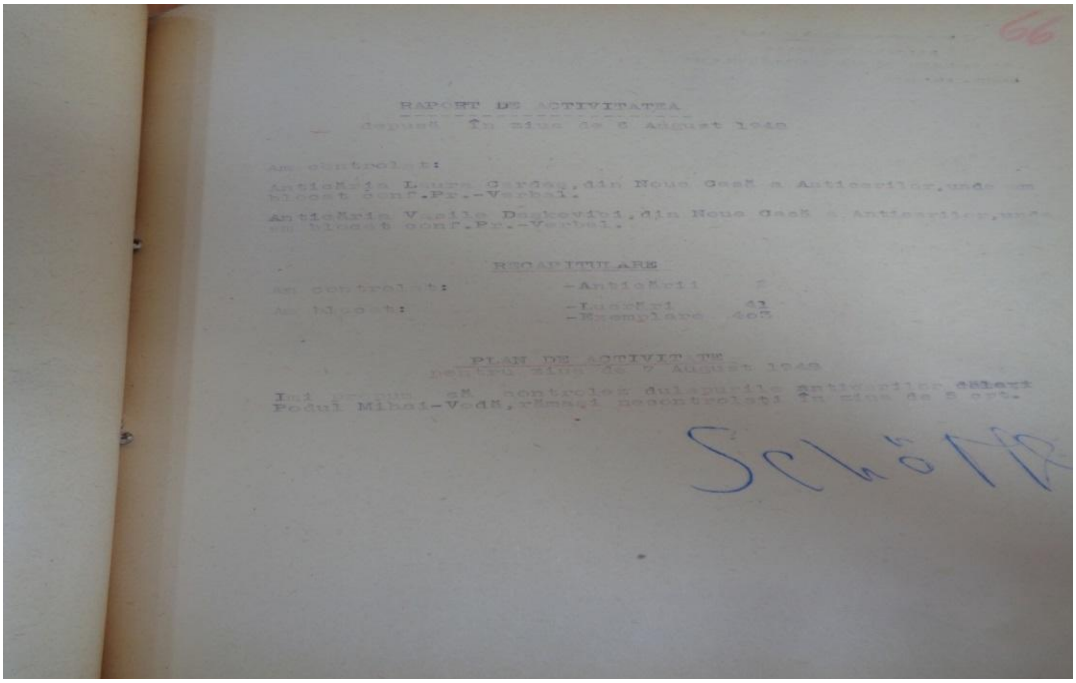

Fig. 1. ANIC, fond Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dosar nr. 7/1948, f. 66.

Continuând șirul controalelor, urmează anticarul Azur Moșoiu, care avea dulapul cu cărți pe strada Cîmpineanu, lângă Teatrul Național, anticariat mutat ulterior în Bulevard[13]. Conform documentației, magazinul de cărți al acestuia situat în strada Doamnei numărul 1, a fost supus verificărilor amănunțite, control care s-a soldat cu interzicerea unor exemplare[14].

[7]Este cunoscut faptul că în 1947, pe tronul ţării, domnea regele Mihai I, care a abdicat, fiind nevoit şi silit de noile autorităţi să părăsească România. În acelaşi timp, are loc şi proclamarea Republicii Populare Române.
[8] Face parte dintr-o familie de anticari cu tradiție, fiind unul dintre cei trei fii ai lui Pach bătrânul.
[9]ANIC, fondComitetul pentru Presă şi Tipărituri, dosarul nr. 7/1948, f. 28.
[10]ANIC, fondComitetul pentru Presă şi Tipărituri, dosarul nr. 7/1948, f. 54.
[11]ANIC, fondComitetul pentru Presă şi Tipărituri, dosarul nr. 7/1948, f. 63.
[12]Probabil Daşchievici.
[13] POTRA, George. *Din Bucureştii de altădată.* Bucureşti: Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p. 465-466.
[14]ANIC, fondComitetul pentru Presă şi Tipărituri, dosarul nr. 7/1948, f. 69.

Spre finalul anului 1948, din cauza schimbărilor de ordin politico-social şi instaurarea monopolului de stat, activitatea de influenţă ia proporţii distrugătoare. Sunt afectate atât cărţile, cât şi persoanele suspectate a se îndeletnici cu activitatea în cauză. Nu erau pedepsiţi doar librarii sau anticarii, ci şi persoanele care refuzau să participle la procesul de epurare a cărţilor[15], aceasta fiind de fapt miza pentru care autorităţile comuniste controlau anticariatele, bibliotecile şi librăriile.

Cu alte cuvinte, retragerea cărţilor din circulaţie era doar o fază care nu completa decât în mică măsură politica de dezumanizare forţată, planificată atent şi în cele mai mici detalii de către analiştii regimului. Pentru aceştia, simpla distrugere a informaţiei denotă un risc crescut al anumitor texte la adresa echilibrului general al regimului comunist. Din acest motiv, a urmat un proces de persecuţie umană directă a tuturor celor potrivnici sistemului, prin măsuri greu de imaginat. Rămâne o realitate faptul că toţi aceşti oameni au rezistat prin atitudinea lor, contribuind la transmiterea valorilor culturale către generaţiile viitoare. Acest aspect accentuează însemnătatea deosebită a informaţiei cu caracter valoros, capabilă să dărâme ziduri, chiar cu preţul vieţii celor care apără conştiinţa şi condiţia umană.

În anul 1949, cenzura comunistă devine instituţionalizată printr-o hotărâre a Consiliului de Miniştri, când este înfiinţată Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor (D.G.P.T.)[16]. Această instituţie, prin *Serviciul Control*, avea prevăzut să reglementeze, printre altele, şi funcţionarea anticariatelor de cărţi. (vezi Fig. 2).

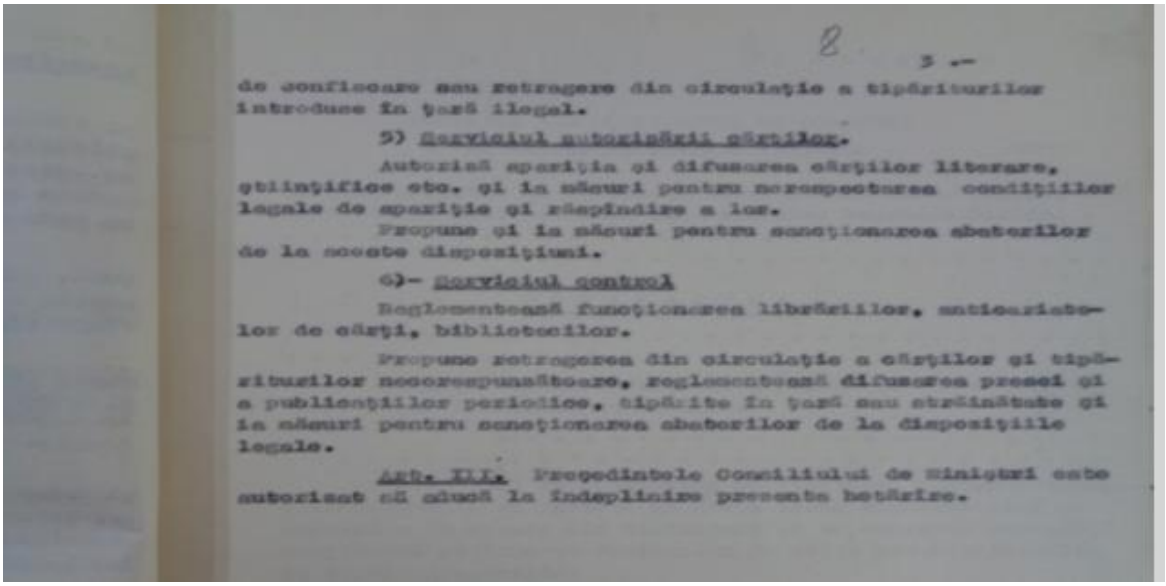

Fig. 2. ANIC, fond Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dosarul nr. 10/1949, f. 8.

Sistemul de legiferare, din cadrul regimului comunist, prevedea instrucţiuni şi atribuţii organului de cenzură, căpătând forme agravante de pedepse, care mergeau până la utilizarea violenţei sub toate formele sale. Putem spune că anticarii din această perioadă erau oameni cu adevărat curajoşi, care se ocupau cu comerţul şi schimbul de carte, neavând alt interes decât cel al dezvoltării unui sistem de apărare împotriva regimului. Aceştia militau împotriva schimbării manipulatoare a mentalităţii şi luptau pentru transmiterea în mod corect şi complet a valorilor culturale.

Concluzii

Oscilaţiile manifestate pe toate planurile au reprezentat o constantă în toată istoria umanităţii. Dinamica acestora a trasat atât progrese cât şi involuţii umane, din care individul a învăţat să extragă direcţii, soluţii, predicţii asupra societăţii în particular şi a lumii în general.

[15] COROBCA, Liliana. *Controlul cărţii. Cenzura literaturii în regimul comunist din România*. Bucureşti: Cartea Românească, 2014, p. 31.

[16] ŞERCAN, Emilia. *Cultul secretului. Mecanismele cenzurii în presa comunistă*. Prefaţă de Mihai Coman. Iaşi: Polirom, 2015, p. 52.

În perioada 1944-1949, partidul comunist, prin diverse metode de cenzură a reușit să reducă și, ulterior, să desființeze anticariatele, majoritatea anticarilor fiind urmăriți și arestați. În acest context, regimul reușește să-și atingă scopul central, acela de a avea control total asupra societății românești. Totuși, cu aportul unor anticari dedicați, valorile culturale românești autentice au rezistat timpului.

BIBLIOGRAFIE

1. Documente de arhivă

1. ANIC, fondComitetul pentru Presă şi Tipărituri, dosarul nr. 7/1948, f. 28, 54, 63, 66, 69.
2. ANIC, fond Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dosarul nr. 10/1949, f. 8.

2. Lucrări de specialitate

1. ACTERIAN, Arşavir. Ediție îngrijită de Fabian Anton. *Intelectualitatea interbelică între Ortodoxie şi Tradiţionalism*. Cuvânt introductiv de Eugen Ionescu. Bucureşti: Vremea, 2008.
2. BARCAN, Doina ; STERPU, Bogdan. *Regimul comunist în România: (decembrie 1947- decembrie 1989).* Iași: Institutul European, 2003.
3. COROBCA, Liliana. *Epurarea cărţilor în România (1944-1964): documente.* Bucureşti: Tritonic Publishing, 2010.
4. COROBCA, Liliana. *Controlul cărţii. Cenzura literaturii în regimul comunist din România*. Bucureşti: Cartea Românească, 2014.
5. IONIȚOIU, Cicerone. *Cartea de Aur a rezistenței românești împotriva comunismului*, Vol. II, Bucureşti: HRISOVUL S.A., 1996-1997.
6. POTRA, George. *Din Bucureştii de altădată.* Bucureşti: Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.
7. ŞERCAN, Emilia. *Cultul secretului. Mecanismele cenzurii în presa comunistă*. Prefață de Mihai Coman. Iaşi: Polirom, 2015.

THE LEGIONNAIRE REBELLION IN THE LUDUŞ AREA, TURDA COUNTY, JANUARY 1941

Antoniu-Ioan Berar

PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract. The legionnaire rebellion, from January 21-23, 1941, represented the violent confrontation between the Iron Guard and their former partner in the government of Romania, Ion Antonescu, designating the end of the national-legionnaire state. During this period, the legionnaire groups applied terrorist tactics, targeting the population of Bucharest and especially the Jewish population in the city, the assassinations committed in this context were also named the Pogrom of Bucharest. In 1941, on January 21-23, the legionnaires from Luduș and from the communes of the former Luduș estate organized a rebellion under the leadership of the head of the estate Mureşan Ioan[1], a former teacher in Luduș, native of Grindeni commune. Legionnaire Olteanu Iosif, head of the post office P.T.T. from Căpuş came home to Luduş and cut the telephone lines Luduş-Turda being helped by the students Deteşan Petru (native of Luduş) and Gui Vasile (native of Şimleul Silvaniei). Constantin Ionescu, the principal of the School of Accounting, took part in this action. The legionnaires disarmed the posts of gendarmes from Grindeni, Cheţani and Luncani. Participants in the disarmament of the Gendarmerie were the head of the estate Mureşan Ioan, Rotaru Ioan[2], Mureşan Ioan, worker, head of the legionnaire nest, Oaneş Zachei, as well as other legionnaires from Luduș.

Keywords: legionnaires, Luduș, rebellion, Sima, Turda

During the legionnaire government in Luduș, the communal guards became legionnaire policemen.The commander of the Legionnaire Police was named Ioan Mureşan. In December 1940, with the approval of the prefect of Turda County, Vasile Hanu, but also of the mayor Ioan Șerbu, a legionnaire team led by Amos Horaţiu Pop was formed in Turda.It consisted of: Boroș vice mayor, Nicolae Olteanu, Turda Legionnaire Police chief, Vasile Coman from Luduș, legionnaire commander, Mitică and Ioan Dăncilă brothers, grand owners and other legionnaire members.The documents mention that they succeeded in robbing almost all the Jewish merchants of the locality.The stores that were to be robbed had been closed for some reason in advance, at the orders of the vice mayor Boroș.The next day, the legionnaires took possession of the store, and the owners were compelled to sell the business to the legionnaires, and most of the time they received no money.Those who opposed were taken to the Town Hall headquarters where they were tortured and beaten, until they struck a bargain.The legionnaire rebellion, from January 21-23, 1941, represented the violent confrontation between the Iron Guard and their former partner in the government of Romania, Ion Antonescu, designating the end of the national-legionnaire state.During this period, the legionnaire groups applied terrorist tactics, targeting the population of Bucharest and especially the Jewish population from the city, the assassinations committed in this context were also named the Pogrom of Bucharest.On January 16, 1941, by Order no. 4, in order to carry out the legionnaire guidance activity as best as possible, the help of the head of county Nicolae Olteanu gave the order to divide the county into 36 sectors.Each sector had an administrative and guidance manager.In the Luduș area, these sectors were: *Sector 21 Pogăceaua* (communes: Șăulia, Pogăceaua, Ulieș-Fânațe, Șincai-Fânațe), *Sector 22 Zau de Câmpie* (communes: Tăureni, Valea-Largă, Bărboşi, Papiu Ilarian and Zau de Câmpie ; head of sector, teacher Vasile Suciu),*Sector 23 Luduş* (communes: Luduș, Sânger, Gheja, Aţintiș, Cipăieni, Bogata; head of sector Dragomir Chiriac from Luduș); *Sector 28*

[1] After the Communists came to power, Ioan Mureșan was arrested and imprisoned at Aiud Penitentiary
[2] After August 23, 1944, Mureșan Ioan went abroad.

Sărmaş (communes: Sărmaş, Sărmăşel, Balda, Miheşu de Câmpie, Răzoare, Vişinel şi Tuşin, head of sector Merdariu Dionisie, Sărmaş, deceased).[3]

In 1941, on January 21-23, the legionnaires from Luduș and from the communes of the former Luduș estate organized a rebellion under the leadership of the head of the estate Mureşan Ioan, a former teacher in Luduș, native of Grindeni commune. Legionnaire Olteanu Iosif, head of the post office P.T.T. from Căpuş came home to Luduș and cut the telephone lines Luduș-Turda being helped by the students Deteşan Petru (native of Luduş) and Gui Vasile (native of Şimleul Silvaniei).Constantin Ionescu, the principal of the School of Accounting, took part in this action.The legionnaires disarmed the posts of gendarmes from Grindeni, Cheţani and Luncani. Participants in the disarmament of the Gendarmerie were the head of the estate Mureşan Ioan, Rotaru Ioan[4], Mureşan Ioan, worker, head of the legionnaire nest, Oaneş Zachei, as well as other legionnaires from Luduș.[5]

After the disarming of the gendarmes they hold a protest in Luduș commune together with the legionnaires from villages, after which, with trucks, they left to Turda, where they supported Horia Sima.In Turda they were led by the Legionnaire Prefect Vasile Hanu[6].

Most of the legionnaires failed to enter in Turda, because the Army didn't allow them to enter the town.However, some of them arrived on foot. In Luduș commune an army platoon arrived that scattered the protesters on the streets of the commune."Although they didn't want to obey for the first time, they were intimidated by the machine guns in the firing position.At the end of the legionnaire rebellion of 1941, the leading leaders, Amos Horaţiu Pop, Rotaru Ioan, Mureşan Ioan, the head of the estate, Oltean Iosif and Coman Vasile were admitted in a camp in Caracal, from where, shortly after, they were set free, returning mainly to their places."[7]

Teacher Ioan Mureșan related the following aspects regarding the Legionnaire Rebellion:"On the first day of rebellion I receive a telephone order from the prefect of the county that the Hungarians are attacking us, to come urgently with the armed legionnaires in Turda.Because I didn't have any weapons, I went to the station chief and asked him for some weapons to borrow.Telling him why I needed them for, he gave me, and after the rebellion, realizing that he was wrong, didn't acknowledge the truth, denouncing me that I had taken them by force.When we arrived in Turda I found out that General Antonescu had removed us.Then I immediately sent the gun to the chief of station, and I was sent by Mareș to General Stoenescu, to assure him that there will be no incident in the town and county of Turda and that we guarantee, which also took place, in Turda being absolute silence in the days of the rebellion."[8]

Coman Emil, a former legionnaire propagandist in the Luduș estate, declared the following regarding the events of January 1941:"When the rebellion took place I went to Turda by truck. There were a lot of people there, and from all present I knew Coman Vasile, Mureșan teacher and

---

[3] Excerpt note written by Lt. of Security Trifan Anatolie according to the original of 1941, ACNSAS, *Fond Documentar*, Dosar nr.D0007326, f.1

[4] După 23 august 1944 Mureşan Ioan a plecat în străinătate.

[5] This was the version of the Security (Securitate) in the years of communism, regarding the unfolding of the events from Aiud. It was released in 1964. Together with his brother, Traian Hanu, a law graduate and former officer of Alba Iulia Police, fled to Germany after the rebellion and were admitted at Rostock (part of the Sima group).

[5] ACNSAS, *Fond Documentar*, Dosar nr.D007400, vol.X, f.12

[5] According to teacher Ioan Mureşan, active participant in the event, the related ones could be confirmed by General Stoenescu. ACNSAS, *Fond Informativ*, Dosar nr.I0544628, f.55

[5] From the statement given by Coman Emil, regarding the rebellion, in investigation at the District Office of Luduș State Security, on March 25, 1953, ACNSAS, *Fond Microfilme Informativ*, MFI0041989_MS, rola 265, ff.12-13during the legionnaire rebellion in Ludus.

[6]*Teacher Vasile Hanu* was Prefect of Turda County. He was arrested in 1948 and released after several months. Arrested again in 1959. Sentenced to forced labor for life. Between 1962-1964 he accepted the "re-education" from Aiud. It was released in 1964. Together with his brother, Traian Hanu, a law graduate and former officer of Alba Iulia Police, fled to Germany after the rebellion and were admitted at Rostock (part of the Sima group).

[7] ACNSAS, *Fond Documentar*, Dosar nr.D007400, vol.X, f.12

[8] According to teacher Ioan Mureşan, active participant in the event, the related ones could be confirmed by General Stoenescu. ACNSAS, *Fond Informativ*, Dosar nr.I0544628, f.55

Rotar Ionel. We arrived in Câmpia Turzii and we were stopped by the truck The Army (Armata). When we saw the situation, we came home by another truck.The next day I met with Amos Horațiu Pop, he told me that there was trouble because he expected to be arrested and that Coman Vasile had fled. More profoundly, we didn't talk about political issues."[9]

In Turda, the rebellion meant protests of the legionnaires, on which occasion protest messages were printed.The author of these actions was Vasile Coman, native of Luduș, the head of the Turda Legionnaire Police.Hundreds of legionnaires marched in the streets singing legionnaire anthems, then quietly withdrew.[10]

On January 23, 1941, at 8.00 a.m., they entered the legionnaire typography in Turda, led by Iuliu Ursu, a group of 10-15 legionnaire protesters armed with revolvers, led by Vasile Coman, the head of the Turda Legionnaire Police.They ordered the typographers to print three different protest messages in several copies, as follows:"Live the Romanian Army" - 5000 copies,"Romanians" - 2000 copies and "Comrade Soldiers" - 1000 copies.[11]The printed manifestos were taken by the legionnaires present and the high school students from Turda.They took the manifestos and scattered them to the protesters in the city.[12]

The legionnaire rebellion didn't lead to casualties in Luduș, because the army took intimidation actions, and the result wasquieting the people. Following the legionnaire rebellion of January 21-23, 1941, the head of state, General Ion Antonescu, instituted the military dictatorshipon January 27, and the national-legionnaire state was officially repealedon February 14.

On February 18, 1941, the Prefecture of Cluj-Turda County sent the order to all the headquarters of the estates in the county to take measures so that in all the buildings of the public authorities and institutions of any kind within the county only the paintings of His majesty The King, Her majesty Mother Queen and the Head of State to be displayed.[13]This order came into the possession of the Luduș notary on January 22, 1941, exactly in the days of the Rebellion.

The local administration of Luduș after the Legionnaire Rebellion

By the Order of the Ministry of Internal Affairs, the junk paper found at the local authorities after January 21, 1941 was no longer surrendered to *the Legionnaire Command of the raw materials*,[14] but was to be sold in public auction.Previously, all documents that were about to be handed over for recycling had been sorted out, and important documents ended up in the archives.[15]

A measure that had the purpose of banning unauthorized public meetings was stipulated in the Decree Law no. 142, published in the M.O. No 20 bis (double) / January 24, 1941: "*are forbidden any kind of meetings, gatherings of any kind in public markets or private houses, closed buildings, without the authorization of the respective military headquarters*".[16]

Some local public authorities misinterpreted the law, and in some cases religious worship meetings were not allowed in the prayer houses recognized by the Ministry of Literacy, Education,

[9] From the statement given by Coman Emil, regarding the rebellion, in investigation at the District Office of Luduș State Security, on March 25, 1953, ACNSAS, *Fond Microfilme Informativ*, MFI0041989_MS, rola 265, ff.12-13

[10] Roland Clark, *Sfântă tinereţe legionară: activismul fascist în România interbelică*, Editura Polirom, Bucureşti, 2015, p.275

[11] Textul acestor manifeste se află ataşat în anexă.

[12] Police of the residence of Turda city, Proces-verbal/February 8, 1941, ACNSAS, Fond Microfilme Informativ, MFI0076727_CJ, rola 634, ff.14-16

[13] The address of the Cluj-Turda County Prefecture no. 4678 / February 18, 1941 according to the telegraphy order of the Ministry of Internal Affairs no. 1123/1941, signed by Ștefan Pantea prefect and the head of the administrative service, Dr. Timbuș. (ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 32/1941, f.42).

[14]*The Legionnaire Command of the raw materials* was founded in 1940 by legionnaires. They had to collect, through the county organizations, in addition to iron and non-ferrous metals, a series of natural products or remaining of unused household items. Among the objects collected were: wool or cotton cloths, pig hair, foil sheets, scraps of paper. (Horia Sima, Era Libertăţii vol. II, Editura Gordian, Timişoara, 1995, p.177).

[15] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 32/1941, f.78

[16] Adresa Prefecturii judeţului Cluj-Turda nr.11788/2.05.1941 trimisă către toate Preturile. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 32/1941, f.174

Cults and Arts:Baptists, Seventh-day Adventists, Gospel Christians, and believers found in prayer were referred to military prosecutors.[17]

On June 12 1941 the signing of the minutesof handing over-receivingthe inventory located in the premises of the City Hall that belonged to the Legionnaire Movement took place in the Festive Room of Luduș communeTown Hall.The handing over was made by Octavian Miron, the representative of the Luduș estate, to Virgil Gărduşiu, the notary of Luduș commune.The inventory of the Legionnaire Movement, taken in the guard, contained the following items, listed in the following table.[18]

Table no 1

Inventory of the Legionnaire Movement in Luduș from June 12, 1941

o.	**Name of objects**	**Number of pieces**
.	Books *Wooden skulls*, author Ion Moţa	14
.	Books *For legionnaires*, author Corneliu Zelea-Codreanu	13
.	Books *The captain*, author Ion Banea	91
.	Books *Notes from the front line*, author Neculai Totu	18
.	Books *The crucified people*, author Bănică Dobre	17
.	Books *Fascism*, author Vasile Marin	12
.	Yarns	2
.	Ladies' handkerchiefs	1
.	Books *Tomorrow's Romanian*, author Alexandru Cantacuzino	41
0.	Books *TheLegionnaire movement and peasantry*, author Traian Herseni	19
1.	*Little book of the head of the nest*	62
2.	*Romanian ploughman's little book*	39
3.	The book *Legionnaire songs*	307
4.	The book *From the darkness of persecution*	2
5.	The book *The Legionnaire Romania and the axis*, author Horia M. Cosmovici	3
6.	Box with photographs and postcards	86
7.	Romanian spring trinkets	29

[17] To this purpose, the bishop of the Evangelical Lutheran Church and the Reformed bishop demanded that the statutory church corporations be removed from the said Decree Law regime, or that it be applied in such a way as not to hinder the proper functioning of the church administration. Following the complaints from the cults, the law was no longer applied in the cases of religious assemblies.

[18] According to the Minutes, 32/1941 these objects (with the exception of the truck) were on June 12, 1941 stored in the Festive Room of the City Hall, in a closet, under lock and key. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 32/1941 f.175

8.	Cross format badge	17
9.	Badges for Romanian spring trinkets	22
0.	*Horia's revolution*	2
1.	*The foundation of the National Legionnaire State*	1
2.	Report cards	6
3.	Receipt book	1
4.	Sector files	14
5.	Red files	2
6.	Input register	1
7.	42 photographs notebook	1
8.	Envelopes with correspondence	8
9.	Pocket notebook	1
0.	File *Legionnaire worker*	1
1.	Notebook	1
2.	Parts for the Wertheimer iron house	4
3.	Wooden ruler	1
4.	Tin ruler	1
5.	Notebook *The sentry of the country*	1
6.	Textbook *The sentry of the country*	1
7.	Magazine *Our nest*	1
8.	Uniform model	4
9.	½ lead covered sheets (indigo)	3
0.	Picture *The Archangel Michael*	1
1.	Picture *Corneliu Zelea-Codreanu*	1
2.	Pads	2
3.	Ink pot	1
4.	Sentry flag	1
5.	Nib	1

6.	Gum Arabic	1
7.	Closet with glass and lock	1
8.	Desk	1
9.	Damaged truck	1

Beside these objects taken under guard from the Legionnaire Movement there was also the amount of 2,965 lei deposited in the cash register of the City Hall, which came from the Legionnaire Aid.[19]According to the order of the Prefecture of Cluj-Turda County no. 1772 / June 25, 1941, a local Commission for the inventory of the goods of the former legionnaire organizations was set up in Luduș.The document received by the Town Hall of Luduș commune from the Prefecture of Cluj-Turda County mentioned the following[20]:

"The County Commission for the inventory of the property of the former organization "Legionnaire Movement"

in accordance with the provisions of the State Undersecretariat of Romanian Nationalization, Colonization and Inventory, given by the orders of the Prefecture 414, 415, 416, 417, 418, 422 and 423/1941, based on the Decree-Law no.853 / 1941, for the application of this Decree-Law,hereby invites each manager of the units (nest, garrison, sector, labor force, etc.) of the former Legionnaire Movement organization and Legionnaire Aid, to justify the management until July 15, 1941, including, by submitting in the rural communes to the local commission and to The County Commission from the prefecture of Cluj-Turda County, a management account hence it results all money receipts and goods received, showing the balances.The account will be deposited with all the management documents that it owns, as invoices, receipt, official records, registers, letters of donations, subscription lists and any kind of supporting documents, taking over or handing over goods.

The documents thus filed will be filed by the commission, in the presence of the manager and by the completion of the minutes, which will be signed by him.

At the same time, a memorandum of the manager will be deposited in this file with the management account, showing his activity and justifying his possible shortcomings.

If certain acts of management he hasn't obtained or have been lifted by the authorities, or otherwise have come out of their possession, or from the documents they possess cannot verify the management, they will show in the memorandum where, from whom can these documents be recovered or who are those they received from or from who they were handed over goods or money, from whose statements the management document can be reconstructed.

Under managers, based on the above provisions, is understood any person who received or handled money, received or administered movable and immovable property, for or on behalf of any legionnaire unit, as well as those who made collections in any way, with production or without production for legionnaire aid, administered this aid by distributing food through canteens, effects, money, etc.Whether or not they had any official quality and whether or not they had any special delegation from the organization.

The commission works at Cluj Turda County Prefecture, 1st floor, room No. 5, on working days except Saturday between 10 am-1 pm.

Turda on June 30, 1941

President,
Prefect, General Alexandru Vâlcu *Secretary of the Comission,*
Traian Dejeu"

On July 2, 1941 the Town Hall of Luduș commune submitted to the Turda Law Court the management documents of the former Legionnaire Movement from Luduș.[21]Prior to the Rebellion,

[19] According to the address no. 1414 / June 25, 1941 signed by the notary Virgiliu Gărdușiu, sent by the Town Hall of Luduș commune to the Headquarters of Luduș estate.
[20] Prefectura Județului Cluj-Turda, Comisiunea Jud. Pentru Inventarierea Patrimoniului Fostei Organizațiuni „Mișcarea Legionară", *Invitație*, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 32/1941 f.219
[21]ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 32/1941, f.216

on behalf of the Legionnaire Movement, Ioan Mureşan teacher ordered furniture for the Accounting School from local entrepreneurs Carol Pál and Ioan Hambeţiu.The ordered furniture items were delivered, but due to the events of January 1941, payment was no longer made.[22]

This ended a chapter in the history of the Legionnaire Movement in Luduș. All that they built during the period between the two World Wars, the Captain's all dreams of changing Romania were ruined with the definitive exit from the Romanian political life of the Legionnaire Movement.

BIBLIOGRAPHY

1. Roland Clark, *Holly Legionnaire youth: fascist activism in between World wars Romania*, București: Polirom Publishing House, 2015
2. Horia Sima, *Era of Freedom*, second volume, Timişoara: Gordian Publishing House , 1995
3. ACNSAS, *Fond Documentar (Document Background)*, File no.D0007326, File no.D007400, tenth volume
4. ACNSAS, *Fond Informativ (InformationBackground)*, File no.I0544628
5. ACNSAS, *Fond Microfilme Informativ (MicrofilmsInformationBackground)* , MFI0041989_MS, roll 265, MFI0076727_CJ, roll 634
6. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş (Fund of the Luduş commune Town Hall)*, File 32/1941

[22] The contractual obligations of the former organizations and of the Legionnaire Aid could not be liquidated by the Prefecture, according to the Order of the Ministry of Internal Affairs no.4912 / 1941, communicated with no.6945 / March 8, 1941. The petitioners were directed to address *the State Undersecretariat for Romanian Nationalization and Colonization* in Bucharest, No. 32, Roma St.

GYPSIES AND BEGGARS IN HUNEDOARA DISTRICT (1918-1989). PROFILE AND IMAGE

Dan-Victor Trufaș

PhD Student, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract:The issue of begging is currently considered emblematic both in terms of real profile and in terms of the collective mind, regarding the Gypsies/Romani population.
During the studied period (1918-1989), however, the profile of the Gypsy beggar was integrated into the profile of the beggar, regardless of ethnicity. Begging replaced small crimes for survival. Due to the difficult living conditions, due to the imposibility to advance from a social point of view, the many Gypsies begged.
Begging overlapped with the problem of vagrancy. At the real profile level, we consider correct their inclusion in the usual typology of the beggar. During the comunist period, following the sedentarization of nomadic Romani/Gypsyes, petty injustices and „uncivil" practices continued, especially in the peripheral areas. We have no clear evidence of the existence of the beggar Gypsy label in the collective minde. All the less during the Second World.
We believe that the ethnic diversity of beggars has prevented the formation of such a unilateral image. Documents after 1945 do not make exclusive references to Gypsies beggars. However, the gypsies were integrated into the real profile.
As a conclusion for the entire studied period, at the level of real profile, the gypsies everlapped with the general typology of the beggar, whose activity was at the limit of legality and morality. However, at the level of image in the collective mind, there was no clear image of the begging gypsy during the entire studied period.

Keywords: Gypsies/Romani population, archives, profile, image, Hunedoara district, interwar period, Second World War, communist period.

Introducere

Cerșetoria este considerată în prezent una din plăgile sociale invazive, observată în societățile nedezvoltate și în curs de dezvoltare, dar nicidecum absentă total nici în cele dezvoltate. Este asociată cu starea de sărăcie și posibil de coroborat cu infracționalitatea, chiar dacă nu întotdeauna interzisă explicit, prin lege. Este un subiect care, la nivelul deciziilor administrațiilor locale și al organelor de ordine, se încadrează într-un tabuu. Indiferent dacă legalitatea/ilegalitatea ei este statuată juridic, nu pare a fi ținută sub control. Se conturează drept o emblemă a marginalității și o etichetă grea, în *mentalul colectiv,* atunci când este folosită.

Identificarea rromilor, actualmente, drept o majoritate statistică în rândul cerșetorilor este atât o realitate percepută în *mentalul colectiv*, cât și una *descriptivă,* la nivel de *profil* real. Pot fi puse multe întrebări, cum ar fi cea legată de identificarea „mobilului" cerșetoriei: din necesitate sau din rea obișnuință? Probabil nu vom putea răspunde categoric la această întrebare, dar vom putea deduce un răspuns, care va fi edificator chiar într-un context imagologic actual, în care se pune problema cerșetoriei și pe un alt palier, diferit de necesitatea supraviețuirii, și anume ca obișnuință construită pe baza unei „slăbiciuni" a populației majoritare.

Între rromul cu adevărat sărac și cel „șmecher" nu pare a fi decât un pas făcut cu prea multă ușurință în *mentalul colectiv*. Ca un exemplu al situației din contemporaneitatea imediată, dat din interiorul etniei rromilor, mărturiile găsite în lucrarea de istorie orală a Georgetei Vasilache Bidilică sunt relevante pentru complexitatea problemei. Rromii intervievați aveau opinii diverse, cel puțin la modul declarativ, referitoare la cerșetorie. Astfel, *ursarii* și *argintarii* negau categoric această practică, *lăieșii* admiteau că, din neamul lor, doar cei săraci mai cerșesc, dar spuneau despre

zavragii și spoitori că o fac ca pe o profesie, *zavragiii* admit că *„se mai cerșește”,* însă doar cei săraci mai practică, amintindu-i pe *pletoși* și *spoitori* drept reprezentativi pentru această îndeletnicire[1]. Observăm cum acest subiect devine, chiar în rândul rromilor, un element de raportare și de construcție a imaginii de sine raportată la *ceilalți*, în rândul propriului grup etnic. Avem, astfel, un exemplu edificator al elementelor care construiesc *alteritățile inter-grupuri*.

Vom prezenta, în continuare, imaginea istoriografică pe care diferite surse, în mai multe epoci, o conturează și situația cerșetoriei, la modul descriptiv-general, în Hunedoara interbelică, în cel de-al Doilea Război Mondial și sub comunism. De asemenea, vom identifica gradul în care această ocupație era sau nu percepută drept specifică rromilor în perioada studiată.

Articolul nostru se va axa pe diferențierea elementelor de profil *real* de cele *imagologice* – etichete prezente în *mentalul colectiv*, adunate din sursele istorice supuse analizei. Pentru început, încercăm schițarea acestor elemente în eterogena literatură de specialitate (istoriografie), ca punct de pornire și comparație.

Schiță istoriografică a „țiganului cerșetor”

Marshall Sahlins definea *economia țigănească* prin termenii de „*reciprocitate negativă*”, adică „*orice efort făcut pentru a obține ceva gratis, fără consecințe negative, formele directe de însușire și tranzacțiile având tendința vizibilă de a obține un profit utilitar”*, fiind incluse în acest concept: tocmeala, trocul, jocurile de noroc, cearta, furtul și alte tipuri de apropriere percepute drept abuzive[2]. Considerăm încadrarea prea largă, riscând să fie integrați în această viziune inclusiv beneficiarii actelor de caritate. Ne vom concentra pe modul în care poate fi identificată o cerșetorie „clasică”, legată de mobilitate, vagabondaj și „consens” între cel care dă și cel care primește. Astfel, excludem din analiza propriu-zisă *furtul*, categorie a infracționalității[3], lăsând totuși referirea acolo unde mărturiile istorice o așază. Legătura cerșetoriei cu vagabondajul, respectiv nomadismul este un aspect care trebuie analizat cu atenție[4].

În fapt, toată perioada robiei era caracterizată printr-o robie „clasică” (în sensul de sedentarizare forțată și control asupra robilor) și printr-una „atipică” (nomadismul robilor) integrată în fenomenul mult mai larg al nomadismului diferitelor și neomogenelor neamurilor de *țigani*, pe întreg teritoriul Țărilor Române și al Transilvaniei. Nomadismul sau „*colindarea prin țară”*, așa cum spunea și Viorel Achim, implica și o serie de nelegiuiri, cum erau furturile și cerșetoria[5]. Spre exemplu, o mărturie istorică, aceea a lui Nicolaus Olahus, în anul 1536, ne făcea descrierea unei cete de *țigani*, stabilită lângă Șimad, în zona de Vest a Transilvaniei, care trăia exclusiv din cerșit[6].

Vorbind despre *robia țiganilor* în Principatele Române, François de Vaux de Foletier sublinia statutul privilegiat al robilor domnești care, plătind o taxă modică la stat, „*se bucurau de o anumită independență, hoinărind liber, cerșind sau călătorind după bunul plac”*[7]. Martin Oliveira, chiar dacă vorbește despre istoria distinctă a Transilvaniei, analizând cazul gaborilor transilvăneni, apreciază faptul că situația *țiganilor* nu era nici în trecut diferită radical de cea a *țiganilor* din Principatele Române, din punct de vedere al condițiilor de trai, al statutului social și economic[8].

---

[1] Georgeta Vasilache Bidilică, *De vorbă cu rromii ploieșteni despre rromi și ne-rromi. Neamurile rrome. Mentalități. Tradiții. Orgolii,* Ploiești: CultArt, 2006, p. 77.

[2] Martin Oliveira, *Romanes. Tradiția integrării la romii gabori din Transilvania*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților, 2012, p. 274.

[3]Pentru aspecte legate de furt ca tipologie infracțională în cazul rromilor hunedoreni, în perioada interbelică, vezi Dan Victor Trufaș „Imaginea infractorului rrom/țigan, reflectată în arhivele Hunedoarei interbelice” în *Acta Terrae Fogarasiensis* VIII, Editura Negru Vodă: Făgăraș, 2019, pp. 303-319.

[4]Vezi *Idem*, „Țigani nomazi, vagabondaj și mișcări de populați în Hunedoara interbelică (Nomadic gypsies, vagrancy and population mevements in the interwar period, in Hunedoara district)” în *Journal of Romanian Literary Studies,* No. 18/2019, Tîrgu-Mureș: Arhipelag XXI Press, pp. 789-795.

[5] Viorel Achim, *Țiganii în istoria României*, București: Editura Enciclopedică, 1998, p. 55.

[6] Nicolaus Olahus, *Călători străini în Țările Române*, I, pp.499-450, apud *Ibidem, loc. cit.*

[7] François de Foletier, „L`esclavage des Tsiganes dans les Principautés Roumaines”, în *Etudes tsiganes*, 1970/3, pp. 25-26, apud Martin Oliveira, *Romanes. Tradiția integrării (...),* p. 92.

[8] Martin Oliveira, *op.cit.*, p. 93.

La mijlocul secolului al XIX-lea, Mihail Kogălniceanu amintea cerșetoria drept o activitate obișnuită și necesară la *țigani.* Sublinia acțiunile copiilor de *țigani* care, fiind lăsați să umble singuri prin orașe, sate și păduri erau nevoiți să cerșească și să fure. Amintește, de asemenea, un posibil obicei de a-și face singuri răni pentru a fi demni de milă și a primi diferite foloase. Iar atunci când primeau de pomană ei nu făceau urări pentru sănătatea persoanei, ci pentru caii acesteia[9]. Privitor la *țiganii* din Bucovina, Dimitrie Dan afirma, în aceeași perioadă, faptul că aceștia „*nu mai vagabondează fiindcă legile polițienești sunt tot mai aspre contra vagabondajului"*[10].

Una din măsurile explicite luate de autoritățile de la Budapesta în perioada dualismului (1867-1918) a fost interzicerea cerșitului, a vagabondajului și îngrădirea circulației *șatrelor țigănești*[11], dovadă a importanței acestor obișnuințe pentru contemporanii din secolul al XIX-lea.

Mai târziu, în perioada celei de-a doua conflagrații mondiale, cei aflați pe listele întocmite de Jandarmerie și Poliție, la 25 mai 1942, în vederea deportării în Transnistria, din toate teritoriile statului român erau „*țiganii-problemă*", una din activitățile considerate deviante social fiind cerșetoria, pe lângă furturi, crime, lipsa unei ocupații stabile[12].

Sociologul Vasile Burtea amintește faptul că femeile din neamul *cositorilor* practicau și cerșetoria, fiind nomazi săraci și nereușind, prin vânzarea obiectelor spoite sau prin munca în gospodăriile sătenilor, să își asigure cele necesare traiului. Astfel, cerșeau alimente pentru familie și furaje pentru bivolițele pe care le aveau drept sursă de hrană și forță de tracțiune și locomoție pentru căruțele cu coviltir folosite în deplasările lor[13].

Michael Stewart, citat de Martin Oliveira, distingea două tipuri de câștiguri în bani, cercetând cazul rromilor vlahi unguri: *banii gadjo* câștigați prin muncă și cheltuiți în sfera privată, zilnic și *banii romano*, „făcuți" la joc sau prin șmecherii, acei bani „frumoși", repede cheltuiți „cu frații". Aici poate fi încadrată și cerșetoria, chiar dacă, potrivit percepției despre propriul grup etnic, în cazul gaborilor se pare că nu este o caracteristică definitorie grupului, ci chiar un mod de raportare la o *alteritate* neconformă cu normele de viață ale propriului grup. Se observă disjuncția între sfera privată, unde femeia „*ține casa*" cu costuri minime și sfera publică, (cheltuielile „publice") caz în care banii sunt cheltuiți fără socoteală, la modul ostentativ[14]. Această a doua categorie de câștiguri este pusă în legătură cu „*norocul*" (*baxt),* care nu ține de munca efectivă. De asemenea, se poate vorbi de o „*logică a consumului imediat*"[15]. Această abordare, explicată de etnograful citat, duce cu gândul la o posibilă „tradiție" a obținerii foloaselor pe diferite căi „alternative", inclusiv cerșetorie, modalități considerate imorale sau/și ilegale de către populațiile de contact.

Considerăm că o analiză a cerșetoriei la nivelul întregii societăți trebuie făcută pentru a înțelege raportul rromi/populație majoritară, sub acest aspect. Sub nicio formă nu ne putem mărgini la o extragere din context a „cazului *țigănesc*". Noi vom trata această abordare sub forma unui studiu de caz mărginit geografic la aria județului Hunedoara și temporal la perioada 1918-1989. În acest sens, documentele arhivistice ne ajută la înțelegerea realității descriptive, toate celelalte surse coroborate întregind imaginea de ansamblu a cerșetorului hunedorean, proprie *mentalului colectiv,*

Cerșetori și rromi în Hunedoara între 1918-1989

[9] Mihail Kogălniceanu, Kogălniceanu, Mihail. *Țiganii din România. Schiță asupra istoriei, obiceiurilor și limbii țiganilor,* Traducere din limba franceză Angela Barbu, Cuvânt introductiv și ediție îngrijită de Constantin Barbu, Craiova: Editura Sitech, 2008, pp. 44-45.
[10] Dimitrie Dan, *Etnii bucovinene. Armenii, evreii, lipovinenii, rutenii, țiganii*, Suceava: Editura Mușatinii, 2012, p. 322.
[11] Viorel Achim, *Țiganii în istoria (...),* p. 116.
[12] Viorel Achim, *Documente privind deportarea țiganilor în Transnistria,* vol 1 și 2, București: Editura Enciclopedică, 2004 „Cuvânt introductiv", p. X.
[13] Vasile Burtea, *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact,* București: Lumina Lex, 2002, p. 93.
[14] M. Stewart, „La passion de l`argent. Les ambiguités de la circulation chez les Tsiganes hongrois", în *Terrain 23, Les usages de l`argent, Mission du patrimoine ethnologique*, Paris, 1994, p. 60, apud Martin Oliveira, *Romanes. Tradiția integrării (...),* p. 283.
[15] Martin Oliveira, *op.cit.*, pp. 283, 286.

Contraexemplul moral pe care îl constituia cerşetoria era evident în oricare din perioadele cercetate. Era un simbol al sărăciei şi al marginalităţii sociale, al limitei traiului pentru subzistenţă pe care mulţi hunedoreni nu puteau să îl treacă.

Un exemplu din perioada interbelică, printre multe altele, este al unui localnic român din Ilia, bolnav de TBC şi internat la sanatoriul din Geoagiu, care scria Prefectului cerându-i ajutor bănesc pentru întreţinerea celor doi copii rămaşi acasă şi susţinerea lor la şcoală: „*Lăsându-mi familia în cea mai neagră mizerie, fără niciun ajutor din partea cuiva, copiii vor ajunge a cerşi pe la uşile oamenilor"*[16]. În acelaşi registru al disperării este mărturia unui comerciant, cârciumar din Petrila, care cerea reînnoirea brevetului pentru vinderea de băuturi spirtoase, motivând că altă sursă de venit nu are şi, în caz contrar, riscă să ajungă *„la cerşit"*[17].

În anul 1929 se primea o adresă de la Ministerul de Interne prin care se cerea luarea de măsuri pentru „*înfrânarea*" vagabondajului şi cerşetoriei, cerându-se înfiinţarea unui birou de triaj cu un conducător, medic, ofiţer de poliţie, anchetator social şi un secretar. Cerşetorii urmau a fi internaţi şi daţi în judecată, iar cei bătrâni şi infirmi ţinuţi în grija autorităţilor comunale. Cerşetoria părea a fi extinsă şi generalizată, potrivit aceluiaşi document, într-una din comunele judeţelui (comuna Coaja), cuprinzând întreaga populaţie, aşa cum evidenţia un raport al consiliului comunal: „*Locuitorii nu au pământuri roditoare (...), fiind siliţi cei mai mulţi a-şi câştiga pâinea de toate zilele prin cerşit"*[18]. În ziarul PNŢ *Solia Dreptăţii* un articol deplângea soarta unor basarabeni reîntorşi de la muncă, din Brazilia, conform opiniei editorialistului, aceştia „*vor avea o viaţă de cerşetori pentru că şi-au vândut casele la plecare"*[19].

Un foarte interesant aspect legat de înlesnirea cerşetoriei, ca efect secundar, era cel care ţinea de eliberarea certificatelor de pauperitate. Acestea ajutau la obţinerea ajutoarelor sociale şi altor beneficii legale, cum ar fi reduceri de costuri la spitalizare, primirea de material lemnos gratuit sau cu preţ redus etc. Erau, însă, folosite de mulţi hunedoreni pentru a-şi justifica deplasările în teritoriu şi, implicit, pentru a cerşi. Problema se regăsea pe întreg teritoriul ţării, potrivit corespondenţei între prefecţii diferitelor judeţe. Chiar dacă această practică era interzisă prin lege, un astfel de document făcea să fie acceptată tacit, cel puţin nu sancţionată legal. Eliberarea unor astfel de certificate se putea face doar de către administraţia locală, pe baza dovezii de domiciliu. În acest context, ne putem da seama ce probleme puteau avea cei care nu puteau dovedi un domiciliu, neavând posibilitatea de a primi un astfel de certificat[20]. Aceeaşi situaţie era şi în cazul certificatelor de moralitate (cazierele de astăzi), acestea nu puteau fi eliberate decât de autorităţile locale care îl aveau în evidenţă pe respectivul cetăţean. Rromii nomazi, spre deosebire de cei stabili, prin neafilierea lor locativă, nu se puteau încadra nici la acest nivel minim de „legalitate".

Referitor la deplasările de populaţie între judeţe, a cetăţenilor de diferite etnii, cu efect direct asupra problematicii vagabondajului şi cerşetoriei, prezentăm următorul caz:

Postul de Jandarmi Râşculiţa identifica un locuitor care *„colindase ţara la cerşit"*, fapt ce contravenea *„articolului 1 din legea pentru înfrângerea vagabondajului"*[21]. Alături de acest caz apăreau şi altele, în persoanele a trei localnici din comuna Bulzeşti (plasa Avram Iancu), prinşi în zona Târnava Mare, un altul identificat tocmai în Braşov. Unul dintre aceştia declara că este „*muncitor, de naţionalitate român"*[22]. Unii aveau asupra lor „*certificate eliberate de primar care arată că sunt oameni săraci şi ţinutul de unde vin este neproductiv, cerşind milă",* cum era cazul unor indivizi *„veniţi din Munţii Apuseni, cu deosebire din judeţul Hunedoara*", după cum specifică documentul, identificaţi vagabondând pe raza plăşii Toplita"[23]. Autorităţile se arătau indignate de situaţie, declarând: „*Unele autorităţi în mod tacit admit cerşitul practicat, astfel, pe o treaptă*

[16] SJHAN, Fond Prefectura Judeţului Hunedoara 1930-1942, dosar 37/1937, f. 3.
[17] SJHAN, Fond Primăria Petroşani 1889-1990, dosar 3/1921, nenumerotat.
[18] SJHAN, Fond Prefectura Judeţului Hunedoara 1919-1929, dosar 68/1929, ff. 1-7.
[19] *Solia Dreptăţii*, Nr. 2, ianuarie 1928.
[20] Ne referim la rromii nomazi, neaparţinători unei comunităţi locale şi neavând, majoritatea, certificatul de naţionalitate care să le ateste această apartenenţă, cu toate drepturile şi obligaţiile aferente.
[21] SJHAN, Fond Prefectura Judeţului Hunedoara 1919-1929, dosar 68/1929, f. 1.
[22] *Naţionalitatea* avea sensul de origine etnică.
[23] SJHAN, Fond Prefectura Judeţului Hunedoara 1919-1929, dosar 68/1929, ff. 2-7.

extinsă, fapt care îndeamnă și populația rămasă acasă să se preteze acestei practici înjositoare, sustrăgând de la munca productivă atâtea brațe sănătoase care îngreunează sarcina populației din ținuturile pe care le colindă. Pentru limitarea acestui rău în marginile tolerabile, rugăm să binevoiți a lua măsuri, ca autoritățile comunale să nu mai înlesnească prin eliberarea diverselor certificate plecarea la cerșit a populației" (era subliniat cazul comunei Bulzești)[24].

Evident că nu doar cerșetorii hunedoreni se deplasau în diferite colțuri ale țării, sensul migrației sezoniere fiind și reciproc. Astfel, oficialitățile hunedorene declarau, în anul 1930: „*Numărul de șomeri este atât de mare în județul nostru, încât nicicum nu putem permite ca acest dezastru să se mărească și prin cerșetorii vagabonzi din toate colțurile țării*[25]. Un articol interesant din ziarul *Solia Dreptății* ne dă o informație care, deși nu era relevantă pentru ce se întâmpla în județul Hunedoara, ne ajută să înțelegem modul în care tipologia cerșetorului putea fi conturată, ca variantă atipică în *mentalul colectiv*, prin intermediul presei. Astfel, articolul citat vorbea despre câțiva cerșetori din zona Moldovei (Bârlad), despre care autoritățile au descoperit că aveau, de fapt, case frumoase, unul dintre ei fiind „*pensioner, cu pensie de 3 000 de lei"*[26].

În anul 1933, sfatul negustoresc punea problema cerșetorilor din Deva, în sensul că trebuiau ajutați. Un document cu rol de propagandă, trimis de Prefectură, cu realizările guvernului de la acea dată cuprindea și remarca despre cerșetorie că „*nu trebuie tolerată în județ"*[27]. Sfaturile negustorești se implicau și în alte orașe hunedorene (Petroșani, Orăștie) în diferite acte de caritate, fiind o parte a elitei orășenești și având un cuvânt greu de spus în perioada interbelică, în deciziile locale.

Cerșetorii erau de diferite etnii și vârste. Problema minorilor era una deosebit de gravă, întrucât, în multe cazuri nu puteau fi identificați părinții, iar respectivii infractori nu puteau fi trași la răspundere. Iar informațiile despre ei lipseau, baza problemei fiind aceleași: vagabondaj și lipsa unei afilieri locative. Un document al preturii Hațeg, din anul 1937, puncta elementele de bază ale hărții infracționale în rândul minorilor, cerând măsuri contra „*criminalității în rândul minorilor (...), concubinajului minorilor (...) și cerșetoriei"*, fiind considerat negativ, în primul rând, exemplul părinților[28].

Cazul rromilor cerșetori nu este documentat explicit în documentele de arhivă ale perioadei interbelice, iar la nivel de *profil* neexistând nicio dovadă clară a faptului că aceștia erau catalogați emblematic astfel. Evident, această lacună informațională nu îi exclude din respectivul fenomen, foarte amplu. Condițiile de trai ale multora dintre ei și practicarea furturilor minore țin, în esență, de substratul vagabondajului și al cerșetoriei. Datorită condițiilor de trai, zonei periferice de locuire și statutului social inferior, aceștia erau nevoiți să o facă. O analiză contextuală, pe baza exemplelor date anterior, trebuie totuși, încercată, dublând-o cu unele mărturii. Astfel, cerșetoria era observabilă în primul rând la orașe, unde aglomerația făcea mai productivă această activitate, dublată și de activități infracționale minore. Se pune problema în ce măsură rromii aveau acces în orașele hunedorene. Acest lucru se întâmpla în târgurile locale. Chiar Nicolae Iorga, în călătoria lui prin zona Hunedoarei, ajungând în Orăștie, amintea existența „*calicilor"* care „*întind cioturi de mâini și de picioare, cerșind în numele <maicii> fiecăruia, cu tot felul de urlete pe nas, aruncați la răspântii și la marginea podurilor",* iar nespecificarea faptului că ar fi *țigani* arată clar că nu doar ei cerșeau, mai ales că abia în următoarea propoziție folosește indicația etnică, cu referire la alt aspect: „*Un țigan beat doarme în noroi, fără ca sergenții <boatcării> să se gândească a-l ridica"*[29].

Alți călători specificau etnia cerșetorilor, cazurile fiind, cel puțin aparent, referitoare la *țigani nomazi*, însă diferența între cei nomazi, seminomazi și sedentari, în târgurile locale, era aproape imposibil de făcut, raportându-i la astfel de practici. Astfel, călătorul și memorialistul englez Patrick Leight Fermor, făcea referire la „*țiganul* cerșetor", în târgurile din zona Hațegului, în

[24] *Ibidem.*
[25] SJHAN, Fond Prefectura Județului Hunedoara 1930-1942, dosar 80/1930, ff. 13, 19-25, 29, 32.
[26] *Solia Dreptății,* Nr. 21, din 16 mai 1929, articolul „Cerșetorii din Bârlad".
[27] SJHAN, Fond Primăria Orașului Deva 1880-1990, dosar 6/1929, f. 223; vezi și SJHAN, Fond Primăria Petroșani 1889-1990, dosar 2/1935, nenumerotat.
[28] SJHAN, Fond Pretura Plășii Hațeg 1856-1949, dosar 1/1937, ff. 90, 98.
[29] Nicolae Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat, vol I,* București: Editura Minerva, Colecția Biblioteca pentru toți, 1977, p. 151.

anii `30, fără a se insista pe o eventuală etichetă evidentă, dar subliniind o realitate a epocii: *„Asediul cerşetorilor ţigani forma o barieră aşa de compactă, încât în zadar ţipam unul la urechea celuilalt (...). Ţiganii roiau pretutindeni: femeile ca nişte curcubeie ponosite, cu mâna întinsă, sugarii, deşi prea mici să vorbească, se agăţau deja necruţător de oameni (...)”*[30].

În ceea ce îi priveşte pe rromii nomazi, nu am găsit dovezi ale permisiunii ca aceştia să campeze în preajma oraşelor, cu atât mai puţin în interiorul lor, în mod obişnuit. Aşadar, aceştia puteau practica o cerşetorie cel mult periferică sau individuală, în măsura în care puteau intra pe cont propriu în oraşe, cel mai probabil în zilele de târg. În schimb, cei care erau localizaţi pe termen lung (sedentarizaţi) la periferia localităţilor, „aparţinători” acestora, aveau posibilitatea de a intra şi de a străbate cartierele. Mulţi dintre ei aveau certificate de pauperitate care le ofereau suportul legal şi cvasi-moral pentru a cerşi.

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial problema vagabondajului ţinea de siguranţa statului, încercându-se ţinerea acestui fenomen sub control datorită implicaţiilor militare şi legate de siguranţa comunităţii. Este foarte probabil ca cerşetoria, pe timp de război, să fi fost îngreunată din aceste considerente. Este la fel de probabil ca acest fenomen să se fi transformat în infracţionalitate, furturile fiind un înlocuitor al cerşetoriei, posibil la o scară mai mare decât în perioada interbelică. Infracţionalitatea a fost unul din principalele pretexte ale deportării lor, alături de îndelung discutata problemă a stabilităţii locului de muncă. Majoritatea documentelor dovedesc existenţa *ţiganilor hoţi*, nu cerşetori, ceea ce poate întări această idee. De asemenea, ziarul *Solia Dreptăţii*, în care atacurile la adresa *ţiganilor* erau dese, vorbea despre *„plaga cerşetorilor”*, fără să insiste pe rolul rromilor în acest fenomen, ceea ce subliniază percepţia fenomenului discutat drept unul general, nespecific etniei în discuţie[31].

Interesant este faptul că unii cerşetori puteau fi şi exemple pozitive, la nivel de excepţie dacă dovedeau o atitudine „corectă” ideologic. Astfel, acelaşi ziar citat prezenta cazul *„cerşetorului Alexandru Nandra Hohol, luptător pentru ideea românismului, sub stăpânirea maghiară”*[32]. Răposatul bătrân *„a fost cel mai sărac din plasele noastre”* şi avea să i se închine un monument în memoria sa, ziarul ţărănist subliniind cu mândrie: *„A stat neclintit lângă partidul nostru”*[33].

După 23 August, inclusiv după încheierea oficială a ostilităţilor, 3 ani mai târziu, vagabondajul şi cerşetoria continuau să fie prezente în societatea hunedoreană. Documentele ne dezvăluie cererea unui surdo-mut din Arad pentru a i se permite să cerşească. Era vorba de L. Cherekes din Arad, acesta cerând *„permisiunea de a circula în judeţul Hunedoara pentru a-şi câştiga existenţa”*, nu se specifica ce etnie avea respectivul, iar acesta declara că pe tren i s-au furat puţinii bani pe care îi avea, pe lângă acte şi că i s-au furat multe cărţi poştale*„de-ale prim-ministrului Petru Groza şi Gheorghiu Dej”*, argument profund impresionant pentru autorităţile de atunci[34]. Iniţial a primit aviz nefavorabil, până la urmă avea să i se dea autorizaţia pentru 30 de zile şi anume pentru luna ianuarie 1949. Acest caz era printre puţinele acceptate şi doar în primii ani postbelici. Odată cu începerea reconstrucţiei ţăriipe bazele „democraţiei socialiste”, astfel de indivizi constituiau un contraexemplu nu doar civic, dar şi ideologic, fiind în contradicţie cu solidaritatea socială şi exemplul pe care un proletar trebuia să îl dea[35].

---

[30]Patrick Leigh Fermor, *Între păduri şi ape. La pas spre Constantinopol – de la Dunărea de mijloc până la Porţile de Fier*, „Introducere” de Jean Morris, Traducere din engleză şi note de Mariana Piroteală, Bucureşti: Editura Humanitas, 2016, p. 175.

[31] *Solia Dreptăţii,* Nr. 10, din februarie 1940.

[32]*Idem*, Nr. 21, din 16 mai 1929.

[33] *Ibidem.*

[34] SJHAN, Fond Prefectura Judeţului Hunedoara 1947-1950, dosar 97/1949, ff. 3-6.

[35] Pentru detalii ale punctului nostru de vedere referitor la construcţia identitară românească, în perioada studiată, vezi Dan Victor Trufaş, „Elemente de propagandă naţională românească, cenzură şi construcţie identitară în arhivele şi presa din Hunedoara interbelică (National Romanian propaganda elements, censorship and identity construction in the archives and press from interwar Hunedoara)”, în Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru Mircea Buda (editor), *Multiculturalism throught the Lenses of Literary Discourse. History, Political Sciences, International Relations,* Tîrgu-Mureş: Arhipelag XXI Press, 2019, pp. 397-406.

Documentele sfaturilor orășenești, care vorbeau despre cerșetorii găsiți activând prin restaurante, în anul 1957, subliniau că *„trebuie ajutor din partea Miliției”*[36]. Astfel, pe ordinea de zi a ședinței Comitetului Executiv a Sfatului Popular al Orașului Deva, în 7 august 1957, se specifica: „*Organizarea evidenței invalizilor, surdo-muților și orbilor și măsurile luate pentru trimiterea la calificare, precum și depistarea cerșetorilor (...). Am depistat doar câțiva cerșetori pe care i-am trimis la Petroșani (...). Să se facă control pentru depistarea cerșetorilor care se găsesc prin restaurante, o dată pe săptămână și să se ceară ajutor organelor de Miliție”*[37], iar câteva pagini mai încolo se specifica faptul că atât invalizii, cât și cerșetorii trebuie „*să fie internați în unitățile de prevederi sociale, în funcție de infirmitățile lor: școli profesionale, cămine-spital, cămine de bătrâni, institute de reeducare, cămine de pensionari etc”*[38]. Membrii Sfatului Orășenesc se plângeau de faptul că mulți dintre cei vizați nu puteau fi convinși să meargă la școli de recalificare „*motivând că au familii grele”*[39].

O cerșetoare de etnie rromă era amintită într-un alt document: „*minora Căldăraș S. depistată și cercetată pentru cerșit”*. Despre ea, autoritățile declarau: „*Se ocupă în permanență cu cerșitul și furturi mărunte (...), abaterile le face deplin conștientă și fără nicio jenă”*[40].

Concluzii

Problematica cerșetoriei este, actualmente, una considerată emblematică atât la nivel de profil real, cât și în ceea ce privește *mentalul colectiv*, cu privire la etnia rromă. În perioada studiată, însă, profilul *țiganului cerșetor* era integrat în profilul cerșetorului, indiferent de etnie. Sărăcia (numită în multe documente *„mizeria”)* cauzată de distrugerile războaielor, progresul lent economic, instabilitatea politică și, mai ales, de permanentele mișcări de populație făceau ca cerșetoria să fie o alternativă la micile infracțiuni pentru supraviețuire. Datorită condițiilor de trai grele, imposibilității de a avansa din punct de vedere social, în special în perioada 1918-1945, rromii aveau ca „îndeletnicire”, pe lângă obișnuitele fărădelegi mărunte, și cerșetoria, care se suprapunea unei probleme mult mai largi, și anume vagabondajul. La nivel de *profil* (real), deci, considerăm corectă includerea lor în tipologia obișnuită a cerșetorului.

În perioada comunistă, prin atenția acordată autorităților clasei muncitorești și controlului interacțiunilor dintre membrii societății, cerșetoria și-a pierdut din amploare. Însă, datorită sedentarizării rromilor nomazi, s-a creat un aflux semnificativ (nu neapărat numeric, ci „calitativ”) al acestora în comunitățile hunedorene. Integrarea grea și lentă a rromilor nomazi în structurile socio-economice considerăm că a dus la o continuare a nelegiuirilor mărunte și practicilor „necivice” (hoții, cerșetorie, comportament neadecvat) cel puțin la nivelul periferiei.

Cu toată această stare de fapt, nu avem dovezi clare ale conturării unei tipologii, în *mentalul colectiv*, a *țiganului cerșetor*. Cu atât mai puțin în perioada războiului. Considerăm că diversitatea etnică a cerșetorilor a împiedicat formarea unei astfel de imagini unilaterale. Documentele ulterioare anului 1945 nu fac, nici ele, referiri concrete și exclusive la rromi/*țigani* cerșetori, deși aceștia se integrau profilului real. În această perioadă, problematica vagabondajului și a cerșetoriei susținută cel puțin tacit de vechile „*certificate de paupertate*” nu se mai punea, cerșetoria fiind eminamente o activitate înfierată.

Concluzia pentru întreaga perioadă studiată este aceea că, la nivel de profil real, *țiganii*/rromii se suprapuneau tipologiei generale a cerșetorului, a cărui activitate era la limita legalității și a moralității, fiind în directă legătură cu vagabondajul și infracțiunile civice minore. Însă, la nivel de *imagine în mentalul colectiv*, nu a existat în întreaga perioadă studiată imaginea clar conturată a *țiganului cerșetor,* emblematică pentru etnie.

[36]SJHAN, Fond Primăria Orașului Deva 1880-1990, dosar 7/1957, f. 67.
[37] Acolo funcționa un cămin de bătrâni.
[38]SJHAN, Fond Primăria Orașului Deva 1880-1990, dosar 7/1957, ff. 58-59.
[39]*Ibidem.*
[40] *Idem,* dosar 10/1969, f. 37.

BIBLIOGRAPHY

A. Surse primare (arhive, presă veche)

1. Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale (prescurtat SJHAN). Fond Prefectura Județului Hunedoara 1919-1929.
2. (SJHAN). Fond Prefectura Județului Hunedoara 1930-1942.
3. (SJHAN). Fond Prefectura Județului Hunedoara 1947-1950.
4. (SJHAN). Fond Pretura Plășii Hațeg 1856-1949.
5. (SJHAN). Fond Primăria Orașului Deva 1880-1990.
6. (SJHAN). Fond Primăria Petroșani 1889-1990.
7. *Solia Dreptății*, anii 1922-1945 (178 numere).

B. Literatură de specialitate, lucrări generale, memorii, articole:

1. Achim, Viorel. *Documente privind deportarea țiganilor în Transnistria,* vol 1 și 2, București: Editura Enciclopedică, 2004.
2. Achim, Viorel. *Țiganii în istoria României*, București: Editura Enciclopedică, 1998.
3. Bidilică-Vasilache, Georgeta. *De vorbă cu rromii ploieșteni despre rromi și ne-rromi. Neamurile rrome. Mentalități. Tradiții. Orgolii,* Ploiești: CultArt, 2006.
4. Burtea, Vasile. *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact,* București: Lumina Lex, 2002.
5. Dan, Dimitrie. *Etnii bucovinene. Armenii, evreii, lipovinenii, rutenii, țiganii*, Suceava: Editura Mușatinii, 2012.
6. Fermor, Patrick Leigh. *Între păduri și ape. La pas spre Constantinopol – de la Dunărea de mijloc până la Porțile de Fier*, „Introducere" de Jean Morris, Traducere din engleză și note de Mariana Piroteală, București: Editura Humanitas, 2016.
7. Iorga, Nicolae. *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat, vol I,* București: Editura Minerva, Colecția Biblioteca pentru Toți, 1977.
8. Kogălniceanu, Mihail. *Țiganii din România. Schiță asupra istoriei, obiceiurilor și limbii țiganilor,* Traducere din limba franceză Angela Barbu, Cuvânt introductiv și ediție îngrijită de Constantin Barbu, Craiova: Editura Sitech, 2008.
9. Oliveira, Martin. *Romanes. Tradiția integrării la romii gabori din Transilvania*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților, 2012.
10. Trufaș, Dan Victor. „Țigani nomazi, vagabondaj și mișcări de populați în Hunedoara interbelică (Nomadic gypsies, vagrancy and population mevements in the interwar period, in Hunedoara district)" în *Journal of Romanian Literary Studies,* No. 18/2019, Tîrgu-Mureș: Arhipelag XXI Press, pp. 789-795.
11. Trufaș, Dan Victor. „Imaginea infractorului rrom/țigan, reflectată în arhivele Hunedoarei interbelice" în *Acta Terrae Fogarasiensis* VIII, Editura Negru Vodă: Făgăraș, 2019, pp. 303-319.
12. Trufaș, Dan Victor. „Elemente de propagandă națională românească, cenzură și construcție identitară în arhivele și presa din Hunedoara interbelică (National Romanian propaganda elements, censorship and identity construction in the archives and press from interwar Hunedoara)", în Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru Mircea Buda (editori). *Multiculturalism throught the Lenses of Literary Discourse. History, Political Sciences, International Relations,* Tîrgu-Mureș: Arhipelag XXI Press, 2019, pp. 397-406.

ROMANIA'S « CLOSED SPACE » IN THE TOTALITARIAN EPOCH

Ana-Elena Costandache

Lecturer PhD, "Dunărea de Jos" University of Galaţi

Abstract : The epoch of the « closed country » and of troubles in the political life, the communist period is known, at the Romanian's mentalities as the era when the word "freedom" was taboo. If the destiny of most people was only a "closed life" between the geophysical borders of the Romanian territory, there were, however, some individuals who sought to build their destinies elsewhere.
After 30 years (approximately) of the 1989 Revolution, we still feel, very acutely, the consequences of a past "never forgotten". We propose a fine analysis of some study-essays in order to discover, as in a puzzle game, the hard images and the various facets of the "burning desire" of the Romanians to flee, to leave and, at the same time, to discover the opinions of the foreigners who found their exile with us. Consequently, we propose the study of some denominations of Romanians, who, forced by the constraints of a life spent under Communist domination, waged a struggle with themselves, forgot their identity and decides to leave their home to surrender to the oblivion of exile.

Keywords: totalitarian era, communism, culture, identity, domination, exile.

À l'époque présente l'on assiste à des mouvements culturels presque partout dans le monde. Chaque individu cherche sa place professionnelle ou privée dans son pays ou, au contraire, ailleurs, afin de mener paisiblement sa vie. Dans ce sens les Roumains font partie de la catégorie dont l'esprit se trouve partout dans l'Europe (surtout) car, par des raisons personnelles ou professionnelles, beaucoup de gens se sont exilés et ont décidé de quitter le foyer familial pour un temps bien déterminé ou à jamais.

À travers les années l'espace identitaire a dépassé ses frontières ; les Roumains se trouvent dans tout le monde et, dès leur migration, les barrières culturelles se sont modifiées. Il y a des gens qui se sont éloignés de leurs foyers pour une courte durée, afin de suivre leurs études et de se former dans une autre culture, peut-être plus « moderne » ou « développée » du point de vue technologique. Il y a d'autres qui sont partis juste pour découvrir la vie, par curiosité, ou la manière où les autres mènent leurs vies. Mais, la plupart des gens s'en est allé seulement pour quelques années afin de gagner un peu d'argent et de découvrir le travail « chez les autres », tout en espérant que le salaire en monnaie européenne vaudra mieux à leur retour en Roumanie.

Cependant, « le prix » payé pour l'échange du gain matériel à l'étranger est très cher pour tous: cela se traduit par la perte irrémédiable de l'identité. Et, toujours pour eux, le temps perd ses coordonnées et la période qu'ils ont prévue de passer dans un autre pays se prolonge sans qu'on s'en rende compte. C'est ainsi que la période de temps devient « indéterminée ». « Chez soi » est devenu « partout » et « nulle part » en même temps ; et peu à peu, les Roumains quittent leur pays jusqu'à l'éloignement définit.

Bien que beaucoup de gens ne connaissent ni la langue, ni la culture du pays où ils s'établissent, les conditions de vie leur paraissent meilleures dans un exile qu'ils ont créé tout seuls. Ainsi leur destinée est-elle étroitement liée au monde qui se veut, à présent, globalisé et mobile, ouvert. Dans ce sens, le volume qui nous a attiré l'attention à comme titre *Entre patries. Témoignages sur l'identité et l'exile*, sous la coordination de Mirela Florian et Ioana Popescu (Éditions Polirom, Bucarest, volume paru sous l'égide du Musée du Paysan Roumain, en 2006). Le livre contient des témoignages, tant de la part des Roumains qui vivent d'une manière « provisoire » ou « permanente » dans un espace « qui ouvre toutes ses portes » à tous, que des étrangers arrivés pour une certaine durée de temps ou à jamais dans l'espace roumain.

Partagé en trois parties, le livre surprend des témoignages divers des gens arrivés de l'étranger chez nous, *Parmi les Roumains,* puis on continue avec des impressions des Roumains partis afin de trouver leur identité *Parmi les étrangers* et finit avec des *Essais*. Nous nous sommes arrêtés seulement sur deux titres : *L'herbe semble plus verte au-delà du grillage* (une interview réalisée par Mirela Florian et traduite par Cora Moţoc) et *En Roumanie il t'arrive chaque jour quelque chose à écrire* (une interview réalisée par Mirela Florian)

Un premier essai, qui comporte un titre suggestif et toujours actuel, au moins pour nombreux Roumains qui ont le sentiment de n'avoir jamais trouvé leur place dans le pays d'origine (*L'herbe semble plus verte au delà de la clôture*) appartient, d'une manière paradoxale, pas à un Roumain, mais à un étranger établi chez nous. Ian Tilling est un jeune homme d'origine anglaise, arrivé en Roumanie pendant les années 1990. Fonctionnaire au Département National Anti-Crime en Angleterre (conformément à ses propres déclarations), avec une situation familiale bien faite (époux et père de 4 enfants), Ian arrive à Bucarest par l'intermédiaire d'une association philanthropique, dans le but de travailler dans un orphelinat pour les enfants défavorisés, dans le village Platăreşti, situé à 40 minutes de Bucarest.

Après un mois de travail avec un groupe de 30 enfants, âgées de 7 à 9 ans, qu'on appelait « irrécupérables » ou « déchus » à cette époque-là, Ian découvre « sur place » que la réalité était, en fait, différente de ce qu'on parlait partout. Dans une institution d'où les enfants n'étaient jamais sortis se promener, cloués aux lits et nourris à la tétine, ceux-ci étaient physiquement et moralement marqués par les signes de la malnutrition et du manque d'éducation. Ian décrit en détail leur aspect physique : il y avait des enfants âgés de 5 ans au maximum,

« …aux ventres gonflés tout comme dans les films qu'on voit sur l'Afrique. […] Imaginez-vous les sentiments d'un étranger arrivé ici. On ne connaît pas la culture, le pays, les habitudes, on n'en sait rien et on est envoyé dans une chambre avec trente enfants mal nourris, qui restent dans leurs petits lits aux grillages. Ce sont des enfants mourants, qui n'ont pas du tout bénéficié de chaleur et chez lesquels on vient et on leur dit : « Salut, je suis Ian. » Et on n'a qu'une seule idée dans la tête : « Zut, alors, quoi faire maintenant ? »[1] [notre trad.]

Personne ne pouvait rien faire pour ceux dont l'état général se dégradait chaque jour, malgré les efforts faits par toute l'équipe : et, au moment où ils disparaissaient, un par un, Ian commençait à invoquer la loi de Darwin : les maigres mouraient et les forts devenaient plus forts. Toutefois, « le jeune anglais » se jouit de la réussite d'avoir récupéré beaucoup d'enfants de cette institution-là, alors que la satisfaction qu'il a pu sauver la vie des personnes privées de la chaleur d'une famille fut immense.

En Roumanie, Ian vit des expériences surprenantes, chacune d'entre elles étant considérée comme « majeure » ou « extraordinaire » et « frustrante en même temps ». Il fait des affirmations gênantes, mais vraies pour les réalités du temps, et sa perception, en tant que personne arrivée de l'étranger sur des territoires roumains, dans un système social qui supposait une adaptation temporaire a reflété la réalité :

« Mais, au nom de Dieu, ils n'étaient que des enfants ! Il ne s'agissait pas de cas psychiatriques. En Roumanie, c'est le système qui a fait que ces enfants deviennent des handicapés. […] C'est le système qui a créé cela. Je ne pouvais pas dire que c'était une honte nationale ou un désastre national, à cette époque-là. Mais c'était ça. Horrible, tout simplement horrible ! Et il est difficile que les Roumains comprennent pourquoi les autres peuples réagissent d'une telle manière lorsqu'ils apprennent qu'il s'agit de Roumanie. Mon Dieu, une nation de mendiants et de gens qui abandonnent leurs enfants ! Tout cela s'est produit à cause des photos qui présentaient la Roumanie pendant les années '90 et qui étaient horribles. C'étaient des images effrayantes mais qui représentaient la réalité. […] Il est difficile pour les Roumains de comprendre pourquoi les autres peuples ont réussi […]. Les années '90 ont été horribles de ce point de vue »[2]. [notre trad.]

---

[1]Mirela Florian, Ioana Popescu (coord.), *Între patrii. Mărturii despre identitate şi exil [Entre patries. Témoignages sur l'identité et l'exile]*, Ed. Polirom, Bucureşti, 2006, pp. 37-38. Toutes les citations sont extraites de la *Première partie: Parmi les Roumains*, l'essai „*L'herbe semble plus verte au delà de la clôture*", pp. 37-44. („…cu burţile umflate ca în filmele pe care le vezi despre Africa. […] Vă puteţi imagina cum este să vii aici ca străin. Nu ştii cultura, ţara, obiceiurile, nu ştii nimic şi eşti trimis într-o cameră cu treizeci de copii malnutriţi care stau în pătuţurile lor cu grilaje. Copii muribunzi, care nu au avut parte de stimuli de nici un fel în viaţa lor şi la care vii tu şi zici: „Bună, mă cheamă Ian". Şi în mintea ta îţi spui: „Şi acum, ce naiba fac?").

[2]*Ibidem,* pp. 38-39. „Dar ăştia erau copii, pentru numele lui Dumnezeu ! Nu erau cazuri psihiatrice. Sistemul din România i-a făcut pe aceşti copii handicapaţi. [...] Sistemul a creat asta. Nu puteam să spun că este o ruşine naţională

Ian observe et invoque l'égoïsme des Roumains qui se préoccupaient plutôt de vivre le jour au jour que des réalités cruelles qui, n'importe comment, à cette époque-là, étaient tenues secrètes, dans les milieux ruraux, dans les villages. Et les Roumains ne savaient pas qu'il y avait de tels endroits, parce que « les Roumains étaient à mi-chemin, entre innocence et naïveté »[3]. [notre trad.]

Ian considère que, même s'il venait d'un monde complètement différent (l'ambiance anglaise est froide est distante), il a été touché par les gens avec lesquels il a travaillé et par les amitiés qu'il s'est liées. C'est pourquoi il n'a pas hésité de revenir en Roumanie, même si sa mission dans le projet concernant l'aide des orphelins avait atteint sa fin. Et tout cela lui est arrivé « comme un refuge », parce que la mort de l'un de ses fils l'a fait tomber dans un état de tristesse et c'est ainsi qu'il a décidé de s'enfuir de la réalité cruelle. Égoïsme, peur, lâcheté… on ne saurait pas du tout comment considérer ses gestes et ses décisions. Mais nous ne sommes à même de les juger.

Quatre ans plus tard, après tout ce qui lui est arrivé en Roumanie, Ian initie un projet personnel du type « association charitable ». Et ainsi il a appris, peu à peu, les habitudes des Roumains : il a commencé à dire : « Poftă bună !/ Bon appétit ! », il partageait les petits fours avec les voyageurs du train lorsqu'il parcourait des chemins interminables dans le pays, il est devenu plus ouvert avec les autres. Toutefois, en tant qu'Anglais, Ian est resté, pour les Roumains, « un étrange, bizarre, excentrique. ». D'ailleurs, il reconnaît qu'il s'est senti comme un singulier.

Après une longue période passée en Roumanie, il trouve que sa vie en Angleterre était terminée et sa carrière de policier était presque finie. Il allait expérimenter la vie de « retraité » et il reconnaît que la retraite d'Angleterre vaudrait beaucoup en Roumanie. En fait, la Roumanie lui a été un refuge ; mais, sûrement, il sent qu'il n'appartient pas à ces terres. Et il n'y a pas de pays où il pourrait se retrouver.

Ian emprunte les habitudes culinaires des Roumains, il choisit ce qu'il aime et ce qu'il n'aime pas dans le domaine gastronomique parce que, « les Anglais sont très conservateurs en ce qui concerne la nourriture », reconnaît-il. En Angleterre, la famille est différente : froide, distante, absolument superficielle. C'est pourquoi il ne parle avec ses parents qu'une fois ou deux par mois, la cause (en apparence) étant la différence entre les générations.

Ian réussit à s'adapter très bien en Roumanie. Il se sent en toute sécurité et il a même un petit avantage, affirme-t-il :

> « Je sais bien que je suis privilégié et non pas défavorisé. La Roumanie et ses gens m'ont séduit et m'ont donné de la force. Je veux passer ma vie ici où je me sens à mon aise. Je ne parle pas très bien roumain, mais où que j'aille, je peux bien me faire entendre et comprendre.
>
> Je vis dans une ville où je ne me suis jamais senti menacé. Jamais. Au contraire, je ne peux pas dire cela des Londres, de Paris, ou d'autres villes. C'est une chose extraordinaire »[4]. [notre trad.]

En dépit de la perception de Ian sur la Roumanie, comme étant un pays certain, il y a pourtant 99% des Roumains qui, affirme-t-il, « veulent quitter le pays, aller en Europe, ou ailleurs dans le monde, pour se construire une vie meilleure. Le problème est que là-bas la vie n'est pas tellement belle qu'elle ne le paraît. Zut alors, c'est difficile ; il y a de mensualités à payer, le coût de la vie est beaucoup plus élevé et il y a plus de problèmes qu'ici. L'herbe semble toujours plus verte au delà de la clôture »[5]. [notre trad.)

---

sau un dezastru naţional, la vremea aceea. Dar asta era. Îngrozitor pur şi simplu îngrozitor! Şi este dificil pentr români să înţeleagă de ce alte naţii au reactia asta când se gândesc la România. Doamne, o naţiune de cerşetori si de oameni care îşi abandonează copiii ! Asta pentru că pozele care au ieşit din România în anii '90 erau oribile. Erau imagini îngrozitoare dar înfăţişau realitatea. [...] Este dificil pentru români să înţeleagă de ce alte naţii au reuşit. [...] Anii '90 au fost oribili din punctul acesta de vedere."

[3]*Ibidem*, p. 39. „...românii erau undeva la jumătatea drumului dintre inocenţă şi naivitate."

[4]*Ibidem*, p. 44. „Ştiu că sunt avantajat, nu dezavantajat. Dar România şi oamenii ei m-au sedus şi mi-au dat putere. Vreau să-mi petrec restul vieţii aici si mă simt bine aici. Nu vorbesc perfect românește, dar pe unde mă duc, pot să mă fac înţeles. Trăiesc într-un oraş unde nu m-am simţit niciodată ameninţat. Niciodată. Şi nu pot spune asta despre Londra, sau Paris, sau alte oraşe. E un lucru extraordinar."

[5]*Ibidem*, p. 43. „Vor să plece în Europa, în lume, să aibă o viaţă minunată. Problema este că acolo viaţa nu e aşa frumoasă precum pare. E al naibii de greu, sunt rate de plătit, costul vieţii este mult mai ridicat şi sunt mult mai multe probleme decât aici. Iarba pare întotdeauna mai verde la vecini."

Voilà comment il justifie le titre de son interview : des endroits inconnus semblent merveilleux, mais combien de pièges cachent-ils ?!

La Roumanie représente, pour Ian, le second pays le plus beau sur la terre, après Kenya, dit-il, un endroit où il a vécu pendant 30 ans environ. Il aime beaucoup Săpânţa, où c'est super, Baia-Mare, Suceava, Buzău, Tulcea, Galaţi, Vama Veche.

Curieusement, les Roumains veulent quitter leur pays, partir en exil, tandis que Ian aime, semble-t-il, dans les pays d'accueil, « le système politique qui crée la bureaucratie », les nombreux obstacles auxquels il se confronte chaque jour dans le système administratif, mais surtout la ville qui lui offre confiance et où il ne se sent jamais menacé. La plus grande ironie du sort serait qu'il s'est marié avec une femme d'origine roumaine « qui est allée, elle aussi, ailleurs dans le monde, à Bruxelles, et qui ne veut par revenir sur les terres natales »[6]. [notre trad.]

Tout en lisant l'interview de Ian, on sent de la fierté et un goût amer en même temps. Bien qu'il se confronte avec les mêmes difficultés, tout comme les habitants Roumains, il reste un homme, arrivé des régions européennes, où la civilisation semble chez elle, qui trouve sa place dans un pays où la société lui offre de la tranquillité pour qu'il puisse trouver sa propre identité.

Dans un autre essai sur lequel nous nous sommes arrêtés, *En Roumanie il t'arrive chaque jour quelque chose à écrire* (une interview réalisée par Mirela Florian), il s'agit d'une perception renversée. L'opinion vient, cette fois-ci, d'une femme Roumaine, Veronica T, âgée de 28 ans, qui décide de quitter, en 1978, son pays dominé par le régime communiste. Son choix a été, en fait, une bonne décision, car elle est partie en Allemagne, à Francfort, afin de réunir sa famille.

Elle était mariée depuis quatre ans et demi. En gardant une liaison civilisée avec son époux, bien que chacun ait une relation amoureuse hors mariage, tous les deux ont décidé de se revoir dans l'Occident. Après avoir réussi à obtenir son passeport, après avoir quitté ses parents tristes, Veronica arrive à Francfort où admet que, dans sa qualité d'épouse d'un citoyen allemand (son mari avait déjà obtenu la citoyenneté allemande en échange d'avoir renoncé à sa nationalité roumaine), elle n'a rencontré aucun obstacle en ce qui concerne son souhait d'obtenir la citoyenneté allemande. Dans cette manière, elle s'éloignait, sans s'en rende compte, et sans aucun remord, définitivement, de son identité et de l'identité de ses parents.

Au fil du temps, Veronica passe toutes les étapes de la vie menée dans un pays inconnu. En ce qui concerne son intégration et son adaptation dans le nouvel environnement, elle n'a absolument aucun problème. Elle apprend la langue allemande, elle se lie d'amitiés, elle travaille et améliore sa formation d'architecte pour laquelle elle s'était bien préparée en Roumanie. Elle continue, donc, pendant son stage de pratique à Francfort, ce qu'elle avait appris dans son pays d'origine, à la faculté d'Architecture. Et son mari, bien qu'il soit impliqué dans une autre relation amoureuse, il l'aide sans aucune condition.

La jeune femme communique peu avec les autres Roumains établis à Francfort et admet qu'elle n'a pas de liaisons étroites avec la petite communauté roumaine qui s'y est formée à travers le temps. Ses meilleurs amis ne sont qu'un Chypriote, une Allemande, deux Roumains, une Turque – donc une population hétérogène.

Les instants les plus importants de sa vie ont été liés à sa profession. Sa vie privée a été toujours « défavorisée ». Dédiée à son lieu de travail, sa vie personnelle a été détruite : elle a divorcé, s'est remariée et, de nouveau, elle s'est séparée de son époux.

Au début de sa vie à l'étranger, Veronica a eu des sentiments contraires. Quelque fois elle se proposait de rentrer en Roumanie, pour retrouver sa famille. Bien qu'elle vienne rarement, elle ne trouve pas sa place, elle se sent comme une étrangère dans son pays et elle désire de rentrer le plus vite chez elle, à Francfort. Son pays lui manquait mais elle n'a senti ce sentiment qu'au moment où elle a fait 50 ans. Elle commence à revenir en Roumanie de plus en plus souvent ; elle achète une maison à Bucarest, où elle passe beaucoup de temps avec sa mère. Au fil des années, les souvenirs d'enfance reviennent à son esprit, et la nostalgie liée aux lieux où elle avait vécu sa vie est devenue si forte, de sorte qu'elle commence à faire de grands pas en arrière, vers son pays.

[6] *Idem*. „… plecată şi ea în lume, la Bruxelles, şi care nu vrea să se mai întoarcă."

Du point de vue de la femme qui se sent à la moitié de sa vie, Veronica commence à mettre en évidence les inconvénients de ses terres natales en affirmant :

« En Roumanie il s'agit de mentalités profondes, avec des racines fortes, et de la manière d'épater du peuple roumain. Même un simple ouvrier qui met des pierres dans la rue et qui est dans la boue jusqu'aux genoux, il doit se vanter à son voisin qu'il mène une vie de château et qu'il a du succès dans ses affaires. Chaque individu se sent accablé de son travail, les fonctionnaires ont des tas de dossiers sur les tables, mais personne n'y travaille, alors que dans les antichambres on entend de la musique et des ris des employées qui, au lieu de traiter sérieusement les problèmes des dossiers, perdent leur temps… Mais c'est ça la situation et, si l'on peut s'habituer avec cette réalité, surtout avec le fait d'attendre où qu'on aille, alors on peut vivre honorablement ici. Tout dépend de la manière de comprendre et d'aborder la situation. Dans les premières années j'avais l'impression de mourir à chaque conflit de ce type que j'avais avec les fonctionnaires Roumains mais, à présent, il me semble à raconter. J'ai envie de partir à la maison afin d'écrire une petite histoire liée à ce qui m'est arrivé et il y en a chaque jour quelque chose à écrire, tout comme dans un conte. Pour toute petite chose qu'on doit faire, même lorsqu'on achète un pot de yaourt, il faut vivre une petite aventure »[7]. [notre trad.]

Veronica finit, de cette manière, sa courte histoire sur son identité roumaine qu'elle sentait avoir perdue sans s'en rendre compte, mais par sa propre volonté ; elle s'est retrouvée mais à l'âge de sa vieillesse, lorsque la solitude physique et morale sont ressenties plus que jamais.

Notre étude s'est appuyée seulement sur deux histoires proposées dans le volume *Entre pays. Témoignages sur l'identité et l'exil*, de Mirela Florian et Ioana Popescu. Les entretiens-essais dévoilent de merveilleuses confessions qui cachent les aventures des individus qui se sont éloignés de leurs familles, à la recherche d'autres valeurs, individuelles. Egoïsme ou altruisme, l'éloignement et le déracinement de son pays sont synonymes, pour les uns, avec la construction de l'avenir d'une manière indépendante. Pour les autres, cela signifie une grande solitude et une désolation de l'âme.

BIBLIOGRAPHY

- Ciobănel, Alina Ioana, *Înrudire şi identitate*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002.
- Florian, Mirela et Popescu, Ioana (coord.), *Între patrii. Mărturii despre identitate şi exil*, Editura Polirom, Bucureşti, 2006.

[7] Cette citation est extraite de la *Deuxième partie: Parmi les étrangers*, l'essai *En Roumanie il t'arrive chaque jour quelque chose à écrire*, pp. 157-164 („ în România este vorba despre mentalităţi adânc săditе în felul de a fi al românului. E o anumită caracteristică în tipologia poporului român de a se da mare. Chiar şi un mic muncitor care lucrează la pus pietre pe stradă şi e în noroi până la genunchi trebuie să-i povestească vecinului ce grozav e el şi ce afaceri are pe tapet. Fiecare se simte suprasolicitat de orice treabă, funcţionarii toţi au mesele pline de dosare, dar nimeni nu lucrează la ele, iar din camerele din spate se aud muzică si chicoteli fericite ale angajatelor care, în loc să rezolve dosarele care plâng pe masă, stau şi… Dar asta este şi, dacă te poţi obişnui cu această mentalitate, cu faptul că trebuie să aştepţi oriunde pentru orice, poţi să trăieşti foarte fericit şi aici. Totul este cum poţi să înţelegi aceste lucruri şi cum poţi să le iei. În primii ani simţeam că mor la fiecare conflict de natura aceasta cu funcţionarii români, cu spiritul acesta, pe când acum mi se pare de povestit. Îmi vine să plec acasă şi să scriu repede o povestioară cu ceea ce mi s-a întâmplat şi în fiecare zi ţi se întâmplă ceva de scris, ca o poveste. Pentru orice fleac pe care trebuie să-l faci, până şi când cumperi un borcan de iaurt, trebuie să se întâmple o anumită mică-mică aventură."

CATILINA'S SPEECH AT PISTORIA (SALLUSTIUS, CAT., 58)

Dan Bălteanu

PhD Student, University of Craiova

Abstract: An important part of Sallust's monography De coniurationae Catalinae consists of the presentation of the speeches held by the politicians involved in this event. Two speeches are attributed to the main character, Catilina, the first of which was held at Rome, in front of his partisans, and the second before his army. Sallust presents Catilina before the battle of Pistoria in contrast to Marcus Petreius, the commander of the Senate army. In his battle exhortation, Catilina revisits part of the themes he had previously talked about in front of the conspirators: the need to change the oligarchic regime, and to restore the civil liberties. Likewise, he presents the contrasting motivations of the two sides. To motivate his supporters in extreme situation, Catilina showcases fighting as a necessity and also presents the rewards his partisans would receive in case of a victory.

Keywords:Catilinarian conspiracy, battle of Pistoria, Sallust's political though, battle exhortation

Sallustius a introdus în monografia *De Conjuratione Catilinae* patru discursuri redate în stilul direct: două ale lui Catilina (unul rostit în faţa susţinătorilor săi la Roma, celălalt în faţa trupelor la Pistoria) şi discursurile ţinute în Senat de Caesar şi Cato[1]. Din punct de vedere al întinderii, cele patru discursuri ocupă o parte importantă a textului: 4 capitole din 61, adică peste 6%, iar în ceea ce priveşte volumul de cuvinte, Sallustius a folosit 2.576 de cuvinte pentru textele discursurilor dintr-un total de 10.657, adică 24,17 %[2]. Toate cele patru discursuri reprezintă reproduceri libere, iar Sallustius indică acest fapt de fiecare dată, introducându-le astfel: *orationem huiusce modi habuit* (Catilina la Roma); *huiusce modi verba locutus est* (Caesar); *huiusce modi orationem habuit* (Cato); *huiusce modi orationem habuit* (Catilina la Pistoria)[3]. Sallustius se pliază aici unui model stabilit de Thucydides în privinţa discursurilor introduse în naraţiune, încercând să reconstituie conţinutul acestora într-o manieră pe care o considera potrivită cu personajul şi

Această lucrare a fost finanţată din contractul POCU380/6/13/123990, cofinanţat din Fondul Social European, prin Programul Operaţional Capital Uman 2014-2020 (This work was supported by the grant POSDRU/159/1.5/S/133255, co-financed by the European Social Fund within the Sectorial Operational Program Human Capital 2014 – 2020).

[1] Sall., *Cat.*, 20 şi 58 (Catilina la Roma şi la Pistoria), 51 (Caesar), 52 (Cato). Abrevierile pentru autorii antici şi operele acestora sunt cele folosite la Gheorghe Guţu, *Dicţionar latin-român*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983 şi Constantin Georgescu, Simona Georgescu, Theodor Georgescu, *Dicţionar grec-român. Vol. I. A*, Editura Nemira, Bucureşti, 2015.

[2]Statistica disponibilă la *Perseus Project Texts Loaded under PhiloLogic, 2018 Editon* [http://artflsrv02.uchicago.edu/cgi-bin/perseus/getwordcount.pl?LatinSept18.222], accesat la 15.04.2018. Spre comparaţie, în primele şapte cărţi din *De bello Gallico* şi în *De bello civile*, Caesar alocă 1,5%, respectiv 2,5 % din volumul textului pentru discursuri (calcul făcut pe baza numărului de rânduri): Luca Grillo, *Speeches in the Commentarii*, în Luca Grillo, Christopher B. Krebs (coord.), *The Cambridge Companion to the Writings of Julius Caesar*, Cambridge University Press, 2017, p. 133. Dacă la acest volum de text se adaugă cele 1.719 cuvinte folosite în total pentru prolog (1-4), portretul lui Catilina (5) şi caracterizarea epociilor istorice anterioare (6-13) reprezentând 16, 12%, rezultă că Sallustius a rezervat pentru naraţiunea propriu-zisă un procent de aproximativ 60% din volumul textului.

[3] Pentru aceste formule de introducere: Maria Luisa Paladini, *Osservazioni ai discorsi e alle lettere del sallustiano "Bellum Catilinae"*, în „Latomus", 20/1, 1961, p. 4; Patrick McGushin, *C. Sallustius Crispus, Bellum Catilinae. A Commentary* (Mnemosyne bibliotheca classica Batava. Supplementum , 45), Editura E. J. Brill, Leiden 1977, pp. 136; 189; 239; 257.

momentul istoric[4]. Luca Grillo sintetiza astfel funcţiile pe care discursurile le îndeplineau în cadrul naraţiunii la istoricii greci şi latini care le-au folosit: prin intermediul acestora autorii îşi expun metoda istorică, îşi definesc personajele, expun reflecţii asupra istoriei sau pun în antiteză opinii diferite[5]. În nota de faţă voi încerca să stabilesc în care dintre categoriile de mai sus se poate încadra discursul pe care Sallustius îl atribuie lui Catilina înaintea luptei de la Pistoria. De asemenea, pentru că în acest discurs apare tema foarte comună a luptei împotriva regimului oligarhic, voi compara abordarea atribuită lui Catilina cu aceea care se regăseşte în propria gândire politică a lui Sallustius.

Discursul face parte din categoria cuvântărilor motivaţionale ţinute de comandanţi în faţa armatei înainte de începerea unei lupte. Catilina a părăsit Roma în noaptea de 8 spre 9 noiembrie 63 pentru a se alătura forţelor strânse de Manlius în Etruria. Acesta pornise revolta armată şi ocupase deja oraşul Faesulae. La Roma, atât Catilina, cât şi Manlius au fost declaraţi *hostes publici*. Conjuraţii rămaşi în capitală au încearcat să îşi asigure suportul tribului Allobrogilor din Gallia, intrând în tratative cu ambasadorii trimişi de aceştia la Roma. Contactele conjuraţilor cu gallii sunt deconspirate de Cicero. Liderii partizanilor lui Catilina rămaşi la Roma sunt arestaţi şi executaţi la 5 decembrie. În Etruria, armatele Senatului au reuşit să limiteze mişcările forţelor lui Catilina. Armata lui Gaius Antonius Hybrida îi bloca acestuia drumul spre Roma. O altă armată, cea a lui Quintus Metellus Celer împiedica deplasarea forţelor conjuraţilor spre Gallia. Această din urmă opţiune, trecerea în Gallia pentru a obţine suportul populaţiilor de acolo fusese de fapt intenţia iniţială a lui Catilina. La 5 ianuarie 62, Catilina ajunge lângă oraşul Pistoria şi angajează lupta cu armata lui Antonius, condusă în mod efectiv de legatul Marcus Petreius[6].

Înaintea luptei, Sallustius introduce ceea ce s-ar putea numi, cel puţin în teorie, un „discurs dublu", prezentând cuvântările ţinute în faţa întregii armate (*in contione*) de comandanţii celor două tabere, Catilina şi Petreius[7]. Sallustius crează şi aici o antiteză, marcată în mod clar şi prin poziţia din care cei doi au început lupta: Catilina a descălecat după discurs (*ipse pedes*), în timp ce Petreius a ţinut cuvântarea călare (*ipse equo*). Antiteza este marcată şi prin modul de redare a discursurilor: cel al lui Catilina este redat pe larg şi în stil direct, cel al lui Petreius este rezumat şi în stil indirect[8]. Catilina a folosit în plus faţă de discursul motivaţional propriu-zis şi mijloace extra-retorice de încurajare. După ce a ţinut cuvântarea, a descălecat şia trimis toţi caii în spatele liniei de luptă ca să accentueze ideea că pericolul este acelaşi pentru toţi fără excepţie, un gest care făcea parte din

[4] Thuc., *Historiae*, 1, 22, 1. Chiar formulele de introducere a discursurilor sunt preluate aproape textual după expresia istoricului grec: *ἔλεγε τοιάδε* de exemplu *Historiae*, 3, 36; 41 etc. Inflenţa lui Thucydides asupra lui Sallustius era de altfel un fapt cunoscut încă de autorii antici: Velleius Paterculus, 2, 30, 2 (*Sallustius*), *aemulus Thucydidis*; Quint., *Inst. Or.*, 10, 1, 101; Seneca, *Controversiae*, 9, 1, 13-14. În general pentru influenţa lui Thucydides asupra lui Sallustius: Luciano Canfora, *Thucydides in Rome and Late Antiquity*, în Antonios Rengakos, Antonis Tsakmakis (coord.), *Brill's Companion to Thucydides*, Editura Brill, Leiden-Boston, 2006, pp. 735-740. Pentru influenţa lui Thucydides în mod direct asupra discursului atribuit lui Catilina la Roma, Elizabeth Keitel, *The Influence of Thucydides 7.61-71 on Sallust Cat. 20-21*, în „The Classical Journal", 82/4, 1987, pp. 293-300.

[5] Luca Grillo, *op. cit.*, p. 131.

[6] Cea mai detaliată analiză a desfăşurării conspiraţiei la E. G. Hardy, *The Catilinarian Conspiracy in Its Context: A Re-Study of the Evidence*, în „The Journal of Roman Studies", 7, 1917, pp. 153-228; S. A. Cook, F. E. Adcock, M. P. Charlesworth, *The Cambridge Ancient History*, ed. 1, Cambridge University Press, Cambridge, 1932, pp. 494-505 (Michael Cary); scurt şi concis la Victoria Emma Pagan, *Conspiracy Narratives in Roman History*, University of Texas Press, Austin, 2004, p. 31.

[7] Pentru această categorie de discursuri: Josef Albertus, *Die Parakletikoi in der Griechischen und Römischen Literatur*, Editura K.J. Trübner, Strassbourg, 1908, pp. 28-35; Juan Carlos Iglesias Zoido, *The Battle Exhortation in Ancient Rhetoric*, în „Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric", 25/2, 2007, pp.141-158. Pentru discursurile „duble": Giancarlo Abbamonte, Lorenzo Miletti, Claudio Buongiovanni, *Le allocuzioni alle truppe nella storiografia antica*, în Giancarlo Abbamonte, Lorenzo Miletti, Luigi Spina (coord.), *Discorsi alla prova. Atti del Quinto Colloquio italo-francese Discorsi pronunciati, discorsi ascoltati: contesti di eloquenza tra Grecia, Roma ed Europa, Napoli - S. Maria di Castellabate (Sa) 21 – 23 settembre 2006*, Giannini Editore, Napoli, 2009,, p. 32-33.

[8] V. analiza acetei antiteze la Florica Bechet, *Neque laeta atque incruenta victoria*, în Mădălina Strechie (coord.), *Războiul, arta zeilor şi a eroilor, Lucrările Colocviului internaţional Receptarea Antichităţii greco-romane în culturile europene, Ediţia a VIII-a, Craiova, 28 mai 2016*, Editura Universitaria, Craiova, 2016, p.83

inventarul de procedee motivaţionale folosite de comandanţi[9]. Pe de altă parte, gestul întăreşte ideea de *amicitia*, de legătură bazată pe interesele comune ale conjuraţilor, din care Catilina făcuse o temă centrală în discursul ţinut la Roma[10]. Catilina se arătase foarte atent la asemenea gesturi menite să consolideze încrederea în rândul adepţilor săi şi încă de la sosirea în tabăra din Etruria afişase însemnele autorităţii consulare[11]. În aceaşi linie a construirii unei false imagini a autorităţii de drept, Catilina formase două legiuni, după modelul armatei consulare obişnuite: *Catilina a format două legiuni din toţi oamenii pe care îi adusese cu sine şi din cei pe care îi strânsese Manlius, completând efectivul cohortelor după numărul militarilor (de care dispunea). Apoi, pe fiecare dintre voluntari sau aliaţi care veneau în tabără, i-a distribuit în mod egal şi în scurt timp a completat numărul de soldaţi din legiuni, deşi la început nu avusese mai mult de două mii de oameni. Dar din toată mulţimea, doar a patra parte era echipată cu armament militar; ceilalţi, după cum îi înarmase întâmplarea, purtau arme de vânătoare sau lănci (de aruncat), alţii pari ascuţiţi*[12]. În momentul în care a aşezat linia de luptă la Pistoria, Catilina şi-a format propria *cohors praetoria* din centurioni, *evocati* şi soldaţii care erau mai bine înarmaţi. Iar în aceeaşi linie a asumării insemnelor oficiale ale statului, el însuşi s-a aşezat alături de o acvilă despre care se spunea că aparţinuse lui Marius în timpul războiului cu Cimbrii[13]. Marius fusese cel care în cadrul reformei sale militare, modificase şi sistemul de reprezentare a legiunilor, stabilind acvila ca însemn unic al acestora [14]. De asemenea, la câteva decenii după victoriile lui Marius împotriva Cimbrilor şi Teutonilor, amintirea acestor evenimente era încă proaspătă în memoria romanilor[15].

De partea cealaltă, Sallustius îi construieşte lui Petreius, personaj care apare doar aici în opera sa, un portret foarte scurt[16]. După ce îl caracterizează drept bărbat de arme (*homo militaris*), Salustius prezintă cursus honorum urmat de Petreius, în stilul carierelor consemnate epigrafic, menţionând magistratura de praetor şi comenzile militare pe care acesta le exercitase *cum magna gloria*[17]. Procedând astfel, Sallustius accentuează comparaţia cu adversarul său, Catilina, căruia îi construise prin acumulare pe parcursul monografiei până în acest punct o imagine de „*personaj (...) devenit tipul anarhistului, al celui care subminează ordinea de drept*”[18]. Antiteza continuă şi în ceea ce priveşte auditoriul celor doi. Trupele lui Petreius sunt compuse din militari care serviseră până

[9] Procedeu folosit de comandanţi şi transpus în literatură încă de Xenophon, *An*., 3, 4, 47-48; 7, 45-46. Caesar îl foloseşte înaintea luptei de la Bibracte, *BG*., 1, 25, 1 (unde şi explicaţia: *pentru ca pericolul să fie acelaşi pentru toţi, după ce a fost înlăturată speranţa în fugă*).

[10] Sall., *Cat*., 20.

[11] Sall., *Cat*., 36, 1: *ipse (...) cum fascibus atque aliis imperi insignibus in castra ad Manlium contendit.*

[12] Sall., *Cat*., 56, 1: *Catilina ex omni copia, quam et ipse adduxerat et Manlius habuerat, duas legiones instituit, cohortis pro numero militum conplet. Deinde, ut quisque voluntarius aut ex sociis in castra venerat, aequaliter distribuerat, ac brevi spatio legiones numero hominum expleverat, quom initio non amplius duobus milibus habuisset. Sed ex omni copia circiter pars quarta erat militaribus armis instructa; ceteri, ut quemque casus armaverat, sparos aut lanceas, alii praeacutas sudis portabant.*

[13] Sall., *Cat*., 59, 3.

[14] Plin., *Nat. Hist.*, 10, (5), 16 (Ediţia Polirom 2001, după ediţia Eugène de Saint-Denis).

[15] *Dicebatur* folosit aici nu arată în mod obligatoriu că Sallustius ar păstra anumite rezerve asupra veridicităţii informaţiei cu privire la apartenenţa acvilei, ci la fel ca si *traditur* sau *λέγεται* exprimă doar o părere generală care se vehicula despre însemnul respectiv. Patrick McGushin, *op. cit*., p. 284, acceptă posibilitatea ca acvila să fi fost un trofeu personal al lui Catilina, obţinut în perioada când luptase în armata lui Sulla.

[16] Sall., *Cat*., 59, 5-6: *(Petreius) a aşezat în prima linie cohortele veterane, pe care le recrutase din cauza stării excepţionale [decretate], iar în spatele lor ca sprijin, restul armatei. El însuşi, mergând în jur călare, îi încuraja şi le cerea să îşi aducă aminte că luptă împotriva unor tâlhari neînarmaţi pentru patria, pentru copii, pentru altarele şi vetrele lor. Bărbat de arme, pentru că a servit în armată cu mare faimă peste treizeci de ani ca tribun sau prefect sau legat sau praetor, îi cunoscuse pe mulţi dintre ei şi le cunoştea faptele de vitejie.*

[17] Pentru cariera lui Petreius: Robert S. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic 99 B.C.-31 B.C.*, Vol. 2. (Philological Monographs, 15), American Philological Association, New York, 1952, pp. 161; 600; T. Corey Brennan, *The Praetorship in the Roman Republic*, 2, Oxford University Press, Oxford, 2000, p. 753 (*praetura* lui Petreius datată ≥64) şi în special p. 923, n. 420; Klaus Zmeskal, Adfinitas. *Die Verwandtschaften der senatorischen Führungsschicht der römischen Republik von 218-31 v. Chr. Bd. 1. Alphabetischer Katalog, Anhänge, Gestiftete Verwandschaften, Stammtafeln*, Editura Karl Stutz, Passau, 2009, p. 208.

[18] Dana Dinu, *Structurarea antitetică a filosofiei morale salustiene în* De coniuratione Catilinae, în Analele Universităţii din Craiova. Seria Ştiinţe Filologice. Limbi şi Literaturi Clasice, 3,/1-2, 2006, pp. 9-21, p. 13.

atunci sub arme ca şi comandantul lor, care le cunoştea faptele de curaj (*facta fortia*). De partea cealaltă, luptătorii lui Catilina fuseseră caracterizaţi cu puţin mai înainte drept oameni care se alăturaseră conspiraţiei atraşi de dorinţa de pradă şi de schimbare a regimului politic[19]. Relaţia celor doi cu trupele este şi ea antitetică. Spre deosebire de Catilina, care dezvoltase cu adepţii săi o relaţie bazată pe interese comune, Petreius stabilise cu soldaţii săi legături pe care le putem presupune apropiate, dezvoltate în perioada lungă petrecută sub arme *(plerosque ... noverat)*. Sallustius i-a construit aşadar lui Petreius în mod foarte concis un portet pozitiv, cu toate că cei doi s-au aflat ulterior în tabere opuse în timpul războiului civil dintre Caesar şi Pompei[20].

Exordiul este scurt, iar Sallustius alege să înceapă printr-o construcţie negativă: Catilina declară de la început că discursul său nu poate să îl „*transforme pe cel slab în puternic şi nici o armată care se teme într-una curajoasă*"[21]. Din punct de vedere al temei expuse aici, Sallustius îl urmează pe Xenophon, care vehiculase aceeaşi idee: „*Nu există o încurajare atât de puternică încât într-o singură zi, atunci când o aud, să îi facă buni pe cei care nu sunt buni. Aceasta nu va putea să îi tranforme în arcaşi buni, dacă nu au exersat cu grijă, nici în lăncieri, nici în cavalerişti*"[22]. Prin această afirmaţie, Catilina responsabilizează pe fiecare dintre soldaţii săi, punându-le în faţă opţiunea de a alege fiecare între virtuţi şi vicii (*ignavus-strenuus*; *fortis-timidus*). Catilina încearcă astfel să obţină un nivel cât mai ridicat al spirtului combativ, având în vedere că deja auditoriul era format doar din cei mai fideli dintre adepţi, deoarece, atunci când ştirea despre arestarea conjuraţilor din capitală ajunsese în tabăra de la Faesulae, aceasta produsese descurajare, urmată imediat de dezertări în număr semnificativ[23].

Catilina îşi construieşte întreaga argumentaţie în jurul a trei teme centrale, pe care le dezvoltă în interdependenţă. Prima dintre acestea este *necessitudo*, situaţia extremă, fără altă alternativă decât victoria în care se afla armata sa. Aceasta se dezvoltă pe două planuri, primul dintre acestea fiind unul concret, reprezentat de situaţia tactică în care se găsea armata sa. Catilina prezintă lupta ca fiind singura opţiune şi insistă asupra faptului că victoria depinde de determinarea cu care vor lupta soldaţii săi (*ferro iter aperiundum est*; *in dextris vostris portare*)[24]. Imediat introduce şi tema recompenselor care îi aşteaptă în caz de victorie, printre care şi deschiderea porţilor coloniilor şi municipiilor, care poate fi înţeleasă ca o ironie din partea lui Sallustius, având în vedere imaginea pe care o construise până atunci adepţilor lui Catilina (*si vincimus, omnia nobis tuta erunt: commeatus abunde, municipia atque coloniae patebunt*).

Cel de-al doilea plan se intersectează cu a două temă principală a lui Catilina, aceea a războiului drept pe care el şi armata sa îl poartă împotriva unor adversari care apără o cauză nedreaptă[25]: *Pe lângă acestea, soldaţi, pe noi şi pe ei nu apasă aceeaşi nevoie: noi luptăm pentru patrie, pentru libertate, pentru viaţă, lor le este zadarnic să lupte pentru puterea celor puţini*[26].

---

[19] Sall., *Cat.*, 57, 1: *quos ad bellum spes rapinarum aut novarum rerum studium illexerat*.

[20] Petreius s-a sinucis împreună cu regele Iuba după lupta de laThapsus, iar Caesar l-a numit pe Sallustius guvernator al noii provincii Africa: App., *BC.*, 2, 100.

[21] Sall., *Cat*., 58, 1. Tot cu o negaţie începuse şi discursul ţinut de Catilina la Roma în faţa conspiratorilor: 20, 2: *Ni virtus fidesque vostra spectata mihi forent,* folosită acolo pentru a evidenţia comunitatea de interese a grupului conspiratorilor prin întărirea relației dintre conducător și cei care au aderat la programul politic al acestuia.

[22] Xen., *Cyr*., 3, 3. 50.

[23]*Cat*., 57, 1; Cassius Dio, 37, 39, 2. Din relatarea lui Sallustius rezultă că pornind de la cei 2.000 de soldaţi pe care îi avusese iniţial, Catilina a acompletat efectivele celor două legiuni, ajugând să dispună de aproximativ 10-12.000 de oameni Sall., *Cat*., 56, 1. Cassius Dio apreciază la 3.000 numărul soldaţilor de care dispunea Catilina la momentul luptei. Cifra de 20.000 soldaţi pentru armata lui Catilina avansată de App., *BC*., 2, 7, 1 este cu siguranţă supraapreciată, sau rezultatul unei erori a lui Appian..

Cassius Dio, 37, 39, 2.

[24] Sall, *Cat*., 58, 7-8.

[25] Aceasta era singura temă recomandată comandanţilor de Onosander, *Strategikos*, 4, 3-6 pentru un discurs motivaţional ţinut în faţa trupelor. Pentru alte exemple v. Theodore Chalon Burgess, *The Epideictic Literature* (Studies in Classical Philology, reprint from vol. III), The University of Chicago Press, Chicago, 1902, pp. 212-213.

[26] Sall, *Cat*., 58, 10: *Praeterea, milites, non eadem nobis et illis necessitudo inpendet: nos pro patria, pro libertate, pro vita certamus, illis supervacaneum est pugnare pro potentia paucorum.*

Sallustius introduce aici în discursul lui Catilina tema luptei împotriva oligarhiei, împotriva puterii celor puţini (*potentia paucorum*). La autorii latini, *pauci* aplicat la sfera politică a fost fost folosit cu sens peiorativ, pentru a-i desemna pe cei a căror autoritate se baza nu pe merite, ci pe posibilităţile materiale şi poziţia socială[27]. Pentru Catilina, aceasta nu este o temă nouă, dimpotrivă, ea constituie, s-ar putea spune esenţa programului său politic. Îşi expusese această idee şi în discursul ţinut la Roma, atunci când prezentase punctual criticile sale la adresa clasei politice aflate la putere. Prima dintre acestea fusese folosirea poziţiilor deţinute de cercurile conducătoare pentru exploatarea provinciilor şi extorcarea dinaştilor clientelari. În această privinţă, critica lui Catilina este justificată. Referitor la perioada anilor 50, la doar un deceniu de la conspiraţia lui Catilina, Asconius notează că exploatearea provinciilor devenise parte a unui cerc vicios al corupţiei: guvernatorii care extorcaseră provincii cumpărau cu banii obţinuţi consulatul, ceea ce le deschidea calea pentru ca ulterior să exploateze alte provincii[28]. Dar programul politic al lui Catilina, aşa cum îl prezintă Sallsutius, nu urmărea să îndrepte distribuţia inechitabilă a magistraturilor, ci să înlocuiască actuala oligarhie cu propriul grup[29].

Sallustius formulase deja propria sa critică la adresa tendinţelor oligarhice ale regimului, mai întâi în pasajul introductiv dedicat evoluţiei istoriei Romei, unde prezentase decăderea moravurilor societăţii romane[30]. Ulterior, pentru a denumi partida senatorială, el nu foloseşte niciodatră termenul *optimates*, ci se referă la aceasta denumind-o fie *factio*, fie *potentia paucorum*, prin referire de fapt la regimul politic al acestei facţiuni[31]. Aşadar controlul puterii deţinut de partida senatorială apare denumit la Sallustius prin *potentia paucorum*, iar acest control absolut îi face pe cei care îl deţin să devină aroganţi: *potentia* în viaţa politică conduce la trufie(*superbia paucorum*) în relaţia cu ceilalţi membrii ai societăţii, un viciu care conduce la dezordini sociale, atunci ca şi în zilele noastre[32]. Sistemul se menţine la putere prin intrigi (*calumniae*) şi corupţie[33]. Categoria care acaparase puterea nu era nici pe departe eterogenă. Din ea făceau parte nu doar membrii vechilor familii aristocratice, dar chiar şi unii dintre *homines novi*, cei ai căror ascendenţi nu deţinuseră niciodată magistraturi înalte. Iar Sallustius deplânge faptul că şi aceştia, care până atunci obţinuseră magistraturile prin calităţi şi merite proprii, îşi deschid calea spre „*comenzi militare şi funcţii prin intrigi şi tâlhării*”[34].

Apoi, întrerupe naraţiunea aproximativ la jumătate prin digresiunea pe care o începe prin *ea tempestate mihi imperium populi Romani multo maxume miserabile visum est*[35]. Aici face o analiză a situaţiei politice interne de la Roma din anii imediat anteriori acţiunii lui Catilina, concentrându-se asupra cauzelor care au favorizat conspiraţia şi a categoriilor politice şi sociale care au aderat la aceasta. În cadrul naraţiunii digresiunea se plasează cronologic în a doua jumătate a lunii noiembrie 63, după data la care Catilina şi Manlius au fost declaraţi *hostes publici*[36] şi înainte de contactele cu solii alobrogilor[37]. În digresiunea menţionată, Sallustius face de fapt un bilanţ al activităţii politice a lui Pompei, din punctul de vedere al punerii în aplicare al programului politic proclamat de acesta în

[27] Joseph Hellegouarc'h, *Le vocabulaire latin des relations et des partis politiques sous la République* (Publications de la Faculté des Lettres et Sciences Humaines de L'Université de Lille, 11), Editura Les Belles Lettres, Paris, 1963, p. 444.
[28] Asconius, *Pro M. Scauro*, 19C (*Asconius Commentaries on Speeches of Cicero.Translated with Commentary by R. G. Lewis*, Oxford University Press, Oxford, 2006, pp. 38-39.
[29] Sall., *Cat.*, 20, 15: *Fortuna omnia ea victoribus praemia posuit. Res, tempus, pericula, egestas, Belli spolia magnifica magis quam oratio mea vos hortantur.*
[30] Donald C. Earl, *The Political Thought of Sallust*, Cambridge University Press, Cambridge, 1969, pp. 5-17.
[31] Ronald Syme, *Salluste*, Traducere în limba franceză de Pierre Robin, Presses Universitaires de Franche-Comté, Besançon, 1982, p. 24.
[32] Sall., *Iug.*, 31, 2. O idee similară şi la Plutarch, *Gaius Gracchus*, 11, 2.
[33] Sall., *Cat.*, 30, 4: *Q. Marcius Rex (...) Q. Metellus Creticus (...) impediti ne triumpharent calumnia paucorum, quibus omnia honesta atque inhonesta vendere mos erat*. Metellus Creticus a aşteptat triumful timp de patru ani (66-62): Patrick McGushin, *op. cit*., pp. 178-179.
[34] Sall., *Iug.*, 4, 7.
[35] Sall., *Cat*., 36.4-39.5.
[36] Sall., *Cat*., 36, 2.
[37] Sall., *Cat*., 40, 1.

71, în timpul alegerilor consulare şi vede în politica acestuia un factor determinant al întăririi oligarhiei. De altfel, atât cât se poate aprecia din fragmentele rămase, ceva mai târziu, în *Istorii*, Sallustius îi construise lui Pompei un portret asemănător cu cel al lui Catilina: *oris probi, animo inverecundo; modestus ad alia omnia, nisi ad dominationem*[38].

În prima adunare în care Pompei îşi prezentase programul politic, el promisese că va restabili atribuţiile tribunilor plebei, suprimate de Sulla, dar şi că va reforma administraţia provincială, eliminând magistraţii corupţi şi punând capăt abuzurilor acestora şi, de asemenea, va asigura echitatea proceselor[39]. Mai întâi Sallustius consideră că, restabilirea puterii tribuniciene de către Pompei în timpul consulatului său din anul 70 a accentuat tulburările politice, char dacă Sallutius nu aruncă întreaga vină asupra acestora. El consideră că ambele tabere, atât partida senatorială cât şi pe cea populară, sunt vinovate pentru criza sistemului politic, deşi fiecare dintre ele susţinea în mod fals că apără interesul public[40]. Sallustius nu este un adversar al instituţiei tribunatului plebei în sine. Mai târziu, în monografia dedicată războiului cu Iugurtha, el va aprecia drept pozitiv programul lui Tiberius şi Caius Gracchus, care luptaseră şi ei împotriva regimului oligarhic, cu scopul „*să redea plebei libertatea şi scoată la iveală crimele celor puţini*”[41]. Condamnă însă folosirea prerogativelor şi influenţei tribunilor plebei pentru a provoca mişcări de masă, cu sopul obţinerii de câştiguri politice.

Mai departe, Sallustius expune părerea că puterea oligarhiei se accentuase prin comenzile extraordinare conferite lui Pompei, mai întâi împotriva piraţilor, apoi împotriva lui Mithridates: *Dar după ce Pompei a fost trimis în războiul pe mare [împotriva piraţilor] şi în cel împotriva lui Mithridate, posibilităţile de acţiune ale poporului au scăzut, puterea celor puţini a crescut. Ei deţineau magistraturile, provinciile şi toate celelalte: ei înşişi îşi duceau viaţa fără vreo vătămare, înfloritori, fără teamă şi îi înspăimântau pe ceilalţi cu procese pentru ca să menţină plebea mai liniştită în timpul magistraturilor*[42]. Aici Sallsutius prezintă eşecul lui Pompei în privinţa celorlalte două măsuri pe care le anunţase în programul său politic. Această analiză a lui Sallustius nu poate fi privită însă ca reprezentând situaţia din anul 63, aşa cum ar cere cronologia digresiunii, ci reprezintă opinia sa despre întreaga activitate a lui Pompei din perioada în care îşi scrie monografia[43]. La această dată ulterioară anului 63, Sallustius considera pe baza desfăşurării ulterioare a evenimentelor, că, în realitate, tocmai administrarea provinciilor fusese încredinţată doar clientelei lui Pompei, iar procesele politice prin care se urmărea înlăturarea sau timorarea adversarilor deveniseră tot mai frecvente[44]. Opinia lui Sallustius pare desigur influenţată de propria sa opţiune

[38] Sall., *Hist.*, 2, 17; 18 (Ediţia MacGushin). Pentru portretul lui Pompei în istoriile lui Sallustius v. Jennifer Gerrish, *Sallust's Histories and Triumviral Historiography. Confronting the End of History*, pp. 82-88

[39] Cic., *Verr.*, 1, 45: *Ipse denique Cn. Pompeius cum primum contionem ad urbem consul designatus habuit, ubi, id quod maxime exspectari videbatur, ostendit se tribuniciam potestatem restituturum, factus est in eo strepitus et grata contionis admurmuratio. Idem in eadem contione cum dixisset populatas vexatasque esse provincias, iudicia autem turpia ac flagitiosa fieri; ei rei se providere ac consulere velle; tum vero non strepitu, sed maximo clamore suam populus Romanus significavit voluntatem.*

[40] Sall., *Cat.*, 38, 1-4: *bonum publicum simulantes*.

[41] Sall., *Iug.*, 42, 1: *vindicare plebem in libertatem et paucorum scelera patefacere*.

[42] Sall. *Cat.*, 39, 1-2: *Sed postquam Cn. Pompeius ad bellum maritumum atque Mithridaticum missus est, plebis opes inminutae, paucorum potentia crevit. Ii magistratus, provincias aliaque omnia tenere; ipsi innoxii, florentes, sine metu aetatem agere ceterosque iudiciis terrere, quo plebem in magistratu placidius tractarent*. Sallustius nu a fost singurul crritic la adresa încredinţării magistraturilor extraordinare lui Pompei. Acestea au fost privite cu îngrijorare de unele cercuri, aşa cum lasă să se înţeleagă unele aluzii păstrate la Plut., *Pomp.*, 21, 3; 30, 3.

[43] Cele două mandate extraordinare ale lui Pompei la care face referire Sallustius datau din 67 (cel împotriva piraţilor) şi 66 (comanda împotriva lui Mithridates). La data desfăşurării conspiraţiei, Pompei se află încă în Orient.

[44] Exemplul lui Aulus Gabinius, care în timpul guvernării Syriei a acţionat în mod făţiş pentru promovarea intereselor lui Pompei sau cel al procesului politic promovat de Pompei împotriva lui Flaccus, pentru a-l împiedica pe acesta să candideze pentru consulat în anul următor sunt doar două dintre multiplele exemple care ar justifica aprecierea lui Sallustius. Este drept însă că Sallustius se situează pe o poziţie cu totul partizană atunci când neagă cu totul meritele lui Pompei şi reforma lui în Orient, acolo unde principiile administrative stabilite de acesta s-au menţinut în linii generale până la căderea Imperiului Roman.

politică de fost partizan al lui Caesar şi care susţine încă punctul de vedere al acestuia şi după moartea celor doi protagonişti ai războiului civil[45].

Aşadar, viziunea pe care Sallustius o atribuie lui Catilina despre degradarea regimului politic nu diferă în esenţă de cea pe care o exprimase el însuşi. Desigur, prima explicaţie constă în faptul că opinia atribuită lui Catilina se potriveşte cu programul politic al acestuia. Aşadar, reconstrucţia discursului de la Pistoria, ca şi a celui de la Roma de altfel, ar reprezenta o reproducere fidelă din punct de vedere istoric al programului conspiraţiei. Dar se mai pot întrezări şi alte explicaţii.

Pe lângă binecunoscutul portret al lui Catilina, în monografia sa Sallustius a construit prin comparaţie şi portretele lui Caesar şi Cato[46]. El a folosit discursurile lui Cato şi Caesar pe care le-a introdus în naraţiune pentru a defini cele două personaje, dar şi pentru a prezenta viziunea celor doi politicieni asupra sistemului politic republican[47]. Prin discursul de la Pistoria, Sallustius adaugă la portretul construit lui Catilina şi trăsătura de constanţă a programului său politic, menţinut până la final. În plus, Sallustius a folosit primul discurs al lui Catilina, aşa cum a demonstrat Claudia Tărnăuceanu, pentru atrage atrage atenţia asupra pericolului pe care Catilina şi conspiraţia acestuia o reprezenta pentru statul roman[48]. O intenţie asemănătoare se poate observa şi aici.

Sallustius evidenţiase, prin intermediul discursului lui Cato, golirea de conţinut a unor concepte, la origine virtuţi (*liberalits, fortitudo*), ca urmare a punerii în aplicare a acestora în forme cu totul schimbate, a comportamentului abuziv al magistraţilor şi a folosirii lor doar ca temă de campanie, în discursurile politice[49]. La fel se întâmplă şi în discursul lui Catilina, concepte precum *patria* sau *libertas* sunt folosite cu scop pur demagogic. În ceea ce priveşte lupta împotriva oligarhiei, Sallustius arătase că, de fapt Catilina dorea doar înlocuirea grupului care deţinea monopolul de putere cu dominaţia sa personală.

În acest fenomen general de schimbare a sensului conceptelor politice fundamentale, tema apărării ordinii constituţionale şi lupta pentru reformarea sistemului politic era una recurentă în retorica protagoniştilor războaielor civile din secolul I. Într-un fel sau altul, toţi liderii facţiunilor care se află la un moment dat în conflict armat, declară că motivul pentru care au ridicat armele este fie acela de a apăra ordinea constituţională, fie de a elimina excesele oligarhiei.

BIBLIOGRAPHY

Abbamonte, Giancarlo; Miletti, Lorenzo; Buongiovanni, Claudio, *Le allocuzioni alle truppe nella storiografia antica*, în Giancarlo Abbamonte, Lorenzo Miletti, Luigi Spina (coord.), *Discorsi alla prova. Atti del Quinto Colloquio italo-francese Discorsi pronunciati, discorsi ascoltati: contesti di eloquenza tra Grecia, Roma ed Europa, Napoli - S. Maria di Castellabate (Sa) 21 – 23 settembre 2006*, Giannini Editore, Napoli, 2009, pp. 29-86.

Albertus, Josef, *Die Parakletikoi in der Griechischen und Römischen Literatur*, Editura K. J. Trübner, Strassbourg, 1908.

[45] Şi Caesar folosise sloganul luptei împotriva oligarhiei la declanşarea războiului civil: Caes., *BC*., 1, 22, 5: *Se non malefici causa ex provincia egressum sed uti a contumeliis inimicorum defenderet, ut tribunos plebis in ea re ex ciuitate expulsos in suam dignitatem restitueret, ut se et populum Romanum factione paucorum oppressum in libertatem vindicaret.*

[46] William W. Batstone, *The Antithesis of Virtue: Sallust's "Synkrisis" and the Crisis of the Late Republic*, în „Classical Antiquity", 7/1, 1988, pp. 1-29. Special pentru portretul lui Caesar: Mădălina Strechie, *Imaginea lui Caesar la Sallustius*, în Quaestiones Romanicae, 5. Lucrările Colocviului internaţional Comunicare şi cultură în România europeană (ediţia a V-a / 24-25 iunie 2016), Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2017, pp. 160-166.

[47] Dana Dinu, *op. cit.*, p. 14.

[48] Tărnăuceanu, Claudia, *O interogaţie ciceroniană preluată de Sallustius*, în „Studia Universitatis Petru Maior. Philologia", 13, 2012, p. 115-118.

[49] Sall. Cat. 52.11: *iam pridem equidem nos vera vocabula rerum amisimus: quia bona aliena largiri liberalitas, malarum rerum audacia fortitudo vocatur, eo res publica in extremo sita est*. Pentru comentariul pe larg al pasajului v. Hannah Cornwell, *Pax and the Politics of Peace. Republic to Principate*, Oxford University Press, Oxford 2017, pp. 49-50.

Batstone, William W., *The Antithesis of Virtue: Sallust's "Synkrisis" and the Crisis of the Late Republic*, în „Classical Antiquity", 7/1, 1988, pp. 1-29.

Bechet, Florica, *Neque laeta atque incruenta victoria*, în Mădălina Strechie (coord.), *Războiul, arta zeilor şi a eroilor, Lucrările Colocviului internaţional Receptarea Antichităţii greco-romane în culturile europene, Ediţia a VIII-a, Craiova, 28 mai 2016*, Editura Universitaria, Craiova, 2016, pp. 102-108.

Broughton, T. Robert S., *The Magistrates of the Roman Republic 99 B.C.-31 B.C.*, Vol. 2. (Philological Monographs, 15), American Philological Association, New York, 1952.

Brennan, Terry Corey, *The Praetorship in the Roman Republic*, 2, Oxford University Press, Oxford, 2000.

Canfora, Luciano, *Thucydides in Rome and Late Antiquity*, în Antonios Rengakos, Antonis Tsakmakis (coord.), *Brill's Companion to Thucydides*, Editura Brill, Leiden-Boston, 2006, pp. 721-754.

Cornwell, Hannah, *Pax and the Politics of Peace. Republic to Principate*, Oxford University Press, Oxford 2017.

Dinu, Dana, *Structurarea antitetică a filosofiei morale salustiene în* De coniuratione Catilinae, în Analele Universităţii din Craiova. Seria Ştiinţe Filologice. Limbi şi Literaturi Clasice, 3,/1-2, 2006, pp. 9-21.

Earl, Donald C., *The Political Thought of Sallust*, Cambridge University Press, Cambridge, 1969.

Gerrish, Jennifer, *Sallust's Histories and Triumviral Historiography. Confronting the End of History*, Editura Routledge, London-New York, 2019.

Iglesias Zoido, Juan Carlos, *The Battle Exhortation in Ancient Rhetoric*, în „Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric", 25/2, 2007, pp.141-158.

Grillo, Luca, *Speeches in the Commentarii*, în Luca Grillo, Christopher B. Krebs (coord.), *The Cambridge Companion to the Writings of Julius Caesar*, Cambridge University Press, 2017, pp. 131-143.

Hellegouarc'h, Joseph, *Le vocabulaire latin des relations et des partis politiques sous la République* (Publications de la Faculté des Lettres et Sciences Humaines de L'Université de Lille, 11), Editura Les Belles Lettres, Paris, 1963.

McGushin, Patrick, *C. Sallustius Crispus, Bellum Catilinae. A Commentary* (Mnemosyne bibliotheca classica Batava. Supplementum , 45), Editura E. J. Brill, Leiden 1977.

Morrell, Kit, *Pompey, Cato, and the Governance of the Roman Empire*, Oxford University Press, Oxford, 2017.

Pagan, Victoria Emma, *Conspiracy Narratives in Roman History*, University of Texas Press, Austin, 2004.

Paladini, Maria Luisa, *Osservazioni ai discorsi e alle lettere del sallustiano "Bellum Catilinae"*, în „Latomus", 20/1, 1961, pp. 3-32.

Strechie, Mădălina, *Imaginea lui Caesar la Sallustius*, în Quaestiones Romanicae, 5. Lucrările Colocviului internaţional Comunicare şi cultură în România europeană (ediţia a V-a / 24-25 iunie 2016), Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2017, pp. 160-166.

Syme, Ronald, *Salluste*, Traducere în limba franceză de Pierre Robin, Presses Universitaires de Franche-Comté, Besançon, 1982.

Tărnăuceanu, Claudia, *O interogaţie ciceroniană preluată de Sallustius*, în „Studia Universitatis Petru Maior. Philologia", 13, 2012, p. 115-118.

Zmeskal, Klaus, Adfinitas. *Die Verwandtschaften der senatorischen Führungsschicht der römischen Republik von 218-31 v. Chr. Bd. 1. Alphabetischer Katalog, Anhänge, Gestiftete Verwandschaften, Stammtafeln*, Editura Karl Stutz, Passau, 2009.

IN THE OTTOMAN WORLD

Carmen Dărăbuș

Assoc. Prof., PhD, Technical University of Cluj-Napoca – Baia Mare North University Centre

Abstract:The book Tractatus de moribus, condictionibus et nequicia Turcorum by Georg Captivus Septemcastrensispublished in 1481 with a preface by Martin Luther, financed by the Vatican, it is the result of direct experience of the Transylvanian author Georg Captivus Septemcastrensis. The author was a Dominican prelate who spent twenty years in Turkish captivity. The aim of this book was a polemic with the Muslim religion, but he gives a lot of information concerning the ethnology, the history and the sociology, composing a short history of mentalities from compared perspective between Islamic religion and Christianity, very important because he knew the situation by direct knowledge.

Keywords: European mentalities/Ottoman mentalities; Religion; Old Romanian literature.

The official year of birth of Romanian literature, by Scrisoarea lui Neacșu de la Câmpulung către judele Brașovului (Neacshu's Letter from Campulung for the judge of Brashov) it is 1521, about two decades after the death of George from Sebesh. His book is an intensely exploited by Western researchers, but she does not seem to be known by Romanian scientists. Dimitrie Cantemir, who spent some time as a hostage to the Sublime Porte, as was the custom of the time, is the author of an extensive writings on Ottoman Empire, *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman - History of growth and decreases the Ottoman Empire*, written in Latin (*Historia Incrementorum atque Decrementorum Aulae Othomanicae*), but he makes no reference to the book of the Transylvanian, as will not make neither Nicolae Iorga latter, when he spend, in 1906, some weeks in Istanbul in documentation purposes for the book *Istoria Imperiului Otoman* (*History Of The Ottoman Empire*)published originally in German, with the title *Geschichte des Osmanischen Reiches*:"In European history, the Treaty was the subject of many academic debates.Romanian historians, however, preferred other writings about Turks, like those of Cantemir.One reason would be linked to the nature of the Treaty, which is atypical and that forces the reader to rethink everything they knew until that point,sometimes a hard thing even for a historian with a certain intellectual consistency"(Coldaș 2017). Old Romanian literature does not necessarily include the writings of Romanian expression, but also the writings belonging to scholars in the provinces which have become Romanian, in Slavonic writings in Greek and in Latin.Also, it is the opening of Romanian culture towards experiences of knowledge and universal expression: "Romanian Literature has never had a closed horizon. Even in the feudal era, literature so rich in translations and adaptations of popular books in Romanian attest - by its sources - links to both the oriental treasure, as well as at Western romance novels, is whether these books have penetrated to us through neo-Greek literature, South-Slavic literatures, or directly from Italian literature in particular "(Papadima 1972: 11). European humanism is known by Romanian historians especially through the Polish culture, and the boyar Constantin Cantacuzino studies in Italy[1]. These contacts have increased as many of the writers and scribes in the next centuries, especially during the 19th century, studied in other parts of Europe, in Italy and France, in former Austro-Hungarian Empire, importing, in a creative way, artistic and ideological streams.

[1]Cf. Ovidiu Papadima in „Deschideri spre literatura europeană" from *Istoria și teoria comparatismului în România,* București, Ed.Academiei R.S.R., 1972.

The book published in Romanian Edition in 2017, *Treaty on customs, ceremonies and infamy of Turks* by Georg Captivus Septemcastrensis, originally known as "The anonymous fromSebesh (Mühlbach, the German name of the Transylvanian town), "The Student Romosan", "George of Hungary" (Transylvania, at the time, belonging to the Hungarian Crown Principality);this is the first translation from Latin in Romanian language, which includes the Introduction of Martin Luther from 1530. A copy of the first edition is located at the British Museum and includes a manuscript entitled *Editum per fratrem Georgium de Ungaria,* fact confirmed by Sebastian de Olmeda in *Chronicle of the Dominican community,* theauthor belonging to this religious order, by the way. Born in 1422 in Romos, a village 50 km faraway from Sebesh, George dies in 1502,being buried alongside the painter Fra Angelico in the Dominican Church of Santa Maria sopra Minerva. His homeland having a multinational character, under the leadership of John Hunyadi, his ethnic origin remains uncertain, the assumption being that he could be Romanian, Hungarian or Transylvanian Saxon. He moved in Sebesh at the age of fifteen to attend the school of the Dominican monastery,at sixteen years falls into captivity after the Turkish siege of the fortress.he is sold as a slave n Edirne (Adrianople) and thus arrives in Anatolia. After several unsuccessful escape attempts, with resignation he spends twenty years in Ottoman culture, alternating the work in households with the work in agricultural, with shepherding and studying Islam religious writings.Is increasingly interested in Islam, especially of dervishes' practices and their ritualistic dance, Mevlevi, where he confesses that he had found common elements with Christianity; a big part of the book is devoted to theological polemics, comparative studies of the two religions, even having moments when he sees in Islam a superior religion by simplicity, but latter the is concluding that it is a religion guided by perfidy, proclaiming the superiority of Christianity: "In fact, it is this good dosage between criticism and praise for Luther was an argument that the work to be reprinted"(Conțac 2017). After he manages to escape from the Ottoman Empire, liberated by the last owner whom he asks permission to go in the aim to consolidate his studies at the Dominicans from Greek Islands - islands which was under Genoese driving for a period - and with the promise that he will return, it is possible that he was gone, briefly, in Transylvania, then its presence is recorded at the Dominicans from Greek Islands, Pera and Kios, and then he moved to Rome, under papal protection.On this island he is writing *Tractatus de moribus, condictionibus et nequicia Turcorum*, appeared in 1481, with funding from the Vatican,after the blood bath in which the city of Otranto has been drowned with the ottoman landing.He is considered, at the time, the best specialist in Islam, given his long experience in the middle of the Ottomans:then cherished for his intellectual realizations, brought him a good knowledge of the habits and mores of the place, and so thorough learning of Qur'an, at one point it is proposed to teach in a madrasah [Muslim educational institution]" (Tartler 2018). For the most part, the Treaty is one theological, but the author used information from ethnography and ethnology, sociology of religions observations in order to consolidate the theological arguments, and to decorticate the apparently charm, the seductiveness of Islam.

"Visiting the worlds, as well as visits to some individuals, or in some places may have different purposes, such as collation of information, profit or pleasure. Sometimes we content with a general recognition of a territory; sometimes we pass directly to review a well known detail.To read a text in order to learn to orient ourselves in the world described by him is not the same as accepting a world in order to explore and to taste sample text"(Pavel 1992: 119) - in this case do not fall off the author's intent any of stir pleasure reading, but, instead, it's transparent the sharing of experience lived in practical purposes, in a period of Ottoman expansion which the author intuited it during his stay in the Empire,expansion to which will found the source exactly in the Muslim religious teachings. The book begins with a brief overview of the situation of Christian Europe and the Ottoman Empire on a polemical tone in relation to Islam, ending up to see a "dangerous sect", a "Church of Antichrist",after he was left temporarily, seduced, by her mendacious simplicity and humility, dying and reviving a few times:"If a sheep can't live for an hour between wolf paws, because between them is a natural enmity, how does a Christian could live in the Turk's hands, because the enmity between them is over a fire or spirits?" (Captivus Septemcastrensis 2017: 53).

The long experience of insider knowledge makes him conclude that between the ways of life there can be reconciliation.Firstly, he remarks the predator spirit of Turks, for which to rob at least once a year became a ritual.Special importance attaches to horse care that "they do all the work on horseback"(Ibidem: 59), and in the interval between a rushing and another they hearty feed on themselves and their horses, they ensure about a good physical condition for a new incursions of predators.The aim of invasions is the rapture of Christians which make them slaves and sell them depending on market requirements.The image presents the tragic, the fully degradation to which they are subjected: "There are required to step naked in front of everyone, to run, walk and jump to see clear which one it's healthy or not, male or female, old or young, Lady or bitch; [...] There it is sold the son under the distraught eyes of mother "(Ibidem: 63), the wife is sold, under the eyes of her husband, to another man, sugar baby is removed from the parent, and given to someone else - all feelings are butchered and the servants are living other kind of death than the physical one. The Ottomans avoid the bloodshed not from the humanitarian spirit, but also because they prefer to have serfs, to pay tribute for masters, the true crime being the murder of spirit through forced conversion. The desire to have salves includes all social classes, so that families of modest means have in possession a few menservants who do all the work,from domestic chores to the chores of field and at shepherding , as the author himself has experienced them all.Muslim world avoids any ostentation, from the soundtrack to the gesture, cultivates a prudent discretion: horses are geldings, they do not have saddle horses ornaments that could attract attention, in a visual or hearing way, guns are holed in saddlebag transported by the camels and mules, horses don't do jumps, nor go to the trap.The Sultan goes accompanied at the mosque or at public affairs with two servants, and nobody manifests noise at his sight. Garments and horses with that come out in the world do not have any distinctive signs; the pomp it is reserved exclusively to private space. Hygiene is a distinct preoccupation: "In their homes, where they eat, do not allow to enter no chicken or dogs and, if by mistake a dog or a chicken touch any dish or pot, they never eat of it"(Ibidem: 79).Before sacrificing poultry, this one it is isolated and fed a week with grain. Any animal should be slaughtered with sword or with another iron object and immediately emptied of blood. When they are praying, their body must be fully clean;they don't drink wine and I don't eat pork because these are impure foods. Before prayer, they are doing a „triple ritual washing“: they spray with water body, making sure that each part of the body is touched in order to fully achieve the prayer’s goal; they shave of hair all over the body, excepting the beard (the men) and the hair (the women); they practice circumcision, they cut the nails of the hands and feet. The second ritual washing belong of organic requirements: "After any natural contamination, it is not allowed to speak with someone, or to let be seen by someone","even if they flatulate” (Ibidem: 80, 96), only after they have washed by immersion in water at least once were sprayed. According to the socio-material condition, Muslims have used extensively the bathrooms or they have at least a hidden place in the house where they perform a minimum of cleaning the body and especially hands. The third ritual washing, *aptaz* or *adbas*, it’s about to clean the five organs of the senses-the hands, arms, mouth, nose, eyes, ears, legs, buttocks.

In the same area of simplicity it is the architecture: the Turks have not any interests for sumptuous houses, so the wealthy people prefer simple houses of wood and clay.The stone buildings are intended just for religious places, public baths, highly senior dignitaries (their homes become true institutions).They scorn the importance gave by Christians to the solid walls and to the building: "Those miserable Pagans think that they can live forever?" (Ibidem: 80).In summer, many prefer to live in the wild, in tents, regardless of social rank. Because the livestock-breeding is the basic occupation, they are moving in different places having as aim to plunder; houses and buildings are, for them, non-sense vanity. The way how Christians decorate their churches stir up the revolt of Muslims, who call Christians "Idolaters submissive to the devil"(Ibidem: 81). Those who play for real money gambling are harshly punished. The presence of own marks on arms, blazons, using the signet rings it is also a sign of great Christian vanity; ringing the church’s bell is strictly forbidden for the Christians in the Ottoman Empire. Chairs indicating the social rank, the special chairs in pew are a sign of pride, so that, regardless of rank, Muslims place themselves on

earth or on floor, as a statement of the fact that all men are equal. In house and in sacred places it enters barefoot.For reasons of hygiene or health, are admitted warm woolen bedding, or on rush, or on reed, "high headboards and, for women, especially some brackets named *baschmag*, which protects it from dirt and moisture. In general, the table is "made mostly on unwrought deer leather, rather round shape,wide four or five slaps,with all-around iron hoops through which are some webbing, as at knapsack, with which it closes, it opens and it transports" (Ibidem: 82). „All these observations are dealt in the simplicity key code practiced by Islam to the level of everyday life.

The author identifies four elements -"grounds", as he called in the 11th chapter, and which, at the beginning, make Islam look as an attractive religion: 1) the enthusiasm with which start at war as at a party,but in a perfect discipline. Instead of flags, they use long javelins "having in the top, hanged, bonnets of a certain color,"in order to be recognized as such.Drum and whistle are tools used by *czuubaschi* (tc. *subashi*, police officer)in order to call the soldiers at the war and encourage them. The riders, *czingeri* (tc. *cenkeri*, soldiers), about one hundred in a battalion, are headed by a *tscheribaschi* (tc. *ceribashi*, cavalry officer), and at return always it is organized a strictly census for those which survived. The death on the battlefield its preferred to the death home, because the death soldiers are glorified and even sanctified. 2) The next argument is the victory against Christians, which reinforces the belief in their religion and in their culture; they create poems, and songs which spread quickly in the folk, where they despise Christian and glorify the wins. 3) Demography is enhanced not only by living tribute of slaves whom they kidnap, but also through a marital permissiveness which facilitates the increasing of their tribe, because "each man, by law, can have 12 wives, and maidens how many and how many he's liking, without number and without account"(Ibidem: 86), their descendants having equal rights, regardless the mother it is or it is not Consort legitimate. However, human nature it's the same everywhere, so just a few men take "two wives in one House, because of discord and acrimony between them.In the same law, everyone has the freedom to receive, to ward off, to take or not to take a wife, when he likes it, without any restriction "(Ibidem: 86). The *kebin* – the name for conjugal bond - it is absolutely to the discretion of spouse. 4) The large number of conversions from Christianity to Islam is another danger,conversions from all social structures. The Turks offer a great support in every aspect, especially for monks and for priests who converted, for high-ranking persons – intuiting their quality as example, as channels of influence, becoming an example to follow for others.

George Captivus Septemcastrensis identifies himself as "a sort of Easter" at the end of penance -when they go to visit the graves of dead family and of friends, carrying with them food and wishing each other *Baaram gutli oczong* (Happy feast!); this period every year is in a different data, taking into account the solar year, not the lunar year. In this abstinence period, they don't eat and don't drink anything the entire day, but during the night, they eat and they drink without restrictions. At the place of high esteem are kept those who arrive to visit the tomb of Mahomet, at Mecca (Mekiia); they are named *hatschilar* and they have privileges at an eventual lawsuit their testimony is three times more important than a person who has not done this pilgrimage. There are two kinds of halts in the way to Mecca: one is in caravan-seraglios, inns with large rooms; the others are *imaret* (canteen for the poor), built by Kings and those of high rank. These shelters ensure free nutrition for travelers at the first pilgrimage; the students and priests, before feasting, officiating at a religious service dedicated to the man who financed the place. The Empire has many gymnasiums where it learn civil laws, and those with good results they are getting high ranks (*muderis*); lower ranks are called *minetschum;* the third category, *tanisman*, is most modest, limited to knowledge of the Qur'an and the ceremonies related to laws.Judges scribes or lawyers (solicitors) are called *calife.*

The author confessed that he entered himself into the depth of religious teachings of Islam and had come to be treasured for this, he was composing texts and "many people considered Saints, preaching before people, have learned from my sermons"(Ibidem: 165), raising the worth in the eyes of the last master,at whose home he stayed and it will free him, temporarily, in the aim to perfect the theological science - opportunity to escape permanently from the Ottoman Empire.Priests do not have special powers, "not caring for the soul, for the confessions, for religious

mysteries, don't care about visiting those helpless, about burying the dead, nor have great care of mosques, with relics and treasures and sacred vessels and altars: none of this it is not in their charge.Their religious places may not become impure, losing clearness, because there have not acquired it "(Ibidem: 99). Between the priests and the people, between places of worship and private houses there are notable differences. The priestsdo not have a special time dedicated to research books, to reflection and to the drafting of the mass, because they have the same family, the same obligations and occupations as ordinary people.They deal often with the trade and usury, with hunting and livestock-breeding, with games, because nothing is forbidden, they have no special status approved; these facts revolt the author who confesses that he concentrated this information because "I'm ashamed and I'm loathe to say in detail what I see and I hear about it"(Ibidem: 99).However, in Chapter 20, *Despre motivele care ne țin departe de rătăcirea turcilor* (*About the reasons which kept away from the Turks wandering*) The author speaks of the custom of priests to write, for money, letters of release from bondage to fugitives, letters for divine protection for the soldiers on the battlefield (letters called *haymayly*), they do unfair trade – all these are practiced especially by the nomad priests,which then disappear.However, in front of people, they build a Godly honest attitude, concerned with the good of others. Miraculous deeds are remembered about that people spoke, the belief in the existence of supernatural phenomena and the existence of some persons having miraculous powers, called *neffes ogli*, about "there were rumors that removes any disease with something taken from their hair and from their garments [...].It say they were born in the miraculous way, without male seed, and that's why all their lives and all their deeds are considered to be miraculous "(Ibidem: 113). Magical practices provoke unrest, but are not punished.

The twelfth chapter, *Despre cinstea femeilor turcilor* (*About the Turks'women honor*), It's a true praise of female in the Ottoman Empire and the opportunity for criticism of the condition of women in Christianity.Thus, the woman in Christian Europe is the object of thanks to the soul and for "the obscene regard", and men use their wives "as some whores", while the role of men should be to continence of natural women predisposition for fornication. The mystery of marriage is broken in every moment, by the mere fact of their appearance that they spark the senses. Conservative and patriarchal vision pervades the text with the colors of the religious sermon:"O, species of women, most unfortunate of all! Do you think that you keep the marriage covenants when you commit adultery every time you show your naked chest to the obscene regard of the others, your eyes which tempt your kind face, your neck, and your sparser hair?" (Ibidem: 89).Through this approved exposure, husband turns to pimp and devilish tool.

In the mentality of the author (as well as, to a large extent, by the way) is, in turn, naturally, you use the woman as an object which is to procreate; Turks "don't feel an extraordinary love to any of them. All are used equal to make and grow kids" (Ibidem: 89-90).The fact that women's faces are covered, outside the house and in the house in the presence of others, is a sign of great virtue and a healthy cultivation of simplicity.On the covering over the head they are wearing veils with twisted heads. The common women leave discovered the eyes, but those having superior social condition cover the entire face, because those fine materials from which they are made the veils allow seeing, but they cannot be seen. Women do not have access at public meetings, cannot sell or buy something, are not allowed to ride, in the mosques enters only women of high social condition, in Friday (holy day for Muslims) and have a place away from men.There are extremely rare cases when a man talks, in public, of a woman.Because the men are missing a lot, missing, occupied with the war or with the other wives,they have eunuchs which supervises carefully the conduct moral of the wives in their absence. Customs compliance is strict, since the engagement, in order to ensure the preservation of conventions:"Once the engagement it is perfected between the son of someone and the daughter of the other one, never, since the day of wedding, the fiancé don't dare to speak with his fiancée or with her family and friends, but he is keeping away from them, as it possible, and he is blushing of shame in a fortuity meeting. The same thing it is respected by the fiancée concerning his parents and his entourage (Ibidem: 91). The angle from which the author examines these aspects belongs to an Oriental mentality, patriarchal, resistant face to face with the Renaissance transformations.

George Captivus concluded that the Muslim religion is "from far more appealing through ceremonies and habits than our religion, even that of the pious of clerics (Ibidem: 173),observing the value of rituals and ceremonies at the social level.For the masses, the deep assuming of faith is harder,many people cannot investigate the religious texts because of the high degree of illiteracy; instead the Oriental religion satisfy in a high level the anthropological need for spectacle of the human being. Through the practice of rituals and customs, they feel part of this show.The book has an important documentary value, is part of the universal knowledge as regards the organization of the society, which is located at the junction of the East with the West, when the history of humanity is divided into two: what existed before and after Renaissance:"Historical Progress consists of efforts aimed at shaping and organizing the reality. Historical progress is the area of rationality, of pleasure and of developments, where the supreme law is the law of subordination:the details should become part of totality, individuals become part of the communities, and environment and subjectivities must be harmonized, for the sake of pleasure and desire dictates. The universe is reconstructed and standardizes all broader areas.The evolution emerges as an embodiment of goodness and hypotactic strategies constitutes the substance itself of history "(Nemoianu 1997: 187). The theme of the report of Christianity/Islam remains one of date, because Europe was invaded beginning with the Middle Ages, in Balkans by the Ottomans, and the Iberian Peninsula by the Saracens, in a clash of civilizations for hundreds of years.

BIBLIOGRAPHY

Captivus Septemcastrensis, Georg („Anonimul din Sebeș"), *Tratat despre obiceiurile, ceremoniile și infamia turcilor,* București: Humanitas, 2017. Traducere de Ioana Costa. Studiu introductive de Constantin Erbiceanu.

Dărăbuș, Carmen, *Viziune comparatistă în* ***Tratat despre obiceiurile, ceremoniile și infamia turcilor*** *de Anonimul din Sebeș* în „Memoria ethnologica", nr. 66-67/2018.

Istoria și teoria comparatismului în România (coord. Al. Dima și Ovidiu Papadima), București: Editura Academiei R.S.R., 1972.

Nemoianu, Virgil, *O teorie a secundarului*, Bucureși: Univers, 1997, traducere de Livia Szàsz-Câmpeanu.

Pavel, Toma, *Lumi ficționale,* București: Minerva, 1992, traducere de Maria Mociornță.

Webs:

Coldaș, Claudia, „« Anonimul din Sebeș » și dialogul dintre lumea creștină și cea islamică din secolul al XV-lea", în „Societate și cultură", http://societatesicultura.ro/2017/12/anonimul-din-sebes/, 2017.

Conțac, Emanuel, „« Tratat despre obiceiurile cremoniile și infamia turcilor » sau despre ciocnirea civilizațiilor în zorii modernității", în „Contributors", http://www.contributors.ro/cultura/%E2%80%9Etratat-despre-obiceiurile-ceremoniile-%C8%99i-infamia-turcilor%E2%80%9D-sau-despre-ciocnirea-civiliza%C8%9Biilor-in-zorii-modernita%C8%9Bii/ , 2017.

Tartler, Grete, „Meridiane : o prefață de Luther la scrierea unui transilvan", în „România literară", http://www.romlit.ro/o_prefa_de_luther_la_scrierea_unui_transilvan, 2018.

ROMANIAN-SPANISH DIPLOMATIC RELATIONS IN THE 30S

Brigitta Lutyan

PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract: The interwar period was intense for its great diplomats. The continuing threat from the revisionist states and the fear of a new war created the need of mutual alliances. Romania as a new state born after the Paris Peace Treaties (1919-1920) was in constant search of developing its diplomatic network. Even though Spain was not considered a priority for the Romanian International Affairs the common Latin origin always represented a strong bond between the two nations. The third decade of the Twentieth century was extremely difficult for Spain due to the Civil War. What was Romania's reaction in front of the outbreak the Spanish War in July 1936? How did the war affect the official diplomatic relations between Bucharest and Madrid? Did Bucharest change its attitude towards the Second Spanish Republic or was it constant? How did the evolution on the Spanish battlefield influence the Romanian decisions on Spain? The present article offers answers to these questions, presenting the bilateral relations between Spain and the Kingdom of Romania in the 30s, emphasizing the Romanian attitude towards the Spanish Civil War.

Keywords: interwar period, Spanish Civil War, Republican Government, Nationalist Government

I. Relațiile româno- spaniole la începutul anilor '30

Relațiile diplomatice dintre Spania și România în perioada interbelică au fost liniare. Raportul dintre cele două țări nu a fost intens, din cauza situației interne dificile din ambele țări, dar în special în țara Iberică. Între 1923-1930 Spania a fost condusă de dictatura lui Miguel Primo de Rivera, dar înlăturarea lui și proclamarea Republici nu a adus stabilitatea sperată. A Doua Republică Spaniolă s-a confruntat cu instabilitate politico-socială gravă. În perioada 1931-1939 s-au succedat 15 guverne republicane, cel mai longeviv fiind primul guvern Azaña, care a condus țara timp de doi ani, iar pe polul opus s-a plasat guvernul prezidat de Martinez Barrio, din iulie 1936, care nu a rezistat decât 12 ore[1]. Problemele interne grave cu care se confruntase Spania, rebeliunile, grevele, creșterea anarhismului nu au facilitat politica externă. În această perioadă direcția politicii externe spaniole s-a orientat către Liga Națiunilor de unde aștepta sprijin și legitimare. Astfel Europa de Est, printre care România, nu constituiau prioritate pentru Madrid. Nici tensiunea internă din România după lovitura regelui Carol II nu a facilitat adâncirea cooperării dintre cele două națiuni latine. Acesta nu însemna însă că relațiile diplomatice ar fi fost distante, dar în această perioadă relațiile s-au materializat în special pe plan cultural și comercial. Pe 31 mai 1930 a fost fondată Asociația Prietenii României la Barcelona a cărei președinte a fost ducele de Alba și președinte de Onoare Principele Anton Bibescu[2]. În martie 1934 cele două țări au semnat o convenție comercială pe perioadă nedeterminată, iar pe 26 aprilie 1936 au decis înființarea Camerei de Comerț Hispano-Român la Barcelona[3].

În anii '30 ambasadorul României la Madrid, Ioan Theodor Florescu a informat în mod constanta Bucureștiul de evoluția situației tensionate din Spania. În lunile precedente ale revoltei Theodor Florescu a descris evenimentele negative și acțiunile violente care se petrecuseră la Madrid. În martie 1936 după instaurarea guvernului Azaña, extrema stânga, în frunte cu comuniști

[1] Forrest, Andrew, The Spanish Civil War, Editura Routledge, Londra, 2000, p.21

[2] https://www.icr.ro/pagini/130-de-ani-de-relatii-diplomatice-intre-romania-si-spania, data ultimei accesări 25 aprilie 2020

[3] Ministerul Afacerilor Externe, Insitutul Diplomatic Român, Constantinu, Laurențiu, Matei, Alin-Victor, Șiperco Andrei(eds.), *Documente diplomatice române*, seria II, vol. 18, partea I, Editura Academiei Române, București, 2008, p.702 (în continuare se va cita *Documente române,* seria II, vol.8, partea I*)*

au eliberat din închisori camarazii lor condamnați pentru delicte grave precum tâlhărie, viol și chiar crime. A descris incendiile de biserici, mănăstiri și în general a tuturor clădirilor ecleziastice și atentatele comise împotriva celor pe care i-au considerat fasciști. Combatanții ambelor ideologii extremiste au comis acțiuni agresive[4]. Spania era pe pragul anarhiei și orice eveniment minor, real sau imaginar, năștea violență. Ambasadorul României în telegrama din 5 mai 1936 descria un nou episod din valul interminabil al agresiunilor. La Madrid a fost răspândit zvonul că preoți și călugărițe ar fi împrăștiat prin parcuri bomboane otrăvite ca să omoare copii muncitorilor. Deși guvernul a emis un comunicat oficial prin care a dezmințit zvonul, repercusiiunile nu au întârziat să apară. Trei biserici au fost incendiate la Madrid cauzând rănirea a 40 de persoane. Theodor Florescu încheia această telegramă cu previziunea posibilității declanșării războiului civil în orice moment: *„Un pretext cât de mic poate dezlănțui războiul civil cu toate ororile lui”*[5].

II. Relațiile româno- spaniole în timpul războiului civil

Viziunea reprezentantului României la Madrid s-a adeverit în iulie 1936, când un grup de generali spanioli exilați în Protectoratul Spaniol din Maroc s-a revoltat și a condus o lovitură de stat. În curând au ajuns în Spania peninsulară cu ajutorul avioanelor germane, începând astfel un război fratricid ce a împărțit Spania în două tabere: republicanii, adică cei loiali Guvernului Republican și naționaliștii, adică rebelii în frunte cu generalul Francisco Franco. Revolta s-a prelungit până în 1939, convertidnu-se într-un adevărat război, Deși însuși rebelii s-au așteptat la un război scurt[6], a contribuit intervenția străină: Italiei, Germaniei și Portugaliei de partea naționaliștilor și a Uniunii Sovietice de partea Republicanilor. Ecoul loviturii de stat s-a răspândit în toate țările europene, printre care în România.

Vestea rebeliunii a ajuns la București în data de 20 iulie, prin intermediul reprezentantului României pe lângă Lisabona, Alexandru Duiliu Zamfirescu. Acesta a informat Ministerul Afacerilor Străine (în continuare M.A.S), că ambasadorul României la Madrid nu poate lua legătura cu Regatul României din cauza haosului instaurat la Madrid după revolta generalilor[7]. După acesta Bucureștiul a fost informat prin intermediul reprezentanților săi din capitalele europene. Pe 28 iulie, ambasadorul României la Paris, Constantin Cesianu l-a informat pe Ministrul de Externe al României, Nicolae Titulescu de vizita efectuată de Cardenas, fostul ambasador al Spaniei la Paris, care i-a împărtășit câteva aspecte legate de lovitura de stat. Potrivit fostului ambasador, acțiunea lui Franco a fost îndreptată împotriva guvernului actual. După cum bine a observat diplomatul spaniol, în urma victoriei lui Franco acesta urma să instaureze o dictatură militară, naționalistă. Totodată a marcat prezența străinilor în rândul armatei republicane în special a francezilor, care au oferit republicanilor armamente și muniții precum și ai agenților Moscovei prin rândul comuniștilor[8]. În a doua zi a prezentat poziția Franței în legătură cu neamestecul în afacerile interne ale Spaniei, și a

[4] *Ibidem* p. 404
[5] *Ibidem*, pp. 700-701
[6] Bibliografia despre Războiul Civil Spaniol este vastă. A se vedea: Beevor, Anthony, *La Guerra Civil Española*, Editura Critica, Barcelona, 2005; Bennasar, Bartolome, *Războiul Civil din Spania*, Editura All, București, 2009; Bradley, Ken, *The International Bridges in Spain 1936-1939*, Reed International Books, 1994; Carr, Raymond, *La Tragedia Española. La Guerra Civil en Perspectiva*, Editura Alianza, Madrid, 1989; Graham, Helen, *The Spanish Civil War. A Very Short Introduction*, Editura Oxford University Press, New York, 2005; Howson, Gerald, *Armas para España. La historia no contada de la guerra civil española*, Editura Ediciones Peninsula, Barcelona, 2000; Keene, Judith, *Fighting for Franco. International Volunteers in Nationalist Spain During the Spanish Civil War*, Editura Leicester University Press, 2001; Lannon, Frances, *The Spanish Civil War 1936-1939*, Editura Osprey Publishing, Oxford, 2002; Payne, G. Stanley, *¿Por qué la Republica perdió la Guerra?*, Editra Espasa Libros, Madrid, 2010; Payne, G. Stanley, *Franco. El perfil de la historia*, Editura Espasa- Calpe, Madrid, 1992; Payne, G. Stanley, *The Collapse of the Spanish Republic 1933-1936*, Editura Yale University Press, New Haven și Londra, 2006; Payne, G. Stanley, *The Spanish Civil War, the Soviet Union and Communism*, Editura University Press, New Haven și Londra, 2004; Preston, Paul, *El Holocausto Español*, Editura Debate, Madrid, 2011; Tusell, Javier, *Historia de España en el siglo XX*, Editura Taurus, Madrid, 1998;
[7] Pașcalău, Gheorghe, *România și Războiul Civil spaniol*, Editura Adevărul Holding, București, 2001p. 16
[8] Ministerul Afacerilor Externe, Insitutul Diplomatic Român, Constantinu, Laurențiu, Matei, Alin-Victor, Șiperco Andrei(eds.), *Documente diplomatice române*, seria II, vol. 18, partea II, 1 iulie- 31 decembrie 1936, Ed. Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2010, pp. 153-154 (în continuare se va cita, *Documente diplomatice române*, seria II, vol. 18, partea II)

relevat teama de posibila intervenție a Germaniei și Italiei de partea naționaliștilor dacă Franța ar ajuta Republica[9].

Prima telegramă din Madrid către București a ajuns relativ târziu pe 3 august 1936, ora 12:15. Telegrama a fost trimisă de către consilierul de Legație de la Legația României din Spania, Constantin Zănescu prin care a consolidat spusele ambasadorului de la Lisabona. Capitala Spaniei a devenit câmp de luptă, guvernul central impunând cenzură severă (spre exemplu, convorbirile telefonice și telegramele au fost admise doar în limba spaniolă sau franceză), pentru a controla orice mișcare. Informând despre situația Legației române, aceasta era încă în siguranță în ciuda apropierii cazarmei Montana. Românii din Spania s-au refugiat la Barcelona iar cei care au dorit au putut să părăsească țara cu vapoarele puse la dispoziția lor de italieni. Încă din acest moment, consilierul a afirmat că, oricare ar fi rezultatul conflictului, Guvernul republican nu se va putea menține, urmând ca în Spania conducerea să fie preluată ori de o dictatură roșie ori de una militară[10].

În prima parte a războiului spaniol, Nicolae Titulescu s-a manifestat în favoarea Republicii. Atitudinea pro-republicană a lui Titulescu trebuie privită din perspectiva poziției sale pro-franceze. În primul rând, diplomatul român se temea de efectul domino pe care o victorie naționalistă în Spania ar fi putut avea. Dacă în Spania s-ar fi instaurat un regim pro-fascist, Franța ar fi fost înconjurată de țări cu guverne extremiste. În cazul în care Parisul s-ar fi confruntat cu probleme serioase nu ar fi avut resurse suficiente pentru asigurarea securității Europei inclusiv a României, ceea ce se traducea într-o instabilitate enormă pentru securitatea României[11]. Astfel, soarta ei se juca, deși în mod indirect, și în Spania. În al doilea rând, Titulescu vedea în Republica Spaniolă un posibil adversar al revizionismului german și italian, capabil să atenueze politica agresivă a celor două țări fasciste. Prezența republicanilor spanioli în Liga Națiunilor, organizație internațională importantă pentru Titulescu, era un ajutor pentru politica antirevizionistă a României. Pentru ajutorarea Republicii, Titulescu nu a refuzat să trimită ajutor guvernului republican materializat prin transporturi de armament și muniții. Se spune că ar fi cedat Republicii avioanele comandate pentru Armata Română. Decizia sa a fost aspru criticată de reprezentanții statelor naționaliste, Polonia, Germania și Italia[12].

În ciuda poziției pro-republicane, România a fost presionată de Franța pentru a adera la Comitetul de Neintervenție în Războiul Civil Spaniol. Francezii cereau ca Bucureștiul să susțină inițiativa franco-engleză. În data de 7 august 1936, Legația Franței din București a transmis M.A.S o notă prin care a rugat guvernul român să adere la proiectul de neintervenție[13]. Ministrul de Externe a fusese deja informat despre planul francez prin telegrama emisă de la Paris, în data de 3 august 1936, ora 20:48, de către ambasadorul României la Paris, Constantin Cesianu[14]. Înaintea luării unei decizii, Titulescu s-a consultat cu ceilalți aliați ai săi din cadrul Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice, două alianțe regionale în care România era membră. Astfel a procedat și când Franța a trimis proiectul de neingerență în afacerile spaniole. Prin urmare, a solicitat ambasadorilor români pe lângă Ankara, Atena, Belgrad, Praga, la fel și membrii Legației române de la Paris și Londra, să informeze Bucureștiul cu privire la deciziile luate de guvernele pe lângă care erau acreditați. Odată având răspunsurile, Titulescu a trimis o înștiințare M.A. S. de acceptare a propunerii anglo-franceze, însă a subliniat că *„acest lucru nu împiedică pentru nou obligația de a recunoaște principiul că un Guvern legal să nu poată să primească ajutor din partea noastră”*[15], lăsând astfel deschisă o posibilitate mică pentru sprijinirea Republicii. Decizia a intrat în vigoare pe 18 august, când România a aderat în mod oficial la Comitetul de Neintervenție. Conform textului de aderare, România a interzis exportul direct și indirect, și tranzitul de armament, material de război, aeronave montate sau demontate cu destinație Spania. Rezerva formulată de Ministrul de Externe,

[9] *Ibidem*, p. 160
[10] *Ibidem*, pp.183-184
[11] *Documente diplomatice române*, seria II, vol. 18, partea II, p. IX
[12] Hillgruber, Andreas, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relații germano-române (1938-1944)*, ed.II, Ed. Humanitas, București, 2007, trad. Maria Alexe, p. 56
[13] Pașcalău Gheorge, *op.cit.*, p. 91
[14] *Documente diplomatice române*, seria II, vol. 18, partea II,p. 188
[15] *Ibidem*, p. 210

Nicolae Titulescu, a menționat că aderarea României la Comitet este rezultatul situației excepționale și nu se va considera ca precedent pentru asemenea situații, adică, în cazul în care un guvern legal ar solicita ajutorul României, și dacă această petiție nu se intersecta cu interesele Regatului Român, acesta va considera nul calitatea de membru al Comitetului și va acorda sprijin[16].

Poziția României s-a schimbat față de Republica Spaniolă după demiterea lui Titulescu din poziția sa de Ministru de Externe (29 august 1936), fiind înlocuit cu Victor Antonescu, un om șters, cu o personalitate modestă, dar cu lungă activitate diplomatică în Peninsula Iberică și Franța. Se spunea că alegerea regelui Carol II a căzut pe Antonescu pentru a fi propriul ministru de externe[17]. Odată destituit Titulescu, raporturile dintre Guvernul republican și cel român au început să se detașeze și mai mult. În data de 31 decembrie 1936 a interzis ieșirea cetățenilor români către Spania, cu scopul de a se înrola ca voluntari în Spania, precum recrutarea, plecarea sau tranzitul persoanelor și materialelor către Spania[18]. Decizia a fost întărită prin aderarea României la propunerea engleză care a interzis intrarea voluntarilor pe teritoriu spaniol[19]. Deși Ministerul Afacerilor Interne a dat ordin tuturor autorităților locale să pună în aplicare prohibiția, acesta nu a împiedicat ca mai mulți români să plece în Spania să lupte fie de partea republicanilor (în jur de 500 de comuniști români s-au înrolat în Brigăzile Internaționale), fie de partea naționaliștilor (un grup de opt legionari, în frunte cu Ion Moța și Vasile Marin[20] au luptat în armata națională[21]).

Legătura dintre cele două guverne a fost îngreunată și de alți factori, cum ar fi poziția ambasadorilor. Republica spaniolă, aproape peste tot s-a confruntat cu trădarea ambasadorilor; membrii mai multor legații spaniole din diferite țări, au trecut de partea naționaliștilor[22]. În cazul ambasadorului spaniol la București, putem vorbi despre aceeași poziție: în data de 6 august 1936, Legația Republicii Spaniole, în frunte cu ambasadorul Pedro de Prat y Soutzo, și toți membrii au demisionat, trecând de partea lui Franco[23]. Republica, a trimis un nou ambasador în ianuarie 1937, în persoana lui Manuel Lopez-Rey[24].

După demiterea lui Titulescu, România a menținut relațiile diplomatice cu Republica Spaniolă cu sediul la Barcelona la nivel minim, însă noul Ministru de Externe, Victor Zănescu, probabil la influența regelui, a început să se intereseze față de Guvernul naționalist de la Burgos. Noua direcție a atitudinii României a venit în urma discuțiilor din cadrul Înțelegerii Balcanice. Atât Mica Înțelegere cât și Înțelegerea Balcanică s-au ghidat după politica Marii Britanii. Astfel au făcut și în cazul chestiunii spaniole. Cum naționaliștii câștigau teren, iar teritoriile de unde extrăgeau materii prime pentru exportul englez au ajuns sub ocupația naționaliștilor, Marea Britanie a numit pe 13 noiembrie 1937 un agent britanic la Salamanca, iar Franco a trimis unul la Londra. Influențată de pasul de la Westminster, Mica Înțelegere a decis că statele membre aveau opțiunea de a urma modelul englez, dacă doreau. Decizia rămânea la latidunea guvernelor naționale. România a decis să beneficieze de acest context. În 1938 M.A.S. a luat legătura cu Pedro de Prat y Soutzo aducând la cunoștința lui că România era interesată de trimiterea unui agent și reprezentat în Spania pe lângă Guvernul naționalist. În urma unor schimburi telegrafice pe 3 mai 1938 Ministrul de Externe a lui

[16] *Ibidem,* p. 222
[17] Liciu, Doru, Șerban, Ionuț, „Stabilirea relațiilor între România și Guvernul naționalist spaniol în timpul Guvernului naționalist spaniol în timpul războiului civil", în *Analele Universității din Craiova*, seria Istorie, anul IX, nr. 9, 2004.p. 139
[18] *Ibidem,* p. 124
[19] *Ibidem,* p. 130
[20] Privind voluntarii românii înrolați în Brigăzile Internaționale a se vedea: ***, *Voluntari români în Spania, 1936-1939. Amintiri și documente*, Editura Politică, București, 1971; Roman, Valter, *Sub cerul Spaniei, Cavalerii speranței (Amintiri)*, Editura Militară, București, 1972. Privind prezența legionarilor români a se vedea Keene, Judith, *Fighting for Franco. International Volunteers in Nationalist Spain during the Spanish Civil War,* Ed. Hambledon Continuum, Londra, 2001; Sima, Horia, *Istoria Mișcării Legionare,* Ed. Metafora, 2003
[21] Pașcalău, Gheorghe, *op.cit,* p. 210
[22] Howson, Gerlad, *Armas para España. La historia no contada de la Guerra Civil española*, Ed. Peninsula, Barcelona, 2000,p. 42
[23] Pașcalău, Gheorghe, *op.cit.,* p. 18
[24] *Ibidem,* p. 22

Franco informa Bucureștiul că îl numea pe Prat y Soutzo drept agentul general al Spaniei[25], iar pe 8 aprilie, România l-a trimis pe Jean Pangal ca agentul general al României pe lângă Burgos[26]. Numirea lui Jean Pangal în funcția de agent al României nu a fost întâmplătoare; era un pas bine calculat al regelui. Jean Pangal avea legături strânse cu masoneria română, fiind membrul Lojei Române. Conform calculelor regelui, Pangal putea întări legăturile cu membrii masoneriei spaniole din Guvernul naționalist și astfel să pună bazele relațiilor dintre cele două guverne[27].

Situația a devenit critică pentru republicani la mijlocul anului 1938. Naționaliștii au reușit să taie Spania în două și să izoleze Catalonia. Pentru Europa a devenit clar că victoria lui Franco era doar o chestiune de timp. Statele care nu recunoscut încă guvernul naționalist s-au gândit din ce în ce mai serios la trecerea la următorul pas. România a așteptat deciziile Marii Britanii, Franței și a țărilor din Înțelegerea Balcanică, respectiv hotărârea statelor Micii Antante. Pangal a militat pentru rapida recunoaștere a lui Franco, în timp ce celălalt reprezentant al României milita pentru amânarea acestei decizii, pentru a rezolva problema refugiaților[28]. România a fost printre țările a cărei Legații a oferit azil cetățemilor în total pentru 690 de cetățeni spanioli, printre care copii, femei, bărbați, tineri și bătrâni[29].

III. Concluzii

Relațiile diplomatice româno-spaniole din ultima decadă a perioadei interbelice au fost marcate de izbucnirea Războiului Civil din Spania. Până 1936 raporturile dintre cele două națiuni au fost bune, deși nu intense și s-au rezumat la schimburi comerciale și culturale. Izbucinrea războiului din iulie 1936 nu a întârziat să aibă repercusiuni și la nivelul relațiilor bilaterale. În primele două luni ale războiului România, datorită politicii pro-franceze ale lui Nicolae Titulescu, a dovedit o oarecare simpatie față de Guvernul Republican, prin sprijinirea trupelor guvernamentale. În ciuda simpatiei, la influența Franței și a organizațiilor regionale din care făceau parte, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, Ministrul de Externe a decis să se ralieze la politica de neimxtiune în afacerile spaniole. De acum înainte relațiile bilaterale au fost modelate după deciziile luate de statele din sistemul din alianțe din care făcea parte România.

Atitudinea României a fost influențată de factorii externi, care s-au resimțit și la nivelul relațiilor bilaterale. În această perioadă, Bucureștiul, putem considera, că a dus o politică dual; pe de o parte, în primi ani ai războiului, a menținut legăturile cu Guvernul Republican, dar începând cu sfârșitul anului 1937, urmând modelul englez și al celor două alianțe regionale, a inițiat stabilirea relațiilor cu guvernul naționalist al lui Franco. Victoriile trupelor naționaliste și apropierea de Madrid a trupelor naționaliste au condus la stabilirea relațiilor doar cu guvernarea naționalistă. Din anii 40 urma să sr deschidă o nouă etapă în istoria relațiilor bilaterale româno-spaniole.

BIBLIOGRAPHY

- Constantinescu, Codruț, *Regatul Român și Războiul Civil spaniol,* 21 februarie 2013, www.revista22.ro

- Doru Liciu, *690 de refugiați spanioli salvați de drapelul românesc la Madrid*,www.historia.ro

- Forrest, Andrew, The Spanish Civil War, Editura Routledge, Londra, 2000

[25] Liciu, Doru, Șerban, Ionuț, *op.cit.*, pp. 141-142
[26] Pașcalău, Gheorghe, *op.cit.*, pp. 39-41
[27] Liciu, Doru, Șerban, Ionuț, *op.cit.*, pp. 143-144
[28] Constantinescu, Codruț, *Regatul Român și Războiul Civil spaniol,* 21 februarie 2013, http://www.revista22.ro/regatul-roman-si-razboiul-civil-spaniol-3942.html, data ultimei accesări 25 aprilie 2020
[29] Doru Liciu, *690 de refugiați spanioli salvați de drapelul românesc la Madrid,* http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/690-refugiati-spanioli-salvati-drapelul-romanesc-madrid, data ultimei accesări 24 aprilie 2020

- Hillgruber, Andreas, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relații germano-române (1938-1944)*, ed.II, Ed. Humanitas, București, 2007, trad. Maria Alexe

- Howson, Gerlad, *Armas para España. La historia no contada de la Guerra Civil española*, Ed. Peninsula, Barcelona, 2000

- Liciu, Doru, Șerban, Ionuț, „Stabilirea relațiilor între România și Guvernul naționalist spaniol în timpul Guvernului naționalist spaniol în timpul războiului civil", în *Analele Universităţii din Craiova*, seria Istorie, anul IX, nr. 9, 2004

- Ministerul Afacerilor Externe, Insitutul Diplomatic Român, Constantinu, Laurențiu, Matei, Alin-Victor, Șiperco Andrei(eds.), *Documente diplomatice române*, seria II, vol. 18, partea I, Editura Academiei Române, București, 2008

- Ministerul Afacerilor Externe, Insitutul Diplomatic Român, Constantinu, Laurențiu, Matei, Alin-Victor, Șiperco Andrei(eds.), *Documente diplomatice române*, seria II, vol. 18, partea II, 1 iulie- 31 decembrie 1936, Ed. Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2010

- Pașcalău, Gheorghe, *România și Războiul Civil spaniol*, Editura Adevărul Holding, București, 2001

- www.icr.ro

THE ETERNAL CROSS AND THE LIGHT OF CRESCENT MOON, MEDIEVAL WAKING OF FAITH IN THE CAROLINGIAN PERIOD (STUDIES OF POPULAR LITERATURE AND ATTITUDINAL ANTHROPOLOGY)

Ştefan Lucian Mureşanu

PhD., "Hyperion" University of Bucharest

Abstract: In the Carolingian medieval society, especially in the life of seigniors, in which fermented the new and young nobility, the king came on first place in the social pyramid. On the second place, there were great seigniors and the clergy, concerned, in particular, of wars and intrigues because the troubled diplomatic relations of that time did not mean much for two powerful sovereigns. Their intention was to conquer, aggression, which could prove physical strength of the opponent, force that dominated the long historical period of the Middle Ages. This was expressed through the chivalric school concept, through adversity and violence, another theme subject of our research in epic Romanian and French popular literature. The conflicts constituted the source of intrigues, of disobedience, with singers which recited war poems at parties, to entertain their masters.

In the study of medieval literary creation of the period between the eighth century and the fifteenth century, we find two clear guidelines: a literature expressing concepts, ideals, tastes of the feudal man, and a literature expressed in the forms accepted by the progressive class of that era, literature that will include several popular elements.

Keywords: cross, crescent moon, fish, Christ, Mohamed

Motto: We both read the Bible day and night, / but you read black where I read white.
(**William Blake**)

Eternal Cross and *The Light of Crescent Moon(Half-moon)* two insignias of earthly world,

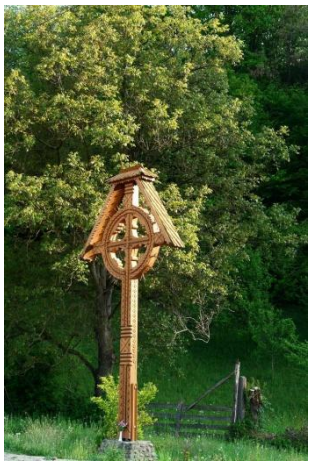

of the suggestive name like gesture of binding by the conjunction *and* of two tangent symbols of human spirituality. An unique *Universal Creator* separated like the wishbone of the lane of men`s desire to distinguish a play of shapes of those who wanted for themselves to be the scourge of God. And as a missunderstanding of interreligiosity, both Jesus Christ and the Prophet Mohamed belonged to the same arabic world, of the same spirit of the ancient belief in the Great Creator. The God`s son will abolish the polytheism and will cnsolidate the faith in a single god, desire shared, five centuries later, also by Mohamed as founder of a monotheist religion. The adepts of these believes were devoted to defend two places marked spiritually: the *Holly Tomb* from Jerusalem and the city of *Mecca*.

The time didn`t linger on painful trials that have passed, kiking awfully those related to the cross or even the admirers of half-moon; the roller passed over the Christians, cursed by the nature law to be the most persecuted both by those having other religions and those prelates proclaimed overnight to be defenders of Gospel Word.

In the early Christianism, the cross, like painful method of execution, was avoided by Christians as a sign of devotion in Christ, in favour of other symbol, that of a *Fish* (Ichtys), frequently mentioned in Gospels. In the most part of his short earthly life, Jesus has preached in Galilea, a region bathed by waters, full of fish, where frequently the relation between the apostles and the faithful people was compared to that of fishermans and fish. Besides, the converted faithful people were called *pisciculi* (the latin root of the word that means fish). The symbol of fish was to

represent the connexion between the existential conscious and the concept of Christianism. The greek insignias were to help them to recognize each other, deciphering the acrostih *IXTYS*, „Ichtis" written in Greek ΙΧΘΥΣ. ΙΧΘΥΣ: Iota I=Jesús, synonim to the namr Iesous (Jesus) or *CHristos* (Christos) *Theou* - Theta Θ=Theou (de Dios – God), ***U**iou* - Ípsilon Y=Uios (Hijo – Son) and Sigma Σ=Soter (Saviour). During the awful roman persecution, the fish was used by Jesus`s adepts as a password, a recognitin formula that these ones belonged to the Christian religion. If two foreigners were meeting and they weren`t sure about the religion of the other, one of them was drawing a circle arch, and the second was completing it with another arch, forming the outline of a fish. And also the meeting places of the Jesus Christ`s adepts were matked with the same sign, that of a fish.

For the Christians *the cross* was (and still it is) a subject which stired frequently polemics and controversies, but not all people was to know that beyond the concept and symbol, in the history of its genesis stood a phylosophic and a mysticism much older than the Christian religion considered the symbol of symbols and the representative of divine power. The sign of cross *(The Cross of the Sun or The Cross of the Wheel)* represented in the most simple shape as two crossed lines 90 degrees, appeared since from Neolithic bordered by the circle of sun. The sign represented the union between two polarities and ciclical seasons, the regeneration, in conclusion, the life. The symbol maybe the ancient one from all, we find it again in the art of ancient civilasations from Asia, America, Europe and India, from the beginning of mankind. *The Hieroglyph of Cross* from the Ancient Egypt, for instance, noted ***n(dj)*** appeared always accompanied by the hieroglyph shapped as a vessel ***nu*** or ***no,***having in *The Book of Deads* two important meanings in the spiritual and in the interpretational life after death: the one „to protect and to watch and also the greeting form, homage brought to gods."

In the name of that cross, symbol of divine power, many pilgrims were leaving for jerusalem to pray at the Lord`s tomb. The merchants, who made trade with other countries from Asia, were visiting with a great interest the cities from the Byzantine Empire, but also Syria and Palestine. They were amazed by all they saw beyond Europe, by the beauty and harmony of buildings and temples, by the great number of little shops, by the rich markets with different merchandises unseen in the territories of emerging states of Europe. Returned in their countries, the important european merchants brought not only wonderful and fascinating stories about the knights` acts of those unbelievable beautiful places, but also the enthusiasm they were speaking about the richness of those fairy realms. Not by chance, in the french poems they meet descriptions of images of architectural luxury and the elegant clothes of the noble class, but also stories with amazing facts the knights of Byzantine Empire accomplished.

If for the catholic church, the crusades marked the vitality for a future important kingdom of Saint Peter, strongly conceptualized in the memory of great seniors of time, as it follows according to the *Papal Dictate* of Gregory the VII-th (Hildebrand), for the orthodox church anti-ottoman campaigns ment territorial defence and preservation of material and spiritual values which they inherited from the ancestors. The South-East of Europe streched on the other half of the continent, in a spreaded human community which had fear of migratory peoples. Tribal, bloody, nomad nations turned from the steppes of Asia, to frighten the peaceful world of Europe from Nistru to the Black Sea and beyond Tisa, killing without pitty all they met in their way.

Concerning the important conquests of crusades members and their immediate desire to catholicize the orthodox world, we`ll present a particular interesting episode from Robert de Clari`s chronicle *„The conquest of Constantinople"*, himself member of this crusade, which took place between 1204-1205; he narrates a historical event of a great courage in the Walachian world, a legendary answer that one of the Asanesti(1) brothers, Ionita, *les haus hommes de Blakie*, which ruled together with his brother the Empire, gave to a missionary who participated to the crusade, missionary that came thinking that he will submit the Wallachian Empire: „We are amazed a lot when we see your good cavalry, and we astonish a lot that you came in this country, you who are from so distant countries, to conquer land. You don`t have, do you, land in your country to use." (Berinde, Lugojan**,** 1984:101). This answer reveals the patriotism of the Wallachian sovereign, and

in the same time, the courage that animated so much the inhabitants from South-Eastern Europe, in the fight for independence and decision on their destiny.

The Byzantine Empire, or better said The East Roman Empire, was the *fortress-territory* where were kept untouched, more than a thousand years, the sacred secrets of orthodox faith, of civilisation and christian culture, after the disappearence of West Roman Empire from the map of the world. The glory of ancient Rome lasted in the fortified city of Constantin the Great, where the sun was setting among the largest basilicas and prayers and cross gave protection to imperial eternity. The poem "King` s Pilgrimage" gives emphasis to the imperial pomp, culture and Christian orthodox civilization, preserved and highlighted by the subjects of Byzantine Court. Knights who accompanied Charles the Great (Charlmagne) were astonished about what they saw in the imaginary pilgrimage at saint places and the Imperial Court of Constantinople was subtle and ironically treated by the popular creator of the poem. By the hyperbolizating some king` s facts, put on count of Charlemagne` s vassals, who were afraid that their sovereign could not accomplish making a fool of himself in front of imperial hosts, the popular poet had the power to create from imaginary a real image of what they would have desired to be the legendary sovereign from the beginning of medieval age.

In the first half of the first millennium, the emperor Justinian the First-Belizarie (527-565), the last general of Empire, will strengthen the fortress, ruling with tenacity the entire borders of Roman Empire. A century later, Byzantium will lose some important territories, among them Syria and Egypt, in favor of Persians during the wars from 636-642. These losses will affect both the peace and confidence of fortress` s residents in emperor` s defending power, reasons that brought to the appearance of religious anxiety, concerning so called dispute of icons, between iconoclasts and iconoduls.

After the great schism which produced in the year 1054, the representatives of Eastern and Western Christian churches (Rome, represented by the Pope Leon the IX-th, and the Byzantin Church represented by Cherularios Patriarchate) mutually excommunicated refusing to each other the divine grace. The year of misunderstood prides will remove forever the economic cooperation between the two *sister-cities*, Greek orthodoxy and Latin Catholicism will enter in a major competition for the cultural and economical development, searching each other to overcome this deadlock which had strongly shaken the Christian world.

We mention that all the Popes from Rome have searched to justify their priority in post-Constantine Christian world, claiming as authority of this estate *"The Donation of Roman Emperor Constantine the Great"* (2), that on their opinion would be written in the year 315. In that document was noted, for the first time, the conversion to Christianity of Roman Empire. As recognition, they mention in the content of "Donation …" text *for curing the glorious roman emperor's leprosy*, the Pope Silvestre will receive, by the act (3), the sovereign recognition the right to rein on the Byzantium Christian Church. This right wasn`t limited only for the shepherding period of Pope Silvester, but it became also the right for those who will be enthroned, from now on, as popes of Rome. The document authorized their completely supremacy on Rome, Italy, and roman provinces from the east Mediterranean basin. They still say in that document that it would have been recognized, in the same time, the spiritual primacy of the Holy Throne over the churches from all over the world. The donation ended with a Emperor`s retreat declaration concerning East, leaving, this way, the unified Christian church in the pope`s power (potestas).

New researches of exegetes have strengthened and demonstrated the fact that *"The Donation of Roman Emperor Constantin the Great"* was mentioned, for the first time in the IX-th century. The act itself represented o vulnerable point against the orthodox church, struck in the background by ignited disputes, for priority, between the Western church (Rome) and Eastern one (Constantinople). Many popes have relied on that document of which authenticity was questioned for over 600 years, until it turned out to be a fake.

In 1400, two great scholars, exegetes of the Middle Ages, the German Latinist Nikolaus von Kues (1401-1464) and the Italian humanist Lorenzo Valla (1407-1457), noted that that *Donatio Constantini*, written in Latin, (ms.5314, p.17-18 arch 17 TG.17 recto), which early medieval popes had done so much of, it was never recalled, in the historical works of Bishop Eusebius of Caesarea.

That Bishop is known as one of the close of Constantine the Great, as well as his biographer. It may have been a Byzantine prelate's desire not to accredit the idea of subordinating the church of Constantinople, to Rome's. Researchers of this document have shown and confirmed that the act itself is a historical fake, drawn, apparently, around the year 760 by the fathers of the Church of Rome, with the agreement of Frankish kings. The purpose of this document was the desire of supremacy of papal primacy as religious power in all states inhabited by Christians.

In another circumstance, due to the increasing of the importance of Constantinople as the new capital of the Eastern Roman Empire, will increase the importance of the Orthodox Church. First *Council of Constantinople* in 381, established that the Byzantine metropolis' Bishop "will be the first in honor after the Bishop of Rome, because Constantinople is the New Rome." The Orthodox Church of Constantinople appropriated a higher position than the old patriarchates of Alexandria and Antioch.

It should also be mentioned the year 1096 which approached, for a while, the Christian East and West adventurous crusades to retake Jerusalem holy lands, occupied by the Seljuk Turks. Turkish expansion will grow and develop into so much so that 1453 will be decisive for the fate of the Byzantine Empire orthodox. Christian fortress walls, which resisted for centuries the barbarian attacks, will fall forever under the heavy cannon fire of the Islamic Ottomans.

The year 1290 score in the history of the world, the forming of a new empire that lasted six centuries and determined the fate of many nations, to the detriment of their free development. Ozman I (1259-1326), Persian prince of Bithynia released from the sultanate Seljuk Turks from Anatolia, and founded an empire that would become fearful, both in Europe and in Asia, called the Ottoman (4). On this occasion he will take the title of independent sultan in 1299, and he will seek the expansion of the new sultanate, which will be directed primarily against Byzantium. The gains came one after another, knights and Byzantine army, drained of much intrigue inside and of the weakening diplomatic relations with the West, could not handle the Ottomans' rushed troops to attack. Brusa, the first Orthodox capital, will be conquered in 1326, after which will follow Gallipoli and Adrianople, devastated cities in 1354-1361, following Macedonia and Bulgaria, between the years 1372-1389.

Christian knights' bravery will sunset together with the pride, that will make them and the seniors of West to lose the more frequent wars, with successive attacks from the new empire, eager to expand the space of domination over the old continent of Europe.

Warriors from Balkans totaled ethnicities, religions, cultures and egos that have always existed in this space, called *the gunpowder barrel of Europe*. It was the place where the daily life of man seemed to merge with spring of time and where history was, of all times, a ruthless one. It is said that the Balkans was the sacred place of birth of the Olympian gods, the Titans and Heroes. All events following the devastating warlike actions have decisively marked the Balkans' history and could not exist without the stamp of the acts of bravery and of strong personalities, prolific characters who remained, in certain periods of time, both to rule a feudal State and the head of a great battle, as brave army commanders.

The Crescent Moon arose, indeed, over those territories that have not been able to prove, at the time of the attack, enough skill and bravery.

The Crescent Moon (fig. no.1) was, at first, the sacred insignia of the Sassanid Empire, from Persia (Iran), which is observed on almost all the crowns of kings from that time. After the Arab conquest of the Empire, in 651, this symbol was taken over increasingly longer by caliphs and Muslim, characterizing, in the agony of taking over new territories, the Christians' fear facing the Ottoman Empire. In a popular verse, quoted by Ovidiu Papadima in his book "Romanian folk literature", Walachs started to identify this

Fig.no.1

symbol of paganism to the cruelty of the Ottoman Empire: Stephen, your Highness, / If today you'd raise, / you wouldn't beat the day / and you'd beat the moon "(crescent moon) (Papadima 1968: 300).

The green color of the flag would have a special significance in Islam, being used in the interior decoration of mosques, of the graves of Muslims' teachers. It is believed to be Mohammed's favorite color, who proudly wore a turban on his head from a green tissue. After the death of the Prophet, the Muslims preferred to live more urban than rural, because urban life allowed them to live into the spectrum of Muhammad's commandments, whom they adored and worshiped. Despite the fact that housing in the city were crowded with dark streets, which kept cool in the hot summer days, they represented shelters for their body and desirous soul of learning the Islam` s faith. The winding streets and congestion imposed strict hygiene measures, that Muslims respected to avoid the spread of pestilence.

Eastern Orthodox warriors differed both in behavior and clothing of western European knights. They were more concerned with defending the borders of ancients, invaded by migratory peoples' tribes, and less than gallant adventures, hunters or grandiose celebrations of all kinds. The thought of defending their country made them think less of fast and more of physical training, proven by their actions that were not less brave and skilled than the actions of the Western Knights.

The creation, in 1204, of a complex of Latin states in the territory of the great Latin Empire of Constantinople, with the two vassal countries, the kingdom of Thessalonica and the principality of Moreea has coincided with Byzantine's territory fragmentation in several Greek political parties. Of all these, only three states had an important role to play in the political stage of the region: the Empire of Nicaea, the Empire of Trebizond and the Epirus principality. The last of the three political parties, had been transformed into the Empire of Thessalonica, to which the Second Bulgarian Empire and Venice joined, and from Minor Asia, the new Seljuk sultanate. This situation greatly relieved the attacks of the new Ottoman sultanate, but also the culmination of success of the battles that Ottoman Turks had with the former Latin world. The final loss of Minor Asia by Byzantium, led to the annihilation of the entire vital base of the Byzantine state.

European by language, the population from the charpatic-danubian-pontic region guided itself on its difficult (thorny) way after the Christian-orthodox law, which many times exceeded in morality the catholic Christian religion. The Romanian medieval society, from the end of the first millennium, tried to forge a world of its own. But its evolution towards a society concerned not only of material, military interests but also for spiritual ones, had been slowed by migratory, unstable and malicious nations, which budged from the steppes of Asia, crossed in the chase of horse and death peaceful lands inhabited by godly people. But no one could not extinguish from the flame lit in their heart the popular culture, traditions and also the cult for heroes, because their joys and tears were sincere and close in body and soul to God. The cross was the one which they carried themselves mourning and singing bitterly, during hard times: "Doina, doina sweet song/ when I hear you, I would not go", remaining despite all odds, forever tied to their mioritic lands.

In Romanian Countries, referring particular to Walachia and Moldavia, but without neglecting the Transylvanian Romanian people` s borders, church represented, as in the entire orthodox space, a global institution both ecumenical and national. It strengthen a system of ecclesiastical establishments in the process of introducing compulsory civil and public organs, or institutional structures considered as inseparable from the action and objectives of the orthodox religious forms of organization. In this context, the institutional influence of Byzantium was inseparable for the place which church with its canons and ideology occupied in state and society. The year 1359 was a decisive one for the stability of the Orthodox Church in Walachian Countries. For example in Walachia, will be a consequence of the recognition of Ungrovlahian Mitropoly by the Ecumenical Patriarchate as an institution within the universal church. Although from the canonical point of view the Church both from Walachia and Moldavia was under the authority of the Ecumenical Patriarchate had little significance. Only after the year 1453, it managed to posses a real preference among other Orthodox Churches from the South East of Europe and Mediterranean area, a quasi-autocephaly to the so called Ecumenical Patriarchate.

From the perspective of the rights conferred by the autocephalous status the Orthodox Church from Romanian Countries manifested both in *exercising the power of teaching and sacrament* but also in terms of judicial power. The Walachian and Moldavian churches were led by Romanian bishops or archbishops. As a feature of the status of autocephaly we mention the own way how the archbishop was elected, action that took place in its own country, by a group of pious chief ministers, abbots from important Romanian monasteries. Also the autocephaly of Romanian Orthodox Church was officially recognized by the Ecumenical Patriarchate only in 1885 it was observed that, since the beginning of politic and religious organization of Romanian Countries, especially after the fall of Constantinople, the churches of these principalities as ethnic-territorial organized institutions beneficiated of an independence equal autocephaly, forbidding any judicial interference of any ecclesiastic hierarchy from the outside. Romanian Orthodox Church was the only institution which over time, not bent to any other authority different from the one it was formed, namely, the belief in God.

The Carolingian Area, first literary account if European unification

Motto:*Amor Sanctus Patriae animum dat* (Holy love for homeland`s spirit)

Between the bold peaks of frozen Alps, eternal covered by their white jewel, and the Pyrenees bathed in sunlight, from the vineyards of Loire Valley to the heavenly terraced garden of Cote d`Azur and Coast Verneille, a civilization which emerged in the historic time of Europe at that moment, developed at the end of first millenium, refined and full of spirit, opening full of light and candor ways to the renaissance`s humanism where the poetry of the brave knights of the West and *Minne* (ideal, sublime love) represented the law.

Human society of the last millennium and half of the great empire of the Caesars was often quoted and compared to the figures of other despotic rulers which dislocated nations, discontented peoples, desperate because of their cronies and inhuman desires. From Charlemagne to Otton II, from Peter the Great to Mussolini and Hitler, invariable, the Roman Empire will continue its great dream, living its glory through those who were followers of authentic domination. It was what it was expected: rise and fall, *illustrious freaks on the throne of Rome*, sobriety and decadence, culture and sword, a history contained in a single pattern, without being sifted of morals, the one of the Roman Empire.

"The identity of a society starts with the main symbols recognized unanimously by its members," said in one of his works, the academician doctor Sabina Ispas. “Signs, beliefs, traditions that make sense together and give reason to existence and allow to recognize the identity from a large mass of individuals. The folklore expresses the cultural identity of familial, occupational, national, religious, ethnic, regional groups. It establishes links between those that have affinities” (Ispas, 2003). We can not talk about the spatial effects of the legally norm, for example, in the medieval world, without emphasizing that they are closely bind to the principle of sovereignty of state power, which is manifested especially in terms of territorial autonomy. We find that in the law of the Carolingian Middle Ages spatial effects depended on the territorial jurisdiction of the authorities, subject to legal norms issued by the sovereign, but also on the unitary feudal organization of the state as the Carolingian Empire wanted to be. Legislation was territorial and operated, in principle, on that region of the state which accepted it. The legal notion of *state territory* signified more that these borders contained, referring to the surface of naval ships of the empire or the convoys from the trade routes. They were not part of territory *stricto sensu*, but the application of the Frankish Empire`s law was demanded, law dictated and asked by the king. The manner of execution of the requirements of the Imperial Court being imposed, the entire occupied territory, regardless nationality, as a consequence of expanding the spatial effects of internal law, such effects could be considered as true civil, constitutional, penal norms. Their action, in the regional space was governed by the territoriality principle. The juridical norms enacted by the multinational state acted on the territory of those regions governed by the Empire and also defined

the behavior all legal issues. This involved the exclusion of application in the state under dominance of Frankish Empire the laws of other states.

Since the end of ancient age, the civilization of Western Europe stood united. Following the penetration of Germanic peoples in western and central Europe, the old territory of Roman Empire will suffer a double process of Germanization or maybe a Romanization of the Germans. This social process will take place in relation to both the strength of migratory flow and local traditions. Parallel with this fact, it can be observed a process of political fragmentation, corresponding to how the various Germanic peoples broke into those areas and undergone them.

The etymology of the term, which gave the name of our continent, it is Aegean preelenic, so in conclusion Indo-European. The name Europe comes from the word *hirib* translated into Romanian as *apus* (west), antonym of *asu* (Asia) which means *rasarit* (east). We suppose, after all these etymological attempts that Europe is designates the country from west in relation to the Asian continent, in which Europe is identified as a small geographic area, placed as a peninsula of the great continent. This small territory produced *a mental space,* who presented its defining traits of ethnographic space, rigorous individualized and bounded, in continuous expansion, especially since the XVII- th and XVIII- th centuries. It was a model the whole world tried to copy, its values and civilization. Both the New World and Australia, Asia or former colonies of European empires shared industrial technique invented by Europeans, so it can be said that globalization meant, in fact the Europeanization of the world.

The content of the work "Middle Ages and the birth of Europe", written by the medievalist scholar Jacques le Goff, enabled the extracting of a subtle conclusion about everything which meant Western medieval society. In the continuous circle of world civilization, the link of harmonious development of European society, was the common Christian culture. A difficult acceptance that, often, suspected the opposite, but remained clear in the consciousness of European peoples, concepts as unity and nation that led to a surprising breakthrough in the development of art, science, and technology in general. Penetrating explorer , the French historian harvested gracefully features of different periods and social phenomena of the Western middle ages, presenting to reader the essential transformations from the inside of a world without which the development of the Europe in which we live would not have been possible.

The idea of a *state-continent* called Europe, descends from remote historic times. As unit of civilization this stretch of land existed, starting from the common traditions of the old continent, even if it had during geological time another territorial form different from the current one. The institutions of self-government from the time of Charlemagne perpetuated since ancient times of European civilization, but the concept of community that imposes the Frankish king proves the idea of unity of religion. Bringing to his court renowned intellectuals, from the university cities with tradition and their assignment in towns where superior schools had been set up, proved the superiority of the act of thinking of Charlemagne, to an awareness of reality accepted of the new religion. The desire to diversify the forms of literature in the spoken languages that will perpetuate in modernity will be present in popular creations of medieval towns, forts, which have grown strongly with the great Frankish Empire. We can say, therefore, that there was a Medieval Gothic style, Europe, but also a Europe of the Crusades, a school of violence and bullying, as well one of intellectuals and masters.

The final period of the early Middle Ages meant a visible crystallization of stakeholders to the development of certain economic unity of the continent, by the way, the first one since the end of the Roman Empire. It was the time to impose an *universal western economy* , the first conscious globalisation, but rather uncertain, of political and social connections between countries.

Charlemagne, hwo was quoted in the prophecy of the Bishop of Reims, in the 5th century, as the one who "Toward the end of time, a descendant of the Kings of France will reign over the whole Roman Empire",wanted to make from the peoples of Europe a single nation. In a period of history has been able to believe that the habits and customs of oppressed nations could be forgetten. However, he disregarded that in the oppressed subconscious traditions revived with each new born child of that enslaved nation and, unwillingly, the birth relived a rite of crossing into a new nation.

Some of the world at that time, surnamed him *Pater Europae* but Le Goff, in the work that I mentioned it in the lines above, tells us that ”in the long term perspective, especially from a European point of view, the Carolingian Empire was thus a failure" (Le Goff, 1970: 46), politically and culturally, we could tell. The failure was ignoring the fact that every nation had its straight course, with all the material and spiritual wealth that tied it to the past. What united at some point the inhabitants of the old continent, was indeed the Christian faith foreign for some peoples, such as the Saxons or the Basques.

From the middle of the 5th century, when Saint of Reims had the birth of the vision of the one who will bear the name *Pater Europae*, and right up to the end of the ninth century, Central Europe, in which were included the territories inhabited by Vlachs, passed through a series of unforeseen changes. But the Western one will prove a settlement of temporary states, led by Germanic sovereigns who joined often into impetuous run, as was that of Alaric, the ostrogoth, crumbling at the end in a series of small kingdoms, often with antagonistic behavior. The feudal order, the nobles life in the aristocratic society, in which began the effervescence of the new and young population of the burgs, the king coexisted alongside the feudals on first place of social pyramid. The occupation of the aristocrats, in times of peace, related both from chronics and literary creations, was a single one, the party. To this, in the castles` halls, jugglers` statements were heard, war poems, to delight the audience, or voice intonations, accompanied by stringed instruments and flutes. In the morning, hunting or jousting took place, competitions where they highlighted the spear handling skills and physical strength.

Also, it is not neglected the importance of the presence of clergy within this society. It is defined as a follower of a religious mysticism, which ensured the space and the authority, of an overall state of ignorance in which people were kept: "if the clergy who enjoyed privileges, was a well-defined legal category, instead it was not a homogeneous social category" (Drîmba, vol.5, 1998:144). From here, we understand that within the PapalChurch, its members differed on certain conditions, in terms of social and spiritual presence, or even on their material situation, political and lifestyles they led. The conclusion would be that the ecclesiastic hierarchy, behave seven grades or orders, including four minor and three major. But as long as there has been coercion, forcing subordination of life after some rigid canons, rules that any who were in power did not respect them, we infer that that there was hesitation within medieval society and therefore that the whole life of the common people was subject to fear. The Church monopolized education, but also the scientists work and the study of philosophy was entirely indentured to theology. Moreover, any attempt of scientific research was rigorously censored. The monarchy was considered the true exercise of Christian faith, or, as André Vauchez says: "School of the divine service, the monastery is also the place where you get, through the power of prayer, supernatural grace that extends to the whole of society."

Due to the fact that the feudal society of that end and beginning of the first millennium was military by its nature, in the early *chansons de geste*, the *vassal* was synonymous with *warrior*, superior form of presentation of men's pride. The whole feudal life were organized and focused on the war. In total, during the time of Charlemagne were taken over fifty military campaigns, half of whom were led by Frankish emperor himself, we find out from the chronicles and documents of that time. As sovereign, he was extremely active in making military and administrative measures; he was skillful in diplomacy, but his impulsive nature gave to many of his contemporaries computational problems. The confidence in his physical strength and the skill accumulated using the weapons, have alleviated his extreme cruelty, often hasty, inherited from its family, attitude that he had towards all those who get in his way.

The French state disintegrated and crumbled at a time, under weak kings of the time, until the coming of Charlemagne, was established in a new form, but on the ruins of the same dying state: "On the footsteps of Hannibal, however, who first realized that Rome can be conquered from Hispania (while his father had fought in vain attacking it directly, via Sicily) - will go Arabs straight beyond the Pyrenees – until a Frenchman with predestinated named will be found, you would say, Charles Martel, who will beat them like a hammer, and stopping and turning them "(Georgescu,

2005: 82).

Built as a form of assault of a part in the history of our civilization, feudalism could be considered the impossible of the humanity's existence, slow simmering labor of crumbling and reconstruction, which took place since the Merovingian era until the late 12th century. The basis of the feudal institution, congruently, constituted link and subordination of man to man. A complete overview of personal relationships of dependency and protection, has caused the emergence of the concept of vassality and led to the formation of the situation of subordination, characteristic of the dominant classes.

Some theories, until the recent research of the early middle Ages, attributed to feudal organization an ethnic lineage, suggesting the authority of Rome, or the one of Germany or even the Celt one. Studying the literary creations of this historical period we find different items that have been used and fused to the circumstances. The efficient cause was constituted by the circumstances, namely, finding that in the Merovingian era, the population has experienced no longer sufficient protection in the state whose Government was falling under the blows of the attackers, neither in the family group. All of this occurred mental imbalances, even behavioral in all activity of common people and not only, because excess of suicides we will encounter among noble families, who had begun to feel increasingly insecure and alien in the community in which they lived. It was a time of loss of self confidence, so that the man had to sell his physical strength to a master (senior), becoming simultaneously the subordinate of the one stronger than himself, but also the protector of the humble ones. Obeying the needs of the moment, those generations lacked at all neither the desire nor the impression that they would create new social forms.

The abstract law, the written laws are forgotten: the relationship between people and collective representations were those which were custom, but also that it will *loosen*. "Never," says Marc Bloch, "a society is not a figure of geometry", the more, if we continue this idea, when seeking the order in disorder. The war, the main activity of nobles and Knights in the middle ages, is defined as a disorder that took the role to strengthen the so called quality of the career of chief, warlord. The brave man of wealthy castellan and with great influence at the Royal Court, granted, first of all, an importance to the role of the horse, and secondly of those inventions of harness, brought from the steppes of the east: the scale, the saddle, and the horseshoe. The award of the winner at tournaments were the horse, weapons and armor the opponent defeated, very expensive things at that time, just as on the battlefield, where the equipment was for the winners of those killed.

Nothing reveals better the purely warrior vocation of the ruling class than the lyrics of popular Troubadour Bertrand de Born. The warlike action mobile was in reality the robbery: "Those will be good times: / When we take all the wealth from money-lenders, / When on the roads will not wander carts during the day, without being afraid of anything, / Neither merchant who turns to France, / The one will be rich / Who will know better feast." Led by such an ideal in life, Knights, nobles with reduced properties, quickly became a mass of wandering warriors, seeking adventure and loot, ready to offer their services for a considerable sum of money, becoming mercenaries: "I can help you. I have already the shield on the shoulder and helmet on my head. But without money how to start the battle? "- tells a knight to Count of Poitiers. Such morals have led to contempt for life and human sufferings, in violations of oath, massacres, mutilations and devastation of lands inhabited by peaceful and helpless people: "It is not true that war without blood and fire," says cynical Bertrand de Born. Most of enlisted people did not had well-founded families, the cost of their life it was equal to the moment of being happy until the moment of death. What meant the happiness of these warrior vassals we can deduce with ease rereading the author’s lyrics quoted above.

What is found in the subject of the action described in the *gesta* poems` lyrics is exactly the absence of needy people, the peasants as social category, considered insignificant in a profane system of thought, where the world was composed only from the great landowners, the papal institution and, of course, the king. They were the ones who decided, after their own desires, the fate of many. Nor women did not show any historical significance in the content of these literary creations of the early middle Ages. Should not amaze that papal Church, with all its moral shortcomings, worked on such a rule that *the woman* is not allowed unless the importance of procreation. And yet, in the Royal family, the *Queen Mother* was often the one who decided and held *the reins* of the country. Lets emphasize the authority of Queen Bertha, mother of King Charlemagne, who greatly influenced the government during the life and also after the death of King Clovis, the Frankish ruler` s father. We wonder if existed such a custom, as was seen the woman (Virgin Mary), who had given birth to the baby (The Saviour), whose ideology ruled the Christian world, and how it could foreshadow in the new European empire?

After so many pages and hypotheses, with possibilities of rethinking many situations described in popular literary creations, through his own vision of European poems, knowing that the base of Carolingian civilization was of Germanic origin, nothing we could argue: "Charlemagne succeed better than others to accomplish almost unwittingly basis of a union of all Germans" (Ludwig, 1946: 25), or we could also sustain, of all exegetes, who leaned towards the study of the content of these versified popular creations, that they do not belong to the European epic literature? In conclusion we write only this: bravery songs (chansons de geste) are poems powerful focused to the qualities of only one type of representation: male physical strength which was imposed as a quality of the warrior, highlighted by the knight title and the easement of nobility, as heroic facts. The eighty songs of bravery, which have been preserved until today, were partitioned by nature subjects and themes in six cycles. Of these, the first place it holds about Charlemagne cycle through heroic poem *The Song of Roland*.

These wonderful epic literary creations were based on heroic songs that circulated among masses about everything that might reflect the concept of knighthood. From the stage of mercenary, where the Warrior sold his physical strength, and until that Knight, as exponent of an institution in the Carolingian period, when becomes a degree of nobility, which was obtained through completing the institutionalized courses, which were spread over a period of years, with many steps of bravery and skill employment, in grandiose deeds of valiance, in reality, an initiation into the world of hard manhood, which ended with an oath of vassalage in the face of Christ, as god` s son, and the sovereign.

Halfway between a Western Roman Empire, revived, such as Charlemagne's empire, outlined the borders that comprised inside a medieval society in formation. Crowned in Rome in the year 800 by Pope Leon III, a thousand years before Napoleon, the Carolingian empire included, paradoxically, almost all continental geography of the European Union before 2004: France, Benelux, Italy, Germany, Austria, Spain, in fact only Portugal. Greece and Scandinavian countries were not included. It is noteworthy that on December 25, the first official day of Christmas the year 800, when *Pater Europae* was crowned in St. Peter's Cathedral in Rome, will become through the will of the great unifier, the day of birth of Jesus Christ (Soulier, 1991 : 20). Since then, in the new kingdom December 25th was celebrated with reverence by all Christians of the world, and no one had, until today, to reproach something to Frankish sovereign. Christian world considered, maybe for the fact that no one knew the exact birth date of Jesus Christ, to settle this date as one of the most sacred of Christian holidays.

Symptomatically, the imperial residence of Charlemagne was in Aix-la-Chappele or Aachen, Maastricht, very near the town where the European Union was redefined by the eponymous Treaty. A city destined to the game of political interests, of moving the natural boundaries of unimportant states in front of the destiny` s great desires, of weakness of some elected leaders or of their unwillingness to raise their country` s flag at the height of the will of the many.

Notes

1. Asan, Asăneşti, old Romanian name, worn by the Asăneşti dynasty of the Romanian-Cuman Empire. The origin of the name, it was assumed that it is cuman, same opinion having Hasdeu also. This name is, however, very old, because in ancient Sanskrit (from which comes the Thracian language) *asana* means *chair, seat, center, position, altitude*. The meanings of the Sanskrit name Asăneştilor explains, in relation to the historic role that it had, explains the Dacian origin of this name. CF. Babes, Aurel and Lam, Simion, "Contributions to the Knowledge of the Dacians` s Language", p. 101. m., Facla Publishing, Timişoara, 1984.

2. In Latin, the official imperial title was Imperator Constantine Caesar Flavivs Constantinvs Pivs Felix Invictvs Avgvstvs (Imperator Caesar Flavius Constantinus Augustus, the pious, the lucky, the unbeatable). After the year 312, he himself added Maximus ("the great"), because, after the year 325, to replace invictus ("unbeatable") with Victor, because invictus reminded of Sol Invictus, the Sun-God. According to Edward Gibbon, "The History of the Decline and Fall of the Roman Empire", Bucharest, Minerva Publishing, 1976.

3. Nikolaus von Kues (1401-1464), a leading authority of the time, he first observed that the edict "Donatio Constantini" was not mentioned in the works of Bishop Eusebius of Caesarea which was contemporary and Constantine's biographer, that baptized the Emperor on his deathbed. He noted that, as a result of long and thorough research that the document entitled *"The Donation of Roman Emperor Constantin the Great"* is a historical fake.

4. The Ottoman Empire (in Ottoman Turkish language: عثمانیه, دولتِ علیه Devlet-i Aliye-i Osmaniye, "the sublime OttomanState", modern Turkish: Osmanlı Devleti or Osmanlı Imparatorluğu, often referred to as Ottoman Turkey) was an imperial superpower, which showed its dominance in the Mediterranean and which existed from 1299 to 1922. At the time of maximum power, in the 16th century, the Ottoman Empire ruled Anatolia, the Middle East, parts of North Africa, the Balkans and the Caucasus, i.e. an area of approximately 19.9 million km². CF. the British Universal Encyclopedia, vol. 11 MP3-Pasadena, Litera Publishing, Bucharest, may 2010.

BIBLIOGRAPHY

Berinde, and Lugojan, Aurel Simion*Contributions to the Knowledge of Dacian`s Language*, Facla, Timişoara,1984.

Bloch, Marc,*Feudal Society*, vol 1, *The Formation of Dependency Links*, Dacia Publishing House, Cluj-Napoca,1996.

Brătianu, I. Gheorghe,*Romanian Historical Tradition about the Formation of Romanian States*, Eminescu Publishing,Bucharest,1980.

Drimba, Ovidiu,*History of Culture and Civilization*, Saeculuum West Publishing, Bucharest, 1998.

Floca, Ioan,*Orthodox Canon, Law and Administration*, vol.1,Mission Bible Institute of the Romanian OrthodoxChurch,Bucharest,1990.

Georgescu, Nicolae, vol. *Reefs. Oceanographic Essays, "Right" of Diodorus*, Blue Flower Publishing, Bucharest, 2005.

Gibbon, Edward, *History of Decline and Fall of the Roman Empire*, Minerva, Bucharest, 1976.

Ispas, Sabina, *Oral Culture and Cross-Cultural Information*, Romanian Academy Publishing House, Bucharest, 2003

Le Goff, Jacques*Medieval Western Civilization* , Scientific Publishing House, Bucharest, 1970.

Emil Ludwig, *The Germans, the Double History of a Nation*, Publishing Twentieth S.A.R, Bucharest

Papadima, Ovidiu, *Popular Literature*, Bucharest, 1968.

Soulier, Jean-Pierre, *The Riddle of Life*, p. 20. m., Medical Publishing House, Bucharest, 1991.

Vasileios Tsigkos Ath, *The Patriarch of Jerusalem* and *Patriarch of the West in the Catholic Church* in Rev. ST., series III, av. IV, nr. 4/2008

Vauchez, André, *Medieval Western Spirituality, 8TH-12th centuries*, Meridiane Publishing, Bucharest, 1994.

Bravery ballad *Roman Copilul* vol. "Songs and doinas", Bucharest, 1953

Britannica Universal Encyclopaedia, vol.11, MP3-Pasadena, Litera, Bucharest, 2010

THE UNION OF COMMUNIST YOUTH OF TULCEA COUNTY (1944-1948)

Valentina-Maria Enache

PhD Student, University of Bucharest

Abstract: This article attempts to reflect the institutional evolution of youth organizations in Tulcea County, which were under the direct influence of the Communist Party. From a chronological point of view, our research will consider the period after August 23, 1944, along with the reactivation of the Union of Communist Youth in Romania, until 1949, when the unification of all youth organizations into the Union of Working Youth takes place. The sources that underlie this study are of a documentary nature, coming from the funds in the custody of the Tulcea County Directorate of National Archives. The most important archival funds are: Tulcea County Committee of RLP (Romanian Labour Party), Tulcea County Committee of UWY (Union of Working Youth).

Keywords: communism, political education, control, Progressive Youth, Union of Working Youth.

Introduction

"The totalitarian regimes stand out due to the extraordinary attention they pay to the political framing of youth"[1]. Thus, "the totalitarian project aims at including all young people in an organized framework and their systematic indoctrination in order to create the new man"[2]. But the Communists'attitude towards young people was ambivalent, as they appear on the one hand, "as the perfect hypostasis of the new man and as a place of ideal manoeuvre, but on the other hand, they were treated with infinite suspicion".[3]

In Romania, after the events of August 23, 1944, the youth organization reactivated, becoming, "an important piece in the strategy of the" popular front "that the Communist Party" was going to use "in its ascension to power"[4].

Although the situation of the Communist Party in Romania was a difficult one, as it had only 1000 members in the entire country, resembling rather "a head in search of a body"[5], under the protection of the Soviet army, it began to operate. Victor Frunză believed that the communist party, in Romania, "governed, but did not exist, even after the act from August 23rd when not only was its legal existence proclaimed, but it also participated in the government"[6].

On August 23, 1944, the archive files reveal that the communist party in Tulcea County had no members, but only sympathizers.[7]

Evolution of communist youth organizations in Tulcea County

Although we do not have sufficient data on how and when the organization of the Union of Communist Youth (UCY) in Tulcea County was founded, the archive files reveal that its activity began to take shape only in October 1944. In this respect, we find out from a minutes from October 25th, 1944, that the members of the UCY's Steering Committee established that the organization in the county had to be divided into groups, consisting of a minimum of 5 members and a maximum of 10 members. According to the mentioned minutes, the groups had to be led by a chief, who was

---

[1]Adrian Cioflâncă, "Repere pentru o istorie a Uniunii Tineretului Comunist", *Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol*, t. XLIII-XLIV, 2006-2007, p. 529.
[2]*Idem*.
[3] Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, *Raport final*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 140.
[4]*Idem*.
[5]Victor Frunză, *Istoria Stalinismului în România*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1990, p. 180.
[6]*Ibidem*, pp.201-202.
[7]Direcția Județeană Tulcea a Arhivelor Naționale (DJTAN),fond Comitetul Județean Tulcea al PMR, dosar 1/1945, f.1.

directly responsible for the smooth running of the things in the group he was leading and a secretary who had to draft the weekly activity reports[8]. During the weekly meetings (as a true school, which aimed to create the "new man", but also to keep the youth under control[9]), they "processed materials" related to the behaviour of the young communist within the organization, within conferences, in relation to the Soviet army and the Romanian army, and even about how the young man's behaviour should be inside the family[10].

According to party documents, on November 9, 1944, the first changes in the composition of the UCY's Steering Committee took place, when Serghei Ivlev and Doroftei Grigore were excluded from the organization (due to lack of activity) and replaced by Homencu Gheorghe, Petrichei Alexandru and Galinschi Petre[11]. Sooner than one month after this change, more precisely on December 1, 1944, on the occasion of the General Assembly, a new Steering Committee of UCY was elected, which consisted of: Homencu Gheorghe (secretary), Grimberg Isac (cashier), Petrichei Alexandru (cashier assistant) and 14 other members[12]. With this change, a number of future directions of action of the organization were also approved, including: organizing fundraising celebrations, creating a football team and increasing the number of members and the organization of UCY in rural areas[13]. In this respect, we find from the activity reports, that UCY had reached a total number of 1197 members in April 1945, but that, due to the lack of organization, the results of the work made were not as expected (an organization on districts was needed for a "decentralization" and for an easier organization)[14].

On April 5, 1945, the section of Trade Union Youth was set up at the headquarters of the Social Democratic Party, in Isaccei Street [15].

At national level, "UCY followed the policy of "compromises" recommended by Lenin", "seeking to associate with other youth groups, under the generous and misleading title of certain umbrella organizations, in order to obtain mass support"[16]. In this respect, "different organizational protections were created around the UCY: the Single Front of the Working Youth (established in September 1944, following the model of the Single Labour Front)", the "National Democratic Youth Front (formally set up in October 1944, after the model of the National Democratic Front)" and "The Progressive Youth Movement in Romania (January 1945)"[17], but none of "these organizational formulas" was as expected. Because of this, at the UCY Central Committee Plenary in March 1945, they decided to set up a new "anti-fascist organization"[18] under the name Progressive Youth, which had to include "all young people in the country". [19]

In Tulcea, the organization was aware of the need to create the unity of the youth in an anti-fascist front and was committed to mobilizing all young people in a single organization under the name of "Progressive Youth"[20]. Therefore, for the establishment and organization of the Progressive Youth, the young people from UCY "were the determining factor". Thus, "rallies of the young people" from high schools and of the working youth were organized, during which clarifications were made about what the Progressive Youth Organization for young people in

[8]DJTAN, fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 1/1944, f.1.
[9]Adrian Cioflâncă, *op.cit.*, p. 529.
[10]DJTAN,fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 1/1944, f.2.
[11] *Ibidem*, ff. 2-3.
[12]*Ibidem*, f.5.
[13]*Ibidem*, f.8.
[14]DJTAN,Fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 4/1945-1946, ff.1-10.
[15]DJTAN, fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 2/1944, f.1.
[16] Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, *op.cit.*, p. 141.
[17]*Ibidem*, p. 142.
[18]DJTAN,Fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 4/1945-1946, ff.12.
[19] Dumitru-Alexandru Aioanei, "Organizații comuniste de tineret din Iași după al Doilea Război Mondial", *Anuarul Institutului de investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc*, cu tema "Represiune și control social în România Comunistă", volumele V-VI, Editura Polirom, Iași, 2011, p.267.
[20]DJTAN,fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 4/1945-1946, f.13.

Tulcea County would mean. At the same time, UCY, together with the Communist Party, carried out repair works in a place that would become the headquarters of the Progressive Youth.[21]

According to the minutes of establishment from April 23/28, 1945, the movement was set up in a concrete form according to the directives of the representative of the Constanța Regional, which was attended by students, workers and teachers. While in order to be a member of the Progressive Youth Movement you had to be part of an organization that was part of it, the Progressive Youth could include any young person, regardless of the organization or party he/she belonged to[22]. During the establishment meeting, the Steering Committee of the Progressive Youth was organized[23]. In this regard, we learn that the committee included:

-Iliescu Vasile. According to the records of the time, he had been a legionnaire, and that in the meantime he had become a member of the Patriotic Defence and due to the fact that he was a good teacher, greatly sympathized by the young people- he was elected President of the organization[24].

-Teacher Vrăbiuță (Vice-President), teacher at the Girls' Middle School.

-Homencu Gicu, was the UCY secretary and representative of the working class.

-Papadumitru Maria, 7th grade student (according to the minutes, she was malleable and liked by her high school classmates).

-Plângu Ioan, 7th grade, a supporter of UCY, but without joining this organization[25].

Because it had a complex structure (with people in charge with different departments and sections), within the organization from Tulcea, the following were appointed as people in charge:

-Artistic-cultural Department: Teacher V. Vasiliu, Teacher Belingher Despina

-Scientific Department: Teacher Crâlov Vasile, Teacher Aburel

-Sports Department: Udrea Gheorghe

-Administrative-financial Department: Pișota Ioan, Teacher Păun Ion, M. Grigorescu.[26]

The new organization had established countless objectives, including: the establishment of class and school committees, the creation of the bases of the Romanian pioneer organization until March 1, 1946, the scientific resort had to hold weekly meetings, the organization of a festival every month, the publication of a wall and street newspaper (which had to be changed twice a month, respectively on the 1st and 15th of the month), the formation of a football team and the arrangement of a field.[27]

On May 19, 1945, at the headquarters of the Communist Party in Tulcea, on Basarabilor Street, the USY (Union of Socialist Youth) and UCY delegates decided: to form a "small initiative committee of the progressive youth", composed of 7 representatives of socialist youth and 7 representatives of communist youth, as follows: Pişota Ion (was to be appointed secretary), Branişte Gheorghe (assistant), Mija Ion (cashier), Duca Stelian (cashier assistant), Librarian, Pleşcan Ion, Naciu Raina (assistant). In the Workers' department there was: (vice-president) Gheorghe Homenco and Naumov Dumitru, and in the sports department: Djeudov Niculae. While the students included: Arnăutu Constantin, Plângu Ion, and the members were: Economu Gheorghe and Orcula Gheorghe [28].

However, according to an activity report from June 1945, the committee of the PY organization in Tulcea, existed, but was not complete, as the active staff were missing. As a result of this fact, but also due to the fact that for the election campaign, they had no staff, they took the decision to send 11 young people to the school of agitators near the Regional of Progressive Youth Dobrogea, in Constanța and a young man to the school of political agitators near the C.C of PY Bucharest. On June 19, the documents of the time reveal us that the Youth Electoral Commission

[21] *Ibidem*, 10.
[22] Dumitru-Alexandru Aioanei, *op.cit.*, p.267.
[23] DJTAN,fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 3/1945, f.1.
[24] *Ibidem*, ff. 1-1 verso.
[25] *Idem*.
[26] *Ibidem*, ff.1-2.
[27] *Ibidem*, f. 3 verso.
[28] DJTAN, fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 4/1945-1946, f.38.

was set up, which consisted of the following delegates of the organizations: Chiriță N. Victor, permanent delegate, and substitute member, Gubrei Trofim (Progressive Youth Organization), Naumov Dumitru, permanent delegate, and substitute member, Radu Stoian, Vitencu Simion, permanent delegate, and substitute member, Cavalencu Constantin, Buzoianu Viorel, permanent delegate, and substitute member, Poezina St., Djendov Nicolae, permanent delegate, Anghelide Nicolae, substitute member (Trade Union Youth)[29]. Also, the president of the Electoral Commission (Naumov Dumitru, from the Union of Socialist Youth) and the secretary (Chiriță Nicolae Victor, from PY) had been elected too. The electoral commission didn't include the National Liberal Party (Tătărescu), the National Peasant Party (A. Alexandrescu) and the Popular Sports Organization (PSO) due to the fact that they did not exist in Tulcea County at that time.[30]

The PY organization recorded progress until August, when any activity ceased, because the members of the organization "had to face the boycott"[31] of young people in the Peasant Party Organization, but also the opposition of some teachers, thus risking to be expelled from the schools where they studied[32]. Thus, when the PY organization was in the situation of no longer being able to protect the rights of young students, suggested that the leadership of the Communist Party in the county give more importance to the Progressive Youth organization and ask Professor Crâlov "to make a greater effort among teachers for supporting the PY". At the same time, the Communist Party was asked for material assistance for the creation of a public library under the leadership of the PY, which was to include about 450-550 volumes of the Russian Book, but also for increasing the number of chess tables, ping-pong tables and for the purchase of a radio. The organization's demands were necessary, according to the minutes from February 1946, in order "to strengthen and consolidate the students around the Progressive Youth organization". [33]

From the documents of the time we find out that the most frequent actions of the PY organization were the artistic ones, as they organized various plays ("Somewhere in Moscow", "Dialogue between two Peasants", "We Want Land" and "The Twelfth Hour"[34]), charitable (helping children from "Moldova, Northern Transylvania and Yugoslavia"[35]) and sports actions.

From the point of view of the number of members, we notice that the organization had in June 1945, approximately 287[36], and in February 1946, 400 members [37].

"As the Communist Party consolidated its power, youth organizations by category were established"[38]: "Democratic University Front, transformed in May 1947 into the National Union of Students in Romania", "Village Youth Organization (VYO)", "Union of Associations of Students in Romania (UASR)"[39].

At the beginning of 1947, the idea of creating a youth organization that "would be directly subordinated to the party" occurred[40]. Thus, "the new structure had to be the nucleus around which all the other youth organizations had to gravitate, until they lose their full autonomy"[41]. But "in order to create the image of the need for this project and to give it legitimacy, things were directed in such a way that the setting up of the Union of Working Youth seemed to be the will of young people in factories and plants"[42]. Therefore, "the railway workers from Bucharest call the youth to unification". Following the call launched by the young railway workers Grivița București, an "enthusiasm" occurred among the working youth from Tulcea City, according to the files of that

[29]DJTAN,fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 3/1945, f.4.
[30]*Ibidem,* f.5.
[31]*Idem.*
[32]DJTAN,fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 3/1945, f.1.3.
[33]*Idem.*
[34]*Ibidem,* f.6.
[35]DJTAN,fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 4/1945-1946, f.12.
[36]DJTAN,fond Comitetul Județean Tulcea al UTM, dosar 3/1945, f.6.
[37]*Ibidem,* f.3.
[38] Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, *op.cit.*, p. 142.
[39]*Idem.*
[40] Dumitru-Alexandru Aioanei, *op.cit.*, p. 273.
[41]*Idem.*
[42]*Idem.*

time. Thus, on February 25, 1947, two youth meetings were held in the city, organized on districts. The first meeting took place in the festivities' hall of the United Workers Unions, where Mihăilescu Mihai took the floor. The second meeting in the city was held in the fishing district where the "Initiative Committee" was elected. After the two meetings, the young people took the responsibility of "fighting for the consolidation of the UWY" in Tulcea County. For this to happen, the organization of UWY had to be popularized, printing, in this respect, local calls after the model of the railwaymen from Griviţa. On March 2, a rally was organized in the hall of the "Select" cinema, attended by 1500 people, of which 75% youth. A meeting was held on March 9, attended by all the committees in the city where the head of the committee, Mihai Mihai (locksmith by profession) was elected and the action plan of the UWY was processed. In this respect, the party files reveal that the Organization had established as main directions of action the following: "creation of a reconstruction brigade", creation of an artistic group, weekly general meetings (where a chronicle of weekly events was to be drafted), but also the setting up of a street newspaper[43].

From the point of view of the number of members, from the organization's files, we find that, at the beginning, a number of 200 young people registered in UWY in the city, and 182 in the county[44], and the number of members would increase considerably in just a few months, reaching in September to 1366 members, and in October to 1593. After a period, at the end of 1947, the number of members reached 4979[45]. In Tulcea County, besides UWY there were the following organizations: Village Youth Organization (VYO), Union of Associations of Students in Romania (UASR)(see table 1).

Table 1. Statistics on the number of members of youth organizations in Tulcea County.

Name of the Organization	General Total	Boys	Girls	Workers	Ploughmen	Students	Miscellaneous
UWY	4979	3815	1164	4228	550	-	201
VYO	6900	5447	1453	1316	5472	-	105
UASR	511	265	264	-	-	511	-
Total	12390	9627	2863	5544	6029	511	306

Source: Tulcea County Directorate of National Archives, fund of the Tulcea County Committee of UWY, dossier no. 8/1947: 28.

Therefore, "in the effort to monopolize the power, the Romanian Communist Party adopted sometimes the common front, and in other times the tactics of dissimulation, creating a series of youth organizations based on the same pattern, controlled from the shadow"[46]. "Starting with 1948, after obtaining full power, Romanian Labour Party raised the issue of unification and purification of youth organizations[47]. At the same "time, the young people were subjected to several waves of arrests (...) and, political and religious youth organizations have been dissolved"[48]. While between March 19-21, 1949, "the congress of unification, in fact of absorption, of all the youth organizations in the Union of Working Youth was to take place, in the presence of the communist leaders."[49]

[43]DJTAN,fond Comitetul Judeţean Tulcea al UTM, dosar 8/1947, f.7.
[44]*Ibidem,* f.1.
[45]*Ibidem,* f. 28.
[46] Dumitru-Alexandru Aioanei, *op.cit.*, p. 279.
[47] Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, *op.cit.*, p. 143.
[48]*Idem.*
[49]*Idem.*

BIBLIOGRAPHY

I. Archival Sources:

-Arhivele Naţionale Române, Direcţia Judeţeană Tulcea (Romanian National Archives, Tulcea County Directorate), fonduri (fund):

- Comitetul Judeţean Tulcea al PMR (Tulcea County Committee of the Romanian Labour Party)
- Comitetul Judeţean Tulcea al UTC (Tulcea County Committee of the Union of Communist Youth)

II. General and special works:

- Aioanei Dumitru-Alexandru, ”Organizaţii comuniste de tineret din Iaşi după al Doilea Război Mondial”, *Anuarul Institutului de investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc*, cu tema ”Represiune şi control social în România Comunistă”, volumele V-VI, Iaşi, Editura Polirom, 2011.
- Cioflâncă Adrian, ”Repere pentru o istorie a Uniunii Tineretului Comunist”, *Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol*, t. XLIII-XLIV, 2006-2007”.
- Frunză Victor, *Istoria Stalinismului în România*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1990.
- Tismăneanu Vladimir, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, *Raport final*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2007.

THE IMPACT OF CULTURAL IDENTITY IN INTERNATIONAL TRADE

Florentina Trif

PhD Student, "Ovidius" University of Constanța

Abstract:It is widely believed that it is extremely difficult to give a unique and definitive meaning of culture. In the concept of culture a series of situations are traced, ranging from the manifestations of individuals in art and literature, to social behavior, to the ways of life of peoples, to customs, traditions, folklore, to myths that reveal the identity of a community of people, to the modifications of the physical environment by man, to urban planning, to architecture.

Some of these situations are part of human rights, others among social rights. In the Preamble of the Universal Declaration on Cultural Diversity adopted on November 2, 2001 by the Unesco General Conference, it is said that culture must be considered as the set of spiritual and material, intellectual and emotional distinctive traits that characterize a society or social group and thatin addition to the arts and letters, the way of life, the ways of living together, the systems, values, traditions and beliefs. The concept of civilization includes "both by common objective elements, such as language, history, religion, customs, institutions, and by the subjective self-identification of people.

Keywords: Cultural goods,The defense of cultural values, relationship between culture and commerce, the WTO.

Introduction

We will try to examine the importance that problems related to cultural heritage and, more generally, to culture have had in the discipline of international trade which, in a context characterized by a permanent negotiating mechanism[1], tends to liberalize the trafficking of goods and services with the gradual reduction and elimination of obstacles (tariff and non-tariff, such as quantitative restrictions, discriminatory treatments, etc.).[2]

In this perspective, there is a strong concern that the application, without adequate protection measures, to cultural goods and cultural products of the rules of international trade may have negative consequences on the values, culture and traditions of individual States.[3]

The problem is not so much (or not only) with goods historical, artistic and archaeological[4], for which the liberalization of trade facilitates their alienation and exportation with consequent loss of national heritage[5], as well as the circulation of cultural products (and services).

These do not identify with the cultural assets just mentioned. In general, these are not even products with a particular aesthetic value. They are characterized by their cultural content as they support musical, literary, scientific texts, etc. which, through them, can be easily communicated,

---

[1] V. Among, *The World Trade Organization*, Milan, edited by G. Venturini, 2015, p. 3.

[2]L. Picone and A. Ligustro, *Law of the World Trade Organization*, Padua, 2002;

[3] M. Footer e C.B. Graber, „Trade Liberalisation and Cultural Policy", in *Journal International Economic Law*, 2000, p. 115.

[4] As we have seen, these assets refer to the international conventions on the law of war (art. 1, letter a) of the conv. of 1954 on the protection of cultural heritage in the event of armed conflict, considers artistic works, manuscripts, books and art objects, collections, etc.) and not only these (in these terms, art. 36 TFEU, art. XX, letter f) Gatt is expressed). Historical assets also include manuscripts (e.g. the original of the Declaration of Independence, or the originals of the Magna Carta, or of the Betrothed).

[5] J. Sweeney, *A margin of appreciation in the internal market: lessons from the European Court of Human Rights*, in *Legal Issues of European Integration*, 2007, p. 27.

transmitted and disseminated. Think of books, magazines, sheet music, DHV cassettes, CDs, Pendrives and everything that can be used to transmit data.[6]

1. The defense of cultural values. Protective measures (market closure) and support measures

These are not goods belonging to the classical definition of cultural heritage but they have to do with culture having (or being able to have) a cultural content. Thanks to them, their contents reach a huge audience. Among other things, the characteristic of these products is to be reproducible on a large scale and to increasingly use the technological possibilities of digitization.[7]

It is treated with products that are of fundamental importance for the dissemination of knowledge and culture and, in this respect, have always been viewed favorably.[8]

When, then, the cultural content does not use a material support but is communicated directly to the users (live shows, such as theatrical comedies, representations of opera or musical concerts,) or uses other means of diffusion, such as radio, TV, internet etc., we speak of cultural services.[9] *Both cultural products and services are at the heart of our problem.* With more specific regard to cultural products, it is believed that, although they may have a commercial value[10], they must be removed from the regime of goods and from the pure logic of the market and profit.

Although no one doubts the irreplaceable role they play in the dissemination of knowledge and knowledge, the introduction of certain limits justified by the need to protect internal values that could be harmed by a regime based on free principles is considered entirely admissible movement, as well as support measures for internal cultural industries.[11]

The greatest danger that we run in this field, and that we would like to avoid, concerns the cultural colonialism that a community that does not adopt adequate protection measures can face. It is a concern particularly felt in certain contexts, such as the Canadian one (but not only), in which the "cultural" intrusion of the United States, with all the predominant economic strength that supports it, is a fact. [12]

2. Cultural products and rules on international trade in goods and services

If, in the time of globalization and the internet, the standardization of tastes, trends and ways of thinking constitutes a result that can be predicted in good measure, being linked to the speed and ease with which cultural "messages" and trends are transmitted, it exists, on the other hand, the interest in defending one's own culture and in not letting it be overwhelmed by foreign models in a context characterized by its presence, especially in the audiovisual, of music and the book, of important and very strong economic groups that have an absolutely important position in the market.[13]

If anything, the problem concerns the criteria to refer to determine when the protection and closure interventions that a State implements are admissible. Even if the concern that internal cultural values are contaminated or altered primarily concerns cultural products and services, it is only with regard to "own" cultural goods, historical, artistic ones, etc. the same fear cannot be expressed and closure measures cannot be taken.

---

[6] The Unesco Institute of Statistics referring to them (even if it calls them cultural goods) defines them as "consumer goods that convey ideas, symbolic values and ways of living .." Thus, in Échanges internationaux d'une sélection de biens et services culturels, 1994-2003, edited by the Institut de statistique de l'Unesco, http: /unesdoc.unesco.org/images/0014/001428/142856f.pdf.

[7] A. Oriolo, *Patrimonio digitale:* guide lines *internazionali e strategie dell'Unione europea di accessibilità, diffusione e protezione dei beni culturali e scientifici nell'era digitale,* in Studi integrazione eur., 2010, p.433

[8] Pierre L. Frier, *Droit du patrimoine culturel*, Paris, Editura PUF, 1997.

[9] Then consider that the distinction is not always easy and there have been cases of controversies brought to the examination of solution bodies in which a different framework has been given.

[10] K. Siehr, „International Art Trade and the Law", in *RCADI*, 1993 (243), p. 9.

[11] M.E. Footer e C.B. Graber, *op. cit.*, p. 115.

[12] K. V. Mulcahy, *Globalisation and culture*, p. 151.

[13] L. Richieri Hanania, *Diversité culturelle et droit international du commerce*, Paris, 2009, p. 199.

There are, in fact, cases in which restrictive measures have concerned works of art and whose display has been prohibited or their destruction ordered[14], or certain artistic forms have been prohibited because they are contrary to official trends (the so-called art of regime). There is no doubt, however, that the problems of this genre and television images account for the destruction of these artistic assets which the conquest of territories is followed by the destruction of effigies, images, monuments that express the culture or religion of the defeated.

It is a widespread, but not necessarily correct, opinion that there is a "difficult" conflict between culture and trade, which is destined to become more and more open in an open market and characterized, as it is today, by a huge imbalance. in favor of large groups with huge financial means and therefore able to impose certain cultural models. In the interest of promoting the circulation of commercial products for the role they play[15], the interest in defending the internal cultural values threatened to extinguish is contradicted.[16]

On the contrary, it is argued that cultural products are nothing but commercial products and that there are no reasons to subtract them from the commodity regime. More than products with a "cultural" content, it has been pointed out that in most cases these are entertainment products, ie products that belong to the c.d. entertainment market. It would be "entertainment ... and not" culture ".[17]

According to this vision, a total and general prohibition on the free movement, and therefore on the importation, of these products without taking into account their effective "cultural" quality generates parasitism and does not favor the culture. A closed market for this type of product is equivalent to a closed market for ideas and their circulation. It facilitates low value productions and lowers the overall cultural level.

Indeed, when the treaties refer to the cultural industries and special regimes are envisaged, a formal approach is followed and the effective cultural quality of the products they make is not taken into account in any way, but only in the fact that they operate in culturally sensitive sectors.

3. The importance of cultural needs in the international trade regime

The clash between these two antithetical and opposing visions, which lead to a clear choice between closing and opening, is quite a dating. It emerged already in the period immediately following the Second World War, when the process of liberalization of international trade began. In the context of the GATT (1947), exceptions to the liberalization[18], with limited reference to films and the film industry which were excluded from the general rule of national treatment and from the regime on quantitative restrictions.

Article. III, n. 10 established that "The provisions of this article will not prevent a contracting party from adopting or maintaining an internal quantitative regulation on exposed cinematographic films, in compliance with the provisions of art. IV ".

Article. IV entitled "Special provisions relating to cinematographic films", in turn, allowed States to set quotas for the projection of films (cd screen quotas).[19] This ensured an advantage cultural productions to the detriment of foreign ones. We therefore began to speak of cultural exception, albeit limited to the audiovisual and cinema considered sensitive products[20]. To these provisions must be added the provisions of art. XX which includes general exceptions.

The Havana Charter, which provided for the establishment of the International Trade Organization (ITO) (which never took place), contained similar provisions, in turn inspired by the Blum Byrnes Agreement between the USA and the French Provisional Government in May

[14] *Ibidem,* p. 201.
[15] R.J. Neuwirth, *The Future of the 'Culture and Trade Debate': A Legal Outlook*, in Journal of world trade, 2013, p. 391.
[16] *Ibidem,* p. 393.
[17] L. Richieri Hanania, *Diversité culturelle et droit international du commerce*, Paris, 2009 p. 30.
[18] G.A.Cano, *The MAI: on the threshold of a cultural war?* in *World Culture Report, Cultural Diversity. Conflict and Pluralism*, Unesco Publ. 2000, p. 77.
[19] *Ibidem,* p.79.
[20] R.J. Neurwirth, *op. cit.*, p. 399.

1946.[21]These rules were based on the belief that cultural issues, inespecially those related to film production, they related to the internal politics of the States rather than to the economy and commerce and that should therefore be considered separately from them.

Given the limited scope of the permitted exceptions, the need for generalized protection of the cultural needs of the States that would prevent the intrusion of foreign cultural products and support its cultural industry with favorable measures remained unsatisfied. The issue was taken up again in the Uruguay Round[22] negotiations when the liberalization of trade in goods and services was discussed.[23]The solution eventually adopted, not distinguishing or, better to say, not dictating an ad hoc discipline, ended up subjecting cultural products to the regime of goods.But without success. At the conclusion of the negotiations that gave rise to the WTO, the situation remained unchanged. The attempt to completely exclude the cultural sector from trade liberalization failed65.[24]

A compromise solution was reached for the services sector covered by the General Agreement on Trade and Services (Gats). For these, defined as "invisible trade" in opposition to the "visible trade" of goods, it was decided to leave the state the freedom to determine which sectors to submit to shared rules and which not. Each state can, in fact, decide the level and the extension of its commitments in the sense that in the Gats Agreement the two cornerstones of market access (art. XV Gats) and national treatment (art. XVII Gats) are valid only for the sectors included in the concession lists. beyond what it may seem at first glance, the border between goods and serviceswhich means being subject to the Gatt or Gats rules) is not always easy.

The audiovisual sector, in particular, has very uncertain boundaries for which difficulties of framing may arise due to the fact that their diffusion makes use of both the radio-television and digital form and of material supports in which films, television programs or the music. At that point, the same product can be classified as a commodity or as a service depending on the point of view from which it is considered.[25]

During the Uruguay Round negotiations the clash between those who, like the USA and Japan, wanted to include cultural products and services in the rules of trade and those who, firstly France and Canada, instead supported the need to except them from those rules. Hence the definition of "cultural exception". However, no concession was made to advocates of safeguard measures, both for products and for cultural services.[26]

Conclusions

In international law, the interest in culture and its values has progressively manifested itself, starting from a very long time and having, initially, only the cultural assets of historical and artistic and archaeological interest, belonging to the State to be protected in time of guerra. From this first and limited form of protection, it was then proceeded to organize protection modalities also for the private heritage object of theft or of illegal export until more generally considering the protection of the material heritage, including, the natural heritage, and of that one immaterial an interest of all mankind. All this happened using itthe pact instrument that has the limit of binding only the States that accept it, except for its possible transformation into general law with binding effect for all States without distinction. For this to happen, however, a constant practice must be formed, as has happened with international conventions on the law of war.

[21]*Ibidem.*
[22] P. Picone e A. Ligustro, *Diritto dell'Organizzazione mondiale del commercio,* Padova, 2002, p. 321.
[23]*Los resultados de la Ronda Uruguay de nogociaciones commerciales multilaterales*. Segretariato del Gatt, Ginevra, 1994.
[24]*Ibidem.*
[25] T. Voon, *A New Approach to Audiovisual Products in the WTO: Rebalancing GATT and GATS,* in UCLA Entertainment Law Review, 2007, p. 6
[26]*Ibidem,* p.11.

BIBLIOGRAPHY

- Among, V. *The World Trade Organization*, Milan, edited by G. Venturini, 2015,
- Cano, G.A. *The MAI: on the threshold of a cultural war?* in *World Culture Report*, *Cultural Diversity. Conflict and Pluralism*, Unesco Publ. 2000;
- Ferri, D., *La costituzione culturale dell'Unione Europea*, Padova, 2008;
- Frier, Pierre L. *Droit du patrimoine culturel*, Paris, Editura PUF, 1997;
- Footer, M., C.B. Graber, „Trade Liberalisation and Cultural Policy", in *Journal International Economic Law*, 2000;
- Neuwirth, R.J. *The Future of the 'Culture and Trade Debate': A Legal Outlook*, in Journal of world trade, 2013;
- Oriolo, A., *Patrimonio digitale:* guide lines *internazionali e strategie dell'Unione europea di accessibilità, diffusione e protezione dei beni culturali e scientifici nell'era digitale,* in Studi integrazione eur., 2010
- Hanania Richieri L, *Diversité culturelle et droit international du commerce*, Paris, 2009;
- Picone, P. and A. Ligustro, *Diritto dell'Organizzazione mondiale del commercio*, Padova, 2002;
- Siehr, K., „International Art Trade and the Law", in *RCADI*, 1993;
- Voon, T., „A New Approach to Audiovisual Products in the WTO: Rebalancing GATT and GATS", in *UCLA Entertainment Law Review*, 2007.

THE TWO CITIES, FROM A PHILOSOPHICAL, ANTHROPOLOGICAL AND THEOLOGICAL PERSPECTIVE

Gigi Sorin Sasu

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center

Abstract: „Fecerunt itaque civitates duas amores duo" two loves make two cities, one of the love of God, carried to self- forgetfulness, the other of self-love, led to forgetting God. The Greek thinkers overlapped the nature of man with that of the state. The foundation and organization of the fortress was of a theoretical and practical nature. Plato invokes the deduction, in the initial study of justice in the fortress continuing at the individual level. Preliminary condition, for this processis to examine how a city is born.Aristotle's political philosophy is oriented exclusively to State examination, regardedas a natural reality superior to man and family .The State guides the moral life of the individual, preventing him from doing any harm. It warms of the dual nature of man, morality can be exercised only in the political community.Cicero studies the forms of government, introducing in the political philosophy the idea of natural law, the unifying principle being "right reason"Seneca highlights the condition of the natural man, before the political organization aand the training of the laws, proclaiming, the equality between people. For St. Augustin the two cities live togheter only if the earthly one becomes absolute.Theological discourse on human nature was abandoned in favor of rationalist interpretations, starting with the advent of Protestantism.

Keywords: God, city, human, State, reason

„*Fecerunt itaque civitates duas amores duo" – două iubiri fac două cetăţi, una a iubirii de Dumnezeu, dusă până la uitarea de sine, cealaltă a iubirii de sine, dusă până la uitarea de Dumnezeu.*" (Fericitul Augustin)

Viziunea cea mai complexă asupra umanităţii în "drumul" ei în istorie o are creştinismul. Axioma **Fericitului Augustin** este cea mai potrivită şi integrală formulare asupra temporalităţii mundanului. „…E necesar să subliniem că ideologia progresului (inclusiv „evoluţionismul" pan-istoric), aplicată civilizaţiei pământene, înclină înspre încredere nu doar credulă, cât, mai ales vinovată, prin satisfacţie. Viziunea istorică dată de creştinism e mai complexă, într-o tonalitate mai gravă. E pilduitor că Fericitul Augustin, dorind să sugereze o vedere sintetizatoare a întregii cronologii umane de-a lungul timpului, s-a mulţumit să se refere numai la noţiunea de creştere, fundată pe trupul lui Iisus Hristos; ne-a arătat un tablou dublu, în care se confruntă destinele a două cetăţi rivale: *Hoc enim universum tempus sive soeculum in quo cedunt movientes succeduntque nascentes istarum civitatum de quibas disputamus excursus est*. (De Civitate Dei, XV, 1)."[1]

Filosofii din toate timpurile, în reflecţiile lor politice,"*au avut în vedere, explicit şi implicit, relaţia dintre natura umană şi sensul comunităţii politice. În orizontul antropologic, societatea organizată politic este privită în două perspective: fie ca o continuare a ordinii naturale, fie prin negarea naturii, ca fiind de o natură sau ordin diferite. Filosofia politică va urma şi ea două perspective – axioma sociabilităţii naturale a omului şi cea a rezistenţei, agresivităţii şi nesociabilităţii individului din starea de natură"*.[2]

Gânditorii elini suprapuneau esenţa omului cu cea a statului.

"*Existenţa statului avea caracter moral, cu rădăcinile în legea divină a dreptăţii (δίκη). Cetăţile-stat ale Greciei antice căutau cele mai potrivite forme de guvernare pentru ca să se*

[1] Henri Irénée Marrou, *Teologia istoriei*, Editura Institutul European, Iaşi, 1995, p. 41
[2] Cristian Bocancea, *Curs de antropologie politică*, Editura Universităţii "Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1998, p.2.

asigure prosperitatea, unitatea, liniştea publică şi apărarea în faţa agresiunii exterioare. Cetăţile eline aveau fiecare propria constituţie, propriul cod de legi."[3]

Încă din timpul „legislatorilor" existau preocupări din ce în ce mai serioase cu privire la viaţa cetăţii. Frica de război civil, dezordinea şi tulburările sociale stârneau pentru aflarea unui răspuns promt şi cât mai acceptabil la chestiunilede ordin practic ale organizării şi conducerii cetăţii.

Întemeierea şi organizarea cetăţii era de natură etică (teoretică) şi practică:

„*O asociaţie morală, pentru a trăi laolaltă potrivit binelui şi pentru bine; în acest fel compuneau gânditorii Cetatea. Ea urmărea un scop moral şi tot ea arăta calea spre aceasta. Ea fixa mijloacele, ca şi finalităţile.*"[4]

Oamenii aşteptau de la arhonţi o acţiune energică în vederea realizării Binelui comun. Acesta consta în trei lucruri concrete: dreptatea (justiţia) – Δίκη (Dike), ordinea legală – Ευνομια (Eunomia) şi pacea – Είρήνη (Eirini)[5].

Platon considera că omul nu poate fi studiat individual, ci în dimensiunea extinsă a vieţii sociale şi politice.

„*Natura umană este ca un text dificil a cărui semnificaţie trebuie descifrată de filosofie. Dar în experinţa noastră personală acest text este scris cu litere atât de mici, încât devin ilizibile. Prima operaţie a filosofiei trebuie să fie mărirea acestor litere. Filosofia nu ne poate da o teorie satisfăcătoare despre om până ce nu va dezvolta o teorie a statului.*"[6]

În *Republica* lui Platon, Socrate, după ce elimină explicaţiile lui Thrasymachos şi Glaucon, spune că înţelegerea dreptăţii este maximă acolo unde ea se află în cantitate mai mare (cetatea) şi minimă la nivelul indivizilor: „*…să zicem că i-ar da cuiva, care nu vede prea bine, să citească de departe nişte litere mici şi apoi altcineva ar băga de seamă că aceleaşi litere se găsesc şi în alt loc, dar mai mari şi pe un fond mai intins. Mare noroc ar fi pentru oamenii aceia să le citească mai întâi pe cele mari, iar apoi să le examineze şi pe cele mici, dacă s-ar întâmpla să fie aceleaşi litere.*" [7] El invocă deducţia, în studiul, iniţial, al dreptăţii din cetate, continuând, apoi, nivel individual. Condiţia preliminară a acestui proces este examinarea modului în care se naşte o cetate – „*dacă am privi cu mintea apariţia unei cetăţi, am putea vedea cum se naşte şi dreptatea şi nedreptatea ei.*"[8]

Originea corpusului social la **Platon** este aceasta: „*O cetate se naşte […], deoarece fiecare dintre noi nu este autonom, ci duce lipsă de multe. […]Astfel, fiecare îl acceptă pe un al doilea, avându-l în vedere pe un al treilea şi având nevoie de un al patrulea, iar strângându-se mulţi în acelaşi loc, spre a fi părtaşi şi a se întrajutora, ne fac şi dăm sălaşului comun numele de cetate.*"[9]

El propunea împărţirea societăţii, din punct de vedere ierarhic, în trei categorii: în fruntea cetăţii sunt filosofii-regi (gardienii perfecţi), apoi auxiliarii (soldaţii) şi clasa producătoare (agricultorii, artizanii şi comercianţii). Aceasta ierarhie este conformă cu ordinea natural.

Cel care modelează ordinea socială şi sufletul este un demiurg: Cel Drept. El conferă societăţii şi individului un unic principiu – cel al dreptăţii. Efectele acestui principiu sunt inhibitoare, deoarece se află sub autoritatea gândirii. Raţionalitatea determină virtutea dreptăţii, care este o frână împotriva anarhiei generale şi a plăcerilor inferioare.

Filosofia lui politică a lui **Aristotel** este orientată exclusiv spre examinarea statului care nu mai este privit doar ca un termen de comparaţie, ci ca o realitate naturală superioară omului şi familiei. Despre individ aflăm acelaşi lucru, ca şi la Platon: legea autosuficienţei îl determină să vieţuiască în uniune cu semenii. Pentru a se putea reproduce şi pentru a putea răspunde şi altor

[3] Idem, *Curs de istoria ideilor politice antice şi medievale*, Editura Uniersităţii "Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, p.4.
[4] Jean-Jaques Chevalier, *Histoire de la pensée politique*, Editions Payot & Rivages, Paris, 1993, p. 22.
[5] Cristian Bocancea, *op.cit.* , p. 4.
[6] Ernest Cassier, *Eseu despre om*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 93.
[7] Platon, *Opere*, vol. V, (Republica), Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, II, 1, 368 d, p. 134.
[8] Idem, vol. II, 1, 369 a
[9] Idem, vol. II, 1, 369 b-c.

trebuinţe care apar în viaţa sa, omul constituie familia, apoi statul – cel care „*se creează în vederea vieţii, însă dăinuieşte în vederea vieţii cât mai bune.*”[10]

Cetatea provine din neputinţa omului de a vieţui singur. „*Statul este o instituţie naturală, iar omul este prin natura sa o fiinţă socială (ζώον πολίτικον – zoon politikon), pe când anti-socialul prin natură, nu datorită unor împrejurări ocazionale, este ori un supraom, ori o fiară…*”[11]

Lipsa autosuficienţei nu-l caracterizează doar pe individul uman. Şi alte vietăţi sunt, după opinia filosofului, „fiinţe gregare”, dar ele nu ajung să formeze state. Instrumentul organizatoric al vieţii politice este limbajul articulat Animalele scot sunete nearticulate exprimând doar durerea şi plăcerea. Omul uzitează un limbaj care depăşeşte organicul: „*limba serveşte la a exprima ce este folositor şi ce este vătămător, precum şi ce este drept şi nedrept. Iar această însuşire este caracteristică omului […], aşa că singur el are simţirea binelui şi a răului, a dreptului şi a nedreptului şi a tuturor celorlalte stări morale. Comunitatea unor fiinţe cu asemenea însuşiri creează familia şi statul.*”[12]

Instinctul vieţii comunitare este sădit, din natură, în fiecare persoană. Statul este cel care prin intermediul legilor îndrumă viaţa morală a individului, izolându-l de răul pe care e competent să-l facă.

El avertizează despre natura dual a firii umane, iar moralitatea poate fi exersată doar în cadrul comunităţii politice.

Deoarece omul poate fi o fiinţă nelegiuită în ciuda instinctului său social, cel care a fondat cetatea înfăptuieşte cel mai mare bine cu putinţă:

”*Aşadar, din natură există în toţi instinctul pentru o asemenea comunitate; iar cel dintâi care a orânduit-o a fost autorul celor mai mari realizări. Căci, după cum omul, în perfecţiunea sa, este cea mai nobilă dintre fiinţe, tot astfel, lipsit de lege şi de dreptate, este cea mai rea dintre toate; căci cel mai groaznic lucru este nedreptatea, înzestrată cu arme; însă omul se naşte având arme fireşti – inteligenţa şi voinţa fermă, care sunt foarte proprii a fi întrebuinţate în scopuri contrare. De aceea el este creatura cea mai nelegiuită şi mai sălbatică, atunci când este fără virtute […]. Pe când dreptatea este o virtute socială, căci dreptul nu este decât ordinea comunităţii politice.”*[13] Finalitatea omului este viaţa comunitară, iar statul este mediul unde omul îşi dobândeşte adevărata natură.

Statul este, deci, anterior individului, familiei şi fiecăruia dintre noi*; “căci corpul trebuie să existe mai înainte de organe şi, suprimându-se corpul, nu va mai fi nici picior, nici mână, decât numele. […]Aşadar este clar că statul este din natură anterior individului, căci, întrucât individul nu-şi este suficient, el este faţă de stat ca mădularele unui corp faţă de acesta*.” [14]

Spre deosebire de Platon, **Cicero,** studiind dreptatea, porneşte de la cercetarea formelor de guvernare**.** El este cel ce introduce în filosofia politică ideea “legii natural”.

În concepţia lui, omul este un „animal politic”, „*vieţuitor în cadrul poporului*”: „…p*rin popor trebuie să înţelegem nu orice adunătură de oameni grupaţi în turmă într-o manieră oarecare, ci un grup numeros de oameni asociaţi unii cu alţii prin adeziunea la aceeaşi lege (juris consensu) şi printr-o anumită comunitate de interese (utilitatis communione*).”[15]

Instituirea unei puteri în comunitatea umană este momentul naşterii cetăţii. Această putere poate fi exercitată de un om, de un grup, sau de întreg poporul. Comunitatea poate fi guvernată de cele trei forme „pure”, sau din forme mixte provenind din cele trei.

Legea naturală inspiră modele de guvernare ale tuturor popoarelor din toate timpurile. Consecinţa acestei idei este „juridicizarea” filosofiei politice şi, de asemenea, afrmă unitatea genului uman.

[10] Aristotel, *Politica*, vol. I, I, 8, Editura Antet, Bucureşti, 1995, p. 5.
[11] Idem, I, I, 9
[12] Idem., I, I, 10-11
[13] Idem, I, I, 13.
[14] Idem, I, I, 12
[15] Cicero, Republica, Garnier Flammarion, Paris, 1965, p. 27.

Principiul unificator al întregii ordini sociale este „dreapta raţiune" – o lege eternă, universal valabilă, imuabilă, care îşi are originea într-un Dumnezeu unic:

„Există o lege veritabilă, dreapta raţiune, conformă cu natura răspândită în toate fiinţele (umane), întotdeauna în acord cu ea însăşi şi nepieritoare… Niciun amendament nu este permis la această lege, după cum nu e permis a o abroga parţial sau în totalitate. Nici Senatul şi nici poporul nu ne pot dispensa de ascultarea pe care i-o acordăm… Această lege nu este una în Atena şi alta la Roma, una astăzi şi alta mâine, ci e una şi aceeaşi lege eternă şi imuabilă, care conduce toate naţiunile în toate timpurile; pentru a o învăţa şi prescrie tuturor, există un Dumnezeu unic… omul care nu se supune acestei legi se ignoră pe sine."[16]

Filosoful roman, **Seneca** introduce şi el concepte fundamentale şi surprinzătoare în gândirea politică. Ideea pe care o evidenţiează este condiţia omului natural, anterior organizării politice şi instituirii legilor. El proclamă egalitatea fiinţială dintre toţi oamenii indiferent de clasa socială. Dacă acum societatea este stratificată şi se confruntă cu nedreptatea, a existat, totuşi, un timp, „illo tempore", când oamenii, aflaţi în stare naturală, erau fericiţi.

Neavând forme legislative de constrângere, nici forme de guvernare, *„cei dintâi oameni şi odraslele lor ascultau nevinovaţi de poruncile firii, care le era şi călăuză şi fire, lăsându-se conduşi de cei mai buni dintre ei. Căci natura pune pe cei nevolnici sub ascultarea celor vrednici. […] Pe aceea vreme, numită epoca de aur, conducerea era în mâna înţelepţilor. Aceştia împiedicau încăierările, ocroteau pe cei slabi faţă de cei tari, povăţuiau şi înfrânau pe semenii lor, le arătau ce este folositor şi ce este nefolositor."*[17]

La originea omului, dar şi a celorlalte fiinţe, stă natura, care le-a creat pentru o viaţă simplă şi uşoară. Ei însă şi-au complicat existenţa prin activităţi şi trebuinţe artificiale. Dacă *„stuful adăpostea oameni liberi", „marmura şi aurul adăposteşte sclavia"* [18]

Vârsta de "aur" a fost viciată de lăcomie, iar domnia înţelepţilor a fost înlocuită de tirania avarilor.[19]

Astfel, a fost necesară introducere legea în comunitatea umană. Viaţa „Epocii de Aur" nu însemna o viaţă morală deoarece nu provenea din conştiinţă şi înţelepciune, existând, totuşi, o latenţă a moralităţii. Perfecţionarea spiritului transformă această latenţă în faptă morală, într-o virtute activă. Viețile publică și politică, determină exercitarea superioară a înţelepciunii şi esenţei noastre morale prin care suntem de folos, atât comunităţii restrânse, cât şi celei universale.

„Căci, când păgânii care nu au lege din fire fac ale legii, aceştia, neavând lege, îşi fac loruşi lege, ceea ce arată fapta legii scrisă în inimile lor, prin mărturia conştiinţei lor şi prin judecăţile lor, care îi învinovăţesc sau îi apără…" (Romani 2, 14-15)

Privind retrospectiv aceste semnificative intuiţii ale filosofiei antice, observăm că ele au fost valorificate în mod constructiv de gândirea creştină.

Fericitul Augustin, pentru creştinii ortodocşi, Sfântul Augustin, pentru creştinii catolici, (354-430) distinge două curente în filosofia antică: cea ioniană şi cea italică. După opinia lui, studiul filosofiei se manifestă prin acţiuni (privind *„practica şi diriguirea moravurilor"*) şi contemplaţie (preocupată de „intuirea cauzelor fenomenelor naturale").

În ordinea preocupărilor „active" (etice) îl remarcă pe Socrate, iar în domeniul contemplaţiei ordinii numerice a universului – pe Pitagora.

„Platon, însă, combinându-le pe amândouă, este elogiat ca o personalitate care a realizat cea mai desăvârşită filosofie, pe care el o împarte în trei părţi: prima, de esenţă morală, e desfăşurată mai ales prin acţiune (πραξις); secunda, cea care tratează domeniul fizicii, e desfăşurată prin contemplaţie; şi cea de-a treia, cea raţională sau logică, prin care adevărul este de-terminat şi anihilează minciuna. Deşi adevărul este imperios necesar primelor două do-menii – celor desfăşurate prin acţiune şi contemplaţie - ,totuşi domeniile contemplativ şi speculativ revendică pentru ele stabilirea adevărului. De aceea, această împărţire în trei domenii nu e

[16] Idem., p. 86
[17] Seneca, *Scrisori către Luciliu*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1966, p.306.
[18] Idem, p. 308.
[19] https://ro.scribd.com/doc/56321776/Suport-Curs-Filosofie-Politica

contrară acelei distincţii prin care se înţelege că studiul filosofiei în integralitatea sa constă în acţiune şi contemplaţie." [20]

Ideea de Dumnezeu ca "*început al tuturor lucrurilor, fiinţa care n-a fost creată, dar care le-a creat pe toate celelalte*"[21], este expresia filosofiei fizice.

Gândirea dialectică (logica sau ştiinţa raţionamentelor) a platonicienilor, a relevat distincţia dintre cunoaşterea empirică şi cea intuitiv-raţională, afirmând că numai strălucirea minţii poate face cognoscibilă prezenţa dumnezeirii. Filosofia practică (etica sau morala) s-a orientat către cercetarea substanţei supremului Bine.

Socrate a deschis acest drum, iar urmaşii săi au luat ce este mai bun, stabilind în mod eronat că acest suprem Bine îşi are sălaşul fie în trup, fie în suflet. Platon este cel care intuieşte că acesta are sorginte metafizică, Binele realizându-se în raport cu acest reper absolut.

"*Doar Platon a fost acela care a stabilit că scopul binelui este a trăi în conformitate cu virtutea şi că acest ideal nu va fi posibil de realizat decât numai de acela care îl cunoaşte şi Îl imită pe Dumnezeu şi nimeni nu va putea fi fericit pentru un alt temei diferit. Şi de aceea adevăratul filosof nu se îndoieşte asupra faptului că a filosofa înseamnă a-L iubi pe Dumnezeu, a Cărui fire nu are închipuire corporală.*"[22]

Vieţuirea în virtute este conformă cu raţiunile divine şi înseamnă, deci, cunoaşterea lui Dumnezeu. Aceasta este intuitivă, prin raţiune: „după cum soarele este dovedit ochilor. Căci precum ochii, în cazul organelor, tot astfel minţile sunt simţurile sufletului".

Fericitul Augustin reformulează idealismul platonician după criterii creştine, de la acesta păstrându-se formula de dualism. Teologul recunoaşte meritul filosofiei de a se fi apropiat de principiul dumnezeirii: „*Negreşit, cei care se făles c că l-au priceput pe Platon […], cred câte ceva despre Dumnezeu într-o asemenea măsură încât găsesc în Dumnezeire şi cauza existenţei şi raţiunea inteligenţei şi scopul final al vieţii. În aceşti trei factori se înţelege că unul se referă la domeniul fizic, cel de-al doilea la logică, cel de-al treilea la domeniul moralei. De bună seamă, dacă omul a fost creat pentru a înfăptui prin virtuţile sale prin care excelează, încât să se poată ridica până la Cel care depăşeşte totul pe lume şi Care este unicul şi adevăratul şi bunul Dumnezeu, fără de Care nu există, nici nu poate să existe vreo fiinţă, nici o altă învăţătură nu ne poate îndruma paşii, concluzia firească este că numai El trebuie căutat şi găsit, prin Care totul se explică, numai El e Cel prin care ni se revelează toate certitudinile, ca să fie văzut pretutindeni, numai El să fie iubit, pentru că numai prin El căpătăm toată dreptatea.*"[23]

Elinii discutau despre ordinea cetăţii, binele comun şi ideea de dreptate, construind pe direcţiile unei etici laice discursul filosofiei politice. În creştinism, cercetarea şi demonstrarea substanţei lui Dumnezeu va constitui ştiinţa teologiei. Augustin aşează etica, şi implicit dreptatea, sub puterea lui Dumnezeu şi astfel filosofia politică este transfigurată în teologie politică.

Astfel ne întoarcem la definiţia celebră a teologului: „*Fecerunt itaque civitates duas amores duo.*"

„*Cetatea lui Dumnezeu este o cetate mistică deschisă universalităţii oamenilor care-L recunosc pe Dumnezeu şi trăiesc sub legea Sa. Fără frontiere şi fără ziduri de incintă, această cetate celestă, regrupând toate naţiunile „până la marginile pământului" se opune cetăţii terestre care priveşte ca străin tot ce se află în afara zi-durilor ei, şi care trăieşte după norme şi pasiuni umane, excluzându-L pe Dumnezeu din finalitatea Sa.*" [24]

Istoria este congruenţa şi confruntarea acerbă a celor două cetăţi; un astfel de conflict există şi între omul duhovnicesc şi cel autonom. Nu este un conflict „substanţial", ontologic (pentru că astfel ar conduce la un dualism ireconciliabil, gnostic, cu totul străin învăţăturii creştine), ci unul de „direcţie" sau de „orientare". Fericitul Augustin relevă acest lucru spunând că fiinţa umană nu

[20] Aureliu Augustin, *Despre cetatea lui Dumnezeu*, Cartea a VIII- a , Editura Ştiinţifi-că, Bucureşti, 1998, p. 479
[21] Idem, p. 486.
[22] Idem, p. 489
[23] Aureliu Augustin, *op. cit.* p. 480.
[24] Michel Fédou, Saint Augustin, apud François Châtelet, Olivier Duhamel & Evéline Pirier, Dictionnaire des Oeuvres Politique, Presses Universitaires de France, Paris, 1995, p. 43.

este era în substanţa ei (Dumnezeu le-a făcut pe „toate foarte bune"), starea de rău fiind indusă de păcat, care provine din orgoliu. Liberul arbitru conduce omul fie la beatitudine şi libertate absolută („iubeşte şi fă ce vrei!"), fie la sclavie. Viaţa politică şi civică nu este un lucru negativ atât timp cât păstrează direcţia virtuţii dreptăţii şi provine din caritatea creştină.

Atunci când vorbeşte de cetatea pământeană nu se referă la organizarea politică sau teritorială, ci la "*cetatea omenească, prea omenească, în care omul, uitându-şi vocaţia eternităţii se închide şi îşi fixează drept scop ceea ce n-ar trebui să fie decât mijloc sau un scop subordonat unuia mai înalt.*"[25]

Cele două cetăţi vieţuiesc oarecum împreună doar dacă cea pământeană încearcă să se absolutizeze. Ele funcţionează excelent împreună în măsura în care "civitas terrena" o urmează factic pe cealaltă; în caz contrar (autonomie exacerbată), ea devine „posedată" – *civitas terrena sive diaboli*, „carnală" sau „prea carnală". Creştinii sunt membrii ambelor cetăţi, uzitând principii organizatorice ambivalente.

Etienne Gilson afirmă: (…) *creştinii fac inevitabil parte din amândouă. Nu numai că sunt membri ai statului, dar însăşi religia lor le impune datoria de a avea o comportare civică fără cusur, singura diferenţă este că tot ceea ce fac, o fac din devotament faţă de ţară, cei care nu sunt decât membri ai cetăţii terestre, iar creştinii o fac din devotament faţă de Dumnezeu. Această diferenţă de motive nu împiedică deci acordul de fapt în practicarea virtuţilor sociale*."[26]

Într-un anumit fel, nu numai Civitas Dei are tendinţă de „îmbrăţişare" a celei pământeşti, ci şi invers. Cea pământească încearcă să-şi subscrie între zidurile sale o „bucăţică" din cea cerească. Cetatea lui Dumnezeu nu este doar universală, ci şi autohtonizată, naturalizată, „aclimatizată" Biserica nu este de un universalism plat, abstract, ci de un universalism (catolicism, ecumenicitate) personalist, care respectă particularitatea oricărei cetăţi. Slujirea chiar până la sacrificiu de sine a cetăţii natale este un lucru nobil, soteriologic.

Cel care l-a făcut apt pe om, ca persoană socială, este Dumnezeu. Această capacitate a fost pusă în practică în organizările politice prospere de tipul Imperiului Roman. Utilitatea virtuţilor unice face posibilă înţelegerea faptului că împreună cu adevărata credinţă este o posibilitate a accederii la cealaltă Împărăţie, a Adevărului-Dumnezeu, în veşnicie, în prezentul continuu al zilei a opta.

Din păcate, discursul teologic asupra naturii umane va fi abandonat în favoarea unor diverse interpretări raţionaliste, juridice şi contractuale, începând cu perioada protestantismului până în zilele noastre. Autoritatea pe care o conferă Dumnezeu, prin voinţa Sa, politicii – suveranul, monarhul fiind „conducător al treburilor din afară ale Bisericii", un reprezentant confirmat, un ministru al lui Dumnezeu – este contrazisă de gândirea iconoclastă, care elimină autoritatea lui Dumnezeu din politică, încercând să demonstreze raţional că orice formă politică este expresia unei convenţii umane, a unui contract.

"Fericiţi cei muriţi în mari bătălii / Culcaţi pe pământ dinaintea lui Dumnezeu……Fericiţi cei muriţi pe un ultim nalt loc / Printre ceremonii de mari funeralii…..Fericiţi cei muriţi pentru cetăţi carnale / Căci ele sunt trupul lui Dumnezeu….Fericiţi cei muriţi pentru vatră şi foc, / Pentru biete onoruri ale casei paterne…Căci ele sunt chipul şi începutul / Şi trupul şi încercarea casei Domnului."[27]

BIBLIOGRAPHY

1. Aristotel, Politica, vol. I, I, 8, Editura Antet, Bucureşti, 1995;

[25] Henri Irénée Marrou, *op.cit*, p.43

[26] Etienne Gilson, *Filosofia în Evul Mediu*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, p.155.

[27] Charles Peguy (1873-1914), Discursul către Diognet – Rugăciune pentru noi, fiinţe de carne (apud Henri Irénée Marrou, Op. Cit., p. 145-146, „Heureux ceux qui sont morts dans les grandes batailles,/ Couchés dessus du sol à la face de Dieu… Heureux ceux qui sont morts sur un dernier haut lieu,/ Parmi tout l'appareil des grandes funérailles…. Heureux ceux qui sont morts pour des cités charnelles,/ Car elles sont le corps de la cité de Dieu…Heureux ceux qui sont morts pour leur âtre et leur feu, / Et les pauvres honneurs des maisons paternelles….Car elles sont l'image et le commencement / Et le corps et l'essai de la maison de Dieu."

2. Augustin Aureliu, Despre cetatea lui Dumnezeu, Cartea a VIII- a, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1998;
3. Bocancea Cristian, Curs de antropologie politică, Editura Universităţii "Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1998;
4. Cassier Ernest, Eseu despre om, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994;
5. Chevalier Jean-Jaques, Histoire de la pensée politique, Editions Payot & Rivages, Paris, 1993;
6. Cicero, Republica, Garnier Flammarion, Paris, 1965;
7. François Châtelet, Olivier Duhamel & Evéline Pirier, Dictionnaire des Oeuvres Politique, Presses Universitaires de France, Paris, 1995;
8. Gilson Etienne, Filosofia în Evul Mediu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995;
9. Marrou Henri Irénée, Teologia istoriei, Editura Institutul European, Iaşi, 1995;
10. Platon, Opere, vol. V, (Republica), Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, II, 1, 368 d;
11. Seneca, Scrisori către Luciliu, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1966.

PARTICIPATION OF LUDUŞ MILITARY ON THE EASTERN FRONT IN WORLD WAR TWO

Marcela Berar

PhD Student, UMFST Târgu Mureş

Abstract:By Hitler's statement on the morning of June 22, 1941, an hour and a half after the German army had crossed the Soviet borders on a front stretching from the Baltic to the Black Sea, the German leader understood the campaign against the Soviet Union as a preventive war. The general offensive on the Romanian front was launched on July 2, 1941. Shortly, in the middle of the same month, the Romanian and German armies arrived on the lower and middle courses of the Dniester.Just one month after the offensive began, the Romanian territories, Bessarabia and Northern Bukovina, were freed.Antonescu, however, had decided to send the Romanian troops beyond the Dniester, being convinced that alongside Germany he could obtain the final victory over the U.S.S.R.Along with civilians, on the eastern front several Luduş people were killed in action during the campaigns between 1941 and 1943.The descendants of the disabled, the wounded, the dead or the missing during or because of the war, were receiving from the Romanian state a military pension.Between September 1943 and May 1944, 23 war widows and children of these families of heroes received a pension I.O.V.R. (Allowances for Invalids, Veterans and War Widows) in Luduş.On the eastern front, more Luduş peoplefought.Some of them didn't return home, being declared dead or missing.

Keywords: war, front, soldiers, heroes, Luduş

At the end of March 1941, Germany completed its preparations to trigger the war against the Soviet Union.In this regard, the final decision to start the war was made. Hitler and the commanders of the German army didn't believe that the Romanian army was prepared to carry out independent offensive actions, granting them only a limited role.For them, the most important thing was to protect the Romanian oil fields, in case the supply of oil from the Soviet Union would stop.On June 12, 1941, in Munich, Antonescu was informed by Hitler about the Germans' intention to attack the U.S.S.R.Antonescu is committed to participating in this campaign, both from a military and economic point of view.[1]

By Hitler's statement on the morning of June 22, 1941, an hour and a half after the German army had crossed the Soviet borders on a front stretching from the Baltic to the Black Sea, the German leader understood the campaign against the Soviet Union as a preventive war.For Molotov, this action was considered a pretext without content.From the first hours of the war, the two opposing theses coexisted, in the formulation:Germany leads a preventive war, namely a war of aggression.Not until today, the problem hasn't been fully clarified.[2]The invasion of the Soviet Union was the defining moment of the entire war, just as the Holocaust was the defining act of Nazism.[3]Germany committed itself to an attempt to achieve the most ambitious goal in its entire history, to push the Slavic borders towards east and to create an empire in the East.[4]*Operation Barbarossa* (German: *Unternehmen Barbarossa*) was the secret cover name used by Nazi Germany's leadership for the Soviet Union's invading military operation, an action that began on June 22, 1941.[5]

---

[1] Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013, p. 541, 542.
[2] Ernst Nolte, *Războiul civil european 1917-1945*, Grupul Editorial Corint, Bucureşti, 2005, p.357
[3] Max Hastings, *Iadul dezlănţuit*, Corint Books, 2018, p.193
[4] Max Hastings, *Iadul dezlănţuit,* Corint Books, 2018, pp.193-194
[5] *ibidem*, pp.196-197

On June 22, 1941, a few hours after the German invasion on the U.S.S.R., King Mihai and Ion Antonescu proclaimed the outbreak of the "holy war".This day has remained in the memory of many Luduș people. Here is what she wrote in the autobiographical novel, Emilia Russe Trenişan:

"*We went to war with the Russians together with the Germans, my father announces.The Germans promised Antonescu that they would give us Bessarabia and Transylvania, if we went with them against the Russians.This morning, Antonescu said on the radio:*

- Soldiers, I order you to cross the Prut!

We, those present in the room, admired my father as he repeated, word for word, Antonescu's order.Until the people in the village were just enlisted for war, the grief had not settled on people's homes.However, it was not long before father, besides now only red calling orders, was carrying some postcards, with the inscription «dead for homeland»".[6]

The general offensive on the Romanian front was launched starting July 2, 1941.Shortly, in the middle of the same month, the Romanian and German armies arrived on the lower and middle course of the Dniester.Just one month after the offensive began, the Romanian territories, Bessarabia and Northern Bukovina, were freed.Antonescu, however, had decided to send the Romanian troops beyond the Dniester, being convinced that with Germany he could obtain the final victory over the U.S.S.R.On August 6, 1941, following the meeting between Hitler and Antonescu, it was decided that the Romanian army would occupy the territory between Dniester and Dnieper, the area between Dniester and Bug named Transnistria would pass under Romanian civil administration, and some military units would continue fighting from the east of Dniester.At the end of 1941, Romania was on the side of Germany against the Western Allies.Romania was at war with both the United Kingdom (starting December 7, 1941) and the United States (starting December 12).The situation was extremely delicate, because both Antonescu and most of the politicians weren't really satisfied with this perspective.Under these conditions, a large number of citizens were enlisted for war.Some of them lost their lives on the fronts of Bessarabia, southern Russia and the Caucasus.[7]Among the mobilized were some of the clerks from the Luduș customs.In their place were brought clerks from other customs.They needed housing.The providing of the house was the mayor's duty, because "*by good understanding no owner wants to rent the respective houses*".In order to solve this issue and to provide the dwelling of the taxing officer Ioan Danciu, Luduș Customs suggested the residence of Samuilă Hirchs, located in the C.F.R. (Romanian Railways) neighborhood, no.59.[8]

The outbreak of the war against the Soviet Union also caused a first victim among the civilians, born in Luduș.Boldea Victoria died on July 3, 1941, following the aerial bombardments in the city of Carmen Sylva, being buried on July 4, 1941, with military honors.[9]

Along with civilians, several Luduș people were killed during the campaigns of 1941-1943.The descendants of the disabled, the wounded, the dead or the missing during or because of the war, received from the Romanian state a military pension.The descendants of the disabled, the wounded, the dead or the missing during or because of the war, received from the Romanian state a military pension.[10]The militaries from Luduș in this situation are presented in the following table.

Table no. 1

Table with dead or missing Luduș soldiers for whom relatives received a military pension[11]

No.	Surname and first name	Rank	Military Unit	Military situation
.	Şuteu Ioan	Private	Infantry Regiment 91	Disappeared on front on February 2, 1943- Stalingrad
	Murşa	P	Infantry Regiment	Disappeared on front la

[6] Emilia Ruse Trenişan, *Râs cu plâns*, Editura Tipomur, Târgu Mureş, 1995, p.34
[7] Mihai Bărbulescu et alții, *Istoria României*, Editura Corint, Bucureşti, 2003, p.384
[8] *Vama Luduș*, adresa nr.1123/26.06.1941, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 32/1941, f. nenumerotată
[9] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 32/1941, f. nenumerotată
[10] Conform Legii nr.94/3.09.1941, publicată în M.O. nr.209 din 4.09.1941
[11] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 38/1942, ff.2-51

.	Iosif	rivate	91	February 2, 1943 Stalingrad
.	Stanciu Vasile	C orporal	Cavalry Group	Deceased on front on July 18, 1942 Garoga Djianocui
.	Seneşan Vasile	P rivate First Class	Infantry Regiment 91	Deceased on front at Osadschi
.	Szabo Ioan	P rivate	Infantry Regiment 91	Deceased on front at Ecaterinovka
.	Carchişi Ilarie[12]	C orporal	22nd Mountain Troops Battalion	Deceased on front at Albinskaia October 26, 1942

On the occasion of the Romanian troops' entry into Chişinău, a public collection and a list of subscriptions were organized for the establishment of a fund called *"The gift of the soldier"*.On this occasion, flags were put up for sale at a price of 20 lei.[13]During the same period, the Romanian authorities were worried about the Soviet attempts to produce disorder and sabotage behind the front by launching parachutes with spies.The peaceful population had the duty to immediately disclose to local authorities all those considered suspicious and all foreigners who were coming in the locality.Those who didn't notify the authorities of the presence of the strangers or were proven to be working with them were executed along with their families.[14]

A document from 1941 presents the populations' state of mind and morale in 1941 in total war:*"The Ministry of Internal Affairs was signaled that in different train stations there are scenes that have the gift of bad influence on the public from the train stations and trains and especially on the foreigners.The families of the Romanian soldiers called to the units are seeing them off to their departure by train, and in the train stations, their wives and mothers are screaming, are throwing themselves down on the ground, are tearing their hair, are wailing and swearing.Such scenes impress badly not only the public but also lower the morale of those who leave to do their duty and we give foreigners the opportunity to comment unfavorably on the patriotic feelings of our people.The German militaries are amazed by such degrading scenes "*.[15]The problem for the authorities was the low morale the soldiers had after such separation from their loved ones.The Gendarmerie and the Police had to take measures so that the families of the soldiers wouldn't crowd in the train stations and not to allow such events to take place.Also in this regard, the local authorities had to carry out with the teachers and priests activities of educating the citizens *"Showing them that the soldiers who leave must have high morale ..."*.[16]According to the law at that time, mayors were exempt from being enlisted for war.In contrast, the rest of those considered able couldn't refuse the conscription. In 1941 there were registered in Cluj-Turda county many requests to postpone the conscription, under different pretexts, with the help of the mayors of the respective localities.There was no right to stay at home except those men who had been mobilized for work (they had a blue-striped order).The duty of the local authorities was to control the departure of the people from home as soon as they received the order.[17]Starting with April 1, 1941 all the mobilization orders for work issued for the period between 1940 and 1941 were canceled, only the orders for the years 1941 and 1942 being valid.[18]

In the autumn of 1941, the situation of the inhabitants of Luduş commune was quite difficult.Most of the capable men were mobilized on the Eastern Front, the horses were

[12]*ibidem*, Dosar 55/1943, f.11
[13] *ibidem*, Dosar 32/1941, unnumbered page
[14] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 32/1941, f.267
[15] Adresa Prefecturii Judeţului Cluj-Turda nr.20496/1941, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 32/1941, unnumered page
[16] Adresa Prefecturii Judeţului Cluj-Turda nr.20496/1941, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 32/1941, unnumbered page
[17] Adresa nr.19.752/6.08.1941 emisă de Regimentul 83 Infanterie. Către prefectura Judeţului Cluj-Turda, ANR-DJM *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 37/1941, f.12
[18] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş,* Dosar 37/1941, f.17

requisitioned, and the acquiring of wood for heating became a difficult task.Due to these aspects, the Luduș people were supplied with firewood from the Găbud forest, allocated by the authorities for this purpose.

The County Council of Patronage of the Social Works Cluj-Turda together with Maria Antonescu, the wife of marshal Ion Antonescu, organized a viewing of the movie *"TheOutlaw (Finland under terror)"* at the "Cooperativa Turda" cinema on May 6, 1942.The money raised from the sale of the tickets was donated to help the war wounded and the families of the militaries killed in action.This movie was watched by 60 people from the Luduș estate (Luduș, Grindeni, Cheţani, Cecălaca, Cuci, Bogata, Sânger, Zau and Valea-Largă), being donated the sum of 16,500 lei.[19]There was a paradox in Luduș.In some homes, people were mourning the dead; there were deprivations and fear of death.And yet, the world felt an uncomprehending need for fun.*"As if until then they have never danced more passionately those who had not yet been summoned to war on Sunday at the dancing.No balls had been made as often as there were then, in total war."*[20]

In 1942 several initiatives appeared in the country to raise monuments to honor the heroes who had died for the country.mFollowing such an initiative reported in a press article by the director of the newspaper "Cuvântul" from Brăila, Marshal Ion Antonescu's response for the whole country was:*"I can't feel. Nobody should take such initiatives.I don't suspect and cannot suspect the good faith and honor of the initiators.But in the past so many illegalities were committed with these initiatives and so many monstrosities were raised that the system cannot continue in the future.The monuments must be erected by the State when and where it thinks they are suitable.I accordingly order to the responsible authorities (...) please take action to ensure that your subordinates comply precisely with the above instructions."*[21]

In times of war, for the celebration of ancestral traditions, the State Undersecretary for Extracurricular Education took measures to organize in each village or fair in the country a group consisting of three teams, thoroughly prepared for three carols, *Moș Ajun (Santa Claus), Steaua (The Star)* and *Pluguşor (Little Plough)*.These teams had to carol with *Moș Ajun* on the night of December 23/24, 1942, with *Pluguşor* on the evening of December 31, 1942 and with *Steaua* between December 25 and January 7, 1943 to their own educators, the young people's parents, hospitals of the wounded and the heads of the authorities.These teams weren't allowed to receive money, only traditional gifts: apples, nuts or pretzels.If they received sums of money, it had to be gathered along with the table, and the money had to be directed to help the militaries to be and the poor out-of-school students. These groups had to hold public celebrations and attend caroling courses.[22]

War widows lacking income sources benefit aid from the Romanian state in the form of family scholarships to provide for children.In December 1943, 19 war widows without income sources benefited from scholarships in Luduș, together with 46 children, fatherless orphans.The total amount of scholarships per month at the commune level was 20,400 lei.[23]In this regard, in Luduşworked the office of the I.O.V.R.[24]The head of the scholarship granting commission was Miron Octavian (estate prefect). Members I.O.V.R. Luduș were: Popa Romul (archpriest), Gărduș Virgil (notary), Hagău Ioan, Timaru A. and secretary, Munteanu Alexandru. Head of I.O.V.R. Luduș office was Filimon Vasile.[25]

Between September 1943 and May 1944, 23 war widows and children of these families of heroes benefited an I.O.V.R. pension in Luduș.These heroes are presented in the following tables.

Table no.2

[19] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 46/1942, f.15
[20] Emilia Ruse Trenişan, *Râs cu plâns*, Editura Tipomur, Târgu Mureș, 1995, p.35
[21] Adresa Prefecturii judeţului Cluj-Turda nr.4530/1942 către preţurile din judeţ, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 46/1942, f.47
[22] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 46/1942, f.1
[23]According to *Statului nominal pentru plata burselor de familie, cuvenite văduvelor de război*, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 73/1944, f.19
[24] I.O.V.R. – *invalids, orphans and war widows*
[25] This was the component of the I.O.V.R. in May 1943. This component had undergone repeated changes, until 1944.

The list of those declared missing in Luduş, with the following pension beneficiaries I.O.V.R.[26]

o.	Surname and first name	Military unit	The date and place where he was declared missing	Observation[27]
.	Private Golombozan Gh.	16th Mountain TroopsBattalion	September 27, 1941, Moloja	
.	Private Bereica Dumitru	Sp. Moto Sp. Circ. Regiment	November 32, 1942	
.	Corporal Rusu Ioan	Pioneers Regiment 17	December 27, 1942	Deceased on December 27, 1942
.	Private First Class Ormenişan Ioan	InfantryRegiment 83	February 2, 1943, Stalingrad[28]	
.	Private Cozac Iosif	"A. Iancu" Moţi Battalion	February 2, 1943, Stalingrad	
.	Private First Class Nicoară Augustin	Infantry Regiment 83	February 2, 1943, Stalingrad	Deceased on November 13, 1943
.	Private Moldovan Anton	Infantry Regiment 82	February 2, 1943, Stalingrad	Deceased in 1997
.	Corporal Gorcea Octavian	Artillery Regiment 40	February 2, 1943, Stalingrad	
.	Private Dudilă Augustin	Artillery Regiment 40	February 2, 1943, Stalingrad	
0.	Private Păsăroi Viorel	Infantry Regiment 82	February 2, 1943, Stalingrad	
1.	Private Andreşan Augustin	Infantry Regiment 82	February 2, 1943, Stalingrad	Deceased on November 2, 1943
2.	Private Rus Ioan	Infantry Regiment 82	February 2, 1943, Stalingrad	Deceased on November 2, 1943
3.	Reti Anton	Infantry Regiment 83	February 2, 1943, Stalingrad	Deceased on November 2, 1943
4.	Varga Valer	Infantry Regiment 82	February 2, 1943, Stalingrad	Deceased on November 2, 1943
5.	Troznai Ludovic	Infantry Regiment 82	February 2, 1943, Stalingrad	Deceased on November 2, 1943
6.	Sergeant Moldovan Dumitru	Artillery Regiment 39	February 2, 1943, Stalingrad	Deceased on August 24, 1944
7.	Toth Alexndru	18th Mountain Troops Battalion	October 21, 1943, Ivanovca	
8.	Private Asztalos Sigismund	Sanitary Company 4	November 1, 1943, Crimea	Deceased on August 24, 1944

Table no. 2

The deceased soldiers from Luduş, with descendants having anI.O.V.R. pension right until August 23, 1944 were:[29]

o.	Surname and first name	Military Unit	The date and place where he was declared missing
.	Corporal Stanciu Vasile	Cavalry Group	July 18, 1942, Djianociu train station
.	Private Csegöldi Ioan	7th Mountain Troops Battalion	December 24, 1942, Company Hospital 7
	Sergeant	21st Mountain	January 13, 1943, the fight

[26] Conform Deciziilor biroului I.O.V.R. Luduş, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 75/1944

[27] Observations are made based on the information from *Cartea de Aur a eroilor şi a martirilor neamului căzuţi în războaie şi în revoluţii şi a operelor comemorative închinate acestora în oraşul Luduş*, Luduş, 2018, p.33

[28] The Battle from Stalingrad between 1942 and 1943 represented a turning point in World War II, being the bloodiest and with the most losses on the Eastern Front. The losses in the fighting from Stalingrad among the Romanian military amounted to 200,000 soldiers. Of those who were taken prisoners, very few survived. On February 2, 1943, 90,000 German soldiers surrounded and capitulated, being taken prisoners.

[29] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş,* Dosar 75/1944

.	Cormoş Ioan	Troops	from Caucasia
.	Private Székely Andrei	Hunters Regiment 7	March 5, 1943, Deva Hospital, wounded
.	Private Göder Alexandru	Artillery Regiment 40	June 10, 1943, Hospital III Bucharest

Together with these heroes, they gave their lives in the campaign on the eastern front and the next soldiers in the following table.[30]

Table no. 3

Other Luduş heroes who died on the eastern front

o.	**Surname and first name**	**Military Unit**	**The date when he was declared deceased**
.	Sergeant Gherman Vasile	6th Mountain Troops Battalion	June 12, 1941
.	Private First Class Stan Vasile	12th Mountain Troops Battalion	June 12, 1941
.	Private Buducan Ioan	Artillery Regiment 16	June 12, 1941
.	Private Feher Francisc	2nd Mountain Troops Battalion	August 4, 1941
.	Private Kileni Vasile	5th Mountain Troops Battalion	June 27, 1942
.	Corporal Korcheș Ilarie	22nd Mountain Troops Battalion	October 26, 1942
.	Private Murșa Iosif	Infantry Regiment 91	November 2, 1942
.	Private First Class Șuteu Ioan	Infantry Regiment 91	November 2, 1942
.	Corporal Marian Dumitru	*Instrucție Geniu* Company	August 29, 1942
0.	Private First Class Sicobean Petru	Pioneers Regiment 7	December 27, 1942
1.	Private Coroș Ioan	Pioneers Regiment 7	December 8, 1942
2.	Corporal Rusu Axente	5th Mountain Troops Battalion	January 6, 1943
3.	Sergeant Cormoș Simion	6th Mountain Troops Battalion	January 13, 1943
4.	Private Timbuș Procopie	Pioneers Regiment 7	January 26, 1943
5.	Private Botezan ioan	Infantry Regiment 7	January 26, 1943
6.	Private Hambeț Nicolae	Artillery Regiment 1	November 1, 1943
7.	Private Zinu Nicolae	Infantry Regiment 83	November 2, 1943
8.	Private Kiss Dionisie	Infantry Regiment 16	November 2, 1943
9.	Private Florea Ilie	Pioneers Regiment 6	November 2, 1943
0.	Private Beldean Ioan	Artillery Regiment 40	November 2, 1943
1.	Private Stoica Tănasie	Artillery Regiment 90	November 2, 1943
2.	Private First Class Cucuiet Viorel	Artillery Regiment 82	November 2, 1943

[30] Data taken from *Cartea de Aur a eroilor şi a martirilor neamului căzuţi în războaie şi în revoluţii şi a operelor comemorative închinate acestora în oraşul Luduş*, Luduş, 2018, p.33

3.	Private Adam Gheorghe	Artillery Regiment 40	November 2, 1943
4.	Private First Class Deteşan Ilie	Artillery Regiment 82	November 2, 1943
5.	Corporal Budilă Augustin	Artillery Regiment 40	November 2, 1943
6.	Private Szekely Andrei	Artillery Regiment 25	November 5, 1943
7.	Şuteu Alexandru	-	July 10, 1944
8.	Private Andreşan Dumitru	Artillery Regiment 90	July 11, 1944
9.	Private Darkó Martin	-	July 21, 1944

The summer of 1944 was a difficult one for all the inhabitants of the country, including the Luduş people.Many were gone on the front. Some became heroes, others were declared disappeared and they didn't return to their native places.An important confession about those times was given to me by the daughter of the director of the Luduş Customs of that period.[31]"On June 22, 1944, at sunset, I arrived at Luduş, being in a refuge, traveling in a freight car that was tied to a German military train.There were three families of refugees from the Bukovina area.We had left Cernăuţi being evacuated on March 25, 1944.We then went on a pilgrimage through Bucharest also.Then the bombing of April 4 also caught us, then my father was called to Craiova, where we suffered from other bombings of the Americans.In those difficult conditions, my father thought that Luduş in Transylvania was a quiet nest much more suitable than any other place in the country.Our family consisted of: father, mother, grandmother and I.They probably knew about our arrival, because after the compartment came off the train that brought us to Luduş, we were met by local women who brought a big loaf of bread, warm milk and big cheese, as I had never seen in my life.And the bread was on the hearth, round and large, about the same size as the cheese.We were very pleased with all this welcome, which was done with warmth, with good will, not with rejection.Officially, the place to stay was prepared. We, the three refugee families from Bukovina, have been divided into two groups.A part of those who were with us in the compartment received accommodation in a long building behind the railway station.We were accommodated in a small house to the left of the old railway station, where there was a barrier, there is the railway.At the barrier was the road leading to the Yeast Factory.To the left of the house where we were accommodated was a mill.From the railway there was a little street that led into the wheat field with poppy.We lived in Luduş until September 5, 1944, because after the act of August 23, 1944 the war for the liberation of Transylvania began.I would also say that during my stay in Luduş, I often went next to that wheat field and poppy flowers and I was hearing, when I lay my head on the grass, how the bombs were falling in Braşov.Every bombardment of Braşov was heard in Luduş. I was stuck with those sounds.I was 7-8 years old at that time.During the time I lived in Luduş I would often walk to the centre of the commune.At that time, many military trains were passing through Luduş heading towards the front.The militaries halted in the station were behaving nicely.Some were playing the mouth organ. I, being a refugee from Bukovina, was bringing them milk and jam.My father was a good friend of the station master.On September 5, 1944, my father evacuated the customs archive.We also left Luduş with him. The soul of the Luduş people remained in my heart. "[32]On the Eastern front, were killed in action also inhabitants from Luduş and the surrounding area, leaving behind bereaved families.

[31] *Mihail Sireteanu* was the head of the Luduş Customs in the summer of 1944.
[32] The testimony of Rodica Puia teacher, daughter of the director of the Luduş Customs in 1944, Târgu Mureş, 7.11.2018

BIBLIOGRAPHY

1. ***, *Cartea de Aur a eroilor şi a martirilor neamului căzuţi în războaie şi în revoluţii şi a operelor comemorative închinate acestora în oraşul Luduş*, Luduş, 2018
2. Bărbulescu, Mihai et alii, *Istoria României*, Editura Corint, Bucureşti, 2003
3. Hastings, Max, *Iadul dezlănţuit*, Corint Books, 2018
4. Hitchins, Keith, *România 1866-1947*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013
5. Nolte, Ernst, *Războiul civil european 1917-1945*, Grupul Editorial Corint, Bucureşti, 2005
6. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosare: 32/1941, 37/1941, 38/1942, 46/1942, Dosar 55/1943, 73/1944, 75/1944
7. The testimony of Rodica Puia teacher, daughter of the director of the Luduș Customs 1944, Târgu Mureș

PATTERNS/ BELIEFS/ MENTAL PROGRAMS IN NEURO-LINGUISTIC PROGRAMMING

Angela Drăghia

PhD Student, West University of Timişoara

Abstract:In this paper I will review the main literary approaches on how to identify the patterns, beliefs and mental programs we use, how to create our own inner reality with the help of words or other mental tools, how we will know the right time to change and what exactly we should do for it. Thus, I will show that we can take control of our own beliefs and that we can trust our ability to overcome situations, to cope with them and to get where we want. The main argument of NLP is that, ontogenetically – according to Lucian Blaga, the brain is constructed in such a way as to recognise patterns, and they must be made explicitly fast enough to be used at their true value. Therefore, illustratively, if we can schedule ourselves to do perform a certain tasck, such as waking up without an alarm clock, it means that we can perform other things, such as: changing our habits, mental patterns, beliefs, and mental programs that we have been accustomed to, throughout our lives.

Keywords: Patterns, beliefs , mental programs, Neuro-Linguistic Programming, mental patterns, behaviour, inner state, inner reality, beliefs, brain, habits

Urmăresc să dezbat în această lucrare problematica tiparelelor, convingerilor şi programelor mentale utilizate în Programarea NeuroLingvistic (NLP), în principal sub forma temei modului în care ele intervin în schimbarea comportamentului uman. Această temă face parte din teza mea de doctorat intitulată ”Elemente de Pragmatică în Programarea NeuroLingvistică”.

În aceasta comunicare voi trece in revista principalele abordări din literatura de specialitate ale modului cum putem identifica tiparele, convingerile şi programele mentale pe care le folosim, cum să ne creăm propria realitate interioară cu ajutorul cuvintelor sau a altor instrumente mentale, cum vom şti când este cazul să trecem la schimbare şi ce ar trebui să facem mai exact pentru schimbare. Astfel, voi arata că putem prelua controlul asupra propriilor noastre crezuri si că putem crede în capacitatea noastră de a depăşi situaţiile, de a trece cu bine prin ele şi de a ajunge acolo unde ne dorim.

Principalul argument NLP in favoarea unei astfel de susţineri este că, ontogenetic (vorba lui Lucian Blaga[1]), creierul este astfel construit încât să recunoască tiparele, iar tiparele trebuie să fie explicitate suficient de repede pentru a fi utilizate la adevărata lor valoare. Prin urmare, ilustrativ, dacă ne putem programa să facem un anumit lucru, cum ar fi să ne trezim fără ceas deşteptător, înseamnă că putem să facem şi alte lucruri, cum ar fi să ne schimbăm obiceiurile, tiparele mentale, convingerile şi programele mentale cu care am fost obişnuiţi de-a lungul vieţii.

Din propriile mele observatii asupra oamenilor, coroborate cu rezultate statistice din literatura de specialitate, am observat că aceştia fac acelaşi lucru zilnic, ca 95% din timpul lor îl petrec în rutină. Sunt (auto)programaţi să dezvolte aceleaşi comportamente, să aibă aceleaşi gânduri, să utilizeze aceleaşi tipare mentale, să creeze aceleaşi experienţe, să-şi reafirme aceleaşi sentimente care - toate numai împreuna - să le reconfirme identitatea. Ieşirea din rutină necesită un act de voinţă, o voinţă mai puternică decât programul, pentru că majoritatea oamenilor renunţă la voinţă în favoarea unui program, astfel încât comportamentul lor este transpus într-un viitor previzibil pe baza a ceea ce au făcut în trecut. Deci, voinţa trebuie să fie mai puternică decât mintea şi corpul pentru a putea schimba tipare, convingeri şi programe mentale.

[1] Blaga, Lucian, *Aspecte antropologice*, Editura Facla, Timisoara, 1976, indeosebi pp.104-123, 167-176

Tratând lucrurile in acest fel, voi încerca să demonstrez, prin câteva idei simple și clare, modul cum, conform NLP, putem să ne schimbăm aceste tipare, convingeri și programe mentale, cum putem să ne schimbăm comportamentul și starea interioară și, automat, viața noastră de zi cu zi. Însăși numele programarii neurolingvistice, care vine de la cele trei domenii pe care le reunește, indică aceste trei domenii ca domenii de intervenție în favoarea schimbării:

N – Neurologie - Mintea și cum gândim

L – Lingvistică - Cum utilzăm limbajul și cum ne afectează acesta

P – Programare – Cum ordonăm acțiunile noastre pentru a ne atinge scopurile[2].

Ce rol li se atribuie tiparelor mentale în NLP?

Se știe că programarea neurolingvistică este un model, nu o teorie. Teoria ne explică de ce funcționează un sistem de gândire, iar programarea neurolingvistică nu face asta. Un model descrie pas cu pas cum să folosim sistemul. Fiecare sistem și fiecare model operează în baza unor principii teoretice pe care le presupune despre oameni, lume. Unele sisteme irosesc mult timp și multă energie pentru a-și dezvolta teoriile, pentru a le apăra sau a le contrazice.

Programarea neurolingvistică nu procedează astfel. Ea pornește, pur și simplu, de la o anumită ideologie și își anunță în mod deschis presupozițiile ideologice asumate. Cu alte cuvinte, își declară premisele epistemologice și admite că nu putem dovedi aceste idei, nu putem spune că sunt adevărate sau corecte, dar le acceptăm. Facem asta întrucât am considerat că ne sunt utile pentru a efectua schimbări și a realiza lucruri.

Programarea neurolingvistică își declară „termenii nedefiniți" și convingerile nedefinite în lista presupozițiilor NLP. Practicienii NLP afirmă următoarele: „Nu vă cerem să ne credeți și nu susținem că avem dreptate, dar vă spunem că, dacă ați acționa ca și cum la originea fiecărui comportament ar exista o intenție pozitivă, ați fi surprinși de caracterul pozitiv al rezultatelor obținute"[3]. Această afimație presupune că, înainte de a acționa sau de a reacționa, orice om urmărește ceva pozitiv, chiar dacă numai pentru el însuși. Putem spune că aceasta este o covingere presupozițională despre modul cum percepem realitatea exterioară.

Tot ceea ce înseamnă comunicare se învață. „Noi, ființele umane avem în comun o lume subiectivă, și stim asta, ceea ce depășește cu totul capacitatea oricărei alte ființe de pe planetă, fiindcă noi putem vorbi unii cu alții. Ființele umane care (încă) nu au o limbă în care să comunice sunt o excepție și de aceea ne vine greu să înțelegem cum este să fii nou născut sau surdo-mut"[4]. Învățarea este ceva natural, vine de la sine. Odată ce am înțeles acest lucru putem decide să facem schimbări în viața noastră, în comportamentul nostru, dacă vrem asta.

În programarea neurolingvistică putem vorbi despre așa zisele tipare universale de comunicare inter-umană - **tipare mentale** - modul cum accesăm stările și abilitățile necesare pentru a înțelege și a efectua cu succes acte de comunicar: „De fiecare dată când cuvintele se dovedesc a fi singurele obstacole în calea realizării lucrurilor pe care tu le consideri importante - schimbă cuvintele"[5].

Acest citat mă inspiră să spun că același lucru putem face cu modul nostru de gândire. De fiecare dată când acesta ne impiedică să facem lucruri măreție, este necesar să ne schimbăm tiparele mentale, convingerile si presupunerile despre acel lucru. Aici intervine conștientizarea, modul cum ne putem identifica tiparele mentale pe care le folosim, cum să ne creăm propria realitate interioară cu ajutorul cuvintelor sau a altor factori, cum vom ști când este cazul să trecem la schimbare și ce ar trebui să facem mai exact.

Astfel, putem prelua controlul asupra propriilor noastre crezuri, putem crede în capacitatea noastră de a depăși situațiile, de a trece cu bine prin ele și de a ajunge acolo unde ne dorim. „Cea mai mare provocare cu care se confruntă oamenii este să învețe să nu-și mai stea singuri în drum"[6].

---

[2] O'Connor, Joseph, *Manual de NLP*, Editura Curtea Veche, 2019, p.13

[3] Renē de Lassus, *Programarea Neuro-Lingvistică și Arta Comunicării*, Editura Teora, București, 2004, p.43

[4] Dennett, Daniel C., *Tipuri mentale*, Humanitas 1998, p.18

[5] O'Connor, Joseph, *Manual de NLP*, Editura Curtea Veche, 2019, p.225

[6] Bandler, Richard, *Fă-ti viața exact cu vrei tu*, Editura Vidia, 2010, p.9

Cum spunea și Albert Einstein „Toate lucrurile ar trebui să fie cât mai simple posibil, dar nu mai simple de atât”[7].

Noi învățăm prin repetiție. Dacă facem un lucru de suficiente ori, acel lucru își va crea în creier propriile căi neuronale. Fiecare neuron învață să se conecteze și să se activeze împreună cu neuronul următor și respectivul comportament devine „instalat”. Dacă ne planificăm să preluăm controlul asupra a ceea ce învățăm, e necesar să înțelegem că nu doar repetiția este importantă, este importantă și viteza. Creierul este astfel construit încât să recunoască tiparele, iar tiparele trebuie să fie prezentate suficient de repede pentru a fi percepute la adevărata lor valoare.

Ce sunt tiparele mentale, cum pot fi recunoscute, schimbate sau reconstruite?

Indiferent ce provocări ne scoate viața în cale, noi putem controla ce gândim, ce simțim și cum ne comportăm. Nu ceea ce ni se întâmplă contează, ci ceea ce credem despre ceea ce ni se întâmplă, modul cum ne raportăm la un eveniment sau la o situație din viața noastră. Tot ceea ce experimentăm sunt stări mentale pe care le-am construit cu mintea și pe care le-am cultivat incoștient sub formă de tipare mentale. Evenimentele pe care le trăim ne pot afecta comportamentul și ne aschimbă automat starea, deoarece noi acționăm confrom tiparelor mentale care au produs acel eveniment cândva, și nu suntem atenți și lucizi la evenimentul în sine, din momentul prezent. Reacționăm de fapt la experiențele anterioare care ne-au făcut să experimentăm ceea ce experimentăm astăzi.

Tiparele mentale ne determină viața mai mult decât conștientizăm sau vrem să credem. De multe ori, aceste tipare ne duc la experiențe de viață repetitive, pe care nu ni le dorim, care nu sunt benefice pentru noi. Pentru a putea ieși din acest cerc vicios, primul și cel mai important pas este recunoașterea tiparului mental, identificarea și înțelegerea lui, și nu în ultimul rând, înlăturarea sau schimbarea acestuia, pentru a ne schimba ulterior gândirea, pentru a trăi viața mai conștient, în direcția pe care ne-o dorim.

Eveniment – Gând - Sentiment - Comportament

Gândul înseamnă informație, energie, vibrație. Gândurile noastre sunt procese care apar în creier și care joacă roluri esențiale în controlarea comportamentului. Ludwig Wittgenstein spunea în *Cercetări filosofice* că: „Gândirea trebuie să fie ceva unic. Când noi spunem, gândim, că lucrurile stau într-un fel sau altul, atunci noi ne oprim cu ceea ce gândim nu undeva în fața faptului: ci gândim că cutare și cutare este așa și așa. Acest paradox poate fi însă exprimat și așa: Putem gândi ceea ce nu se întâmplă”[8].

De aici provin tiparele mentale, pentru că gândim ceea ce nu trăim în momentul prezent, ci ceea ce am experimentat cândva. Ceea ce vine la noi din exterior este nuanțat, colorat fața de ceea ce avem noi în propria minte. Toate acțiunile noastre pe care le-am făcut cândva vor avea repercusiuni asupra noastră și ele se vor impregna asupra creierului nostru sub forma de tipare mentale care, mai târziu, se vor materializa în lumea in care trăim ca și experiențe reale. Noi percepem ceea ce știm deja. Tiparele noastre mentale pot fi benefice sau dăunătoare, în funcție de acțiunile pe care le-am făcut când ni s-au implementat, în funcție de energia și gândul cu care le-am creat.

Cu alte cuvinte: ceea ce am semănat, aia culegem: „La fel ca seminţele din natură, seminţele sădite în fluxul conştiinţei continuă să se dezvolte şi după ce au fost plantate şi, tot ca în natură, cresc exponenţial. Proporţiile unui tipar mental implantat în prima zi a lunii se dublează până a doua zi, pentru ca în a treia zi să se mărească de patru ori, astfel că, până în a cincea zi a lunii, tiparul va avea o amploare de 60 de ori mai mare decât la început. Să luăm, de pildă, greutatea în grame a unei ghinde în comparaţie cu greutatea stejarului care va creşte din ea – practic, fiecare tonă din

[7] *Apud.* Dilts, Robert B., *Schimbarea sistemului de crezuri prin programare neurolingvistică*, Editura Vidia, 2017, p. 96
[8] Wittgenstein, Ludwig, Cercetări filozofice, Editura Humanitas, București, 2004, p.149

trunchiul copacului corespunde unui gram din sămânţa din care s-a dezvoltat. Vechea înţelepciune tibetană spune că şi seminţele sădite în mintea noastră se comportă la fel. Chiar şi faptele foarte neînsemnate sau neintenţionate pe care le săvârşim faţă de alte persoane sădesc în mintea noastră seminţe, care, cu timpul înfloresc, preschimbându-se în experienţe uriaşe"[9].

Pentru a schimba modul în care gândim, trebuie să ne întoarcem în trecut şi să schimbăm mentalitatea legată de un anumit eveniment situație-tiparul prestabilit despre acel eveniment. „Evident, nu putem schimba lucrurile care ni s-au întâmplat. Însă putem schimba modul în care reacționăm la ele. În realitate, cum trecutul s-a încheiat, înseamnă că reacționăm la amintirea acestui trecut într-un mod care ne cauzează probleme. Deci, credem în ceva care nu mai este actual. Nu e suficent să găsești cauza problemelor, ci să decizi să le schimbi. Schimbarea începe în momentul în care decidem că tot ce am experimentat ne-a fost de-ajuns și știm ce trebuie să facem în mintea noastră diferit de cum am făcut până acum[10].

Aşadar, ca să putem schimba un tipar mental, nu este nevoie să ne opunem, deoarece activând rețelele neuronale care îl compun nu vom face decât să-l consolidăm. Soluția este să-l înlocuim cu un altul, care ne este mai de folos. Voi reda mai jos câțiva pași de schimbare a tiparelor mentale, pași pe care îi voi exemplifica cu experiențe din viața mea personală.

Recunoașterea tiparului

„Nici o experienţă, de nici un fel, nu are loc dacă nu a fost implantat mai întâi tiparul care să o declanşeze. Odată ce un tipar a fost sădit în mintea noastră trebuie să aibă drept consecinţă o experienţă"[11]. Ideea esenţială aici este că fiecare experienţă prin care trecem este declanşată de un tipar imprimat anterior şi este foarte important să devii conştient de acel tipar: nimic din jurul nostru – nici oamenii, nici lucrurile, nici evenimentele propriu-zise şi nici măcar gândurile noastre – nu apar fără să fi fost provocate de un tipar care s-a imprimat în mintea noastră şi care iese la suprafaţa conştiinţei, obligându-ne să îl percepem. Tiparul se impregnează foarte tare în mental prin repetarea îndelungată a unor acţiuni sau evenimente.

Exemplu: "***Nu îmi plac banii".*** Acesta este un tipar mental. Mi s-a spus de atâtea ori că banii nu aduc fericirea și că e mai bine să fii sărac și cinstit, încât acest lucru mi s-a întipărit adânc în minte și atunci când vreau să câștig o sumă mai mare de bani, nu îmi valorifc munca și cunoștințee mele la adevărata lor valoare și consider că nu merit mai mult. În plus asociez banii cu ceva care aduce necaz, nu liniște. Prefer liniștea.

Asumarea tiparului

„Conţinutul general al experienţei impuse asupra noastră de tiparul respectiv trebuie să corespundă cu conţinutul general al experienţei iniţiale, care a provocat imprimarea tiparului. Forța tiparului se amplifică fără întrrupere cât timp rămâne în subconștient; cu alte cuvinte, până când înflorește și ne constrânge să trăim o anumită experiență, bună sau rea"[12].

Aceasta înseamnă că un tipar care s-a imprimat în mintea noastră printr-o acţiune negativă – o faptă pe care am săvârşit-o cu scopul de a face rău cuiva – nu poate decât să ne constrângă să percpem un anumit lucru ca pe o experienţă cu consecinţe neplăcute. Pe de altă parte, un tipar imprimat în urma unei acţiuni pozitive- printr-un lucru pe care l-am realizat cu scopul de a ajuta pe cineva – nu poate decât să ne constrângă să percepem un anumit lucru ca pe o experienţă cu consecinţe plăcute. În termeni simpli: o acțiune negativă nu poate duce decât la rezultate negative, iar o acțiune pozitivă nu poate duce decât la rezultate pozitive. Important este să ne asumăm că tot ceea ce primim este rezultatul acțiunilor noastre. Forța tiparului crește exponențial în funcție de timpul pe care îl petrece în subconștient.

Exemplu: „***Traficul mă enervează".***Recunsoc că statul în trafic mă scoate din mediul meu de confort și reacționez conform unui tipar mental pe care îl am în minte și pe care îl manifest de fiecare dată când ajung în aceeași situație fără să fiu cunștient(ă) de acest lucru. Acum este

[9] Geshe, Michael Roach, Lama Christie,McNally, Șfefuitorul de diamante, Editura Vidia, București, p.85
[10] Bandler, Richard, *Pentru TRANS-formare*, Editura Vidia, 2010, pp.211-213
[11] Geshe, Michael Roach, Lama Christie,McNally, Șfefuitorul de diamante, Editura Vidia, București, pp 85
[12] Geshe, Michael Roach, Lama Christie,McNally, Șfefuitorul de diamante, Editura Vidia, București, pp 85

momentul să conștientizez că acest tipar, care m-a reprezentat atâta vreme, nu se mai potrivește cu persoana care sunt acum. Acest lucru nu mai este adevărat în legătură cu mine.

Transformarea tiparului

„Tiparele nu se irosesc niciodată; produc întotdeauna un efect, ne obligă întotdeauna să percem sî învățăm ceva". Da, am învățat să fiu cine sunt datorită evenimentelor prin care am trecut și sunt hotărât(ă) să mă debarasez de reziduuri, să înteleg ce sunt tiparele mentale, să fiu conștient(ă) de ele, să le învâț, să integrez învățătura până devine o parte din mine și să o aplic în mod natural, fără efort.

Exemplu: „***Vreau să renunț la cafea***". În primul rând trebuie să înțeleg că această dependență este dată de un tipar mental care s-a instalat la nivelul creierului. Apoi observ ce rol are cafeaua în viața mea și încep să conștientizez amintirile inconștiente sau rutina care mă leagă de ea. Îmi propun să nu mai dau acestor gânduri autoritate și prin repetiție îmi spun că, în acest moment, cafeaua nu mă mai ajută cu nimic. Ceea ce repet mental, manifest și fizic, astfel încât transmit creierului această informație și automat mă pot lasa de cafea. Tot ce trebuie să fac este să-mi dea seama care este acel tipar nou care mi-l pot imprima în minte în așa fel încât, mai târziu, să percep cafeaua așa cum vreau eu: neavantajoasă, lucru ce mă va face să nu-i mai dau cafelei putere și să renunț la consumul acesteia.

„Aproape tot ce manifestăm începe cu un gând". Dar simpla apariție a unui gând nu înseamnă neapărat că el sau, mai bine spus, exprimarea lui este adevărat(ă). Majoritatea gândurilor sunt doar vechi circuite cerebrale formate prin propria voință repetitivă. Astfel, trebuie să ne întrebăm: „Oare acest gând este adevărat sau este doar ce cred și simt eu când (mă) simt așa? Dacă acționez conform acestui impuls, acestui tipar mental, atunci voi obține același rezultat în viață?"

Potrivit aceluiași autor, citat mai sus, adevărul este că gândurile sunt „ecouri venite din propriul trecut, asociate cu senzații/sentimente puternice, care activează vechi circuite în creier și ne fac să reacționăm previzibil[13]. La fel ca și în cazul tiparelor mentale implantate sub formă de gânduri, **convingerile** ne formează aceleași stări mentale particulare și de nedorit. Convingerile ne influențează să ne purtăm într-un mod pe care l-am memorat prin însăși emoția, corpul și mintea noastră.

Un altă abordare a acestei problematici, vizând mai cu seamă învățarea și schimbarea tiparelor mentale și a convingerilor, a fost realizată de Robert Dilts pe baza lucrărilor lui Gregory Bateson. Modelul oferit prin această abordare poartă numele de „niveluri neurologice" și a fost adoptat la scară largă în gândirea NLP.

Nivelurile neurologice sunt legate între ele și se influențează unele pe altele. Ele devin utile când este vorba să îți stabilești obiectivele. Nivelurile neurologice separă faptele de persoană:

Mediu (unde și când) – Comportamentul (ce)– Capabilitatea (cum) – Convingeri și valori (de ce) – Identitate (cine) – Dincolo de identitate (conexiuni).

De exemplu, putem să ne dăm seama despre nivelurile neurologice pe care o persoană le folosește ascultând cuvintele pe care le rostește. Când X spune: „*Eu nu pot face asta aici"*, folosește de fapt cele 5 niveluri neurologice și anume:

- Identitate – accentul se pune pe „eu", este o afirmație de identitate;
- Convingeri – accetul se pune pe „nu pot", este o afirmație despre convingeri;
- Capabilitate – accentul se pune pe„ face", este o afirmație despre capabiltiate;
- Comportament – accentul se pune pe „asta", este o afirmație despre comportament;
- Mediu – accentul se pune pe „aici", este o afirmație despre mediu.[14]

NLP consideră că oamenii au abilitatea de a se descurca în lume și de a crea resursele necesare de care au nevoie pentru a atinge succesul, pentru a pune „toate lucrurile" la locul lor. În

[13] Dispenza,Joe, *Distruge-ți obiceiurile nocive*, Editira Curtea Veche, București, 2019, p.335
[14] O'Connor, Joseph, *Manual de NLP*, Editura Curtea Veche, 2019, pp.57-62

NLP se spune, de asemenea, că oamenii au toate conexiunile neuronale necesare pentru a crea succesul, așa cum îl vede fiecare. Așa cum spunea Henry Ford „Indiferent dacă ești de părere că poți sau nu poți, probabil ai dreptate”[15].

Conform acestui model, important este să identificăm nivelul de unde vin aceste convigeri că „nu putem”, să înțelegem ce înseamnă pentru noi acestea și să învățăm să le schimbăm. În funcție de sursa lor, schimbarea poate fi o adevărată provocare.

De unde vin convingerile? Cum ne influențează ele și cum pot fi schimbate?

NLP ne învață să începem cu noi înșine, să facem o autoanaliză a trecutului și să vedem ce stă la baza convingerilor noastre. NLP-ul pornește de la ideea că limbajul nostru dezvăluie și descrie calitatea și limitele sistemelor noastre de convingeri. Prin urmare, sintagme precum „putem/nu putem”, „ar trebui/nu ar trebui” dezvăluie convingerile personale despre ce putem sau nu putem să facem în viață. Ele pot fi re(î)ncadrate (re-cadrate) în mintea noastră prin atribuirea unui alt rol pentru comportamentul nostru. Fritz Perls a re(î)ncadrat „nu pot”, spunând „Nu spune *nu pot*, spune *nu vreau*”[16].

În termeni NLP, convingerile reprezintă presupunerile pe care le facem despre noi înșine, despre ceilalți oameni și despre felul în care ne așteptăm să fie lucrurile. Aceste presupuneri determină felul în care ne comportăm și realizăm procesul de luare a deciziilor. Se bazează adesea pe emoții, nu pe fapte. Tindem să observăm „faptele” care întăresc convingerile.

Exemplu: Atunci când cred despre prietena mea că este bună, caldă, sociabilă și deschisă, observ că interacționez foarte bine cu ea pentru că proiectez asupra ei gânduri pozitive, emit păreri bune despre ea, fără să o judec, iar atunci când simt că nu pot avea încredere în ea, că nu mă pot baza pe ajutorul ei, sunt suspicioasă în ceea ce o privește, atunci mă aștept să reacționeze conform așteptărilor mele, ceea ce se va și întâmpla. Ea va simți gândurile și sentimentele pe care le-am proiectat asupra ei și va deveni la rândul ei precaută în ceea ce mă privește. Prin urmare, ceea ce cred despre mine sau despre alții, ceea ce am presupus, este exact ceea ce mi se întâmplă. Astfel pot alege dacă e cazul să îmi schimb sau nu convingerile, să le folosesc pentru mine și în folosul meu, nu împotriva mea. Să înțeleg intenția și convingerea personală din spatele fiecarei acțiuni pe care o desfășor pentru a o înțelege, să fiu deschisă la noi oportunități, să privesc situația din mai multe perspective, să-mi îmbunătățesc relațiile cu cei din jur.

„Dacă îți închizi mintea și lași cale liberă doar propriilor convingeri, renunți la multe oportunități. Dacă ești deschis și pregătit să asculți toate ideile disponibile din jurul tău, este posibil să obții un rezultat mai bun”[17]. Sau cum spuneau Richard Bandler și John Grinder: „Când ai o convingere, nu e loc de una nouă decât dacă o slăbești mai întâi pe cea veche[18].

Prin natura sa, NLP ne ajută să ne schimbăm convingerile, astfel încât să ne creăm propriul set de principii care să ne sprijine în ceea ce dorim să devenim, care să ne dea putere să ne eliberăm de tiparele trecutului și să ne creăm scenariul propriei noastre vieți. Iar o modalitate prin care putem face acest lucru este să presupunem că avem acele convingeri noi pe care le-am pus în locul celor vechi și care sunt mai potrivite pentru ceea ce vrem să fim.

NLP ne oferă tehnici necesare pentru a face acest lucru. „Convingerile noastre acționează ca o profeție autoîmplinită. Acționăm astfel încât să ne dovedim validitatea și valoarea propriilor convingeri. În cazul în care convingerile noastre sunt autolimitative, ne limităm performața, ceea ce dovedește faptul că propria convingere este «adevărată». În timp convingerile noastre sunt tot mai puternice, iar noi continuăm să trăim potrivit lor zi de zi. Însă dacă suntem animați de convingeri

[15] Shapiro Mo, *Programarea Neurolingvistică*, Editura Litera, 2016, p.93
[16] L. Michael Hall și Bob G. Bodenhamer, *Manual de utilizare a creierului*. Volumul 1: *Manual complet pentru certificare ca Practician în programare neurolingvistică*, Editura VIDIA, București, 2013, p.185
[17] *Apud.* Shapiro Mo, *Programarea Neurolingvistică*, Editura Litera, 2016, pp.24-29
[18] *Apud.* Shapiro Mo, *Programarea Neurolingvistică*, Editura Litera, 2016. p.41

care ne fac puternici, cum este cazul acelora legate de excelență, acționăm și ne comportăm într-un mod care ne eliberează potențialul și ne conduce la exprimarea personalității noastre reale"[19].

Din cărțile citite de mine despre convingeri și din experiența mea de viață, am observat că oamenii care cred că sunt fericiți se comportă cu adevărat ca niște oameni fericiți, emană bucurie și implinire in jurul lor și o energie molipsitoare despre fericire. Zâmbesc mai tot timpul, acționează în viața de zi cu zi, nu reacționează și caută permanent să-și îmbunătățească stările. Iar oamenii care cred că sunt bolnavi și se plâng mai tot timpul de starea lor, ajung să fie cu adevărat bolnavi, chiar dacă starea lor de sănătate era bună, și mai mult, trăiesc mai puțin decât cei care emană o stare de bucurie și cred că sunt sănătoși. Din punctul meu de vedere, să fii un om sănătos este o alegere, nu un fapt genetic.

Bruce Lipton, într-un interviu televizat, spunea: „Dacă îmi schimb mentalitatea, percepția și convingerile legate de viață, schimb semnalele care ajung în creier și reglez funcțiile celulelor. Prin urmare pot controla activitatea genelor mele. Sunt stăpânul activității mele genetice, nu o victimă a acestora. Așa se întâmplă și cu gândurile. De aceea percepția este foarte importantă, fiindcă celulele noastre nu intră în contact direct cu mediul, ci depind de interpretarea sistemului nervos pentru a se adapta. Adică pot trăi într-un mediu care mă sprijină, dar dacă îl percep ca mediu negativ, atunci celulele din corpul meu nu știu că este un mediu sănătos, ci văd doar percepția mea asupra lui[20]".

Viața este atât de vastă și convingerile noastre atât de limitate, atât de mărunte! Viața nu se potrivește niciodata cu convingerile, iar dacă încerci să o mulezi cu forța după ele, nu faci decât să încerci imposibilul. Insăși natura lucrurilor nu permite acest lucru, de accea este absolut necesar să renunțăm la convingeri și să începem să trăim din experiență. Experiența se trăiește diferit de la un om la altul, ce înseamnă pentru mine cuvântul experiență, diferă de ce poate însemna și pentru tine. Dacă spun despre mine însămi că știu ce înseamnă experiența doar cu referire la cazul meu, nu trebuie să spun asta și despre alții. Eu știu doar despre ce înseamnă experiența pentru mine, sau cum arată exeperiența mea, conform hărții mele interioare de a percepe experiența.

Prin natura sa, prin modelele pe care le propune, programarea neurolingvistică ne ajută să ne schimbam vechile convingeri astfel incât să ne creăm propriul set de principii care să ne sprijine să devenim ceea ce dorim. Principiile țin în întregime de ființa noastră interioară, rezultă din și exprimă experiențele noastre generalizându-le, ele se află astfel complet sub influența noastră.

Din experiența mea personală și din cercetările de specialitate, am constatat că mai mult de 70% dintre oameni își petrec majoritatea timpului emițând păreri și judecăți despre viață si mai ales despre ceilalți oameni, și doar un procent destul de mic pun accent pe fapte, opinii si sentimente.

„Dacă facem ceea ce am făcut dintodeauna, vom obține ceea ce am obținut întodeauna. La fel se întâmplă și cu modul în care gândim. În cartea *Bologia Credinței*, Dr Bruce Lipton mai spunea că: „substanțele biochimice produse de creier ne orchestrează producele biologice care de asemenea, ne influențează comportamentul. Acest lucru se întâmplă datorită faptului că ceea ce controlează răspunsurile comportamentale sunt chiar percepțiile noastre"[21]. Astfel, mintea noastră poate prelua gândul trasformându-l în realitate, deci un gând negativ din punct de vedere vibrațional, va conduce către o modificare vibrațională corespunzătoare, ce va însoți și consolida acel gând.

Cu alte cuvinte programul instalat rulează indiferent dacă ne gândim la un eveniment cu mintea conștientă sau nu. Același lucru, dar in alti termeni îl spune Prof. Dr. Dumitru Constantin Dulcan în cartea sa *Creierul și Mintea Universului*: „Creierul nostru se modelează anatomic, funcțional și biochimic în funcție de ceea ce gândim. În fiecare secundă în care gandesc, pledez pentru viață sau pentru moarte"[22].

Ce sunt programele mentale, de unde vin și cum se poate face (re)programarea mentală?

[19] Knight, Sue, *Tehnicile programării neuro-lingvistice*, Editura Curtea Veche, 2007, p.300
[20] https://www.healsummitromania.com/heal-summit-2019-ziua-4/?NLS=1
[21] Lipton, Bruce H., *Bilologia credinței*, Editura For You, București, 2016, p. 69
[22] Dumitru-Constantin Dulcan, *Creierul și Mintea Univesului,* Editura Școala Ardeleană, 2019, p.77

De-a lungul existenței noastre, scriitorii, poeții și filosofii mărturisesc că suntem deosebit de confuzi, auto-amăgiți, ignoranți cu privire la noi înșine și la ceea ce se petrece în mintea noastră. Conform testului lui Turing, realizat în 1950 de către Alan Turing, stările mentale nu mai sunt stări funcționale de orice fel, ci stări logice asemănătoare ca functionalitate cu programele computerului, procesele mentale fiind descrise ca procese computaționale de care se ocupă psihologia cognitivă și inteligența artificală: „ceea ce este greu pentru om este ușor pentru calculator, iar ceea ce este ușor pentru om este greu pentru calculator”[23].

Științele cognitive, dezvoltate în strânsă legătură cu Cibernetica și Inteligența Artificală, trimit la noi probleme filosofice. Căutarea statutului științelor de tip cibernetic și de tip cognitiv a fost unul din motivele dezvoltării filosofiei *mind*-ul în zilele noastre. Ceea ce l-a dus pe om tot mai mult spre filosofia cunoașterii. Spre evoluție. Atentă la psihologia umană și având dorința să învât cât mai multe despre modul cum funcționează mintea umană, am început să-mi pun o serie de întrebări și am devenit pe parcursul experienței mele de viață tot mai atentă la modul cum se exprimă oamenii, cum se comportă, cum gândesc, ce reacții au și ce programe mentale rulează.

„Nu mă acuza pe mine pentru cum lucrez, nu este greșeala mea că am amânat termenul de predare. E ceva genetic”. Conform Prof. Dr. Dumitru Constantin Dulcan, încă de la începutul Erei Genetice, am fost programați să acceptăm faptul că suntem supuși puterii genelor noastre. Lumea este plină de oameni care trăiesc cu teama permanentă, că într-o zi, genele se vor întoarce împotriva lor. Din numeoase studii făcute s-a constatat că boala nu este rezultatul unei singure gene, ci al unor interacțiuni complexe între mai multe gene și factorii de mediu. ”Atunci când e nevoie de un produs de la o genă, exprimarea genei respective este activată de un semnal de la mediu, și nu de o propietate a ei, ce apare pe neașteptate”.

Cu alte cuvinte, potrivit aceluiași autor, mintea noastră interpretează mediul și aceasta nu trimite informații reale despre mediu, ci interpretarea noastră asupra mediului. Adică, putem trăi într-un mediu care ne sprijină, dar dacă il percepem ca mediu negativ, atunci celulele din corpul nostru nu știu că este un mediu sănătos, ci văd doar pecepția noastră asupra lui. Percepția este foarte importantă pentru că celulele noastre nu intră în contact direct cu mediul, ci depind de interpretarea sistemului nervos pentru a se adapta.

Concluzia este că nu suntem o victimă a genelor noastre, fiindcă putem schimba mediul exterior și percepția despre mediu. Cum facem asta? Aici ajungem la minte. Trebuie să înțelegem că există o minte care se află între mediu și celule: „Mintea este formată din două elemente interdependente, care lucrează împreună, dar care au funcții diferite. Mintea conștientă și mintea subconștientă. Mintea conștientă este ultima evoluție a creierului, este mintea creativă. Aceasta ne permite să nu funcționăm pe bază de stimul-răspuns, ca restul animalelor. Între stimul și răspuns, există creativitatea. Pot schimba modul de a răspunde vieții”[24].

Ce face mintea subconștientă? Este mintea de tip înregistrare playback, este mintea obișnuințelor, mintea programelor mentale. Programele din mintea subconștientă vin din descărcarea comportamentelor altor persoane. În subconștient, oamenii rămân blocați la vârsta în care au fost iubiți cel mai puțin. În primii șapte ani de viață am descărcat aceste programe observând alți oameni, și prin urmare, răspunsurile comportamentale din subconțtient nu sunt dorințe, sunt doar copii ale comportamentului acelor persoane.

Prin urmare, analizând câteva lecturi de specialitate și uitîndu-mă la viața mea și la experiențele mele referitoare la programele mentale pe care le-am rulat, am ajuns la următoarele concluzii:

1. 95% din zi gândim și operăm din subconștient. Asta înseamnă că nu oprerăm pe baza dorințelor din conștient. Dacă mintea mea conștientă gândește, iar eu rulez un program subconștient, atunci nu-mi văd propriul comportament, deoarece observația mea este în minte.

[23] *Apud.* și *cf.* Reboul, Anne, Moeschler, Jacques, *Pragamatica Azi*, Editura Echinox, 2011, p.9
[24] *Idem*., pp. 69-149

Subconștientul este pilotul automat/programul din fundal. De exemplu: nu am nevoie de conștient pentru a conduce, a merge, a efectua diverse activitități, am deja programe pentru asta;

2. 70% din programele mentale sunt factori negativi care ne autosabotează. De exemplu: astăzi vreau să-mi termin prezentarea pentru orele de la facultate și sunt foarte hotărâtă să o fac. La sfârșitul zilei constat că nu mi-am îndeplinit dorința și dau vina pe factorii externi, cum ar fi timpul, universul etc, fără să-mi dau seama că mi-am făcut singură rău cu programe nocive din subconștient cum ar fi amânarea. „Lasă, că fac mâine".

Cât timp reușim să rămânem conștienți, ne putem reprograma până și cele mai înrădăcinate programe mentale. Minţile fac ce sunt programate să facă. Practicând în mod regulat stimularea mentală controlată și proiectând creierul în cele mai profunde stări de relaxare, îți redefinești crezurile care rulează în subconștient, te reinventezi la nivelul personalității, înveți să creezi conștient lucrurile pe care ți le dorești și îți schimbi întreaga viață[25]".

Când nu înţelegem funcţionarea creierului uman (funcţionarea cognitiv-comportamentală sau neuro-semantică), nu ştim prin ce proces putem să îmbunătăţim eficienţa umană, fericirea şi competenţa. NLP-ul este un domeniu care vorbeşte despre schimbare. Despre transformare şi dezvoltare. Despre cunoaşterea care ne permite să ne „gestionăm propriul creier". Despre structura excelenţei – cum funcţionează, cum să o reprezentăm pe hartă şi cum să reproducem cele mai bune metode. Cunoscând pârghiile sistemului minte-corp-emoţie, dar şi amintirile, speranţele, dorinţele şi temerile, avem o zonă de unde putem să facem un pic de magie în beneficiul nostru, pentru a dobândi excelenţa şi pentru a contribui într-un mod semnifcativ la bunăstarea noastră și a semenilor noştri[26].

Programarea NeuroLingvistică ne pune la dispoziție câteva instrumente terapeutice prin care putem să facem reprogramarea și anume:

1. Antrenarea minții - Repetiția. Putem acționa în vederea obținerii echilibrului psihic, întărindu-ne regiunile mentale pozitive, la fel cum ne putem întări un mușchi prin folosirea sa și prin repetare. Majoritatea programelor mentale se formează de la 0 la 7 ani prin ceea ce specialiștii numesc „hipnoză naturală", atunci când copilul absoarbe toate informațiile, iar ulterior de la vârtsta de 7 ani prin repetiție. O vorbă din popor spune „Cui pe cui se scoate". Așa se întâmplă și în cazul programelor mentale. Începem să conștientizăm anumite programe din copilărie, iar dacă nu ne plac, avem posibilitatea de a le rescrie pentru a se potrivi cu destinația pe care o creăm cu mintea conștientă.

2. Hipnoză sau alte forme de terapie NLP (metamodelul, încadrarea, raportul, sistemele de reprezentare etc.) care fac posibilă schimbarea modelului nostru despre lume. În programarea neruo-lingvistică orice formă de terapie pornește de la ideea că terapeutul dorește să afle ce model despre lume are clientul. Când acesta își comunică modelele despre lume, ei o fac în structuri de suprafață. „Modul în care clientul foloseste limbajul pentru a-și comunica modelul/reprezentarea despre lume este supus proceselor universale ale modelării umane, cum este eliminarea. În cazul în care procesul lingvistic al eliminării s-a produs, descrierea verbală care rezultă - structura de suprafață - are în mod sigur lipsuri pentru terapuet. Pe măsură ce piesele lipsă sunt recuperate, începe procesul de schimbare în persoana respectivă"[27]. Pentru a ajuge la partea lipsa din subconștient/structura de profunzime, sau cum mai spun specialiștii, partea reprimată, terapeutul mai poate recurge la hipnoza. Astfel, se poate reconstrui în întegime modelul clientului despre lume și se poate ajuge la cele mai ascunse tipare mentale, convingeri sau programe mentale.

O terapie de succes implică schimbarea. Asta nu înseamnă că terapia are rolul de a schimba în totalitate lumea încănjurătoare a oamenilor aflați în suferință, ci să schimbe experiența lor despre lume, modul cum o percep conform structurii lor de suprafață, conform programelor sărăcite și ale unor mentalități învechite. Programarea neuro-lingvistică acționează pentru a schimba modelul oamenilor despre lume, și, în consecință, comportamentul și experiențele acestora.

[25] Lazarus, Arnold și Lazarus Clifford N., *Un minut la psiholog*, Editura Trei, 2015, p.21
[26] Hall, Michael L., Belnap, Barbara P., *Cartea Cărților*, Editura Vidia, București 2014, pp.7-10
[27] Bandler., Richard, Grinder.,John, *Structura magicului II*, Editura Excalibur, 2008, p.71

De obicei, schimbarea este legată de așa-zisa „minte deschisă”. Terry Pratchett susține că „Problema cu a avea o minte deschisă este că oamenii vor insista, desigur, să bage lucruri în ea”[28]. Trăim într-o epocă în care ne zboară drone de toate mărimile pe deasupra capetelor, orice colț de stradă și orice telefon mobil este dotat cu o cameră video, purtăm cu noi dispozitive de urmărire despre care nici nu știm, mass-media, internetul și rețelele de socializare ne invadează orice moment de activitate cu planurile și ideile altora despre ce ar trebui să facem și să gândim și habar n-avem că suntem sub asaltul unor tehnologii insidioase și invizibile.

Întrebarea este: „Putem oare să ne menținem gândurile curate și conștiente?”. Asumânu-mi această întrebare, personal cred că avem încă resurse și voință individuală, fără să pomenim de încăpățânarea care ne definește ca oameni să facem acest lucru. Pentru a ne păstra umanitatea, libertatea și individualitatea, trebuie să nu ignorăm nimic din ce s-a întâmplat în trecut, ce se întâmplă azi sau ce s-ar putea întâmpla mâine. Cunoașterea este putere. Conștientizarea este putere. Înțelegerea este putere.

BIBLIOGRAPHY

Bandler., Richard, Grinder.,John, *Structura magicului II*, Editura Excalibur, 2008

Bandler., Richard, *Vremea pentru schimbare,* Editura Vidia, 2017

Bandler, Richard, *Pentru TRANS-formare*, Editura Vidia, 2010

Bandler, Richard, *Fă-ti viața exact cu vrei tu*, Editura Vidia, 2010

C.Dennett, Daniel, *Tipuri mentale*, Humanitas 1998

Dilts, Robert B., *Schimbarea sistemului de crezuri prin programare neurolingvistică*, Editura Vidia, 2017

Dilts, Robert B., Grinder,John, Bandler, Richard, DeLozier, Judith, *Ghidul de programare neurolingvistică,* Editura Vidia, 2014

Dispenza, Joe, *Distruge-ți obiceiurile nocive*, Editira Curtea Veche, București, 2019

D. Jones, Mary, Flaxman, Larry, Războaiele PSI, Editura Life Style Publishing, 2016

Dumitru-Constantin Dulcan, *Creierul și Mintea Univesului,* Editura Școala Ardeleană, 2019

Geshe, Michael Roach, Lama Christie,McNally, Șfefuitorul de diamante, Editura Vidia, București

Hall L., Michael și Bob G. Bodenhamer, *Manual de utilizare a creierului*. Volumul 1: *Manual complet pentru certificare ca Practician în programare neurolingvistică*, Editura VIDIA, București, 2013

Lazarus, Arnold și Lazarus Clifford N., *Un minut la psiholog*, Editura Trei, 2015

Lipton, Bruce H., *Bilologia credinței*, Editura For You, București, 2016

O'Connor, Joseph, *Manual de NLP*, Editura Curtea Veche, 2019

Reboul, Anne, Moeschler, Jacques, *Pragamatica Azi*, Editura Echinox, 2001

Renē de Lassus, *Programarea Neuro-Lingvistică și Arta Comunicării*, Editura Teora, București, 2004

Knight, Sue, *Tehnicile programării neuro-lingvistice*, Editura Curtea Veche, 2007

Wittgenstein, Ludwig, *Cercetări filozofice*, Editura Humanitas, București, 2004

[28] *Apud*. și cf. D. Jones, Mary, Flaxman, Larry, Războaiele PSI, Editura Life Style Publishing, 2016, p. 275

PROJECTS CONCERNING THE INFRASTRUCTURE OF OLTENIA (1920-1941)

Florin Nacu

Scientific Researcher, PhD, Social-Humanistic Researches Institute "C.S. Nicolăescu Plopşor" Craiova

Abstract:After World War II, Oltenia, the South-Western part of Romania, deeply marked by the destructions of the war might be rebuilt. Because from Oltenia started their careers a lot of political personalities from the inter-wars period, they had tried to repair the damages of the war and to minimize the differences between East and West. The roads, the rail roads, state institutions, particular institutions will have a special evolution. Oltenia will be the region which will have the attention of King Charles II. Craiova will be the city of great trials against communist illegalist activists. In Turnu Severin, Corbeliu Zelea Codreanu will be found not guilty in the "Manciu trial". Liberals, Conservatives and then Peasant Party representatives had a good representation in Oltenia. The article reveals the ways and the plans, the ideas concerning the infrastructure during the inter-wars period.

Keywords: Oltenia, infrastructure, projects, plans, ideas, evolutions, situation

I. Considerații generale

După Al Doilea Război Mondial, Oltenia, adică partea de Sud-Vest a României, profund marcată de distrugerile războiului, a trebuit să se refacă. Având în vedere că din Oltenia, s-au ridicat o seamă de politicieni de marcă ai perioadei interbelice, aceştia au încercat să repare stricăciunile din război şi să micşoreze decalajul faţă de Apus. Drumurile, căile ferate, instituţiile de stat şi particulare au cunoscut o evoluţie deosebită.Oltenia va fi regiunea spre care se va îndrepta atenţia Regelui Carol al II-lea, Craiova a fost centrul în care au fost judecaţi activiştii ilegalişti comunişti. La Turnu Severin a fost achitat Corneliu Zelea Codreanu, în "Procesul Manciu". Liberalii şi conservatorii, apoi ţărăniştii au fost bine reprezentaţi în Oltenia. Vom încerca să arătăm direcţiile şi preocupările privind infrastructura Olteniei, în perioada interbelică[1].

Practic, Oltenia a evoluat în două perioade distincte, 1920-1929 şi 1933-1941. Oltenia a fost afectată şi de lipsa forţei de muncă din cauza faptului că mulţi tineri muriseră în război sau suferiseră mutilări grave, ceea ce îi făcea inapţi de muncă.

II. Oltenia după Primul Război Mondial (1918-1920)

În noiembrie 1918, după Armistiţiul de la Compiegne începea retragerea armatelor de ocupaţie germană şi austro-ungară din România şi implicit din Oltenia. Începând din noiembrie 1916, ocupanţii sechestraseră principalele instituţii din oraşele Olteniei, efectuaseră rechiziţii, comiseseră abuzuri.

Infrastructura avusese de suferit, fiindcă gările şi podurile fuseseră distruse. Podurile de acces peste Amaradia au fost distruse în noiembrie 2016. Cel puţin, podurile de peste Olt de la Drăgăşani şi Slatina (podul rutier) fuseseră dinamitate de români, în încercarea de a limita trecerea trupelor germano-austro-ungare spre Bucureşti. La Izbiceni, podul fusese, de asemenea, distrus. La Stoeneşti, podul fusese distrus doar parţial fiindcă geniştii români nu avuseseră suficent timp, oameni şi explozibili[2].

---

[1] *** Academia Română, *Istoria Românilor*, Volumul VIII, Bucureşti,Editura Enciclopedică, 2003, p. 145-149.

[2]*** Centrul de Studii şi Cercetări de Istorie şi Teorie Militară, *Istoria Militară a Poporului Român*, Editura Militară, Bucureşti, 1987, p. 123-125.

După semnarea tratatelor de pace în 1919-1920, se convenise ca repararea podurilor să fie inclusă în despăgubirile de război care se cuveneau României[3].

Oltenia era traversată de calea ferată Vârciorova-Turnu-Severin-Craiova-Slatina-Pitești-București, dată în folosință în 1875, existând și tronsonul dinspre Podu-Olt-Piatra Olt-Corabia, construit în 1887. În 1890, a început construcția căii ferate Craiova-Calafat.

Astfel, linia ferată Târgu-Jiu-Bumbești în lungime de 16 km, pentru folosința Armatei Române fusese dată în folosință la 1 aprilie 1916.

Oltenia era străbătută de drumuri de importanță strategică. Valea Oltului și Valea Jiului erau vechi artere de comunicație încă din Antichitate, urmate de Valea Cernei. Dunărea era folosită pentru navigație și comerț. Relațiile economice cu Anglia și Franța au avut o ascendență barată de apropierea politică de Germania, care, după 1939, a devenit principalul partener extern al României. În Oltenia, exista un interes pentru mașinile agricole, mașinile industriale venite dinAnglia, Franța și mai ales din Germania.

La Turnu-Severin, Cetate, Calafat, Corabia s-au dezvoltat porturi, care au contribuit la accelerarea exporturilor de cereale și animale ale României. Totodată, Șantierul Naval Turnu Severin trecuse de la reparația de nave, la producția de vapoare de călători și de mărfuri.

În orașe, exista preocuparea penmtru viața culturală. Artiștii susțineau reprezentații, existau artiști consacrați, dar și artiști ambulanți. Viața socială era animată la târgurile și bâlciurile tradiționale. Dacă în mediul urban, va începe să pătrundă radioul, presa, în mediul rural, analfabetismul era la cote înalte, iar Biserica era practic principalul garant al moralității și educației, urmat de școală.

Ordinea publică era asigurată de posturile locale de jandarmi, care se ocupau mai mult de reglarea disputelor dintre țărani și arendași. În orașe, Poliția se confrunta cu spectrul vagabondajului, prostituției, cerșetoriei.

III. **Oltenia (1920-1941)**

În 1924, a fost început tronsonul feroviar Bumbești - Livezeni de 31 km, finalizat abia în 22 octombrie 1948. La Turnu Severin, s-a înființat o societate particulară numită ”Cloșani”, pentru exploatarea lemnului, în 1936, în același an, Nicolae Malaxa înființând un șantier naval la Schela Cladovei. Deja din secolul XIX, exista cel mai important șantier naval din România, construit inițial de austrieci și răscumpărat ulterior de statul român.

În perioada interbelică, la Turnu Severin a funcționat și un aerodrom militar, unde staționau bombardiere germane, care au atacat, în aprilie 1941 Iugoslavia. În 1938, s-a deschis, la Turnu Severin, o fabrică de spirt și bere[4].

În 1930, satul Dioști din Județul Dolj, pe fondul căldurii excesive și secetei, a ars din temelii. Într-un gest de bunăvoință, Regele Carol al II-lea a dispus rezidirea din temelii a satului, casele fiind realizate uniform, în stil neoromânesc. În total, au fost edificate 26 case, având în medie, fiecare 4 camere. Satul avea curent electric,canalizare. La fiecare două case, a fost ridicată o fântână.

În toate orașele de reședință ale județelor Olteniei, în această perioadă, se construiesc școli, licee. La Turnu-Severin și Caracal s-au ridicat Palate Culturale, azi devenite teatre. În anii, 20, Teatrul Național din Craiova a ars, proiectul unui teatru modern, conceput în perioada interbelică fiind reluat abia după cel de-al doilea război mondial.

De departe, la capitolul școli, spitale, biserici, stătea Craiova, urmată de Turnu Severrin, Râmnicu-Vâlcea, Târgu-Jiu și Caracal. La capitolul industrie, la capitolul agricultură și zoothenie Doljul și Romanațiul se luptau pentru primul loc, urmate de Mehedinți, Gorj și Vâlcea, care în schimb excelau la exploatarea lemnului, fabricarea alcoolului, morărit, păstorit, exploatări miniere. Treptat, în Turnu-Severin și Craiova se dezvoltă atelierele pentru reparația vagoanelor și

[3] *Ibidem.*
[4] Mihai Butnaru, *Drobeta Turnu Sverin*, Monografie, Editura Prier, Drobeta Turnu Severin 1999, p. 89-97.

locomotivelor. Craiova a avut una din cele mai mari fabrici de panificație și mori, ”Moara Barbu Drugă”[5].

Spitalul Grecescu din Turnu Severin și Spitalul Th.Preda din Craiova, datând din secolul al XIX-lea s-au extins.

În 1929-1933, Marea Criză a afectat și Oltenia, cei mai loviți fiind țăranii, muncitorii, dar și micii producători. După 1933, în contextul militarizării accelerate a Germaniei, în România se intensifică acțiunile de spionaj. Cultura de securitate a românilor era rudimentară, chiar militarii și persoanele cu educație căzând pradă ușor agenților străini. Serviciile secrete erau la începuturi, fiind încă subordonate Armatei, deși Mihail Moruzov va pune în această perioadă bazele Serviciului Special de Informații, ca structură modernă și competitivă.

După 1933, economia Olteniei a început să-și revină, ritmul fiind rapid, mai ales că în 1938, Oltenia era inclusă în Ținutul Olt, una din formațiunile în care Regele Carol al II-lea împărțise țara[6].

Oltenia era una din regiunile cerealiere ale României, în timp ce industria constructoare și extractivă se aflau în Muntenia și Transilvania. În această perioadă, continuă să se construiască stabilimente moderne la Băile-Govora, Olănești, Turnu-Severin pentru băi. Totuși, productivitatea agricolă nu s-a ridicat la o valoare deosebită, fiindcă proprietarii și arendașii continuau să folosească munca țăranilor,iar mașinile agricole se foloseau destul de puțin, comparativ cu munca brută a țăranilor. Mica proprietate țărănească producea pentru subzistență. În anii 30, pe fondul Marii Crize, țăranii au fost ruinați de împrumuturile de la Creditul Rural, statul fiind nevoit să preia o parte a datoriilor acumulate de către români, care intraseră în incapacitate de plată[7].

Populația orașelor Olteniei a crescut, o dată cu industrializarea orașelor. Infrastructura militară a Olteniei a crescut și ea, crescând numărul de unități militare, existând preocupări pentru dotarea Armatei și introducerea armamentului modern. Se constată o preocupare pentru dezvoltarea rețelei de unități militare a pompierilor, care s-au desprins treptat de Armată, în special de artileriști cărora le erau subordonați inițial.

Totuși, din cauza lipsei canalizării, absenței rețelei de apă extinsă, din cauza precarității construcțiilor, din cauza lipsei sistematizării, incendiile au fost numeroase,iar pagubele au fost mari, mai ales în cadrul locuințelor, terenurilor agricole (vara în timpul recoltării grâului) stabilimentelor industriale.

În Oltenia, erau puternice comunități etnice dintre care cele mai reprezentative erau ale evreilor, grecilor și italienilor. Aceștia erau angrenați mai ales în dezvoltarea infrastructurii comerciale, financiar-bancare și exploatării agricole.

În perioada interbelică, din Oltenia, la București s-au aflat pesonalități ca IG Duca, Mihail Oromolu, Tilică Burileanu, Constantin Angelescu, Nicolae Titulescu și alții[8]. În Oltenia, legionarii și comuniștii au avut o anumită popularitate, limitată de altfel. De exemplu, popularitatea legionarilor a crescut după achitarea la Turnu Severin a lui Corneliu Zelea Codreanu, în timp ce opoziția față de comuniști a crescut după condmnarea liderilor acestora în procesele de la Craiova[9]. Situația se va schimba, după începutul războiului, în favoarea comuniștilor, în condițiile contraofensivei sovietice de după 1943[10].

Dezvoltarea interbelică a Olteniei nu a depășit-o în intensitate pe cea din perioada 1875-1914. Țăranii împroprietăriți prin reforma agrară din 1921 continuau să întâmpine dificultăți în lipsa unei strategii coerente de dezvoltare economică. Prea puțini locuitori ai Olteniei au ales să plece spre Ardeal sau Moldova. Majoritatea vedeau în București șansa de a câștiga mai bine, dar nu ca să se stabilească acolo ci să adune bani pentru a cumpăra pământ. Casele țăranilor mai înstăriți nu se deosebeau radical de cele ale țăranilor obișnuiți dar erau surclasate de reședințele proprietarilor

[5]*Ibidem.*
[6]Ioan Scurtu, *Carol I. Istoria românilor în timpul celor patru regi*, vol. I, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2001
[7] Catherine Durandin, *Istoria Românilor*, Iași, Institutul European, 1998,p. 45-49.
[8]Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Editura Gesa, 1991, p. 67-69.
[9]Ioan Scurtu, *Viața politică din România 1918–1944*, Editura Albatros, București, 1982, p. 165-167.
[10] Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor , *Istoria României*, Editura Corint, 2007, p. 98-103

funciari, industriali, negustorilor, bancherilor. Existau, în continuare cartiere ale meseriaşilor, negustorilor. Turnu-Severin şi Calafat fuseseră construite după sistem urbanistic german.

Primarii preferau, în loc să instaleze canalizare şi reţeade apă, să construiască parcuri, pentru ca populaţia să beneficieze de aer curat, dar majoritatea locuitorilor care munceau sau erau săraci nu puteau merge în parcuri. S-au construit stadioane, baze sportive, hipodromuri. În anii 30, se dorea la Craova, ridicarea unui cartier de case pentru funcţionari (exact ca în cazul Pieţei Domenii din Bucureşti), dar proiectul nu s-a materializat.

Domnia lui Carol al II-lea a impulsionat ritmul construcţiilor şi modernizării, fiindcă cei din Camarila Regală doreau să prindă contracte finanţate public, iar Regele să îşi facă obişnuitele ”băi de mulţime”.

Oraşele mari imitau aspecte occidentale, în timp ce micile oraşe, numite uneori comune urbanizate erau nişte sate puţin mai răsărite. Asistenţa socială era dominată mai mult de iniţiative filantropice private decât de măsuri de stat. Măsurile sanitare continuau să fie precare, rata mortalităţii infantile fiind printre cele mai ridicate din Europa.

IV.Concluzii

Oltenia prezintă un tablou integrabil, în general în cel al dezvoltării României interbelice. Nu au existat transformări spectaculoase înainte de cel de Al Doilea Război Mondial, fiindcă regiunea şi-a revenit cu greu după distrugerile Primului Război Mondial. Oraşele Olteniei continuau să aibă un aspect de oraşe-târguri, în care activităţile comerciale le dominau pe cele industriale. Oraşele aveau un centru cu instituţii, aveau un sistem de străzi principale, din care se desprindeau străzi secundare. Exista o diferenţă între oraş şi periferiile unde locuia forţa de muncă slab remunerată. Sistematizarea începută în secolul XIX continua cu greutate. Cutremurul din 1940 a produs pagube importante, fiindcă multe clădiri erau construite fără o structură de rezistenţă solidă.

Marea Criză şi-a pus şi ea amprenta asupra dezvoltării Olteniei, dezvoltarea ascendentă fiind întreruptă de începutul celui de-al doilea război mondial.

BIBLIOGRAPHY

- *** Centrul de Studii şi Cercetări de Istorie şi Teorie Militară, *Istoria Militară a Poporului Român*, Editura Militară, Bucureşti, 1987.
- *** Academia Română, *Istoria Românilor*, Volumul VIII, Bucureşti,Editura Enciclopedică, 2003.
- Bărbulescu, Mihai, Deletant, Dennis, Hitchins, Keith, Papacostea, Şerban, Teodor, Pompiliu , *Istoria României*, Editura Corint, 2007.
- Diamandi, Sterie, *Galeria oamenilor politici*, Editura Gesa, 1991.
- Durandin, Catherine *Istoria Românilor*, Iaşi, Institutul European, 1998.
- Scurtu, Ioan*Viaţa politică din România 1918–1944*, Editura Albatros, Bucureşti, 1982.
- Idem, *Carol I. Istoria românilor în timpul celor patru regi*, vol. I, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2001.
- Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, Editura Paideia, Bucureşti, 1999.
- Scurtu, Ioan, Alexandrescu, Ion Bulei, Ion, Mamina,Ion, *Enciclopedia de istorie a României*, vol. I, Bucureşti, Editura Meronia, 2001.

ISLAMIC GROUPS, EAST AND WEST - FIGHT FOR POWER DIPLOMATIC, ECONOMIC AND ARMED MANEUVERS

Costina Sfinteș

Scientific Researcher, PhD, "Constantin Brâncuși" University of Târgu-Jiu

Abstract: "Power", viewed from any dimension of it, was, is, and will remain the main reason why the struggles begin. The Cold War made the world a scene where history pages were written with diplomatic, military and economic pressures, being used without hesitation by diplomatic maneuvers, military coalitions and low-intensity military attacks, espionage, technological competitions and assassinated nuclear and conventional weapons. and the imminent installation of chaos worldwide. These struggles continue today, sometimes silent, sometimes visible, sometimes known, sometimes hidden, but "power" creates the world order for which the states of the world are fighting.

Keywords - power, East, West, political, economic maneuver, ideological tensions;

Over time, in the fierce struggle for supremacy, secret services have played an important role in dividing areas of global influence, where information and misinformation have played, played and will play a crucial role in gaining territories, natural resources, and human resources. logistical as well as in imposing the ideologies agreed by the great players of the times, in one form or another.

In the flourishing coverage of terrorist attacks, cybercrime, arms trafficking and drug trafficking and consumption, part of the armed conflicts around the world, originated in the Cold War (1947 - 1989).

Brought worldwide, between the United States of America, as the leader of the Western or Western bloc on the one hand, and the Union of the Soviet Socialist Republic, as the leader of the Eastern or Eastern bloc, on the other, the Cold War was a period of confrontation. and political and ideological tensions, as well as a period of indirect military confrontations between the great powers.

Although there were no direct military attacks between the US and Russia, there were high points in triggering them, such as:

- Berlin blockade - 1948-1949
- The Crimean War - 1950-1953
- The Vietnam War - 1959-1975
- Berlin crisis - 1961
- Placement by the Soviets in Cuba of medium-range missiles - 1962 and the response of the Americans through the maritime blockade (through the intervention of President Kennedy the situation was smoothed, and in 1963 Nichita Khrushchev and Kennedy reached an agreement, in the sense that, for communications "URGENT" between the White House and the Kremlin, to use a telex, called "RED TELEPHONE")
- The Suez Crisis - 1962
- The War of Iom Kippur - 1973
- The Afghan-Soviet War - 1979 - 1989
- Failure of the KAL 007 - 1983 race
- The NATO military exercise "Able Archer" - 1983

These events generated a fierce arms race. From the point of view of the strategic studies, valid even today, a direct confrontation between the US and the USSR / Russia could not erupt, as

both superpowers were and are equipped with nuclear weapons, and the effects of using such weapons would have been devastating to humanity, leading to the total destruction of these actors. Thus, a military policy of mutual deterrence and blockade was carried out.

An important role in this war was played by the US secret services - the CIA and NSA, along with the West Europeans (British, French, West Germans, Italians, etc.), on the one hand, and the USSR's secret services - the KGB. , together with the Eastern European ones (security, STASI), on the other hand.

At the economic level, the Cold War was a war between *capitalism*[1]and *communism*[2], which pursued nothing but the acquisition of "material gains", in one form or another.

According to the Romanian Explanatory Dictionary, capitalism represents a social-economic and political-ideological system based on private property, the free market and freedom of action[3], being in fact a social-economic arrangement whereby a restricted group owned private property over the means of production.

The production milestones represent the material basis of the production process, and can be defined as the whole of the work objects (the work on which the man acts in the production process to modify them according to his needs, directly or with the help of the means of work) and the means of work. (the material means by which the man acts on the objects of the work modifying them according to the purpose pursued by them).

Of the goods category - the object of work - are the earth, the minerals, the waters, the natural resources, etc., and the category - the means of work - are the tools, buildings, means of transport, installations, etc.

Communism, according to the Romanian Explanatory Dictionary, is a social, political and economic system constituted on the principle of abolishing private property and establishing collective ownership of the means of production and exchange[4], being in fact a social-economic formation that is based on public property on the means. of production.

---

[1] DEX - op. cit. CAPITALÍSM n. Production mode based on private ownership of the means of production, in which all products take the form of goods and in which the labor force itself is sold and bought as a commodity. Capitalism is that stage of development of the production of goods in which the labor force also becomes commodity. LENIN, O. III 551. Capitalism brought the main branches of industry to the stage of the great mechanized industry; thus socializing production, he created the material conditions of a new organization and at the same time created a new social force: the working class of factories and factories, the city proletariat. LENIN, O. I 158. Capitalism cannot develop without the intensification of the exploitation of the working class, without the majority of the working people leading a hunger existence, without the intensification of the oppression of the colonial and dependent countries, without conflicts and clashes between the various imperialist groups. of the world bourgeoisie. STALIN, O. VII 99.

[2] DEX - op. cit. COMUNÍSM s. N. 1. The higher social order that follows after the fall of capitalism, as a result of the victory of the proletarian revolution and the establishment of the dictatorship of the proletariat; in this arrangement there is no human exploitation by man and the means of production are socialist property; in its development, this arrangement passes through two phases, of which the first is the phase of socialism (see s o c i a l i s m); in the second phase, that of full communism, the principle will be applied: to each according to his abilities, to each according to his needs; there will be no class differences anymore, the essential differences between village and city, between physical and intellectual work will disappear, science and art will come to full bloom, and the individual will become truly free. Compared to capitalism, communism means a higher labor productivity, obtained by the free, conscious, united workers, who use an advanced technique. LENIN, O.A. II 490. The transition from the capitalist society, which develops to communism, to the communist society is impossible without a "political period of transition", and the state of this period can only be the revolutionary dictatorship of the proletariat. LENIN, STATE. REV. 99. The principle of communism consists in the fact that in the communist society each one works according to his abilities and receives the articles of consumption not according to the work submitted by him, but according to the needs of a culturally high man. STALIN, PROBL. LEN. 514. ◊ Communism of war = politics of the dictatorship of the proletariat, imposed by the conditions of war and intervention, a policy that aims to establish a direct exchange of products between the city and the village not through the market, but outside the market, through measures of order. chosen extraeconomically and partly with a military character and which aims to organize a distribution of the products that can ensure the supply of the revolutionary armies on the front and the workers behind the front. STALIN, O. XI 160.2. Ideology, the theory of the making of the communist organization. Communism is not a mere party doctrine of the working class, but a theory whose ultimate aim is the liberation of the whole society, including capitalists, from the narrow frame of current relations. MARX-ENGELS, O. A. II 375. ◊ Scientific Communism = Marxism-Leninism.

[3] https://dexonline.ro/definitie/capitalism

[4] https://dexonline.ro/definitie/comunism

Although very different these social-economic and ideological-political systems, their common point is the sense of ownership very well developed, only remaining to be established, if possible, who would own the means of production in each system and which is the degree and the methods of satisfying the needs of the members of the societies as beneficiaries of the two systems.

In other news, the Cold War has made a scene from around the world writing history pages with diplomatic, military and economic pressures, being used without hesitation by diplomatic maneuvers, military coalitions and low-intensity military attacks, espionage, technological competitions and nuclear and conventional weapons, assassinated and the imminent installation of chaos worldwide.

In the mid-1980s, Mihail Gorbachev, introduced the "glasnost"[5] and "perestroika"[6] liberalization reforms, withdrawing part of the troops from Afghanistan, and was also pressured by demands for national independence from Soviet satellites - especially Poland.

The Kremlin representative did not send Soviet troops to annihilate the peaceful revolutions in the bloc of communist states, except for Romania.

Thus, the Cold War eases with the fall of the communist regimes in Mongolia, Cambodia, South Yemen and Central and Eastern Europe, culminating in the fall of the Berlin Wall, doubled by the collapse of the USSR in December 1991. The world remains dominated by a single super - powers - USA, but not for long.

It is a sine-qua-non condition to highlight US actions in the territories of Afghanistan, Iraq, Iran, Syria after the Cold War's "forgetfulness", as they led to the development of the black market for drug, weapons and, as a result, terrorist attacks. as a result of the prohibitions drawn by this power, the native populations in these territories, as well as the fact that they did not monitor the real destination of the aid granted to the Afghans.

The Iranian government, in 1955, under U.S. pressure, banned drug production and consumption. As a result of this measure, the black market appeared, which, since it could only supply itself to a small extent from its own production, led to an increase in drug production in Afghanistan, Pakistan and Turkey. The ban lasted until 1969, when the shah[7] demanded that the other three states apply the same measure. The Islamic regime that came to power in Iran in 1979 imposed a total and much tougher ban. The same ban was introduced by the Afghan government in 1958, but to no practical effect. As a result, in the 1970s Afghan opium production ranged from 100 to 300 tons annually, and the number of opioids was around 100,000.[8]

Unlike the Vietnamese conflict, where the involvement of the C.I.A. Drug production was direct, in the case of the Afghan conflict, drug production and trafficking were tolerated by the C.I.A. Although most of the funds and armament were provided by the U.S. and Saudi Arabia, the Pakistani secret services (I.S.I.) were in charge of their actual distribution to the Afghan resistance. The proceeds from drug trafficking were targeted at terrorist groups, including Al-Quaida, and now ISIS.

From the order of the mujahedin, the Afanese peasants began to cultivate opium, an activity perceived as a kind of bribe, tax, reaching the main heroin[9] producer and supplying to the US 60% of the demands on this power market.

The United States overlooked the drug trafficking of their Afghan allies because the US policy on drug trafficking in Afghan territory was subordinate to the main goal, to combat Soviet influence in the area, which was confirmed in 1995 by to, the CIA actions coordinator in Afghanistan at that time, Charles Cogan.

Soviet soldiers became drug addicts and took this habit to Russia, and with American and Pakistani aid began cultivating and consuming drugs in the Central Asian Soviet republics. The

[5] Openness or transparency
[6] Reorganization or restructuring
[7] Title held by the sovereigns of Iran, corresponding to the title of emperor
[8] Pierre-Arnaud Chouvy, Encyclopedia of Modern Asia, Chicago. 2002,op. cit pag. 302-304
[9] The Afghan-Pakistani border area

proceeds from the "activities" with drugs were used for funding in the early 1990s of the Bosnian Muslim Army and the Kosovo Liberation Army (Kosovo Liberation Army-KLA or UCK).

When the US stopped any arms deliveries to India and Pakistan due to the 1965 war, China became Pakistan's leading supplier of weapons, and its close relations with China became one of Pakistan's foreign policy guidelines. After the first Indian nuclear test in 1974, Bhutto gave the true start of his own nuclear program with Chinese help. It is not known at this time whether the United States had any information on the Sino-Pakistani nuclear cooperation, or even if they knew, for the time being, it is a strictly secret issue. Both the collaboration and the program gained a new foothold after the establishment of the military-Islamic regime. In 1982, Chinese diplomats refused to give a clear answer on nuclear cooperation with Pakistan. However, the following year, State Department analysts concluded that the great East-Asian power was assisting in the production of fissile materials and weapons design.[10]

The emergence and expansion of the activity of Afghan anti-Western factions, allied with the Arab militants who gradually set up terrorist groups, is the result of the CIA's mistakes, and especially of the Pakistani ISI secret services, as US aid (money, weapons) etc.) were leaked by the Pakistani secret service ISI, which effectively controlled the Afghan territory. The ISI was the secret service that decided which of the Afghan groups to benefit primarily from weapons and training, a process characterized by favoring Islamist and pro-Pakistani groups.

An example in this regard is the forced and unjustified imposition of Hekmatyar's grouping as the main force of the resistance, although its combative effectiveness left much to be desired, and its leader's anti-American and anti-Western views were known to Pakistanis.

The first mistake of the US government and the C.I.A. it was that of not putting pressure on Pakistani representatives to distribute US aid (estimated at about $ 3,000,000,000 in the 1980s) in that direction to mirror US interests. continued disproportionate funding of most Islamist groups and Afghan groups with anti-Western views, groups that also trained Islamist militants who have spread jihad and terrorism around the world today. In the language of the secret services, such an operation (situation) is called "blowback" (reverse or reverse).[11]

Another weakness of the Americans was the insufficiently careful supervision of the actions of the Saudis (especially the actions of different foundations and private organizations). In addition to providing funds, they also exported Wahhabist extremist ideas. The funding was mainly attributable to Saudi officials, while Wahhab propaganda was primarily supported by various Saudi non-governmental organizations. Unfortunately, most of the funds went in this case to Hekmatyar and other radical groups. Osama Bin Laden, whose collaboration with the past leader seems to have started towards the end of the Afghan conflict, has benefited mainly from private sources and his own family. Because of this, it can be said that Americans needed him, but he did not need Americans. This reality was not perceived by the US specialized agencies, which should have been closely monitoring Bin Laden since the time of the Afghan conflict. Due to his financial independence, the Saudi terrorist allowed himself to adopt a defiant attitude toward the Americans and to pursue his own goals.

This has given new impetus to the globalization process of jihad, started in Afghanistan (where Muslims from all over the world came). Bin Laden's organization (network), now ISIS, and other terrorist organizations are at the same time a creation and an effect of globalization. Its globalist and cosmopolitan character is proven by having acted in over 20 countries. This feature is amplified by the presence in its ranks of people with high economic and technical qualifications, who have understood the functioning mechanisms of democracies and the market economy and are trying to undermine them by their own means and exploiting their weaknesses (as they have proven from unfortunately the events in Spain a year ago). It can be said that to some extent (from an organizational point of view) the Al-Quaida network functions as a joint stock company, a situation similar to that of the 1920s, when American Mafia gangs began to organize themselves like commercial corporations.

[10] George Washington University, National Security Archive, September 11th Sourcebooks, vol II, VI, VII
[11] George Washington University, National Security Archive, September 11th Sourcebooks, vol II, VI, VII

The United States has taken no steps to curb or stop drug production and trafficking in the area, which has now led to the area being transformed into the world's leading opium producer, as a coherent strategy has not been devised and implemented. to provide Afghan peasants with alternative sources of livelihood. The proceeds from opium were and are used to finance various terrorist actions and groups.

BIBLIOGRAPHY

- Pierre-Arnaud Chouvy, Encyclopedia of Modern Asia, Chicago. 2002
- George Washington University, National Security Archive, September 11th Sourcebooks, vol II, VI, VII
- http://nypost.com/2015/05/27/rand-paul-says-gop-hawks-created-isis/
- http://nypost.com/2015/05/27/rand-paul-says-gop-hawks-created-isis/
-http://adevarul.ro/international/in-lume/panica-irak-jihadistii-siil-ordona-mutilarea-genitala-femeilor-patru-milioane-irakience-afectate-1_53d13b450d133766a8b5a1f1/index.html
- https://dexonline.ro/definitie/capitalism
- https://dexonline.ro/definitie/comunism

„FROM UNCLE NICU TO DRACULA". THE ANTI-COMMUNIST ROMANIAN REVOLUTION REFLECTED INTO THE ITALIAN PRESS (1989)

Corina Hațegan

Scientific Researcher, "Gheorghe Șincai" Institute for Social Sciences and Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureș

Abstract: Browsing the foreign press during the Ceaușescu regime, as well as the studies that had this theme, we discover a press that until the early '70s regarded the Romanian leader as a reformer, a communist ruler who is independent on Stalinist concepts. The situation changes starting with the late '70s, and more accentuated starting with the '80s when even the western communists show great disapproval for Ceaușescu's policies. Unfortunately, Ceaușescu lost his image capital, and in his last years, therefore the foreign press debunked the perfect communist society proposed by the Romanian leader because no one could be fooled anymore by his phantasmagorical promise of a bright future. Everything culminated with the end of the communist regimes in Europe, Ceaușescu being mocked and nicknamed Dracula, even if he was one of the most promising socialist rulers in the past time.
The study is based on articles retrieved from the foreign press, the 1989's Italian press, regarding the fall of communism in Romania and, implicitly, of the ruling family. Analyzing the articles from important publications such as L'Unità, La Stampa, or La Repubblica, we will try to recreate the atmosphere of those days of utmost importance for the future of Romanians, but also of Europe.

Keywords: communism, Romania, Italy, Romanian Revolution, Italian press, propaganda, Nicolae Ceaușescu.

Officially, 1989 would end victoriously just like every other year with a great parade dedicated to the leader and happy people. Because under Ceaușescu's regime, the communists must always be victorious in the face of capitalism, the bourgeoisie, into technological or industrial innovations, sports competitions, etc. The Romanian communists were, at the same time, champions of the spontaneous adulation of the leader that leads them to eternal victory over the imperialist exploiters. They were the first to sweep the snow from the sidewalks, to sow and harvest, to build houses, to reduce unemployment, and to overcome economic plans but this was only a propagandistic façade. The Romanian press presented along these lines the life of the Romanians; therefore, according to the propaganda but also the distorted reality, no one had a real reason for dissatisfaction. However, they were *champions* of material and goods shortages (food, electricity, current water, etc.), but also of the spiritual ones like the presence of censorship, promotion of average people to high-rank intellectuals, etc.

Nonetheless, the supreme leader, supported by the propaganda apparatus, continues to promote the same ideology, the same propaganda slogans, even his youth portraits during the glory years of socialism continue to be shown, even though many years have passed over the leader and socialism. Undoubtedly, Nicolae Ceaușescu was the "man of the moment" when Western countries and those of the Soviet bloc showed their admiration for him. Unfortunately, in 1989 he was also the man of the moment, but in a different conjuncture. "Uncle Nicu" (*lo zio Nicu*) [1] as an article in the Italian press calls him, did exist, at least as an official image, made by propaganda. Even more, the official image was that of a worthy loving parent, as Manuela Marin's research shows us. There

[1]Nicu is a nickname for Nicolae.

were different hypostases of Nicolae Ceaușescu's cult, among which we mention his contribution to the modernization of Romania, maintaining peace, security, and independence[2].

Of course, the propaganda apparatus placed Nicolae Ceaușescu at the center of the nation's progress and well-being; he was promoted as a tireless militant for peace and defender of the working people, but also a critic of the bourgeoisie, of the rich people who exploited the poor, etc. We also notice that he is presented as a true leader with good intentions, who shows endless love for all people, and testimonies are his many visits to schools, factories, enterprises, where workers and students alike were looking forward to greet him with flowers and joy. At the same time, we must keep in mind the propaganda's directions behind these events, taking into account that despite the people's dissatisfaction regarding the leader and his family, the press continues to present, sometimes even more insistently, the same scenes of flattering the leader.

Through a reconstruction of the events, this study aims to present the development of the anti-communist Romanian Revolution from the perspective of the foreign press, the Italian press in this case, and the decline, with the tragic well-known ending of the leader and his family. The Italian press presented the image of an almost apocalyptic world, the Romanian people, oppressed and hopeless, found, in the end, their courage and strength to fight against tyranny. During those times, the positive hero, as Ceaușescu proposed himself for so many years, does not understand why the people he nourished with so much love, no longer show their adoration. Thus, the "father of the people" decides to restore the order and opens fire on the rebellious sons. Of course, signs of the people's father disgrace were visible many years before 1989.

To obtain an image of the political, economic, and cultural context of Ceaușescu's period, seen by the foreign press, we can value the study of Francesco Magno. He makes an analysis of how the Italian mass-media, important publications such as *L'Unità* and *La Stampa*, related to Nicolae Ceaușescu's policy. Thus, we note that even when it came to the Italian left-wing press, it was quite difficult to accept the way Ceaușescu treated his people, especially in the last years before the anti-communist revolution. The mentioned study reaffirms through examples from the Italian press, theories about Ceaușescu's image decline from 1968 to 1989. If until the 80s, the leader was seen as a positive political figure, with ideas different from the Stalinist predecessor by the end of the 70s, the foreign press was beginning to notice plunges everywhere[3].

Alberto Basciani also expressed himself in this sense, in his study on Nicolae Ceaușescu's image in Italy, stating that due to the publications in which the Romanian leader had appeared, he had become one of the most well-known communist leaders. This is due both to the fact that some publishing houses had connections with the left-wing, but also to the fact that there was a feeling of alienation from Moscow, and Ceaușescu seemed the right man in the right place. It is necessary to add, as the author of the cited study remarks, there were also interests of an economic nature, Italy wanting to expand on the Romanian markets. However, the fall in disgrace of the Romanian leader seemed inevitable; the press agencies' envoys in Romania were already drawing, in the'70s, the gloomy image of the Romanian society, but also the proliferation of the personality cult[4]. A *La Stampa* article from 1968, describes the rather fast pace of development of Romania, mentioning the fact that Italy, but also other states, exports goods to Romania, due to the high demand caused by the demographic boom. Moreover, it describes the measures taken in the planned economy, stating that despite the more than encouraging statistics, Bucharest still has a Balkan feeling[5]. The assumed idea was that of an economic miracle brought by the planned economy and the success of real socialism, as it was promoted in the West. Also, numerous articles highlighted the positive decisions taken by the Romanian leader, from those of political nature such as the estrangement

[2]More in Manuela Marin, *Nicolae Ceaușescu. Omul și cultul*, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, chapters III-V.
[3]See more in Francesco Magno, "Nicolae Ceaușescu portrayed by the Italian press (1968-1974)", in *Humanities*, anno IV, numero 8, December 2015, pp. 144-160.
[4] Alberto Basciani, "Successo e appanamento dell'immagine di Nicolae Ceausescu in Italia 1964-1989", in *Contributi italiani all'XI Congresso Internazionale dell'Association Internationale d'Etudes du Sud –est Europeen*, Antonio D'Alessandri and Fracesco Guida (coord.) Sofia, 31 August- 4 September 2015, pp. 67-78.
[5] Massimo Conti, "Come si vive in Romania. Progressi e limiti del miracolo economico", *La Stampa*, 22 February 1968, p. 3.

from Moscow or the denunciation of Gheorghiu-Dej's terror politics, the support of peace and independence, etc.[6].

On the background of an article that highlighted a certain fear regarding the possible invasion of Moscow in Romania after the speech and attitude that Ceaușescu took regarding the invasion of Czechoslovakia in 1968, we find a portrait of Romanian society during those times. The article, entitled, *A Sunday in Bucharest*[7], describes the day spent by the journalist in Bucharest, but what attracts our attention is the well-being depicted there: caviar from Russia, vodka from Poland, rum from Cuba, happy people preparing a festival, foreign movies adds, etc. This almost idyllic society of free people enjoying their life and foreign goods was cut short step by step starting with the early '70s.

In the late '80s, extravagant well-being was seen as a bourgeoisie way of living, therefore, the so-called luxurious life was banished and the results are presented clearly into a 1989's *La Stampa* article. The author state that in Romania, everything is under the rule of Ceausescu's clan, and there is a starvation situation not only because of the goods shortages but because of the censorship and people's restrain[8].

We must also keep in mind that whatever appeared in the foreign press could be compromised, the envoys informed undoubtedly about the real situation in Romania, but the articles that appeared were structured to serve economic and political purposes between Italy and Romania, at least until they existed. No less important is the fact that, especially in the '80s, many homage articles to Nicolae or Elena Ceauşescu, published in the Western press, were paid. Therefore, they did not express a real, disinterested, and honest opinion of the authors or the publication on the subject[9].

The Italian newspaper, *La Repubblica*, published in 1989, on the background of the Romanian Revolution, an article that offered readers, on the one hand, the amplitude of events in the Eastern countries, and on the other hand, the image of an empire collapsing in front of Europe's eyes. The fall of the "Eastern Empire", as it was called by the author of the article, culminates with the bloody revolution in Romania. Simultaneously, readers have the opportunity to review a chronology of the beginning of the revolutionary events in Eastern Europe. The author recalls Poland, East Germany, Hungary, Bulgaria, Czechoslovakia, and the last bastion, Albania, mentioning that the Romanian communist leader, although he tried to escape the people's anger, was caught with his wife and son, the possible heir of the empire. The author of the article also suggests that Eastern European countries are now experiencing times of reformed leaders[10].

The last days of the communist regime in Romania are captured by the foreign press, in an attempt to inform readers about dramatic events, such as opening fire towards civilians, and secondly, the struggle of oppressed Romanians against Ceaușescu's politics. At the same time, based on newspaper articles, we can revive the image of Nicolae Ceaușescu reflected in the foreign press, Italian press in this case, and the last days of the regime led by him. Therefore, the research aims, by studying the articles published in the last days of 1989 in *L'Unità, La Repubblica, La Stampa*, etc., to retrieve an image of how the press reported both to Nicolae Ceaușescu and the events in Romania.

---

[6] More articles on this theme can be found in various press releases during 1968-1970, example: Massimo Conti, "Anche per i cittadini romeni finisce l'epoca del «terrore»", *La Stampa* , 03 May 1968, p. 5; "La Romania si ribella all'Urss e non firma il patto anti-atomico", *La Stampa*, 09 March 1968, p. 18.

[7] Enzo Biaggi, "Una domenica a Bucarest", *La Stampa*, 01 September 1968, p. 3.

[8] Guido Rampoldi, "A Bucarest, l'anti Europa", *La Stampa*, 15 August 1989, p. 5.

[9] More in Manuela Marin, *op. cit.*, pp. 140-153. In her volume, the author presents various ways in which the cult of personality and the activities of Ceauşescu were transmitted in other countries. For example, there was an entire propaganda apparatus that had the mission to develop bilateral relations presenting the greats achievements of Communist Romania through culture events or press releases like photography events, book translation, scientific gatherings, etc. Of course, even thou some were seen like insignificant events, the Romanian press presented like very important ones, inducing the idea that the foreigners were appreciating Ceausescu and his policies, not knowing that everything was just a propagandistic plan.

[10] "L' incredibile rivoluzione nell' impero dell' Est", *La Repubblica*, 24 *December* 1989, p. 7.

A third page of the newspaper *L'Unità* keeps readers informed about the evolution of events in Romania, through an extensive article entitled *La grande battaglia ora per ora*, which also includes images of civilians and soldiers fighting against the Security. The article recounts dramatic moments: "the Security people, say the agencies, infiltrate dressed as soldiers. And they shot […] they shot in the crowd that gathers to celebrate"[11]. Of course, for the dramatic effect, the article's author, most likely based on rumors, also announces the number of dead and injured, in the thousands, stating that among them 50 were children. The journalist concludes that with the arrest of the Ceaușescu family, they entered into the collection of the "horror museum" like the other tyrants before them.

The atmosphere in Bucharest is displayed by an article that, in addition to the visual description of the protesters, also shows the "pulse" of the assembly: young people, old people, students, factory workers, soldiers, etc., they rally against the dictator. At the same time, the author remarks, that the radio and television, still controlled by the regime, broadcast patriotic songs and are preparing a pro-Ceaușescu demonstration, probably in an attempt to save the situation: "it is shouted *Jos Ceaușescu, freedom* […] Ceaușescu's voice is covered by hostile whistles and screams […] It is sung an anthem *Romanian, wake up!* […] Radio and television interrupt the transmission […] Ceaușescu ends his speech in advance and disappears. Now the real fight has begun. The military surrounded the protesters. It's shooting"[12]. Therefore, the author reproduces the chaos of the last days of communism, Ceaușescu's desperate attempt to save himself, as well as the people's protest against the dictatorship. Romanians of all ages and concerns are surrounded like animals by the Party's forces. Everything climaxed when the fire was open towards the population, which was an act that attracted Europe and the United Nations' attention.

Another article describes the trial just after the Ceaușescu spouses have been seized. The two, said the author of the article, did not seem to understand what was happening, even more, they pretended to be disappointed by the unjust situation done to them: "The two tyrants now look like two chicken thieves searching for an alibi. Their attitude reflects the habit of lying"[13].

Romania in the last days of Ceaușescu's regime is portrayed as a scene of people's struggles against the dictator, but also the dictator against the people. Ironically, Ceaușescu is likened to a vampire through a parallel between the legend of Dracula sucking the blood of his subjects, the communist leader demands bloodshed among his people. Nonetheless, the article, sarcastically, also accuses Gorbachev: "now the Europeans can be sure, in the Great House that Gorbachev proposes to the old continent, it is an apartment reserved for the vampire"[14]. The article's author also highlights the superficiality with which the Romanian leader seems to deal with the problem, while in some cities people took the streets, he decides to continue the Iran state visit, giving orders to shoot the population. Thus, the article ends with a dramatic conclusion: "mysterious is the strength of the great leader, as he likes to call himself, the Duke of Romania. Mysterious is the ability to resist in a seemingly hostile environment, in a communist environment that is slowly falling apart"[15].

Anyhow, the foreign press notes the Romanians' efforts and courage to fight against the dictator, nonetheless, it is recalled that, officially, some countries renounce Ceaușescu by withdrawing his honorary titles and blaming him for the many victims in Romania[16]. Even Gorbachev, as is mentioned in an article, departs from Ceaușescu's attitude towards the demonstrators, as well as from the feudal behavior he has shown so far concerning the Romanians[17].

[11] Massimo Cavallini, *L'Unità*, 24 *December* 1989, p. 3.
[12] Gabriel Bertinetto, "Ceaușescu contestato ordina ai militari di sparare", *L'Unità*, 22 *December* 1989, p. 3.
[13] "Sei un genocida, devi morire", *L'Unità*, 28 December 1989, p.4.
[14] Barbara Spinelli, "Un vampiro nel cuore dell Europa", *La Stampa*, 20 *December* 1989, p.1.
[15] *Ibidem.*
[16] "Timisoara conta i suoi morti", *La Repubblica*, 23 *December* 1989, p. 4.
[17] "Fiammetta Cucurnia, Mosca ripudia il tiranno", *La Repubblica*, 23 *December* 1989, p. 6.

Consequently, friends of Romania and Nicolae Ceaușescu', in 1989, remained very few, not even USSR was looked upon with esteem, orienting itself rather towards leaders with less reformist visions. An example in this sense is the statements of a former dignitary, Dumitru Popescu, who remembers a meeting with Nicolae Ceaușescu due to the appearance in the Russian press of a negative article about his novel, "Fist and palm". He says that most likely the negative criticism is based on the fact that in those years, the '80s, Ceaușescu no longer supported the policy of the Soviets; even entrust the impression that he renounces the benefits of the USSR. The magazine, in which the article appeared, *Literaturnaia Gazeta*, accused the novel, which had as inspiration for the main hero Ceaușescu himself, of denigrating and insulting the Russian people, suggesting somewhat that it was written as a Romanian Communist Party view. Popescu states that at his meeting with Nicolae Ceaușescu, he had already been informed about the "problems of the novel", about the "offensive passages", but he replied: "they say that you offend the Russian people […] in my opinion you praise them too much. I wouldn't be so afraid of the Russians. At least for us, they didn't do us any good. But, may it be…"[18].

The newspaper *L'Unità* dedicates an entire page to the support, at least morally, coming from various countries for Romanians, such as Hungary, Italy, or the United States of America, but also the initiatives of the Red Cross for granting aid[19]. In another order of ideas, the Italian press highlights the fact that Nicolae Ceaușescu is no longer wanted by the people, nor by Western countries and by those who until recently were considered friends, as a result, the communist leader, along with other "power gangsters," reacted by force. But how is it possible, a journalist questions himself, to reach such events, right in the heart of Europe:"The political staff had disappeared through an uninterrupted purge that was already in itself a sign of the leadership schizophrenia in the late '70s. Since then, the leadership has been taken over by a satrap and his family […] in hypocritical forms, and nevertheless similar to a psychiatric clinic. […] And under Ceaușescu's yoke […] the Romanian people lived their endless nightmare. Police bullying, prison, hunger, cold. If the Romanian situation has reached this stage of madness, it is because this is the mistake that the civilized world makes every time"[20].

Numerous articles in the Italian press, at least from December, build a moral portrait of the Romanian leader from which he appears as a satrap, a character retrieved from a world of legends with bloodthirsty vampires, even paranoid. The existence of a complex of buildings where until the time of the Revolution, very few people had access, of about 150 rooms, is the topic of an article that outlines the psychological profile of the Romanian dictator.

Readers learn that from the perspective of the psychology of crime, the fact that Ceaușescu was pleased to exhibit his photographs with hunting trophies shows his penchant for the macabre, then the fact that the two spouses slept in separate rooms and being feared by food poisoning demonstrates a high degree of paranoia. It also highlights the duplicity of tyrannical leaders, while the regime censored much of the literature from abroad, Elena Ceaușescu relaxed reading French and Italian fashion magazines, which were found scattered in the home of the two, immediately after leaving in bustle the building[21]. At the same time, the description of luxury objects such as that Elena Ceaușescu's exotic fur coats and other objects that a Romanian citizen could not afford, created revolt for the journalist[22]. Meanwhile, the rumors that had appeared in those times, in addition to the alleged luxury in which the Ceaușescu family lived, promoted the idea that there was

[18]Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se. Memorii*, vol.4, Curtea Veche, București, 2006, p. 86.
[19] "Il popolo rumeno caccia il tirano", *L'Unità*, 23 *December* 1989, p. 5.
[20] Sandro Viola, "I gangster del potere", *La Repubblica*, 23 *December* 989, p. 1.
[21] More in Violeta Năstăsescu, *Elena Ceaușescu. Confesiuni fără frontiere*, Niculescu, București, 2010.
The author of this volume, the former Elena Ceausescu's official translator during travels abroad, describes some of the attitudes and behaviours of the Ceausescu spouses. From fear of not being poisoned during official dinners to the way Elena behaved with the protocol staff or the hosts. Unfortunately, the image of Elena Ceaușescu, despite the official propaganda image, or the luxury objects she owned, is that of a woman devoid of culture, ignorant and reluctant.
[22] Gabriel Berinetto, "l labirinto macabro di Ceausescu", *L'Unità* , 30 *December* 1989, p. 5.

a huge fortune stored in Swiss banks, all while "Romanians were been calculated daily calories and portions of electricity and fuel"[23].

In moments of public unrest, as it is known, Elena Ceaușescu, not being with her husband during his visit to Teheran, she took part in the first demonstrations against the regime. The volume *The last year of Elena Ceaușescu's life. Comrade's agenda 1989*[24], brings us face to face with the daily routine of the Romanian dictator's wife, from where she appeared to be practically the second man in the State, therefore she had taken over a large part of her husband's tasks. The last days of Elena Ceaușescu's agenda do not betray, initially, any panic related to the beginning of the events that would put an end to communism. Even more, she continued her meetings, some very short, certainly constantly receiving reports on the evolution of events in Timisoara. The fact that Elena Ceaușescu has meetings with important people in the leadership, during Nicolae's visit to Teheran, makes it clear that she had control over what was happening in Romania. The last note is introduced on December 21 and it does not betray anything of what will follow, but it leaves room for many interpretations: it was a revolution, a coup d'état with foreign aid, a revolt of the oppressed masses, were the Ceaușescu spouses aware that not only the end of the regime is approaching, but also theirs?

Most often, as we mentioned earlier, Ceaușescu was compared to Dracula, for example, the *La Repubblica* newspaper quotes an article from a Yugoslav newspaper that makes a pamphlet about the resemblance between Bram Stoker's character and Ceaușescu: "Count Dracula, the Transylvanian vampire, is he back? Did Count Dracula return to live on his native lands? How else the reason for the murder against the unarmed people, over which he sent tanks and helicopters, could be explained?"[25]. Other articles trace a chronology of how Ceaușescu transformed himself from uncle Nicu into Dracula. Throughout, the author notes, more than 20 years ago, Ceaușescu was promoted like a providential man, it was created for him a personality cult that incorporated both Stalinist elements and popular traditions, and while presenting himself as a destiny maker and a father of children, together with his consort, ordered the destruction of many buildings, reinforced censorship, and limited consumer goods. Given all this, continues the author of the article, people realized that he was not dealing with Uncle Nicu, but with a Devil in person, Dracula[26].

Most likely, this resemblance, in addition to the pure irony of journalists, has as its source a rumor that seems to be circulating in Romania and even among foreign diplomats. In an interview with Valerii Leonidovich Musatov, it is revealed that the Soviets suspected that Nicolae Ceaușescu was seriously ill, but more interesting is the fact that they began to believe rumors that he is being treated with some kind of traditional remedies, which leads at the thought of the medieval period, that is, he injects himself with newborn baby's blood[27]. The treatments applied to the Romanian leader remain rather in an area of mysticism and rumor, but the existence of illness is materialized through researches and Ceaușescu's family entourage testimonies. For example, the authors of the volume *Tiranul* corroborate information from Ceaușescu's former doctors, as well as from people close to him, concluding that he suffered from diabetes; rumors said that he also had cancer, and given the physical damage in such a fast and visible way, some thought he will survive until the year 1990[28]. On the other hand, a former dignitary, Dumitru Popescu, confesses in an interview that Ceaușescu's illness was never officially discussed, at least he did not know anything, but "he had

[23]Mauro Montanelli,"In Svizzera 500 miliardi e il tesoro del clan Ceausescu", *L'Unità*, 24 *December* 1989, p. 5.
[24]See more in Lavinia Betea, *Ultimul an din viața Elenei Ceaușescu. Agenda Tovarășei în 1989*, Corint, București, 2018. For a better image about last activities introduced into the Elena Ceausescu's agenda and to obtain a portrait of her duties, we suggest reading the entire volume.
[25]"Il conducator e' come Dracula", *La Repubblica*, 22 *December* 1989, p. 2.
[26]Domenico Quirico, "Ceaușescu, da Zio Nicu a Dracula", *La Stampa* 23 *December* 1989, p.5.
[27]Lavinia Betea, "Nicolae va sfârşi prost", a profeţit Gorbaciov în '87", în Jurnalul.ro, 13 ianuarie 2009, retrived in 21 January 2020, https://jurnalul.antena3.ro/scinteia/special/nicolae-va-sfarsi-prost-a-profetit-gorbaciov-in-87-iii-318271.html.
[28]See more in Lavinia Betea, Ilarion Țiu, Florin Răzvan Mihai, *Tiranul. Viața lui Ceaușescu*, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015, pp. 254-256.

started to degrade. First of all, from an intellectual point of view. He was no longer the man of another time, and at the same time unilateral, he could not see the complexity of situations"[29].

Conclusions

A conclusion is difficult to present given the fact that the issue of the Romanian Revolution remains an open subject, especially since the passing of the years allows researchers to access more and more archive materials. We cannot conclude this study without quoting an article, the testimony of a journalist who interviewed Ceauşescu in various moments, and which highlights the decline and the tragic end of the regime.

The article whose author remembers his meetings with Nicolae Ceaușescu at various moments in his life manages, therefore, to draw a line of rising, progress, and decline of the Romanian leader. The first meeting took place in 1966, and as a result of this, the journalist concluded that every gesture of the Romanian leader betrayed his origin, a peasant who answered to questions very short and dry, without any expression on his face. Then he remembers seeing him two years later in Prague, at the international events triggered by Czechoslovakia, where Ceaușescu seems to have a smile on his face, probably due to his success in thrilling the public with his courageous gesture to condemn USSR's behavior. The last meeting took place in 1976, a moment that left the journalist the impression that he suffers from an illness, that he was somehow caught in an almost out of date speech about the progress of the socialist society, industry and the Romanian innovative technology, etc., even thou the realities were more than visible. Likewise, the meeting confirmed what he found out later, namely the growing power of his wife, Elena Ceaușescu, regarding the problems of the State, which was beginning to feel more and more[30].

Certainly, the articles readers on the events in Romania and Eastern Europe, supported, at least morally, the courage of Romanians in those days, and beyond the discussions on the nature of the revolution, remains the image of a tyrant defeated by the oppressed people. The Italian press continues to highlight the atrocities of the communist years, the joy of free democracy, but also the emergence of social issues that have been kept under control until then. The end of communism marked the beginning of a new era for all communist countries, and, nevertheless, the shock of capitalism which affected society in all its fields. The years spent under communism, however, could not be erased in the first five or ten years after the revolution. On the contrary, it turned out that the new one was made up of the petty communist bourgeoisie which, now, in capitalism, does not even hide its antisocial behavior.

BIBLIOGRAPHY

Basciani Alberto, "Successo e appanamento dell'immagine di Nicolae Ceausescu in Italia 1964-1989", in *Contributi italiani all'XI Congresso Internazionale dell'Association Internationale d'Etudes du Sud –est Europeen*, Antonio D'Alessandri and Fracesco Guida (coord.) Sofia, 31 August- 4 September 2015, pp. 67-78.

Betea Lavinia, "Nicolae va sfârşi prost", a profeţit Gorbaciov în '87 ", în Jurnalul.ro, 13 ianuarie 2009, retrived in 21.01.2020, https://jurnalul.antena3.ro/scinteia/special/nicolae-va-sfarsi-prost-a-profetit-gorbaciov-in-87-iii-318271.html.

Betea Lavinia, Ilarion Țiu, Florin Răzvan Mihai, *Tiranul. Viața lui Ceaușescu*, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015.

Betea Lavinia, *Povești din Cartierul Primăverii*, Curtea Veche, București, 2010.

[29]Lavinia Betea, *Povești din Cartierul Primăverii*, Curtea Veche, București, 2010, p. 234. It is necessary to keep in mind that Dumitru Popescu received the nickname "God" due to the way he behaved, like an almighty boss. He was also later accused of being a real supporter of the communist propaganda and of the Romanian culture "assassination". We also note from the interview that he considered Ceausescu to possess a native genius, which is why after the fall of communism; many intellectuals continue to view him an acolyte of the former dictator, a barely appreciated character.
[30]Enzo Betizza, "Cosi mi parlo Ceaușescu", *La Stampa*, 24 *December* 1989, p. 1.

Betea Lavinia, *Ultimul an din viața Elenei Ceaușescu. Agenda Tovarășei în 1989*, Corint, București, 2018.

Magno Francesco, "Nicolae Ceaușescu portrayed by the Italian press (1968-1974)", Humanities, anno IV, numero 8, December 2015, pp. 144-160.

Marin Manuela, *Nicolae Ceaușescu. Omul și cultul*, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016.

Năstăsescu Violeta, *Elena Ceaușescu. Confesiuni fără frontiere*, Niculescu, București, 2010

Popescu Dumitru, *Cronos autodevorându-se. Memorii*, vol.4, Curtea Veche, București, 2006.

THE EVOLUTION OF THE POLITICAL OBJECTIVES OF CREATING AND IMPOSING THE MOLDAVIAN LANGUAGE IN THE FORMER SOVIET UNION 1924-2020

George Damian Mocanu

Scientific Researcher, The European Center of Ethnic Studies, Romanian Academy

Abstract:The creation and imposition of the so-called Moldavian language represented a political issue beginning with 1924, the year of foundation by the Soviet authorities of the Soviet Socialist Autonomous Moldavian Republic on the left bank of Dniester. The objective of creating a new language as an act of political will was to provoke an identitary split between the Romanian population of Bessarabia and the rest of the Romanian cultural space. The present article follows the establishment and evolution of these political objectives in the linguistic area during the last century, beginning with the launch of the idea for a Moldavian language separated from Romanian, the permanent political intervention needed to maintain this separation up the the national movement at the end of Soviet Union and the political supported preservation of the concept of Moldavian language in the former Soviet state Republic of Moldova.

Keywords: Moldavian language, Bessarabia, Soviet Union, Republic of Moldova, language politics

Proiectul identitar al limbii moldovenești urmărit insistent în Basarabia în ultimul secol a reprezentat un instrument politic al Uniunii Sovietice, continuat după 1991 de Republica Moldova și Ucraina. Unitatea lingvistică a românilor nu a fost contestată de-a lungul timpului, de la cronicarii statului medieval Moldova și până la lingviștii și etnografii ruși de la sfârșitul secolului al XIX-lea nu a existat vreo susținere a existenței unei limbi moldovenești diferită de limba română. În ocaziile în care autorii de dinainte de 1924 foloseau expresia ”limbă moldovenească” precizau că este identică cu limba română sau că se referă la varianta limbii române vorbită între munții Carpați și râul Nistru. Limba moldovenească separată de limba română a devenit un instrument politic și identitar în anul 1924, o dată cu crearea Republicii Autonome Socialiste Sovietice Moldovenești (RASSM) în stânga Nistrului[1]. În rândurile ce urmează vom urmări evoluția și obiectivele politice ale conceptului de limbă moldovenească în cadrul Uniunii Sovietice și al Republicii Moldova.

RASSM a fost înființată oficial la data de 11 octombrie 1924 de Consiliul Comisarilor Poporului al Republicii Socialiste Sovietice Ucrainene, având ca obiective principale anexarea Basarabiei la Uniunea Sovietică și prin unirea cu noua republică și transferul de revoluții sovietice către zona balcanică. Înființarea RASSM a fost un proces întins de-a lungul anului 1924, fiind influențat de conflictul dintre cominterniștii veniți din România și activiștii de partid originari din Ucraina și Basarabia. Liderii bolșevici ai Ucrainei sovietice erau reticenți în ceea ce privește crearea unei republici autonome moldovenești în stânga Nistrului, văzând în această idee o ciuntire teritorială a Ucrainei. Pentru cominterniștii din România viitoarea republică nistreană urma să fie o trambulină pentru promovarea revoluției sovietice la vest de Nistru și considerau că ar fi trebuit să aibă un cuvânt hotărâtor în chestiunile legate de regiune. În același timp, puținii activiști bolșevici locali, de origine ucraineni sau evrei, nu doreau să devină subordonații cominterniștilor din România. Limba și identitatea națională a locuitorilor din stânga Nistrului au devenit argumente în această dispută politică.

[1] Pentru mai multe detalii privind evoluția în timp a expresiei ”limba moldovenească” și identitatea ei cu limba română v. Gheorghe Ghimpu, *Conștiința națională a românilor moldoveni*, , Chișinău, Garuda-Art, 2002.

Însăşi proiectul limbii moldoveneşti a fost rezultatul unei confruntări politice între cominterniştii cu origini în România aflaţi la Moscova şi comuniştii din Ucraina. Bolşevicii ucraineni (al căror naţionalism era cunoscut elitelor de la Moscova) au refuzat să cedeze controlul asupra fâşiei transnistrene care urma să devină RASSM. Tentativele cominterniştilor refugiaţi din România de a se impune la condecerea noii republici au fost combătute cu violenţă de bolşevicii ucraineni care au refuzat să accepte în conducerea RASSM vreun român, fiind preferaţi ucraineni şi evrei pentru conducerea viitoarei republici moldoveneşti. Unul din argumentele folosite pentru excluderea ”tovarăşilor români” din afacerile RASSM a fost cel lingvistic: bolşevicii ucraineni au susţinut că moldovenii din stânga Nistrului nu înţeleg limba vorbită de cominterniştii din România – pentru că în regiune s-ar fi vorbit o ”limbă moldovenească”. Ideea unei limbi moldoveneşti separată de limba română li s-a părut atât de absurdă cominterniştilor din România încât au declanşat o campanie de lămurire a chestiunii în baza unor argumente lingvistice şi istorice. Efort inutil, câtă vreme disputa a fost tranşată de Biroul Politic de la Moscova în favoarea bolşevicilor ucraineni. Chestiunile legate de RASSM şi de Basarabia (care era obiectivul unei viitoare reunificări cu RASSM) au fost scoase din aria de competenţe a cominterniştilor din România şi trecute în sarcina bolşevicilor de la Kiev.

De vreme ce argumentul existenţei unei limbi moldoveneşti separate de limba română a fost unul central în această dezbatere , unul din obiectivele conducerii noi republici sovietice a fost cel de a dovedi existenţa acestei limbi. În esenţă, limba moldovenească a fost o creaţie rezultată în urma unei confruntări politice, un instrument politic într-o luptă pentru putere. Detaliile acestei dispute merită un studiu separat, deşi încă o parte din documentele referitoare la această chestiune rămân încă în depozitele secrete de la Kiev şi Moscova[2].

Merită subliniat faptul că polemica din anii 1924-1925 în jurul limbii moldoveneşti nu a beneficiat de aportul nici unui lingvist. Pur şi simplu bolşevicii ucraineni (nici unul dintre ei calificat din punct de vedere ştiinţific) au repetat până la saturaţie că limba vorbită în stânga Nistrului este diferită de limba română. Argumentele lor erau strict politice: limba română cultă nu putea fi folosită pentru propaganda comunistă în această regiune deoarecce cuprindea cuvinte de neînţeles pentru locuitori. În realitate problema era analfabetismul ţăranilor din zonă, aflat în acea perioadă la un procent de până la 80%, acestora lipsindu-le vocabularul politic şi capacitatea de a citi indiferent de limba folosită, rusă sau română. Pornind de la lipsa de educaţie formală a populaţiei româneşti din stânga Nistrului, bolşevicii ucraineni au demarat un proiect de scoatere a acestei populaţii de sub orice fel de eventuală influenţă a culturii române, limba moldovenească devenind astfel o necesitate politică pentru crearea unei diferenţieri pe termen lung[3].

Stabilirea limbii moldoveneşti ca proiect politic de separare faţă de identitatea românească a cuprins câteva încercări de fundamentare ştiinţifică, toate respinse de-a lungul timpului de comunitatea academică. Prima astfel de tentativă a avut loc imediat după înfiinţarea RASSM, când pe baza teoriei marxiste a lui Nikolai Marr (conform căruia limbile se dezvoltă ca efect al luptei de clasă şi sub presiunea condiţiilor economice) a fost dezvoltat proiectul unei limbi moldoveneşti ”proletare”, opusă limbii române ”burghezo-moşiereşti”[4].

Prima lucrare de limbă moldovenească de factură sovietică a apărut la Balta în 1925 sub semnătura lui Gavril Buciuşcanu ”Gramatica limbii moldoveneşti”, urmată în 1926 de un ”Slovar ruso-moldovenesc”. Concluzia conducerii RASSM a fost că ambele lucrări erau ”prea româneşti”. Principalul arhitect al limbii moldoveneşti a fost Leonid Madan, care în 1929 a publicat la Tiraspol o ”Gramatică a limbii moldoveneşti” în are cu greu a reuşit să facă o diferenţiere între limba română şi limba moldovenească şi asta mai ales prin intermediul unui vocabular inventat de el însuşi (ex: monoton=unofelnic, obicei=zîlnictreburi, cronică=anoscriiri etc.)[5] Paradoxal a fost că limba

[2] Pentru evoluţia disputei din timpul înfiinţării RASSM v. Gheorghe Cojocaru, *Cominternul şi originile moldovenismului. Studiu şi documente*, Editura Civitas, Chişinău, 2009, doc. 44

[3] Ibidem, v. doc. 74, Memoriul lui I.O. Badeev din 27 ianuarie 1925 pentru susţinerea limbii moldoveneşti

[4] Wim P. Van Meurs, *The Bessarabian Question in Communist Historiography*, Columbia University Press, New York, 1994, p. 129-130

[5] Charles King, *Moldovenii: România, Rusia şi politica culturală*, Chişinău, ARC, 2002, p. 67-69

inventată de Comitetul Ştiinţific Moldovenesc de la Tiraspol (CŞM) între anii 1924-1929 era de neînţeles pentru oamenii din regiune, cu atât mai mult pentru locuitorii din dreapta Nistrului care ar fi trebuit să fie ţintele propagandei sovietice în limba moldovenească.

Eşecul previzibil al inventării peste noapte al unei noi limbi a provocat o schimbare bruscă în politicile lingvistice de la Tiraspol. În 2 februarie 1932 era publicată la Tiraspol ”Rezoluţia cu privire la trecerea la alfabetul latin” care stabilea că întreaga republică nistreană urma să renunţe până la sfârşitul anului la alfabetul chirilic. Noul şef al CŞM de la Tiraspol fusese numit în 1931 Ivan Ocinschi, iar acesta a marcat o ruptură totală cu proiectul moldovenist desfăşurat de fondatorii RASSM. Nu este clar de unde a venit ordinul pentru această schimbare, Ocinschi a afirmat în timpul unui interogatoriu KGB că dispoziţia de renunţare la limba moldovenească a fost dată personal de Iosif Stalin, însă nu există dovezi suplimentare în această direcţie[6].

Paradoxală este şi revenirea lui Leonid Madan, care în 1932 a publicat o nouă ”Gramatică a limbii moldoveneşti” tipărită cu litere latine, prin nimic deosebită de gramatica limbii române, curăţată de toate invenţiile campaniei moldovenizatoare precedente[7]. Dominaţia politicii asupra lingvisticii în chestiunea limbii moldoveneşti nu poate fi ilustrată mai limpede decât exemplul gramaticilor lui Leonid Madan care îşi schimbă esenţa la diferenţă de câţiva ani pentru a se conforma directivelor politice. Cel mai probabil, campania de latinizare din RASSM dintre anii 1932-1938 şi renunţarea la inventarea practică a unei limbi moldoveneşti reprezentat o mutare tactică din partea conducerii URSS, atunci când a devenit clar că orice fel de propagandă desfăşurată în limba moldovenească inventată de Comitetul Ştiinţific Moldovenesc de la Tiraspol era pur şi simplu ininteligibilă pentru locuitorii Basarabiei.

Obedienţa politică a lingviştilor şi activiştilor de la Tiraspol nu le-a servit cu nimic în timpul marii terori declanşate de Stalin. Grigori Starîi, unul dintre fondatorii RASSM şi preşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului din RASSM (1926-1928, 1932-1937) a fost arestat pe 25 iunie 1937. După 10 zile de tortură a mărturisit că era agent al serviciilor de informaţii româneşti încă din anul 1918, fiind infiltrat pentru a sabota revoluţia sovietică. Starîi a dat zeci de nume de ”agenţi” din RASSM recrutaţi de el, practic întreaga conducere a republicii nistrene cu care lucrase în anii precedenţi. Starîi a fost executat pe 11 octombrie 1937, destin împărtăşit de majoritatea elitei moldovenizatoare de la Tiraspol: unii au fost executaţi pentru că prin moldovenizare ar fi blocat propaganda sovietică în Basarabia, ceilalţi pentru că prin latinizare şi românizare ar fi vrut să creeze premisele anexării RASSM de către România[8].

Limba moldovenească nu a constituit o prioritate politică în anii ce au urmat. Anexarea Basarabiei de Uniunea Sovietică din 1940 a dat startul epurării intelectualităţii româneşti rămase, însă cu mici excepţii (impunerea alfabetului chirilic în presă, a limbii ruse ca limbă de stat) nu au existat măsuri politice coerente pentru impunerea unei limbi moldoveneşti separate de limba română. ”Noua ortografie a limbii moldoveneşti” publicată la Chişinău în luna mai a anului 1941 consemnează sec o variantă a limbii române scrisă cu alfabet chirilic şi nimic mai mult, fără nici un fel de ambiţii inovative, fiind însoţită de o lege privind obligativitatea folosirii alfabetului chirilic[9]. Problema lingvistică a început să devină o problemă a identităţii culturale în mod evident în timpul războiului la Institutul Pedagogic Moldovenesc refugiat la Buguruslan, în regiunea Orenburg a URSS. Aici studenţii îşi manifestau nelămuriri cu privire la Mihai Eminescu şi Vasile Alecsandri, dacă aceştia trebuiau consideraţi poeţi români sau moldoveni[10]. Literatura şi implicit limba aveau să rămână o problemă politică de nerezolvat pentru autorităţile sovietice din Basarabia.

După încheierea războiului şi demararea procesului de sovietizare a Basarabiei chestiunea limbii vorbite în regiune a revenit în atenţia politicii. Iniţial nimeni nu a contestat denumirea oficială

[6] Ibidem, p. 80-81
[7] Liliana Botnari, *Limba moldovenească prin prisma gramaticilor lui Leonid Madan*, Philologia, 62, 2018, p. 90–96
[8] Igor Caşu, *Duşmanul de clasă: represiuni politice, violenţă şi rezistenţă în R(A)SS Moldovenească*, 1924-1956, Cartier, Chişinău, 2014, p. 95-108
[9] Petru Negură, *Nici eroi, nici trădători: scriitorii moldoveni şi puterea sovietică în epoca stalinistă*, Chişinău, Cartier, 2014, p. 284
[10] *Idem*, *Politica naţională în Moldova Sovietică 1944-1989*, Chişinău, 2000, p. 44-45

a limbii, stabilită drept moldovenească printr-o nouă reglementare ortografică din anul 1945, prectic identică cu cea din 1941. Forurile politice sovietice par să fi fost mulțumite cu folosirea limbii române în grafie chirilică sub denumirea de limbă moldovenească, fără să mai caute o justificare științifică sau să încerce crearea unui nou idiom. Însă conflictul s-a mutat în spațiul literar, fiind manifestat inițial sub forma unei competiții pentru influență între cercurile scriitorilor originari din Transnistria și cei originari din Basarabia. Primii beneficiau de ascendentul politic al unei mai vechi apartenențe la Uniunea Sovietică și particul comunist, în timp ce cei din urmă, educați în școlile României interbelice, erau în mod evident superiori din punct de vedere intelectual[11]. Acest conflict a izbucnit cu violență în vara anului 1948, când transnistrenii Ion Canna și Ivan Ceban au declanșat o campanie de presă în ziarul "Sovieţkaia Moldavia" în care îi acuzau pe scriitorii Emilian Bucov și Andrei Lupan de menținerea unori atitudini burgheze în literatură. Bucov și Lupan erau comuniști ilegaliști cu state vechi și au reușit să scape de această acuzație, însă conflictul era departe de a se fi încheiat.

Confruntarea dintre basarabeni și transnistreni avea să aibă inclusiv accente tragi-comice: în 1952 Bucov avea să condamne traducerea filmului sovietic "A treia lovitură" realizată de Ion Canna, motivând că mareșalii sovietici și tovarășul Stalin nu pot vorbi cu regionalisme ("acum" era tradus de Canna prin "amu", "surprindere" prin "neașteptare", "el glumeşte mereu" prin "el totdeauna şăgueşte", "călăuză" prin "petrecătorul", "aceasta" prin "aiasta", "prea" prin "pre", "vrea" prin "vre", "bea prin "be" ș.a.) Inițial a fost abandonată traducerea făcută de Ion Canna și aprobată cea realizată de Emilian Bucov care folosea o limbă română cultă, însă ulterior o hotărâre de partid a reintrodus în cinematografe subtitrarea lui Ion Canna. Acuzația de românizare avea să-i aducă lui Bucov căderea în dizgrație pentru câțiva ani în urma mai multor incidente de acest fel[12].

Disputele permanente din lumea literară de la Chișinău și blocajele în care se ajungea ori de câte ori venea vorba de realizarea unor traduceri din limba rusă sau de periodicele tipărite în limba moldovenească aveau să își caute o rezolvare la sfârșitul anului 1951. În luna decembrie a acestui an a fost organizată la Chișinău o conferință lingvistică care a beneficiat de prezența unor oameni de știință ruși. Spre surprinderea multora din Chișinău conferința a avut ca efect demiterea transnistreanului I.D. Ceban, unul din promotorii purității limbii moldovenești, de la conducerea Institutului de Istorie și Lingvistică al Filialei Academiei de Științe a URSS. Lingviștii ruși au calificat drept o absurditate și o rușine ideea că limba moldovenească ar fi de origine slavă și diferită de limba română[13]. Conferința lingvstică de la Chișinău din decembrie 1951 a marcat sfârșitul oricărei tentative serioase fundamentate științific de justificare a existenței unei limbi moldovenești diferită de limba română[14].

Imposibilitatea stabilirii unei norme literare a limbii moldovenești a devenit evidentă în momentul în care s-a pus problema realizării unor traduceri din limba română. Ridicolul maxim a fost atins în 1952 cu încercarea de traducere a romanului "Mihnea Cocor" al lui Mihail Sadoveanu: au loc intense dezbateri în care se aduce inclusiv argumentul că o astfel de traducere ar fi imposibilă, câtă vreme însuși Sadoveanu este moldovean, deci și-a scris cartea în moldovenește. "Mihnea Cocor" a apărut la Chișinău în 1954 în alfabet chirilic cu mențiunea ambiguă "din română", fără se spună explicit că transliterarea ar fi o traducere, dar nici să se lase impresia că limba română ar fi fost același lucru cu limba moldovenească[15].

Treptat, propria incompetență i-a scos din joc pe susținătorii transnistreni ai limbii moldovenești, tabăra scriitorilor și lingviștilor cu origini basarabene având parțial câștig de cauză. În vreme ce Partidul Comunist susținea în normele legale existența limbii moldovenești separată de cea română, fără o contrazicere directă a acestei teze oficiale scriitorii și lingviștii de la Chișinău au desfășurat un amplu proces prin care limba folosită în tipărituri să fie cât mai apropiată de limba

[11] Petru Negură, op. cit., p. 216-229
[12] Igor Caşu, *Politica națională...*, p. 48-50
[13] Wim P. Van Meurs, op. cit., p. 132
[14] Michael Bruchis, *The Language Policy of the CPSU and the Linguistic Situation in Soviet Moldavia*, Soviet Studies 36, no. 1 (January 1984), p. 116
[15] Petru Negură, op. cit., p. 295-297

română literară, putându-se vorbi de un fenomen de ”românizare tacită a limbii moldovenești”[16]. În același timp nu este mai puțin adevărat că orice fel de manifestări publice sau private care aminteau direct de naționalismul românesc erau taxate dur de organele de represiune sovietice de la Chișinău, fiind atestate numeroase arestări și condamnări pentru ”șovinism” și ”atitudini anti-sovietice” până spre sfârșitul URSS[17].

Acest echilibru relativ instabil al coabitării dintre teza de partid a existenței limbii moldovenești și maanifestarea practică a limbii române cu alfabet chirilic ascundea un alt fenomen: rusificarea accelerată a românilor din Basarabia. Limba moldovenească, la fel ca toate celelalte limbi minoritare din Uniunea Sovietică a fost împinsă spre un loc secundar, fiind folosită în special în cadru privat, spațiul public fiind aproape exclusiv rezervat limbii ruse. La aceasta s-a adăugat presiunea permanentă a împrumuturilor din rusă în idiomurile locale, împrumuturi masive folosite de multe ori drept dovadă a existenței limbii moldovenești[18].

Conflictul cu Uniunea Sovietică declanșat de condamnarea invadării Cehoslovaciei de către Nicolae Ceaușescu în 1968 avea să aducă din nou în prim plan chestiunea limbii moldovenești și sublinierea politică a diferențierii sale de limba română. Efortul principal în această direcție avea să fie canalizat pe polemica asupra istoriei Basarabiei, însă dimensiunea lingvistică avea să aibă și ea locul ei în condițiile în care s-a pus problema identității etnice și naționale a locuitorilor dintre Prut și Nistru[19]. În aceeași perioadă au reapărut încercările de justificare științifică a existenței limbii moldovenești la Chișinău, direcție promovată de cercetătoarea Tatiana Iliașcenco. Aceasta a încercat să demonstreze separarea lingvistică dintre limbile moldovenească și română cu exemple de genul ”va servi drept un stimul pentru intensificarea continua a luptei pentru pace” (moldovenească) și ”va fi un stimulent pentru intensificarea in continuare a luptei pentru pace” (română), idei respinse de comunitatea lingvistică internațională. Aceasta este și perioada în care ciudățenia numită ”limba moldovenească” a atras atenția mai multor romaniști de la universități internaționale care au repetat concluziile lingviștilor sovietici din 1951: limba moldovenească nu este altceva decât limba română scrisă cu alfabet chirilic[20]. Absurdul încăpățânării politice a comuniștilor de la Chișinău pentru a păstra denumirea de limbă moldovenească s-a manifestat în 1976 prin prezența unui translator oficial la vizita lui Nicolae Ceaușescu în Chișinău (Ceaușescu avea să-i spună ulterior lui Brejnev că deși i s-a vorbit moldovenește el a înțeles tot)[21].

Coabitarea tacită a limbii moldovenești oficiale cu limba română practică și fenomenul de rusificare accelerată a populației aveau să se dovedească în timp un amestec exploziv. Stagnarea brejnevistă din anii ’70 și criza economică a Uniunii Sovietice care i-a urmat a accelerat tendințele centrifuge din republicile unionale, lăsând loc manifestărilor de redeșteptare națională. Eșecul separării limbii moldovenești de limba română a devenit o problemă insurmontabilă pentru liderii comuniști de la Chișinău. La Conferința Partidului Comunist al Uniunii Sovietice din iunie 1988 secretaru general de la Chișinău Semion Grossu recunoștea că există în RSSM probleme privind folosirea limbilor naționale, însă vedea ca rezolvare promovarea bilingvismului, insistnd pe existența limbii moldovenești. În iulie 1988 a fost formată la presiunea scriitorilor și unor organizații neoficiale o Comisie Interdepartamentală pentru Studiul Istoriei și Problemelor de Dezvoltare ale Limbii Moldovenești care a reflectat poziția Partidului Comunist de la Chișinău: limba rusă era principala limbă de comunicare în URSS, iar bilingvismul era principala cale de dezvoltare lingvistică; trecerea la alfabetul latin nu era necesară și nu în ultimul rând se admitea faptul că nu existau diferențe reale între limba română și limba moldovenească, însă aceasta nu însemna că trebuie să se renunțe la denumirea de limbă moldovenească. Soluția ambiguă propusă a

[16] Charles King, *op. cit.*, p. 109-115
[17] Igor Caşu, Dușmanul de clasă..., p. 333-336
[18] Michael Bruchis, *loc. cit.*, p. 106-112
[19] Larry Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*, Editura RAO, București, 2011, p. 472-485
[20] Carlo Tagliavini, *Le origini della lingue neolatine*, Bologna, 1969; Harald Haarman, *Soziologie der kleinen Sprachen Europas*, Hamburg, 1973; Klaus Heitmann, *Rumanische Sprache und Literatur in Bessarabien und Transnistrien (die sogenannte moldauische Sprache und Literatur)*, în Zeitschrift fur Romanische Philologie, nr. 81, 1965 etc.
[21] Charles King, *op. cit.*, p. 108

înfuriat şi mai mult opoziţia de la Chişinău, iar presiunile publice au provocat la sfârşitul anului retragerea din funcţie a lui Semion Grossu[22].

Poziţia comuniştilor de la Chişinău care susţineau menţinerea limbii moldoveneşti şi a grafiei chirilice (la un moment dat acceptau chiar grafia latină, însă cu un alfabet diferit de cel al limbii române!) a devenit din ce în ce mai greu de menţinut după alegerile din martie 1989 pentru Congresul Deputaţilor Poporului din Uniunea Sovietică (organism supraparlamentar creat de Gorbaciov în încercarea de a dirija procesul de reformă scăpat de sub control). La aceste alegeri, ccandidaţii independenţi de la Chişinău, susţinători ai reformei alfabetului şi limbii, au câştigat 10 din cele 16 locuri rezervate RSSM. La Chişinău s-a produs un transfer de putere dinspre Comitetul Central al Partidului şi Guvern către Sovietul Suprem local, care era mai dispus spre cedări. La 31 august 1989 Sovietul Suprem de la Chişinău a publicat un decret prin care se recunoştea identitatea dintre limba moldovenească şi limba română, se anunţa trecerea la grafia latină şi se desemna limba moldovenească drept limbă oficială.

Dezbaterile din jurul denumirii limbii şi a trecerii la grafia latină au conturat câteva grupuri active politic: susţinătorii limbii române s-au organizat în Frontul Popular al Moldovei în luna mai 1989, pe de altă parte în iulie acelaşi an s-a constituit gruparea Edinstvo (Unitate) ca parte a Interfront-ului de la nivelul întregii URSS, o mişcare ce reunea orientările pro-sovietice. Frontul Popular a organizat mai multe proteste în faţa clădirii Sovietului Suprem în chestiunea limbii şi alfabetului, cel mai impresionant fiind Marea Adunare Naţională din 27 august, a cărei rezoluţie cerea suveranitatea RSSM, pe lângă revendicările lingvistice. Conflictul asupra denumirii limbii a adus faţă în faţă aceleaşi tabere aflate în confruntare din anul 1924: pe de-o parte basarabenii grupaţi în Frontul Popular, pe de cealaltă transnistrenii adunaţi sub steagul mişcării Edinstvo. Chestiunea lingvistică, deşi împinsă pe prim plan, ascundea în realitate, ca şi în trecut, o confruntare pentru control politic şi pentru determinarea orientării viitoare. Concluzia logică a declarării limbii române drept limbă oficială la Chişinău şi a condamnării anexării Basarabiei de Uniunea Sovietică nu putea fi decât unirea cu România – ceea ce a constituit adevărata miză a conflictului transnistrean, după ce la 2 septembrie 1990 a fost proclamată la Tiraspol Republica Moldovenească Nistreană(RMN), o variantă a RASSM din 1924. În condiţiile dizolvării URSS, la 25 iulie 1991 RMN şi-a declarat independenţa, urmată la scurt timp de declaraţia de independenţă de la Chişinău din 27 iulie 1991. După ce Republica Moldova a primit recunoaşterea internaţională la ONU în martie 1992, preşedintele Mircea Snegur a autorizat o operaţiune militară pentru preluarea controlului asupra malului stâng al Nistrului, încercare respinsă de forţele RMN cu ajutorul Armatei a 14-a a Federaţiei Ruse cantonată în regiune. Conflictul armat s-a încheiat şa 21 iulie 1992 prin semnarea unei Convenţii cu privire la principiile reglementării paşnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova.

Conflictul transnistrean a dat o nouă dimensiune existenţei limbii moldoveneşti în perioada contemporană. Autorităţile secesioniste de la Tiraspol au continuat politica anterioară a Partidului Comunist de la Chişinău: au menţinut la nivel declarativ existenţa limbii moldoveneşti cu grafie chirilică, delegată în realitate la statutul de limbă destinată spaţiului privat. Pentru Republica Moldova chestiunea limbii moldoveneşti a devenit o sursă de confuzie politică permanentă şi în acelaşi timp de presiune în relaţia cu România. Declaraţia de independenţă a Republicii Moldova din 27 iulie 1991 proclamă existenţa limbii române, însă Constituţia adoptată pe 29 iulie 1994 prevede că limba oficială este limba moldovenească. Explicaţia stă în speranţa clasei politice de la Chişinău că se va reunifica cu Transnistria, acceptarea existenţei limbii moldoveneşti fiind o concesie făcută separatiştilor de la Tiraspol. Concepţia politică a limbii moldoveneşti din zilele noastre a fost formulată de fostul preşedinte Petru Lucinschi, care argumentează că din punct de vedere ştiinţific este vorba de limba română, însă din punct de vedere politic este mai bine să i se spună limbă moldovenească[23].

O revenire în spaţiul public al încercării de fundamentare ştiinţifică a limbii moldoveneşti s-a produs în perioada guvernării comuniste de la Chişinău dintre anii 2001-2009, când istoricul

[22] *Ibidem,* p. 126-128
[23] Petru Lucinschi, Moldova şi moldovenii, Cartea Moldovei, Chişinău, 2007, p. 255-277

Vasile Stati a publicat o serie de volume în care a încercat să justifice existența unei limbi moldovenești separată de limba română[24]. Vasile Stati nu face altceva decât să reia argumentele anterioare ale susținătorilor existenței limbii moldovenești din perioada stalinistă fără să aducă nimic nou, argumente deja demontate de lingviști pe plan internațional. În ciuda unor proiecte din anii `50, lingviștii de la Chișinău nu au îndrăznit să tipărească un dicționar moldovenesc-românesc; cel publicat în anul 2003 de Vasile Stati nu este altceva decât un lexicon de arhaisme și regionalisme specifice graiului moldovenesc al limbii române, fără să reușească să dovedească existența unei limbi separate.

Chestiunea limbii moldovenești de-a lungul a aproape 100 de ani se dezvăluie astfel a fi în mod esențial o dezbatere politică, în termeni de putere și control, fără a fi susținută de o existență reală a unui idiom separat de limba română. De la bun început și până în ziua de azi menținerea în spațiul public a limbii moldovenești a fost un efort exclusiv politic cu obiectivul separării identitare a românilor din provincia Basarabia.

BIBLIOGRAPHY

Bahnaru, Vasile, *Filologia și istoria sovietică moldovenească - diversiune științifică cu suport ideologic și geopolitic*, Akademos, no. 2 (2016): 135–43.

Botnari, Liliana, *Limba moldovenească prin prisma gramaticilor lui Leonid Madan*, Philologia, 62, 2018, 90–96.

Bruchis, Michael, *The Language Policy of the CPSU and the Linguistic Situation in Soviet Moldavia*, Soviet Studies 36, no. 1 (January 1984): 108–26.

Cașu, Igor, *Politica națională în Moldova Sovietică 1944-1989*, Chișinău, 2000

Cașu, Igor, *Dușmanul de clasă: represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924-1956*, Cartier, Chișinău, 2014

Ciscel, Matthew H. *A Separate Moldovan Language? The Sociolinguistics of Moldova's Limba de Stat*, Nationalities Papers 34, no. 5 (November 2006): 575–97.

Cojocaru, Gheorghe E., ed. *Cominternul și originile moldovenismului: Studiu și documente*, Chișinău, Civitas, 2009

Ghimpu, Gheorghe. *Conștiința Națională a Românilor Moldoveni*. Ediția a 2-A, Revăzută și completată de autor. Chișinău: Garuda-Art, 2002.

Gribincea, Argentina, *Politica de moldovenizare în RASS Moldovenească: culegere de documente și materiale*, Chișinău, Civitas, 2004.

Gribincea, Mihai. *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică, 1944-1950*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1995

Heitmann, Klaus. *Limbă şi politică în Republica Moldova: culegere de studii*. Chişinău: ARC, 1998.

King, Charles. *Moldovenii: România, Rusia și politica culturală*. Chișinău: ARC, 2002

Lucinschi, Petru, *Moldova și moldovenii,* Chișinău: Cartea Moldovei, 2007

Negru, Elena, *Politica Etnoculturală În RASSM Moldovenească*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2003

Negură, Petru, *Nici eroi, nici trădători: scriitorii moldoveni şi puterea sovietică în epoca stalinistă*, Chișinău, Cartier, 2014

Stati, Vasile. *Dicționar moldovenesc-românesc*, Biblioteca Pro Moldova, Chișinău, 2003

———. *Istoria Moldovei*. Biblioteca Pro Moldova. Chișinău: Vivar-Editor, 2002.

———. *Limba țării mele: Studiu lingvistic comparativ*. Chișinău: s.n., 2010.

———. *Pentru Limba Noastră Moldovenească*. Chișinău, 2008.

Țăranu, Anatol, and Mihai Gribincea, ed. *Conflictul transnistrean: culegere de documente și materiale (1989-2012)*, Vol. 1, Chișinău, Lexicon-Prim, 2012

[24] Vasile Stati, *Istoria Moldovei*, Chișinău, 2002; *Dicționar moldovenesc-românesc*, Chișinău, 2003; *Pentru limba noastră moldovenească*, Chișinău, 2008

Ursu, Valentina, *Politica culturală în RSS Moldovenească 1944-1956*, Monografii / Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova--ANTIM, XIV, Chișinău, Pontos, 2013.

MARIUS MIRCU AND THE COMMUNIST EPOCH

Carmen Ţâgşorean

Postdoctoral Researcher, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The reporter Marius Mircu, born Israel Marcus in Bacau in 1909, was one of the naive supporters of the communist ideology during the romantic period of the party. Involved in supporting the cause as early as the Second World War, however, he soon realized the illusions peddled by the propaganda machine. This was the moment when Marius Mircu broke away from the Party, and shortly after, the party removed him by specific means. Our paper aims to present the destiny and professional career of the prolific press man during the communist period.

Keywords: communism, mass media, Jewish, themes, internal security

Bacău, locul de naştere a unora dintre personalităţile vieţii intelectuale evreieşti, oraşul unde se organizau permanent manifestări culturale (în cadrul Comunităţii evreieşti) este, şi urbea natală a lui Israel Marcus, cunoscut sub numele de Marius Mircu (pseudonimul care l-a lansat în carieră şi care, ulterior, a devenit numele oficial), decanul de vârstă al jurnaliştilor evrei din România, cel considerat, alături de Brunea Fox şi Geo Bogza, autor de referinţă al reportajelor de călătorie. Aşa cum afirmă însuşi Marius Mircu se „născuse reporter" (la 09 iunie 1909), doar că avea de parcurs un lung şir de încercări până ca destinul să i se împlinească. Pe parcursul celor 99 de ani de viaţă, trăiţi în România, Franţa şi Israel, a fost contemporan cu unele dintre cele mai tulburătoare momente din istorie: anii interbelici, atrocităţile celui de-al Doilea Război Mondial, limitările regimului comunist şi anii de libertate de după 1987 (când a emigrat în Israel). Întreaga sa viaţă şi carieră demonstrează că a fost un spirit invingător, cu multă imaginaţie şi iniţiativă. Marius Mircu era atât de dornic să descopere lumea, încât a învăţat să umble înainte de a împlini un an[1], explorarea împrejurimilor casei fiind lucrul cel mai important; nici chiar bătaia, „răsplata" tatălui său, nu avea nicio importanţă, pentru că a fost momentul când „s-a trezit reporterul".[2] Copil fiind, Marius Mircu manifestă primul interes faţă de lumea gazetăriei, care îi stârneşte curiozitatea atunci când observă că, la magazinul local, alimentele achiziţionate se împachetau în hârtii de ziar, de unde află, de altfel, că periodice din Capitală căutau reprezentanţi în provincie. Aplică şi este acceptat colaborator la *Cinema*, *Dimineaţa* şi *Curierul israelit*. Dorinţa de a-şi vedea materialele publicate era atât de mare, încât îşi creează şi editează propria revistă lunară, *Glob*. Era o gazetă scrisă de mână, într-un singur exemplar, pe care proprietarul o împrumuta colegilor în schimbul cărţilor. Iată cum caracterizează jurnalistul această experienţă: „A fost prima şcoală de gazetărie pe care am urmat-o, de fapt, am fost autodidact. Ideea a rămas, peste vreo două decenii voi scoate o gazetă adevărată, avea acelaşi format şi tot patru pagini (*Jurnalul copiilor*)."[3] Au urmat alte momente pline de satisfacţie şi mândrie: *Rampa*, i-a publicat o notă nesemnată, cu titlul *Bacăul*; *Sănătatea*, în 1925, îi acceptă articolul *Cancerul, boală molipsitoare*; *Cotidianul*, în 1926, îi va publica o notă despre inaugurarea statuii lui Francisc de Assisi[4].

Am insistat asupra etapei de început considerând că este ilustrativă pentru dinamismul, creativitatea şi forţa morală a lui Marius Mircu. Asupra următoarelor etape din viaţa şi cariera omului de cultură ne vom opri doar tangenţial, nerăbdători fiind să ajungem în acea etapă a carierei

[1]Marius Mircu, *M-am născut reporter!,* Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1981, p. 12.
[2]*Ibidem*, p. 15.
[3]*Ibidem*, p. 53.
[4]*Ibidem*, p. 63-73.

care face obiectul studiului nostru. Au existat și momente de incertitudine, când omul de litere a considerat că i s-ar potrivi profesia de medic (urmează la Paris anul pregătitor și apoi la Rouen, primul an de medicină) sau cea de avocat (reîntors la începutul anilor ’30 în România, se înscrie la Facultatea de Drept din București). Niciuna dintre cele două meserii nu i s-a potrivit, instinctul dictându-o să revină la prima lui pasiune: scrisul. Poate că ar fi important de menționat că, în realitate, Marius Mircu nu a renuntat niciun moment la pasiunea lui – scrisul –, pe durata șederii în Franța fiind unul dintre cei mai apreciați colaboratori ai *Ziarului științelor și al călătoriilor*, unde contribuia cu reportaje de călătorie. La fel s-a întâmplat și în timpul studiilor de drept, când, la lista publicațiilor menționate s-au adăugat colaborările la *Dimineața copiilor*, *Universul copiilor*. Pe parcursul celor 99 de ani de viață a scris pentru 100 de periodice, din țară și din străinătate (Canada, Germania, Israel): *Adevărul literar şi artistic* (1936-1938), *Bacăul* (1932), *Bună dimineaţa, Israel!* (2004), *Calendarul* (1932), *Curentul pentru copii şi tineret* (1939-1944), *Dimineaţa* (1926), *Filatelia* (1956-1968), *Gazeta* (1936-1938), *Jurnalul copiilor* (1947-1949), *Jurnalul literar* (1939), *Minimum* (1987-2008), *Ordinea* (1934-1938), *Pionierul* (1949-1950), *Răspântia* (1944-1945), *Realitatea evreiască* (1995-2007), *Reporter* (1934-1937), *Tempo* (1936-1939), *Timpul familiei* (1943), *Tribuna poporului* (1944, 1945), *Unirea* (1945- 1947), *Viaţa evreiască* (1944, 1946) etc. Prin cele 60 de volume și-a pus talentul și în slujba literaturii (publicate în România și Israel), abordând genuri diverse: literatură memorialistică (*DosarAna Pauker*, *Un cimitir plin de viaţă – Filantropia*, *Oameni de omenie în vremuri de neomenie*, *Ce s-a întâmplat cu evreii în şi din România* (vol. I şi III) etc.); pentru copii (*Povestea minunată a lui Shirley Temple*, *Rango, prietenul oamenilor* etc.), de călătorie (*N-am descoperit America!*, *24 de ore în jurul lumii* etc.), istorică (*Pogromul de la Iaşi*, *Pogromurile din Bucovina şi Dorohoi*, *Pogromurile din Basarabia şi Transnistria*), reportaje literare (*Văzduhul ne cheamă*, *Extraordinara odisee a reporterilor*, *Trimis special* etc.), romane (*Croitorul din Back*, *M-am născut reporter!*, *Peste 50 de ani*) etc.

Și pentru că obiectivul nostru este de a-l prezenta pe Marius Mircu, omul și jurnalistul, în timpul regimului comunist, ne vom axa în continuare asupra perioadei 1944-1987, precizând că reporterul a activat în ilegalitate încă din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, scriind și distribuind materiale de propaganda. Cariera lui se încadrează parțial în specificul epocii. A rămas în sistem, bucurându-se de facilitățile oferite de noul regim: locuință de serviciu, posibilitatea de a publica în cotidiene centrale, unde a ocupat funcții de conducere (secretar general de redacţie la *Naţiunea*, redactor la *Jurnalul copiilor* şi redactor-şef adjunct la *Pionierul*) și tipărirea câtorva volume. Scriitorul a recunoscut deschis aportul pe care şi l-a adus în primii ani ai comunismului, când credea în promisiunile partidului: „Da, am crezut în comunism, până când, întâi pe piele proprie, apoi în general, am constatat că, pentru «cauză», orice ticăloşie e nu numai îngăduită, ci impusă...”[5]. În momentul în care a înțeles care este realitatea s-a retras. În pofida a tot ceea ce s-a întâmplat, nu a emis nicio judecată de valoare legată de impactul și consecințele comunismului: „Pledez pentru comunism? Nu. Dar nici împotriva comunismului. Îl cunosc prea puţin – şi nu numai eu. Îl cunosc teoretic. Nu i s-a dat o şansă să-şi arate – sau nu – virtuţile. Nu comunismul a fost compromis, s-au compromis cei care au pus mâna pe el!”[6]

Considerăm relevant să includem în prezentarea noastră câteva detalii legate de presa comunistă, poate nu atât de cunoscute publicului larg, mai familiarizat cu discursurile legate de limba de lemn și de cenzura mass-media. Instalarea la putere a comunismului a determinat o reorientare a presei, care trebuia să țină cont de faptul că România era o țară aflată sub ocupaţia trupelor sovietice[7]. Imediat după lovitura de stat, presa comunistă ieşea din ilegalitate, continuând politica de îndoctrinare a populaţiei[8]. Impresionat de dezolarea rezultată ca urmare a abdicării presei libere, Reuben Markham nota: „De la Prut până la hotarul Ungariei nu vei găsi nicio

[5]Marius Mircu, *M-am născut reporter*, ediția a II-a revăzută, completată, vol. al II-lea, Editura Glob, Editura Papyrus, Bat Yam, 1998, p. 649.
[6]Marius Mircu, *Ana Pauker şi epoca ei*, ediţia a IV-a completată, Editura Glob şi Editura „Ion Prelipcean”, Bat Yam, Horodnic de Jos, 2001, p. 4.
[7]Marin Badea, *Scurtă istorie a presei româneşti*, Editura Economică, Bucureşti, 2004, p. 371.
[8]Călin Hentea, *150 de ani de război mediatic. Armata şi presa în timp de război*, Nemira, Bucureşti, 2000, p. 228.

tipografie care să tipărească un singur cuvânt împotriva tiradei bolşevice. Nici măcar un tipograf de modă veche, care îşi alege literele din cutii uzate, nu îndrăzneşte să le aşeze în aşa fel încât să formeze cuvinte care ar putea aduce aminte de libertatea spiritului, a inimii ori a raţiunii. [...] Pagina tipărită nu aduce lumină, ci întuneric, nu deschide inima, ci o împietreşte, conducându-i pe români nu către o imagine panoramică, atotcuprinzătoare, a cugetării şi inspiraţiei universale, ci spre una mohorâtă, ce aşterne un văl pe fiecare fereastră, ca şi cum sila şi refuzul s-ar fi strecurat în fiece ungher prin care o cât de mică rază de lumină şi-ar putea face loc."[9] Aceeaşi imagine dezolantă o identificăm şi la Marius Mircu, care compară peisajul publicistic din perioada comunismului cu „o băltoacă", de care prefera să nu îşi amintească[10].

Înfiinţarea, în mai 1949, a Direcţiei Generale a Presei şi Tipăriturilor, aflată în subordonarea Consiliului de Miniştii marchează începutul instituţionalizării controlului informaţiei[11]. Comuniştii reuşiseră într-un interval de timp relativ scurt să schimbe faţa presei, transformând-o într-un „sistem monocentric al comunicării de masă, conceput să sprijine exclusiv sferele publice oficiale şi să combată apariţia celor alternative."[12] În pofida cenzurii, regimul nu a reuşit să împiedice apariţia anumitor adevăruri, scrise de condeiele curajoase ale ziaristicii româneşti[13], care, din dorinţa de a stabili o legătură cu cititorii, de a-i informa, au apelat la codificarea informaţiei, utilizând formule stilistice, precum aluzia sau sugestia, luând astfel naştere un sistem paralel de comunicare[14].

O situaţie particulară s-a înregistrat în privinţa minorităţilor naţionale, reţinându-ne atenţia situaţia comunităţii evreieşti. După instaurarea regimului comunist, o parte dintre evrei s-au lăsat fermecaţi de vorbele bine ticluite ale propagandei comuniste, care promitea egalitate pentru toate minorităţile, aderând la regimul comunist din convingere şi implicându-se total în operaţiunile de reconstrucţie a ţării şi de implementare a noilor reforme. S-au lăsat amăgiţi, deşi problemele concrete ale minorităților nu prezentau interes pentru Gheorghe Gheorghiu-Dej. Îmbătaţi de bucuria unui nou început, au crezut într-o schimbare de atitudine din partea opiniei publice sau a presei[15].

Presă a fost obligată să reflecte politica de partid, prin tematici specifice: războiul rece, lupta pentru pace, demascarea duşmanilor de clasă, colectivizarea agriculturii, realizările clasei muncitoare şi ale partidului, întrecerea socialistă[16]. Informaţiile preluate din textele lui Marius Mircu constituie o frescă a societăţii româneşti comuniste, creionând imaginea unei ţări vasale Uniunii Sovietice, ale cărei autorităţi erau arareori preocupate de bunăstarea oamenilor. Se identifică două perioade în publicistica omului de cultură: membru de partid şi indezirabil politic, după excluderea din partid (20 de ani după primirea carnetului[17]). Având în vedere că reporterul nu precizează anul în care a fost exclus din partid, estimăm că cea de-a doua perioadă se încadrează între anii 1964-1987. Marius Mircu dedică capitolul *Uite-aşa se petrecea la o şedinţă de excludere din Partid!*, din volumul *Uite aşa se petrecea atunci*, acestui episod din biografia sa. Şedinţa de excludere din Partidul Comunist a urmat procedura. Marius Mircu bănuise iniţial că decizia de excludere din partid s-a datorat depunerii cererii de emigrare în Israel, dar, ulterior , a considerat că motivul a fost altul: postul pe care îl ocupa la *Jurnalul copiilor*, care ar fi fost dorit de către nepoata secretarului de partid[18]. Una dintre criticile aduse a fost legată de informaţia din volumele publicate, în care „nu pomeneşte niciun cuvânt despre partid, nu există partidul, nu va exista partidul. [...] A ignorat Partidul!"[19] De asemenea, în cartea biografică *M-am născut reporter*, prezintă pe scurt

[9]Reuben H. Markham, *România sub jugul sovietic*, Editura Fundaţiei Academia Civică, 1996, p. 330-331.
[10]Marius, Mircu, *Am visat că sunt scriitor*, Glob, Bat-Yam, 2002, p.19.
[11]Viorel Domenico, *Istoria secretă a filmului românesc*, Editura Militară, Bucureşti, 1996 p. 34.
[12]Marian Petcu, *Tipologia presei româneşti*, prefaţă de Ioan Drăgan, Institutul European, Iaşi, 2000, p. 11.
[13]Marin Badea, *Scurtă istorie a presei româneşti*, Editura Economică, Bucureşti, 2004, p. 373.
[14]Luminţa Roşca, *Mecanisme ale propagandei în discursul de informare. Presa românească în perioada 1985-1995*, Polirom, Iaşi, 2006, p. 142.
[15]Sorin Toma, *Privind înapoi. Amintirile unui fost ziarist comunist, redactor-şef al „Scânteii„ din 1947 până în 1960*, Compania, Bucureşti, 2004, p. 211-215
[16]Vasile Pasailă, *Presa în istoria modernă a românilor*, Editura Fundaţiei PRO, Bucureşti, 2004, p. 240.
[17]Marius Mircu, *op. cit.*, 1998, p. 723.
[18]Marius Mircu, *Uite-aşa se petrecea atunci ... Povestiri de necrezut*, Editura Glob, Bat Yam, 2001, p. 22.
[19]*Ibidem*, p. 13.

circumstanţele şi modul în care a decurs şedinţa[20]. Decizia de excludere din partid l-a determinat să se reorienteze, concentrându-se pe domeniul literar. Văd astfel lumina tiparului: *Drama unui umorist* (Haifa, 1973), *Trimis special. Din amintirile unui ziarist* (Bucureşti, 1974), *Şapte momente* (Haifa, 1977), *Alte şapte momente* (Haifa, 1978), *Croitorul din Back* (Bucureşti, 1979), *M-am născut reporter!* (Bucureşti, 1981), *Încă şapte momente* (Haifa, 1981), *Tot şapte momente* (Haifa, 1983). Am considerat potrivit să menţionăm editurile, deoarece este momentul în care scriitorul începe să publice în Israel. Observăm că cinci dintre cele opt volume au fost tipărite în străinătate, mai precis cele neagreate de propaganda comunistă datorită conţinutului.

În perioada în care a corespuns din punct de vedere politic, Marius Mircu a desfăşurat o intensă activitate publicistică, concretizată în mii de articole şi şapte volume – *Pogromul de la Iaşi* (1944), *Pogromurile din Bucovina şi Dorohoi* (1945), *Pogromurile din Basarabia şi din Transnsitria* (1947). De asemenea, se remarcă faptul că, două dintre cele şapte cărţi sunt ediţii republicate: *Povestea unui copil din zilele noastre* (1947, ediţia a II-a a volumului *Povestea minunată a lui Shirley Temple*, apărută iniţial în 1938) şi *Bingo* (1945, apărută iniţial sub semnătura lui G. M. Vlădescu sub titlul *Rango, prietenul oamenilor*, 1942). Pe lângă volumele menţionate, scriitorul a publicat şi: *Răscoala din junglă* (1947), *Peste cincizeci de ani* (1967). Marius Mircu a dedicat aceeaşi energie şi în ceea ce priveşte activitatea din presă. Spre deosebire de perioada anterioară, se remarcă o stabilitate în cariera jurnalistului. Analiza cuprinde activitatea de la şapte periodice: *Informaţia Bucureştiului* (1957-1959); *Naţiunea* (1947); *Revista cultului mozaic* (1968, 1971); *Unirea* (1945); *Universul* (1950); *Viaţa Capitalei* (1950); *Victoria* (1945-1946).

Referindu-ne la tematica articolelor avem două categorii: sociale (problemele de infrastructură şi de sănătate publică, micile ilegalităţi, birocraţia, deficienţe de funcţionare ale instituţiilor statului, educaţie şi loisir) şi politice (procesele criminalilor de război, Uniunea Patrioţilor, campanii electorale, realizările partidului, zilele naţionale şi munca patriotică). Majoritatea textelor prezintă situaţii din Bucureşti, uneori abordate şi în perioada interbelică. Viaţa poate fi atât de frumoasă precum sufletul oamenilor, iar materialele publicate de Marius Mircu, în perioada 1968-1973, în *Revista cultului mozaic*, susţin punctul nostru de vedere. Reporterul aduce un frumos omagiu celui care a avut curajul şi onestitatea de a se situa întotdeauna de partea dreptăţii, chiar şi în momentele de prigoană, când antisemitismul atinsese cele mai înalte culmi. Pentru a ne convinge de calităţile umane ale preotului şi omului de cultură Gala Galaction, jurnalistul prezintă o întâmplare la care a fost martor: procesul intentat, în 1938, lui Arn Ocnitzer (Rotman) autorul volumului, publicat în limba idiş, *Evangelişe Motivn*. Acuzaţia care i se aducea, de a fi adus „grave insulte religiei”, era una de o gravitate extremă. Iniţiativa care îl va salva pe Am Ocnizter a aparţinut Asociaţiei Tinerilor Scriitori Evrei, ai cărei membri, după o minuţioasă analiză a textului, au ajuns la concluzia că acuzaţiile nu erau fondate. Demersul lor nu era însă suficient pentru a convinge completul de judecată, cu atât mai mult cu cât mesajele cărţii nu puteau fi interepretate decât de un grup restrâns. Soluţia a fost una simplă: traducerea şi recenzarea cărţii de către personalităţi ale culturii române, a căror expertiză nu putea fi ignorată. Trei personalităţi au acceptat propunerea: Eugen Lovinescu, Eugen Heroveanu şi Gala Galaction. În calitate de martor, îmbrăcat în sutană, Gala Galaction a reuşit să convingă completul de judecată asupra erorilor de abordare, mărturia sa fiind decisivă în stabilirea verdictului[21].

În aceeași serie, a „omenilor de omenie în vremuri de neomenie”, se încadrează și faptele Vioricăi Agarici, salvatoarea a 824 de evrei, pe care Marius Mircu o evocă cu atâta căldură în volume (*Oameni de omenie în vremuri de neomenie* sau *Treizeci şi şase de stâlpi ai lumii*) şi articole. Despre timpurile tulburi se scrisese mult, însă tindem să fim de acord cu afirmaţia autorului, conform căreia „oricât se va mai scrie nu se va putea spune tot”. Gesturile umane, cum metaforic le numeşte autorul, „ghiocei în taifunul de neomenie dezlănţuit”, vin să stea mărturie că totul depinde de caracterul omului. Viaţa Vioricăi Agarici reprezintă „biografia omeniei”.

[20]Marius Mircu, *op. cit.*, 1998, p. 723-724.
[21]M. Mircu, *Da, aşa era părintele Gala Galaction*, în *Revista cultului mozaic*, anul XIII, Şvat 5728, nr. 178, 1 februarie 1968, p. 5.

Recunoştinţa celor salvaţi a rămas vie, „eroina" primind scrisori de la supravieţuitorii trenului morţii sau urmaşii acestora[22].

Dragostea jurnalistului faţă de comunitatea sa, combinată cu pasiunea pentru scris, au constituit ingredientele unor articole prin intermediul cărora memoria oamenilor şi a locurile rămâne vie. Români şi evrei deopotrivă, oameni simpli sau educaţi, îşi dezvăluie povestea vieţii, demonstrându-ne că, în pofida antisemitismului şi a prejudecăţilor, cele două etnii au ştiut să conviețuiască. Articolele sunt reunite în volumele: *Oameni de omenie în vremuri de neomenie* (1996) şi *Un cimitir plin de viaţă:Filantropia. Pantheonul evreilor din România* (2001). Doar un jurnalist înzestrat cu o imaginaţie debordantă ar fi avut capacitatea de a schimba percepţia cititorului asupra unui cimitir, care, în accepțiunea jurnalistului reprezenta nu doar o istorie, ci povestea unei comunităţi, realizările, credinţele, evoluţia ei în ansamblu. Aşa cum viaţa este un uriaş scenariu de film, în care fiecare joacă un rol şi cimitirul putea fi considerat scena unei piese de teatru: „Unii spun că lumea (viaţa, adică) e un teatru. Mai curând aş spune că cimitirele sunt săli (în aer liber) de teatru, cu rânduri şi locuri numerotate. E primul lucru care te izbeşte: în faţă iau loc cei care au plătit un bilet mai bun; şi mai iau loc în faţă cei cu «bilete de favoare». [...] Fireşte notabilităţile trebuie să se găsească în fruntea obştei, atât dincoace, cât şi dincolo de moarte. După fotolii vin cei de a doua şi de a treia mână: cei cu loc rezervat şi stal. La urmă, la galerie, mulţimea, anonimii. În cimitir, oricît s-au străduit întru aceasta societăţile sacre, oamenii nu-s egali, cel puţin la suprafaţă."[23] Incursiunea în istoria Cimitirului „Filantropia" îşi are originile într-o întâmplare. Un nume, a cărui simplă pronunțare, făcea să tremure inima evreilor, dar şi a altor naţionalităţi, Adolf Hitler. Iar, dacă adăugăm încă două ingrediente, evreu şi piatră funerară, informaţia putea constitui o ştire de senzaţie: descoperirea unui mormânt al unui oarecare Adolf Hitler, care nu avea nimic în comun cu dictatorul fascist[24].

Dorinţa lui Marius Mircu de condamnare a responsabililor pentru Holocaust era la fel de intensă, ca și recunoștința vizavi de faptele altruiste. Cunoaşterea detaliată a evenimentelor din timpul Holocaustului i-a facilitat gazetarului scrierea relatărilor de la procesele de la Tribunalul Poporului[25]. Ilustrarea acestor procese se încadrează în două categorii: articolele de început – agresive şi defăimătoare, la adresa autorităţilor române din acea vreme – şi articolele intermediare, care nu sunt de substanţă, deoarece urmează aceeaşi „reţetă", în care ni se prezintă lista acuzaţilor, numele acuzatorilor, câteva dintre declaraţii şi, atunci când era cazul, modul în care urma să se desfăşoare procesul. Limbajul este simplu, pe înţelesul tuturor, faptele prezentate vorbind de la sine. Relatările din sălile tribunalelor utilizează formulări standard: „La şedinţa Tribunalului Poporului, în procesul celui de-al patrulea lot de criminali de război a continuat în şedinţa de azi dimineaţă audierea martorilor acuzării"; „Audierea martorilor continuă"[26]. Un proces aparte este cel intentat jurnaliştilor, printre care se aflau Pamfil Şeicaru, Stelian Popescu sau Nechifor Crainic, acuzaţi că „au otrăvit cititorii şi au insultat rolul presei prin aceea că, punându-se în slujba duşmanilor ţării şi ai omenirii, au determinat drumul greşit urmat în anii din urmă ducând ţara până la marginea prăpastiei."[27] Realizând că soarta le era decisă, unii dintre acuzaţi nu aveau puterea de a se apăra. Fizionomia lor relevă spaima şi teama care îi stăpânea: „buhăit, cenuşiu, cu o tipică figură de escroc" (Ilie Rădulescu) sau „ras în cap, cu nările răscroite grosolan, care-i dau un aer de cruzime, cu maxilarele strânse" (Radu Gyr). Colegii de breaslă sunt etichetaţi drept „ticăloşi", „trădători ai neamului" şi „aşi ai minciunii."[28] Au urmat alte procese, precum cel al lui Ion Antonescu[29],

[22]Marius Mircu, *Eroii se află printre noi!*, în *Revista cultului mozaic*, anul XVI, NISAN 5731, nr. 251, 15 aprilie 1971, p. 6.
[23]Marius Mircu, *„Filantropia", un cimitir centenar*, în *Revista cultului mozaic*, anul XVI, II AR 5731, nr. 252, 1 mai 1971, p. 6.
[24]Marius Mircu, *„Filantropia", un cimitir centenar*, în *Revista cultului mozaic*, anul XVI, II AR 5731, nr. 252, 1 mai 1971, p. 6.
[25]Marius Mircu, *op. cit.*, 1998, p. 645.
[26]*Victoria*, anul II, nr. 204, 30 iunie 1945, p. 4.
[27]*Procesul ziariştilor fascişti*, în *Victoria*, anul II, nr. 178, 29 mai 1945, p. 3; *Tribunalul poporului a început azi dimineaţă judecarea ziariştilor criminali de război*, în *Victoria*, anul II, nr. 180, 31 mai 1945, p. 4.
[28]*Procesul ziariştilor fascişti. Şedinţa de azi dimineaţă*, în *Victoria*, anul II, nr. 183, 5 iunie 1945, p. 4.

reprezentanţilor Centralei Eveilor[30], generalului Ion Topor, responsabil pentru masacrele de la Moghilău[31], a autorilor masacrelor de la Iaşi[32], Marius Mircu realizând prezentări amănunţite.

Evocarea masacrului de la Iaşi îşi găseşte loc în paginile ziarului *Victoria*, ediţia din 30 iunie 1945, când reporterul descrie carnajul din capitala Moldovei, pe care evreii îl numesc, „scurt şi sugestiv: Duminica aceia". Pogromul este considerat de Marius Mircu cel mai sângeros capitol din istoria ţării, când autorităţile, şi nu un invadator străin, au masacrat populaţia. Oamenii fuseseră împuşcaţi pe străzi, în timp ce se deplasau în coloane spre curtea Chesturii „pentru că umblau prea încet", alţii au fost ucişi prin lovituri aplicate în zona capului la intrarea în Chestură sau mitraliaţi, cei mai mulţi pierzându-şi viaţa în trenurile morţii[33].

În vederea obţinerii adeziunii populaţiei, comuniştii derulau o campanie de propagandă agresivă, bazându-se pe subiectele predilecte: realizările partidului, sărbătorirea zilelor naţionale, ajutorul acordat de România altor naţiuni, dar şi implicarea populaţiei în reconstrucţia ţării, prin acţiuni de muncă voluntară. Nu vă lăsaţi înşelaţi „de uneltirile duşmanilor noştri, [care] trebuiesc demascate şi strivite" şi nu renunţaţi să oferiţi sprijinul vostru partidului, este mesajul central al articolului *Pentru ce a întârziat Victoria să se înscrie în registrul electoral*. Şi nu este o coincidenţă numele doamnei, deoarece victoria partidului era cea care conta. Cu siguranţă a fost un dialog creat de jurnalist deoarece, spre deosebire de alte articole, unde oamenii sunt prezentaţi complet (numele, prenumele, de multe ori şi domiciliul), în acest caz detaliile lipsesc[34].

Un articol propagandistic, care poartă trei semnături, dintre care una îi aparţine lui Marius Mircu (M.M.), demonstrează susţinerea acordată Partidului Comunist. Textul, scris într-un limbaj de lemn, transmite impresia că ideile aparţineau unor oameni simpli, recunoscători pentru avantajele de care beneficiau. Această campanie electorală se desfăşura în cartierele muncitoreşti, unde oamenii erau bucuroşi să îi primească în casele lor pe agitatori. Ziua alegerilor este prezentată drept o zi „sărbătorească", pe care oamenii o aşteaptă nerăbdători, deoarece reprezintă „momentul când vor vota pe acei cărora le vor încredinţa conducerea treburilor obşteşti." Numeroase adjective calde creează senzaţia de confort şi de seninătate: „bunăstarea poporului muncitor", „bucuria lor", „a vorbit cu căldură" şi „vorbesc cu dragoste". Încă din primele rânduri ni se clarifică cine erau agitatorii – „oameni cinstiţi şi bine pregătiţi", care cunosc foarte bine cartierul şi pe locuitorii acestuia. Articolul include şi fotografia uneia dintre agitatoare, înconjurată de alegători zâmbitori şi mulţumiţi. Remarcăm prezenţa într-un număr egal a femeilor alături de bărbaţi, precum şi a unui copil, care reprezintă viitorul[35].

Atenţia jurnalistului se opreşte şi asupra pieţelor agro-alimentare, acele locuri pline de viaţă, unde ai ocazia să întâlneşti cele mai diverse caractere („coşuri, cucoane, servitoare, hamali"), să descoperi mentalităţi, care pot fi un bun indicator al nivelului de educaţie al populaţiei. Reporterul descrie cu mult umor atmosfera din piaţă, agitaţia şi zvonurile, care generează situaţii hilare. Un exemplu este panica stârnită şi întreţinută de câteva femei, care se alarmau că „nu vor mai fi roşii!"[36] O lume parcă desprinsă dintr-un film al regizorului Emir Kusturica ni se dezvăluie după vizita jurnalistului în Piaţa Naţiunii, unde se putea cumpăra carne de cal, fără cartelă. Surpriza, care face articolul demn de a fi menţionat, ni se dezvăluie în continuare. Printre vânzători întâlnim doi fraţi „celebri" datorită numelor pe care le poartă: Ion şi Mihai Antonescu – şi care, în contextul politic de atunci, le pricinuia numeroase probleme. În economia vieţii românilor, piaţa ocupa un loc special, fiind scena unde dispăreau diferenţele de clasă sau de religie, unde oamenii erau „uniţi în

[29] *Procesul Antoneştilor, Ce cuprinde voluminosul dosar*, în *Victoria*, anul II, nr. 182, 2 iunie 1945, p. 4.
[30] *Începe procesul Centralei Evreilor. Odiosul rol al lui Willman*, în *Victoria*, anul II, nr. 186, 8 iunie 1945, p. 4.
[31] *Azi a început al patrulea proces la „Tribunalul Poporului"*, în *Victoria*, anul II, nr. 203, 29 iunie 1945, p. 3.
[32] *De la Tribunalul Poporului. Redactarea actului de acuzare al autorilor masacrului de la Iaşi*, în *Victoria*, anul II, nr. 421, 20 martie 1946, p. 3.
[33] Marius Mircu, *29 iunie 1941, Masacrul din Iaşi*, în *Victoria*, anul II, nr. 204, 30 iunie 1945, p. 1.
[34] Marius Mircu, *Pentru ce a întârziat tovarăşa Victoria să se înscrie în registrul electoral*, în *Viaţa capitalei*, anul II, nr. 453, 26 octombrie 1950, p. 1.
[35] M. M., *Despre ceea ce am construit, planuri pentru viitor şi semnificaţia votului de la 3 decembrie*, în *Universul*, anul 67, nr. 273, 25 noiembrie 1950, p. 1-3.
[36] Idem, *O dimineaţă la Obor. Scene din piaţă*, în *Victoria*, anul II, nr. 218, 17 iulie 1945, p. 3.

ceea ce priveşte doleanţele stomacului." Despre această piaţă Marius Mircu va publica un articol şi în *Naţiunea*[37], dar şi în *Viaţa Capitalei*[38], informaţiile şi formulările fiind similare, uneori identice.

„Până când va sta Capitala unei ţări fără un primar? Nu e cine să fie numit?" se întreabă gazetarul în *Copiii învaţă geologia ... pe zăpada din Bucureşti!*[39] Curăţenia din Capitală este una dintre problemele dezbătute şi criticate în *Naţiunea*, chiar şi în articole a căror temă centrală este alta (de exemplu, în unele dintre reportajele de călătorie). Capitala noastră, ne mărturiseşte jurnalistul, este probabil singura din Europa, care are o zăpadă mai veche de 24 de ore, prilej perfect pentru copii să înveţe cum s-au format rocile, având drept termen de comparaţie zăpada adunată pe stradă. Primarul are noroc cu natura, care îl ajută de fiecare dată: atunci când au fost inundaţii, a aşteptat să vină iarna, pentru ca apa să îngheţe. Primăvara, după topirea zăpezii, a aşteptat ca fiecare cetăţean să ducă apa fie acasă, fie în alte zone, luând-o pe pantofi[40].

Este un simplu exerciţiu de imaginaţie, pe care îl putem aplica şi în alte cazuri, făcând o paralelă între trecut şi prezent. Neglijenţa şi lipsa de profesionalism caracterizau sistemul birocratic, jurnalistul se prezentându-ne două dintre probleme: sistemul poştal şi evidenţa populaţiei. Subiectele pentru articolele de presă se aflau la îndemâna oricui, nefiind nevoie nici măcar să ieşi din casă pentru a scrie un reportaj. Disfuncţionalităţile sistemului poştal au fost descoperite întâmplător. Grijuliu în ceea ce priveşte corespondenţa personală, Marius Mircu a anunţat oficiul poştal asupra schimbării adresei de domiciliu, adresându-le rugămintea de a-i redirecţiona corespondenţa spre noua adresă. La fiecare vizită la oficiul poştal era tratat cordial, fiind asigurat că se va ţine cont de solicitarea sa. Ţinând cont de profesia lui Marius Mircu, dar şi de frecvenţa utilizării poştei, redirecţionarea corespondenţei era vitală. Surprizele vor continua nefiind dintre cele mai plăcute, Marius Mircu constatând cu surprindere că, „nimeni, dar absolut nimeni, nu-mi mai scrie". Misterul lipsei corespondenţei va fi rezolvat cu sprijinul unuia dintre cunoştinţele lui Marius Mircu – poşta returna expeditorilor toate scrisorile primite pe vechea adresă cu menţiunea: „Mutat de la adresă"[41].

Ne oprim puţin atenţia asupra Rubricii „După 50 de ani", deoarece ea reprezintă punctul de plecare al unei cărţi *Peste 50 de ani* (1967), pe care autorul a încercat să o publice în România, însă, în referatul semnat de Mihai Gafiţa i s-a comunicat că, în vederea publicării trebuie să revizuiască textul, eliminând „previziunile sociale şi politice" şi transformând cartea într-o operă literară. În acelaşi referat se arată că „lucrarea e rodul unei imaginaţii bolnăvicioase, al unei gândiri profund confuze, al unui apolitism cras". Cu toate acestea, Mihai Gafiţa precizează că: „Nu este deloc evidentă «tendinţa» denigratoare expresă la adresa realităţilor româneşti contemporane, nici măcar la adresa socialismului în genere." [42] A fost, de altfel şi motivul pentru care jurnalistul a început să fie supravegheat de Organele de Securitate şi, ulterior, exclus din partid. Conform dosarului de la CNSAS, Marius Mircu s-a aflat în atenţia Organelor de Securitate în diferite perioade: 1966- 1968, 1970 (când i s-a respins cererea de plecare în Statele Unite ale Americii), 1982-1985 (urmărit probabil datorită poziţiei de Director al Muzeului Evreiesc din Bucureşti şi contactelor cu cetăţeni străini). Marius Mircu afirmă că, „în urmă cu 50 de ani, gândirea fiind dirijată, limitată, cei care gândeau se obişnuiseră să nu mai gândească (nu mai erau necesar, gândeau alţii pentru ei), cei mai mulţi nu gândeau, nici nu se gândeau să gândească."[43] Elogiul realizărilor comuniste este la loc de cinste, rubrica (o incursiune în intrigile politicii, a mentalităţilor vremii din urmă cu 100 de ani, de la data publicării materialelor), oferind cadrul ideal pentru a compara condiţiile de muncă din diferite orânduiri sociale. Locuitorii Capitalei o cunoşteau sub numele de „Luceafărul" şi majoritatea ştiau doar că era „o întreprindere pentru deservirea populaţiei", însă numele iniţial fusese „G. L. Schmidt", o curăţătorie şi boiangerie privată, unde, în urmă cu 50 de ani, erau angajaţi

[37]Mihail Bistriţeanu, *Cea mai originală piaţă din Capitală...*, în *Naţiunea*, anul II, nr. 308, 2 aprilie 1947, p.1-2.
[38]Marius Mircu, *Punga cu surprize*, în *Viaţa capitalei*, anul II, nr. 344, 20 iunie 1950, p. 1.
[39]Mihail Bistriţeanu, *Copiii învaţă geologia ... pe zăpada din Bucureşti!,* în*Naţiunea,* an II, nr. 273, februarie 1947, p. 1-2.
[40]Idem, *Copiii învaţă geologia ... pe zăpada din Bucureşti!,* în*Naţiunea,* an II, nr. 273, februarie 1947, p. 1-2.
[41]Idem, *O întâmplare poştală*, în *Viaţa capitalei*, anul II, nr. 351, 28 iunie 1950, p. 1.
[42]Dosarul CNSAS nr. 1755795, vol. nr. 1, fond operativ 264230, fila 213-220.
[43]Marius Mircu, *Peste cincizeci de ani*, Editura „Cultura", Bucureşti, 1967, p. 199.

oameni sărmani, chiar şi copii. Era imaginea întreprinderii până la „lichidarea puterii exploratorilor" de către comunişti, care au implementat reformele menite să îmbunătăţească viaţa muncitorilor. Conform uzanţelor comuniştilor, fiecare întreprindere trebuia să demonstreze că avea capacitatea de îndeplinire şi chiar de depăşire a planului de producţie, dar şi de inovare. „Respectul" manifestat de comunişti faţă de clasa muncitoare se dezvăluie atunci când parcurgem informaţiile legate de încurajarea angajaţilor de a munci cu dăruire pentru creşterea productivităţii. Se întâlnesc cuvinte şi expresii specifice limbajului de lemn, însă tonul este unul moderat în ceea ce priveşte elogierea partidului[44].

Nu a fost singurul moment în care guvernanţii nu ţineau cont de drepturile populaţiei, în special ale muncitorilor. O altă dată, un alt exemplu. Ne întoarcem în timp, de data aceasta în luna noiembrie 1908, când, autorităţile au reprimat o manifestaţie a muncitorilor de la Pirothenie. Conştienţi de puterea maselor, autorităţile au dat ordin ofiţerilor de a achiziţiona toate periodicele care relataseră criza, pentru ca „lucrătorii să nu le poată citi."[45]

Scandalurile politice, care lipseau în timpul regimului „democrat" comunist, se aflau la ordinea zilei la începutul secolul al XX-lea, când interesele reprezentanţilor aleşi ai poporului erau prioritare. Ca urmarea a unui scandal în Senat, declanşat de discursul primului-ministru Ionel Brătianu, întreg cabinetul demisionase[46].

Concluzii:

Gazetarul este un maestru în „arta titlului", cu fler şi talent deosebit atunci când trebuia să trezească interesul cititorilor. Marius Mircu a abordat subiecte care afectau viaţa de zi cu zi, reportajele fiind nişte semnale de alarmă adresate societăţii sau autorităţilor, un strigăt de revoltă împotriva nedreptăţilor sociale sau o pildă pentru cei dispuşi să le accepte. Omul de cultură a fost atins de plaga comunismului, publicând articole propagandistice. Spre deosebire de colegii de breaslă, Marius Mircu utilizează moderat limba de lemn, motiv pentru care articolele sunt mai plăcute lecturii. Articolele publicate în perioada analizată, cu o singură excepţie[47], nu au fost incluse în volume. Activitatea publicistică a lui Marius Mircu după excluderea din partid a continuat să fie prolifică, omul de cultură îndreptându-şi atenţia spre domeniul literar, considerând că este important ca memoria locurilor şi oamenilor să dăinuiască. Se remarcă volumele dedicate Holocaustului din România, care rămân documente istorice importante.

BIBLIOGRAPHY

1. Volume

Badea, Marin, *Scurtă istorie a presei româneşti*, Editura Economică, Bucureşti, 2004.

Domenico, Viorel, *Istoria secretă a filmului românesc*, Editura Militară, Bucureşti, 1996.

Hentea, Călin, *150 de ani de război mediatic. Armata şi presa în timp de război*, Nemira, Bucureşti, 2000.

Markham, Reuben H., *România sub jugul sovietic*, Editura Fundaţiei Academia Civică, 1996.

Mircu, Marius, *Am visat că sunt scriitor*, Glob, Bat-Yam, 2002.

Idem, *Ana Pauker şi epoca ei*, ediţia a IV-a completată, Editura Glob şi Editura „Ion Prelipcean", Bat Yam, Horodnic de Jos, 2001.

Idem, *M-am născut reporter!,* Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1981.

Idem, *M-am născut reporter*, ediţia a II-a revăzută, completată, vol. al II-lea, Editura Glob, Editura Papyrus, Bat Yam, 1998.

Idem, *Peste cincizeci de ani*, Editura „Cultura", Bucureşti, 1967.

Idem, *Uite-aşa se petrecea atunci ... Povestiri de necrezut*, Editura Glob, Bat Yam, 2001.

[44]I. M., *După 50 de ani*, în *Informaţia Bucureştiului*, anul VI, nr. 1597, 26 septembrie 1958, p. 1.
[45]M. Mr., *Acum 50 de ani*, în *Informaţia Bucureştiului*, anul VI, nr. 1638, 14 noiembrie 1958, p. 6.
[46]Idem, *Acum 50 de ani în Capitală*, în *Informaţia Bucureştiului*, anul VI, nr. 1723, 21 februarie 1959, p. 2.
[47]Idem, *RJF (Rein jüdisches Fett). O neobişnuită şi impresionantă înmormântare la cimitirul evreiesc „Giurgiu"*, în *Unirea*, anul I, nr. 4, 23 noiembrie 1945, p. 1-2.

Pasailă, Vasile, *Presa în istoria modernă a românilor*, Editura Fundaţiei PRO, Bucureşti, 2004.

Petcu, Marian, *Tipologia presei româneşti*, prefaţă de Ioan Drăgan, Institutul European, Iaşi, 2000.

Roşca, Luminţa, *Mecanisme ale propagandei în discursul de informare. Presa românească în perioada 1985-1995*, Polirom, Iaşi, 2006.

Toma, Sorin, *Privind înapoi. Amintirile unui fost ziarist comunist, redactor-şef al „Scânteii„ din 1947 până în 1960*, Compania, Bucureşti, 2004.

2. Periodice: *Informaţia Bucureştiului* (1957-1959); *Naţiunea* (1947); *Revista cultului mozaic*

(1968, 1971); *Unirea* (1945); *Universul* (1950); *ViaţaCapitalei* (1950); *Victoria* (1945-1946).

3. Dosar CNSAS, nr. 1755795, vol. nr. 1, fond operativ 264230.

This work was possible with the financial support of the Operational Programme Human Capital

2014-2020,under the project number POCU 123793 with the title „Researcher, future entrepreneur - New Generation/Această lucrare a fost posibilă prin finanţarea oferită de Programul Operațional Capital Uman, în cadrul proiectului POCU 123793 cu titlul „Cercetător, viitor antreprenor – Noua Generație”

SCHOOL CANTEENS ESTABLISHED BY MITROPOLY OF OLTENIA (1940-1941)

Diana-Mihaela Păunoiu

Scientific Researcher III, PhD, Social-Humanistic Researches Institute „C. S. Nicolăescu-Plopşor", Craiova

Abstract: In this article, we have analyze, without trying to be exhaustive, a few aspects regarding the establishment and operation of school canteens in Oltenia County, the accent being on the five canteens established from the initiative of the first mitropolit of Oltenia, Râmnic and Severin, Nifor Criveanu. These, together with the ones established by the local administration, can be considered a symbol of solidarity of local communities to help the poor children attending the classes of primary schools.

Keywords: School Canteens, Social Assistance, Mitropoly of Oltenia, Nifon Criveanu, solidarity.

The multiple roles (religious-moral, cultural, social, politic) that Romanian Orthodox Church had in the evolution of Romanian society, was important in all historical periods[1]. Even more, in the context of the start and progress of the second large world conflict, the involvement of the Church, alongside other state's institutions, in activities required to solve various social problems, grew.

Starting with the decade before the Second World War, felt the need to reactivate the orthodox spirit in public life thru the averment of the social aspects of the Christian teachings in Romanian society. During public conferences, that took place at the beginning of the 1930's under the patronage of the Central Church Council, was highlighted, amongst other problems, and the role that the Church should have related to the social issues. Relevant, in this way, is the following fragment from the conference held, on March 28, 1933, by Ioan Lupaş: „Is Church's duty, above any other institution, to grow the spirit of sacrifice, stimulate the selflessness, to guide public charity and permanently monitor to be able to push away in time the dangers, that are lurking above the vitality of our kind, by applying the suitable means to promote its body and soul's health"[2].

The social policies[3], started by authority monarchic regime of King Carol II (February 10/11, 1938 – September 6, 1940), created multiple action possibilities for the representatives of the Romanian Orthodox Church, because the implementation of the carlist reforms supposed, in the vision of the protagonists, a coordinated action of the state's institutions (public administration, Church, School, Guardian of the Country, Social Service, National Renaissance Front etc.), with the end result being the morale regeneration of the nation[4].

---

[1] See widely, Mirel Bănică, *Biserica Ortodoxă Română, stat şi societate în anii '30*, preceded by Marius Turda, Iaşi, Polirom publishing house, 2007, p. 34-46; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, 3 vol., Bucureşti, Institutul Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române Publishing House, 1980-1981.

[2] Ioan Lupaş, *Biserica şi problemele asistenţei sociale*, in volume *Biserica şi problemele sociale. Conferinţe ţinute la Fundaţia Dalles (24 ianuarie – 8 aprilie 1933)*, sine loco, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1933, p. 246.

[3] The social policies include „activities/actions performed by/thru the state (strategies, programs, projects, institutions, legislation), that had as purpose promoting/influencing the welfare of individual, family or the community in a society and the society overall. The social policies were developed and promoted by the state thru the central and local institutions, whit the support of the communities" (Miruna Luana Pop (coord.), *Dicţionar de politici sociale*, Expert publishing house, 2002, p. 598, *Apud* Antonio Momoc, *Capcanele politice ale sociologiei interbelice: şcoala gustiană între carlism şi legionarism*, preceded by Zoltán Rostás, Bucureşti, Curtea Veche Publishing House, 2012, p. 23).

[4] See, Diana-Mihaela Păunoiu, *Sărbătoare şi propagandă în timpul regelui Carol al II-lea (1938-1940)*, Bucureşti, Romanian Academy Publishing House, 2013, p. 21-61.

Primacy of the Romanian Orthodox Church in relation to the other religions was stated in the "King Carol II" Constitution, promulgated on February 27, 1938 (article 13)[5], and the relation State – Church was enforced also by the fact that the president of the Ministers Council of the Romanian Kingdom was, in the period February 11, 1938 – March 6, 1939, the patriarch Miron Cristea[6].

The social assistance represented one of the priority fields in the carlists social policies, with the conviction that, by solidary actions, various social phenomenon could be solved, giving the population a feeling of security[7], of trust in the state's structures.

Protecting the children from poor families and facilitating their access to teaching represented a priority field for the carlist regime, materialized, thru amongst other measures, thru free distribution (grammar and reading books) or on a reduced cost of the school manuals, and also by opening school canteens.

Armand Călinescu, in the speech held at the congress of the teachers in Constanta, on September 4, 1938, highlighted the fact that, the measures taken by the government to support the poor children, had the purpose to develop in the parents of those children a feeling of trust and safety, stating the following: „(…) with all these measures (regarding the school manuals – n.n.), we come to support the needy population and make a new atmosphere to rule: instead the parents to see sending to school and buying the books as a new tax, a new tribute, they will have the love to send their children to school *and see in the action of the government a support, a committal, a solving of their needs (our underline)*".

Also, the social assistance became a necessity in the context of the 2nd World War[8], the troop's concentrations and requisitions causing that numerous families felt more acute the lack of every day goods.

In this context, cooperation between laic and ecclesiastic authorities was constant, the Church representatives being included in the social assistance committees, established to identify and apply the solutions for supporting the drafted and their families, and also the poop population in general. To be able to start a "real offensive of social assistance" in the Olt County, on October 27, 1939, the royal resident Dinu Simian, issued an ordinance and asked the prefects in all six counties, and also the mayors of urban and rural communes to schedule on November 5 and respectively 12, 1939, administrative conferences/meetings, meant to analyse the needs of the population that required social assistance, and also the possibilities to support those needs[9].

Article 3 of the residential ordinance stated the following: "Establish school canteens for poor children and purchase what is needed to support them with the help of local richer families, stating the location, the number of children and the name of the donors. It will be arranged the preparation and distribution of the groceries calling out to all ladies, young ladies, all the villagers from villages and towns"[10].

From the documents we analysed, we concluded that there were school canteens even before this residential ordinance. For example, in December, 1938, on the territory of Vâlcea county were established 120 school canteens, of which only 96 were operational and were 2123 poor students

---

[5] *Constituţiunea Regele Carol [al]II[-lea]. Promulgată prin Înalt Decret Regal Nr. 1045 din 27 Februarie 1938. Publicată în „Monitorul Oficial" Nr. 48 din 27 Februarie 1938*, Published exclusively by the League for Cultural Unity of all of Romanians, f. l., 1938, p. 13.

[6] *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, coordinator: Ioan Scurtu, secretary: Petre Otu, Bucureşti, Enciclopedică Publishing House, 2003, p. 391; Dindirică, Lucian, *Miron Cristea – patriarh, regent şi prim-ministru*, Foreword by Gheorghe Buzatu, Iaşi, TipoMoldova Publishing House, 2011, p. 316.

[7] „Social Assistance. The Bulletin of the Association for Social Assistance Progress", Bucureşti, Year VII, No. 2, 1938, p. 15.

[8] Vlad Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, the 4th edition and note on that edition by Stelian Neagoe, Bucureşti, Humanitas Publishing House, 1995, p. 230.

[9] S.J.A.N., Dolj, Rezidenţa Regală a Ţinutului Olt fund, Administrative Department, File No. 10/1939, f. 120.

[10] *Ibidem*, f. 120v.

were served[11]. On Ocolul settlement, in Gorj County, on January 9, 1939, out of 52 existing schools, 42 of them had school canteens that served 736 poor students[12].

From October 1939, was desired to start and operate school canteens in every settlement of the County. On the administrative conference from December 10, 1939, chaired by Dinu Simian, the royal resident of Olt County, the Romanaţi county prefect reported that in the county there were 30 operational school canteens and 10 more were about to be opened as model. Mehedinţi County prefect reported, on his turn, the satisfactory operation of the canteens, and also the fact that there were only a few schools that did not had canteens[13]. In Dolj County, on December 7, 1939, 220 school canteens were operational, meant to "support the opera to redress the physic of children"[14].

According to the administrative conference minutes held at the Olt County prefecture, on March 26, 1940, the school inspector of the county signalled the necessity of opening school canteens for poor children, adding that in the county there were 3 such canteens, but supported by private persons (one, in the Alimăneşti commune, was supported by general A. Alimănescu and two in Bărcăneşti commune, by engineer D. Caciona)[15]. The lack of school canteens signalled by the school inspector of Olt county represented a situation somewhat atypical if is considered the residential ordinance regarding the establishment and operation of the canteens for poor children. Unfortunately we have not been able to identify, yet, archive documents to clarify this situation.

Also in the other smaller counties of Olt County, there were canteens supported by private persons or institutions. In Gorj County, on April 1st, 1940, there were 5 owners supporting each a school canteen: Ms Arettia Gh. Tătărăscu, in Rovinari commune; Ticu Pleşoianu, in Urdari commune, Marin Iliuţă, in Turburea commune; the Bank „Clerul Gorjean", in Târgu Jiu and the popular Bank „Cărbunele" in Tg. Cărbuneşti[16].

The school canteens financed from the local administration funds, from money and products donations of wealthy private persons or persons willing to offer from the little food they had for poor children operated with the help of local priests, the last being included in the local committees, handling the management and supply of what was required to ensure the meal, some canteens being managed directly by the priests themselves.

Also, there were clerical economic institutions (Popular Bank „Clerul Gorjean", popular Bank „Clerul Mehedinţean", popular Bank „Ajutorul" etc.) or priest's organisations – Priest Society „Renaşterea" that sustained material and financial philanthropic actions, including canteens for poor children[17].

Following the general lines of social assistance "policy" of the royal residence of Olt County (and by extension, of "social policies" promoted by the carlist regime), and also the tradition of the Romanian Orthodox Church in the field of charity activities, Nifon Criveanu, the first *mitropolit* of Oltenia, Râmnic and Severin, had the initiative of opening five school canteens[18], one in each county residence in Oltenia. These were: „Iubirea Aproapelui" of the Archiepiscopate of Craiova (Dolj County), „Clerul Gorjean" in Târgu Jiu (Gorj County), „Iubirea Aproapelui" in Turnu Severin (Mehedinţi County), the canteen „Bisericii" in Caracal (Romanaţi County) and „Iubirea de copii" in Râmnicu-Vâlcea (Vâlcea County).

The opening of these, if we can say so, happened in Craiova, on December 21, 1939, during the meeting organized in the „Maură" hall of Minerva restaurant, by the residency authorities with

[11] *Ibidem*, dosar nr. 21/1939, f. 24.
[12] S.J.A.N., Gorj, Pretura Plăşii Târgu Jiu fund, File No. 16/1938, f. 78v-79.
[13] „Buletinul Oficial al Ţinutului Olt", Craiova, Year II, No. 25, December 15, 1939, p. 9, 11.
[14] S.J.A.N., Dolj, Rezidenţa Regală a Ţinutului Olt fund, Administrative Department, file no. 296/1940, f. 2.
[15] *Ibidem*, files no: 272/1940, f. 18; 284/1940, f. 8.
[16] *Ibidem*, file no. 284/1940, f. 9-10.
[17] See, for a detailed analyse of the charity activities started and supported by the clerical economic institutions and priests organisations, *Societatea preoţească „Renaşterea", proiect social în Oltenia interbelică*, in „Anuarul Institutului de Ştiinţe Socio-Umane « C.S. Nicolăescu-Plopşor »", Craiova, XIV/2013, p. 113-126; Idem, *Instituţii economice clericale. Banca populară „Ajutorul"*, in „Arhivele Olteniei", 28/2014, p. 137-149.
[18] See Narcisa Maria Mitu, *The Contribution of the Church for the founding of School Canteens in Oltenia*, in „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane « C. S. Nicolăescu-Plopşor »", XVI/2015, p. 237-240.

the occasion of the appointment of the *mitropolit* Nifon Criveanu. Answering to Maria Popp[19], that held a speech in behalf of Social Assistance from Olt County, the first *mitropolit* of Oltenia, Râmnic and Severin stated the following: „(...) I assure her [Maria Popp – our notes] that charity work will have from me all the moral and material support. As a start and as a confession, shy but honest, of love for the small and poor ones, I donate the modest sum or ten thousand [of] *lei* that could serve as a prim fund to establish a school canteen"[20].

Shortly after the solemn appointment of the *mitropolit* Nifon Criveanu, on February 11, 1940, was open the **school canteen „Iubirea Aproapelui" belonging to Archiepiscopate of Craiova**.It operated in the„Ospătăriei Şcolare" place, close to Primary School „Traian" (the place being identified by deans Elefterie Marinescu and Aurel Bazilescu).

The priest C. Zamfirescu and his wife where the ones to that managed the sum of 60.000 lei, representing the donations in money and products destined for establishment and good operation of the school canteen. These donations were offered by numerous private persons and factories (furniture factory „Duţulescu", the factory „Semănătoarea"), by priests and deans from Craiova etc.[21]. The entire inventory, and also the improvements of the canteen were the result of the persistence of the priest C. Zamfirescu and the priestess Elisabeta Zamfirescu.

The leadership committee of the canteen was formed by the priests C. Zamfirescu, president, and Dem. Preoţescu, cashier. The household of the canteen was led by the priestess Elisabeta C. Zamfirescu, and preparation of the food was ensured by a male and a female cook. The place had 2 rooms: one destined for the preparation of the food and the other one for serving the meal. The meal room had a religious icon, a candle, a picture of King Carol II and one of *mitropolit* Nifon Criveanu[22].

In the school years of 1939-1940 and 1940-1941, in the canteen „Iubirea Aproapelui", was served the lunch meal for 120 poor children – students in the primary schools in town.

Also, from the canteen funds, was supported, for a few months, the meals for the families of the refugee priests from the Romanian provinces lost by Romania after the territorial losses in the summer and autumn of 1940.

Also within the school canteen „Iubirea Aproapelui" activity, various amount of money were collected used, with the occasion of Christmas and Easter holidays, to purchase clothing for 100 poor children[23].

The opening of school canteen of Archiepiscopate of Craiova represented an important moment of the time. On one hand it meant the celebration of the first school canteen destined to poor children, opened after the initiative of the first *mitropolit* of Oltenia, Râmnic and Severin. On the other hand, it was desired to advertise the charity actions within the laic people's rank, obvious from the speeches from the event. Also, the speeches of various personalities highlighted the good cooperation in the field of social assistance between the laic and ecclesiastic authorities in Oltenia County.

The canteen „Iubirea Aproapelui" was consecrated on February 11, 1939, on Sunday, in the presence of clerical and laic local authorities. After singing the royal anthem by the entire assistance and after performing the religious service, the event continued with the occasional speeches[24].

---

[19]Maria Popp was the vice-president of the central committee for social assistance of Olt County (S.J.A.N., Dolj, Rezidența Regală a Ținutului Olt fund, File No. 237/1939, f. 7).

[20] „Renaşterea. Revistă de cultură creştină şi viaţă bisericească ortodoxă", Craiova, Festive Number, Year XIX, No. 1, January 1940, p. 105.

[21] See for the list of donations destined for the establishment and operation of the school canteen „Iubirea Aproapelui" from Craiova, „Renaşterea. Revistă de cultură creştină şi viaţă bisericească ortodoxă", Craiova, Year XIX, No. 2, February 1940, p. 199, 206-208.

[22] „Vieaţa Bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei", Craiova, Tip. Sf. Mitropolii a Olteniei, Râmnicului and Severinului, 1941, p. 61-62.

[23]*Ibidem*, p. 61-62.

[24] Pr. I. Popescu-Cilieni, *Opera de asistenţă socială a Mitropoliei Olteniei*, in „Renaşterea. Revistă de cultură creştină şi viaţă bisericească ortodoxă", Craiova, Year XIX, No. 2, February 1940, p. 200.

The mayor of Craiova, General C. Vasiliu, highlighted the fact that, thru the opening of the canteen „Iubirea Aproapelui", The Mitropoly of Oltenia completed the policy/program of social assistance of the royal residency of Olt County: "Today's consecration of the canteen, opened by I.P.S.S. *Mitropolit* Nifon, comes to complete the assistance opera that all good Christians have the duty to support with all their heart".[25]

The *mitropolit* Nifon Criveanu, highlighted the fact that the charity actions, especially the ones destined to help the children, were a duty of every man, stating the following: "Thru this (helping the children – our note) we will make also a national opera, because we help the children of Romanians to reach in good health the age when they will become useful to the Country"[26].

The priest C. Zamfirescu, the main promoter for materialization of the initiative of *mitropolit* Nifon Criveanu to open in Craiova a canteen for poor children, thanking to "good Christians" that donated to establish the canteen „Iubirea Aproapelui" from Craiova stated the following: "Thru Church we understand not only the place for prayers, but the total of Christians moved by the same faith and love for God, crossed by the same holy thrill to do good. This way the Christians and the priests form that alive Church asked by His majesty King Carol II, and the live Church is visible thru beautiful actions.

If all the Christians form the Church, therefore all will contribute to sustaining these acts in the service of neighbours, otherwise us the leaders (spirituals – our note), regardless of how active we will be, if the hearts of the Christians do not open to our call, useless our efforts will be.

Those of you that are here and see this achievement are being asked to become the apostles of this idea; to spread it with word and support it with fact. If you, laic missionaries, will do this, we the leading missionaries, will be encouraged in our work, our powers will be increased, and this act will spread its borders (our underline)"[27].

Considering the content of the speeches with the occasion of the opening of the school canteen „Iubirea Aproapelui" from Craiova, we can state that solemnity of the inauguration occasioned the formation, in the public space, of the imagine of cooperation between the laic and ecclesiastic authorities in the field of social assistance, and also the popularization of the charity actions with the purpose of impelling as many people to contribute to its support.

Besides the canteen „Iubirea Aproapelui" from Craiova, with the support of local priests, were operational close to the primary schools in Golj County, in the school year 1940-1941, a number of 250 canteens, of which 14 were managed directly by the priests in the respective localities. In these the lunch and tea or milk was served for over 5000 poor children[28].

The school canteen „Clerul Gorjean" from Târgu Jiu was opened, at the incentive of *mitropolit* Nifon Criveanu, in February 1940, by the Popular Bank „Clerul Gorjean" from Târgu Jiu.

During the school year 1939/1940 had lunch 50 poor children from the local primary schools, and in the school year 1940/1941, the lunch was served for the poor children in the secondary school, especially sons of priests and church clerks.

Starting with May 15, 1941, the canteen became subordinated to Gorj's deanery. It operated in a room in the place belonging to „Renașterea" Society, Gorj Section[29].

With the support of local priests school canteens operated in almost all the communes in Gorj County, out of these was noticed the canteen from the Cărbunești parish, opened on March 4, 1940. The biggest contribution to the operation of the canteen came from the Popular Bank „Muntele Cărbunele", led by the priest Grigore Popescu. In this canteen tea and lunch was served to all the children in the local school (over 120)[30].

---

[25] *Ibidem*, in loc. cit., p 201.
[26] *Ibidem*, p. 201-202.
[27] Pr. C. Zamfirescu, *Cum a luat ființă cantina Mitropoliei din Craiova*, in „Renașterea. Revistă de cultură creștină și viață bisericească ortodoxă", Craiova, Year XIX, No. 2, februarie 1940, p. 208-209.
[28] „Viața Bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei", Craiova, Tipografia Sf. Mitropolii a Olteniei, Râmnicului și Severinului, 1941, p. 63.
[29] *Ibidem*, p. 63-64.
[30] *Ibidem*, p. 65.

School canteen „Iubirea Aproapelui" from Turnu Severin was opened at the beginning of 1940, also at the initiative of *mitropolit* Nifon Criveanu. In the „Anuarul Mitropoliei Olteniei pe anul 1941" was recorded the fact that this canteen was "the best organized out all canteens in the county and town"[31]. The management of the canteen was ensured by the following ladies: Ecaterina Pârligras, Amelia Sbenghe and Marinca Stăncuţ.

The main donations destined for opening and operation of the canteen came from: Oltenia Mitropoly (30.000 lei) and Popular Bank „Clerul Mehedinţean" (40.000 de lei), the rest of the donation in money and products being made by private persons from Turnu Severin and Mehedinţi county.

In the spring of 1940 (three months) and the school year 1940-1941 (six months), it operated in the place of „Renaşterea" Society, Mehedinţi Section, providing lunch for 65 poor children[32].

In 1941, with the support of local priests, in all the parishes of Mehedinţi County, school canteens were operational. In the poorer parishes, warm tea and bread was served to the children, especially during the winter. There were also a few parishes where lunch was also served to the children: in Ilovăţ parish, the school canteen was supported by Ms Tilică Ioanid; in the parishes of Braniştea, Dârvari and Baloteşti, The Romanian Academy, as the owner in the respective localities, contributed in a large measure with groceries for the operation of the respective canteens: in the parishes of Pătule I, Pătule II şand Gruia, the school canteens were supported by the administration of Bibescu Estate[33].

In Mehedinţi County, there were also private persons/owners that supported or subsidized school canteens, these being mentioned in the letter send, on May 11, 1940, by the royal resident of Olt County to the ministry of Propaganda. According to this letter, in Mehedinţi County, there were 14 owners that supported/subsidised school canteens: Colonel Ciuciu and N. Băbeanu – Corlăţel commune, Cultural Foundation „I. C. Mihail" – Rogova commune, administration of Bibescu Estate – Corcova commune, prof. dr. I. Bălăceanu – Strehaia commune, The Mayor Otto Sachelarie – Almăjel commune etc.)[34].

The Canteen „Bisericii" from Caracal was opened on March 2, 1940, at the incentive of mitropolit Nifon Criveanu, being placed under the management of local priests. The management committee was formed of the priests: I. Florescu (president) and D. Lupăncescu (cashier). Large donations in money have been made by: *mitropolit* Nifon, the Administration Council of "Dacia" Federation, the committee of social assistance of Caracal and the Town Hall of Caracal[35].

The canteen operated, between March 2 – June 1, 1940 and October 14, 1940 – June 1, 1941, in one of the rooms of the priest community centre of the „Renaşterea" Society. The lunch (hot meal and a quarter of bread) was served daily to a number of 35 – 40 poor children[36].

With the support of local priests, school canteen operated also in the rest of Romanaţi County[37].

School Canteen „Iubirea de copii" from Râmnicu-Vâlcea was opened in 1940, at the initiative of *mitropolit* Nifon Criveanu, that donated 10.000 lei out of personal funds and 5.000 lei in behalf of the Mitropoly of Oltenia, Râmnic and Severin at this donation being added other gifts in money and products.

The canteen was led by the dean Al. Zamfirescu and the priests Solomon Ciobescu and Gheorghe Ilicievici.

During the school years 1939-1940 and 1940-1941, at the canteen „Iubirea de copii" from Râmnicu Vâlcea the lunch was served for 50 poor children, student of the primary schools in the locality.

---

[31] *Ibidem.*
[32] *Ibidem,* p. 65-66.
[33] *Ibidem,* p. 66.
[34] S.J.A.N., Dolj, Rezidenţa Regală a Ţinutului Olt fund, Administrativ Departament, File No. 296/1940, f. 11-12.
[35] „Vieaţa Bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei", Craiova, Tipografia Sf. Mitropolii a Olteniei, Râmniculuı şi Severinului, 1941, p. 67-68.
[36] *Ibidem,* p. 68.
[37] *Ibidem.*

Between 1940 and 1941, approximately 5.000 poor children benefit the free meal in the parish canteens in Vâlcea County[38].

The school canteens opened at the begging of 1940 from the initiative of the first *mitropolit* of Oltenia, Râmnic and Severin fitted, from historical context point of view, in the "program" of social assistance of royal residency of Olt County and, by extension, in the social "policies" specific to authority monarchy of King Carol II.

Nevertheless, being established and operating under direct supervision of the representatives of Romanian Orthodox Church, these canteens, destined to help the poor children, fulfil the mission for which they were created, providing, based on the available means, free food for students that attended, mainly, the primary schools.

Also, the main objective of the school canteens has been extended and, depending on the situation, thru them support was given to the refugees from the Romanian provinces lost by Romanian Kingdom in 1940.

Also as an extension of the initial objective, can be recorded also the actions initiated within the school canteen for raising the necessary funds for purchasing clothing for poor children with the occasion of Christmas and Holy Easter.

The school canteens of the Mitropoly of Oltenia, Râmnic and Severin could be considered a symbol of solidarity of local communities, these surviving the collapse of the politic regime during which they were created, being, probably, amongst a few projects started during the authority monarchy of King Carol II that continued to developed even after September 6, 1940.

BIBLIOGRAPHY

Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale (S.J.A.N., Dolj), Rezidența Regală a Ținutului Olt fund, Administrative Department, Files No.: 10/1939, 21/1939, 237/1939, 272/1940, 284/1940, 296/1940.

S.J.A.N., Gorj, Pretura Plăşii Târgu Jiu fund, File No. 16/1938.

„Asistenţa Socială. Buletinul Asociaţiei pentru Progresul Asistenţei Sociale", Bucureşti, 1938.

„Buletinul Oficial al Ţinutului Olt", Craiova, 1939.

„Renaşterea. Revistă de cultură creştină și viață bisericească ortodoxă", Craiova, 1940.

Biserica şi problemele sociale. Conferinţe ţinute la Fundaţia Dalles (24 ianuarie – 8 aprilie 1933), f. l., Tip. Cărţilor Bisericeşti, 1933.

Constituţiunea Regele Carol [al]II[-lea]. Promulgată prin Înalt Decret Regal Nr. 1045 din 27 Februarie 1938. Publicată în „Monitorul Oficial" Nr. 48 din 27 Februarie 1938, Edited exclusively by the League for Cultural Unity of all Romanians, f. l., 1938.

„Vieaţa Bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei", Craiova, Tipografia Sf. Mitropolii a Olteniei, Râmnicului şi Severinului, 1941

Bănică, Mirel, *Biserica Ortodoxă Română, stat şi societate în anii '30*, Foreword by Marius Turda, Iaşi, Polirom Publishing House, 2007.

Dindirică, Lucian, *Miron Cristea – patriarh, regent şi prim-ministru*, Foreword by Gheorghe Buzatu, Iaşi, TipoMoldova Publishing House, 2011

Georgescu, Vlad, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, 4th edition and note on that edition by Stelian Neagoe, Bucureşti, Humanitas Publishing House, 1995

Ghionea, Georgeta, *Societatea preoţească „Renaşterea", proiect social în Oltenia interbelică*, in „Anuarul Institutului de Ştiinţe Socio-Umane « C.S. Nicolăescu-Plopşor »", Craiova, XIV/2013, p. 113-126.

Idem, *Instituţii economice clericale. Banca populară „Ajutorul"*, in „Arhivele Olteniei", 28/2014, p. 137-149.

[38] *Ibidem*, p. 69.

Istoria Românilor, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, coordinator: Ioan Scurtu, secretary: Petre Otu, Bucureşti, Enciclopedică Publishing House, 2003.

Mitu, Narcisa Maria, *The Contribution of the Church for the founding of School Canteens in Oltenia*, in „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane « C. S. Nicolăescu-Plopşor »", XVI/2015, p. 237-240

Momoc, Antonio, *Capcanele politice ale sociologiei interbelice: şcoala gustiană între carlism şi legionarism*, Foreword by Zoltán Rostás, Bucureşti, Curtea Veche Publishing House, 2012.

Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, 3 vol., Bucureşti, Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române Publishing House, 1980-1981.

Păunoiu, Diana-Mihaela, *Sărbătoare şi propagandă în timpul regelui Carol al II-lea (1938-1940)*, Bucureşti, Academiei Române Publishing House, 2013.

Pop, Miruna Luana (coord.), *Dicţionar de politici sociale*, Expert Publishing House, 2002.

THE POLITICAL ACTIVITY OF THE GREEK COMMUNITIES FROM THE OLD KINGDOM IN THE ATTENTION OF THE ROMANIAN SECURITY SERVICE FROM THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Emanuil Ineoan

Researcher, PhD, The European Center for Ethnic Studies, Romanian Academy

Abstract:In the first part of the twentieth century, the Directorate of Police and General Security within the Ministry of Interior processed operatively the activity of the "Greek colonies" in Romania. The way in which the ethnic Greeks of the Old Kingdom organized or manifested themselves in the years before the outbreak of the First World War contributes to a broader picture of the political factors in Athens, the influence of the Orthodox clergy, the various associations with influence in the Ottoman Macedonia, the diplomatic issues, the conflict with the Aromanians, the reactions of the local authorities etc.In an extremely tense Balkan context, the information present in the archive files of the D.P.S.G.are important pieces in the analysis of the Romanian-Greek bilateral relationship.

Keywords: propaganda, Greece, Romania, Aromanians, nationalism.

From the first part of the twentieth century, the Directorate of Police and General Security within the Ministry of Interior processed informatively-operatively the activity of the "Greek colonies" in Romania. The way in which the ethnic Greeks of the Old Kingdom organized or manifested themselves in the years before the outbreak of World War I contributes to the configuration of a broader picture in which political factors in Athens, the influence of the Orthodox clergy, the various associations with ramifications in Ottoman Macedonia, the inherent diplomatic intrigues, the conflict with the emigration of Aromanian origin from Romania, the reactions of the local authorities, etc., bring to more than 800 kilometres distance, the particularly complicated issue of the "Balkan powder keg".

Bucharest, diplomatically and culturally involved south of the Danube since the mid-nineteenth century for the protection of Aromanian communities, is in the situation of managing an external diplomatic crisis (Greco-Romanian conflict)[1] also within its internal frameworks, where various factions of philo-Hellenic affiliation and groups of Aromanians recently established in the country or studying here provoke not only journalistic debates, but especially confrontations sometimes even violent in nature. The involvement of the public opinion, which has become particularly active against the context of the struggles to preserve the nationality of the neighbouring Romanian regions, contributes to the further dynamisation of these conflicts. All these elements come to put pressure on the policy makers who are thus forced to take extraordinary measures to alleviate these outbreaks of instability, which are, in fact, reverberations of the Macedonian question[2].

[1] Between 1906-1911, the diplomatic relations between Romania and Greece were broken, as a result of the persecutions to which the Aromanian population was subjected by some Greek para-military formations. Gheorghe Zbuchea, O istorie a românilor din Peninsula Balcanică, Editura Biblioteca Bucureştilor, Bucureşti, 1999,Max Demeter Peyfuss, *Chestiunea Aromânească*, trad. de Nicolae Şerban Tanaşoca, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1994, Kaliakathsos, Michalis, „Ion Dragoumis and „Machiavelli": Armed Struggled, Propaganda and Hellenization in Macedonia and Thrace (1903-1908)", in *Journal of Modern Greek Studies*, vol. 31, tom 1, mai 2013.

[2] By the Macedonian issue we mean a complex of factors and events that took place in the Ottoman territories in the Balkans where the various ethnic groups in the area (Greeks, Bulgarians, Serbs, Albanians, etc.) competed to achieve their own nationalist project: Kahl, Thede, *Istoria aromânilor*, Tritonic, Bucureşti, 2006, Constantin N. Velichi, „Les relations roumano-grecques pendant la période 1879-1911", în *Revue des Études sud-est européennes*, Tom VII, 1969,

The presence in Romania of a strong Greek minority characterized by a very well-articulated community-identity spirit, doubled by the leading economic position that the Greek elements[3] occupied in trade in the Old Kingdom, determines a series of close ties with Greece, but also with the Greek diaspora of the Ottoman Empire. These ties will materialize in a constant, particularly consistent material support from this community for the Megali Ideea project[4].

The multitude of informative notes that were collected and processed by the Romanian Security Directorate regarding the Greek community in the country and its links to the Greek Legation or with various undercovers involved in the Macedonian issue prove a growing interest from the Romanian authorities, especially after 1900. The vast material obtained through the specific means of the State Security Service (wiretapping, infiltrated informants, interception of correspondence, searches, rigorous customs control, etc.) paints an inside portrait of the Greek objectives and actions with an impact on the order of Balkan realities, but especially on the positioning of Aromanians from The Ottoman Empire in relationship with Bucharest or Athens.

If much of the Balkan Peninsula was seen in the early 19th century as part of the great Greek state project, by the end of the century they remained only as a base of support for Greek iridenta which had greatly reduced its area of territorial claims to Macedonia. and Epirus, where it relied on maintaining a broad philo-Hellenic sentiment among the Aromanians in the region. The Greek choice of these so-called "Grecoman" and their influence in various Greek associations in Romanian cities are relevant to the importance and role that these "Grecomans" played in the Greek national movement. On the other hand, the documents gathered by the intelligence directorate also reveal an undisguised fear among the leaders of Greek committees and associations towards the cultural action in the Balkans maintained by the Romanian state, described in terms of an external aggression. The reaction to this action that Bucharest undertakes in the area consists in producing a speech with references to the grandeur of the ancient or Byzantine past that comes to legitimize the Greek exclusivity. We are witnessing a whole series of factors that practically build a scaffolding whose stake is the removal of the Aromanians close to the cultural action supported by Romania from public life and their assimilation.

In a letter sent from Athens to Romania on September 9th, 1903 and intercepted by the Security Service, the organization of the branch of a Greek irredentist society in Bucharest is welcomed, stating: "There are many enemies in the country. They besiege our national citadels wherever such citadels exist and by various illegal means seek to conquer them and drive us away from there. Our people have never been in such danger until today, because everything that was lost in the past was lost in the hope of regaining, while everything that is lost today is lost forever, without any hope of regaining it. [...] No matter how small their homeland is today, the Greeks must feel the grandiose immortal enlargement of Greece, and not even the name of the largest states in the world can compensate for the loss of the noblest name given to it by its mother Greece. National discouragement is our greatest enemy today, it paralyzes our national powers, it numbs us, it throws us defencelessly at the feet of our enemies. [...] We must fight, we must defend by all means our national rights, which today have become the prey of the "Mișii" [this was the name of the populations on the banks of the Danube in the time of Herodotus]...."[5]

---

nr. 3, Ipek Yosmaoglu, *Blood Ties – Religion, Violence and the Politics of Nationhood in Ottoman Macedonia, 1878-1908*, Editura Cornell University Press, Ithaca &London, 2014,Kaliopoulos, John, Thanos M. Veremis, *Modern Greece a history since 1821*, Editura Wiley-Blackwell, West Sussext, 2010,Brailsford, H.N., *Macedonia its races and their future*, Methuen, London, 1906,Dakin, Douglas, *The Greek Strugle in Macedonia 1897-1913*, Institute for Balkan Studies, Salonic, 1966.

[3] According to the 1899 census, in the Old Kingdom there were about 20,000 Greek citizens residing in Romania and at least as many Ottomans, mostly Greeks or Aromanians. Gheorghe Platon (coord.), *Istoria românilor*, VII, tom II, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 64.

[4] More about the Greek national project in Ion Dragumis, „Stratos Kai Alla" în Peter Sugar, *Naționalismul est-european în secolul al XX-lea*, Curtea Veche, București, 2000, passim.

[5] Central National Historical Archives [hereinafter A.N.I.C.], Police and Security Directorate, File No. 41\1906, f. 34.

Another society with the same type of "cultural" stakes, *Cancicu*, which operated in Bucharest, sent an appeal to the epirotes from all over the Konitza region.[6] From the very beginning, the thesis was developed that accredited the idea, which was widespread at the time, according to which "the epirotes are the purest of the Greeks", the Greek language being "the language of the gods and scholars, with which everyone and all nations opened their eyes, our tongue in which Christ preached salvation to the world."[7] This language that the apostles said "is our great power" is today attacked by hostile forces that "set out to uproot it and destroy schools and churches, through robberies and criminals ravaging our communes .... "[8]. Those responsible for these actions are considered to be the rulers, who allowed the "barbarians", who, with the money given by their governments, could build schools for themselves, so that "several sons of epirotes lost the divine language of their parents and of their religion and the bastards began to bark and meow in the barbaric Romanian. [...] Romanian propaganda went mad to make us Romanians. "[9]

For the members of this Greek society, the involvement of the Romanian state south of the Danube in general and in the county of Konitza in particular, had the following stakes: "Since then [n.n. since 1888] every year Romanian apostles come to us and put pressure on us to allow the building of a Romanian school under the protectorate of the Romanian society and government, because otherwise our children will be left without books and blind." In order to prepare the counter-offense against these interferences of the Romanian state in the area, the Greeks formed a coalition and established in 1898 a cultural society through which they managed to raise money so that they could pay a teacher who could keep unaltered the Greek education. of the children[10]. The increasingly intense activity of this kind carried out by various Greek associations, but also by private individuals in order to raise sums of money to fuel the Balkan conflict has made the Romanian authorities to follow the phenomenon extremely closely.

The president of *Elenismos*, Neocles Kasasis, toured several European capitals starting with 1903 in order to campaign for the justice of Greece's claims in Macedonia and Epirus. In 1904, he arrived in Romania where he held several conferences with an obvious irredentist substratum. His propaganda action also aimed to persuade the Greek diaspora to contribute money to the "great nationalist work". Following Kasasis's propaganda, a series of branches of the *Ellenismos* Society are established in Romania. Through these organizations, according to the data of the Romanian security service, important sums of money were collected that would be used for the maintenance of so-called Macedonian bodies, destined to "defend" the Greek element against the Bulgarian authorities. Among these bodies would be the one responsible for the attack on the Aromanians from Negovani commune, on which occasion the notable Tomaide and the priests Eftimie and Cristo, were assassinated, eliminated only for the reason of embracing the Romanian cause in Macedonia.[11] All Macedonian committees wherever they operated were part of this *Ellenismos* society, Romanian informants thought, and served to lead the Andartes – (gr. αντάρτες) gangs. Kasasis, their leader, did not shy away from directly accusing in a speech in Athens the Balkan policy of the Romanian state, a gesture registered with obvious concern by the officials of the Security Service: "More venal, indeed, is in this context, the policy of the Romanian government, namely of the Romanian Sovereign, because the Romanian public, as far as I know, is not anti-Greek, but this policy is secretly supported by foreign views. Some megalo-ideatis Romanians tried to create Romanian populations in Macedonia. I have dealt with this subject thousands of times and I do not want to return to it, but what forces me to observe is [that] the Romanian policy, very venal, slandering and denouncing us in Europe, is detrimental to the Greek interests in Macedonia and works not only to our damage, but also for its benefit, hoping for some territorial concessions in

[6] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 41\1906, f.1.
[7] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 41\1906, f.1.
[8] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 41\1906, f.1-2.
[9] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 41\1906, f.1-2.
[10] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 41\1906, f.1-2.
[11] Apparently they refused to submit to the hierarch of the place who asked them to oppose the Romanian influences in the area.

Bulgaria as a reward for their policy in case the Principality extended to Macedonia. But, in reality, the Romanian Government indirectly supporting the Bulgarian action in Macedonia, will have no use, will only prove its venality, because it has nothing to take from Bulgaria, and the Koutsovlachs [12] from Macedonia will always remain Greeks, with whom they will become closer, while with the Romanians, nothing, neither history, nor community of morals. Hellenism must be presented to such enemies and must fight ..."[13]The above lines summarize all the arguments of the Greek nationalist discourse regarding the Romanian cause in the Balkans and especially the way in which the Greek leaders relate to the Aromanian element, considered, without right to appeal, as part of the large Greek family, being refused any kind of closeness to Romania.

Many of the files consulted within the fund of the Police and Security Directorate are concerned with the journalistic activity of Greeks in Romania, some of them acting as correspondents for newspapers in Athens and thus being responsible for transmitting mobilizing images for the Greek public, with enough anti-Romanian strokes.

In the *Neon Asti* newspaper of June 21st, 1905 a correspondence is publised from Bucharest, signed by a certain Gheorghios (according to the Security Service behind the correspondence was the Greek editorial office of the *Patris* newspaper in the Romanian capital) referring to the Message of the Throne addressed in the Romanian parliament by King Charles and concentrated on the "protection of the Romanian element in Macedonia". The statement is seen by the Greek newspaper as a falsification of history by trying to find a Romanian element in Macedonia, the article recommending all Greeks in Europe to deny by all means the "crowned forger"[14].

The particularly intense activity of these Greek companies, especially in Bucharest, Galați, Brăila, determines the drawing up of lists of names of those who proved to be dangerous for state security: Nicolaides Cleanthe, Protopopas Haralambie, Aivaliotis Constantin, Arghiropol Panagti, Papaianopoulos Nicolae, Rovaciu Nicolae, Rosolimos Spiru, Economu Iani, Metaxa Paghi, Subasacos Anastase, Vasalopulos Petre, Constantatos Haralambie, Panas Temistocles, Macris Spiro, Xantopoulos Ioan, Geanzizis Constantin, Tasapoulos Ioan, Zangarides Gheorghe, Stavropoulos Chiriades, Nicoli Lascaris, Callerghis Nicolae, Pipiliangopol Mihalache.[15]. Other members belonging to a newly established irredentist society, *Stariceani*, who proved to be particularly dangerous through the message and the projects undertaken were expelled in 1906. Among them we mention the brothers Dimitrie and Leonidas Nicolaides at whose home in Bucharest were confiscated a series of correspondence documents proving the extent of their actions[16]. The president of this company, *Stariceani*, is even a certain D. Papadopol who had acquired Romanian citizenship based on documents that presented him as a Macedonian Romanian[17].

Taking into account the multiple information considered to be of great gravity, the prefect of Bucharest proposes to the Minister of Interior on August 31st, 1906 the expulsion of the Greeks who were part of the societies: *Apollo, Patria, Conitza*. The prefect states in the act of motivation of this extreme measure the fact that these organizations had recently collected large sums of money that ensured the payment of the detachments of Greek Andartes engaged in actions of fighting against the Aromanians in the Ottoman Empire[18].

The General Security reports are intensely concerned with the situation of some Greek-Roman potentates (Greeks or Aromanians) who materially supported the Greek movements in the Balkans (the case of Gheorghe Zolia, who, after gaining a substantial fortune in Romania, returned to his hometown where he became the leader of the Greek party). Another case followed by the intelligence service was that of a number of very wealthy people of Balkan origin. The special

[12] Name under which the Aromanians were known at the time.
[13] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 76\ 1908, f.25-26.
[14] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 76\ 1908, f.26.
[15] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 76\ 1908, f.27.
[16] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 76\ 1908, f.28.
[17] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 76\ 1908, f.28.
[18] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 41\1906, f. 12.

security brigade from Constanța had drawn up an informative report that had as object of a potential target the millionaire Zisu (Zissa) Doga. He was "a Macedonian Romanian, domiciled in Bucharest courted by the agents of the Greek embassy in order to persuade him to leave his property to the Greek state. The purpose of the Greeks is to do with this rich man as they did a few years ago with Stelidis called Benga who, through the agent Paraschidis at the Greek embassy [n.n. the legation] from the capital transported him to Athens where they assassinated him, after robbing him of a fortune valued at approximately 800,000 lei, without his relatives being able to receive anything. Zisu Doga is about 60 years old, suffering […]. His fortune consists of estates he owns in the counties of Ilfov, Ialomița. It is known that the epilogue of the Stelidis business was the assassination of agent Paraschidi by the Macedonians in Bucharest on Elisabeta Boulevard"[19].

The evidence instrumented by the state bodies also took into account a series of denunciations on some Aromanians who were corrupted with various sums of money in order to give statements in which they confirmed the Romanian origin of some Greeks so that they could more easily receive citizenship.[20] Subsequently, many of these newly naturalised are accused of espionage and fundraising or aggressive propaganda in support of the Greek paramilitary committees in the Balkans (following searches of their homes, a number of copies of works belonging to Neocles Kasasis: *The Black Book of Macedonia* with content assessed as nationalist extremist are confiscated).[21]

The particularly worrying situation in the Balkans has had a strong impact on public opinion in Romania. The appearance in the Old Kingdom of some articles taken from the Greek press in several widely circulated newspapers further accentuated the asperities between the two states. Such a feature article published in the pro-governmental newspaper *Scrip* from Athens, in which undisguised threats were made against the Romanian state was taken up in the *Tribuna Macedoniei* (Tribune of Macedonia) on August 5th, 1907, entitled *The Greco-Romanian Conflict and the Romanian-Greek Settlement*[22]: "Let the Greeks who lead the Romanian country know that the Greeks for an ideal of their own are able to declare war on the whole of Europe and break relations with all states, to die to the last one and still will not worship a Romania or Romanianised Greek renegades who would like to scare us today […] Our desired ideal has been fulfilled, we wanted a Greek-Romanian conflict to show that we are not afraid of polenta-eaters and we had it, now a Romanian-Greek reconciliation has to be imposed in which the polenta-eaters admit defeat, those who do not take care of their own country, but seek to denationalize our brothers who, although they are Koutsovlachs, have nothing in common with the gypsies across the Danube."[23]

This extremist position, characterized by an unprecedented virulence of language, represented the propaganda support both in the Hellenic Kingdom and in Europe, necessary for the paramilitary campaigns in Macedonia and Epirus that aimed at the annihilation by terror of manifestly non-Greek currents.

Another facet of the conflict between Greece and Romania manifested itself in the economic field. Immediately after the rupture of diplomatic relations, the trade agreement between the two states was also denounced. As the trade balance was favourable for Athens, it determined the Greek government to insist on the representatives of Russia since 1908 to intervene with the Romanian officials for the resumption of economic ties. The punitive measures imposed by the authorities, which banned even the travel of Greek citizens by Romanian maritime service ships much cheaper than those of competing companies, encouraged various attempts to fraudulently introduce goods of Greek origin under Turkish or Bulgarian label.

Another facet of the conflict between Greece and Romania manifested itself in the economic field. Immediately after the rupture of diplomatic relations, the trade agreement between the two states was also denounced. As the trade balance was favourable for Athens, it determined the Greek

[19] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 167.
[20] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 76\ 1908, f.4.
[21] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 76\ 1908, f.4.
[22] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 71\ 1908, f. 6.
[23] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 71\ 1908, f. 8.

government to insist to the representatives of Russia starting with 1908 to intervene with the Romanian officials for the resumption of economic ties. The punitive measures imposed by the authorities, which banned even the travel of Greek citizens with Romanian maritime service ships, much cheaper than those of competing companies, encouraged various attempts to fraudulently introduce goods of Greek origin under Turkish or Bulgarian label[24].

In the context of the possibility of resuming diplomatic relations between Greece and Romania, among the alleged plenipotentiary ministers who could have been sent to office was the name of Mihail Mitilineu. His connection with Dr. Leonte, the president of the Macedonian-Romanian Culture Society (he was his son-in-law) considered by some circles in Athens as one of the greatest "enemies of the Greeks" makes his potential appointment to be received with animosity in Athens[25].

In May 1912, the first information appeared in the circles of the Greek community in the capital about the move of the plenipotentiary envoy from Bucharest, Caruso[26], a change that was made official on August 11th, 1912. According to the Security Service, the reason for his dismissal was a complaint against him filed by the Greek community in Bucharest. Finding out about this, in order to take revenge, Caruso goes to the Capital Police Headquarters and submits a list with the names of some Greeks from Romania, requesting their expulsion on the grounds that they are acting "against the state". Those in question replied with a letter sent to the Athens officials requesting urgent diplomatic intervention in their favour.[27] The new plenipotentiary minister sent by Athens to Bucharest is Papadiamantopoulos, a former Greek consul general in Thessaloniki, in which capacity, according to Security reports, he organized the activity of Greek paramilitary troops, the famous Andartes gangs.[28]

Also in the second half of 1912, a special fundraising activity was registered among the members of the Greek communities, especially from the port cities (Brăila, Galați, Sulina) where subscription lists circulated for the formation of a Greek air fleet. The money raised, 40,000 lei were sent by check to a bank in Paris, and then the amount was entrusted to the Greek consulate in Brăila.[29] In October 1912, the bookseller Costamiris from Brăila together with other friends sent to Athens no less than one million lei destined for the endowment of the Greek army, a gesture that at that time aroused suspicions of the Romanian security.[30]

The few cases described above prove the special economic importance of the Greek or hellenophile community in Romania for the financial support of the various actions with military substratum of the Greek Kingdom. Despite all the control actions of the authorities that led to a series of expulsions, the Greek community in Romania managed to maintain its strong position in Romanian society. We cannot speak of an oppressive regime against it, as evidenced by the establishment of a new Greek school in Bucharest in 1906, at a time when Romanian-Greek diplomatic relations were ceased.[31] At the same time, one of the favourite options of Greek emigration from Turkey continued to remain Romania in 1913.[32]

The outbreak of the Balkan Wars and implicitly the military occupation by Greece of the regions inhabited also by Aromanian provoked an extensive press campaign and manifestations of public opinion in Romania with direct references to the consequences of these changes and their impact on the Aromanian community life. The Greek community in Bucharest was concerned about the Romanian government's decision to send ambulances to Turkey, but not to Greece. The community leaders believed that Romania and Greece should ally against the common enemy of

[24] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 117\ 1910, f. 9.
[25] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 166\ 1908, f. 27.
[26] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I, f. 35.
[27] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I, f. 46
[28] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 77.
[29] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 48.
[30] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 68.
[31] Georgeta Filitti, *1880-2010. Mereu împreună. România - Grecia, 130 de ani de relații diplomatice*, Brașov, Editura Suvenir, 2010, p. 14.
[32] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 104\ 1908, f. 159.

Slavism, whose future danger was undeniable, despite the current Greek-Slavic alliance of today.[33] However, the projected Greek-Romanian alliance of the Greek lobby in Romania could not find a serious correspondent among the Romanian public opinion. The gloomy news in the Balkans precipitated and even radicalized the anti-Greek sentiments of a broad current of opinion in the cities of the Old Kingdom. On November 11th, 1912, the Macedo-Romanian Culture Society and the League for the Cultural Unity of All Romanians convened a "Great National Assembly", in the manifesto appeal showing, among other things, that "these so-called Christian invaders began their work of destruction: Romanian churches and schools are abolished; and the Romanian notables by the pile are imprisoned, like criminals, and killed .... "[34].

An article in *Adevărul* of November 13th, 1912, entitled "For the Aromanians" attention is drawn to the fact that the Andartes gangs that had persecuted the Aromanians before the Balkan wars turned into the new "state authorities" overnight. In the current conditions, passivity would be a crime: "Can we leave them in these difficult times? Can we leave them to be the victim of those intoxicated with victory who want to rape them nationally?[35]" The speeches of some political and cultural personalities within these manifestations of attachment to the Aromanians from the Balkans mark a new turning point in the problematic Balkan action of Romania. The renowned historian and linguist, George Murnu, warned the political decision-makers in Bucharest of the "threatening of a catastrophe for hundreds of thousands of Aromanians" in his speech at the large demonstration on November 11th, 1912 in Bucharest. Murnu pointed out that "Macedo-Romanians are over 1,200,000 in the Balkans. Don't we have the right to intervene in the Balkans? There can only be two million Slavs and Greeks in European Turkey, and they want to occupy the territory of another 4 million of other nations. That's how far their blindness goes, because they didn't want to spare Albania's independence either. The Greeks have no more right than us .... "[36]

The emotion caused by the arrival from Macedonia of several letters sent to their relatives from Romania in which the persecutions to which the Aromanian notables were subjected are described make a special impression in the heart of the Romanian public opinion. The letters published later are then sent to politicians in government and parliament. The dissemination of these letters during various events made a great impression, radicalizing public opinion[37]. The tense situation in the capital caused a large number of Greeks not to attend the Sunday service on November 18th, 1912 at the Greek church in the capital. There was information about a possible demonstration of Macedonian-Romanians that could degenerate into violence, which led to the deployment of a large number of police officers who permanently guarded the Greek church to ensure order[38]. However, some Greeks in Romania were unafraid of the "anger of the Macedonian-Romanians" because they received assurances from the Romanian government that they would be protected from possible excesses[39]. For other members of the Greek community, the memory of the 1905-1906 expulsion campaign made them look anxiously at the new events. In the first years of the diplomatic conflict, the spectrum of coercive expulsion measures led many Greeks to obtain with large sums of money diplomas attesting to their Macedonian-Romanian origin and to use them publicly. After the resumption of relations between the two states, these diplomas were forgotten, and their holders continued to manifest themselves as Greeks. However, the tension and the fear of expulsion make many traders, especially starting with 1912, in order to be protected from the hostility of the Macedonian-Romanians, to display these diplomas in their shops in an attempt not to endanger their various advantages.[40]

[33] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 75.
[34] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 77\ 1912, f. 75.
[35] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 77\ 1912, f. 85.
[36] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 77\ 1912, f. 80.
[37] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 77\ 1912, f. 90.
[38] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 81.
[39] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 82.
[40] Those "nationality diplomas" issued by the Macedonian-Romanian Culture Society facilitated their commercial activities, exempting them from a number of taxes and fees. Also, the public perception on the attendance of some

The Greek Legation in Bucharest considers the events organized by the Cultural League and the Macedonian-Romanian Culture Society in which those particular letters referring to the crimes committed by the Greeks were made public as the work of a political manipulation and diversion created by Bulgaria, which "managed to buy off some Aromanians".[41] The Greek minister in Bucharest presented in the first days of December 1912 to some notables of the Greek community in Bucharest the fact that he ordered an investigation following which it was proved that all the rumours regarding the tortures to which the Aromanians are subjected are false. The results of the investigation were also sent to the Romanian government.[42] The exoneration campaign continued with the arrival in Bucharest on December 14th of the same year of the Greek archimandrite from the Greek church in Constanța, Hristoforos Ktenos. He virulently criticized the Romanian people because he believed the "inventions" of the Aromanians regarding torture, which he himself denied. In Constanța, the rallies of the Aromanians caused great damage to the Greek traders who continued to remain afraid[43]. On the other hand, the course of events in the Balkans determined the Greek community in Romania to be "delighted by the eventuality of a Romanian-Bulgarian war", a situation beneficial to Greece.[44]

The solidarity of the Greek and Philo-Hellenic elements (the so-called "Grecomans") is once again verified in the days before the Christmas holiday of 1912. Then financial aid was raised for the Greek state to a "worrying degree" from the perspective of the Security Service, an amount of about 250,000 lei, only from the cities of Galați and Brăila. The money was collected under the umbrella of the Red Cross at the initiative of the Greek legation in Bucharest and the consulates in the province. This "patriotic movement" of the Greeks led to the coagulation of a similar fundraising initiative among Macedonian-Romanians, this time for the benefit of the Romanian royal fleet[45]. The appearance in the press of the Old Kingdom in the first days of January 1913 of some articles considered insulting by the Greek side determines a series of attacks especially against the dailies *Dimineața* and *Adevărul* where a series of unsigned editorials appeared, but attributed to Vasile Diamandi, principal of the school from Ianina.[46]

The old scandals of trafficking in nationality certificates appear again with the complaints made by the merchants from Calea Plevnei, dissatisfied with the attitude of their Greek competitors who "received from the Administration a debit certificate that they hold to this day fraudulently, only on the basis of receipts, that they are members of the Macedonian-Romanian society and of some certificates that they are of Macedonian-Romanian nation, which certificates are not known if they are false or good ..., the traders in question are the most fervent Greek nationalists[47]....". An

---

premises or commercial enterprises with owners declared "Macedonian-Romanians" increased their share of sympathy and obviously turnover in the context of the tension of the Macedonian issue.
Those "nationality diplomas" issued by the Macedonian-Romanian Culture Society facilitated their commercial activities, exempting them from a number of taxes and fees. Also, the public perception on the attendance of some premises or commercial enterprises with owners declared "Macedonian-Romanians" increased their share of sympathy and obviously turnover in the context of the tension of the Macedonian issue. A.N.I.C. Police and Security Directorate, File No. 77\ 1912, f. 82.

[41] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 83.
[42] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 94.
[43] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 95.
[44] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 99.
[45] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f.100.
[46] The old scandals of trafficking in nationality certificates appear again with the complaints made by the merchants from Calea Plevnei, dissatisfied with the attitude of their Greek competitors who claimed that they are members of the Macedonian-Romanian society and of some certificates that they are of Macedonian-Romanian nation, which certificates are not known if they are false or good ..., the traders in question are the most Greek nationalists .... ". An official address to the Macedonian-Romanian Culture Society was drawn up in January 1913, requesting explanations about the legality of issuing such documents A.N.I..C. Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 104.
[47]*The Macedo-Romanian Culture Society* had the authorization from the state to issue nationality certificates for those Balkans who were of Romanian origin - "Macedonian-Romanians", once obtained, the document was practically the basic piece that was to be in the file submitted to the legislative chambers for obtaining Romanian citizenship. The legality of issuing such certificates on the basis of written statements by members of the *Macedonian-Romanian Culture Society* was sometimes accused in the era of forgery and use of forgery.

official address to the Macedonian-Romanian Culture Society was drawn up in January 1913, requesting explanations about the legality of issuing such documents.[48]

The succession of topics that potentiate the tension between the Greek-Romanian relations is also caused by the earthquake of February 1913 in the region of Constantinople. The money collected for the victims of the earthquake seemed to have arrived through a bank check at Paris addressed to the Greek Ministry of Foreign Affairs, which is asked to use this amount "to the benefit of the Fatherland". The protests do not stop appearing, the humanitarian cause causing many Aromanians and Albanians with relatives in the Turkish capital to contribute large sums of money to this collection, betting that the money will reach the victims of the natural calamity.[49] According to the information in possession of the Romanian police officers, Leonida Kostomiria, director of the Greek newspaper *Etnos*, had an important role in directing these financial collections. Surprisingly, the funds raised were eventually used to cover the Greek kingdom's war expenses.[50] Against the background of these animosities, the older project of a newspaper written in Romanian is resumed and put into practice, which would promote the Greek-Romanian ties and which was to "express the feelings of the Greek population towards the local element", the periodical was meant to be published starting with February 18th, 1931. The author of this editorial project entitled *Realitatea* is the editor-in-chief of the newspaper *Iris*, Aristotle Sardelis.[51] Actions aimed at improving bilateral relations between the two countries were overshadowed throughout 1913 by alarming news of the terrorization and ill-treatment of Aromanian notables in the territories occupied by the Greek army. These serious accusations were answered by various prominent members of the Greek community in Romania through a vehement denial. The idea was credited that this news was the work of the Bulgarian government that aimed to produce a new rupture of Greek-Romanian relations.[52]

The activity of the Security Service at the beginning of the 20th century highlighted a series of extremely complicated aspects regarding the relations and the influence exerted by the Greek state on the Greek community in Romania. The glorious Byzantine and ancient past were strong motivating factors among an educated community, with a particularly high degree of culture in which the recourse to history and the primacy of the sacred language, to the Hellenistic legacy, consolidated a total attachment to Greek Megali Ideea. The information campaign of the Security Service in Bucharest focused on the Greek or pro-Hellenic communities in the Romanian Kingdom is relevant for the stake that these cohesion groups could offer both internally and externally.

Fundraising, either through collections or through the more or less voluntary persuasion of people with considerable financial status to leave their wealth to the Greek state, has been a track closely followed since the early twentieth century. The sums collected were not negligible, proving once again the importance that the former Danube Principalities had as a financial source for the Greek national project. As it turned out, the financial resource was not the only one sought, also the recruitment of staff was extremely important. These military loyalty operations were addressed both to the Greeks, and to the many Aromanians and Albanians with philo-Hellenic sentiments. It should be noted that most of the Balkan emigration to Romania came mainly from the region of Macedonia and Epirus - an area with a large Aromanian population.[53]

The Greek propaganda action had a considerable role in trying to weaken Romania's support south of the Danube in what concerns the Aromanian population. Press articles from both the Old Kingdom and Greece, as well as from the major European capitals, were often supported by information sent by undercover agents. Attempts by the Security Service to control these means can hardly be counted today. It can be seen, however, that an attempt was made at the time to temper

[48] A.N.I.C. Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 106.
[49] A.N.I.C. Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 109.
[50] A.N.I.C. Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 121.
[51] A.N.I.C. Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 112.
[52] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f.164.
[53] A.N.I.C., Police and Security Directorate, File No. 74\ 1912, vol.I., f. 165.

the various actions considered subversive, the measure of coercion being the expulsion of the elements perceived to be uncontrollable.

However, the arrival of the First World War would blur the possibility of a new major Greek-Romanian conflict, motivated by the crisis of integration of Aromanian communities south of the Danube, the survival of the two states in the context of the world conflagration remaining a priority for both the political classes in Athens and Bucharest / Iasi.

BIBLIOGRAPHY

Unpublished sources:
Central National Historical Archives, Police and Security Directorate :
File No. 41\1906,
File No. 71\ 1908,
File No. 76\ 1908,
File No. 104\ 1908,
File No. 166\ 1908,
File No. 117\ 1910,
File No. 74\ 1912, vol.I.,
File No. 77\ 1912.

Books:
Brailsford, H.N., *Macedonia its races and their future*, Methuen, London, 1906,
Dakin, Douglas, *The Greek Strugle in Macedonia 1897-1913*, Institute for Balkan Studies, Salonic, 1966.
Dragumis Ion, „Stratos Kai Alla" în Peter Sugar, *Naționalismul est-european în secolul al XX-lea*, Curtea Veche, București, 2000.
Filitti Georgeta, *1880-2010. Mereu împreună. România - Grecia, 130 de ani de relații diplomatice*, Brașov, Editura Suvenir, 2010.
Ipek Yosmaoglu, *Blood Ties – Religion, Violence and the Politics of Nationhood in Ottoman Macedonia, 1878-1908*, Editura Cornell University Press, Ithaca &London, 2014.
Kahl, Thede, *Istoria aromânilor*, Tritonic, București, 2006.
Kaliakathsos, Michalis, „Ion Dragoumis and „Machiavelli": Armed Struggled, Propaganda and Hellenization in Macedonia and Thrace (1903-1908)", in *Journal of Modern Greek Studies*, vol. 31, tom 1, mai 2013.
Kaliopoulos, John, Thanos M. Veremis, *Modern Greece a history since 1821*, Wiley-Blackwell, West Sussext, 2010.
Peyfuss Max Demeter, *Chestiunea Aromânească*, trad. de Nicolae Șerban Tanașoca, Editura Enciclopedică, București, 1994.
Platon Gheorghe (coord.), *Istoria românilor*, VII, tom II, București, Editura Enciclopedică, 2003.
Velichi Constantin N., „Les relations roumano-grecques pendant la période 1879-1911", în Revue des Études sud-est européennes, Tom VII, 1969, nr. 3.
Zbuchea Gheorghe, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică*, Editura Biblioteca Bucureştilor, Bucureşti, 1999.

THE CĂLUIU MONASTERY-GENERAL PRESENTATION AND ITS LIFE DURING THE COMMUNIST REGIME

Ionuț Enache
Prof.,

Abstract: This Monastery is located in Olt County, founded by the Buzești Brothers during the reign of Neagoe Basarab. From the very beginning, this Monastery was confronted with the politics of the time, the works being abandoned for several decades, these being resumed and completed on June 8, 1588. The painting works were executed by Mina the painter, information contained in the inscription. Preda Buzescu and his brother, Radu Buzescu, are buried in the Holy Monastery of Căluiu. During the Communist Regime, the church life in general suffered. Among the Monasteries that suffered was the Căluiu Monastery, a monastery in which the living had to migrate due to political unsustainability and also the restrictions imposed at that time, in terms of public life.

Keywords: The Buzești brothers, authoritarianism, centuries, bad weather, persist.

Sfânta Mănăstire Căluiu, din punct de vedere geografic, este amplasată la nord de Orașul Balș, la o distanță de aproximativ 13 km, în Comuna Călui. Inițial, această Mănăstire a fost liberă, având ca viețuitori călugări, însă cu trecerea timpului, aceasta a fost închinată Patriarhiei Ierusalimului.

Fondatorii Mănăstirii Căluiu sunt trei frați din satul Cepturoaia sau Iancu-Jianu: Vlad-banul, Dumitru-pârcălabul și Balica-spătarul; lucrările începându-se în anul 1516, în timpul lui Neagoe Basarab.

Catalogul Documentelor Țării Românești, reprezintă unul dintre cele mai vechi documente care constată începerea zidirii Mănăstirii Căluiu de către Jupan dumitru pârcălabul și jupan Balica spătarul, în timpul lui Basarab Voievod (Neagoe), fiul lui Basarab Voievod, în anul 7024(1516).[1] Despre calitatea de ctitori a celor trei frați, stă ca mărturie pisania cioplită în piatră, pisanie amplasată deasupra ușii la intrarea în biserica mănăstirii în anul 1588, precum și de pisania zugrăvită în Naos în anul 1834, după ce s-au efectuat numeroase lucrări de reparații.

Între anii 1516-1521, în timpil lui Neagoe Basarab, se efectuează lucrării de zidire a Mănăstirii Căluiu. La data de 5 martie (1529-1530), Dumitru pârcălabul a pierit de sabie în timpul lui Moise Voievod, fiind îngropat în Biserica din satul Cepturoaia sau Iancu-Jianu.

Începând cu anul 1521 și până în anul 1588, istoria Mănăstirii Căluiu a rămas învăluită în negura vremii. Între anii 1588-1594, fiii Jupanului Radu, nepoții lui Vlad banul, își atribuie sarcina de a duce la finalizare lucrările de finalizare a Sfintei Mănăstiri. Radu Buză, fiul lui Vlad banul, în anul 1577, apare în Divanul cel mic de la Craiova, al marelui ban Dragomir. Datorită pisaniei amplasate deasupra ușii la intare, se cunosc informații foarte importante despre contribuția ctitorilor finalizatori(Radu- mare armaș, Preda- spătar și Stroe- postelnic)[2].

[1] Ion-Radu Mircea, ,,Catalogul Documentelor Țării Românești”, I, 1369-1600, București, p. 41.
[2] Pr. Dumitru Bălașa, „Dragomir marele ban al Craiovei (1568-1583)” , în Mitropolia Olteniei, anul XII (1960), nr. 1-2, p. 37.

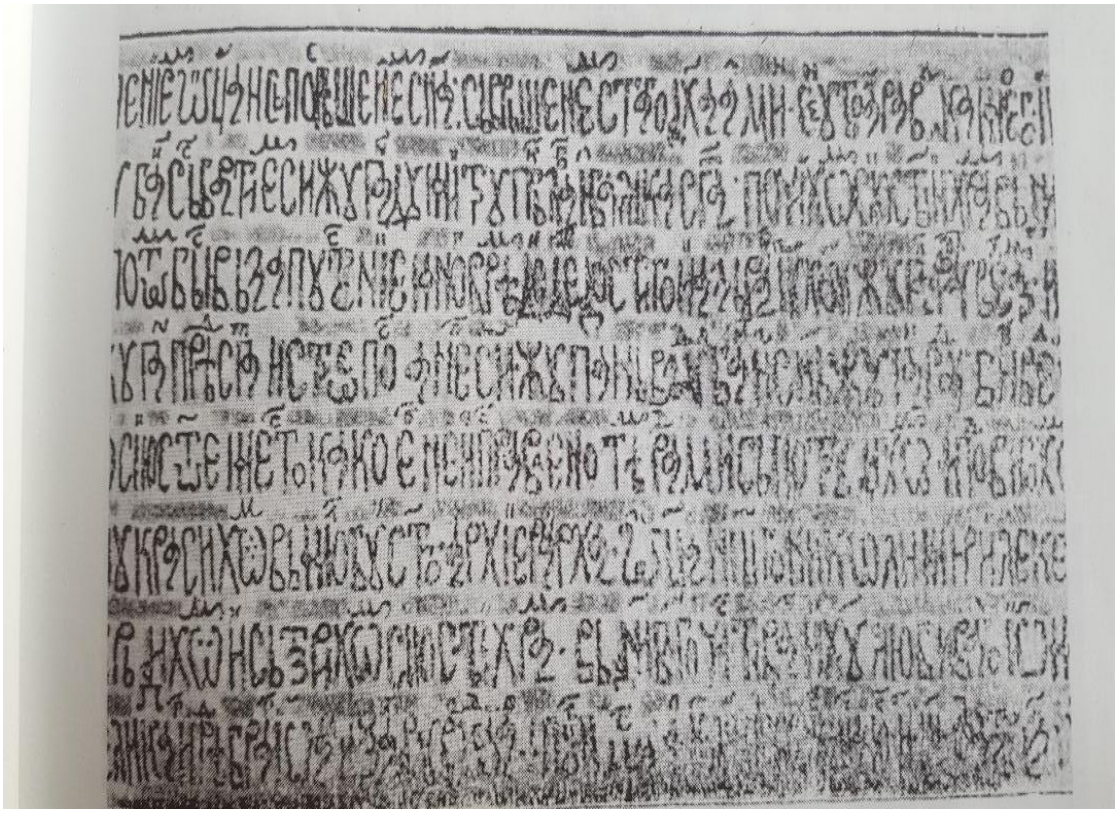

Traducerea pisaniei din limba slavonă: ,, *Din voia Tatălui şi cu săvârşirea Sfântului Duh, Amin! Iată-eu, în Dumnezeu, robul stăpânilui meu Iisus Hristos, jupan Vlad banul cu fraţii săi, jupan Dumitru pârcălab şi Balica spătar, am început această sfântă biserică, în zilele lui Basarab vodă. Şi după aceea au fost în părăsire multă vreme, până ce ajung şi eu robul lui Iisus Hristos, jupan mare armaş şi cu fraţii mei, jupân Preda spătar şi Stroe postelnic, nepoţii jupanului Vlad banul şi fiii jupanului Radu fost mare armaş. Noi am văzut acest sfânt loc cum că este neisprăvit. Pentru aceasta ne-am trudit şi am stăruit în această sfântă biserică şi am înfrumuseţat-o spre rugăciunea sfântului arhiereu, părintele nostru Nicolae de la Mira Lichiei. Şi noi am întărit şi am făcut această biserică, în zilele binecredinciosului şi iubitorului de Hristos, Io Mihnea (în) luna iunie, 8 zile, în anul (7096), 1588.*

Radu I Buzescu, mare armaş, a fost căsătorit cu jupâniţa Maria, jupâniţă născută din Giurea Logofătul şi Valaia, descendente din Mogoş Banul. Prin această alianţă se ajunge la înrudirea Buzeştilor cu Mihai Viteazul, lucru pentru care jupan Radu, îl pictează pe Mihai Vireazul în Naosul Sfintei Mănăstiri, în partea de miază-zi.[3]

Din traducerea pisanie de la Mănăstirea Căluiu, se înţelege că imediat după ridicare, fără a fi executate lucrări de tencuire, finisare şi pictură, aceasta a fost părăsita perioadă de 72 de ani din cauza situaţiei politice instabile, din punct de vedre al conducerii Ţării Româneşti.

Din pisania zugrăvită în Naos, în anul 1834, în urma unor ample lucrări de reparaţie şi conservare, se menţionează faptul că până în anul 1594, au fost terminate lucrările de construire a clopotniţei, ansamblului monastic, precum şi al chiliilor. Certitudinea construirii clopotniţei în perioada 1593-1594, în zilele lui Neagoe Basarab, de moşii Buzeştilor, este dată de pictura executată în frescă de Mina Zugravul.

După construire şi finalizarea tuturor lucrărilor de împodobire şi înfrumuseţare, până în anul 1673, Mănăstirea Căluiu a fost o mănăstire liberă, fapt confirmat şi de Arhidiaconul lui Paul din Alep (perioada 1653-1658), care afirmă printre altele că: ,,Dorinţa noastră era ca această Mănăstire să se închine Patriarhiei de la Antiohia, după cum sunt şi alte mănăstiri altor patriarhii, dar nu găsirăm pe nimeni, afară de egumenul ei şi de câţiva călugări, care să se învoiască la aceasta”.[4]

---

[3]Dan Pleşia, *,,Contribuţii la istoricul M-stirii Stăneşti-Vâlcea şi a ctitorilor ei”* , în „Mitropolia Olteniei” , anul XVII(1965), nr. 5-6, pp. 407-417.

[4]*,,Călătoriile Patriarhului Macarie în Ţările Române (între 1653-1658)”,* trad. De Emilia Cioran, Bucureşti, p. 208.

Despre prima dată când Mănăstirea Căluiu a fost închinată vreunei Patriarhii vorbește Pr. Dumitru Bălașa, afirmând că Mănăstirea Căluiu a fost închinată pentru prima dată în anul 1673(7181) iulie 19. În legătură cu această dată, există un hrișov pus pe seama lui Grigore Ghica voievod, prin care închină Mănăstirea Căluiu Cetății Ierusalimului și Patriarhului Chir Dosoftei, care venise în Țara Românească după strângerea de fonduri. Mănăstirea Căluiu a fost închinată Patriarhului Dosoftei de către Radu banul Buzescu cu toate averile și zapisul pe care aceasta le deținea.[5]

Pr. Dumitru Bălașa afirmă că Mănăstirea Căluiu a fost închinată pentru prima, dată în anul 1673, Cetății Ierusalimului și Patriarhului Chir Dosoftei, însă acest lucru este pus la îndoială de faptul că la sfârșitul secolului al-XVI-lea, obiceiul închinării mănăstirilor ia o foarte mare amploare. Închinarea Mănăstirii Căluiu către Patriarhia de Ierusalim, reprezintă un subiect controversat, mai ales că textul pisaniei din Naos, realizată după reparațiile din 1834, menționează că închinarea a fost făcută dupa anul 1588, adica în zilele lui Mihnea Voievod, în anul de la Adam 7102(1 septembrie 1593-31 august 1594). [6]

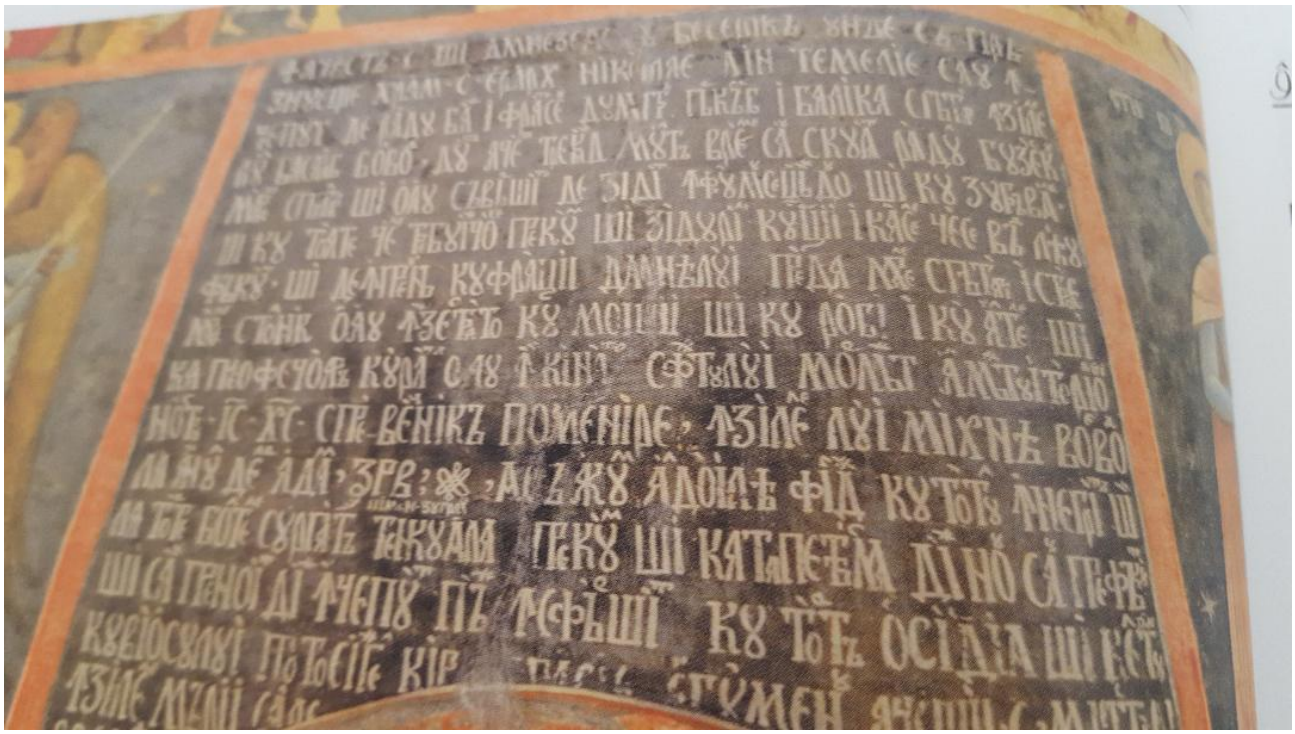

VIEȚUITORI AI MĂNĂSTIRII CĂLUIU DE LA ZIDIRE PÂNĂ ÎN ANUL 1989 (CĂDEREA REGIMULUI COMUNIST).

Despre începutul existenței vieții monahale la Mănăstirea Căluiu, Doamna Aurelia Grosu, afirmă că aceasta începe în jurul anului 1590, la doi ani de la terminarea lucrărilor de înfrumusețare, executate de frații Radu, Preda și Stroe Buzescu. Existența documentului din 23 aprilie 1590, document emis de către Mihnea Turcitul, întărește daniile făcute de jupâneasa Stanca, prima soție a lui Radu Buzescu. Toate hrișoavele domnești, pun accent pe latura materială a mănăstirii, timp în care latura duhovnicdească se pierde în negura timpului, din cauza oștilor dușmane, de cutremure sau alte răutăți ale omului.[7] Datorită tipicului pomelnic desfășurat, cu numele egumenilor și cel al donatorilor din 1825, transcris ulterior, se cunosc foarte multe date legate de viețuitorii Sfintei Mănăstiri Căluiu, pomelnic care a fost amplasat la Proscomidiar, în vederea pomenirii acestora,

[5]Pr. Dumitru Bălașa, *„Mănăstirea Căluiu sau Cepturoaia”,* în „Mitropolia Olteniei”, anul XXIII(1971), nr. 7-8, iulie-august, p. 517.
[6] Gheorghe S. Buzescu, „Reconstituiri istorice privind neamul Buzestilor”, Sibiu, 1939, p. 76.
[7]Aurelia Grosu, „Mănăstirea Căluiu. Album monografi”, Editura Slatinei și Romanaților, Slatina, 2015, p. 49.

peste veacuri și veacuri. În acest pomelnic sunt trecute numele tuturor egumenilor și stareților care au avut activitate și viață monahală, începând cu Ignatie și sfârșindu-se cu popa Anghelu. Mănăstirea Căluiu a fost închinată Patriarhiei Ierusalimului după cum era rânduiala în aceea perioadă, însă trebuie specificat faptul că aceasta nu a fost niciodată scutită de politica vremii. Încă de la începutul existenței Bisericii văzute, aceasta a avut de îndurat. Biserica de-a lungul istoriei a avut conducători de seamă care au protejat-o și care au făcut fel și fel de danii în vederea dăinuirii istorice și vieții duhovnicești a acesteia.

Ca o mărturie a impactului devastator asupra Bisericii din partea politicii vremii, stă Schimnicul arhim. Chiriac Râmniceanu, arhimandrit care constituie o mare personalitate a începutului secolului al- XIX –lea, care afirmă că în momentul în care a fost ales egumen care să patriarhească Mănăstirea care se cheamă Căluiu, la sud de Romanați, a observat amprenta politicului vremii asupra Bisericii.[8] În propria istorie, Chiriac Râmniceanu, afirmă că a găsit Sfântul locaș într-o stare jalnică, ,,Am găsit această mănăstire fără nici o rânduială, atât din cele bisericești, cât și din cele de afară, lucruri pe care am îndreptat".[9]

O perioadă grea pe care o parcurge Mănăstirea Căluiu o constituie traversarea perioadei austriece asupra Olteniei și anume, perioada 1719-1739. Despre această perioadă vorbește domnul Dobrescu, care amintește despre existența a doi egumeni: Ioan Arsachi și Nicolae.

În ceea ce îl privește pe egumenul Ioan Asarchi,acesta este menționat în anul 1723, an în care este inlăturat din misiunea de egumen de către administrația austriaca, deoarece nu se supunea vechilor rânduieli bisericești: ,, *... pentru învinuiri ce nu sunt spuse, fu depus din preoție și îndepărtat de la egumenat. Lucrul însă a trebuit să fie adus –spre ratificare- și la cunoștința Consiliului Aulic de Răsboiu. Asemenea fu încunoștințat de aceasta și episcopul Damaschin".*[10]

Egumenul Ioan Asarchi, este numai un exemplu de conducător al unei mănăstiri care a avut de suferit din cauza politicii vremii.

În ceea ce privește pe egumenul Nicolae, mai sus amintit, acesta este unul dintre cei mai mari opozanți contra măsurilor adoptate și puse spre implementare în Oltenia de către administrația austriacă. Viața grea care s-a abătut asupra Mănăstirii Căluiu , din cauza politicii vremii, nu era un caz izolat, ba dimpotrivă, politica a afectat multe mănăstiri. Acestea fiind spuse, anul 1725, este anul în care, egumenul Nicolae stabilește și găzduiește la Mănăstirea Căluiu mai mulți egumeni și anume: Ștefan de la Bistrița, Ilarion de la Hurezi, Petronie de la Segarcea, Ștefan de la Arnota și Ștefan de la Govora. Scopul acestei întruniri avea ca obiectiv discutarea gravelor probleme ivite în viața mănăstirilor, întocmindu-se astfel o jalbă,care a fost semnată și de Episcopul Damaschin al Râmnicului, prin care se protesta împotriva obligării mănăstirilor la taxa vinăriciului. În această jalbă se argumentează că de când posedă mănăstirile acele terenuri de viță oferite de către domii țării, niciodată acestea nu au fost supuse taxei vinăriciului, câtă vreme țara s-a aflat sub conducerea domnilor sau sub stăpânirea turcească.[11]

În zona Olteniei, în momentul când aceasta se afla sub ocupație austriacă, se numarau 12 Sfinte Mănăstiri, iar la data de 25 iunie 1725, cei 12 stareți, înaintează un memoriu semnat de cei 12 stareți, printre care și starețul Nicolae, oberdirectorului peste Oltenia, Wallis. În acest memoriu se subliniază faptul că ,, *... nu pot fi trecute cu vederea niște schimbări neobișnuite, cari lovesc ritul ... și care se amestecă în chestiunile ritului ortodox, ... nimeni din statul politic să nu se amestece, să nu ingereze în statul bisericesc, nici să nu provoace tulburări"*.[12]

Am afirmat mai sus despre activitatea extraordinară pe care a avut-o egumenul Chiriac Râmniceanu, trebuie specificat faptul că dupa acesta, la cârma Sfintei Mănăstiri este numit Protosinghelul Tarasie care continua activitatea de preînnoire a locașului. De această dată, refacerea

[8]Arhim Veniamin Micle, ,,Arhimandritul Chiriac Râmniceanu (1778-1833), în Mitropolia Olteniei, 2003, 9-12, pp. 135-146.
[9]Constantin Erbiceanu, „*Istorisirea evenimentelor de la 1821 încoace în Valahia pe care însuși Chiriac Râmniceanu le-a văzut"*, în Biserica Ortodoxă Română, 1889, nr. 3, pp. 165-174.
[10]Nicolae Dobrescu, *„ Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriece"*, București, 1906, p. 41.
[11]Ibidem, p.39.
[12] Ibidem, pp. 94-95.

picturii este încredințată lui Barbu Coșoveanu care reface în totalitate stilul folosit de către Mina zugravul. Despre meritele deosebite pe care le are Protosinghelul Tarasie, pictorul Barbu Coșoveanu consemnează pe icoana cu scena Învierii, icoană amplasată în rândul icoanelor împărătești de la Sfântul Altar.

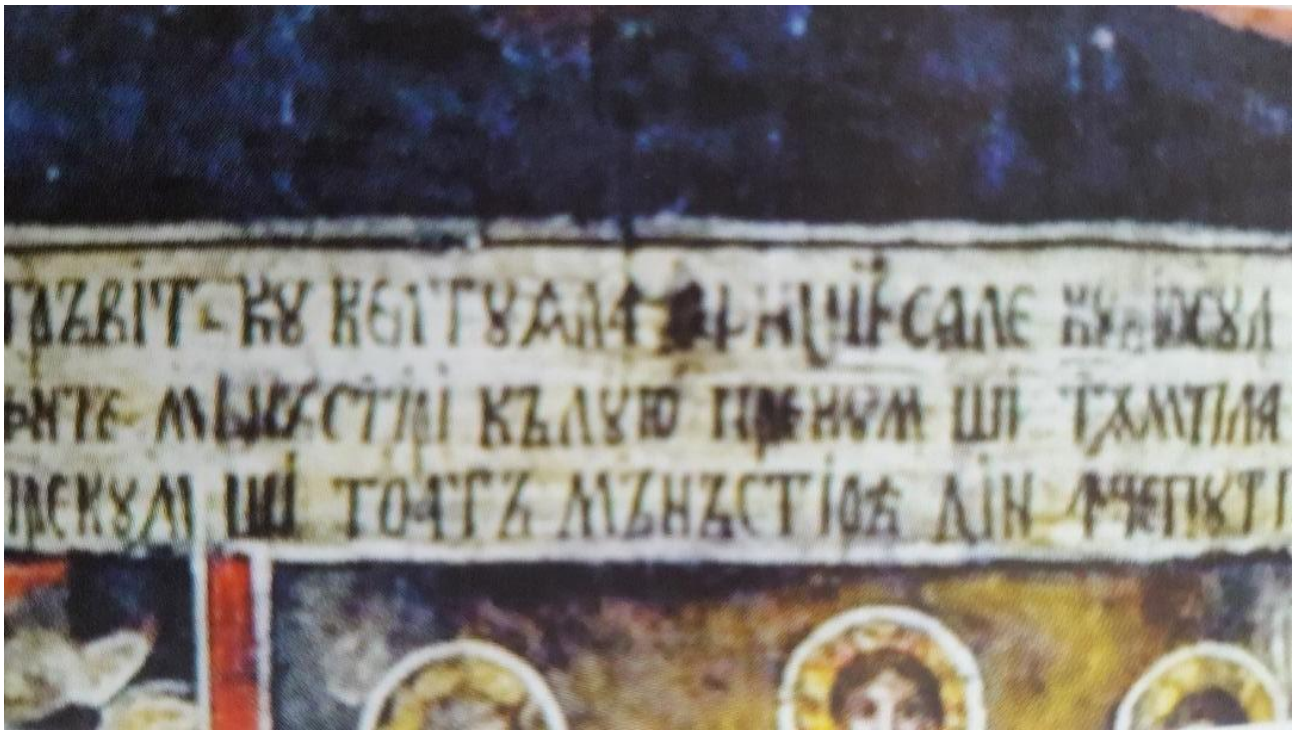

,, Această sfântă icoană s-au zugrăvit cu cheltuiala Sfinției Sale cuviosul protosinghel Kir Tarasie, egumenu acestei sfinte mănăstiri Căluiu, precum şi tâmpla din nou o au prefăcut zugăvinduo precum şi toată mănăstirea din început până'n sfârşit". Despre aceste preînnoiri aduse de Protosinghelul Tarasie se vorbește în anul 1840.[13]

Un alt egumen de seamă al Mănăstirii Căluiu este egumenul Pavel, care și el se ocupă cu întreținerea Mănăstirii și totodata ofera diverse informații legate de demolarea exonartexului care se afla în ruină.

Se afirmă ca după secularizarea averilor mănăstireşi, în locul egumenilor greci erau numiți numai egumeni români. Din acest moment viața, mănăstirea este închisă oficial, însă viața mănăstirească continuă să-și duca existența tacit,însă mai restrâns datorită lipsurilor materiale pe care le aveau.

După anul 1900, primul egumen pomenit este este Ioachim Pâslaru, despre care se vorbește în anul 1909, an în care se afirmă că a cumparat un clopot nou.[14]

[13] Ion, Popescu-Cilieni, *,,Știri despre Bisericile din județul Romanați, după Catagrafia din anul 1840, plasa Oltețului de Sus"*, în „Renașterea", 1944, p.14.
[14] Pr. Dumitru Bălașa, *,, Mănăstirea Căluiu sau Cepturoaia(Județul Olt)"*, în „ Mitropolia Olteniei", 1971, nr. 7-8, p. 534.

Despre egumenul Ioachim Pâslaru se vorbește ca fiind un mare viețuitor, care întâmpina cu mare dragoste toți bolnavii care îi călcau pragul mănăstirii și care vroiau să își caute mângâierea în Sfântul Locaș. Se vorbește despre dânsul ca fiind foarte darnic, oferind din bunurile sale cu mare dragoste, chiar dacă acestea erau puține. A rămas cunoscut peste decenii ca fiind tămăduitorul celor care sufereau de epilepsie. Ca viețuitor al mănăstirii, într-o perioadă în care viața monahală nu era văzută cu ochi buni, acesta se dedica lui Dumnezeu în totalitate, lucru care reiese din activitatea pe care o întreprindea, din dragostea pe care și-o manifesta față de cei care veneau la ei și totodată din singurătatea în care traia.

Despre un alt viețuitor al Mănăstirii Căluiu, vorbește Monografia Județului Romanați, acesta fiind Grațian Georgescu, stareț care își ducea existența la mănăstire în timpul unde pe alocuri totul se năruia.[15]

Unul dintre cele mai cunoscute nume de pe ținuturile oltenești[16], este Iosif Rusu, stareț care a activat în perioada 1932-1940. Acest stareț a rămas cunoscut în istoria mănăstirii ca fiind mereu cu zâmbetul pe buze,ca fiind un om care mereu avea ușa deschisă și totodata ca fiind un om care dăruia cu mâna largă chiar daca veniturile sau bunurile materiale erau foarte mici. După acest stareț au mai existat altii doi , și anume Ilarion Barac și Ioanichie Andore.

În ceea ce privește viața monahală de la Mănăstirea căluiu se poate spune ca a fost indelungată, însă această perioadă i-a sfârșit odată cu instaurarea Regimului Comunist la cârma țării. Decretul 410/1959, reprezintă sfârșitul vieții monahale la Mănăstirea Căluiu. Se poate face afirmația că această Sfântă Mănăstire a dăinuit secole întregi, a trecut prin diverse sisteme politice sau diverse politici, s-a înverșunat să dăinuie împotrivindu-se tuturor răutăților îndreptate asupra ei, însă Regimul autolitar Comunist a reușit să închidă această comoară duhovnicească și istorică.

MĂNĂSTIREA CĂLUIU ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST

[15] Ștefan Ricman și colab. , *„ Monografia Județului Romanați”*, Craiova, 1928, p. 372.

De la decretul 410/1959, pâna în anul 1976 nu se cunosc foarte multe informații. Există posibilitatea ca această mănăstire să mai fi avut fără știrea autorităților câte un viețuitor.

În urma unui interviu cu Părintele Popescu Ilie, Preot Paroh la Parohia Călui am aflat mai multe detalii despre această mănăstire, începând cu anul 1976. În urma discuțiilor purtate cu parintele Ilie, am aflat că acesta a fost numit la parohia Călui în anul 1976, an în care află de existența unei mănăstiri pe teritoriul parohiei sale.

La vizitarea locașului de cult, părintele a afirmat că a găsit un șantier în lucru, șantier care după o scurtă perioadă i-a fost dat să îl coordoneze. P. C. Pr. Ilie, a afirmat ca din spusele locuitorilor din parohia sa, mănăstirea a fost închisă din motive politice. La închiderea mănăstirii, au fost izgoniți 3 călugări:

- Ilarion- s-a refugiat la Craiova,
- Ambrozie- s-a refugiat la Mănăstirea Polovragi,
- Artemie- a fost caterisit și silit să se căsătorească, să-și cumpere o locuință lângă biserica parohială Călui unde a slujit drept cântăreț până la moarte, fiind înmormântat în cimintirul Călui.

Din spusele părintelui Ilie, resfințirea Mănăstirii a avut loc în anul 1984, slujba fiind oficiată de Preasfințitul Calinic Argeșeanul, Vicar al Episcopiei Râmnicului și Argeșului.

După cum am spus, Parintele Popescu Ilie de la Parohia Călui afirma că viața bisericilor și a mănăstirilor nu era atat de bună din cauza regimuluio instalat la putere. După resfințirea Mănăstirii, la aceasta au fost adese două maici, una dintre ele se chema Rodica, iar cealaltă Antonia.

Odată cu venirea celor două maici la Sfânmta Mănăstire Căluiu, acestea neavând preot care să săvâșească sfintele slujbe, Episcopia Râmnicului și Argeșului, a decis ca preoții vecini să săvârșească slujbele prin rotație , dupa cum urmează:

-Părintele Popescu Ilie de la Parohia Călui, săvârșește slujba în prima dumică din lună, iar cea de-a doua duminica este liberă, deoarece trebuie să slujească în parohie, în biserica parohială,

-Părintele Enache Ion de la Parohia Oboga, săvârșeste slujba în duminica a treia, iar în duminica a patra slujește la bisericile din Comuna Oboga.

De la resfințirea mănăstirii și venirea celor două măicuțe, nu a durat foarte mult deoarece regimul comunist a adus la lumină faptul ca una dintre măicuțe a fost căsătorită, și anume măicuța Antonia, având apartament în Brașov, iar cealaltă maicuță Rodica a fost transferată la o altă mănăstire.

CONCLUZII

În ceea ce privește viața bisericii, în general, și a mănăstirilor în special, se poate face afirmația că vremea, politica și lipsa materială, își lasă întotdeauna amprenta.

Un exemplu foarte elocvent îl reprezintă Mănăstirea Căluiu care încă de la zidire a avut perioade în care a fost a fost lăsată de izbeliște din cauza vremii.

Politica, a fost cea care a influențat din totdeauna Biserica, în sensul că a avut o anumită amestecare în treburile ei, și totodată în desfășurarea cultului.

În perioada 1959-1989, Mănăstirea Căluiu a fost greu încercată, au avut loc întreruperi de prezență a monahilor,au avut loc diverse reparații și totodată aceasta a dăinuit peste veacuri.

A dăinui peste veacuri, înseamnă a scoate în evidență puterea lui Dumnezeu care sălășluiește în Biserică. Partidul Comunist, a lăsat o amprentă puternica asupra Mănăstirii Căluiu, însă cu trecerea vremii aceasta și-a recăpătat amploarea și frumusețea precum odinioara.[16]

[16] Arhimandrit Ioanichie Bălan, *„Chipuri de călugări îmbunătățiți”*, 2, Vânători, 2009, pp. 330-359.

BIBLIOGRAPHY

Literatură de specialitate

,,Călătoriile Patriarhului Macarie în Țările Române (între 1653-1658)", trad. De Emilia Cioran, București, p. 208.

Cărți și studii

Mircea, Ion-Radu, *,,Catalogul Documentelor Țării Românești",* I, 1369-1600, București.

1. Bălașa, Pr. Dumitru, ,,*Dragomir marele ban al Craiovei (1568-1583)"* , în Mitropolia Olteniei, anul XII (1960), nr. 1-2,.
2. Idem,, *,,Mănăstirea Căluiu sau Cepturoaia",* în ,,Mitropolia Olteniei", anul XXIII(1971), nr. 7-8, iulie-august.
3. Bălan, Arhimandrit Ioanichie, *,,Chipuri de călugări îmbunătățiți"*, 2, Vânători, 2009.
4. Buzescu,Gheorghe S., ,,*Reconstituiri istorice privind neamul Buzestilor*", Sibiu, 1939.
5. Dobrescu, Nicolae, *,, Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriece"*, București, 1906.
6. Erbiceanu, Constantin, ,,*Istorisirea evenimentelor de la 1821 încoace în Valahia pe care însuși Chiriac Râmniceanu le-a văzut"*, în Biserica Ortodoxă Română, 1889, nr. 3.
7. Grosu, Aurelia, *,,Mănăstirea Căluiu. Album monografi*", Editura Slatinei și Romanaților, Slatina, 2015.
8. Micle, Arhim Veniamin, ,,*Arhimandritul Chiriac Râmniceanu (1778-1833*), în Mitropolia Olteniei, 2003, 9-12.
9. Pleșia, Dan, *,,Contribuții la istoricul M-stirii Stănești-Vâlcea și a ctitorilor ei" ,* în ,,Mitropolia Olteniei" , anul XVII(1965), nr. 5-6.

Popescu-Cilieni, Ion, , „Știri despre Bisericile din județul Romanați, după Catagrafia din anul 1840, plasa Oltețului de Sus", în ,,Renașterea", 1944.

10. Ricman , Ștefan și colab. , *,, Monografia Județului Romanați"*, Craiova, 1928.

PAPAL NUNCIO IN ROMANIA AND THE ISSUE OF THE DEPORTATIONS IN TRANSNISTRIA DURING WORLD WAR TWO

Florinela Giurgea
PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract: Papal nuncio in Romania, Andrea Cassulo, was one of the very active clerks who acted in favor of the persones deported in Transnistria during World War Two – especially Jews, but also Romas, through interventions to the State's officials and even a visit in Transnistria. The episode of his intervention in favor of the president of Jewish Union from Romania, Wilhelm Filderman – who was also sent in Transnistria – is best known. The activity of the representant of the Holy See in Romania is also relevant given the dispute of the involvement of the Vatican in favor of the victims of the Holocaust, fueled in recent days by the open of the archives of the Pius XII's pontificate.

Keywords: Vatican, Andrea Cassulo, deportations, Transnistria, interventions

În vara-toamna anului 1941, campania împotriva Uniunii Sovietice declanșată de armatele germane și românești a dus la revenirea Basarabiei și Bucovinei de Nord la România, dar și la stabilirea unei administrații românești – civilă, până în 1944, când a fost înlocuită cu una de tip militar - în teritoriul dintre Nistru și Bug, așa-numit Transnistria. În noul teritoriu, pe care România, prin *Conducătorul* statului, mareșalul Ion Antonescu, a acceptat doar să îl administreze, conform Acordului de la Tighina din 30 august 1941, după aprecierea istoricului Jean Ancel, trăiau la acea dată în jur de 300.000 de evrei[1]. Acordul în cauză fixa competențele administrării Transnistriei și era în acord cu planul german al împingerii evreilor spre est (Generalplan Ost), prevăzând pentru moment doar concentrarea lor în tabere de muncă, pentru a fi întrebuințați la lucru, considerându-se că abia "după terminarea operațiunilor evacuarea lor spre Est va fi posibilă"[2].

În noul teritoriu, din sudul Ucrainei, au avut loc începând cu septembrie 1941 deportări în masă ale populației evreiești din Basarabia și Bucovina de Nord – acuzate de lipsă de loialitate față de statul român și de iudeo-bolșevism, prin teme legate de atitudini antiromânești la retragerea armatei române din iunie 1940 și de pericolul comunist pe care l-ar fi reprezentat, prin pactizarea cu dușmanul sovietic[3]. Potrivit cifrelor recensământului general din 1930, în Basarabia erau 204.853 de evrei și 92.492 în toată Bucovina[4]. De asemenea, în Transnistria au fost deportați, în mai și septembrie 1942 și apoi sporadic, circa 25.000 de romi din toată România, mareșalul justificând măsura ca fiind dictată de considerente de ordine publică – în prima fază au fost deportați toți nomazii, iar apoi cei care ar fi avut antecedente penale sau nu ar fi muncit, prezumându-se că trăiesc din furtișaguri.

Mulți dintre cei deportați în Transnistria au murit, din cauza condițiilor inumane – frig, foame, muncă epuizantă și nu în ultimul rând din cauza epidemiei de tifos, care a făcut ravagii atât în prima iarnă de după deportarea evreilor – cea a anului 1941/1942 - cât și în următoarea, după

[1] Jean Ancel, *Transnistria*, vol. I., Editura Atlas, București, 1998, p. 11.
[2] Arhivele Militare Pitești, *Fond Divizia 13 Infanterie*, dosar 1765/1941, f. 109.
[3] Într-o scrisoare din septembrie 1941, frustrat de rezistența neașteptat de lungă a Odessei în fața trupelor românești, Ion Antonescu afirma că a fost "o greșeală" eliberarea evreilor din taberele de muncă din teritoriile redobândite, arătând că aceștia "fac operă de dezagregare economică" și de "intimidare" și dispunând readucerea lor în lagărele din Basarabia, de unde urma să îi "împingă" în Transnistria – Jean Ancel, *op. cit.*, p. 317.
[4] Basarabia și Bucovina de Nord au fost cedate în urma ultimatimului sovietic de la sfârșitul lunii iunie 1940 și redobândite de România în vara anului următor, în urma declanșării războiului contra URSS din 22 iunie 1941, cunoscut sub numele de "Operațiunea Barbarossa".

sosirea romilor. Atât în cazul evreilor cât şi al romilor deportaţi sunt documentate execuţii, mult mai frecvente în cazul primilor[5]. Cifrele sunt disputate şi în cazul evreilor şi în cel al romilor victime ale deportărilor în Transnistria. *Raportul final al Comisiei internaţionale pentru studierea Holocaustului în România* citează opiniile mai multor istorici, pentru a conchide că numărul evreilor români şi ucraineni morţi în teritoriile administrate de România a fost între 280.000 şi 380.000. În ce priveşte romii, acesta preia datele cercetătorului Viorel Achim – considerat cel mai bun expert în domeniu – care indică numărul de 25.000 de deportaţi din toată ţara, din care circa 11.000 au pierit.

Potrivit aceleiaşi surse, în "anii prigoanei", ajutorarea celor trimişi în Transnistria s-a realizat prin intermediul Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreieşti, apoi al Centralei Evreieşti, iar un rol deosebit i-a revenit Comisiei Autonome de Ajutorare (CAA), înfiinţată în ianuarie 1941, subvenţionată de Joint, dar şi al Crucii Roşii Internaţionale şi presiuni politice asupra autorităţilor[6]: "Acţiunea de ajutorare a evreilor deportaţi în Transnistria s-a declanşat la sfârşitul anului 1941 începutul anului 1942. După nenumărate intervenţii, Federaţia a primit autorizarea trimiterii de ajutoare în Transnistria în ziua de 17 decembrie 1941, o dată cu apariţia Decretului-lege privind dizolvarea ei. Crucea Roşie Internaţională a transferat, prin intermediul CAA, sume importante din străinătate pentru ajutorarea evreilor din Transnistria. În ianuarie 1943, în Transnistria, s-a deplasat prima delegaţie a CAA şi a Departamentului de Asistenţă din cadrul Centralei pentru a controla distribuirea ajutoarelor trimise. Din raportul prezentat de Fred Saraga, conducătorul delegaţiei, în faţa activului Centralei, la întoarcerea din deplasare, s-au desprins următoarele concluzii: tot ce s-a trimis ca ajutor prin Centrală nu reprezintă nici o parte infimă din necesar; situaţia celor 5 000 de copii rămaşi orfani este dezastruoasă; întreaga populaţie este subnutrită, slăbită şi lipsită de îmbrăcăminte[7]. Deportaţii ar putea fi salvaţi numai prin folosirea lor la muncă productivă şi ajutaţi

[5] Vezi în acest sens Vladimir Solonari, *Purificarea naţiunii. Dislocări forţate de populaţie şi epurări etnice în România lui Ioan Antonescu, 1940-1944*, Editura Polirom, Iaşi, 2015, Jean Ancel, *op. cit.*Menţiuni despre împuşcarea unor romi de către germani apar într-un memori al fostului prefect din Oceacov, Vasile Gorsky, publicat de Viorel Achim, *Documente privind deportarea ţiganilor în Transnistria*, vol. II, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004, pp. 495-500 (USHMMA, RG-25.004M, reel 34; ASRI, FD, dosar 40010, vol. 59, ff. 113-122), în mai multe mărturii orale ale supravieţuitorilor şi în raportul Comisiei care a investigat situaţia romilor din zona Balşoia Caranica, din 19 decembrie 1942, în document consemnându-se că "au fost împuşcaţi de către germani 35 de ţigani în comuna Steimberg" (ANIC, *Fond IGJ*, dosar 43/1943, vol. II, f. 11).

[6] *Raportul finalal Comisiei internaţionale pentru studierea Holocaustului în România*, Editura Polirom, Iaşi, 2004, p. 222.

[7] Starea deplorabilă a deportaţilor este confirmată şi de rapoarte interne ale autorităţilor româneşti. Spre exemplu, un raport din 1942 întocmit de av. Stănculescu prezintă pe larg condiţiile dure din ghetourile din Transnistria: "Cea mai mare parte dintre evrei locuiesc în casele mici şi murdare ale ucrainienilor, aproximativ între 5-15 într'o cameră, complet neaerisită; dorm pe scânduri, neavând paturi, saltele, cearşafuri şi aşternuturi şi se învelesc cu hainele de pe ei. În majoritate ghetourile nu au closete şi la Moghilău fecalele sunt răspândite la fiecare pas; nu au băi şi nici spălătorii, cu excepţia câtorva. Pentru aceste locuinţe evreii plătesc chirii ucrainienilor în haine, bijuterii sau încălţăminte. Dacă locuiesc în casele aparţinând autorităţilor locale, plătesc de asemenea chirie. Numai o mică parte dintre evrei au paturi şi saltele, bineînţeles că aceştia sunt cei mai bogaţi. Sănătate. Pe lângă fiecare ghetou comitetele de conducere au înfiinţat câte un dispensar unde sunt internaţi cei ce s'au îmbolnăvit de foame sau mizerie. Aceştia nu au medicamente, nu au aparate chirurgicale şi am aflat că rostul acestor dispensare este de a izola pe bolnavi de cei sănătoşi, spre a nu se produce epidemii. În ultimul timp, comunitatea evreilor din Ţară le-a trimis medicamente, dar acestea sunt complet insuficiente, neajungând doar decât la câteva ghetouri" (Ottmar Trașcă, "*Chestiunea evreiască"în documentele militare române 1941-1944*, Institutul European, Iaşi, 2010, p. 728. Document 361). Acelaşi documentul atrăgea atenţia asupra unor cazuri punctuale dramatice - lagărul de la Moghilev, unde erau internaţi circa 3.000 de copii, care "pe scânduri, acoperiţi cu saltele, copiii, adevărate cadavre, îşi aşteaptă ceasul morţii din clipă în clipă" şi cel de la Wapniarka, unde, după 6 luni de hrănire cu un soi de mazăre furageră, foarte mulţi au ologit. La acel moment, 90% din cei internaţi – excepţie făcând "cei mai bogaţi" - erau îmbrăcaţi în zdrenţe, pentru că hainele le vânduseră localnicilor, pentru a-şi procura alimente sau plăţii chiriei, iar hrana era "cu desăvârşire insuficientă şi de cea mai proastă calitate". El făcea referiri şi la ghetourile de la Berşad – unde erau 13.235 de evrei, "parte în ghetou, parte în case cu chirie şi unde cu oarecare îmbunătăţiri starea ar fi mulţumitoare" – respectiv Râbniţa, vizitate de o Comisie instituită de Preşedinţia Consiliului de Miniştri şi o delegată a Crucii Roşii. În cel din urmă caz, 90% dintre localnici muriseră în anul precedent din cauza tifosului exantematic, însă la acel moment starea sanitară era ameliorată. (*Ibidem*, pp. 728-731. Document 361). În aşteptarea raportului întocmit de un delegat al Crucii Roşii, în urma vizitei în ghetourile din Transnistria, locotenent-colonelul Ştefan Rădulescu, de la Cabinetul Civil-Militar pentru Administrarea Basarabiei, Bucovinei şi

cu îmbrăcăminte, medicamente și hrană", așa cum reiese din documentele Centrului, dosarul Filderman[8]. Un memoriu al acestuia din 8 august 1943 – la puțin timp după revenirea sa din Transnistria – adresat primului-ministru, arată situația gravă a deportaților, supuși la muncă obligatorie și care nu au beneficiat de nici un fel de subvenție sau echipare din partea autorităților de stat. O dată cu apropierea frontului de Nistru, la începutul anului 1944, Filderman și-a intensificat cererile către autorități, cerându-le repatrierea evreilor deportați în Transnistria, îndeosebi a copiilor, sens în care la 2 ianuarie 1943 le-a transmis lui Ion și Mihai Antonescu o notă în care a prezentat situația copiilor între 2 și 16 ani rămași orfani în Transnistria, arătând că starea lor fizică nu le permite emigrarea, deci trebuie readuși imediat în țară (la Cernăuți) – altfel, avertiza el, vor muri înainte de sfârșitul iernii[9]. În 25 februarie 1944, într-o audiență la Ministerul de Interne, a cerut repatrierea generală, arătând că doar aceasta le poate salva viața evreilor deportați, iar în 11 martie 1944 a înaintat o notă în care arăta și importanța economică a repatrierilor cerute, el afirmând cu același prilej că peste jumătate dintre cei deportați muriseră deja[10]. Repatrierea a debutat în decembrie 1943, când au revenit peste 6.000 de evrei deportați din Dorohoi, iar la 6 martie 1944 – 1. 846 de copii dintre cei peste 5.000 rămași orfani în timpul deportării[11]. Deși refuzase categoric repatrierea generală din Transnistria în februarie 1944, în următoarea lună, o dată cu evoluția defavorabilă a frontului, mareșalul Ion Antonescu a fost de acord cu aceasta[12].

Implicarea Sfântului Scaun, prin nunțiul papal în România, monseniorul Andrea Cassulo, în apărarea celor deportați în Transnistria, constituie un aspect destul de puțin cunoscut. Papa Francisc a deschis pentru cercetare, în martie 2020, mai devreme decât se obișnuiește, arhivelele din perioada pontificatului lui Pius al XII-lea[13], însă accesul cercetătorilor a fost posibil pentru mai puțin de o săptămână, intervenind criza Covid-19. Materialul de față reconstituie activitatea nunțiului papal în România, în acea perioadă, îndeosebi pe baza a 11 volume de documente de arhivă din perioada războiului ale Sfântului Scaun, disponibile online, conținând corespondența diplomatului cu Vaticanul, alături de alte surse.

Nunțiul papal în România, monseniorul Andrea Cassulo, se numără printre cele mai proeminente nume ale prelaților care au intervenit în favoarea victimelor Holocaustului, în timpul prigoanei acestora din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Cele 11 volume de arhivă din perioada războiului, "Acts and Documents of the Holy See Relative to the Second World War" ale Vaticanului oferă un bogat fond documentar, legat de activitatea acestuia, dar și a altor prelați, într-o perioadă de "neutralitate" a Vaticanului, care i-a adus Papei Pius al XII-lea (1939-1958), din partea propagandei sovietice, calificativul deloc flatant de "Papa lui Hitler". Din documentele amintite reiese că nunțiaturile primiseră instrucțiuni de la Sfântul Scaun să facă tot ce le stă în putință pentru a-i ajuta pe evrei – și au făcut-o. Nunțiul papal în România, monseniorul Andrea Cassulo, s-a remarcat prin intervențiile făcute pe lângă autoritățile românești în favoarea celor deportați în Transnistria, cel mai cunoscut caz fiind solicitarea sa din mai 1943, în numele Papei Pius al XII-lea, de readucere a președintelui Uniunii Evreilor din România, Wilhelm Filderman, din Transnistria[14]. El însuși a făcut o vizită în teritoriul amintit, așa cum reiese nu doar din documentele Vaticanului, ci și din raportările autorităților române. Potrivit istoricului britanic Martin Gilbert, Cassulo a apelat direct la mareșalul Ion Antonescu, pentru a limita deportările evreilor vizați de

---

Transnistriei din cadrul Preşedinţiei Consiliului de Miniştri trasnmitea, într-o notă din 11 ianuarie 1944, că evreii sunt îngrijorați din cauza apropierii frontului și doresc să se refugieze pe teritoriul românesc, "fapt ce i-a determinat să facă intervenţii în acest sens pe lângă delegatul Crucii Roşii Internaţionale din Geneva, dl. Charles Kolb", dar că "sunt cazaţi mulţumitor având la dispoziţie asistenţă medicală necesară, bine organizată" și "sunt mulţumiţi de ajutorul și interesul ce li-l poartă autoritățile locale și Guvernământul" (*Ibidem*, p. 829, Document 415).

[8] *Ibidem.*

[9] *Ibidem*, p. 223.

[10] *Ibidem.*

[11] *Ibidem.*

[12] *Ibidem.*

[13] https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2020-03/holy-see-archives-pope-pius-xii-world-war-ii.html. Accesat la 15.04.2020.

[14] S. Schaferman, "Românii, Antonescu și evreii", în (ed.) Teșu Solomovici, *Mareșalul Antonescu. Erou, martir sau criminal de război? Un colocviu istoric virtual*, București, Editura Teșu, 2007, p. 161.

deportările în lagărele naziste, în vara anului 1942, însă ”apelul său a fost ignorat, sute sau mii de evrei din România fiind trimiși în Transnistria”[15].

Alături de Cassulo, este de remarcat omologul său din Ungaria, Angello Rotta, care a intervenit pe lângă conducătorul de facto al acesteia, Miklos Horthy, în încercarea de a salva evreii care urmau să fie trimiși în camerele de gazare de la Auschwitz, inclusiv pe cei din Transilvania de Nord cedată de România în urma Diktatului de la Viena din 30 august 1940. Rotta le-a oferit atât adăpost, cât și acte de identitate care îi puneau la adăpost de prigoană evreilor convertiți la catolicism. Ambii prelați au primit titlul de “Drept între popoare” - o recunoaștere a acțiunilor întreprinse pentru salvarea unor oameni în timpul Holocaustului - de la Institutul Yad Vashem. Așa cum se va vedea mai încolo, și delegatul apostolic la Istanbul, Angello Roncali, viitorul Papă Ioan al XXIII-lea, a fost implicat în rezolvarea unei probleme punctuale în ce privește evreii deportați în Transnistria. Una dintre cele mai uzitate forme de ajutorare a fost convertirea evreilor care au dorit la catolicism, pentru că astfel puteau beneficia de protecția oferită de Concordatele Vaticanului cu statele lor, o inițiativă controversată și cu rezultate destul de modeste în plan real în ce privește evreii din România[16].

Intervențiile nunțiului Andrea Cassulo la autoritățile românești legate de evrei au debutat în 1939, în favoarea refugiaților polonezi în România, sprijiniți financiar chiar de Sfântul Scaun. Apoi, începând din 1940, acesta a intervenit în legătură cu legile rasiale - în favoarea copiilor evrei, a evreilor convertiți la catolicism etc., în baza Concordatului cu România semnat în 1927 și intrat în vigoare în 1929. Aceleași considerente umanitare au fost invocate și pentru prizonierii de război ruși[17], ca și pentru cei români de pe frontul din URSS, Sfântul Scaun și Crucea Roșie Internațională manifestându-se în favoarea acordării de asistență umanitară[18]. Potrivit datelor de la Yad Vashem, monseniorul Andrea Cassulo a fost cel la care a recurs Regina Mamă Elena (la rândul său declarată “Drept între popoare”) pentru a o sfătui, când la sfârșitul anului 1941, rabinul Alexandru Șafran a apelat la ea, pentru ajutor în legătură cu situația disperată a evreilor deportați în Transnistria. La recomandarea acestuia, ea s-a adresat celui care funcționa ca premier, Mihai Antonescu, transmițându-i ulterior rabinului Șafran că a obținut aprobarea pentru a îmbunătăți soarta evreilor deportați; regina le-a trimis personal ajutoare medicale, haine și alimente, salvând astfel viața a mii dintre ei[19].

Datele transmise periodic de Cassulo sunt un bun indicator în ce privește evoluția atitudinii autorităților românești față de “problema evreiască”. Relatările acestuia trimise secretariatului de stat al Vaticanului vizează atât autoritățile, cât și opinia publică, în mare parte antisemită, chestiuni legate de evreii din Basarabia și Bucovina[20]. Spre exemplu, Cassulo a intuit corect schimbarea de atitudine a autorităților române, în condițiile în care aveau nevoie să câștige simpatia externă, așa cum reiese dintr-un raport adresat secretarului de stat al Sfântului Scaun, cardinalul Luigi Maglione, din 16 decembrie 1942[21]: “Așa cum am avut deja ocazia de a comunica Eminenței Voastre în precedentul raport, la câteva zile după întoarcerea mea la post i-am prezentat o notă ministrului M(ihai) Antonescu în care am subliniat observațiile și preocupările Sfântului Scaun asupra comportamentului guvernului, care, în ultima vreme, pare că și-a schimbat atitudinea față de măsurile care să fie luate în cazul evreilor botezați. Pentru a pregăti guvernul ca să primească

[15]Martin Gilbert, *The Righteous: The Unsung Heroes of the Holocaust*, Henry Holt & Company Publishing, New York, 2004, p. 207.

[16] Ion Popa, “Sanctuary from the Holocaust? Roman Catholic Conversion of Jews in Bucharest, Romania, 1942”, în *Holocaust and Genocide Studies*, Volume 29, Issue 1, Spring 2015, pp. 39-56.

[17]http://www.vatican.va/archive/actes/documents/Volume-8.pdf, p. 648. Notă a Secretariatului de Stat al Vaticanului din 19 septembrie 1942. Accesat la 15.04.2020.

[18]*Ibidem,* p. 759. Corespondență între secretarul de stat al Sfântului Scaun, cardinalul Luigi Maglione, și delegatul apostolic la Londra, William Godfrey, din 30 decembrie 1942. Accesat la 15.04.2020.

[19] Vezi în acest sens https://righteous.yadvashem.org/?search=cassulo&searchType=righteous_only&language=en&itemId=4044237&ind=0. Accesat la 15.04.2020.

[20]http://www.vatican.va/archive/actes/documents/Volume-8.pdf, pp. 751-752. Corespondență din 16 decembrie 1942. Accesat la 15.04.2020.

[21]*Ibidem.*

binevoitor observațiile pe care Eminența Voastră m-a rugat să le fac în cea mai bună manieră posibilă, într-o întrevedere avută cu secretarul general, ministrul Davidescu, am clarificat temerile întemeiate ale Sfântului Scaun în această privință și am stabilit că vor face obiectul unei note amicale, pe care apoi guvernul o va examina cu atenție binevoitoare, pentru a clarifica toate dubiile legate de o problemă atât de importantă. (…) Mi se pare că, în urma răspunsului obținut, chestiunea evreilor, atât în privința celor botezați cât și a celorlalți, poate fi pusă într-o manieră mai puțin amenințătoare. Știu că chiar în ultima perioadă au avut loc încercări de reînviere a acțiunilor populației contra evreilor, dar cu intervenția ministerului, acestea au fost stopate. Astfel de acțiuni pot doar dăuna guvernului, pe plan internațional. România are nevoie de simpatie în străinătate, dacă vrea să-și rezolve problemele importante. Dificultățile interne pot fi rezolvate, dar e nevoie de timp și de un spirit binevoitor"[22]. Răspunsul secretarului de stat al Sfântului Scaun a fost că declarațiile respective onorează în mod cert guvernul român; în același timp, el i-a indicat lui Cassulo să monitorizeze cum sunt transpuse în practică[23]. La exact o lună după, nunțiul apostolic în România relata că a primit mulțumiri din partea comunității israelite din România – prin rabinul Alexandru Șafran - pentru intervenția Sfântului Scaun în problema "non-arienilor"[24], referindu-se, cu același prilej, la soarta evreilor deportați în Transnistria, despre care dr. Cingold "reprezentantul oficial al evreilor convertiți și neconvertiți", catolic de un an, îi afirma că "lucrurile sunt destul de calme" la acel moment. Mai mult, în final, Cassulo transmitea că ministrul Antonescu îi declarase, legat de ajutorarea evreilor transportați în Transnistria, că se gândea că "nu vrea să devină un persecutor, chiar dacă trebuie să acționeze în sensul aducerii lucrurilor înapoi pe calea cea dreaptă"[25].

În 16 martie 1943, o notă a secretariatului de stat relata despre tratamentul germanilor față de evreii deportați în Transnistria, arătând, între altele, că circa 45.000 fuseseră uciși într-o localitate; într-un alt caz – 1.500, inclusiv copii[26]. În 9 mai 1943, Cassulo îi transmitea cardinalului Maglione o informare despre vizita sa în Transnistria și Basarabia, în lagărele de prizonieri și internați civili, cărora le-a transmis mesajul pascal din partea Vaticanului și binecuvântarea apostolică, cu precizarea că a pus la dispoziție 1 milion de lei pentru sărbătoare. În primul caz, le-a vorbit despre faptul că suntem cu toții frați și avem același Tată Ceresc, dar și unul la Roma, care se îngrijește de toate națiunile și popoarele, invitându-i să se roage împreună. În cazul internaților civili "nearieni", Cassulo consemna că a vizitat toate camerele, laboratoarele, interesându-se de nevoile celor concentrați în lagăre, transmițindu-le că Sfântul Părinte nu i-a uitat și se interesează de soarta lor. La Odessa, s-a întânit cu cei care munceau în ateliere (tâmplari, croitori), care au primit îmbrăcăminte trimisă de Centrala evreilor și care au luat o pauză pentru a asculta mesajul Sfântului Părinte. La trecerea prin Basarabia, potrivit raportului, a constatat că populația din Chișinău – în mare parte evreiască – s-a împuținat substanțial, arzând-și casele în retragerea din fața invaziei sovietice. În timp ce catedrala ortodoxă fusese refăcută, stația radio era în ruine. La Cernăuți, a fost însoțit de monseniorul Robu, iar la Moghilev a avut plăcerea de a găsi o mică biserică catolică. Totodată, Cassulo mai raporta despre vizite în spitale, întâlniri cu oficialități, pe care le-a întrebat inclusiv despre un grup de cerșetori pe care îl întâlnise, primind răspunsul că aceștia sunt nemulțumiți pentru că nu li s-au dat bani, ci li s-au repartizat alimente etc.[27]. Relatarea lui Cassulo este destul de cuprinzătoare, cu privire la acțiunile întreprinse. Probabil deranjate de acțiunea de convertire a evreilor la catolicism – care nu a fost de proporții, deși, după unele surse, 20% dintre evreii basarabeni au recurs la ea[28] – clerul ortodox român a manifestat animozitate față de vizita Nunțiului papal. Astfel, potrivit unui document intrat la Președinția Consiliului de Miniștri –

[22] *Ibidem.*
[23] http://www.vatican.va/archive/actes/documents/Volume-9.pdf, p. 81. Notă din 14 ianuarie 1943. Accesat la 15.04.2020.
[24] *Ibidem,* pp. 127-128. Notă din 14 februarie 1943. Accesat la 15.04.2020.
[25] *Ibidem.*
[26] *Ibidem,* pp. 188-189.
[27] *bidem,* pp. 282-285.
[28] John F. Morley, *Vatican Diplomacy and the Jews during the Holocaust 1939–1943,* New York: Ktav Publishing House, 1980, p. 30.

Secretariatul General, Cabinetul pentru Basarabia, Bucovins şi Transnistria în 11 mai 1943, intitulat "Câteva constatări culese cu prilejul vizitei E.S. Nunţiul Apostolic în Basarabia, Bucovina şi Transnistria", la Odessa, "I.P.S.S. Mitropolitul Visarion Puiu, cu toate că a fost anunţat, n-a trimis reprezentant la gară – unde se găsea chiar Dl. Guvernator (Gheorghe Alexianu, n.n.) – şi nici n-a luat parte la masa care s'a servit în Palatul Tolstoi, cu toate că fusese invitat. E.S. Nunţiul Apostolic, bănuind ceva, a mers să facă o vizită I.P.S.S. Mitropolitului, dar acesta nu l-a primit, pretextând că se află la o mănăstire. Sunt sigur că toate aceste lucruri au fost cunoscute de E.S. care a fost informat de preoţii catolici din Odessa. La Cernăuţi. I.P.S.S. Mitropolitul Tit Simedrea n-a luat parte la masă, cu toate că fusese invitat. A primit însă şi s'a întreţinut cu E.S. Nunţiul Apostolic la Palatul Mitropolitan"[29].

La scurt timp, în 27 mai 1943, a avut loc o nouă vizită în Transnistria, a oficialilor din partea Comitetului Internațional al Crucii Roșii, Eduard Chapuisat și David de Traz. Conform raportului ministrului plenipotențiar german la București, Manfred baron von Killinger, către Ministerul de Externe german, aceștia s-au interesat de subiectul prizonierilor de război, oferind și posibilitatea unei emigrații evreiești din Transnistria în Palestina, pe nave ale Crucii Roșii. Killinger a notat că mareșalul Ion Antonescu, "căruia concentrările de evrei din Transnistria îi sunt neplăcute", a fost de acord, acceptând că se află în fața unei "noi situații", nefiind vorba de nave românești, ci de unele care să fie puse la dispoziție de Crucea Roșie[30]. În 6 iunie 1943, Cassulo a avut o întâlnire pe această temă și cu rabinul Alexandru Șafran, care era preocupat îndeosebi de soarta orfanilor evrei, pentru care se dorea emigrarea în Palestina[31] (circa 8.000, din care 5.000 orfani de ambii părinți, din cei circa 75.000 de evrei deportați în Transnistria), dar și cu Radu Lecca, reprezentantul Centralei evreiești. Cel din urmă - din partea căruia nunțiul afirma că a primit ajutor - i-ar fi spus că se dorea limitarea unor noi deportări, informându-l cu privire la transferul înspre nord, la autoritățile germane, de măsuri pentru salvarea vieții celor deportați: că era în curs repatrierea văduvelor, decoraților și invalizilor de război, funcționarilor publici, persoanelor cu merite speciale; că urma să se acorde ajutor în natură și medicamente din partea Crucii Roșii și în alimente la București, libertatea corespondenței, a exercitării unei meserii, remunerate etc. Totodată, Lecca ar fi afirmat că o serie de orfani vor fi repatriați și ulterior trimiși în Palestina, lipsind doar permisele din partea guvernului român, dar că Ion Antonescu și-a dat acordul pentru acest plan[32]. În iunie și iulie 1943, corespondența lui Cassulo relevă intervențiile făcute în favoarea unei persoane particulare "de rasă evreiască", ajunsă în Transnistria[33]. În 11-12 decembrie 1943, și ca urmare a intervenției Vaticanului pe lângă mareșalul Antonescu, s-au înregistrat primele repatrieri ale unor deportați în Transnistria, repatrieri realizate cu ajutorul Crucii Roșii[34]. În 22 ianuarie 1944, o notă a nunțiaturii transmisă lui Mihai Antonescu, în calitate de șef al Ministerului Afacerilor Externe, cuprindea o listă cu 4.000 de copii, între 2 și 16 ani, rămași orfani "din cauza mortalității mari din Transnistria" din diverse zone ale regiunii – Moghilev, Balta, Jugastru, Golta, Tulcin, Răbnița, cerându-se să fie repatriați[35].

Acțiunea de repatriere, deși aprobată, nu a fost lipsită de dificultăți. În 26 februarie 1944, rabinul Ierusalimului (Herzog) îi cerea nunțiului din Istanbul, Angelo Roncalli (viitorul Papă Ioan al XXIII-lea), să intervină pe lângă Sfântul Scaun, atrăgând atenția asupra pericolului extrem la adresa vieții a circa 55.000 de evrei din Transnistria, reprezentat de retragere, cerând ca guvernul român să le permită evacuarea[36]. În 16 martie 1944, Cassulo referea la același subiect, exprimându-și părerea

[29]Ottmar Trașcă, "*Chestiunea evreiască"în documentele militare române 1941-1944*, Institutul European, Iași, 2010, pp. 775-776. Document 384.
[30] Ottmar Trașcă, Dennis Deletant, *Al Treilea Reich și Holocaustul din Romțnia 1940-1944. Documente din arhivele gemane*, Editura Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România "Elie Wiesel", București 2007, p. 674.
[31]http://www.vatican.va/archive/actes/documents/Volume-9.pdf, p. 330. Accesat la 15.04.2020.
[32]*Ibidem.*
[33]*Ibidem*, p. 362 și 390.
[34]*Ibidem*, p. 598.
[35]http://www.vatican.va/archive/actes/documents/Volume-10.pdf, p. 85. Accesat la 15.04.2020.
[36]*Ibidem*, p. 154.

că ar fi superflu să fie sărit guvernul român, despre care afirma că îi ascultă cererile; în orice caz, arăta acesta, administrația civilă românească se retrăgea din Transnistria, populația "ne-ariană" fiind evacuată[37]. În 23 martie 1944, în raportul său către secretarul de stat al Sfântului Scaun, referitor la Transnistria, nunțiul arăta că prima măsură a guvernului român a fost ca la retragerea administrației civile să predea comanda militarilor germani, iar între primele măsuri s-a numărat evacuarea populației civile, gemane și poloneze și a misiunii; după care au înaintat trupele sovietice. Referindu-se la raportul său anterior, arăta că din zecile de mii de evrei s-au putut întoarce doar 1.000, evacuarea lor făcându-se prea târziu[38]. Cu toate acestea, în 24 martie 1944, Roncalli își exprima satisfacția că Vaticanul i-a răspuns cererii, adresându-se nunțiatuirii de la București[39]. În 25 mai 1944, rabinul Alexandru Șafran le mulțumea lui Cassulo și Suveranului Pontif, pentru subvenții și vizita în lagărele din Transnistria[40].

În cursul anului 1944, Cassulo a fost implicat și în acțiuni în favoarea evreilor expuși la a fi trimiși în camerele de gazare de guvernul ungar. La 25 martie 1944, delegația apostolică de la Washington a fost solicitată de board-ul Biroului pentru Refugiați să intervină în favoarea a circa 2 milioane de evrei din România și Ungaria, expuși persecuțiilor germane, cerând să fie transmis mesajul președintelui SUA - care declara că aceia care se fac vinovați vor fi aspru pedepsiți[41]. Pe de altă parte, în 28 iulie și 4 august 1944, Cassulo raporta referitor la o nouă îngrijorare, legată de soarta a circa 20.000 de familii de evrei din Transilvania de Nord, aflată încă la Ungaria[42]. În 13 decembrie 1944, semnala că aceștia sunt trimiși în Silezia și apoi în Germania, cerând intervenția Vaticanului. Potrivit lui Cassulo, bătrânii și copiii mor în lagărele de concentrare, iar celor în viață le lipsesc cele necesare. El opina că e nevoie de intervenția prin comunitatea evreiască din București, care să le ducă prin Crucea Roșie alimente și haine[43]. În 14 decembrie 1944, raporta că, o dată cu întoarcerea armelor din 23 august, noul guvern român a abrogat toată legislația antievreiască[44]. În 23 decembrie 1944, a trimis două rapoarte: unul referitor la asistența acordată de Nunțiatură refugiaților polonezi în România[45] și altul, cu intervenții ale Puterilor Neutre în favoarea evreilor, adresată guvernului de la Budapesta[46].

După război, meritele nunțiului au fost recunoscute de comuntatea evreiască din București, însă procesul mareșalului Ion Antonescu și al principalilor săi colaboratori avea să îl pună într-o poziție precară față de autoritățile comuniste. Astfel, la procesul din 1946, Antonescu a făcut referire la vizitele reprezentanților Crucii Roșii și Nunțiului apostolic în Transnistria și impresiile bune ale acestora: "În ce privește tratamentele la care au fost supuși evreii deportați în Transnistria, din Basarabia și Bucovina, și din țară (în 1944), afirm că se exagerează și se va dovedi aceasta mai târziu, atât în privința morților, cât și în privința tratamentului. (...) Regiunea era sănătoasă, pitorească și foarte bogată. Mulți nu s-ar mai fi întors. Aceeași constatare au făcut-o ziariștii, Nunțiul Papal, șeful Crucii Roșii Internaționale de la Geneva. Declarațiile care mi-au fost făcute, după întoarcerea lor, se găsesc în arhiva statului. Se găsește la Ministerul de Externe și copia unui raport făcut în această privință de șeful Crucii Roșii Internaționale și trimis la Geneva"[47], se arată în *Memoriul* lui Ion Antonescu adresat Tribunalului Poporului, prin care și-a exprimat poziția sa față de învinuirile care i s-au adus în Actul de acuzare și în rechizitoriile acuzatorilor publici. Potrivit istoricului Ottmar Trașcă, în urma dezvăluirilor de la proces, guvernul Petru Groza a solicitat

[37] *Ibidem*, p. 178.
[38] http://www.vatican.va/archive/actes/documents/Volume-11.pdf, p. 238. Cassulo vorbește despre un număr de 45.000, deși în raportul anterior enunțaase un număr cu 10.000 mai mare.
[39] http://www.vatican.va/archive/actes/documents/Volume-10.pdf, p. 188. Accesat la 15.04.2020.
[40] *Ibidem*, p. 291.
[41] *Ibidem*, p. 191.
[42] *Ibidem*, p. 365 și 376.
[43] *Ibidem*, p. 510.
[44] *Ibidem*, p. 513.
[45] *Ibidem*, p. 517.
[46] *Ibidem*, p. 519.
[47] (ed.) Marcel-Dumitru Ciucă, *Procesul mareşalului Antonescu. Documente*, vol. II, Editura Saeculum I.O, Editura Europa Nova, București, 1995, p. 172.

rechemarea nunțiului, Andrea Cassulo părăsind România în februarie 1947. Ulterior, a fost acuzat de noua putere comunistă şi de implicare în acţiuni de spionaj în favoarea „puterilor imperialiste”[48].

BIBLIOGRAPHY

Arhivele Militare Pitești, *Fond Divizia 13 Infanterie*

Raportul finalal Comisiei internaționale pentru studierea Holocaustului în România, Editura Polirom, Iași, 2004.

Ancel, Jean, *Transnistria*, vol. I, Editura Atlas, București, 1998.

(ed.) Ciucă, Marcel-Dumitru, *Procesul mareșalului Antonescu. Documente*, vol. II, Editura Saeculum I.O, Editura Europa Nova, București, 1995.

Gilbert, Martin, *The Righteous: The Unsung Heroes of the Holocaust*, Henry Holt & Company Publishing, New York, 2004.

Morley, John F., *Vatican Diplomacy and the Jews during the Holocaust 1939–1943*, New York: Ktav Publishing House, 1980.

Trașcă, Ottmar, Deletant, Dennis, *Al Treilea Reich și Holocaustul din România 1940-1944. Documente din arhivele gemane*, Editura Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România “Elie Wiesel”, București 2007.

Trașcă, Ottmar, “*Chestiunea evreiască”în documentele militare române 1941-1944*, Institutul European, Iași, 2010.

Popa, Ion, “Sanctuary from the Holocaust? Roman Catholic Conversion of Jews in Bucharest, Romania, 1942”, în *Holocaust and Genocide Studies*, Volume 29, Issue 1, Spring 2015.

https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2020-03/holy-see-archives-pope-pius-xii-world-war-ii.html

http://www.vatican.va/archive/actes/index_en.htm

https://www.yadvashem.org/

[48] Ottmar Trașcă, “*Chestiunea evreiască”în documentele militare române 1941-1944*, Institutul European, Iași, 2010, p. 774.

CHRISTIANS AND THEIR OCCUPATIONS UNDER THE SIGN OF TRADITION

Liliana Trofin

Assoc. Researcher, The Romanian Academy -.European Center of Studies Covasna-Harghita

Abstract: Choosing a occupation in a world dominated by fear, intolerance, mistrust and ignorance was a great challenge for Christians in its early centuries. Some of them had no choice, being dependent on their ungrateful social status. But others, favored by chance, were forced to go through the moral filter the choosing of profession. There were moral constraints, they had to give up any material benefits that a particular occupations could confer on them, choosing to cultivate their own skills in accordance with the needs of their fellow men and with the will of God. Failure was the responsibility of one's own power and not of social inequities. Naturally, the choice between vocation and material gain was difficult. From a Christian perspective, the choice of occupation could be a „pedagogue" to the kingdom of heaven or the kingdom of death.

Keywords: Christians, profession, tradition, morality, society.

Toți oamenii erau chemați la mântuire indiferent de statutul social[1]. Harul era dat tuturor fără nici o discriminare[2]. Nimic nu-i putea obliga să-l accepte, liberul arbitru având un rol determinant în alegerea făcută[3].

În viziunea Bisericii primare înmulțirea „talanților" se afla în relație strânsă cu căutarea împărăției lui Dumnezeu. Deși erau împărțiți diferit, sursa și scopul aveau același fundament divin[4]. În consecință, activitățile creștinilor trebuiau să fie pe placul lui Dumnezeu și să urmărească binele „aproapelui", fără de care nu exista mântuire[5]. Milostenia însăși trebuia să fie făcută din muncă cinstită[6], de aceea alegerea unor meserii care contraveneau spiritului evanghelic era condamnată din față. Prin muncă Dumnezeu nu face decât să educe „creatura căzută, pentru a o vindeca de neascultare"[7].

Ocupațiile și meseriile reflectau în chip simbolic virtutea și păcatul deoarece contextul social al primelor veacuri era marcat de inegalitate și de abuzurile celor puternici. Indiferent de statut, creștinii erau puși să treacă prin filtrul moralei alegerea meseriei. Sursele literare evidențiază

---

[1] Constantin Băjău, *Părinți și scriitori bisericești din epoca primară, pilde de viață*, Editura Universitaria, Craiova, 2010, p. 70, https://www.ucv.ro/pdf/invatamant/educatie/scoala_doctorala/bajau/7.pdf, accesat online 04.05.2020; Philip Schaff, Philip Schaff, *Nicene and Post-nicene Fathers: Second Series: Theodoret, Jerome, Gennadius, Rufinus: Historical Writings*, Cosimo, Inc., 2007, *passim*; Idem, *The Christian Church from the 1st to the 20th Century*, Delmarva Publications, Inc., 2015, *passim.*

[2] Constantin Băjău, *op. cit. loc. cit.*

[3] *Ibidem.*

[4] I *Corinteni* 12, 4-11 (*Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura IBMBOR, București, 1988): „*Darurile sunt felurite, dar același Duh. Și felurite slujiri sunt, dar același Domn. Și lucrările sunt felurite, dar este același Dumnezeu, care lucrează toate în toți. Și fiecăruia se dă arătarea Duhului spre folos. Că unuia i se dă prin Duhul Sfânt cuvânt de înțelepciune, iar altuia, după același Duh, cuvântul cunoștinței. Și unuia i se dă întru același Duh credință, iar altuia, darurile vindecărilor, întru același Duh; Unuia faceri de minuni, iar altuia proorocie; unuia deosebirea duhurilor, iar altuia feluri de limbi și altuia tălmăcirea limbilor. Și toate acestea le lucrează unul și același Duh, împărțind fiecăruia deosebi, după cum voiește*"; David Emmanuel Singh, Bernard C. Farr, *Christianity and Education: Shaping Christian Thinking in Context*, OCMS, 2011, *passim*; Geo Morrish, *Persecution and Profession: Being Sketches of Early Church History to the Close of the Fifth Century*, Irving Risch, 2015, *passim*; *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, edited by F. L. Cross and E. A. Livingstone Oxford University Press, 2005, *passim.*

[5] Constantin Băjău, *op. cit.*, p. 281 și *passim*.

[6] *Ibidem*, p. 266 și *passim.*

[7] *Ibidem*, p. 284.

activitatea misionară întreprinsă de Biserică în rândurile păgânilor[8]. Se știe că în acea vreme „jocurile cu gladiatori", „piesele de teatru", „întrecerile atletice", „ședințele Senatului", „îndatoririle militare" și alte manifestări erau precedate de sacrificii[9]. Totul se afla sub patronajul zeilor.

În chip firesc, candidații la botez erau supuși unor reguli stricte de selecție. Astfel, în faza de catehizare se făcea cercetarea meseriilor și ocupațiilor candidaților și se ținea cont de recomandarea celor care-i prezentau dascălilor „înainte să vină tot poporul și să fie întrebați despre pricina pentru care vin la credință"[10]. Deși mântuirea era accesibilă oricui, existau reticențe față de anumite categorii aflate la periferia comunității și a moralei creștine. Exemple în acest sens erau proxeneții și prostituatele. Deși făceau parte din peisajul cotidian al existenței cetății, aceștia erau catalogați de creștini drept persoane nefrecventabile și periculoase, fapt reliefat și de episcopul martir Ipolit, care deschidea lista meseriilor condamnabile cu *proxeneții* în lucrarea sa *Tradiția apostolică*[11].

Spre deosebire de creștini, păgânii priveau ceva mai relaxați această activitate profitabilă. Pentru ei lupanarele erau instituții utile, adevărate surse de bogăție pentru proprietari și comunitate. Pusă în cadre ritualice, prostituția a jucat mult timp un rol important în cultele cu mistere[12]. Evident, întâlnim și aspectul ei profan. Cuprinsă într-o paradigmă laică, *prostituția* îmbrăca diverse ipostaze, unele evidențiate atât de scriitorii păgâni[13] cât și de cei creștini[14]. Reținem doar câteva din obiecțiile lui Clement Alexandrinul cu privire la patima desfrânării. Intelectual rafinat, el nu se sfiește să critice metehnele contemporanilor săi. Este deranjat, de pildă, de lipsa de maniere a celor care râdeau peste măsură, lucru cu totul necuviincios, asimilat desfrâului: „*Și râsului trebuie să-i punem frâu. Când râzi așa cum trebuie vădești bunăvoință; dar dacă nu râzi așa, arăți că ești desfrânat (...) Omul este înzestrat cu capacitatea de a râde, dar nu trebuie să râdă de orice, că nici calul nu nechează întotdeauna, deși este un animal înzestrat cu însușirea de a necheza* (…)"[15]. Comparația simbolică între desfrânat și cal nu lasă loc de comentarii. Condamnabile erau în opinia sa și vorbirea urâtă[16], folosirea mădularelor trupului în scopuri ilegale[17], gâdilatul urechilor[18], înfrumusețarea exagerată[19], gătelile[20], feminizarea bărbaților[21] și altele. Închidem paranteza și vedem că dincolo de

[8] Liliana Trofin, *Romanitatea și creștinism la Dunărea de Jos în secolele IV-VIII*, Editura Universității din București, București, 2005, *passim.*

[9]Catherine Nixey, *Epoca întunecării: Cum a distrus creștinismul lumea clasică*, Humanitas, București, 2020, *passim.*

[10]Ioan I. Ică Jr, *Canonul Ortodoxiei. Canonul Apostolic al primelor secole*, Editura Deisis, Sibiu, 2008, p. 578, https://ro.scribd.com/, accesat online 26.04.2020.

[11]*Ibidem.*

[12] Despre *prostituția sacră* – Liviu Petcu, *Patima desfrânării și biruirea ei în viziunea spiritualității ortodoxe,* p. 2 și *passim*, http://www.hexaimeron.ro/, accesat online 09.05.2020.

[13] Lucian din Samosata, *Dialogurile curtezanelor*, traducere, studiu introductiv, note și repere bibliografice de Florica Bechet, Editura Paideia, București, 2002 (vezi dialogul 7, fragm. 3), *passim*; Mihaela Ursa, *Eroticon. Tratat despre ficțiunea amoroasă*, Editura Cartea Românească, București, 2012, pp. 91-95 și *passim*, https://www.bcucluj.ro/, accesat online 10.05.2020.

[14]Pierre Brulé, *Infanticide et abandon d'enfants. Pratiques grecques et comparaisons anthropologiques*, în *Dialogues d'histoire ancienne*, no. 18 (1992), p. 62 și *passim*, https://www.persee.fr/, accesat online 09.05.2020.

[15] Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 5, 46,1-2, în PSB, 4, p. 257, https://vreaumantuire.files.wordpress.com/, accesat online 26.04.2020.

[16]*Ibidem*, II, 6, 52, 1, p. 260: „*De asemenea, Pedagogul a oprit și folosirea cuvintelor rușinoase, pentru a tăia împreunarea desfrânată și rușinoasă. După cum întrebuințarea cuvintelor nelalocul lor duce la săvârșirea unor fapte lipsite de buna-cuviință, tot așa deprinderea cu rostirea cuvintelor înțelepte duce la înlăturarea desfrâului*".

[17]*Ibidem*: „(…) *tot așa și organele sexuale ale corpului omenesc, care sunt și ele mădulare ale trupului, sunt vrednice de respect, nu de rușine – rușinoasă e folosirea lor în afara legii; iar cei care le folosesc în afara legii sunt vrednici de rușine, de ocară și de pedeapsă. Rușinos, cu adevărat, este numai păcatul și faptele care se fac cu păcat. Potrivit celor spuse, poate fi numită pe bună dreptate rostire de cuvinte de rușine, vorbirea despre faptele săvârșite cu păcat; de pildă, a vorbi despre desfrânare, despre pederastie și de altele asemenea*".

[18]*Ibidem*, II, 7, 69, 4, p. 265: „*Gâdilatul urechilor și iritarea nasului pentru a strănuta sunt scărpinări de porc, care duc la o desfrânare fără frâu*".

[19] Despre *parfumuri și lux* - *Ibidem*, II, 7, 64, 4; 68, 1-3; III, 3, 15, 1, pp. 267, 269, 314-315 și *passim*.

[20]*Ibidem*, III, 2, 13, 1-4; p. 313: „*Găteala face desfrânate pe femei, iar pe bărbați îi face afemeiați și adulterini*".

[21] Bărbații sunt iubitori de lux și de găteli - *Ibidem*, III, 3, 15, 1-4; 16, 2 , pp. 314-315: „(…) *îndreptându-se spre o viață molatecă se feminizează; își tund părul ca derbedeii și desfrânatele. «Sunt îmbrăcați în mantale strălucitoare, lungi și foarte scumpe. Mestecă gumă de mestecat și miros a parfum». Ce-ai putea spune când îi vezi pe aceștia? Gândind ca un fizionomist, ai putea spune: Din înfățișare se cunosc desfrânații și afemeiații; vânează dragostea sub cele două*

motivaţie şi de impactul ei social, Biserica a condamnat-o vehement, fiindcă profana trupul, templul Duhului Sfânt[22]. Revenind la Ipolit, aflăm că *proxeneţii* sau cei care întreţineau prostituate trebuiau să renunţe la activitatea lor, în caz contrar erau respinşi[23].

A doua poziţie în listă o ocupau *sculptorii* şi *pictorii*, care nu mai aveau voie să facă idoli[24]. Nu existau compromisuri. Dar Ipolit nu era singurul care-i critica pe cei aflaţi în slujba cultelor păgâne. Atenagora Atenianul afirma răspicat că „*atâta vreme cât nu exista încă arta plastică, adică pictura şi sculptura, nu au apărut nici chipuri ale zeilor* (…) *Data de când se pictează chipuri şi de când se confecţionează idoli e atât de recentă încât aş putea spune numele fiecărui artist care le-a confecţionat*”[25]. Altfel spus, ei i-au inventat pe zei. Clement constata şi el cu amar influenţa artiştilor în spaţiul rezervat cultelor: „*Sunt multe vietăţi, care n-au nici văz, nici auz, nici glas, de pildă scoicile, dar trăiesc şi cresc şi sufăr influenţa lunii; dar statuile zeilor sunt neputincioase, nelucrătoare, nesimţitoare; sunt legate, sunt bătute în cuie, sunt fixate de ceva, sunt topite, sunt pilite, sunt tăiate cu fierăstrăul, sunt lustruite, sunt sculptate. Cei care fac statuile zeilor „chinuiesc pământul mut şi surd, îl scot din propria lui natură şi prin arta lor îi conving pe oameni să se închine zeilor. După părerea mea cei care fac statuile zeilor nu se închină zeilor şi demonilor, ci pământului şi artei; că acestea sunt de fapt statuile zeilor. Da, statuia zeului este cu adevărat materie moartă, fasonată de mâna unui artist; pentru noi, însă, chipul Dumnezeului nostru este spiritual; nu-i o materie care cade sub simţuri. Dumnezeu, singurul cu adevărat Dumnezeu, este spiritual, nu-i o imagine sensibilă*”[26]. Dar adevărata sa aversiune pleca de la contribuţia artiştilor şi sculptorilor la clădirea religiei misterelor, religie care a condus oamenii pe calea rătăcirii demonice: „*Cu toate că aceste mistere sunt mituri, totuşi eu socotesc că nenorocirile cântate de ele nu meritau să fie făcute subiect de tragedie. Dar, nu! Voi aţi făcut din istorisirile acestor nenorociri drame, iar actorii care joacă aceste drame, vă oferă spectacole pline de plăcere (...) După părerea mea, tracul acela celebru, tebeul şi metimneul au fost oameni; dar nu merită numele de oameni, că au fost nişte înşelători, sub masca cântecului lor au pângărit viaţa omenească; cu vrăjitoria lor măiastră au îndrăcit pe oameni spre desfrâu, au celebrat ca mistere crimele, au îndumnezeit faptele de jale, au fost cei dintâi care au îndrumat pe oameni la idoli. Da, cu pietre şi cu lemne, adică cu statui şi cu picturi, au construit religia lor cea înşelătoare, înlănţuind în cea mai cumplită robie, cu cântările şi cu cântecele lor de jale, libertatea aceea, cu adevărat frumoasă a celor ce locuiesc sub cer*”[27]. Spre deosebire de păgânii care îşi întinau cugetele şi simţirile, prin ascultarea cântecelor dedicate zeilor şi privirea tablourilor care le împodobeau casele cu scene mitologice (cu un vădit conţinut sexual)[28], creştinii respingeau arta care–i ducea în ispită[29].

---

forme, şi ca bărbaţi şi ca femei; urăsc părul, sunt fără de păr, au oroare de frumuseţea bărbătească, se împodobesc cu peruci, ca şi femeile (...) Din pricina acestora sunt pline oraşele de cei care ung cu smoală ca să extirpeze părul, de frizeri şi de cei care smulg părul bărbaţilor care vor s-o facă pe femeile. Pentru bărbaţii aceştia se construiesc şi se deschid pretutindeni în oraşe ateliere, iar lucrătorii, care sunt în slujba acestei desfrânări de curtezane, câştigă pe faţă bani frumoşi. Aceşti desfrânaţi se lasă cu totul pe mâna lucrătorilor care-i ung cu smoală, ca să le smulgă părul; nu se ruşinează de cei care îi văd şi de cei ce trec şi nici de ei înşişi, gândindu-se că suntbărbaţi. Aşa fel de oameni sunt cei robiţi de cele mai ticăloase patimi! Au tot trupul neted, că li se smulge cu smoală în chip forţat părul (...) Nu-i oare o ticăloşie ca bărbaţii să-şi radă şi să-şi smulgă părul, ca să-şi facă trupul neted? Bărbaţii care o fac pe femeile ar trebui să părăsească vopselele de păr, unsorile de păr, tincturile galbene, îndeletnicirile ticăloase femeieşti şi pieptănăturile măiestre”.

[22] 1 *Corinteni*, 3, 16; 6, 9-20.

[23] Ioan I. Ică Jr, *op. cit.*, p. 578.

[24] *Ibidem.*

[25] Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creştinilor,* XVII, în Apologeţi de limbă greacă, EIBMBOR, Bucureşti, 1997, pp. 496-497.

[26] Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către elini*, IV, 51, 3, în PSB, 4, p. 112.

[27] *Ibidem,* I, 2,1; 3, 1, pp. 70-71.

[28] *Ibidem,* IV, 58, 1; 60, 1; 61, 1, pp. 119-120: „*Atâta dorinţă nebunească insuflă în oamenii fără judecată artele de prost gust!* (…) *Aţi făcut din cer scenă, iar divinitatea a ajuns piesă de teatru. Aţi făcut cu măştile demonilor, din sfinţenie, comedii de teatru! (...) Dar marea mulţime a oamenilor nu gândeşte aşa. Aruncă ruşinea şi frica şi zugrăvesc pe pereţii caselor lor picturi, care înfăţişează dorinţele ruşinoase ale zeilor. Cuprinşi de desfrâu, îşi împodobesc camerele lor de culcare cu tablouri obscene, pe care le atârnă sus pe pereţi, socotind evlavie desfrânarea. Când stau culcaţi în pat şi se îmbrăţişeau se uită la celebra zeiţă Afrodita, pictată în pielea goală, înlănţuită de dragoste în*

Pentru Ipolit *actorii* și cei care se etalau în teatre trebuiau și ei să facă pasul înapoi și să caute alternative[30]. Cei care nu aveau o altă meserie aveau îngăduința să o practice în continuare (este cazul celor care „învață copii")[31]. Clement menționează că frecventarea teatrelor și stadioanelor era oprită deoarece ațâțau patima desfrânării: „Pedagogul nu ne va duce la spectacole; că nu fără temei poți numi stadioanele și teatrele «*scaunul ciumaților*» (…) Adunările acestea, de la teatre și stadioane, sunt pline de multă neorânduială și fărădelege; iar prilejurile acestea de adunare a oamenilor sunt pricină de dezordine morală, că se adună la un loc bărbații cu femeile, ca să se uite unii la alții. La aceste spectacole adunarea de lume este ușuratică. Poftele se încălzesc, pentru că privirea este poftitoare, ochii privesc mai îndrăznet pe vecini, pentru că li se dă prilej să se înflăcăreze de pofte erotice. Să fie oprite spectacolele cele pline de bufonerii și de pălăvrăgeli. Este oare vreun lucru de rușine, care să nu fie arătat pe scenele teatrelor ? Câte cuvinte de rușine nu rostesc bufonii ? Cei care s-au distrat cu viciul înfățișat pe scenă, fac acasă cele văzute acolo. Dar cei care nu se lasă seduși și rămân impasibili față de aceste spectacole, nu vor fi niciând furați de niște plăceri ușoare"[32].

O altă categorie era reprezentată de *cei care concurau la curse* sau se duceaula acestea. Erau și ei constrânși să aleagă[33].

În lista lui Ipolit figurau și *gladiatorii*, precum și cei care îi învățau pe aceștia să lupte în arenă[34], vânătorii (care vânau animale în arenă)[35] și funcționarii publici „peste jocurile de gladiatori"[36].

împreunarea ei cu Ares (...) Ce fel sunt apoi și celelalte tablouri ale voastre? Tablouri cu chipurile lui Pan, cu femei goale, cu satiri beți, cu organele în erecție, înfățișați în tablouri, și de condamnat din pricina desfrânării lor. Nu vă e rușine să priviți zugrăvite pretutindeni în văzul tuturor figuri cu tot felul de desfrânați; mai mult încă, le păstrați ca și cum ar fi consacrate, că sunt negreșit tablouri ale zeilor voștri; în casele voastre ridicați în cinstea zeilor coloane pline de nerușinări, pe care sunt zugrăvite atât reprezentări din cărțile scriitoarei Filenis cât și muncile lui Heracle. Condamnăm nu numai folosirea acestor tablouri, dar și privirea lor, precum și ascultarea povestirilor pline de rușine".

[29]*Ibidem*, IV, 62, 2, p. 121.

[30]Ioan I. Ică Jr, *op. cit. loc. cit.*; Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 5, 45, 1, PSB, 4, pp. 256-257: „*Trebuie înlăturați din mijlocul nostru oamenii care imită pe măscărici; dar, mai bine spus, pe cei care imită pasiunile care ne fac de râs (...) Deci, dacă trebuie înlăturați din mijlocul nostru măscăricii, apoi cu mult mai mult nu trebuie s-o facem noi pe măscăricii. Că este cu totul la nelalocul lui ca odată ce-ți este interzis să-i auzi pe măscărici, tu să fii imitatorul lor; că este cu mult mai la nelalocul lui să te străduiești să te faci de râs, adică nerușinat și ridicol (...) nici nu merită să fie ascultat cuvântul măscăricilor; că aceștia, chiar prin numele lor, obișnuiesc pe oameni spre fapte de rușine. Omul trebuie să fie plăcut la vorbă, nu ridicol".* Și Sfântul Ioan Gură de Aur sublinia la rându-i statutul ingrat al actorilor. În opinia sa, milostenia făcută actorilor nu avea nici un folos spiritual. Pentru detalii vezi Constantin Băjău, *op. cit*., p. 286 și nota 726: *„Dumnezeu, ne reamintește Sfântul Ioan Gură de Aur, ne cere să-i ajutăm pe cei neputincioși, bolnavi, nu pe cei care nu au nevoie de sprijinul celorlalți. Iată câteva categorii de oameni care, primind darul nostru, nu putem spune că facem milostenie: cei importanți, cu poziție socială, comedianții, petrecăreții, paraziții, actorii, curtezanele, lingușitorii, mincinoșii, neamurile, prietenii, vecinii bogați*".

[31]Ioan I. Ică Jr, *op. cit. loc. cit.*

[32] Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 10, 76, 3; 77, 1-3, în PSB, 4, p. 347; Sfântul Ioan Gură de Aur le atrage atenția tinerilor asupra ispitelor care-i pasc atunci când frecventează teatrul: „*Când te duci la teatru și-ți lași ochii să se satureze de lucruri necuviincioase și desfrânate, nu simți doar atunci puțină plăcere, ci plecând iei împreună cu tine multe amintiri înflăcărate și îmbolditoare. Când auzi povestiri și cântece care nu au altă temă decât amorul nelegiuit, cum vei putea să-ți păstrezi curăția? Toate acestea înrobesc mintea și inima. Chiar și atunci când dormi, le vei vedea în vise, căci de obicei în închipuirile viselor nopții sunt întipărite poftele zilei. Așadar când îți răneşti sufletul cu privelişti porcoase și cuvinte și mai porcoase, fără ca mai târziu să faci ceva pentru curățarea rănilor tale, cum vei evita decăderea și atacurile celui viclean? Când ești atras de ceea ce te vatămă și nu de ceea ce îți folosește, cum îți vei păstra sănătatea?" – Vezi* Sfântul Ioan Gură de Aur, *Problemele vieții*, traducere de Cristian Spătărelu și Daniela Filioreanu, Carte tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului, Editura Egumenița, Editura Cartea ortodoxă, f.a., pp. 47-48.

[33]Ioan I. Ică Jr, *op. cit. loc. cit.;* împotriva întrecerilor atletice se pronunță și Clement - Pentru detalii vezi Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către elini*, II, 34, 1, p. 94: „*Hai să cercetăm pe scurt și întrecerile atletice și să punem capăt acestor serbări pe lângă morminte* (…)". Vezi și cartea a III-a, 11, 51, 1, p. 335: „*Luptele atletice, pe care le-am încuviințat, să nu le facem din dorința fără rost de a învinge, ci ca să scoatem sudoarea din noi; și iarăși nu trebuie să ne luptăm ca să ajungem maestri în aceste lupte, nici ca să arătăm ce putem, ci ca să ne exercităm gâtul, mâinile și coastele. Niște exerciții ca acestea, făcute cu o vigoare plină de bună-cuviință, sunt mai elegante, mai bărbătești și dătătoare de sănătate, celelalte exerciții gimnastice nu sunt exerciții potrivite pentru oameni cu stări sociale deosebite*".

Urmau la rând preoții și paznicii idolilor[37], o categorie cu mare susținere populară.

Meseria de *soldat* nu era bine privită, candidații nu aveau voie să execute ordinele care priveau uciderea oamenilor și să depună jurământ. Catehumenii care doreau să îmbrățișeze meseria armelor erau respinși fără drept de apel deoarece îl disprețuiau pe Dumnezeu[38].

Lista nu se încheie aici. Sunt respinse toate persoanele care se dedau desfrâului de orice fel: „*Prostituata sau omul desfrânat sau cine se castrează ori dacă face cineva un lucru care nu poate fi spus, să fie respinși, căci sunt necurați*”[39].

Nici magia nu scapă ochiului atent al lui Ipolit: „*Magul să nu fie admis la judecată. Vrăjitorul sau astrologul, ghicitorul sau tâlcuitorul viselor, sau șarlatanul care tulbură poporul, sau cel care face amulete, fie să înceteze, fie să renunțe*”[40].

Relațiile extraconjugale nu erau admise: „*Concubina cuiva, dacă e sclava lui și i-a crescut copiii și e legată numai de el, să asculte (cuvântul); dacă nu e așa, să fie respinsă. Bărbatul care are concubină să înceteze și să-și ia soție după lege, iar dacă nu vrea, să fie respins*”[41]. Și conchide: „*Dacă am omis ceva, înseși ocupațiile vă vor învăța, căci toți avem Duhul lui Dumnezeu*”[42].

Lista poate fi completată și cu *jocurile cu noroc*, care sunt dăunătoare celor care le practică: „Trebuie oprit și jocul cu zarurile sau desprinderea cu pofta de câștig, jucând astragalul pe care bărbații îl joacă cu mare plăcere. Risipa de bani a descoperit niște distracții ca acestea pentru cei care vor să-și piardă timpul! De vină este lenea. Iubesc deșertăciunile cei care nu merg pe calea credinței adevărate. Parcă n-ar putea să se distreze în alt chip, fără să se vateme. Felul în care fiecare voiește să trăiască este oglinda gândurilor sale”[43], nota la vremea sa Clement Alexandrinul

Dar să vedem și care erau meseriile și activitățile plăcute Domnului. Scriitorul alexandrin face o analiză fină a societății în care trăia. El laudă munca făcută cu măsură: „În tot ce facem să ne gândim la măsură. După cum este foarte bine ca munca să premeargă masa, tot așa o muncă exagerată este foarte rea, istovitoare și aducătoare de boală. Nu trebuie nici să stai degeaba, dar nici să muncești peste măsură”[44]. Iar în alt loc spune: „Nenumărate sunt exemplele, pe care le oferă Scripturile, pentru a ilustra simplitatea, munca personală şi exerciţiile corporale. Unii bărbaţi, dezbrăcaţi de haine, iau parte la luptele atletice; alţii joacă cu o minge mică, mai ales când e soare, jocul numit feninda; altora le este îndestulătoare o plimbare, când se duce la câmp sau când coboară în oraş. Iar dacă bărbaţii ar pune mâna pe sapă, apoi să se ştie că nu este un lucru lipsit de nobleţe această îndeletnicire gospodărească de exerciţiu de lucrare a pământului. Era aproape să uit de vestitul Pitac, regele Mitilenei, care învârtea la moară; se folosea de un exerciţiu corporal foarte bun. Este bine ca bărbaţii să scoată singuri apă şi să taie lemnele, de care au nevoie. «*Iacov păştea oile lui Lavan, cele care rămăseseră*»; Iacov avea ca semn împărătesc «*toiagdin lemn* de *stirax*», pentru că avea de gând să schimbe prin acest lemn spre mai bine firea. Pentru mulţi adeseori şi cititul cu glas tare este un exerciţiu corporal”[45]. Reținem că el admite desfășurarea activităților fizice în anumite limite, acestea fiind utile deopotrivă bărbaților și femeilor:„Femeile nu trebuie îndepărtate de la exerciţii corporale; dar nu trebuie puse la lupte şi la alergări; ele trebuie să facă exerciţii de lucrarea lânii, de ţesut şi de dat ajutor la facerea mâncărurilor, dacă e nevoie. Mai mult, femeile trebuie să aducă singure din cămară lucrurile de care se simte nevoie; nu e o ruşine pentru ele nici să se ducă la moară. Nu-i o ocară pentru o soţie, gospodină şi de ajutor în casă să se

[34]Ioan I. Ică Jr, *op. cit. loc. cit.*
[35]*Ibidem.*
[36]*Ibidem.*
[37]*Ibidem.*
[38]*Ibidem*, pp. 578-579.
[39]*Ibidem*, p. 579.
[40]*Ibidem.*
[41]*Ibidem.*
[42]*Ibidem.*
[43] Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 10, 75, 2, PSB, 4, p. 346.
[44]*Ibidem*, III, 10, 50, 2, PSB, 4, p. 335.
[45]*Ibidem*, III, 10, 50, 1, PSB, 4, pp. 334-335.

ocupe şi cu bucătăritul, ca să fie plăcută soţului. Iar dacă soţia scutură singură aşternutul, dacă aduce apă soţului ei însetat, dacă-i pune să mănânce, ei bine toate acestea sunt fapte de foarte bună-cuviinţă şi sunt un exerciţiu corporal, care o fac sănătoasă şi înţeleaptă. Pe o femeie ca aceasta o laudă Pedagogul; o laudă pe femeia «*care-şi întinde braţele sale spre cele de folos, care tine strâns în mâinile ei fusul, care deschide mâinile ei sărmanului şi dă hrană săracului*». Unei femei ca aceasta nu-i este ruşine să imite pe Sarra în cea mai frumoasă slujire a ei: slujirea unor călători. Avraam i-a zis Sarrei: «*Grăbeşte-te şi frământă trei măsuri de făină curată şi fă pâine coaptă pe vatră*». «*Iar Rahila, fiica lui Lavan, spune Scriptura, venea cu oile tatălui ei*». Şi Scriptura nu s-a mulţumit cu atât; ci, ca să ne arate că era cu totul lipsită de mândrie, a adăugat: «*Că ea păştea oile tatălui ei*»”[46]. Mai departe el arată cât de însemnată este munca cinstită făcută de femei: „Munca pe care femeile o fac singure fără ajutorul cuiva, le aduce o frumusețe adevărată, pentru că munca le exercită trupurile şi prin muncă se împodobesc, nu cu o podoabă adusă de munca altora, podoabă lipsită de podoabă, lipsită de libertate şi desfrânată, ci cu o podoabă lucrată şi confecţionată de mâinile lor, de mâinile unei femei cinstite. Că nu se cuvine ca cele care trăiesc după Dumnezeu să se arate împodobite cu haine cumpărate din piaţă, ci cu haine făcute de mâinile lor. Foarte frumos lucru este ca femeia gospodină să se îmbrace şi pe ea şi pe bărbatul ei cu haine făcute cu mâinile ei; acest lucru îi bucură pe toţi; copiii se bucură de mama lor, bărbatul de femeia lui, ea de toţi şi cu toţii de Dumnezeu. Într-un cuvânt, «Femeia harnică este o comoară de virtute». Femeia aceasta «*bucatele nu le-a mâncat cu lene*» şi legile milosteniei în gura ei; femeia aceasta «*şi-a deschis gura sa în chip înţelept şi după lege, iar copiii ei s-au ridicat şi au fericit-o*», «*iar bărbatul ei a lăudat-o*», după cum spune Cuvântul cel Sfânt prin Solomon. «*Femeia binecredincioasă se binecuvintează. Să laude ea frica de Domnul!*». Şi iarăşi: «*Femeia harnică este cunună pentru bărbatul ei*»”[47].

Munca intelectuală nu era disprețuită. Dimpotrivă. Nu numai aceasta era prețuită ci și „exersarea binelui, lupta pentru virtute, cu păcatul și reușita”[48]. Lozinca Sfântului Grigorie Teologul era: „Depărtează-te de rău și fă binele!”[49]. Tot el spunea că virtutea și viciul „s-au născut la uși străine”[50]. Marele ierarh al Capadociei, Sfântul Vasile cel Mare a mers mai departe și a legat munca de împlinirea poruncilor, de cinstirea lui Dumnezeu și de mântuire[51].

O atenție deosebită era acordată educației copiilor[52]. Era încurajată inclusiv lectura *Sfintelor Scripturi* în familie, „fiind cea mai potrivită hrană a sufletului”[53]. Soțul care participa la slujbă era îndemnat să strângă familia în jurul său și să le spună soției și copiilor ce învățătură a aflat, să citească pericopa evanghelică și să rememoreze unele versete. Dacă se lăsa prins în activități inutile, pierdea folosul duhovnicesc[54]. Mulți nu aveau timp de lectură, iar motivațiile erau multiple. „Când venea vorba ca să învețe pe de rost fie și numai câteva versete, motivau lipsa timpului. Unii spuneau că Scriptura trebuie citită doar de monahi și de clerici, uitând că lectura aceasta este chiar o datorie. În fine, unii motivau că familia le răpește tot timpul și că nu mai au când să citească, arătând superficialitate”[55].

La o privire mai atentă constatăm existența unei prăpastii între cărturari și cei lipsiți de carte. Despre trufia primilor vorbește Sfântul Ioan Gură de Aur. Avându-l ca model pe apostolul neamurilor, arhiepiscopul Constantinopolului atrăgea atenția contemporanilor săi asupra faptului că știința îl face pe om semeț, îl desparte de „lumea cealaltă”, în timp ce dragostea-l zidește[56]. Știința

[46] *Ibidem*, III, 10, 49, 2-3, p. p. 334.
[47] *Ibidem*, III, 11, 67, 1-3, p. 342.
[48] Băjău, Constantin, *op. cit.*, p. 135.
[49] *Ibidem*, pp. 135-136.
[50] *Ibidem*, p. 179.
[51] *Ibidem*, pp. 281-282.
[52] *Ibidem*, p. 138.
[53] *Ibidem*, p. 120 (nota 307), 122 și *passim*.
[54] *Ibidem*, p. 120; Sfântul Ioan Gură de Aur; *Omilia a V-a la Matei*, 1, în PSB, 23, București, 1994, pp. 66-67, https://vreaumantuire.files.wordpress.com/, accesat online 11.05.2020.
[55] Băjău, Constantin, *op. cit.*, pp. 120-121.
[56] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia* XX,în vol. Comentariile sau explicarea Epistolei I către Corinteni a celui între sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom, arhiepiscopul Constantinopolei, traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1847, de

fără dragoste este nefolositoare și dăunătoare[57]. Cei lipsiți de pregătire nu trebuie disprețuiți pentru că nu respectă legea morală, deoarece creștinii sunt ucenicii ai pescarilor, ai vameșilor, ai făcătorilor de corturi ș.a.m.d.[58]. Deși sunt săraci, ei sunt frați de credință a căror „icoană (chipul)" este foarte aproape „de cea apostolică"[59]. Nu știm ce impact au avut vorbele sale în epocă, ci doar constatăm că tagma acestora s-a distanțat și mai mult de popor odată cu trecerea timpului. Fără îndoială, Sfântul Ioan Gură de Aur a intuit acest pericol și l-a semnalat în lucrările sale, în activitatea sa pastorală și în relația sa cu elitele timpului. Soluția oferită de el este smerenia care lucrează în chip tainic în sufletele celor înzestrați de Dumnezeu să creeze lucruri trainice și folositoare semenilor lor.

Deși ar fi multe de spus despre aspectele semnalate mai sus, punem capăt analizei noastre. Ceea ce dorim să evidențiem privește atitudinea deschisă a Bisericii față de realitățile socio-economice în primele secole ale existenței sale. Scrierile apologeților și cele ale Sfinților Părinți oferă soluții problemelor cu care se confruntau oamenii, probleme la care autoritățile și elitele nu găseau o soluție sau nu doreau rezolvarea acestora din varii motive.

BIBLIOGRAPHY

Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creștinilor,* în Apologeți de limbă greacă, EIBMBOR, București, 1997.

Băjău, Constantin, *Părinți și scriitori bisericești din epoca primară, pilde de viață*, Editura Universitaria, Craiova, 2010, https://www.ucv.ro/, accesat online 04.05.2020.

Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura IBMBOR, București, 1988.

Brulé, Pierre, *Infanticide et abandon d'enfants. Pratiques grecques et comparaisons anthropologiques*, în *Dialogues d'histoire ancienne*, no. 18 (1992), pp. 53-90, https://www.persee.fr/, accesat online 09.05.2020.

Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către elini*, în PSB, 4, București, 1982, https://vreau mantuire.files.wordpress.com/, accesat online 26.04.2020.

Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, în PSB, 4, București, 1982, https://vreaumantuire.files. wordpress.com/, accesat online 26.04.2020.

Ică Jr, Ioan I., *Canonul Ortodoxiei. Canonul Apostolic al primelor secole,* Editura Deisis, Sibiu, 2008, https://ro.scribd.com/, accesat online 26.04.2020.

Lucian din Samosata, *Dialogurile curtezanelor*, traducere, studiu introductiv, note și repere bibliografice de Florica Bechet, Editura Paideia, București, 2002.

Morrish,Geo, *Persecution and Profession: Being Sketches of Early Church History to the Close of the Fifth Century,* Irving Risch, 2015.

Nixey,Catherine, *Epoca întunecării: Cum a distrus creștinismul lumea clasică*, Humanitas, București, 2020.

Petcu, Liviu, *Patima desfrânării şi biruirea ei în viziunea spiritualităţii ortodoxe,* http://www. hexaimeron.ro/, accesat online 09.05.2020.

Schaff,Philip, *Nicene and Post-nicene Fathers: Second Series: Theodoret, Jerome, Gennadius, Rufinus: Historical Writings*, Cosimo, Inc., 2007.

Schaff,Philip, *The Christian Church from the 1st to the 20th Century*, Delmarva Publications, Inc., 2015.

Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia* XX,în vol. Comentariile sau explicarea Epistolei I către Corinteni a celui între sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom, arhiepiscopul Constantinopolei, traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1847, de arhim. Theodosie Athanasiu, egumenul M-rei Precista-Mare din Roman, Atelierele grafice Socec & Co, Societate anonimă, București, 1908, https://archive.org/, accesat online 05.05. 2020.

---

arhim. Theodosie Athanasiu, egumenul M-rei Precista-Mare din Roman, Atelierele grafice Socec & Co, Societate anonimă, București, 1908, pp. 256-257 și *passim*, https://archive.org/, accesat online 05.05. 2020.

[57] *Ibidem.*

[58] *Ibidem*, p. 267 (v. „cârpacii", „boiangii", „alămarii").

[59] *Ibidem*, pp. 267-268.

Sfântul Ioan Gură de Aur, *Problemele vieții*, traducere de Cristian Spătărelu şi Daniela Filioreanu, Carte tipărită cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei şi Teleormanului, Editura Egumenița, Editura Cartea ortodoxă, f.a.

Sfântul Ioan Gură de Aur; *Omilia a V-a la Matei*, în PSB, 23, București, 1994, https://vreaumantuire.files.wordpress.com/, accesat online 11.05.2020.

Singh,David Emmanuel, Farr,Bernard C., *Christianity and Education: Shaping Christian Thinking in Context*, OCMS, 2011.

The Oxford Dictionary of the Christian Church, edited by F. L. Cross and E. A. Livingstone Oxford University Press, 2005.

Trofin, Liliana, *Romanitatea și creștinism la Dunărea de Jos în secolele IV-VIII*, Editura Universității din București, București, 2005.

Ursa, Mihaela, *Eroticon. Tratat despre ficțiunea amoroasă*, Editura Cartea Românească, București, 2012, https://www.bcucluj.ro/, accesat online 10.05.2020.

TWO COMPARING CULTURES. FOLKLORE AND TRADITIONS IN ROMANIA AND CALABRIA

Maria Sergi

Dottssa, Università degli Studi di Parma

Abstract:L'identità, l'anima più profonda di un popolo, è da ricercarsi nella sua cultura. Quando si parla di cultura, si intende un insieme complesso e variegato di usi, costumi, tradizioni che vengono preservate e tramandate di generazione in generazione. Ogni popolo ha una sua identità e le tradizioni, insieme alle lingue parlate (non tanto quelle ufficiali quanto piuttosto il linguaggio popolare, dialettale e quotidiano, noto a tutti gli strati di popolazione, per colti o meno che siano). Questo studio si propone l'intento di confrontare e comparare due culture con usi e tradizioni per certi versi differenti, per altri simili, e dimostrare quanto sia importante per un popolo mantenere vivo ciò che lo caratterizza e lo rende unico nel suo genere, ma nello stesso tempo lo accomuna ad altri popoli. Lo scopo principale della disamina sarà di mettere a confronto alcuni aspetti delle due culture, quali per esempio la lingua, la tradizione religiosa nell'ambito delle credenze e del matrimonio, la cucina, la musica e le leggende, dimostrando non soltanto le peculiarità delle tradizioni di entrambe, ma anche i punti che hanno in comune.

Keywords:folklore, Calabria, Romania, tradizioni, identità, cultura, leggende, musica popolare, lingua, dialetto, analogia.

"Il nostro folklore non solo è sublime, ma fa capire tutto. È più saggio di tutto il repertorio musicale cosiddetto colto. E questo in un modo completamente inconscio. È più melodioso di qualsiasi melodia, ma non in maniera intenzionale. È dolce, ironico, triste, allegro e serio."
(George Enescu)

La tradizione e l'importanza della sua conservazione

Si definisce tradizione ciò che rimane della cultura di un popolo e si perpetua nel tempo. La prima fase di questo studio pertanto si propone di dare una definizione del concetto stesso di tradizione, basandosi su quanto segue in David Doina, Florea Calin , Tomuletiu Elena-Adriana, Pop Anisoara:

"Il concetto di tradizione in generale, in latino significa trasmissione, concetto che col tempo diventa più ampio e comprende: valori culturali, passato storico, che è vivido nella memoria collettiva. Il concetto di tradizione in particolare, può essere descritto come fenomeno dinamico psico-sociale che garantisce la partecipazione a un sistema specifico di valori materiali e spirituali, che hanno una relativa stabilità. La tradizione come continuità, per noi rumeni, la continuità culturale è un fenomeno quasi naturale: "altrettanto naturale e non mascherato e la continuazione, oggi, di una cosa che hai smesso di fare ieri sera". (Diculescu, 1945). Solo attraverso questi problemi concludiamo che lo spirito tradizionale rumeno è quello a cui si adatta la formula di Ovidiu Papadima. Secondo questo, la tradizione non è solo un modo di pensare al contadino rumeno, ma è un modo di vivere.

"Non è organizzato in verità astratte, ma in visioni sulla vita e nella vita. Questo è il motivo per cui ha un ordine etico nel profondo, ed è per questo che è estetico nelle sue espressioni. Può essere così, poiché non è solo uno stile di vita etico, ma anche un ordine cristiano, fortemente orientato verso il trascendente. Ma il suo cristianesimo è ortodosso e la sua ortodossia è rumena. Di conseguenza, non cercherebbe affatto di separare l'uomo dal suo corpo, dalla sua vita e dalla sua terra (Papadima, 1995). Per tradizione, possiamo catturare la totalità umana, contemporaneamente, nella sua unicità e varietà infinita. La tradizione come permanenza, come fonte di vita, estende

l'esperienza umana, conferendole tempo, azione, coinvolgimento e permanenza all'interno del sistema di valori.

Non possiamo credere che da una parte vi sia la tradizione e dall'altra l'innovazione, la modernità; solo osservando i due piani possiamo delineare la potenzialità della tradizione romena come "matrice stilistica" nello "spazio mioritico", una formula nota attribuita a Blaga, riguardo al destino della storia culturale rumena. La tradizione implica "natura umana" che non è determinata dalla rigidità della sua costituzione biologica e psicologica, ma è continuamente plasmata da valori culturali che sono interiorizzati, individualizzati ed esprime ideali che appartengono a comunità diverse, ideali che possono diventare permanenti. Tradizione come specifica nel tono, riguardo ai dettagli della spiritualità romena abbiamo molte cose dette e scritte, ma forse la lingua, il verbo, la parola, le sue sfumature sono essenziali nell'espressione dei valori creativi del linguaggio come mezzo di comunicazione.

Noica ritiene che possiamo ricomporre la visione del mondo romeno a partire da poche parole: sé, senso, pienamente, espressione, temperamento, solo alcuni dei quali troviamo il modo specifico di vivere e pensare al popolo romeno. Quindi, le parole con le sfumature di significato possono essere argomenti che supportano il concetto di cui sopra. Se pensiamo alla tradizione come autentica *phaideia*, crediamo che questo concetto possa essere una forma accessibile del nostro universo culturale in cui la tradizione può essere sentita come una presenza schiacciante in un valore e un significato simbolico, con molteplici funzioni cognitive e modellistiche sull'umano.

Tutti questi, riuniti in codici simbolici, morali, etici, estetici, esprimono un universo ontologico che viene dal "per sempre" e si dirige verso l'eternità. Il modo più eloquente che esprime le tradizioni di una nazione è dato dalle creazioni anonime che enfatizzano l'esistenza tradizionale nella sua forma di essenzialità: miti, leggende, ballate, *doine*, racconti, proverbi, indovinelli, costumi o pratiche rituali. i dati statistici possono dire molto o molto poco sullo sfondo di valore di una cultura e di una nazione, ma la statistica contiene anche molti aspetti in termini di valore ed estetica attraverso i quali lo spirito acquisisce il suo pieno inizio, a partire dall'ordine primario del mondo. Queste creazioni tradizionali possono formare punti cardinali, quasi in modo univoco, che definiscono l'origine e le basi del "vettore" tradizionale.

Tradizione come principio unico e multiplo, è difficile dire se nella cultura di una nazione vi siano relazioni in valore di subordinazione o in valore di sopraordinazione, ma crediamo che ci sia fusione di "opposti", di arcaico, tradizionale, moderno e elementi postmoderni. Questi aspetti sono stati creati involontariamente, dalla "trasmissione" di valori che discendono dal livello del mondo antico, dove esiste una sintesi semiotica realizzata attraverso le "virtù" del sacro, proseguita a livello della "matrice semiotica", che suppone la creazione pragmatica, scenari biblici, elementi cosmici che suggeriscono la cosmogonia. Questi due strati, uno arcaico e il secondo tradizionale a cui dobbiamo aggiungere lo strato di modernità e post-modernità, sottolinea il valore e lo riscrive, mezzi e ridefinisce, crea e ricrea, senza prendere il posto dei livelli precedenti, e senza negarli, tutto ciò che si può trovare in definitiva è il contenuto culturale reale. La cultura in generale include il triangolo semiotico (arcaico /Tradizione/ moderno) come espressione di uno e multiplo, come valore memorizzato e ridimensionato e mantenendo anche la sua dimensione potenziale-valore" [1, pp.1494-1495]

Sulla cultura tradizionale romena invece si potrà dare una maggior specificazione riguardo alla stessa e al suo rapporto con la simbologia come segue in David Doina, Florea Calin, Tomuletiu Elena-Adriana:

"Nella cultura tradizionale rumena è dominante l'idea di "fusione" dell'uomo nell'essenza eterna. L'esistenza presuppone la consapevolezza della doppia struttura dell'anima: una impersonale destinata all'eternità e una temporale che offre la temporalità dell'uomo, e con la sua separazione dal corpo la vicinanza all'eternità. Qui, l'esistenza è fuori dalla storia, l'esistenza reale non si separa dall'esistenza che sale all'eternità. Questo sarebbe lo "scenario" sul quale, insieme al pensiero mitico globale, il pensiero cristiano si è modellato, beneficiando di aspetti compensativi che offrono ragione all'esistenza; qui il simbolo tradizionale germina diventando "codice genetico" per la cultura tradizionale.

Se la cultura tradizionale ha alla base il divenire in un tempo ciclico, continuo, allora il tempo storico implica il divenire effettivo, manifestato attraverso accumulazioni, continuità, discontinuità, cambiamento, perché questo tempo è specifico di uno spazio che non suppone il desiderio umano per ottenere l'eternità. Il tempo storico non può mediare la via dell'uomo verso la divinità, non è un modo per raggiungere ed essere uno con Lui, e non si sta avvicinando all'eternità, mentre il simbolo ha questa capacità. Il tempo non suppone un mondo empirico rigoroso, un mondo di esperienza e successivi esperimenti. Il simbolo è un universo in cui il mondo viene creato come "luogo" di una rivelazione continua attraverso l'ordine e l'armonia. Il mondo tradizionale rimane all'interno del potere divino creativo solo finché l'uomo non interviene e rimane come riflesso senza rifrazione del suo dinamismo; il simbolo ripropone questo mondo tradizionale. Ogni cultura tradizionale ha una sua temporalità, segnata dallo specifico strutturale umano, anche lì dove consideriamo che non c'è storia e che culture arcaiche si sono formate "fuori dalla storia", c'è storia e temporalità, costituite e percepite diversamente come specifiche e ritmo ed evoluzione particolari.

All'interno dell'arcaicastruttura, esiste un altro tipo esistenziale e diverso che determina "storie" diverse dalla "storia globale", storie che possiamo considerare senza "storicità". Il tempo "globale" della storia umana risulta in funzione di differenti etnie "locali" temporalità in cui gli elementi si articolano e si condizionano a vicenda e conservano valori sintetizzati anche nei simboli. Le popolazioni hanno le loro storie, "frammenti" della storia globale; hanno registri strutturali, semiotici e culturali diversi, ma ogni volta concentrati in un "valore" che può essere "simbolo dell'emblema".

La cultura tradizionale costituisce un tempo individuale e nella storia individuale, diversamente percepita, che esiste e usa il suo valore in relazione al tempo storico globale e alle storie globali. La cultura tradizionale romena è un'individualità che produce e afferma simboli che alla fine esprimono la condizione umana generale: "questa è l'immanenza costante dell'universale di ogni esperienza di cultura e scienza che essenzialmente definisce la solidarietà spirituale dell'umanità ... l'uomo esiste e progredisce solo per la sua diversità." [2, p. 5157]

L'identità di un popolo, il suo spirito più vero, non passano solo dalla sua storia e dalla sua cultura, ma anche e soprattutto dalla sua lingua. Ogni lingua ha una sua storia, pertanto si considera utile ripercorrere molto brevemente il percorso di formazione delle due lingue di cui il presente studio si occupa, cioè il romeno e il dialetto calabrese.

Breve storia della lingua romena

La Romania, anticamente chiamata Dacia, fu colonizzata dai Romani, i quali fondarono delle città a scopo commerciale, fra le quali ad esempio vi è *Castro Clus* (Odierna Cluj- Napoca, in Transilvania). La lingua parlata dagli abitanti era quella dacica, che, grazie all'avvento di componenti latine prima, greco-bizantine, turche e slave poi, si formò e si evolse fino a diventare quello che oggi è il rumeno moderno. Si può dire che la lingua rumena sia stata maggiormente influenzata da quella latina dalla quale deriva, come già detto, più dell'80% delle parole che la compongono, e che possa essere definita (con la dovuta cautela) una specie di "latino moderno" parlato ai giorni nostri.

Attualmente, secondo le statistiche, il romeno è parlato in Romania, Moldavia, Serbia, Russia, Ucraina, Ungheria, Turchia, Cipro, Croazia, Bulgaria, Italia, Spagna, Francia, Stati Uniti e Canada. Gli stati in cui il rumeno è lingua dominante sono la Romania e la Moldavia, nella quale si parla romeno e russo, e anche la Voivodina, provincia autonoma della Serbia, mentre negli altri stati il rumeno fa parte delle minoranze linguistiche parlate da comunità di immigrati. Si stima che la lingua romena sia parlata complessivamente da un numero di 25-30 milioni di locutori.

Al fine di comprendere meglio come sia nata e si sia formata la lingua rumena attuale, sarà utile riportare quanto segue in UNILAT, *L'Odissea delle lingue latine, il rumeno*:

"La lingua romena occupa l'estremità orientale dell'ambito linguistico romanzo. È parlata quale lingua ufficiale e maggioritaria in Romania e in Repubblica Moldova da circa 28 milioni di persone, per circa 24 milioni di queste rappresenta la lingua madre. Esistono nuclei di parlanti anche al di fuori di questi due stati, ma soprattutto negli stati confinanti. Continuazione del latino danubiano o balcanico, il romeno è il risultato della romanizzazione dell'antica provincia della

Dacia - che corrisponde alla Romania attuale - Mesia e Illiria. La Dacia diventa provincia romana nel 106, dopo le due guerre tra l'imperatore Traiano, originario del sud della Spagna, e Decebalo, re dacico.

È stata tra gli ultimi territori incorporati nell'impero romano. La posizione geografica, all'estremità dell'impero, sul percorso delle grandi invasioni dei primi secoli della nostra era, ha fatto sì che la sorte della romanità in Dacia avesse un'evoluzione diversa da quella dell'Occidente dell'Impero. Nel 271, dopo solo 165 anni dalla conquista, la Dacia è abbandonata dall'amministrazione romana. L'imperatore Aureliano fa ritirare le armate verso il sud del Danubio sotto la pressione delle tribù germaniche. L'invasione degli Unni (376) produce una grande distruzione nei vecchi insediamenti romani. Un'altra grande migrazione, quella degli Slavi, comporta l'installazione di questa popolazione in Dacia e soprattutto nelle province del sud del Danubio, dove la romanità è distrutta quasi interamente (alcune isole linguistiche conservate sono continuate oggi dai dialetti rumeni sud-danubiani: aromeno, meglenoromeno e istroromeno). All'epoca dell'installazione degli slavi, i rapporti tra la romanità orientale e il resto della romanità vengono interrotti. La rovina delle strutture urbane e politiche provoca il ritorno alle forme agropastorali romane. Dell'epoca romana rimane il cristianesimo, così come l'evidente terminologia religiosa di base.

Le prime formazioni politiche sul territorio già dei Daci sono segnalate nel secolo IX: tre ducati romeni dell'est della Transilvania, conquistati nel secolo X dagli Ungheresi, che occuparono in seguito il resto della Transilvania. Nel secolo XIII appaiono le prime forme statali al di là dei Carpazi, che diventano indipendenti nel 1330 (Valacchia) e nel 1359 (Moldavia). La Transilvania diventa un principato nell'ambito del regno ungherese. La Valacchia e la Moldavia si uniscono dopo vari secoli nel 1859, in uno stato chiamato Romania e nel 1918 si realizza la Grande Unione (Transilvania, Bucovina e Bessarabia che appartenevano rispettivamente all'Impero d'Austria e a quello russo, diventano province dello Stato nazionale rumeno).

Il latino importato in Dacia viene assorbito dalla popolazione traco-dacia autoctona, che ha abbandonato la propria lingua, come è successo anche con i celti e con gli iberi in Occidente. Della lingua dei Daci sono penetrate nella lingua latina danubiana circa un centinaio di parole e si sono conservati alcuni nomi di luoghi (soprattutto per il nome dei grandi corsi d'acqua e dei monti Carpazi). Il contatto con i Goti stabilitisi temporaneamente in Dacia non ha lasciato segni certi nella lingua. Viceversa, il contatto con la popolazione slava ha comportato l'introduzione di un gran numero di parole. Il ruolo dell'elemento antico slavo nella lingua rumena è simile a quello dell'elemento germanico nelle lingue romanze occidentali (i due elementi son conosciuti con il nome di superstrato).

Il romeno è una lingua romanza sviluppatasi in un ambiente alloglotto senza legami con il resto della romanità, ciò che spiega la varietà di prestiti avvenuti nel corso dei secoli dall'ungherese, dal greco dei vari periodi (greco antico, medio e moderno), turco, lingue slave moderne (bulgaro, serbo, polacco, russo ucraino), tedesco dialettale (con i colonizzatori d'origine tedesca stabilitisi in certe regioni della Transilvania). Negli ultimi due secoli, il rumeno si è arricchito grazie ad alcuni prestiti "culturali" delle lingue europee (francese, latino, italiano, tedesco e inglese). Ma più forte è stata l'influenza latino-romanza; i risultati spettacolari di quest'ultima hanno fatto sì che si sia parlato di nuova romanizzazione, rilatinizzazione o occidentalizzazione della lingua rumena. La varietà dei contatti linguistici ha permesso che il rumeno si caratterizzi come una lingua "ospitale", con una gran forza di assimilazione degli elementi presi in prestito. E questo per il fatto che, a dispetto del numero di prestiti, l'essenza latina della lingua rumena non è mai stata alterata.

Per qualche secolo, il rumeno è stato solo lingua parlata; nell'amministrazione e nella chiesa dello stato rumeno, la lingua ufficiale era l'antico slavo, che fu anche la lingua della chiesa in Transilvania. Il ruolo dell'antico slavo è stato per molti aspetti simile a quello del latino medioevale dei territori romanzi occidentali (esistono numerose parole prese a prestito dall'antico slavo). Le prime attestazioni di parole rumene appaiono isolate in testi in slavo antico o in latino dei secoli IX - X. I primi testi in rumeno appartengono al secolo XVI. Il più vecchio testo certo in rumeno è la *Scrisoarea lui Neacsu* (*Lettera di Neacsu*) (1521), scritto in alfabeto cirillico. Venne spedita da un

commerciante (Neacsu) di Câmpulung (Valacchia) al sindaco della città di Brasov (Transilvania). Nel corso dello stesso secolo, i testi letterari rumeni sono sempre più numerosi, con una grande maggioranza di traduzioni di testi religiosi, sotto l'influsso della Riforma. La storia della lingua rumena letteraria viene divisa in due periodi principali, il periodo antico o medio (sec. XVI-XVIII) e il periodo moderno (dal 1780 fino ai giorni nostri). Il primo periodo é compreso tra il 1521 e il 1780. I più antichi testi letterari esistenti in manoscritto, sembra siano i quattro definiti rotacizzanti: *Codicele Voronetean (il Codice di Voronet), Psaltirea Voroneteana (il Salterio di Voronet), Psaltirea Scheiana (il Salterio di Schei) e Psaltirea Hurmuzaki (il Salterio Hurmuzaki).* Il primo testo datato, *Evangheliarul slavo-român (l'Evangeliario slavo-rumeno)* edito a Sibiu (1551-1552), è frammentario. La base della lingua rumena letteraria è costituita dalla lingua del nord della Valacchia e del sud-est della Transilvania, regione dalla quale proviene il diacono Coresi, autore di molte pubblicazioni di testi religiosi, iniziate sin dal 1539, a Brasov.

Nei secoli XVII-XVIII predominano i testi religiosi (nel 1688 appare la traduzione integrale della *Bibbia* conosciuta sotto il nome di *Biblia de la Bucuresti*), ma non mancano testi storici*: Letopisetul Tarii Moldovei (la Cronaca della Moldavia)* di Grigore Ureche è la prima cronaca storica. Nel periodo moderno si possono distinguere tre tappe: premoderna o di modernizzazione, con numerose traduzioni e i primi lavori di normalizzazione della lingua rumena (1780-1830), moderna (1830-1880), caratterizzata dalla diversificazione stilistica e dal progredire di una letteratura originale grazie agli scrittori della generazione progressista del 1848 (Nicolae Balcescu, Mihail Kogalniceanu, Vasile Alecsandri). L'ultima tappa, la contemporanea, inizia dal 1880, con le grandi figure letterarie della letteratura classica (Mihai Eminescu, Ion Creanga, Ion Luca Caragiale, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi).

L'Accademia di Romania, fondata nel 1866, ricopre un ruolo importante nel processo di unificazione linguistica e di ricerca di una norma per la lingua letteraria. Nel 1881 viene stabilita la prima ortografia ufficiale, dopo che la scrittura con l'alfabeto latino era stata ufficializzata nel 1860. La storia sociale e culturale dei rumeni si è sviluppata fino all'epoca moderna "con lo sguardo rivolto ad oriente".

I rumeni, l'unico popolo latino di religione ortodossa, non ha potuto ricorrere alla lingua latina, che era impiegata nell'Occidente romanzo nell'istruzione, nell'amministrazione e, soprattutto in campo ecclesiastico. Nell'epoca in cui i neolatini occidentali rinnovano la lingua nel corso dei secoli, in special modo nel Medioevo e nel Rinascimento, con forme e costruzioni latine, i Rumeni sono ricorsi all'antico slavo, la lingua di cultura del luogo. Non dobbiamo dimenticare anche l'altra faccia della medaglia: grazie all'affrancamento dalla pressione del latino letterario, di tanta forza in Occidente, la lingua rumena ha potuto svilupparsi senza costrizioni secondo le tendenze manifestate dalla tarda latinità. Così si è giunti alla conseguenza che il rumeno è la più latina tra le lingue romanze, non grazie ad un incremento dell'elemento latino colto nel corso dei secoli, quanto grazie ad un'evoluzione naturale della tendenza latina".[3]

Breve storia del dialetto calabrese.

La lingua ufficiale della nazione italiana, come il romeno, è una lingua neolatina, che prende le mosse dal volgare e che è molto vicina al romeno, sia dal punto di vista morfologico che del significato. Tuttavia mentre il romeno è considerato una lingua fortemente conservativa, dal momento che mantiene i casi e le coniugazioni verbali desunte dal latino, l'italiano *standard* (quello che viene preso come modello dagli studiosi e parlato e scritto da tutti, quindi insegnato a scuola) subisce molte variazioni in più, essendo una lingua di tipo evolutivo (i casi latini scompaiono, e la flessione verbale, seppur simile, è differente da quella latina). Il dato importante riguardo all'italiano però è quello delle sue varietà regionali o dialettali, che si dividono in ulteriori microcosmi cittadini e provinciali. In Italia esiste una moltitudine di dialetti, alcuni dei quali, come per esempio il sardo, hanno ottenuto lo *status* di vere e proprie lingue. Questi dialetti inoltre variano nelle loro forme locali, a seconda di dove ci si trova. È questo il caso del dialetto calabrese.

Quando ci si riferisce al calabrese non lo si può definire come un unico dialetto, poiché ogni capoluogo di provincia, da Catanzaro a Reggio Calabria, ha una varietà dialettale che possiede sì

una matrice comune, ma che può essere molto diversa, per esempio spostandosi dalle zone interne alle zone cittadine. Il dialetto di Melito di Porto Salvo, in provincia di Reggio Calabria, non è lo stesso che si parla altrove. In base a queste variazioni si può quindi parlare di dialetti calabresi. In Calabria esistono anche diverse minoranze linguistiche straniere (greco, albanese, occitanico) ma le varietà principali sono state descritte come segue in Delfino G.:

Diverse sono state le proposte di suddivisione delle parlate calabre; propongo per comodità quella di G. Falcone (1976), il quale suddivide i dialetti calabresi in 3 blocchi, appartenenti a due diversi gruppi italo-romanzi:

1. I dialetti calabresi settentrionali,
2. I dialetti calabresi centrali,
3. I dialetti calabresi meridionali,

Va detto che sono solo degli assaggi (quindi si tratterà solo di mostrare alcune delle caratteristiche e delle differenze, che non si esauriscono certo qui, soprattutto per quanto riguarda i dialetti settentrionali), e va anche considerato che le caratteristiche potrebbero non essere universali all'interno dei singoli blocchi. Partiamo con il nostro percorso parlando dell'Area Lausberg, che è una zona di confine tra Basilicata meridionale e Calabria settentrionale che sembra possedere un vocalismo tonico arcaico di tipo sardo (anche se non tutti i dialetti calabresi settentrionali appartengono a quest'area), ovvero un vocalismo in cui tutte le vocali latine, brevi e lunghe, si fondono in /a/, /e/, /i/, /o/, /u/ [Fanciullo 2015]. L'Area Lausberg si estende approssimativamente dal fiume lucano Agri a nord ai fiumi calabresi Crati e Coscile a sud [Loporcaro 2013]. Rispetto alla Calabria centro-meridionale, i dialetti calabresi settentrionali contano un minor numero di grecismi, frutto di una minore influenza greca.

Il Rohlfs sosteneva infatti che – detto in estrema sintesi – viaggiando linguisticamente dal nord al sud della Calabria il loro numero tende a crescere sempre più [Fanciullo 2005]. Lo studioso tedesco sosteneva l'esistenza di "due Calabrie", vale a dire la "Calabria latina" (pressappoco l'area dei dialetti settentrionali) e la "Calabria greca" (all'incirca quella di dialetti centro-meridionali), distinte anche dal punto di vista culturale e storico. Ad esempio, la Calabria latina finisce laddove si arrestava la presenza dei Longobardi. Infatti l'area dei dialetti calabresi settentrionali è appartenuta per lungo tempo al Ducato di Benevento. Il linguista Gian Luigi Beccaria afferma addirittura che se non ci fossero stati i Longobardi probabilmente non ci sarebbe stata distinzione tra gruppo alto-meridionale e meridionale estremo [Beccaria 2010].

Come avviene altrove nel gruppo dei dialetti alto-meridionali, nel dialetto calabrese settentrionale è presente il troncamento delle desinenze dell'infinito, nonché lo "schwa" (IPA: [ə]), ovvero una vocale neutra, indistinta, debole (in fonologia si chiama anche "vocale centrale media"), la quale appare in posizione atona (cioè non accentata). Qualche caratteristica dei dialetti calabresi centrali e meridionali è data per esempio da: congiunzione *mu/mi/ma*. Si tratta di una congiunzione che, come scrive il grande linguista tedesco Gerhard Rohlfs (1892-1986), si usa dopo i verbi del volere, del desiderare, del dovere, dopo espressioni impersonali che in italiano richiedono il congiuntivo, ma anche in unione con "prima" e "senza" [Rohlfs 1969]. E' tipica delle varietà calabresi centro-meridionali (*mu* in provincia di Catanzaro, *ma* a Catanzaro, *mi* a Reggio [ridotta a *i/a* nella Locride]), ma anche della Sicilia nord-orientale (*mi*) e del Salento (*cu*). È un costrutto di origine greco-bizantina.

Occuparsi della situazione linguistica calabrese, ma più in generale occuparsi del gruppo di dialetti meridionali estremi/siciliani, comporta anche il trattare del rapporto tra latinità e grecità nel Sud Italia, e, quindi, anche quello con il greco d'Italia (lingua che nel Trecento copriva vaste aree del Salento, della Calabria centro-meridionale, e della Sicilia nord-orientale fino a Taormina). È curioso infatti che l'estensione di questo fenomeno copra proprio quello della lingua greca nel XIII° secolo. La congiunzione *mu/mi/ma* (derivata dal latino *mŏdus*) sarebbe quindi un calco del greco parlato bizantino – presente ancora oggi nel neogreco standard e nel greco-calabro – *να* ("na"), a sua volta evolutosi dal greco classico *ἵνα* ("affinché"). Il neogreco utilizza questa congiunzione più o meno negli stessi ambiti in cui viene usato "mu/mi/ma. È interessante notare che il neogreco non è l'unico a possedere tale costruzione sintattica. Il neogreco fa parte delle lingue che compongono la

Lega linguistica balcanica: infatti, diverse lingue balcaniche – oltre al neogreco anche l'albanese, il bulgaro, gran parte delle lingue romanze balcaniche, il dialetto torlacco della lingua serbo-croata – , pur appartenendo a sotto-gruppi diverse delle lingue indoeuropee, condividono diversi tratti della loro grammatiche (anche se si discute sulle origini di queste somiglianze), compresa questa perifrasi; per fare un esempio, *voglio che tu venga* in romeno si dice *vreau să vii*(dove la congiunzione *să* corrisponde a *mu/mi/ma*) e in albanese *unë dua që ju të vijnë* (dove tale funzione è coperta da *të*).

Per tornare alla Calabria, bisogna dire tuttavia che l'influsso dell'italiano standard – almeno nel dialetto reggino – si sta facendo sentire sempre più: ad esempio, davanti ai verbi *vuliri* ("volere") e *putiri* ("potere") si stanno imponendo le costruzioni con l'infinito (ad es., *vògghiu veniri*, *vògghiu mangiari*, *pozzu durmiri*), così come avviene nella lingua nazionale (anche se può essere un'influenza isolana). I dialetti calabresi centrali e meridionali, appartenendo al gruppo meridionale estremo, sono caratterizzati dal vocalismo tonico siciliano, uno dei pochi (assieme a quello sardo e a quello rumeno) a discostarsi da quello pan-romanzo, in uso – con alcune differenze da zona a zona – in tutte le lingue e i dialetti romanzi [Fanciullo 2015], escluse appunto le aree a vocalismo siciliano, sardo e romeno.

Il vocalismo tonico siciliano è pentavocalico, cioè possiede solo cinque vocali, diversamente dall'italiano standard che ne possiede sette: infatti esso risulta sprovvisto di quelli che l'IPA – cioè l'Alfabeto Fonetico Internazionale usato a livello scientifico – rappresenta con i simboli [e] e [o] (ovvero le vocali che volgarmente vengono chiamate "e" e "o" chiuse, come nelle parole italiane "pece" e "dono"). Ancora una volta ci sarebbe l'influsso ellenico. Secondo Franco Fanciullo, infatti, alla formazione del vocalismo tonico siciliano avrebbe concorso il greco bizantino, che avrebbe fatto sì che [e] ed [o] toniche lasciassero il passo a [i] e [u]. In questo senso fa l'esempio delle parole bizantine di origine latina – presenti ancora oggi in neogreco – *καντήλι* (all'italiana è trascritto "candìli") e *φούρνος* (trascritto invece "fùrnos"): supponendo che, ad esempio, nella Sicilia dei secoli VI°-IX° i latinofoni dell'isola dicessero *[kandela] e *[fornu] (l'asterisco indica che la forma è stata ricostruita, in quanto non presente in fonti scritte), il contatto con la lingua greca avrebbe quindi fatto sì che, come detto sopra, [e] e [o] toniche si trasformassero in [i] e [u] [Loporcaro 2013]: infatti, oggi le parole in questione si dicono "candila" e "furnu". Giacomo Devoto (1897-1974) e Gabriella Giacomelli (1931-2002), ne *I dialetti delle regioni d'Italia* del 1972, affermano che "*una propaggine siciliana esce dalla Sicilia per estendersi attraverso lo stretto di Messina nella Calabria meridionale, più o meno in connessione con la provincia di Reggio*".

In effetti, il dialetto reggino, specialmente la sua varietà urbana in uso lungo una linea costiera – che include la stessa Reggio – che va da Scilla a Bova, si distingue dal resto delle parlate calabresi e anche dalle altre appartenenti al suo stesso gruppo meridionale estremo, mostrando maggiore affinità con quelle della Sicilia, specialmente con il dialetto messinese. Come se non bastasse, il dialetto reggino si presenta più affine alle parlate isolane anche dal punto di vista della cadenza: i tipici accenti calabresi – quelli che vengono stereotipati sono considerati rustici da un reggino del centro" [4].

Se la lingua parlata da un popolo è da considerarsi come elemento primario di identificazione dello stesso, è necessario però che si tenga conto anche e soprattutto dell'ambito inerente il folklore e le tradizioni che contraddistinguono un popolo. Di seguito verranno messi a confronto il folklore romeno e calabrese sotto diversi aspetti.

Uno sguardo sul folklore romeno

L'identità culturale del villaggio romeno rappresenta una fonte importante per lo sviluppo locale ed è caratterizzata da un patrimonio culturale materiale e immateriale diversificato. Il patrimonio culturale è una fonte significativa di evoluzione sia a livello regionale che locale, poiché il capitale simbolico è essenziale per salvaguardare e promuovere l'identità culturale rappresentata da valori, costumi, doveri, credenze e simboli condivisi dalla comunità.

Sostenere la conservazione del patrimonio e delle tradizioni locali è inoltre estremamente importante per lo sviluppo economico delle aree rurali. I servizi di agriturismo, l'artigianato e le

attività tradizionali possono servire per promuovere e aumentare l'attrattiva dei villaggi romeni, con un effetto positivo sull'attrazione dei turisti e con benefici economici per la popolazione locale.

Nel periodo che tra il 2007-2013, si sono sviluppati progetti che miravano a promuovere il patrimonio locale, il patrimonio rurale e i prodotti tradizionali e lo sviluppo dell'artigianato e di altre attività tradizionali non agricole con specificità locale e sono stati finanziati dalle misure 313 – *Incremento delle attività turistiche,* 312 – *Sostegno alla creazione e allo sviluppo di microimprese* e 322- *Rinnovo, sviluppo dei villaggi e miglioramento del patrimonio rurale.*

Il fulcro delle tradizioni romene si considera appunto il villaggio rurale, in cui, tenendo presente il ciclo delle stagioni, si possono ravvisare molte tradizioni particolari.

Tradizioni religiose: ziua Sfantului Andrei

Una festività romena che può essere considerata una commistione di sacro e profano è il 30 novembre, giorno in cui si commemora Sant'Andrea. Questa festività precede il giorno del 1 ° dicembre, in cui si celebra *Marea Unire*, cioè l'unità dei romeni. Pertanto, la festa della Chiesa romena è unita spiritualmente alla festa della Romania. Il cristianesimo romeno è di origine apostolica, e questo è dovuto a Sant'Andrea. Secondo le *Sacre Scritture*, Andrea era il fratello di Simon Pietro, il quale è menzionato anche tra i dodici apostoli del Signore. Erano originari di Bersaida, una località situata sulle rive del lago Ghenizaret, in Galilea. I due fratelli erano pescatori, insieme a loro padre.

Secondo i Vangeli di Marco e Matteo, Andrea entrò a far parte degli apostoli quando il Nazareno, visti lui e il fratello Simon Pietro che si accingevano a gettare le reti in mare, disse loro che se lo avessero seguito sarebbero diventati pescatori di uomini [Matteo 4: 18-20 e Marco 1: 16-18]. La figura di Andrea appare nei *Vangeli* in Giovanni [6: 8 -9], quando si narra la moltiplicazione dei pani e dei pesci, e la seconda volta, in Giovanni [12:20-22], dopo la resurrezione di Lazzaro, in occasione della Pasqua Ebraica. Secondo la tradizione e gli scritti di alcuni storici e teologi dei primi secoli cristiani, Sant'Andrea Apostolo fu il primo predicatore del Vangelo presso i Geto-Daci, nel territorio tra il Danubio e il Mar Nero - noto a quel tempo come Scizia, ma anche nei territori oltre il fiume Prut, nel nord del Mar Nero. Il giorno di Sant'Andrea è anche chiamato *Ziua lupului*.

È noto cosa simboleggiava il lupo per i Daci, se la loro stessa bandiera aveva l'aspetto di un drago con la testa di un lupo. Si credeva e si ritiene ancora che il 30 novembre i lupi si radunino in branchi per attaccare i villaggi. Il giorno viene celebrato in casa, in modo da non attirare i lupi, che potrebbero nuocere alle persone e al bestiame. La notte del 30 novembre, secondo la tradizione, i lupi si radunano e Sant'Andrea distribuisce loro cibo per l'inverno incipiente. Al fine di difendere la famiglia dei lupi, oggi è consuetudine dei villaggi che si facciano ungere gli stipiti delle porte, le finestre e i cancelli. In alcune parti, si usa appendere persino l'aglio sugli stipiti delle porte. Altre famiglie preparano una croce di cera e la attaccano al bestiame, ma solo a quello di sesso maschile: buoi, montoni, stalloni, stuoie, e solo sul corno destro.

Anche a causa dei lupi non si lavora tutto il giorno, non si porta fuori neanche la spazzatura, non vengono aperte le stalle, non si esce di casa e non si può dare nulla in prestito. Se i proprietari della casa non lavorano, il lupo non può avvicinarsi. Una diceria sostiene che la notte di Sant'Andrea tutti gli animali acquistino il dono della parola, e se si ascolta ciò che dicono e si comprende, si rischia la morte.

A mezzanotte del giorno di Sant'Andrea si aprono i cieli. Nelle credenze del popolo romeno ovunque, la notte prima di Sant'Andrea, il 29 novembre, i non morti, gli *strigoi* vanno a caccia. Gli *strigoi* sono spiriti dei morti, che non raggiungono il mondo ultraterreno dopo la sepoltura, o rifiutano di tornare nei sepolcri dopo aver visitato i loro parenti, durante le grandi festività del calendario. Gli *strigoi* sono molto pericolosi per i vivi: possiedono l'anima di parenti stretti, provocando dolore, morte e distruzione. Gli *strigoi* hanno il controllo degli elementi naturali e viaggiano per terra e per mare, seminando morte e distruzione. Gli *stirgoi*, Essi sono soliti visitare la casa delle persone, per tormentarle, perciò si usa prendere misure di protezione: si mangia aglio, ci si unge su fronte, petto, schiena e articolazioni del corpo. Le finestre, porte, stufe, scale, maniglie, buoi e mucche vengono unti su corna, pinze, casse e asce oppure arrotolano l'aglio nella fuliggine.

La notte di Sant'Andrea è chiamata anche notte degli incantesimi. Le ragazze prendono delle tazze nuove, riempite con acqua e le versano in una ciotola su un lenzuolo posto sotto l'icona. Il giorno seguente, all'alba, l'acqua della ciotola viene misurata di nuovo con la stessa tazza. Se dell'acqua rimane sul fondo della ciotola, o vi resta qualche goccia, allora saranno fortunate; al contrario, se l'ultima goccia d'acqua non rimarrà, non saranno fortunate e non si sposeranno.

La notte di Sant'Andrea, la ragazza mette sotto la sua testa quarantuno chicchi di grano e se sogna che qualcuno prende il grano, si sposerà. Alcune ragazze preparano anche una coroncina di pane, mettendoci dentro uno spicchio d'aglio. Portata a casa, la coroncina viene posta in un luogo caldo, dove viene lasciata per circa una settimana. Se l'aglio si alza dal centro della coroncina, la ragazza sa che sarà fortunata. Se non succede, la ragazza sarà sfortunata. La sera del 29 novembre, diversi ragazzi e ragazze si riuniscono in una casa. Su un tavolo pongono alcune teste d' aglio, circondate da incenso, mirra e alcuni ceri pasquali accesi. Poi mettono sul tavolo diversi tipi di cibo, e mangiano, parlano e ridono fino all'alba del giorno seguente. Le ragazze condividono il loro aglio, che portano il giorno successivo in chiesa, per farlo consacrare dal sacerdote.

Questo aglio viene messo accanto alle icone, essendo utile in ciò che ha a che fare con l'amore. In altre zone della Romania, il rituale dell'aglio miracoloso viene eseguito nel modo seguente: in una fattoria circa dieci o dodici ragazze si radunano, ognuna ha una pagnotta di pane, tre teste d'aglio, un basilico, legato con un filo rosso e una bottiglia di distillato di prugne. Queste cose sono disposte su un tavolo, in un angolo della casa, e coperte da un velo rosso di fattura tradizionale. Accanto alle cose, sul tavolo, c'è una candela accesa, che brucia dalla sera al giorno seguente. Vicino al tavolo, uno a destra e uno a sinistra, stanno due anziane, che stanne attente che nessuno osi rubare le cose o a metterle una mano. Rimangono lì fino al mattino. A questa festa partecipano dei ragazzi che sono preposti a suonare il liuto. Si canta e si fa festa fino all'alba. Al termine della giornata, le ragazze escono e danzano la *hora romaneasca*, un ballo tradizionale. Un ragazzo suona al centro del cerchio formato da tutte le ragazze che ballano, sorvegliate dalle anziane.

Dopo il gioco, le ragazze prendono le loro cose e le distribuiscono ai *flacai*. Il pane viene mangiato, il distillato di prugne viene bevuto, l'aglio viene conservato. Se qualcuno ruba uno spicchio dall'aglio, non va affatto bene: la ragazza non sarà fortunata. L'aglio custodito viene seminato in primavera. Inoltre, il giorno di Sant'Andrea viene visto come il giorno del solstizio d'inverno, per questo motivo viene chiamato "S. Andrea d'inverno".

Il folklore calabrese

La Calabria fa parte dell'estremo Sud Italia. Il popolo calabrese è sempre stato contraddistinto da un legame viscerale con la propria terra, e dal desiderio di mantenere vive le sue tradizioni. Il patrimonio folkloristico calabrese potrebbe essere molto simile a quello romeno, giacché le tradizioni si mantengono prevalentemente nelle zone provinciali, abitate da poca gente che tramanda di padre in figlio i valori e le tradizioni, e che fa di tutto per preservarle e perpetuarle, poiché il patrimonio storico e culturale di una terra è la sua essenza più profonda e Corrado Alvaro, di San Luca, descrive molto bene quello che la Calabria significa per un suo abitante in *Un treno nel Sud*:

"La dignità è al sommo di tutti i pensieri, ed è il lato positivo dei calabresi, come è la difficoltà contro cui si può urtare inconsapevolmente, poiché è qualche volta tutto quanto ha l'uomo. [5, p. 133]

Quasi tutto quello che si legge qui della Calabria, a parte la letteratura dialettale, è rivolto in genere a magnificare una Calabria che non esiste più, e cioè le colonie greche, e Sibari, e Locri. La tendenza è al classico. [6, p. 164].

Il calabrese è curioso di conoscere e di sapere, la sua delizia è ascoltare le persone colte che parlano, anche se a lui non arriva interamente il senso dei grandi e profondi concetti. È come il povero davanti allo spettacolo di una festa apparecchiata, non per lui, ma di cui gli arrivano i suoni, le luci, i colori. Senza invidia. Con un cocente rimpianto d'un bene fatto per tutti gli uomini". [7, p. 204]

Della Calabria è da tenere presente il culto della memoria delle radici:

"Echi, rimembranze d'altri tempi, di chi sente forte la nostalgia della lontananza dai luoghi della propria giovinezza e ne vive pienamente la memoria nel rammarico di ciò che ancora non è l'orgoglio dell'appartenere. Un calabrese è tutto ciò che di bello o di brutto ti fa pensare, tutto ciò che ti sa soffiare nell'animo. La Calabria! Per mia fortuna temo il mal di Calabria; tutto sommato ne ho paura perché mi sento vulnerabile, cioè la misura in cui la Calabria ti dà tutto e ti fidi, allo stesso tempo ti toglie tutto, quasi ti strappa i tuoi pensieri. Ma ho la Calabria addosso, dentro, attorno, anche se forse meno forte di quanto non sia la realtà. Senza che lo provochi, senza che lo aspetti mi viene addosso come uno schioppo, un odore di terra, un colore, una luce di giorno e mi solleva da terra e mi mette dentro un qualcosa che non si può prendere ma che di botto ti invade tutto e ti senti soffocare e felice allo stesso tempo. Ho dentro la Calabria, l'odore della notte, il rumore del mare, quelle barche che passavano, le luci e le stelle che cadevano sulla sabbia fredda" [8, p.48].

Tradizioni religiose calabresi:

Anche i paesini interni della provincia calabrese hanno delle tradizioni religiose che mescolano il sacro e il profano, e riguardano principalmente la religione cristiana cattolica. Si prenderà come esempio, nel paragrafo seguente, la menzionata Melito di Porto Salvo, in provincia di Reggio Calabria, in cui la festa popolare principale è legata alla Madonna di Porto Salvo.

Ecco come viene descritta la tradizione religiosa del paese, presenti sempre in Lacava:

Secondo i racconti del popolo, il venerato Quadro, sarebbe arrivato sulla spiaggia di Melito dalla Turchia: *"di la Turchia si partiu, intra a navi fu portata. E sbarcò in fidi pia, sutta Melitu Maria"*. Alcuni fanno risalire questo ritrovamento al 1500. Si racconta, che una giovane donna fosse stata rapita e portata in Turchia. Passarono tanti anni, e nella desolazione della schiavitù, nella miseria della prigionia, la ragazza non si stancava mai di invocare il nome della Madonna. Nel profondo del suo cuore percepiva che forse un giorno, la Madonna l'avrebbe restituita alla sua terra ed alla sua famiglia. Giunse il tempo del ritorno. Narra la leggenda che la donna fu sbarcata sulla spiaggia e vedendo i luoghi della sua infanzia si commosse profondamente.

Mentre girovagava tra le capanne dei pescatori, che la guardavano sorpresi, incontrò dei giovanetti, e tra questi riconobbe suo figlio. Il ragazzo sentì il richiamo del sangue e gettandosi tra le braccia della madre, che sapeva perduta per sempre la coprì di baci ed abbracci. La Madonna aveva concesso la grazia. Pare che i Turchi si siano sbarazzati in quella occasione anche di una magnifica tela con la figura della Madonna assisa tra un coro di angeli, avendo ai suoi piedi, sotto il suo sguardo benevolo, una nave tra le onde di un mare infido. Gli abitanti, da principio non calcolarono bene il dipinto; anzi, quasi con disprezzo, rifiutarono l'offerta degli infedeli, gettando il dipinto ai flutti e pronunziando queste parole: "sei venuta dal mare, torna al mare". Il quadro, invece di affondare, galleggiava e approdava sempre nello stesso posto.

Quando compresero che quel continuo ritorno della Sacra Immagine sulla spiaggia era un segno divino, decisero di costruire una chiesa. Nell'attuale edicola della Madonna, proprio dirimpetto al mare è esposta un'immagine di Maria di Porto Salvo. Il dipinto originale, databile agli inizi del '600 fu restaurato nel secolo scorso dal pittore reggino Annunziato Vitrioli. Il 23 aprile del 1958 Monsignor Giovanni Ferro, arcivescovo di Reggio, incoronò la Sacra Immagine alla presenza di una moltitudine di gente.

La festa in onore della Madonna di Porto Salvo, con la grande fiera di bestiame rivestiva grande interesse sia per la popolazione, oltreché per l'Amministrazione Comunale. Nel 1881, per celebrare solennemente la festa, il Comune, non avendo risorse economiche sufficienti, impose, dal 10 al 24 aprile l'aumento del costo dei viveri di prima necessità per solennizzare la festa. Il 25 marzo, per antico voto della famiglia Alberti, il quadro viene accompagnato processionalmente a Pentedattilo, dove sosta per un mese. Il penultimo sabato del mese di aprile iniziano le solenni celebrazioni per il rientro del secolare quadro alla sua dimora abituale. Migliaia di persone si recano di primo mattino, molti a piedi, nella chiesa di Pentedattilo, per assolvere promesse e voti. Nella vetusta chiesa, affumicata da centinaia di torce che ardono dinanzi all'artistica vara, il popolo esprime la religiosità con canti e preghiere, nenie commoventi vengono intonate per ore ed ore.

La processione del Quadro, il giorno dopo, domenica, percorre un itinerario lungo le strade più popolose di Melito. Caratteristico è il percorso nel rione dei Pescatori, dove i marinai-portatori festeggiano, con spari di mortaretti e luminarie, l'ingresso della Madonna nel caratteristico quartiere. I pescatori sono galvanizzati da un capo vara. Quando si imbocca la strada della parte alta del paese, avviene la consegna del Quadro ai Terrazzani, chiamati così perché localizzati dove un tempo abitavano persone dedite preminentemente al lavoro della terra, per raggiungere la chiesa madre: l'Immacolata. Dopo aver attraversato il centro storico con le caratteristiche viuzze, la processione si dirige al mare.

La folla non riesce ad entrare tutta nel tempio, ma la veglia che si propone lunga fino a mezzanotte consente ad ognuno di toccare il miracoloso quadro e di specchiarsi nello sguardo buono e dolce della Protettrice. Il Comune, anticamente era conosciuto solo con il nome Melito, ma per distinguersi da altri paesi dello stesso nome aggiunse lo specifico "di Porto Salvo", legato alla Madonna, che si venera nel Santuario" [9, pp. 96-101].

Restando in tema di religione si può comparare la cultura romena a quella calabrese non soltanto dal punto di vista delle credenze ma anche da quello legato ad alcuni aspetti della vita in cui religione e folklore si fondono: il matrimonio.

Il matrimonio tradizionale in Romania

Essendo un popolo con una ricca storia e cultura, i romeni sfruttano ogni occasione per seguire le tradizioni ereditate di generazione in generazione. Una delle peculiarità romene riguarda il rito del matrimonio, il cui ruolo preponderante spetta ai "padrini" degli sposi.

I padrini, detti *naşi* sono i "genitori spirituali" degli sposi e la loro scelta richiede molta riflessione per il futuro della sposa. Tradizionalmente, erano i padrini di battesimo dello sposo o della sposa, ma in matrimoni più moderni, vengono eletti amici intimi della coppia che sono già stati scelti religiosamente, come richiesto dalla Chiesa ortodossa.

Ai padrini sono affidate le seguenti responsabilità: supporto alla sposa per quel che concerne la preparazione del matrimonio, pagamento della tassa per la cerimonia religiosa, acquisto del velo e obbligo di presenziare alla vestizione della sposa, acquisto dei bouquet matrimoniali, obbligo di affiancare gli sposi durante la cerimonia con due ceri accesi. Inoltre i nasi sono tenuti a mettere le fedi nuziali agli anulari dei due sposi e occuparsi delle corone nuziali benedette durante l'unione. Il loro posto sarà sempre accanto agli sposi, anche durante i festeggiamenti. La preparazione del matrimonio è tradizionalmente preceduta da una visita che lo sposo o i genitori dello sposo devono fare ai futuri suoceri per discutere i dettagli del matrimonio e della dote.

Allo stesso tempo, devono essere stabiliti i padrini, la data del matrimonio e gli obblighi delle due famiglie. Tra le tradizioni romene che sono sempre presenti a qualsiasi matrimonio c'è la rasatura dello sposo, considerata come una sorta di rito di passaggio. La sposa e la parentela femminile si dedicano invece alla vestizione. La madrina è, come già riferito, responsabile della sistemazione del velo. Alla fine del rito, lo sposo viene a prendere la sposa. Si compie una danza popolare, la già menzionata *hora.* Alla fine della danza, tutti vanno in chiesa. Il corteo matrimoniale è aperto da una giovane donna e un cavaliere d'onore che portano le candele degli sposi, seguiti dalla madrina e dalla sposa, e poi dal padrino e dallo sposo, i suoceri e i consuoceri. La tradizione richiede che tutte le donne in corteo siano sempre alla sinistra degli uomini che le accompagnano. Di fronte al prete, la sposa è alla sinistra dello sposo, e i padrini stanno su entrambi i lati degli sposi, con in mano le candele, e i suoceri sono di solito nella fila successiva. Nella chiesa, i sacerdoti officiano per la prima volta l'impegno della sposa, durante il quale il sacerdote posiziona i due anelli sull'anulare della sua mano destra. Questo rito, detto *logodna* può essere separato da quello religioso, ma la maggior parte delle coppie non organizza più un fidanzamento separato. Durante il servizio religioso, i sacerdoti invertono gli anelli, quindi li posizionano sull'anulare della mano sinistra, dove rimarranno per il resto della loro vita.

La condivisione dello stesso bicchiere viene quindi realizzata per celebrare l'unione ufficiale dei due coniugi.Durante la cerimonia nuziale la *danza di Isaia* si svolge attorno all'altare. Durante questa danza, lo sposo e la sposa cercano di calpestarsi sul piede. La tradizione dice che la persona

che per prima calpesta il piede del partner sarà dominante nella famiglia. Alla fine dell'ufficio sacro, i giovani dopo il bacio del matrimonio, si congratulano con il resto della famiglia e condividono testimonianze. All'uscita della chiesa si forma un ponte fiorito e gettato con grano e riso, segno di abbondanza e fertilità. Dopo la conclusione del matrimonio religioso, gli ospiti vanno al ristorante scelto dalla sposa per la festa.

Nella tradizione romena, la festa di nozze dura per tre giorni e tre notti, ma di recente si preferisce concludere la festa la sera stessa. Una volta a casa, lo sposo prenderà la sposa tra le sue braccia e attraverseranno insieme la soglia della casa, in segno di unione e cura. Naturalmente anche il matrimonio ha i suoi riti superstiziosi. Non si devono indossare le perle il giorno delle nozze. Nelle mitologie classiche, le perle simboleggiano le lacrime della luna o degli angeli, e la tradizione romena dice che le perle porteranno lacrime alla vita coniugale. Sono anche un simbolo di sofferenza, a causa dell'arduo processo attraverso il quale si formano all'interno del guscio.

In Romania, il matrimonio è considerato come uno dei momenti più importanti della vita, e quindi, specialmente in epoca odierna, la sua preparazione può essere considerata come una combinazione di riti tradizionali e non, che contribuiscono a creare un matrimonio da sogno. Tradizione e cambiamento però spesso si scontrano, trasformando la cerimonia non più in momento religioso ma in un vero e proprio spettacolo come sostenuto in Știucă N., *O perspectivă asupra riturilor de trecere actuale - „nunta de vis":*

"Il matrimonio è considerato un momento unico nella vita, che non deve essere oscurato da rimpianti, malinconia ed emozioni negative, e coronato dalla presenza dei genitori degli sposi. Gli amici, i colleghi di scuola e di servizio degli sposi sono presenti in tutte le sequenze rituali, sottolineando così l'appartenenza al gruppo socio-professionale e la delimitazione discreta della famiglia. Se dovessi ridurre all'essenza l'atteggiamento dei protagonisti nei confronti della celebrazione del matrimonio, parafrasando V. Turner, direi che, rifiutando il rituale - che è trasformativo - sono profondamente interessati al cerimoniale e si dedicano a tutto, il che significa solo confermare una specie di cambiamento.

Pertanto, anche quando la sceneggiatura e il "dispositivo rituale" tendono a sfuggire alla novità, queste componenti trasmettono ai valori *standard* e ai significati primordiali del matrimonio: amore, armonia, e soprattutto abbondanza, con certe illusioni - sapientemente mantenute dagli sposi novelli. Gli abiti, anche se unici, di solito sono inscritti in un codice di abbigliamento obbligatorio con una precisa referenzialità: è mantenuto il colore bianco come segno di purezza e il velo, come segno di verginità, così come l'abito dello sposo. Certo, le tendenze anticonformiste, le sfide incoraggiate dagli stilisti non mancano.

Le grandi case di moda hanno lanciato modelli unici adatti a determinati "temi" (carnevale, *burlesque, apache, cowgirl* occidentale, *cabaret)* o, sfidando il simbolismo del bianco, hanno proposto il rosso, provocatorio, il dorato e persino il nero. Non bisogna dimenticare che qualsiasi azienda che produce o commercializza abiti da sposa offre un posto privilegiato ai più famosi di tutti i tempi, ovviamente a quelli indossati da principesse o star del cinema. L'abbigliamento dei gruppi di giovani è anche soggetto alla visione registica degli organizzatori di matrimoni, essendo una specie di uniforme ispirata a Hollywood, ma ha anche un precursore nella moda urbana tra le due guerre e allo stesso tempo evoca l'*outfit* di band e cantanti, che aveva un significato cerimoniale.

Nella retorica rituale vi è l'insistenza su alcuni messaggi che si ripetono con mezzi diversi; questi, sovrapposti, diventano ridondanti (confetti, pane e vino, piccioni, petali di rosa e volta a fiori, coriandoli tridimensionali a forma di cuore, bomboniere, palloncini di sapone, abiti da sposa e bottiglie di champagne). Si nota, nel caso di molti di essi, una distorsione negativa del messaggio generale del matrimonio. In alcuni casi si tratta di rilevare modelli che vogliono conservare e imporre significati diversi da quelli noti nella cultura romena, il che è dovuto, tra gli altri, al loro polisemantismo. In conclusione, il messaggio trasmesso dagli attuali riti nuziali è eccessivamente festoso, artificiale e giocoso; solennità e grandiosità sono ravvisabili solo dalle immagini dirette e immortalate.

La sostituzione di alcuni rituali, motivi e simboli rituali con altri mutuatari denota l'emancipazione solo rispetto ai vincoli della tradizione e della subordinazione ad altri, quelli imposti da società specializzate. Riducendo ad alcuni tipi di temi "nuziali" attuali, si può identificare il matrimonio come uno spettacolo di Hollywood, il matrimonio come la copia del matrimonio dei personaggi famosi e, negli ultimi anni, non come un ricorso alla tradizione ma anche come una manifestazione inscritta nella sfida dei modelli. Sebbene la tendenza sia quella di negare o almeno adattare la tradizione e che il ruolo di registi dei protagonisti sia decisivo, i matrimoni attuali sono soggetti a costruzioni e norme che tendono a distorcerli senza, apparentemente, essere percepiti.

In effetti, i giovani sono consapevoli e disposti a cambiare i vincoli tradizionali sui capricci della moda, avendo lo stesso principio dei loro antenati. Pertanto, non sarebbe da escludere che, in breve tempo, al fine di indurre la stessa necessità di unicità, originalità e sontuosità, le strategie di marketing delle aziende ricorrano alle tradizioni locali e regionali, come un pittoresco pigmento per testimoniare un folklore di tipo matrimoniale sia in campagna che nello spazio urbano" [10, pp.142-144]

Il matrimonio in Calabria

Molti paesini calabresi conservano tradizioni di origine greca e romana in termini di pratiche e rituali nuziali: per esempio a Roccaforte del Greco e vari paesini dell'entroterra, era d'uso che un giovane lasciasse davanti alla porta o alla finestra della casa della ragazza con cui voleva contrarre matrimonio, un grosso tronco, detto *cippitinau*, segnato da un profondo taglio d'ascia *(sciunetta*), ma non tanto forte da spezzarlo, su cui erano posizionati nastri colorati. Se la famiglia della ragazza accettava la proposta, il ceppo veniva portato a casa e l'accordo di matrimonio poteva essere concluso.

Nella letteratura locale ci sono esempi di tradizioni inerenti il corteggiamento riguardanti il *cippitinau:*

"[…] Quella notte Nunzio aveva posato il *cippo* di fronte alla mia porta! Lo seppe il mio cuore, che era fatto di occhi, e lo seppero i miei occhi quando videro il *cippo*, leggero e pulito come i suoi color castagna. […] Quel *cippo* di legno leggero era per me". [11, p.34]

E ancora:

"[…] Anche le adolescenti dovevano affrontare la loro realtà: le famiglie si preoccupavano di fidanzarle, per poi subito maritarle e quindi accasarle. Questo non perché i genitori della ragazza fossero crudeli e insensibili, ma perché desideravano vedere la loro figlia ben sistemata con un uomo che la amasse e la proteggesse dalla solitudine della montagna. Purtroppo ciò avveniva anche a scapito dei sentimenti della ragazza, alla quale a volte veniva solo comunicato a chi sarebbe andata sposa. Le procedure di fidanzamento erano complesse e, spesso, anche lunghe. La più antica era quella dello *cippitinnau*: il pretendente lasciava davanti alla porta della ragazza un ceppo bruciacchiato, se questo veniva portato dentro casa, la risposta era positiva, se, invece, veniva lasciato fuori, la risposta era negativa. Qualunque fosse stata la risposta, comunque, era sempre il padre della ragazza che faceva fronte alla trattativa, chiedendo al giovane:

Pis efere ton gippo ti dichatiramu?

Chi ha portato il ceppo a mia figlia?

Il giovane affermava:

To èfera egò

L'ho portato io.

Nel caso che la risposta fosse affermativa, il padre della ragazza rispondeva:

I dichateramu ene Kalì cippethenèmi!

Mia figlia è ben fidanzata!

Il ceppo quindi, veniva portato dentro la casa dove entrava anche il giovane.

Se la risposta era negativa, invece, il padre della ragazza rispondeva:

Ghirè apissu ti dine ne j'assena to cippo!
Torna indietro che non è per te il ceppo!
In questo caso il giovane andava via". *[*12, pp.23-25].

Dopo il fidanzamento, la preparazione del matrimonio poteva durare per mesi. In Calabria, tradizionalmente, tutte le donne della famiglia eccezion fatta per la sposa, preparavano il letto nuziale. Ogni sposa calabrese era inoltre fornita di un corredo che le madri e le nonne preparavano fin dalla sua infanzia, e che consisteva in lenzuola, biancheria, tovaglie da tavola e utensili da cucina. Anticamente infatti, la donna calabrese veniva educata fin dalla più tenera età al ruolo di moglie e madre, e veniva concessa la sua mano solo al pretendente che la famiglia riteneva consono alla propria figlia. Il matrimonio raramente nasceva da un sentimento spontaneo e biunivoco.

Le famiglie infatti, sceglievano il marito per la figlia basandosi sul concetto di miglioramento sociale e della condizione economica. La richiesta di matrimonio, specialmente nei villaggi, avveniva in due modi: tramite a *parrata*, che consiste nella presentazione del pretendente alla famiglia e alla ragazza da parte di un parente stretto o un amico fidato, oppure, specialmente dalle parti del crotonese, si cantava la serenata al suono della chitarra, sotto il balcone della ragazza amata, per dimostrare che l'interesse verso quest'ultima era reale e serio. Se la richiesta della mano della fanciulla veniva accettata dai genitori, i due fidanzati potevano frequentarsi sotto la supervisione di un parente, e, trascorso qualche tempo dal fidanzamento, veniva preparato il matrimonio.

Solitamente la tradizione vuole che lo sposo non veda mai il vestito della futura moglie prima del giorno della cerimonia. Gli sposi possono scegliere i testimoni di nozze tra gli amici più fidati oppure tra i padrini di battesimo, come nel caso della Romania. Una figura particolare è quella del compare d'anello, il quale è preposto ad accompagnare i due sposi in qualità di custode, e offre in dono alla sposa un anello, simbolo del legame che lo unisce alla coppia. Il giorno delle nozze la sposa viene accompagnata all'altare dal padre, e lo sposo dalla madre. La futura moglie arriva sempre dopo il marito e, al momento della cerimonia, il padre porge la mano destra della ragazza al futuro genero, affidandogliela.

Il rito cattolico è quello prevalente nei paesini calabresi, e il prete in questo caso recita le formule di rito, alle quali i due sposi rispondono. Durante lo scambio delle fedi, avviene anche il giuramento reciproco di fedeltà e sostegno per tutta la vita nella salute e nella malattia, nella buona e nella cattiva sorte. Alla fine della cerimonia, gli sposi escono dalla chiesa e viene lanciato del riso come simbolo di buon augurio. La festa di nozze nei tempi più antichi si svolgeva in casa, mentre odiernamente si scelgono le sale matrimoniali.

Cucina tradizionale romena

La cultura gastronomica della Romania è da considerarsi piuttosto varia, in quanto costituisce una commistione fra ricette tipicamente nazionali e altre derivate dai paesi con cui è venuta in contatto nel corso dei secoli. Uno dei piatti tradizionali tipicamente romeni è la *mămăliga*, meglio conosciuta nel mondo come "polenta". Utilizzata in passato come sostituto del pane, questa preparazione di farina di mais, acqua, sale si trova spesso nei ristoranti tradizionali romeni, insieme a semplici preparazioni di maiale o manzo, formaggio romeno e salsicce. Ecco alcuni piatti rumeni che ben rappresentano la nazione:

- *Sarmale*: Involtini a base di carne macinata (di solito maiale, ma anche una combinazione di carne di maiale e pollo), mescolata con riso e spezie, arrotolata in foglie di cavolo acido (cavolo sottaceto) che vengono cucinati per diverse ore in una salsa speciale a base di succo di cavolo acido, acqua, succo di pomodoro e altri ingredienti.
- *Mici:* I *mici* o *mititei* sono chiamati così a causa delle loro dimensioni: sono composti da una miscela di carne di maiale e manzo tritata, mescolati con spezie e aglio, nonché bicarbonato di sodio, vengono grigliati e cotti caldi con senape.

- *Ciorbă de Burtă:* Potrebbe essere identificato come l'equivalente della trippa italiana. Si tratta infatti di stomaco di manzo. Viene servito con panna, aceto e una tradizionale pasta all'aglio nota come *mozdei*.
- *Mamaligă cu brânză şi smântână*: È molto simile alla polenta: si fa bollire la farina di mais in acqua con una spruzzata di sale e qualche goccia di olio di semi di girasole. Di solito viene servito con un preparato tradizionale e crema di formaggio.
- *Pomana porcului*: Piatto a base di carne suina ch viene mangiata in onore del maiale che è stato appena macellato, di solito a dicembre, prima di Natale. La carne fresca di maiale macellato di recente viene tagliata in pezzi più grandi e fritta in una padella. [Știucă N., 2012, 14, p. 6]
- *Iahnie cu ciolan*: Pietanza a base di carne affumicata con contorno di fagioli.
- *Cozonac:* Una specie di pane dolce farcito con noci, questo dolce viene solitamente cucinato durante le feste.
- *Papanaşi:* Un dolce di solito a base di formaggio di mucca sotto forma di ciambelle, ricoperto di crema dolce e di solito di amarene.

Cucina tradizionale calabrese

La cucina calabrese si rifà principalmente alla tradizione contadina, e utilizza prodotti della terra come ad esempio le patate della Sila o il bergamotto. È una cucina molto saporita e che segue alla lettera le tradizioni antiche. Tra le peculiarità gastronomiche tipicamente calabresi possiamo annoverare:

- *I maccarruni ca carni i crapa:* i maccheroni con sugo e carne di capra sono un piatto tipico delle zone montane. Si tratta di un tipo di pasta lunga fatto a mano, generalmente dalle nonne, che preparano un impasto con acqua e farina, poi tagliano a strisce spesse la pasta, la stendono su quello che in Calabria si chiama *prastile* di legno, cioè il tagliere, e poi arrotondano i maccheroni sul fil di ferro per conferire loro una forma cilindrica. La passata di pomodoro è anch'essa fatta in casa. In genere nei mesi estivi tutta la famiglia calabrese si riunisce e prepara bottiglie di sugo di pomodoro con appositi macchinari. La capra viene cotta a parte e poi immersa nel sugo già pronto.
- *I pipi chini:* Peperoni ripieni, rigorosamente coltivati in orto, vengono aperti, privati della polpa, riempiti con mollica grattugiata di pane e poi cotti in forno.
- *Parmigiana della nonna:* Trattasi di una specie di tortino a strati, composto da fette di zucchina o melanzana rigorosamente fritte, un uovo sodo, pezzettini di mortadella, mollica e sugo di pomodoro. Può essere infornata o fritta.
- *Frittole:* Trattasi di tutte le parti del maiale, che vengono cucinate in un apposito calderone, per poi essere servite insieme al pane di grano e al vino rosso.
- *Nduja*: è un prodotto spalmabile a base di budello, spezie e peperoncino
- *Trippa:* Stomaco di mucca, cucinato con un procedimento molto particolare.
- *Nnacatuli:* Ciambelline fritte a forma di culla, zuccherate, che vengono preparate nei periodi festivi invernali.
- *Papazzeddi*: Dolci biscottati con forme varie, perlopiù simili a matrioske, che si servono alle feste di paese.
- *Cudduraci*: Ciambelle a forma di treccia con al centro un uovo, sono servite nel periodo pasquale.

Musica tradizionale romena

La musica è una delle parti più importanti del retaggio culturale del popolo rumeno. Sin dai tempi antichi, la danza è stata la forma di intrattenimento più apprezzata. Ad ogni grande festa, tutti gli abitanti dei villaggi si radunavano in un luogo dove danzavano, mangiavano e cantavano. Al giorno d'oggi non è così facile che si ritrovi una festa di villaggio, ma le danze popolari sono comunque importanti per i rumeni. Se ne elencheranno alcune:

- *Hora* è la danza popolare più antica e conosciuta in Romania. Questa danza è suonata, e ballata, da uomini e donne in un grande cerchio formato dalle loro mani. Il ritmo è medio e i passaggi sono abbastanza semplici
- *Sarba* è un altro stile di danza molto conosciuto in Romania, che viene eseguito sia da uomini che da donne. Nell'eseguire questo stile di danza, le persone tengono le mani sulle spalle a sinistra e destra e formano un semicerchio in cui si muovono simultaneamente con passi laterali
- *Braul* è un tipo di danza popolare e allegro interpretato dalla maggior parte degli uomini. Il ritmo di questa danza è rapido, motivo per cui è famoso come uno dei più dinamici e gioiosi
- *Ciuleandra* è lo stile di danza più comune nell'area della Muntenia. Il più delle volte, la *ciuleandra* si alterna alle urla dei ballerini. Il gioco inizia piuttosto lentamente e poi diventa più veloce. Questa danza ha ispirato Liviu Rebreanu nella scrittura dell'omonimo romanzo
- *Paranelul* è un vecchio tipo di danza tradizionale della zona dell'Oltenia che è generalmente ballato dagli uomini. È una danza estremamente vivace che coinvolge uno spettacolo in linea con le braccia incrociate sul retro e catturate da chi danza accanto
- *Hetegana* è una danza a coppie formate da un uomo e una donna. Questo tipo di danza prevede di far camminare le coppie nel semicerchio e di far girare le donne sotto il braccio degli uomini.

Gli strumenti musicali tradizionali, hanno la capacità di mediare la connessione tra il mondo visto e quello invisibile, tra umano e celeste. Quelli romeni tradizionali sono:

- *Cimpoiul* che è uno degli strumenti esistiti fin dall'antichità, essendo presente, in sei tipi costruttivi, su tutta l'area della cultura tradizionale romena. Trattasi di una specie di cornamusa conosciuta soprattutto in relazione all'universo della trazione pastorale.
- *Cobza:* Strumento a corde simile al liuto
- *Vioara:* Strumento ad arco da spalla, più grande di un violino e con un suono molto simile a quello del violoncello
- *Tambalul:* Strumento a percussione per mezzo di bacchette, si tratta di un tamburo di pelle largo e basso
- *Buciumul:* Strumento a fiato molto lungo, tipico delle zone montane e della tradizione pastorale.
- *Frunza:* Specie di armonica a bocca però più simile ad un marranzano siciliano.

La Romania conserva inoltre una serie di canti tradizionali:

- *Colind|-a:* Canto tradizionale intonato prevalentemente durante le festività natalizie.
- *Doina:* Poesia lirica specifica del folklore romeno, che esprime sentimenti di nostalgia e tristezza e ricorda il passato.
- *Ghicitor:* Tipologia letteraria popolare versificata, adoperata per descrivere un oggetto.
- *Balada:* Canto epico in versi utilizzato per narrare leggende
- *Descintec:* Il *descantec* rappresenta una forma versificata di invocazione o preghiera.
- *Mioriţa:* Ballata popolare romena del ciclo pastorale che ha come primo stadio della sua genesi un canto della Transilvania che includeva solo l'elemento della giustizia, per poi evolversi e trattare prevalentemente temi come il rapporto tra morte e vita.

Musica tradizionale calabrese

La Calabria in campo musicale e coreutico possiede un repertorio tradizionale davvero molto simile a quello romeno. Fra le danze si possono annoverare quelle tradizionali come:

- *Tarantella:* Questa danza è la più conosciuta in Calabria, e si balla in spazi larghi e aperti, principalmente alle feste di villaggio. È accompagnata dal suono di cornamuse e tamburelli, ed è una danza in cui la figura maschile duella con una specie di finto rivale per poter danzare con la ragazza che balla in disparte. È un ballo molto movimentato, che spesso si accompagna non solo alla musica strumentale ma anche ai fischi, alle grida e al battito delle mani.

- *Viddhanedda:* Anche questo tipo di danza fa parte del folklore calabrese e viene proposta principalmente durante le festività. Anche in questo caso gli strumenti musicali principali possono essere la zampogna e l'organetto, la chitarra oppure l'acciarino, cioè il triangolo di ferro a percussione, in dialetto *zzarinu.* La *viddhanedda* si balla in uno spazio circoscritto e i danzatori possono costituire una coppia omogenea o mista. Lo spazio è delimitato dal *mastru di ballu* prima dell'inizio della danza, e costui fa compiere i giri di danza alla prima coppia per poi sostituire i ballerini scegliendo tra gli astanti messi in cerchio attorno allo spazio precedentemente delimitato.
- *Vala albanese:* Questa danza è tradizionale delle minoranze etniche albanesi che vivono in Calabria. È una specie di quadriglia che si danza durante la festività di Pasqua.
- *Cacciattacci:* Ballo lento e lugubre per soli uomini, sempre danzato in uno spazio circolare delimitato.
- *Cardola:* Specie di tarantella tipica del paesino di Cardeto.

In Calabria esiste una grande varietà di strumenti musicali tradizionali, fra i quali i più importanti sono:

- *Tamburello:* strumento musicale a percussione di forma circolare, a cornice, con una dimensione di circa 25 cm, accompagnato da cimbali metallici
- *Organetto:* è una fisarmonica (aereofono ad ancia libera) composta da due casse di legno collegate tra loro da un mantice di cartone. All'interno delle due casse sono inseriti dei "castelli" di legno che sostengono le ance, ovvero delle piastre di ferro con una linguetta mobile che, al contatto con l'aria vibra producendo il suono. I tasti dell'organetto aprono delle valvole che, contemporaneamente al movimento del mantice, lasciano passare l'aria e azionano le ance. Sulla parte destra dello strumento i tasti, generalmente, producono una nota singola (tastiera del canto), mentre sulla parte sinistra azionano il suono contemporaneo di più ance, dando vita, così, alla parte armonico-ritmica (tastiera dei bassi).
- *Zampogna o ciurameddha:* Trattasi di una specie di cornamusa, costituita da un grosso sacco fatto di pelle di capra, detto otre, e presenta un suono molto dolce grazie alle canne di legno. È uno strumento a fiato di tipo pastorale e viene suonato durante le feste natalizie.
- *Chitarra battente:* Strumento a corde simile ad un 8 allungato.

Un incontro tra verità e leggenda: Vlad Tepes e la bella Katharina.

Una delle leggende più raccontate anche nei paesi esteri, e che ha reso famosa la Romania, è quella del Conte Dracula, immortalato dal romanziere Bram Stoker, che si era ispirato ad un personaggio storico molto importante per la tradizione romena. Il suo nome reale era Vlad III di Valacchia, ed era un nobile condottiero, noto per essere stato un grande e coraggioso difensore della cristianità europea, ma anche e soprattutto per la sua crudeltà: aveva infatti l'abitudine di impalare i nemici fuori dalle mura del suo castello e di berne il sangue in calici d'oro. Non risparmiava neppure le donne e i bambini. Il mito di Dracula il vampiro, come già detto, non nasce precisamente in Romania, ma dal racconto di Bram Stoker, che ambienta il suo romanzo in un luogo imprecisato della Transilvania, nei monti Carpazi, e chiama il Conte Vlad, ispirandosi liberamente al vero nobile proveniente da Sighisoara. Vlad Tepes (l'Impalatore) è infatti descritto dallo storico Matei Cazacu. Il principe di Valacchia faceva parte della dinastia dei *Draculesti* (il simbolo sullo stemma di famiglia era un dragone.

Ecco perché *dracul,* che in romeno assume anche il significato di diavolo). Vlad durante le varie fasi di prigionia dimostrò spietatezza torturando animali e infilzandoli. Quando il padre e il fratello furono uccisi dai boiari li vendicò giustiziando questi ultimi e impalandoli di fronte al castello, per poi bere il loro sangue in calici di vino tempestati da pietre preziose (anche se su quest'ultima parte non si hanno fonti certe). Fu poi imprigionato a Bran, a pochi km da Brasov, in quello che oggi è definito castello di Dracula. Il personaggio dell'Impalatore, così definito a causa delle sue macabre abitudini era quindi un sadico che poco aveva a che vedere con il vampirismo.

I vampiri infatti non sono parte del repertorio romeno. Secondo il folklore nazionale infatti, i non morti che tutti definiscono erroneamente come vampiri, si chiamano *strigoi,* già menzionati

nel paragrafo sulle tradizioni religiose. Lo *strigoiu* non beve sangue, distrugge fisicamente e psicologicamente la vittima, come spiega Mircea Eliade in *Domnisoara Cristina* (esempio letterario di *strigoiu* che è, come da mitologia romena, parente stretta delle ragazze che abitano casa sua e le possiede psicologicamente). Per sconfiggere lo *strigoiu* ci si avvale di preghiere, acqua benedetta e un palo di ferro piantato nel cuore o bucando l'ombelico. A Sighisoara c'è appunto il cimitero dei non morti, gli *strigoi*.

Una leggenda particolare sulla figura storica di Vlad L'Impalatore è quella riguardante le sue amanti. È noto che Vlad III ebbe tre mogli. Quelle storicamente accertate sono: una prima moglie di nome ignoto (alcuni sostengono si chiamasse Anastasia), Cnaejna Bathory, Juzstina Szilàgyi e Ilona Szilàgyi. Ma la vera storia d'amore che si dice fosse stata vissuta dall'Impalatore fu una sola, di natura e conclusione tragica. Nelle cronache medievali si sostiene che nel 1462, Anastasia, prima moglie di Vlad III si suicidò gettandosi dalla torre direttamente nelle acque circostanti di Argeş, dopo aver scoperto che suo marito, Vlad Ţepeş, aveva un'amante molto più giovane di lui e con cui desiderava sposarsi. La donna in questione si chiamava Katharina Siegel, ed era figlia di un tessitore di Brasov.

Sembra che fosse l'unica donna per la quale Vlad III abbia provato dei sentimenti sinceri e profondi. I due si conobbero nel dicembre del 1455. Di innamorarono ma la relazione fu scoperta dalle mogli dei mercanti, che picchiarono Katharina e la portarono al Palo della Vergogna. Vlad Tepes, come già detto, avrebbe voluto convolare a nozze con la giovane, ma le restrizioni della religione non glielo permettevano, sebbene avesse avuto diversi figli da lei. Scrisse anche due volte a Papa Pio II, chiedendo una lettera di indulgenza per annullare il suo matrimonio precedente. Dopo il suicidio della moglie Anastasia, Vlad avrebbe potuto sposare Katharina, ma a causa di un complotto venne imprigionato a Buda. Katharina gli rimase vicino anche dopo la sua caduta dal trono nel 1462. Alla sua morte Katharina si rifugiò in un monastero.

Leggende calabresi: La bella melitese e la Tragedia degli Alberti a Pentedattilo.

Ogni posto ha le sue leggende, che si tramandano nel tempo. Anche la Calabria ha delle tragiche storie d'amore da raccontare. La prima leggenda riguarda una donna di Melito di Porto Salvo, che si dice fosse molto bella e timorata Dio. Era sposata ad un uomo ricco, ma lo tradì con un giovane. Sentendosi in colpa gli diede appuntamento per l'ultima volta in un luogo appartato, e, dopo aver scavato una fossa per entrambe, si confessò. La sera dell'appuntamento pugnalò l'uomo al cuore e poi si uccise.

Un'altra leggenda è quella che narra la Tragedia degli Alberti e mescola realtà e fantasia. Si dice che una ragazza di nome Antonietta Alberti, giovane e molto bella vivesse a Pentedattilo, in un castello, con la famiglia. Un giorno la vide un giovane nobile, e se ne innamorò perdutamente, ma costui non piaceva ai genitori e al fratello della ragazza, che era stata promessa ad un altro. Così, infuriato per il rifiuto oppostogli, decise di vendicarsi e rapire la fanciulla. Durante la notte andò al castello ma fu scoperto da Lorenzo Alberti, fratello della donna amata. Perciò uccise lui, dei servitori e altri parenti sotto gli occhi di Antonietta e della sorella, le quali dopo questo orrore decisero di chiudersi in convento. Il giovane nobile fuggì, si arruolò nell'esercito e morì in battaglia. Antonietta invece si chiuse in convento. Si dice che, ogni anno, nella data in cui ricorre l'anniversario della tragedia si senta la voce di Lorenzo che grida nel vento, e che sotto i ruderi vi sia nascosto un tesoro mai ritrovato.

Analogie fra le due culture.

A conclusione della disamina si potrà fare un breve commento analitico di ciò che accomuna le due culture. Lo scopo dello studio è infatti quello di mettere in evidenza che fra tutte le culture esiste una sorta di *fil rouge* che le lega. Già nel paragrafo sulla lingua si può notare quanto il romeno, che come già noto è molto simile all'italiano, sia, se possibile ancor più simile in moltissimi aspetti, al dialetto calabrese (si vedano per esempio parole quali *trúsă* romeno e *truscia* in dialetto calabrese, che hanno lo stesso identico significato in traduzione, cioè borsa di piccole dimensioni, *trousse*.

Per quel che concerne l'aspetto religioso e superstizioso insieme, ciò che è simile se non addirittura identico, pur parlando nel caso della Romania di religione ortodossa e in quello della Calabria di cristianesimo cattolico, quanto la religione e la superstizione si fondano insieme. In Romania il giorno di Sant'Andrea si mette l'aglio miracoloso, benedetto dal prete, accanto all'icona, in Calabria si appendono i soldi simbolo di fortuna e prosperità sotto la sacra effigie della Madonna di Porto Salvo.

L'aspetto riguardante il matrimonio è fondamentalmente pieno di divergenze fra le due culture, ma trova punti in comune nella visita dello sposo ai suoceri, nel fidanzamento benedetto prima del matrimonio e nelle tradizioni riguardanti la dote della sposa. In ambito culinario, entrambe le tradizioni romena e calabrese prediligono tipologie di cibi saporiti e sono simili nella preparazione della carne bovina (trippa e *ciorba de burta*) o dei dolci (*colac e cozonac* sono praticamente gli stessi delle *nnacatule* e dei *cudduraci* calabresi). La musica tradizionale, in campo coreutico vede una somiglianza fortissima tra la *viddhanedda* calabrese e la *hora* romena che vengono ballate entrambe in cerchio, e negli strumenti musicali con il parallelo fra il *cimpoiu* e la *ciarameddha*.

L'ultimo aspetto, quello delle leggende, può essere messo in confronto per via del tema trattato: un amore tragico è quello tra Vlad III di Valacchia e altrettanto tragiche storie d'amore sono narrate nei paesini calabresi di Melito e Pentedattilo. La considerazione finale può quindi essere che due culture possono sempre trovare un punto d'incontro e scoprire una genesi comune ed un profondo legame che le unisca anziché dividerle.

**Nota conclusiva: i brani riprodotti dai testi in lingua romena e inglese sono stati tradotti in italiano e sottoposti a capillare ed attento controllo.*

BIBLIOGRAPHY

1. Alberti M., (2019), *Il posto del vento,* Città del sole Edizioni, Reggio Calabria, p. 34.
2. Alvaro C., (2016) *Un treno nel Sud,* Rubbettino Editore, Soveria Mannelli, pp. 133,164,204
3. Cazacu Matei (2006), *Dracula. La vera storia di Vlad III l'Impalatore*, Mondadori, Milano.
4. David D., Florea C., Tomuletiu E. A., Pop A. (2011), *The concept of cultural and traditional archetype*, Procedia Social and Behavioral Sciences, 15, pp. 1494-1495
5. David D., Florea C., Tomuletiu E.A. (2014), *The anthropomorphic sings and symbol in the Romanian traditional culture*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, n.116, p. 5157
6. Delfino G., (2017), *Dialetto calabrese: tutta la verità, in SPL Comitato per la salvaguardia dei patrimoni linguistici, sito web, https://patrimonilinguistici.it › dialetti-calabria*
7. Djuvara N., (2014), *A Brief Illustrated History Of Romanians,* Editura Humanitas, Bucuresti
8. Lacava E., (2005), *Melito di Porto Salvo ieri e oggi*, Grafica Enotria, Reggio Calabria, pp. 48, 96-101
9. Laptes M., (2004), *Eseuri despre etnografie si folclor*, Editura Corvin, Deva.
10. Oisteanu A., (2016), *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură (Sexuality and Society: History, Religion and Literature*), Illustrated edition, Polirom Publishing House, Iași.
11. Oprea Gheorghe, (2000), *Folclor muzical romanesc, vol. I,* Bucuresti.
12. Placanica A., (1999), *Storia della Calabria dall'antichità ai nostri giorni*, Donzelli, Roma.
13. Portale Calabria (2010) *Folklore Calabrese, Regione Calabria, Reggio Calabria,* sito web www.portalecalabria.eu › site › calabria › calabria_tradizioni
14. R. Artuso, (1999), *Roghudi e Chorio,* Comune di Roghudi, Reggio Calabria, in De Gaetano M., (2000) *Il mondo dell'infanzia e l'adolescenza in una realtà minoritaria, a cura della Scuola media statale di Roccaforte del Greco,* Roccaforte del Greco, pp.23-25.

15. Ştiucă N., (2012), *Porcul de Crăciun (Fişe pentru o etnologie a alimentaţiei),* Publicat în anuarul Din tradiţiile românilor din Ungaria, Gyula, p. 6

16. Ştiucă N., (2015*), O perspectivă asupra riturilor de trecere actuale -„nunta de vis”,* STUDII ŞI COMUNICĂRI DE ETNOLOGIE, Tomul XXIX/2015, p. 142-144

17. Stoianov, Carmen; Stoianov, Petru (2005), *Istoria muzicii româneşti:* Editura Fundaţiei România de Mâine,Bucuresti.

18. UNILAT,(2016), L'Odissea delle lingue neolatine- il rumeno, Parigi, sito web www.unilat.org › DPEL ›Promotion › L_Odyssee_des_langues › Roumain

SMOKE, LIFE AND SOCIETY IN INTERWAR ROMANIA

Truța Ferencz-Iozsef

Research Assistant, "Gheorghe Șincai" Institute for Social Sciences and Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureș

Abstract: : Smoking has a long history and its own literature. The informations about society, culture, civilization, mentality, economy and hygiene that can be deduced from the study of this vice, can complete the image of a historical period. Still, the issue of smoking in the interwar period is very little researched by Romanian historiography. This paper comes to fill this research gap and focuses on: the dichotomy of smoking(good/evil); who, how much, why and what smokes; the magnitude of the phenomenon; the public opinion regarding smoking and health; the costs; but also on the anti-smoking movement.

Keywords: smoking, cigarette, morality, hygiene, health, tabacco

Fumatul are în spate o istorie lungă de mii de ani[1]. Acest obicei pe care fie îl iubești, fie îl urăști, își are astăzi literatura lui, pe care dacă am însuma-o am obține o bibliotecă considerabilă. Chiar dacă istoriografia românească recentă a proiectat noi înțelesuri asupra fumatului, mai ales datorită cărții lui Andrei Oișteanu, perioada interbelică este prea puțin explorată din prisma acestui aspect. Cu toate că informațiile (despre societate, cultură, civilizație, economie, igienă, etc) care se pot deduce din studiul acestui viciu, pot completa imaginea pe care o avem asupra acestei perioade istorice.

Prezentul articol își propune, fără prejudecată, să schițeze imaginea perioadei interbelice prin fumul de tutun. Pentru îndeplinirea acestui deziderat consider că imputurile ce redau limbajul epocii sunt esențiale. Astfel, cu intenție unele citate sunt mai voluminoase și au ca scop redarea spiritului epocii cu mai multă acuratețe.

De asemenea trebuie să menționezcă acest articol a pornit de la premiza că istoria ca știință nu se poate rezuma doar la istoria oamenilor mari și a ideilor extraordinare, ea trebuie să includă și istoria lucrurile mărunte care au marcat existența societății. Orice subiect tratat cu seriozitate și cu erudție,poate oferii informații interesante și poate ajuta la o mai bună reconstrucție a vieții de zi cu zi din perioada supusă cercetării istorice.

Odată cu încheierea Primului Război Mondial în spațiul românesc fumatul cunoaște un avânt deosebit, societatea era fascinată de tutunul care „producea plăcere prin fum și foc"[2]. La începutul perioadei interbelice, datorită consumului ridicat, societate s-a confruntat chiar cu o lipsă acută de tutun și cu prețuri crescute. În 1920, Unirea Poporului , prin rubrica de știri „*Cum stă lumea și țara"* semnalează această lipsă, precum și nevoia țăranului de a se afuma, relatând isprava lui Ambrosie, un țăran, care a străbătut 30-40 de kilometri pentru a obține tabac. Iată descriera *in extenso* a situației existente:

„*- Îi rău, nepoate, rău tare... Că n'am tras cu pipa de-o grămadă de vreme. S'o fi şi uscat de tot colea pe fundul şerparului. N'am căutat-o de mult, că n'am avut de ce. Că pe la noi o tunat dracu 'n sămânța tabacului: nici de leac nu este.*

---

[1] „*The History of Tobacco*", https://www.who.int/tobacco/en/atlas2.pdf, 03.05.2020. Pentru istoria tutunului *in extenso* vezi: Jordan Goodman. *Tobacco in History: The Cultures of Dependence*. New York: Routledge. 1993; Iain Gately, Tobacco: A Cultural History of How an Exotic Plant Seduced Civilization, Grove Press, New York, 2003; Luigi Ferri, Storia del sigaro. Mitologia, tradizione e cultura, Odoya library, Odoya, 2019; Eric Burns, *The Smoke of the Gods: A Social History of Tabaco,* Temple University Press, Philadelphia, 2007; Sander L. Gilman, Xun Zhou, *Smoke: A Global History of Smoking*, Ed. Reaction Books, London, 2004.

[2] Andrei Oișteanu, *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură*, Polirom, București, 2014, p. 34

Iar tu, nepoate, ştii, că noi, ăştia dela coarnele plugului, daca n'avem un pic de „iarba fierelor" ca să ne mai afumăm năcazurile şi ostenelile, nu plătim o ceapa degerată... Iacă, pintru o pildă eu: dacă n'am tabac îmi tot plouă şi'mi ninge. Nici de mâncare nu-mi trebue...

Astăzi m'am pornit încoace cu o sută de zloţi în pungă, doar' oi putea găsi ceva, fie şi pe sub mânii, că în ziua de astăzi mai mult de pe sub mână trăim.

— Păi, în sat la dumneavoastră nu vine tabac?

— Vine de vinit, la două-trei luni odată. Iar dacă vine căpătăm de cap câte două pachete de pipa, două ţigări de foi şi vre-o cinci de hârtie, să ne fie pe-o lună de zile

— Auzi dumneata, două pachete pe-o lună de zile! Eu unu, a treia zii iar n'am nimic. S'apoi posteşte, omule, trei luni până-mai vine la cănţălărie alt ştramport de tabac. De cumva mai vine...

— Încolo tabac este el mai totdeauna 10 pe sub mână. Au crişmarii şi ovreii în ascuns. Bei o jumătate de rachiu şi azi şi mâne şi poimâne, adecă eşti beutor de rând cum se zice; atunci îţi dă un pachetaş dacă-l plăteşti cu cinci-şase coroane! Iar legea lui ar fi să se vândâ cu 1 coroană...

... Mi-am scormonit şi eu toate puiucurile şi mi-am colindat toţi prietinii, ca să-i pot face unchiului Ambrosie rost de câte-va pipe de tutun. Că de rândul ăsta nici noi orăşenii n'o ducem mai bine. Trăim şi noi tot „pe sub mână", că n'avem ce face.

Tălmăcim aici durerea asta a satelor şi întrebăm Regia Tutunurilor: nu crede că ar fi vremea să curme într-un chip oarecare această grea pacoste a satelor?"[3]

Din textul redat se poate observa că tutnul era o nevoie viscerală fiind întrebuințat și ca leac. Se credea încă, că această plantă vindecă durerea de dinți. Sfaturi precum „*să ție, pe măseaua stricată frunză de tutun*"[4] se pot regăsii în cadrul farmacopeelor populare aparținând perioadei. În combinație cu alte elemente tutunul se folosea și pentru tratarea „junghiurilor"[5], a „nejerniței"[6], a șancărului(șancru)[7] a rapănului[8], a rastului[9] pentru înlăturarea păduchilor lați[10]. Fumul de tutun vindeca în credința populară și boala cunoscută sub denumirea de „troană"[11].

Legătura puternică dintre țăran și animalele din bătătură face ca tratamentele pe bază de tutun sa fie administrate și la animale. Astfel păduchii la vite se înlăturau cu „zeamă de tutun"[12] Râia în special la câini se vindeca în mod asemănător[13]. De asemenea în cazul unor boli precum răsfugul[14] sau viermi[15] se sufla în ochii vitelor scrum de tutun.

Revenind de la digresiunea tutun-plantă de leac, pe care am socotit-o utilă, asupra lipsei de tutun. Aflăm din periodice că această situație s-a schimbat la finele anilor 20'. Tutunul devine disponibil în toate mediile și pentru fiecare categorie socială. Pentru a înțelege amploarea fenomenului, consumul execesiv de tutun, elocvent este un studiu efectuat în județul Bihor, în anul 1929, care arată că „*oamenii... pufăie în vânt, într'un singur judeţ, zeci şi sute de milioane...! ... Socoteala toată arată că s'a vândut în judeţul Bihor tutunuri, ţigări şi ţigarete în preţ de 173.126,454 lei*"[16].

Cel mai complet studiu și totodată cea mai completă imagine din epocă, asupra fenomenului, ne este oferită de către Dr. Eugen Nicoară, medic primar în orașul Reghin. Studiul său a fost

[3] „Cum stă lumea și țara. Lipsa de tutun. Cale de-o zi pentru o pipă de tabac" în *Unirea Poporului*, anul II, nr. 27, 4 iulie 1920, Blaj, p. 3.
[4] Dr. George Bujoreanu, *Plante de leac cunoscute de Țărănimea Română*, Biblioteca poporală a Asociațiunii „Astra", anul al 26-lea, nr. 229-233, 1936 p. 97.
[5] P. 150-152.
[6] Conform Dr. George Bujoreanu, nejernița e o boală ce se capătă din răceală, cu junghiuri., p. 183.
[7] *Ibidem*p. 282-283.
[8] *Ibidem*, p. 228.
[9] *Ibidem*, p. 230.
[10] *Ibidem*, p.200.
[11] *Ibidem*, p. 273. Troagnă(catar), această afecțiune vine din răceală.
[12] *Ibidem*, p. 336.
[13] *Ibidem*, p. 336.
[14] *Ibidem*, p. 339.
[15] *Ibidem*, p. 352
[16] Anonim, „Cât fumează un judeţ din ţara noastră într'un an", în *Unirea Poporului*, anul XI, nr. 2, 13 ianuarie 1929, Blaj, p. 5.

intitulat „*Nu fumați! Pericolul și urmările fumatului*". În introducerea acestei cercetări medicul scria că: „*acest obicei stricăcios sănătății s'a răspândit foarte mult , și apropae nici un fumător nu știe și nu cunoaște dezastrul la care se expune fumând zi de zi zeci și sute de țigarete, țigări sau ciubucuri de tutun.*

Astăzi se fumează în mod îngrozitor în toată lumea. După război se fumează mai mult decât înainte vreme.

Fumează toate rassele de oameni, albe și negre. Se fumează pe toate continentele și la toate lati-și longitudinile geografice, de la polul nord-la ecuator și de aici la polul sudic.

Fumează bărbați prin exhibiția lor de a slobozi suluri de fum din nări și pe gură, fumează femeile sub pretextul de a fi moderne și emancipate; fumează și copii începând de la cea mai fragedă vârstă, imitând pe cei adulți , dându-și aere de „om matur" fumează și bătrânii arătând prin acest act de „vitejie" încă semne de viață.

Se fumează la țară și la orașe. Se fumează acasă, în camere de dormit, ca și în prânzitor și salon; casa bogatului, ca și în coliba săracului. În gări, în trenuri, în restaurante, în cârciume, în adunări, în cafenele norii de fum se pot tăia cu paloșul. Se fumează și în școli"[17].

Fumatul în viața societății din perioada intebelică era omniprezent, biserica era aparent singurul loc în care acest viciu nu a pătruns. Se fuma indiferent de pătura socială sau de educație. După cum o confirmă și medicul E. Nicoară, „fumează cărturarii, ca și țăranii și industriașii". Cei care nu fumau activ în România interbelică fumau pasiv, nu exista nici-o posibilitate de refugiu pentru abstinenții, doarece „fumătorii pătrund pretutinderea și fără considerație"[18]. Afișele care interziceau fumatul au fost ignorate[19], practică care se păstrează și astăzi. Din perspectiva istoricului putem spune că acest comportament social deviant a devenit chiar tradiție.

Consumul mare de tutun este evidențiat și de către numărul mare de tutungerii atât în mediul rural cât și în mediul urban. În orașele mari existau cartiere unde numărul de tutungerii depășea de două ori numărul brutăriilor[20]. Așadar, se cheltuia mai mult pe tutun decât pe pâine.

Fumau toate categoriile profesionale. Dintr-o statistică sumară realizată de Dr. E. Nicoară, se poate observa că 95% dintre preoți fumează[21], 90% dintre avocați, 87% dintre ingineri, 84% dintre funcționari, 82% dintre magistrați, 81% dintre profesori și învățători, 60% dintre elevi de liceu. Cei mai puțini fumători se înregistrau printre cadrele medicale, doar 30% dintre aceștea erau fumători[22].

Fețele bisericești erau fruntașe la capitolul fumat, chiar dacă obiceiul vine în contradicție cu morala ce o provăduiau. „În anul 1919, conform unui tabel întocmit de protopopul greco-catolic al Mureşului, Dionisie Decei, cu preoţii greco-catolici din subordinea sa care au primit tutun de pipă şi ţigări, se indică un total de 17 persoane, adică, surprinzător, toţi preoţii în funcţii erau fumători la acea dată sau consemnaţi ca atare în documente"[23]. Chiar mai mult se pare că viciul era asumat de către consumatorii din mediul clerical[24]„Dacă discursul oficial a sancţionat în epocă alcoolismul, nici un document nu a înregistrat în protopopiatul greco-catolic al Mureşului stigmatizarea obiceiului cotidian al fumatului. Dimpotrivă, corespondenţa cu protopopul surprinde frenezia de care s-au lăsat cuprinşi clericii de odinioară, în momentul când se apropia distribuirea rezervelor de

[17] Dr. E. Nicoară, „Nu fumați! Pericolul și urmările fumatului" în *Societatea de Mâine*, anul VIII, nr. 2, 1 februarie 1931, Cluj, p. 58.
[18]*Ibidem.*.
[19]*Ibidem.*
[20]*Ibidem.*
[21] Problema preoților fumători este una veche de secole, Marele săbor, ţinut în Alba Iulia la 14 Sept, 1700, opreşte fumatul peste tot: "Cari preoţi sunt adevăraţi, şi vor trage iăbac măcar în ce feliu de chip, să se birşuguiască cu 12 fiorinţi" (l. M. Moldovanu, *Acte sinodali ale Bisericii româneşti de Alba-Iulia şi Făgăraş*, toro. II. Blaj 1872. pag. 122). Problema a continuat să fie dezbătută și să se impună sancțiuni și în perioada interbelică, Vezi, Anonim, „Preoții și fumatul" în *Biserca și Școala: Revistă bisericească-culturală Organul Oficial al Epargiei Ortodoxe Române a Aradului*, anul LXII, nr. 41-42, 9 octombrie 1938, Arad, pp. 352-353.
[22]*Ibidem.*
[23]Corina Teodor, „*Tutun, tămîie și alte fumuri ardelene*", în Coord. Mihaela Grancea, Ioan Popa, *Viața cotidiană în Sibiul secolelor XIX-XX*, Astra Museum, Sibiu, 2015, P. 80. Apud. Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Judeţean Mureş, fond *Protopopiatul greco-catolic Tîrgu Mureş*, dosar 1105, f1,
[24]*Ibidem*, pp. 81-82.

tutun şi ţigări”[25]. Practica fumatului la feţele bisericeşti se întâlneşete de altfel şi în literatura poporană, sem al vechimii şi al perpetuării acestui obicei[26].

Unirea Poporului, în 1930 scria, „nu este obiceiu mai lăţit ca şi fumatul. Fumează bărbaţii, fumează femeile şi încep să fumeze şi copiii”[27]. Se pare că patima fumatului a provocat indirect şi întemniţări. Conform ştirilor săptămânale din cardul periodicului Unirea Poporului din 13 august 1933, „*în oraşul Slatina din vechiul regat un sătean face temniţă de 20 zile fiindcă a fost prins că avea o brichetă neştampilată. Brichetele sunt cunoscute şi pe la noi şi s'ar putea numi amnare domneşti, fiindcă le-au ghicit „domnii" şi nu lucrează cu iască ci cu benzină. Săteanul din Slatina umbla să-şi aprindă pipa cu o asemenea sculă. Prins fiind, a fost judecat să plătească 1000 lei pedeapsă, dar neavând bani pedeapsa i-s'a preschimbat în temniţă*”[28]. Din ştirea dată deducem că, inclusiv modul de aprindere al ţigării echivala cu un anumit statut social.

Un studiu realizat de către de Ion Munteanu, în 1936, publicat în periodicul „*Realitatea Ilustrată*”, susţine că „patima fumatului cuprinde cam cinci milioane din locuitorii României, adică aproape un sfert din populaţiune. Din aceşti cinci milioane, o şesime sunt femei”[29]. Totalul fumătorilor, fumau un număr impresionant de 13.000.000.000 ţigări pe an, însemnând 10.000.000 kg de tutun. Autorul aprecia că un singur cititor al publicaţiei fuma 20-30 de ţigări pe zi, aproximativ 2 kg de tutun pe an[30]. Ce însemna acest consum de tutun? Conform lui Ion Munteanu, puse cap la cap ţigaretele consumate de români înt-un an „ar înconjura pământul de 23 de ori.. s-ar putea înconjura cu ele România de 300 de ori… încărcate pentru transport, ar ocupa o caravan de 7000 de automobile”[31].

În cea ce priveşte preferinţele şi posibilităţile, românii aveau de unde alege. Gama ţigărilor în perioada interbelică era extrem de variată, periodicul „*Adevărul*” menţionează nu mai puţin de 20 de tipuri: Meseriaşe, Mărăşeşti, Dorobanţi, Bucegi, Carpaţi, Plevna, Regale fără carton, Regale cu carton, Regale R.M.S fără carton, Regale R.M.S cu carton, Plugari, Naţionale, Sport, Unirea, Bucureşti cu carton, Bucureşti fără carton, Specialitate cu carton, Lux, Diplomate, Virginia. Cele mai fumate pachete erau Naţionale, urmate de Bucegi şi Mărăşeşti[32]. Numărul maxim de tipuri de ţigări se pare că ar fi fost 144[33].

Din cele expuse până acum realizăm că „*toată lumea fumează”*[34]... dar de precizat este faptul că nu la fel. Ţigările consumate de marea majoritate a populaţiei nu coincid cu ţigările fumate de oamenii politici. Aflăm că Gh. Tătărescu, primul ministru, fumează aproximativ 40-50 de ţigări pe zi. De preferinţă „Bucureşti” cu carton şi foarte rar câte o havană. Şeful national ţărăniştilor, fumează 20-25 de ţigarete , de diferite feluri: de la „Plugar” şi pâna la „Regale” cu carton. Gr. Filipescu, şeful partidului conservator, căruia medicii i-au interzis fumatul, fuma clandestin, atunci

---

[25]*Ibidem*, p. 81.

[26]Vezi Ioa Pop-Reteganul, „Tămâia Dracului”, în *Cele Trei Crişuri*, anul XV, nr. 9-10, sept-octombrie 1932, Oradea, pp. 120-121.

[27]Anonim, „Ţevile de pipă” în *Unirea Poporului*, anul XII, nr. 12, 23 artie 1930, Blaj, p. 7.

[28] „Ştirile săptămâni. Temniţă pentru „un amnar domnesc”” în *Unirea Poporului*, anul XV, nr. 31, 13 august 1933, Blaj, p. 4.

[29]Ion Munteanu, „Ce fumăm noi. Ce fumează oamenii politici” în *Realitatea Ilustrată*, anul X, nr. 517, 16 decembrie 1936, Bucureşti, p. 20.

[30]*Ibidem.*

[31]*Ibidem.*

[32]Ion Munteanu, „Ce fumăm noi. Ce fumează oamenii politici” în *Realitatea Ilustrată*, anul X, nr. 517, 16 decembrie 1936, Bucureşti, p. 20.

[33]Anonim, „Suprimarea unor tipuri de ţigarete” în *Adevărul* , anul 42, nr. 13909, 27 aprilie 1929, Bucureşti, p. 3.

[34] Periodicul „*Calicul*” redă câteva versuri din „*Chiriţa în province*”, sub titlul „*Fumatul azi...*”:

“*Toată lumea azi fumează,*
Scoate fum pe nas pe gât;
Unii moda imitează;
Alţii fumează de urât.
Omenirea-i o ţigare,
Care se preface ‘n scrum...”

Vezi Anonim, „Fumatul azi…” în *Calicul*, anul XXXXVII, nr. 9-10, 5 iulie 1925, Sibiu, anul XXXXVII, nr. 9-10, p. 2.

când mergea acasă avea grijă să arunce ţigările pentru a nu fi prins de soţia sa care îl inspecta cu regularitate. Octavian Goga, fuma în glumă fără a avea o predilecţie spre un anumit fel de ţigarete. Gr. Gafencu, aprecia şi fuma exclusive ţigările „Diplomat", predilecţie firească dacă studiem activitatea sa professională. Dr. N. Lupu a rămas toată viaţa sa consegvent havanei, dar se pare că ocazional fuma şi ţigarete „Alba Iulia". Mihai Popovici fuma personal ţigarete franţuzeşti şi oferea musafirilor ţigarete româneşti. Fani ai pipei au fost Dinu Brătianu, care fuma dintr-o pipă vânătorească şi Al. Vaida-Voevod care în afară de 10-12 ţigări mai fuma şi câte 5-6 încărcături de pipă . Dintr-o categorie deosebită a făcut parte N. Titulescu, acesta priza tutunul, ocazional fumând şi câte o ţigară[35].

În afara de foarte mulţi oameni politici interbelici care fumează putem enumera unele personalităţi care nu au fumat. Printr-o descriere uşor satirică, Ion Munteanu îi amintea, menţionând posibilele cauze ale abstinenţei: „*D.G.G. Mironescu, probabil din discreţie; d. prof. N. Iorga, desigur din moralitate; Virgil Madgearu, din economie; George Brătianu, din convingere; d. N. N. Săveanu, din eleganţă. În fine d. Al. G. Donescu şi Dem Dobrescu, actualul şi fostul primar general al Capitalei de asemeni nu fumează; au reuşit prin urmare ca măcar pe această chestiune să fie şi dânşi de acord*"[36].

Intelectualitatea ţării era şi ea mare consumatoare de „fumuri"[37]. Dar detaliul consumului de „fumuri" lipseşte din biografia multor personalităţi fiind considerat un detaliu nesemnificativ sau tabu. Datorită acestei tabutizări găsim foarte puţine surse, fapt ce îngreunează cercetarea ştiinţifică.

Tutunul era în interbelic un stupefiant poetic[38], potenţa sforţările intelectuale, stimula mecanismele mintale şi călătoriile onirice. De multe ori era utilizat în combinaţie cu alte substanţe psihedelice. Momentan datorită spaţiului redus de expunere, ne rezumăm doar la fumul de ţigară şi la o selecţie minimă de intelectuali.

Mulţii scriitori interbelici fumează pentru a-şi înlesni munca şi uneori aceştea recunosc că excesul de tutum le provoacă dezechilibre psihice. Ca de exemplu Garabet Ibrăileanu „fuma enorm, aproape ţigară de la ţigară. Ipohondru fiind, el nu numai că se dezinfecta cu alcool după fiecare strângere de mână(atunci când nu o putea evita), nu numai că înfăşura clanţele din casă cu vată muiată în spirt, dar îşi şi „steriliza" ţigările, aprinzând şi capătul pe care îl introducea în gură. Din această cauză – susţin apropiaţii săi – Ibrăileanu „avea gura cu buzele arse [ca nişte] tăciuni"[39]. Mircea Eliade, un alt împătimit al tutunului, nota în jurnalul său din 1942 că atunci când nu este mulţumit de munca sa fumeaza: „mă opresc din scris, fumez şi apoi trec mai departe"[40]. Cioran**,** care se jurase de nenumărate ori că nu o să mai fumeze, dar căzând iar şi iar în mrejele tutunului, mărturisea: „Nu pot lucra decât intoxicat cu tutun […] Otrava, otrava care mă făcea să lucrez"[41].

---

[35]Ion Munteanu, „Ce fumăm noi. Ce fumează oamenii politici*"* în *Realitatea Ilustrată*, anul X, nr. 517, 16 decembrie 1936, Bucureşti, p. 21.

[36]Ion Munteanu, „Ce fumăm noi. Ce fumează oamenii politici*"* în *Realitatea Ilustrată*, anul X, nr. 517, 16 decembrie 1936, Bucureşti, p. 21.

[37]Consumul de narcotice a cunoscut o creştere fulminantă în perioada interbelică, cele mai utilizate substanţe destinate fumatului erau opiul şi haşişul. S-au luat chiar măsuri legislative pentru a combate abuzul de stupefiante. Legea din 1928 „*Legea pentru combaterea abuzului de stupefiante*". Nu e de mirare faptul că în proza românească dintre războaie unele personaje îşi administrează diverse droguri.. Andrei Oişteanu realizează o listă pe care o descrie ca fiind eterogenă dar departe de a fi exaustivă şi chiar abordeaza fiecare operă în parte: Panait Istrati (Chira Chiralina, 1923, Sotir, 1924), Ionel Teodoreanu (La Medeleni, 1924-1928; Încasa bunicilor, 1938), Felix Aderca (femeia cu carne albă, 1927), Cezar Petrescu (Întunecare, 1927; Calea Victoriei, 1930), Ion Minulescu (Corigent la limba română, 1927), Mateiu Caragiale (Craii de Curte-Veche, 1929), Mircea Eliade (Isabel şi apele Diavolului, 1930, Şantier, 1935; Nopţi la Serampore, 1940), Camil Petrescu (Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război, 1930; Patul lui Proust, 1933), Hortensia Papadat-Bengescu (Drumul ascuns, 1932), Alexandru Kirţescu (piesa Gaiţele, 1933), Gib Mihăescu (Rusoaica, 1933), Mihail Sebastian (De două mii de ani, 1934), Sanda Movilă (Desfiguraţi, 1935), Mihai Drumeş(Invitaţie la vals, 1936), Max Blecher(Inimi cicatrizate, 1937), Sorana Gurian(nuvela Narcoza, 1938), Emil Botta (nuvela Un timp mai prielnic, 1938), Ioana Postelnicu (Bogdana, 1939), etc. Vezi: Andrei Oişteanu, *Narcotice în cultura română. Istorie, religie şi literatură*, Polirom, Bucureşti, 2014

[38] Andrei Oişteanu, *Narcotice în cultura română. Istorie, religie şi literatură*, Polirom, Bucureşti, 2014, p. 151.

[39]*Ibidem*, p. 157.

[40]*Ibidem*, p. 161

[41]*Ibidem.*

Cioran a ajuns chiar să afirme: „Sunt produsul cafelei și al țigări”[42]. Brâncuși, de asemenea „fuma fără oprire […] În cele din urmă a trebuit să suporte un tratament pentru dezintoxicare tabacică[43]. În 1933 Mateiu Caraciale, fiul mai celebrului Ion Luca Caragiale, a fost nevoit și el să suprime fumatul și cafeaua, datorită dezechilibrelor psihice pe care aceste substanțe i le-au produs[44].

Toți regii României au fost la rândul lor mari fumători, mărturie ne stau pozele care îi înfățișează fumând[45]. Unele mărci de tigarete au purtat chiar numele acestora. Tigaretele Caro II, Țigaretele Mihai, sunt un exemplu elocvent, ele fiind văzute ca o expresie a calității[46]. Regina Maria, o fumătoare împătimită, susținea și ea fumatul îndeosebi dreptul femeilor de a fuma[47].

În cea ce privește motivele invocate de marea masă a fumătorilor interbelice se pare că unii fumează să-și alunge gândurile, unii fumează să se răcorească în căldură, alții fumează să se încălzească la frig, sunt unii care fumează să-și alunge foamea, cei grași fumează să slăbească, femeile fumează să fie moderne, copii fumează să-și dea aere de om mare, mulții fumează numai pentru că nu au altceva de lucru, cei mai mulți însă fumează din obicei[48].

Avertismentele medicilor asupra otrăvirii organismului prin fumat, erau desconsiderate. Marea masă a populației considera fumatul „*o distracție plăcută*”[49]. Cu toate că medicii atrăgeau atenția masei, prin numeroase articole, asupra consecințelor nefaste ale fumatului asupra sănătății. Existau și se promovau dovezi clare care demonstrează că fumatul produce slăbirea vederii, răgușeală și dureri în gât, pierderea poftei de mâncare, turburări nervoase, cancer, afecțiuni pulmonare, reduce durata de viață cu 16 ani, dar cu toate acestea nimic nu putea reduce numărul fumătorilor. Se vehicula de asemenea ideea că cei mai iluștrii oameni din lume nu au fumat, printre nume îi puntem regăsii pe Tolstoi, Goethe, Pasteur, Rabindranath Tagore, H. Ford[50].

Fenomenul fumatului și lupta zadarnică împotriva ei, nu a fost desigur o chestiune locală. „Marii higieniști și medicii de specialitate de pe întreaga suprafața a pământului, prin conferințe publice, congrese, ziare și reviste de popularizare, s-au străduit să arate urmările nefaste ale acestei necruțătoare substanțe toxice: nicotina”[51]. Locală însă a fost abordarea campaniei anti-fumat dintr-o perspectivă a igienei morale, impusă de biserică. Conform acestei abordări fumatul era văzut ca un lux[52]. Preotul D. Anuțoiu socotea „*că un fumător în fiecare zi cheltueşte pe tutun numai 5 lei şi dacă el ar fuma în mijlociu 45 ani, s'ar ajunge la suma de 82.125 lei cu care sumă s-ar putea asigura zestrea unei fete. Dar, risipa pe care o fac cei cărora le place să fumeze mai fin e cu mult mai mare. Cheltuind zilnic câte 20 lei, în acelaş număr de ani prefac în fum şi cenuşă mai mult de un sfert de milion de lei*”[53]. Alături de fumat ca moravuri “care au nenorocit pe mulți”[54] Anuțoiu încadra alte două vicii sociale, jocul de cărți și alcoolismul.

Așadar tutunul nu producea doar probleme aspura sănătății trupești era afectat și sufletul șidesigur starea materială a individului. „Fum şi scrum se alege din agoniseala bietului român[55]”

[42]*Ibidem,* p. 334.
[43]*Ibidem.*
[44]Andrei Oișteanu, *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură*, Polirom, București, 2014, pp. 185-186.
[45] Ancuța Lăcrămioara Chiș, Ucu Bodiceanu, *Artă și fum. Seducția unui viciu*, Casa de Editură Dokia, Cluj Napoca, 2015.
[46]Vezi *Ilusrațiunea Română*, anul X, nr. 8, 16 februrie 1938, București, p. 13.
[47]Anonim, „Tigareta*”* în *Adevărul* anul 39, nr. 13150, 29 octombrie 1926, București, p. 1.
[48]*Ibidem,* p. 59.
[49] Anonim, „O inovație interesantă” în *Chemarea Tinerimei Române,* anul VI, nr. 6,8 februarie 1931, Cluj, p. 4.
[50]*Ibidem.*
[51] Gheorghe Carara, „Lăsați-vă de fumat…”, în *Viața Ardealului*, anul II, nr. 19, 1decembrie 1935, Cluj, p. 6.
[52]Luxul era considerat de către biserică un păcat, un viciu social, un promotor al decadenței, o consecință nefastă a modernității. Truța Ferencz-Iozsef, „*Igiena și viciul social în societatea românească interbelică*” (teză de doctorat) la Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade”, Târgu Mureș, 2019.
[53] preot. D. Anuțoiu, „Combatetea luxului” în *Foaia Diecenza: Organul eparhiei ortodoxe române a Caransebeșului*, anul XLV, nr. 19, 11 Maiu 1930, Caransebeș, p. 5.
[54]*Ibidem.*
[55] „Știri Mărunte. Scrum și fum” în “*Viața Creștină*” anul V, nr. 32, 6 august 1939, Cluj, p. 4.

scrie „*Viața Creștină*” în 6 august 1939, când pe cap de locuitor “se fumează în țară tutun și țigări de peste 3 mil. Lei”[56].

Trebuie să menționăm că venitul statului din afacerea cu tutun a fost unul considerabil[57]. În 1929 „Vestitorul” estima acest venit la aproximativ 4,5 miliarde de lei[58]. Doar din județul Cluj, în anul 1932, “numai din foiţe de ţigarete a încasat Monopolul Statului peste 180 mii de lei. Din cărţi de joc s'au încassat 563 mii lei; din timbre fiscale şi polițe peste 29 milioane lei. Din timbru de aviaţie peste 2 milioane lei”[59]. Țigările cele mai fumate de către cei cu pungi subțiri au fost Naționale și Mărășești, “domnii” în schimb au optat pentru tigări ca București, Tomis și Mihai[60]. În 1933, în judeţul Timiş-Torontal din Banat, „într'o singură lună s'a cheltuit pe tutun şi ţigări, fără chibrituri, suma de 163 milioane lei. Pe an ar veni cam 2 miliarde lei. În toată ţara — 71 de judeţe — ar veni cam 140 miliarde lei pe an. Cu aceasta sumă statul şi-ar putea plăti slujbaşii timp de 7 ani”[61], susținea periodicul „*Unirea Poporului*”

Concluzia lui Ion Agârbiceanu asupra situației existente evidenția că: “*de toate ne lăsăm și ne lipsim, numai de “iarba dracului” ba…! Facem ce facem și “colbăim” în milioane ca niște Turci*”[62].

Costurile financiare nu constituiau o piedică în calea fumătorilor. O soluție pentru reducerea costurilor a fost pipa. Fumatul din lulea, din pipă, era conform ziarului „*Libertatea*”„îndestularea unei patimi mai puțin costisitoare, mai puțin scumpe, de cât fumatul de țigarete sau țigări de foi. De-o vreme vezi acest fel de a fuma și pe la noi, de pildă mulți ofițeri au adus acest obiceiu din război, unde l-au luat dela ofițerii străini. După ei și numeroși cărturari se văd azi și pe la noi cu pipa cea scurtă în colțul drept al gurii. Cu alte cuvinte s-au apropriat de oamenii de „moda” țăranilor, cari de mult din moș strămoși, trag tutunul din pipe – doar cu unele cu „cămiș” (coadă) mai lungă, unele lungi de tot cum sunt cele ale pipelor ungurești”[63].

Ca simbol al emancipării în occident, femeile care și ele s-au lăsat răpite de plăcerea fumatului, imită metehnele bărbaților și încept a fuma din pipă[64]. În România interbelică, „femeile din familiile domnești doamne și domnișoare , - nu se văd fumând decât țigarete de hârtie, ușoare albe, cel mult cu cotorul aurit. Ele le prind gincaș, întrecute, între cele două degete, arătătoare și mijlociu, și le duc la gură țuțurându-și buzele spre cotorul țigării, și aruncând rotocoale de fum, mai mult de întrecere, de-a joaca, decât de trebuință”[65].

Viciul fumatului diferă în interbelic în funcție de pătura socială din care individul face parte. De exemplu fumatul din pipă, după o confirmă și ziarul *Liberatea,* nu era o modă la români. Chiar mai mult acest obicei era asociat cu categoria marginalilor: „Noi știam pân’ acum numai în câteva colțuri de țară, foarte puține țărance trăgând și ele din lulea, ca bărbații și apoi țigăncile cam toate”[66].

Petru a descuraja practica fumatului s-a apelat des la corelația dintre acest viciu și marginali. Ștefan Pașca enumera ca „*obiceiuri țigănești caracteristic ... minciuna, furtul, cerșetoria și furtul copiilor, falsificarea banilor, beția, fumatul, etc., care puse alături de felul trival de a blestema și de a vorbi, dau o imagine foarte desagreabilă a caracterului țigănesc* ”[67]. Potrivit revistei „*Flori de crin*” primele femei din spațiul românesc care au avut obiceiul fumatului au fost „țigăncile”[68]: ... *constatăm, că înainte cu 20-30 de ani vedeam cu mare mirare și dispreț, cum femeile de neamul*

[56]*Ibidem.*
[57] Chiar statul furniza tutunul și promova consumul începând cu 7 februarie 1929 prin Casa Autonomă a Monopolurilor.
[58] „Cronici. Câte cârciume sunt și cât se fumează în jud. Bihor.” în *Vestitorul*; *Organ al Eparhiei Române Unite de Oradea și Revistă de Cultură Religioasă*, anul V, nr. 4, 15 februarie 1929, Oradea p. 8.
[59] Ion Agârbiceanu, „*Milioane în vânt*”, în Unirea Poporului, anul XV, nr. 2, 15 ianuarie 1933, Blaj, p. 1.
[60]*Ibidem.*
[61] „*Milioane arse*” în Unirea Poporului, anul XV, nr. 34, 3 septemvrie 1933, Blaj, p. 2.
[62]*Ibidem.*
[63]„*Doamnele cu – luleaua*” în Libertatea, anul XXXI, nr. 12, 24 martie 1932, București, p. 4.
[64]„*Doamnele cu – luleaua*” în Libertatea, anul XXXI, nr. 12, 24 martie 1932, București, p. 4.
[65]*Ibidem.*
[66]*Ibidem.*
[67]Ștefan Pașca, „Țiganii” în *Societatea de Mâine*, anul VII, nr. 23-24, 1 și 5 decemvrie 1930, Cluj, p. 446.
[68] C. A. „ Răspunsuri” în *Flori de crin: revistă feminine*, anul IV, nr. 9, 1935, p. 10.

Romilor...(ţigăncile) sunt atât de "dure şi vulgare" încât fumează. Acum cele mai "delicate" femei fumează..."[69]. Imaginea femeii de etnie romă care fumează este de mai multe ori întâlnită şi în lucrarea lui Adrian Majuru, „*Bucureştii mahalalelor sau periferia ca mod de existenţă"*[70].

Petre Matei de asemenea, demostrează că ţigara în perioada interbelică era asociaţă cu ţiganii. Dima Gavrilă, pe care autorul menţionat îl citează, nu exclude posibilitatea ca ţiganii să fi contribuit la răspândirea tutunului în spaţiu românesc[71]. Până şi definirea termenului de „fumat" în acească perioadă este expresia unui stigmat, aşa cum putem observa în August Scriban, „*Dicţionarul limbii româneşti (etimologii, înţelesuri, exemple, citaţiuni, arhaizme, neologisme, provincializme)"*, care precizează că „*Unii <<artişti>> susţin că fumatul te inspiră. Cu toate acestea, el tot un obicei <<ţigănesc>> rămâne*"[72] . De acest stigmat nu au fost feriţi nici evreii, cel puţin asta lasă de înţeles revista Calicul[73].

Pe lângă toate aceste informaţii enumerate, menite a descuraja practica fumatului, periodicele propun şi soluţii pentru a „desvăţa"[74] individul de fumat. „*Unirea Poporului*" propaga ideea conform căreia mulţi au reuşit să se lase de fumat prin următoarea metodă: „*anume au ţinut tutunul o oră în apă rece, apoi l'au stors în mână şi pe urmă l'au uscat la umbră. Fumând din acest tutun, după câte-va săptămâni s'au desvăţat de fumat fără cea mai mică greutate*"[75]. Desigur acest îndemn îl putem încadra în cadrul leacurilor băbeşti, medicii mizau în soluţionarea acestei probleme pe voinţă şi autosugestie.

S-au organizat proiecţii, conferinţe, prelegeri populare[76] şi conferinţe internaţionale[77] pentru a se prezenta publicului un tablou cât mai complex al vătămăriloradusesănătăţii din cauza fumatului. Dar se pare că nimic nu mai mişca marea masă a fumătorilor, pentru care fumatul devenise morav şi năravi. Descrierea satirică din „*Furnica*", prin articolul „*Mucuri de idei originale. Moravuri şi Năravuri*" oferă explicaţia perfectă: „*Un lucru cu cât e mai oprit, cu atât e mai dorit*"[78]. Şi la urma urmei fumatul era practicat şi de către cadrele medicale. Astfel din ignoranţa societăţii cât şi din comportamentul deviant al medicilor ia naştere proverbul şi dictonul pacienţilor mustraţi de medic: „*Doctore! vindecă-te pe tine odată şi apoi pe altul*"[79].

Studiind articolele vremii pe subiectul fumatului realizăm că din perspectiva igienei morale, fumatul era vehement condamnat în cazul femeilor, bărbaţii în schimb beneficiau de clemenţă. Se considera că „*bărbatului, care se ocupă cu probleme mari, agitante, obositoare, nu-i şade rău să se anestezieze puţin, să-şi amorţiască nervii. În tot cazul având un organism robust, creat anume pentru lucrări dure, rezistă mai uşor veninului*"[80]. În privinţa femeii însă se considera că aceasta „*are altă construcţie: mai delicată. Nu prea încadrează vulgaritatea anestezianului cu delicateţea ei. Totuşi invers ca la bărbaţi: femeile, cari sunt în situaţia aşa de bună materială, încât nu au ce lucra, nu sunt avizate să lucreze, să se obosească, fiindcă în acest caz trebuiesc puţin amorţite, anesteziate, admitem să fumeze, unele ca acestea, câte puţin, aşa, pe-acasă. Dar, face foarte rea*

---

[69] *Ibidem.*
[70] Adrian Majuru, *Bucureştii mahalalelor sau periferia ca mod de existenţă*, Ed. Compania, Bucureşti, 2003.
[71] Petre Matei, *De la „iarba dracului" la drog. Aspecte ale condamnării tutunului în spaţiul românesc* în *Arhiva Moldaviae*, anul VIII, Iaşi, 2016, p.47.*apud.* Gavriliu Dima, *Contribuţiuni la istoricul tutunului până la infiinţarea monopolului în România*, , Editura Viaţa Romînească, 1929
[72] Petre Matei, *De la „iarba dracului" la drog. Aspecte ale condamnării tutunului în spaţiul românesc* în *Arhiva Moldaviae*, anul VIII, Iaşi, 2016, p. 48, *apud*. August Scriban *Dicţionarul limbii româneşti (etimologii, înţelesuri, exemple, citaţiuni, arhaizme, neologisme, provincializme),* Iaşi, Institutul de Arte Grafie „Presa Bună", 1939, p. 1360.
[73] Vezi *Calicul*, anul XXXXV, nr. 4, 15 februarie 1926, Sibiu, p. 4.
[74] Anonim, „Cum ne putem desvăţa de fumat" în *Unirea Poporului*, anul X, nr. 24, 17 iunie 1928, Blaj, p. 8.
[75] *Ibidem.*
[76] Vezi *Transilvania*, anul 62, nr. 1-8, ianuarie-august 1931, Sibiu.
[77] Vezi *Renaşterea*: Organul Oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului şi Clujului, anul V, nr. 4, 23 ianuarie 1927, Cluj, p. 7.
[78] Anonim, „Mucuri de idei originale. Moravuri şi Năravuri", în *Furnica*, anul XIV, nr. 100, 12 ianuarie 1920, p. 2.
[79] Înv. E. Witek, „Scopul şi concepţiunea creştină", în *Şcoala Noastră: Revistă pedagogică-culturală, organul oficial al revizoratului şcolar, al comitetului şcolar judeţean şi al asociaţiei învăţătorilor din judeţul Sălaj*, anul VI, nr. 11, 1 iunie 1929, Zalău, p. 328.
[80] C. A. „Răspunsuri" în *Flori de crin: revistă feminine*, anul IV, nr. 9, 1935, p. 10.

impresie şi e incompatibil cu femeia, ca să fumeze în stradă, în trăsură, în curte, în pauză la cinema, la teatru, chiar şi în tren. Femeile, cari au de lucru şi lucrează, se calmează chiar cu munca: nu au lipsă şi plăceri de tutun..."[81].

O altă abordare deosebită a viciului este realizată de către Olgo Cosco, în „*Şcoala Noastră*", unde trata problema fumatului din considerente estetice. Conform acesteia, pe lângă dezavantajele pe care le aduce fumatul în cea ce priveşte sănătatea, fumatul este lipsit de estetică[82], „*graţia feminină nu se potriveşte nici decum cu dinţi îngălbeniţi de tutun, cu degete mirosind a ţigară şi cu ochi înroşiţi de fumul trimis neîndemânatic*"[83].

Atacurile la adresa femeii sunt nenumărate. Emanciparea acesteia, mai ales adoptarea unor deprinderi care erau considerate în mentalitatea epocii ca eminaminte bărbăteşti erau văzute ca factori de degenerare. „*Femeile se modernizează degenerând*"[84], susţine ziarul săptămânal "Clujul" din 1923 „*şi se depărtează tot mai mult din visurile idealiştilor, pierzându-şi farmecul de zîne incocente, încât astăzi au ajuns ză fie numai unelte necesare pentru bărbaţi şi nu idolii cântaţi în poezii sublime*"[85]. Viciul fumatului în cazul femeii deziluzionează bărbatul şi-l face pe acesta să catalogheze femeia care s-a lăsat prada viciului ca prozaică şi ordinară. Normele, convenţiile sociale într-o lume dominată încă de bărbaţi, încadrau fumatul în rându femeilor la capitolul vicii sociale. Modul în care era problematica fumatului abordată în cazul sexului slab, constituie expresia unei societăţii în tranziţie. O societate marcată de modernitate dar care încă se dovedeşte a fi purtătoare a unor caracteristici arhaice.

Aşa cum fumatul nu era compatibil cu idealul feminin el nu se potrivea , conform bisericii, nici cu credinţa. În vizunea acesteia „*fumătorul este un păcătos care calcă în picioare cuvântul lui Dumnezeu ce spune: „Pentruce cheltuiţi argintul vostru pentru ceeace nu hrăneşte şi agonisita voastră psntru ceeace nu satură. (Isaia 55 2)*"[86].

Urmărind atitudinea Bisericii faţă de fumat, constatăm că aceasta corelează viciul cu occidentalizarea nu întodeauana benefică. Periodicul „*Viaţa creştină*", evidenţia faptul că tânărului popor român îi place să imite multe de la străini, unele lucruri chiar negative. Citând din ziarul german „*Der Sturmer*", care a pornit o campanie anti-fumat, periodicul, vedea în exemplul german ceva demn de imitat dat fiind faptul că poporul german se remarca prin cultul trupului şi prin eforturile de a asigura naţiunii un trup puternic şi sănătos[87]. În spiritul acestei observaţii, periodicul emite îndemnul: „*femeile şi tineretul român ba chiar şi bărbaţii cari fumează pot lua pildă dela nemţi şi s'o lase pustiei stricătoare ţigara*"[88].

Dar cum fumatul nu era un obicei de care se putea dezice marea masă a populaţiei indiferent de argumente. Constatăm în urma cercetării o încercare de prefacere a fumatului într-un obicei relativ sănătos. Metoda? Eliminarea nicotinei din tutun! Nicotina era considerat cea mai vătămătoare substanţă conţinută de tutun. Din cadrul periodicului "Chemarea Tinerimei Române" din 8 februarie 1931, aflăm că „*rezolvarea practică a acestei probleme a întâmpinat multe greutăţi. Trebuia anume să se găsească metoda prin care nicotina să se înlăture în aşa fel încât celelalte componenete ale tutunului, cum sunt diferite răşinuri şi aciduri aromatice să rămâie şi pe mai departe în el. După multe experimente zadarnice, doi chimişti vienezi au reuşit să inventeze o*

[81] C. A. „Răspunsuri" în *Flori de crin: revistă feminine*, anul IV, nr. 9, 1935, p. 10.
[82]Pentru a rezolva problemele de ordin estetic, companii celebre precum Nivea şi Dentol au creat paste de dinţi care combat îngălbenirea dinţilor. *Vezi* Ancuţa Lăcrămioara Chiş, Ucu Bodiceanu, „*Artă şi fum. Seducţia unui viciu*" Casa de Editură Dokia, Cluj Napoca, 2015.
[83]Olgo Cosco, „Fumatul" în *Şcoala Noastră*, anul XIII, nr. 4, Zalău, p. 124.
[84] V. I. M, „Desiluzionarea visătorilor" în *Clujul*, anul I, nr. 34, 25 noemvrie 1923, Cluj, p. 1.
[85]*Ibidem.*
[86] Anonim, „Împotriva fumatului" în *Vieaţa Creştină*, anul V, nr. 2, Cluj, p. 4.
[87]Discursul bisericesc se mulează în perioadă interbelică în funcţie de interese. Dacă în lupta anti-fumat se dă ca şi exemplu cazul german, unde cultul trupului era a fost dus la paroxism. Ajunge în alte ipostaze să condamne cultul trupului în defavoarea sufletului. Truţa Ferencz-Iozsef, „*Igiena şi viciul social în societatea românească interbelică*" (teză de doctorat nepublicată) la Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade", Târgu Mureş, 2019.
[88]Anonim, „Împotriva fumatului" în *Vieaţa Creştină*, anul V, nr. 2, Cluj, p. 4..

metadă prin care această problemă este pe deplin rezolvată"[89]. Metoda a constat în crearea unei maşini care era capabilă să execute denicotinizarea. Procedeul a fost introdus cu repeziciune în mai multe state ale Europei spre bucuria publicului fumător. Ca un rezultat al acestei invenţii periodicul menţionează sporirea consumului de tutun. Un fenomen explicabil în condiţiile în care se propaga ideea: „*produsele de tutun denicotinizate sunt cu totul inofensive organismului omenesc*"[90].

Tot din această sursă aflăm că tutunul denicotinizat a fost introdus în România cu mari jertfe. S-a creat chiar o fabrică numită „*Fumosan*" produsele fiind puse pe piaţă începând cu luna februarie a anului 1931[91]. Dar se pare că, deşi ţigările denicotinizate s-au bucurat de popularitate au existat şi persone nemulţumite de calitatea acestor ţigări, motivând că acestea sunt prea "uscate"[92]. Această problemă, conform periodicului menţionat, s-a rezolvat în a doua serie de producţie.Ţigările denicotinizate au însemnat o posibilitate de a se bucura de viciu şi persoanele a căror sănătate era precară.

În 1931 găsim articole care mizau în privinţa igienei, a sănătăţii pe cumpătare. În accepţiunea acestora „*până şi fumatul nu este o piedică pentru a ajunge la vârsta de o sută de ani. Principalul este să facem zilnic exerciţii repetate de respiraţie, fricţiuni şi spălaturi pe tot corpul şi numeroase mişcări în aier liber şi în soare*"[93]. Aşadar cea ce se pierdea prin fumat se putea recupera prin diverse alte activităţi.

Exista o întreaga ştiinţă în a face fumatul mai sănătos, pe lângă încercarea de a denicotiniza tutunul, întâlnim şi obiceiul de a folosi „ţevilde de pipă"[94]. După ziarul „*Unirea*" nici din ţigarete, nici din pipe, nu se trage fumul de-a dreptul în gură. Se folosesc anumite ţevi de tras. Se considera că fumul trecut prin ţevi nu e aşa stricăcios, deoarece o mare parte din nicotină se opreşte pe pereţii ţevii şi de asemenea cu cât ţeava e mai lungă, cu atât e mai bine şi implicit fumatul e mai plăcut[95].

Sănătos sau dăunător, consumul mare de tutun a fost o realitate a perioadei interbelice. Părerile asupra acestui fenomen au fost împărţite. Tutunul era văzut din perspectiva unor multiple dihotomii. Fiind adorat şi ostracizat în acelaşi timp.Fumul era leac şi otravă, stupefiant al inspiraţiei şi cauzator al tulburărilor psihice, un obicei modern şi factor al stigmatizării, o deprindere ce simboliza emanciparea şi în viziunea unora decadenţa, o sursă de venit şi o cauză a ruinării financiare, Nu în ultimul rând, a fost perceput ca un obicei cu valenţe romantice. „*E un tablou încântător*" scria Adevărul în 1926 „*femeia cu silueta fină, ce stă picior peste picior şi rezimă pe genunchi cotul acelei mâini, care poartă în vârful a două degete subţiri o ţigaretă, răspândind în jurul ei, un parfum deosebit de al florilor distillate. .. Pasiunile cresc şi scad aşa cum sclipeşte focul ţigaretei…*"[96]. Viciul social al fumatului completează tabloul istoric al perioadei interbelice şi oferă un nou teren de cercetare. Fumatul lasă pentru istoric un „fum" al epocii, din care se desprind grija pentru sănătate a unei elite medicale, problemele sociale, dar şi cele economice ale tinerei naţiuni. Şi ca să încheiem cercetarea în spiritul epocii: „*Aprinde o ţigare!/Şi-n fumul care zboară-n nori albaştri ca un vis/Cufundă-te-n visare/Şi lasă gândului cărare de abis"*[97]!

BIBLIOGRAPHY

Bujoreanu, George *Plante de leac cunoscute de Ţărănimea Română*, Biblioteca poporală a Asociaţiunii „Astra", anul al 26-lea, nr. 229-233, 1936;

Burns, Eric *The Smoke of the Gods: A Social History of Tabaco*, Temple University Press, Philadelphia, 2007;

[89] Anonim, „O inovaţie interesantă" în *Chemarea Tinerimei Române,* anul VI, nr. 6,8 februarie 1931, Cluj, p. 4.
[90] *Ibidem.*
[91] *Ibidem.*
[92] Anonim, „Debitele au fost aprovizionate cu a doua serie de tutun denicotinizat" în *Chemarea Tinerimei Române*, anul VI, nr. 13, 29 martie 1931, Cluj, p. 4.
[93] *Ibidem.*
[94] Anonim, „Ţevile de pipă" în *Unirea Poporului*, anul XII, nr. 12, 23 artie 1930, Blaj, p. 7.
[95] *Ibidem.*
[96] Anonim, „Tigareta*"* în *Adevărul* anul 39, nr. 13150, 29 octombrie 1926, Bucureşti, p. 1.
[97] 1933, Dv 1230, ebonite, single 25cm, Aprindeţi o ţigară, Frank Fox Tanzorchester.

Chiș, Ancuța Lăcrămioara, Ucu Bodiceanu, „*Artă și fum. Seducția unui viciu*” Casa de Editură Dokia, Cluj Napoca, 2015.

Ferri, Luigi, *Storia del sigaro. Mitologia, tradizione e cultura*, Odoya library, Odoya, 2019;

Gately, Iain Tobacco: *A Cultural History of How an Exotic Plant Seduced Civilization*, Grove Press, New York, 2003;

Gilman, Sander L. Xun Zhou, *Smoke: A Global History of Smoking*, Ed. Reaction Books, London, 2004;

Goodman, Jordan, *Tobacco in History: The Cultures of Dependence*. New York: Routledge. 1993;

Majuru, Adrian, *Bucureștii mahalalelor sau periferia ca mod de existență*, Ed. Compania, București, 2003;

Matei, Petre, *De la „iarba dracului” la drog. Aspecte ale condamnării tutunului în spațiul românesc* în *Arhiva Moldaviae*, anul VIII, Iași, 2016;

Moldovanu, M. *Acte sinodiale ale Bisericii româneşti de Alba-Iulia şi Făgăraş*, toro. II. Blaj 1872;

Oișteanu, Andrei, *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură*, Polirom, București, 2014;

Teodor, Corina „*Tutun, tămîie și alte fumuri ardelene*”, în Coord. Mihaela Grancea, Ioan Popa, *Viața cotidiană în Sibiul secolelor XIX-XX*, Astra Museum, Sibiu, 2015, p. 80.

anul 62, nr. 1-8, ianuarie-august 1931, Sibiu.

Truța, Ferencz-Iozsef, *Igiena și viciul social în societatea românească interbelică* (teză de doctorat) la Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade”, Târgu Mureș, 2019.

1933, Dv 1230, ebonite, single 25cm, *Aprindeți o țigară*, Frank Fox Tanzorchester.

Periodice

Adevărul (1919-1937)

Biserca și Școala: Revistă bisericească-culturală Organul Oficial al Epargiei Ortodoxe Române a Aradului (1918-1939)

Calicul: humor şi satiră (1924-1933)

Cele Trei Crişuri (1920-1939)

Chemarea Tinerimei Române (1926-1932)

Clujul (1923-1937)

Flori de crin : revistă femenină (1932-1936)

Foaia Diecenzană: Organul eparhiei ortodoxe române a Caransebeșului (1918-1939)

Furnica : revistă umoristică săptămânală (1918-1930)

Ilustrațiunea Română (1929-1939)

Libertatea (1918-1938)

Realitatea Ilustrată (1927-1939)

Renașterea: Organul Oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului (1923-1939)

Societatea de Mâine (1924-1939)

Şcoala noastră : revistă pentru educaţie şi cultură pedagogică (1924-1939)

Transilvania, (1918-1939)

Unirea Poporului (1919-1939)

Vestitorul; *Organ al Eparhiei Române Unite de Oradea și Revistă de Cultură Religioasă* (1925-1939)

Viața Ardealului : revistă economică, politică și socială (1934-1936)

Vieața Creștină/Clujul Creștin (1932-1939)

ROMANIAN TRADITIONAL TEXTILES: FROM NATIONAL IDENTITY TO THE SOURCE OF CULTURAL ENTREPRENEURSHIP

Janeta Iuga , Ionela Toda

Postdoctoral Researcher, MA Student, West University of Timişoara

Abstract:Both the traditional costume and other fabrics with traditional Romanian motifs and symbols represent a form of transmission of the cultural heritage, a perpetuation of the life story of the Romanian individuals. The motifs and symbols on these objects can reveal information related to beliefs, mental horizon, social and economic status. The traditional art that has been preserved in the rural communities is one of the most important components of the Romanian cultural hoard, expressing an identity language both individual and collective. This can be exploited and highlighted by organizing exhibitions, festivals and workshops with traditional Romanian specificity, thus animating the life of rural communities and contributing not only to the promotion of national identity, but also to the development of cultural entrepreneurship.

Keywords: traditional Romanian textiles, identity, motifs and traditional symbols, cultural entrepreneurship.

Arta este o formă de exprimare, de comunicare a credinţelor, a mentalităţii şi a realităţii, un liant între trecut şi prezent. Prin ornamentica prezentă pe costumele tradiţionale se pot transmite informaţii, mesaje dincolo de limbajul verbal, tocmai de aceea e necesară în prezent o cunoaştere a simbolurilor, a motivelor prezente pe aceste obiecte vestimentare: ,,Arta este un mod de expresie a omenirii, (...) este prelucrarea unor manifestări comune cu accentul pus pe efectul comunicativ produs şi pe forma estetică a expresiei".(Cazacu- Slama:1959,75)

De-a lungul timpului, costumul tradiţional a însoţit toate evenimentele importante din viaţa omului de la sat. Locuitorii comunităţilor tradiţionale se arătau fascinaţi de frumuseţea lor şi parcă voiau să vadă ce poartă cel de lângă ei, ce motive sunt pe costumul celuilalt, mai ales în zilele de sărbătoare, la hore. Înfloriturі, culori, linii îmbinate într-o varietate atât de mare şi totuşi într-o atât de strânsă unitate. Broderia de pe costumele tradiţionale, ţesăturile nu sunt doar o înşiruire de decoruri. Ele reprezintă de fapt întreaga moştenire culturală a românilor. Sensuri profunde, simbolism ascuns şi pierdut odată cu trecerea timpului.

Este vorba de o migală specific femeilor din vechime şi o fascinaţie pentru frumos încărcată de originalitate şi dincolo de păstrarea tradiţiei, dincolo de marginile timpului, coborând adânc în preistorie, spunând multe despre zona geografică, istoria şi tradiţia fiecărui grup. Este un cumul de legende, poveşti, basme, fabule, culori şi semnificaţii. Aceste simboluri erau magice pentru strămoşii noştri şi erau considerate purtătoare de noroc. De aceea ele sunt prezente nu doar pe costumele tradiţionale ci şi pe alte obiecte casnice, fie cusute, fie ţesute, fie modelate sau încrustate în lemn.

Dicţionarul de artă populară prezintă arta populară ca fiind ,,creaţia unei comunităţi întemeiată pe o lungă tradiţie, împletind funcţionalul cu esteticul în opere de artă în care forma şi decorul sunt gândite ca întreguri destinate să împlinească trebuinţele materiale şi spirituale ale indivizilor şi colectivităţilor în materie de arhitectură, organizarea interiorului, mobilier, ţesături, ceramică, unelte, costum, prelucrarea materialelor, pictura pe sticlă etc". (Stoica, Bocşe: 1985, 34)

Simbolurile înfăţişate pe aceste obiecte sunt de mai multe feluri: cosmice, zoomorfe sau antropomorfe din categoria motivelor abstracte; simboluri florale sau vegetale inspirate de natură sau stilizări geometrice.

Simbolurile cosmice sunt prezente prin motivul soarelui, al florii soarelui, cercul stilizat, fulgerul sau chiar stelele, fiind utilizată de obicei culoarea galbenă sau firul auriu. ,,Gândirea simbolică <<sparge>> realitatea imediată, fără s-o împuțineze ori să o deprecieze; în perspectiva ei, universul nu este închis, nici un obiect nu rămâne izolat în propria-i existențialitate: toate se leagă între ele, printr-un sistem strâns de corespondențe [...]''. (Eliade, 2013:196)

Ştergare şi ie din Ţara Moţilor

Simbolismul cosmic nu este altceva decât o punte de legătură cu sacralitatea ancestrală a divinității, întruchipat prin simbolul solar, cercul sau spirala vieţii. Aceste simboluri poartă în ele ciclul şi energia existenţei acestui popor, căldura, succesiunea anotimpurilor şi a renaşterii.

Cercul este o reprezentare de mare vechime. A existat înainte de apariția cultului solar. În religiile vechi era reprezentarea zeițelor feminine. Pe teritoriul țării noastre apare din neolitic pe diverse obiecte. După ce a apărut cultul solar, cercul a devenit ,,formă clasică de reprezentare a discului solar (și lunar), se impune printre cele mai vechi, mai răspândite și totodată persistente motive plastice în lumea creată de mâna omului”. (Păun: 1996, 58) Cercul este o reprezentare a infinitului, nu are început și sfârșit, iar cele concentrice reprezintă ,,gradele ființei, ierarhiile create”. (Chevalier:1994, 294)

Simbolurile florale și vegetale cele mai des întâlnite sunt: spicul de grâu, trandafirul, floarea de crin sau de cireș, conul, laleaua, ghinda sau strugurele. Unele dintre acestea au fost utilizate pentru transmiterea unui mesaj religios, altele arătau zona de proveniență atât prin formă cât și prin colorit, altele aveau întipărită ocupaţia oamenilor. Ornamentele vegetale au apărut mai târziu, dar crenguța de brad are o tradiție mai veche, fiind prezentă pe ceramica neagră lustruită dacică.

Costumele tradiționale erau mai simple în zilele obișnuite având mai puțină ornamentaţie sau chiar deloc. În schimb, în zilele de sărbătoare, erau scoase la iveală cele mai frumoase veşminte, casa era împodobită cu cele mai de preţ ştergare, feţe de masă sau cuverturi, iar obiectele de uz

casnic cele mai de preţ erau scoase şi puse pe masă cu bucate alese care să facă cinste gospodarilor şi femeilor casei, care de altfel erau cele care produceau şi gestionau toate aceste obiecte.

Ştergare (prosoape) ţesute din Ţara Zarandului

Specificul zonei este reflectat nu doar în formele utilizate ci şi în cromatică. Astfel în zona de câmpie coloristica este mai vie şi mai variată, pe lângă flori apare spicul auriu şi albastrul cerului, iar florile umplu atât veşmintele cât şi obiectele de uz casnic.

Costume tradiționale din zona Banatului

Pe măsură ce ne apropiem de zona de munte, costumele devin mai sobre, coloristica mai simplă până la alb şi negru. Formele fiind inspirate de pădure, frunze de stejar, ghindă sau conuri şi crenguţe de brad sau în zona de deal, viţa de vie.

Motive tradiționale din Transilvania şi Bucovina

Motive tradiționale din Țara Moților

Simbolurile antropomorfe se împletesc cu cele inspirate de activităţile zilnice ale oamenilor: siluete sau părţi din corpul uman, grebla, furca, cârligul sau jugul. Motivul antropomorf nu are doar un efect decorativ, ci îndeplinește valoarea de document istoric și social. Evocă puternic lumea satului cu existența socială și statutul în cadrul comunității. Toate aceste motive reflectă realitățile satului traditional, specificitatea cât și amprenta fiecărei epoci.

Scoarţe din zona Olteniei

Grebla şi jugul (stilizate) din zona Beiușului

Motivele geometrice stilizate sunt strâns legate de credinţele populare ale oamenilor: spiralele stilizate (magicul), sfoara (firul vieţii), liniile drepte (drumul drept în viaţă), crucile (spirit şi evoluţie), pătratul sau rombul (casa). ,,Geometrismul scoarţelor românești se leagă fără îndoială

atât de fondul străvechi al culturii populare, rădăcinile căreia se înfig adânc în istoria pământurilor noastre, cât şi de modalităţile de expresie legate de tehnica ţesutului în care primordial este perpendicularitatea firelor. De aceea este uneori greu să surprindem sensul de inspiraţie al motivelor de pe scoarţe: s-a mers de la obiect la numele motivului sau de la numele obiectului la motiv?" (Petrescu: 1976, 24).

Triunghiul are la bază simbolistica cifrei trei. Este o reprezentare a Divinităţii. Dacă triunghiul echilateral apare reprezentat singur, atunci acesta simbolizează perfecţiunea, divinitatea supremă, armonia, echilibrul. (Chevalier, Gheerbrant, vol.3: 1994, 384). Triunghiul cu vârful în sus este o reprezentare a principiului masculin. Triunghiul cu vârful în jos simbolizează fecunditatea, fiind o reprezentare a principiului feminin. Baza triunghiului simbolizează stabilitatea, iar laturile care urcă simbolizează dinamismul.

Motive populare din Tara Zarandului

Rombul este unul dintre cele mai vechi motive ornamentale de pe teritoriul ţării noastre (vezi falanga de cal găsită la Dubova, în regiunea Porţile de Fier, falangă ce are drept décor un romb al cărui interior este haşurat cu linii). Rombul este considerat un simbol feminin. Dacă rombul are formă prelungă, atunci putem spune că el este format din două triunghiuri şi simbolizează legătura dintre cer şi pământ. (Chevalier:1994,169) Mărgărita Miller-Verghy explică prezenţa rombului încă din perioada scrierilor cuneiforme. Era un semn pentru soare. (Miller-Verghy:2007,114)

Putem interpreta rombul şi în funcţie de semnificaţiile laturilor sale, cifra patru. „(…) semnificaţiile simbolice ale numărului, legate de cele ale pătratului şi ale crucii sugerează că omul poate fanda în planul orizontal, dar şi în cel vertical şi re(amintesc) că există doar: patru puncte cardinale, patru anotimpuri, patru stihii, patru faze ale astrului selenar, patru fluvii edenice, patru evanghelişti biblici acceptaţi de Biserică etc". (Răchitan:2010, 150).

Cromatica era atât în funcţie de zonă, de evenimentul la care luau parte sau în funcţie de cine purta costumul tradiţional. Femeile măritate utilizau culori mai sobre, iar fetele tinere culori mai aprinse. La fel şi pentru bărbaţii însuraţi sau feciori.

Culorile utilizate erau obţinute pe cale naturală din diferite plante şi astfel se vopsea lâna, bumbacul sau cânepa. Pentru albirea cânepei şi a ţesăturilor din cânepă se făcea o spălare succesivă şi se usca la soare. Cu cât se spăla de mai multe ori şi se usca la soare cu atât ţesătura devenea mai albă.

Culoarea neagră la lână se obţinea din coajă de arin, maroniu din nuci verzi, galben din laptele câinelui sau foi de ceapă, vernil din coaja de vişin. Cercetătorii au descoperit un număr de 230 de culori pe care poporul nostru le putea obţine pe cale naturală, fie din plante, fie din diferite minerale sau argile.

În zilele noastre admirăm bogăţia şi diversitatea ornamentelor populare atât de pe costumele lăsate moştenire din moşi-strămoşi cât şi pe diferite obiecte ţesute sau încrustate, modelate sau confecţionate.

Multe dintre ele au fost realizate spre a spune o poveste asemeni unui cântec al unei lumi de mult apuse faţă de care nu mai avem capacitatea de a o înţelege.

Până la urmă, vorbind cu bătrânii satelor despre modul de realizare a costumului tradiţional sau a altor obiecte, descoperim o lume pentru mulţi de neînţeles, un alt mod de viaţă care a fost păstrat veacuri la rând cu sfinţenie spre a fi transmise generaţiilor viitoare. Asta e moştenirea noastră şi trebuie să începem să o înţelegem din nou spre a o putea transmite generaţiilor viitoare.

Acest mod de viață ar putea fi adus în actualitatea comunităților tradiționale românești prin înființarea unor ateliere în care să se revitalizeze viața tradițională a satului românesc. În cadrul acestor ateliere putem face cunoscute generației tinere motivele tradiționale românești și broderia manuală, două modalități prin care se vor putea obține produse deosebite. Cusăturile născute din memoria milenară a poporului nostru înfrumusețează printr-o fantezie nemărginită obiecte de vestimentație din cele mai vechi timpuri până azi. Ba mai mult motivele tradiționale românești au fost preluate de către marile case de modă și aduse la cel mai înalt rafinament păstrându-și însă frumusețea și specificul. Un astfel de proiect este relevant prin faptul că readuce posibilitatea de a învăța metode de cusături care altfel s-ar putea pierde. Aceste modele cusute pe obiectele de vestimentație, pe ștergare, fețe de masă etc. poartă în ele înțelesuri ascunse, la origine având concretizerea unor gânduri și sentimente purtătoare de rugăciuni, bucurii sau necazuri, incantații magice sau informații ce vin din adâncurille poporului nostru.

Adevărul despre aceste semne nu îl mai știe nimeni, el s-a pierdut de-a lungul veacurilor atât de zbuciumate, însă le regăsim pe diferite obiecte gospodărești, de vestimentație sau de cult încă din cele mai vechi timpuri, neschimbate păstrate parcă în ADN-ul acestui străvechi popor.

BIBLIOGRAPHY

Cazacu-Slama, Tatiana, *Limbaj și context*, București, Editura Științifică, 1959.

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, vol. 3, București, Editura Artemis, 1994.

Dunăre, Nicolae, *Ornamentica tradițională comparată*, București, Editura Meridiane, 1979.

Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri. Eseu despre simbolismul magico – religios*, București, Ed. Humanitas, 2013.

Miller-Verghy, Mărgărita, *Vechi motive decorative românești*, București, Editura Vestfala, 2007.

Păun, Silvia, *Identități Europene inedite. Italia-România*, București, Editura Tehnică, 1996.

Petrescu, Paul, *Creația plastică țărănească*, București, Editura Meridiane, 1976.

Răchișan, Delia, *O etnologie a jocului în cultura tradițională românească. Jocurile de copii*, București, Editura Detectiv-Moroșan, 2010.

Stoica, G; Bocșe, Maria, Dicționar de artă popular românească, București, Editura Enciclopedică, 1985.

https://mythologica.ro/ce-semnificatie-au-desenele-de-pe-costumele-populare-romanesti/

https://www.youtube.com/watch?v=eYHxN28qUv8

https://www.youtube.com/watch?v=5m0V486u8bA

http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Portul_popular_din_Transilvania

THE POSCOLONIAL UMBRELLA AND ITS SUBALTERN VOICES

Patricia-Dorli Dumescu

PhD., „Victor Babeş" University of Medicine and Pharmacy, Timişoara

Abstract: *The present paper will focus on the rise of postcolonialism, on the various definitions of the term and on its immediate consequences, while also discussing the new voice of the formerly colonial subjects. As a direct result of colonialism, postcolonialism raises awareness as to other notions, such as decolonization and the use of language, the various aspects of identity and the birth of not-so-lax principles (such as the all-encompassing 'nation'). It will also witness a different use of history from that of the colonial era, while the individual will be the one choosing to shape and reshape old definitions of the self.*

Keywords: decolonization, colonial societies, the Empire, cultural differences, resistance.

The term 'postcolonialism', should be made clear: it refers to what was to follow 'colonialism', both from a temporal perspective (the prefix 'post' clearly indicates that) and from a cultural perspective, i.e. the further development of the cultures of colonialism. Nevertheless, there are several definitions of the term, which describe it either logically or from a more or less sentimental perspective. Ania Loomba accurately captures the term's various shades of meaning:

"To begin with, the prefix 'post' complicates matters because it implies an 'aftermath' in two senses – temporal, as in coming after, and ideological, as in supplanting. It is the second implication which critics of the term have found contestable: if the inequities of colonial rule have not been erased, it is perhaps premature to proclaim the demise of colonialism. A country may be both postcolonial (in the sense of being formally independent) and neo-colonial (in the sense of remaining economically and/or culturally dependent) at the same time" (Loomba, 2002: 7).

What Loomba also underlines is the fact that postcolonialism did not begin at the same time for all formerly colonial societies, nor did they experience the same colonial rule in similar ways. While some colonies were actually white settler colonies which had gained independence, others were territories placed under the direct rule of European masters. There are other implications to the term as well: "[It] does not apply to those at the bottom end of this hierarchy, who are still 'at the far economic margins of the nation-state' so that nothing is 'post' about their colonization" (Loomba, 2002: 9).

The researcher also underlines the fact that the elites were never colonial subjects as such, but the very products of colonial facilities, the intellectual result of European schools. As a final argument, Loomba resorts to Peter Hulme's perspective, pointing out that "it refers to a process of disengagement from the whole colonial syndrome, which takes many forms and is probably inescapable for all those whose worlds have been marked by that set of phenomena: 'postcolonial' is (or should be) a descriptive not an evaluative term" (Hulme in Loomba, 2002: 19).

Thus, "postcolonialism" should not use a valorization system, but rather provide a narrow definition to the aftermath of colonialism. Ella Shohat also offers a temporal description of the term, afterwards analyzing it from a cultural perspective:

"Echoing 'post-modernity', 'post-coloniality' marks a contemporary state, situation, condition or epoch. The prefix 'post', then, aligns 'post-colonialism' with a series of other 'posts' – 'post-structuralism', 'post-modernism', 'post-marxism', 'post-feminism', 'post-deconstructionism' – all sharing the notion of a movement beyond. Yet while these 'posts' refer largely to the supercession of outmoded philosophical, aesthetic and political theories, the 'post-colonial' implies both going beyond anti-colonial nationalist theory

as well as a movement beyond a specific point in history, that of colonialism and Third World nationalist struggles. In that sense the prefix 'post' aligns the 'post-colonial' with other genre of 'posts' – 'post-war', 'post-cold war', 'post-independence', 'post-revolution' – all of which underline a passage into a new period and a closure of a certain historical event or age, officially stamped with dates. […] This inarticulated tension between the philosophical and the historical teleologies in the 'post-colonial', I would argue, partially underlies some of the conceptual ambiguities of the term" (Shohat in Mongia ed., 1997: 323).

While the prefix does, indeed, imply the temporality of the term, it does not cover the complex meanings behind it. "However, the disorienting space of the 'post-colonial' generates odd couplings of the 'post' and particular geographies, blurring the assignment of perspectives. Does the 'post' indicate the perspective and location of the ex-colonized (Algerian), the ex-colonizer (French), the ex-colonial-settler (*Pied Noir*), or the displaced hybrid in First World metropolitans (Algerian in France)?" (Shohat in Mongia ed., 1997: 324).

The paragraph underlines once more the term's ambivalence and the fact that, due to the many actors on the colonial stage, the term can gain different meanings with each use. Thus, 'postcolonialism' is a challenge even to theoreticians: the authors of *The Empire Writes Back* try to give their own definitions. At first, they are punctual and utterly descriptive: "We use the term 'post-colonial' […] to cover all the culture affected by the imperial process from the moment of colonization to the present day" (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2003: 2). However, the use of "all culture" proves to be more than evasive: "So the literatures of African countries, Australia, Bangladesh, Canada, Caribbean countries, India, Malaysia, Malta, New Zealand, Pakistan, Singapore, South Pacific Island countries, and Sri Lanka are all post-colonial literatures. The literature of the USA should also be placed in this category" (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2003: 2).

The above-quoted definition raises several issues: one can hardly label writers from Canada or the USA as postcolonial in the same manner as writers from India and Africa. Margaret Atwood, John Kennedy Toole and Arundhati Roy or Chinua Achebe have barely anything in common. The postcolonial umbrella proves too large and the author-inclusion standards - too permissive. The sole reasoning behind the listing of countries as 'postcolonial' is their having experienced a colonial situation. Yet, one can hardly equate Australia with Singapore, the USA with India.

The issue of postcolonialism will not stop here: the spelling of the word has caused further debate among theoreticians, some of them using it in order to disagree with critics who had been dismissive of the others' work. *The Empire Writes Back* uses the hyphenated variant, stating that: "the hyphen is a statement about the particularity, the historically and culturally grounded nature of the experience it represents [placing …] an emphasis on the discursive and material effects of the historical 'fact' of colonialism, resisting an increasingly indiscriminate attention to cultural difference and marginality of all kinds" (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2003: 198).

As I personally doubt that a simple term can lead to indiscrimination, I will chose for the present paper the "postcolonial" variant, leaving the hyphen aside. Although I do believe that the term should point out towards the history of colonialism (my main argument for bringing the two, colonialism and postcolonialism, together), I consider the hyphen as placing too much emphasis on the temporality of the term. Vijay Mishra and Bob Hodge explain the lack of the hyphen as follows:

> "When we drop the hyphen, and effectively use 'postcolonialism' as an always present tendency in any literature of subjugation marked by a systematic process of cultural domination through the imposition of imperial structures of power, we can begin to see those aspects of the argument of EWB which could be profitably extended. This form of 'postcolonialism' is not 'post'-something or other but is already implicit in the discourses of colonialism themselves. We would then want to distinguish sharply between two kinds of postcolonialism, viewed as ideological orientations rather than as a historical stage" (Mishra, Hodge in Williams, Chrisman eds., 1994: 284).

The study *What is Post(-)colonialism* makes a clear distinction between two types of postcolonialisms, namely an "oppositional postcolonialism", which "is found in its most overt form in post-independent colonies at the historical phase of 'post-colonialism' (with a hyphen)" (Mishra,

Hodge in Williams, Chrisman eds., 1994: 284) and a "complicit postcolonialism", which "has much in common with Lyotard's unhyphenated postmodernism: an always present 'underside' within colonization itself" (Mishra, Hodge in Williams, Chrisman eds., 1994: 284). The study also ridicules the various dilemmas that the term has created or the fact that it has not acquired a proper meaning in the Oxford Dictionary: "In the OED the compound exists alongside other compounds such as post-adolescent, post-cognitive, post-coital and so on" (Mishra, Hodge in Williams, Chrisman eds., 1994: 284). It is Anne McClintock who signals the simple reduction of the word to the hyphen: "I am doubly interested in the term, since the almost ritualistic ubiquity of 'post-' words in current culture (post-colonialism, post-modernism, […] post-marxism, post-apartheid, post-Soviet, post-Ford, post-feminism, post-national, post-historics, even post-contemporary) signals, I believe, a widespread, epochal crisis in the idea of linear, historical 'progress'" (McClintock in Williams, Chrisman eds., 1994: 292).

McClintock stigmatizes such plays with hyphens and words and depicts them as typically academic discursive traps, devoid of any solid meaning. Moreover, she emphasizes the fact that the very purpose of postcolonial studies (actually, of the Subaltern Studies group, – see Spivak in Guha, Spivak eds., 1988: 3-9), that of giving back the history of the oppressed and to the oppressed can be highly compromised because: "the singularity of the term effects a re-centering of global history around the single rubric of European time. Colonialism returns at the moment of its disappearance. The word 'post', moreover, reduces the cultures of peoples beyond colonialism to prepositional time" (McClintock in Williams, Chrisman eds., 1994: 293).

More than that, the very discussion around 'post-colonialism' is reduced to a "subordinate, retrospective relation to linear, European time" (McClintock in Williams, Chrisman eds., 1994: 292), which is in total opposition with the very goals of postcolonial critique. Both the studies of Vijay Mishra and Bob Hodge and that of Anne McClintock have underlined the existence of this time-trap to be avoided if a real vision is to be promoted. Arif Dirlik, cited in Bill Ashcroft's study *Post-colonial Transformation*,also emphasizes the various aspects of the term and the need to clearly distinguish between them:

> "The term postcolonial in its various usages carries a multiplicity of meanings that need to be distinguished for analytical purposes. Three uses of the term seem to me to be especially prominent (and significant): (a) as a literal description of conditions in formerly colonial societies, in which case the term has concrete referents, as in postcolonial societies or postcolonial intellectuals; (b) as a description of a global condition after the period of colonialism, in which case the usage is somewhat more abstract and less concrete in reference, comparable in its vagueness to the earlier term Third World, for which is intended as a substitute; and (c) as a description of a discourse on the above-named conditions that is informed by the epistemological and psychic orientations that are the products of those conditions" (Dirlik in Ashcroft, 2001: 8-9).

Arif Dirlik's definition comprises the various facets that have been discussed so far, pointing out that each aspect of postcolonialism is important, that time references, as well as cultural connotations, are needed when explaining the vastness of this theory. By comparison, theoreticians like Rukmini Bhaya Nair focus only on the submissiveness-related connotations, stating that "[p]ostcoloniality is a condition requiring a cure, and the passage to that cure involves a return to buried memories of colonial trauma" (Nair, 2002: XI). What Nair's study is trying to accomplish is to draw attention to the indifference which is very easily born in today's society and which could lead to a misreading of postcolonial realities.

Robert J.C. Young tries to unify the different aspects of the term, defining it as follows: "the postcolonial […] is defined as coming after colonialism and imperialism, in their original meaning of direct-rule domination, but still positioned within imperialism in its later sense of the global system of hegemonic economic power" (Young, 2001: 57). Young states that he prefers the term "tricontinentalism", considering that the mission of postcolonialism is to question the very conditions of postcoloniality, while embracing some of the political ideals which it contests. His interpretation also draws attention to the multiple facets of postcolonialism:

"Historically, therefore, postcolonial theory works from a number of different axes: a product of revolutionary Marxism, of the national liberation movements of the nineteenth and twentieth centuries, and the political and cultural consequence of the success of those movements, the tricontinental economic and cultural critiques of the 1950s, 1960s and 1970s, and the historical effects of migration, past and present, forced or voluntary. […] As the term tricontinentalism suggests more effectively, postcolonialism always operates as a form of internationalism" (Young, 2001: 61).

Young's critique of postcolonialism is also aimed at exposing the irony behind Europe's and North America's coming to tell the story of the postcolonial. In the process, it is again from the perspective of power that the postcolonial is to be judged. Even so, Young underlines the fact that, for the first time, the postcolonial becomes a subject, not an object of study. However inclined to believe that postcolonialism should be used to challenge the West, Young admits to the fact that "[w]hether it be through colonial domination and the transmutation of indigenous cultures, or the hybridization of domestic metropolitan cultures as a result of immigration, postcolonial theory is always concerned with the positive and negative effects of the mixing of peoples and cultures" (Young, 2001: 69). It is this aspect that we shall try to dwell upon in the next paragraphs.

In order for postcolonialism to actually come into being, another historical moment had to take place: the very rise for independence which, in India, was synonymous with the name of Mohandas K. Gandhi. The first real attempt of a struggle against the ruling British had taken place in 1857, when the revolt of the Sepoys took the English governors by surprise. The Sepoys, Indian soldiers in the service of the British army in India, were dissatisfied both with their extremely low wages, and with the fact that they were unable to pursue higher ranks in the army. There was also the rumour of the Great Mughal's removal from his ancestral palace into a new home, a sign that the colonizers questioned the very notion of tradition.

Yet, as it had happened before in Indian history, it was the British lack of knowledge regarding traditions that did trigger the whole rebellion: the rumour among soldiers was that the new rifle cartridges of the Enfield weapons were dipped into cow and pig fat (and the soldiers had to literally bite the cartridges off), which was offensive to both the Hindu and the Muslim soldiers. Although they did proclaim their emperor at first, the rebellion was finally annihilated by the British, the sepoys being no longer allowed to carry guns. The idea of gaining independence from the British had not, however, been eradicated. The Indian National Congress was the one to fight for *swaraj*, i.e. self-government under the British Empire.

Although their goal was clear, it took a "diasporic product" to shape it properly: Mohandas K. Gandhi was born in India, but educated in England in order to become a barrister. From this point of view, Gandhi was a colonial product who became interested in his own religion while he was abroad, learning to see his own customs through educated eyes. He came to live in India only later, but was the main fuel of the independence movement. Aware of the legacies of colonialism, he started to advocate for a conscious option in favor of Indian products: the home-spun clothes or *khadi* (see Gandhi, 1983: 441-7), the production of salt, the rejection of British education and official titles. His *Quit India* movement was the final trigger of decolonization and achieving the longed-for independence.

Mahatma Gandhi's figure is closer to the postcolonial than the submissive colonial. Born in India and intellectually raised in Britain, he came upon ideas of syncretism, mixing parts of various religions in order to build his desired reality. Accused of corrupting his own Hinduism, he freely borrowed ideas from Christianity, Buddhism and Islam, and thus disregarded the established social conventions. Although, at first, he himself was a colonial subject, submissive towards the ones in power, he soon started to question the very ideas that had nurtured him and fought against the obvious remnants of colonial rule.

His unique form of resistance to the British rule, *satyagraha*, or non-violent resistance, was to define the attitude of the postcolonial who, in his turn, translated it into a refusal to be absorbed by society. The same principle was used by the literature of resistance, which defied the culture of the colonizer and tried to replace it with the local intelligentsia. This resulted in the appearance of

the counter-discourse. Accordingly "[c]anonically literary texts are 'consumed' in such a way that they become the basis for resistant, appropriated versions which subtly subvert the values and political assumptions of the originals" (Ashcroft, 2001: 33).

The main debate surrounding the "writing back" can be reduced to one question: whether the formerly colonial subject is able to write about empire while using the same discursive tools as the colonizer. Gayatri Spivak's own question, 'Can the subaltern speak?', cannot find a simple answer:

> "Can 'colonized subjects' be effective and, indeed, 'meaningful' only if they speak in the 'voice of their own experience', the language of their own culture? If they 'translate' that experience into the discourse of the dominant power in order to be heard, are they somehow reshaped or co-opted by that discourse, able to speak only in the terms of the dominant culture?" (Ashcroft, 2001: 45).

The main issue related to the act of discursive resistance is that the subaltern cannot exist in a pure space outside the dominant discourse. Thus, he will implicitly, even if unwillingly, speak from a power perspective, and the power form that he employs will be the very discourse that he is fighting against. Ashcroft analyses two alternatives to the discursive issue. The first one is Edward Said's idea of the *voyage in*, which he sees as "particularly useful because it takes the huge diasporic movement of peoples from colonized countries to the metropolitan centres as a geographical and historical metonym of the essentially political engagement we can call 'interpolation'" (Ashcroft, 2001: 48). Said regards resistance as more than a simple reaction to imperialism; his belief is that one can conceive, with its help, an alternative history. He sees Salman Rushdie's *Midnight Children* as the perfect example:

> "The conscious effort to enter into the discourse of Europe and the West, to mix with it, transform it, to make it acknowledge marginalized or suppressed or forgotten histories is of particular interest in Rushdie's work, and in an earlier generation of resistance writing. This kind of work was carried out by dozens of scholars, critics, and intellectuals in the peripheral world; I call this effort the *voyage in*" (Said, 1994: 260-1).

Ashcroft partly disagrees with Said's idea (is it because Said himself had very subtly disagreed on the same "writing back" issue in the very paragraph that Ashcroft himself cites in his own book?), accusing it of being a simple hierarchical structure of power relations. He proposes another discursive metaphor, borrowed from Gilles Deleuze and Felix Guattari, namely the one of the rhizome as a "root system which spreads out laterally rather than vertically, […] which has no central root but which propagates itself in a fragmented, discontinuous, multidirectional way" (Ashcroft, 2001: 50). Imperialism itself is accordingly seen as operating rhizomically; what results is a diffracted and discontinuous discourse, typical of the postcolonial era. This metaphor serves the rather ambivalent postcolonial identity, which lacks any type of traditional roots and evolves in several places at the same time.

Ania Loomba also approaches the issue of the subaltern, raising the same question: 'Can the subaltern speak?' And if so, "[i]n what voices do the colonized speak – their own, or in accents borrowed from their masters?" (Loomba, 2002: 231). Loomba goes back to Gayatri Spivak's essay which is built around the conjecture that the subaltern is unable to speak, that the oppressed cannot articulate for themselves simply because they need to be represented. Spivak takes as an example the Hindu practice of woman immolation (or *sati*), in order to make the point that they cannot be but voiceless and, thus, unrepresented:

> "One never encounters the testimony of the women's voice-consciousness. Such a testimony would not be ideology-transcendent or 'fully' subjective, of course, but it would have constituted the ingredients for producing a countersentence. As one goes down the grotesquely mistranscribed names of these women, the sacrificed widows, in the police reports included in the records of the East India Company, one cannot put together a 'voice'. The most one can sense is the immense heterogeneity breaking through even such a skeletal and ignorant account (castes, for example, are regularly described as tribes). Faced with the

dialectically interlocking sentences that are constructible as 'White men are saving brown women from brown men' and 'The women wanted to die', the postcolonial woman intellectual asks the question of simple semiosis – What does this mean? – and begins to plot a history" (Spivak in Williams, Chrisman eds., 1994: 93).

This example perfectly illustrates the subaltern's need for representation and its voice, articulated with the intellectual's help. Even so, Benita Parry accuses Spivak of "deliberate deafness to the native voice where it can be heard" (Parry in Loomba, 2002: 235), explaining that there are several readings by Spivak where she has completely ignored the women voices in the text. Loomba rightly remarks that there is an interest in recovering subaltern voices because of the postcolonial society's need to shift power relations. Thus, "critics often lay claim to a radical politics by suggesting a radical consciousness on the part of those they study. This often leads to a reductive understanding of 'resistance', which seems to mushroom too easily everywhere. Thus, our desire to make the subaltern speak may or may not be gratified by our historical researches" (Loomba, 2002: 244). It is, indeed, another form of power-play that might be inscribed in the voicing of the subaltern.

Edward Said also talks about the process of decolonization, which he sees as made up of two steps: the first one is the "primary resistance", a literal fight against outside intrusion. It naturally leads to an "ideological resistance", which implies efforts to reconstitute a "shattered community, to save or restore the sense and fact of community against all the pressures of the colonial system" (Davidson in Said, 1994: 252-3). This process will finally lead to the creation of new independent states, not only chimerical borders. Frantz Fanon and Amilcar Cabral have also emphasized the idea of national liberation as an act of culture. They state that "the affirmation of existence of such a culture represents a special battlefield" (Fanon in Williams, Chrisman eds., 1994: 36) and the recovery of native culture will lead to an important affective change within the native. Said also believes that the rediscovery of the native past will be crucial to the process of decolonization, without which a postcolonial reality cannot truly exist.

Nevertheless, to Said imperialism did not end - not in its traditional, suppressive form, but in the new aspects that it brings to light. India still has deep ties to Britain, or Algeria to France for that matter. The Muslims', Africans' and West Indians' pilgrimage throughout Europe is seen as the result of imperialism and decolonization. There is a new imperialism, which translates as the two economical poles existing today: countries which have economic, political and military power versus less developed ones, which depend on the ones in power. However sad, Said's conclusion might accurately portray the new world context: "To be non-Western (the reifying labels are themselves symptomatic) is ontologically thus to be unfortunate in nearly every way, before the facts, to be at worst a maniac, and at best a follower, a lazy consumer who, as Naipaul says somewhere, can use but could never have invented the telephone" (Said, 1994: 367-8). Such representations of the formerly colonial subjects may not exist as such, but the idea behind them stands: the lack of material accomplishment will be the final stamp applied to the decolonized.

As we have seen, the postcolonial reality proves to be extremely vast, beginning with decolonization and independence movements and ending with all the concepts which need to be redefined in order to reflect this reality: language, culture, and identity.

BIBLIOGRAPHY

Ashcroft, Bill; Griffiths, Gareth; Tiffin, Helen. *The Empire Writes Back. Theory and Practice in Post-colonial Literatures*. Routledge, London &New York, 2003.

Ashcroft, Bill. *Post-colonial Transformation*. Routledge, London, 2001.

Dirlik, Arif. 'The Postcolonial Aura: Third World Criticism in the Age of Global Capitalism', in Bill Ashcroft, *Post-colonial Transformation*. Routledge, London, 2001, pp.8-9.

Fanon, Frantz. 'On National Culture', in Patrick Williams; Laura Chrisman (eds.). *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory. A Reader*, Columbia University Press, New York, 1994, pp. 36-52.

Gandhi, Mahatma. K.. *Autobiography. The Story of My Experiments with Truth*. Dover Publications, New York 1983.

Guha, Ranajit; Spivak, Gayatri (eds.). *Selected Subaltern Studies*. Oxford University Press, New York, 1988.

Hulme, Peter. 'Including America', in Ania Loomba, *Colonialism/ Postcolonialism*. Routledge, London, 2002, pp. 19.

Loomba, Ania. *Colonialism/ Postcolonialism*. Routledge, London, 2002

McClintock, Anne. 'The Angel of Progress: Pitfalls of the Term 'Post-colonialism', in Patrick Williams; Laura Chrisman (eds.), *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory. A Reader*, Columbia University Press, New York, 1994, pp. 291-304.

Mishra, Vijay; Hodge, Bob. 'What is Post(-)colonialism', in Patrick Williams; Laura Chrisman (eds.). *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory. A Reader*, Columbia University Press, New York, 1994, pp. 276-290.

Mongia, Padmini (ed.). *Contemporary Postcolonial Theory. A Reader*. Arnold, London, 1997.

Nairn, Tom. *The Break-up of Britain. Crisis and Neo-nationalism*. Common Ground Publishing, Altona, 2003.

Parry, Benita. 'Problems in Current Theories of Colonial Discourse', in Ania Loomba, *Colonialism/ Postcolonialism*. Routledge, London, 2002, pp. 235.

Said, Edward W. *Culture and Imperialism*. Vintage, London, 1994.

Shohat, Ella. 'Notes on the Post-Colonial' in Padmini Mongia (ed.), *Contemporary Postcolonial Theory. A Reader*. Arnold, London, 1997, pp. 322-334.

Spivak, Gayatri. 'Can the Subaltern Speak?' in Patrick Williams; Laura Chrisman (eds.), *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory. A Reader*, Columbia University Press, New York, 1994, pp. 66-111.

Williams, Patrick; Chrisman, Laura (eds.). *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory. A Reader*, Columbia University Press, New York, 1994.

Young, Robert J. C. *Postcolonialism. An Historical Introduction*. Blackwell, Cornwall, 2001.

DECADENT BEAUTY: FRENCH - ENGLISH EXCHANGES IN FIN DE SIÈCLE LITERATURE

Maria Ioana Oancea

PhD Student, University of Bucharest

Abstract:In the following study we will explore the nature of French - English exchanges and influences in the second half of the XIXth century and their contribution to fin de siècle aesthetics, focusing in this process on the literary works of Edgar Allan Poe, Charles Baudelaire and Oscar Wilde, taking into account as well their critical writings.

Literary movements are seldom synchronized, often they aren't even comparably important in different countries- they are generally most representative in the country where they're born, and when imported or diffused, they tend to lose some of their strength. But the later part of the XIXth century seems to be a time of much more fruitful exchanges between the French and the English. This was certainly partly due to the course of the political relations and furthermore to the change they brought in the attitude and thought of each country towards the other. But extra-literary conditions alone don't seem sufficient however, leading us to suspect another, further, deeper reason, this time of literary nature. Firstly, XVIIIth century attempts at importing French models existed, but failed to be adopted on a significant scale - English literature of the eighteenth century was still dominated by the Gothic imagery and sensibility as opposed to the classic forms. The Decadent Movement however did not face such trouble being imported and we can not help but wonder why. True, it may have been the epoch- a greater openness to anything new, as well as closer and more frequent international exchanges.

But here we must surely consider the very influence of English Gothic on the French Decadent Movement- Baudelaire's translation of Poe. Interestingly enough, it was precisely the dissociation between beauty and goodness and between wit and truth that British scholars of the previous century, supporters of French neoclassicism, criticized in the English Gothic literature, dissociation that Baudelaire would make famous, turning it into a new aesthetics, a new aesthetics that greatly impressed and inspired British writers, as it was surely not something entirely foreign to them- different and new and all the while strangely relatable, an aesthetics that was at the same time very compatible with British thought.

Here the inevitable question that arises is whether the British writers of the fin de siècle were acquainted with the Gothic writings- and had Oscar Wilde read Poe. He had, of course, and he held him in great esteem, admiring both his eerie imagery and his adeptness of form, traits we find reflected in Wilde's own works.

Analysing the style of the three writers and their critical reflections, our hypothesis however is that Wilde may have been more influenced and received Poe's influence through Baudelaire and the French movement rather than directly- as in addition to the eeriness of their tales Wilde's writing seems c the mark of the French beauty and sensuality of expression- here we can't ignore Baudelaire's note on the abstractness of female beauty in Edgar Allan Poe's works as opposed to his own voluptuous and carnal descriptions.

Could we consider decadent aesthetics a hybrid of French and English sensibility, tradition and particularities of thought? A mixture of the French voluptuousness of language and English Gothic uncanny imagery and dissociation between wit and truth (could we call that sophistry?).

Furthermore we can not help but wonder what part the encounter between the two languages and their particularities must have played and what was the relation between the decadent obsession with form and translation and if the bilateral exchanges might have acted in fact as a form of retroversion.

Keywords: intercultural dialogue, influences, English literature, French literature, XIXth century

Throughout history, French-English relations have been ambivalent, but we find intercultural exchange and mutual influences between the two cultures have a particularly important contribution to the *fin de siècle* literature and its unusual aesthetics.

Influenced undoubtedly by the historical context, as well as by the very elitist and erudite ideals of its adepts, the Decadent Movement seems to have arisen in a strange uncustomary fashion: Primarily considered a French movement, it has however not only descendants in English literature, but also roots in English language tradition. Certainly, it was French literature, and even French language, who gave its particular shape – a shape resembling most that of the baroque than any other movement.

In our exploration of the nature of French-English cultural exchange and influences in the late XIXth century we will focus on the literary works and the theoretical contributions of Edgar Allan Poe, Charles Baudelaire and Oscar Wilde. We find the nature of the influences between the three writers to be emblematic and enlightening for the system of influences between literature of English language (considering here both American literature and british) and French literature.

Baudelaire sees Poe as contrasting with American literature, highlighting his questionable belonging to the American frame of mind as well as to its literature.

"The color, the turn of mind of Edgar Poe make a violent contrast against the background of American literature. His compatriots consider him scarcely American, and yet he is not Engslish" (Baudelaire, Notes on Poe, 42, apud Peter Stegner).

This consideration is particularly relevant since it shows the French view of the differences between American and British literary tradition, which is particularly important seeing that they both use the same language, yet have a different literary background.

Baudelaire's claim that Poe does not in fact belong to the American tradition underlines undoubtedly the originality of his works but becomes the more interesting as it allows speculation as to whether there is a more pregnant influence of British literature in Poe's works or perhaps even a French one.

The importance of their critical writings itself is relevant as it is the mark of a specific attitude towards creation – a great focus on effect supported by the actual statement of the connection between effect and form, explaining the great interest in exploring the structure and the language's suggestive properties and potential.

The English aestheticism and decadent writers admired and even tried to follow the example of the French decadence, not only by separating art from moral but equally through a great attention to form, which inevitably outlined the particularities of the two languages, already evident in the process of translation. But what were indeed difficulties in translating from a language to the other due to the frequent impossibility to preserve both meaning and sonority as well as the very differences of nuance between corresponding words came to imply as well the challenge of adapting mechanisms and strategies to obtain a similar effect through a language, that is an initial medium, that is different in both form, functioning and imagery. We can not deny that any language bears the mark of its previous usages – in idioms, popular culture, ancient tales, as well as famous literary works.

In his article "A Note upon the Practice and Theory of Verse at the Present Time Obtaining in France" from April 1891, Lionel Johnson laments the impossibility of the English language to attain the stylistic suggestive qualities intrinsic to the French language.

"Such are the qualities of the French tongue, that its possessors cannot employ it finely unless they meditate their designs with care, and direct with patience the expression of them: it is a tongue in which, most of all tongues, a piece of literature depends for its success upon the felicitous choice, arrangement, and nature of each word. (…) It is possible in English literature to find masterpieces (…) which produce their fine effect by a richness and splendour of imagination but which have no perfection of detail, no careful excellence of language." (Johnson,1891)

Johnson 's statement raises numerous questions and offers us a good and intriguing starting point, prompting us to compare the suggestive qualities of language in Baudelaire and Poe, in Baudelaire's translation of Poe as opposed to the original on one hand and on the other to his own works. Next we will analyse the similarities and possible differences between Oscar Wilde's play

Salome which was initially written in French and his works in English, we will further enquire the similarities and differences in tone, choice of words, structure and effect produced in the English discourse of Oscar Wilde as opposed to that of Poe.

Poe's theory of form and effect

In *The Philosophy of Composition*, Poe starts by stating that he purposefully models the form of his works according to the effect he aims to produce in his reader, explaining, offering an account of the stages in the composition of his poems, specifically that of The Raven. In stark opposition with previous ideas of the creative process, Poe states that it is the intended effect that precedes the composition, followed by the choice of sounds:

"… must be sonorous and susceptible of protracted emphasis, admitted no doubt: and these considerations inevitably led me to the long *o* as the most sonorous vowel, in connection with *r* as the most producible consonant."(Poe, Location 21141)

followed by the search of a suitable word:

" The sound of the refrain being thus determined, it became necessary to select a word embodying this sound" (Poe, Location 21142) - and only then by the general theme. The theme is chosen according to the intended effect and the atmosphere and sonority: A melancholy effect immediately suggests the theme of Death, and according to Poe, the contrasting association between Death and Beauty heightens its emotional power: thus the motif of the death of a beautiful woman, the actual subject of the poem coming in last. Thus the text of the poem was built to include and echo the word "Nevermore".

But considering the importance and the active part of the phonetic characteristics of the words in his texts, which Poe openly states, and Baudelaire's affinity and great regard for Poe's theories, makes Baudelaire's translation of Poe the more interesting- as he was aiming to transpose and to recreate in the target language the suggestive effect obtained through the source language while also preserving the general meaning. Baudelaire's translation is in itself the very reverse of the difficulty outlined by Johnson: the quest of finding a corresponding French word that would at once convey the dark, melancholic, sorrowful meaning of Poe's "Nevermore" and would have a sonority equally haunting, and not least equally possible to be echoed in similar fashion throughout the poem.

The inevitable question is whether there is a certain type of rhyme or even of figure characteristic to each language, embedded in its linguistic, technical possibilities. The very nature of French language offers the posibility of rhyming words with similar sound (phonetic form) yet different written form, characteristic actively explored by Mallarmé. On the contrary, the rhyming of a word with a word contained by it seems to be quite a frequent practice in English. Naturally both the suggestive effects, sonority and even philosophical implications are different in the two cases. Certainly,The reappearance of a word contained within another changes or overthrows its meaning, and repeating a word or sound with a different meaning in a way takes further Poe's idea of an improved refrain: a phonetic repetition with a altered meaning.

" refrain (…) depends for its impression upon the force of monotone—both in sound and thought.(…) The pleasure is deduced solely from the sense of identity—of repetition. I resolved to diversify, and so vastly heighten, the effect, by adhering, in general, to the monotone of sound, while I continually varied that of thought: that I determined to produce continuously novel effects." (Poe, Location 21132)

The Raven's "Nevermore" gathers a different meaning each time his interlocutor asks him a new question. While literally *nevermore* and *jamais plus* mean exactly the same thing, the distancing from suggesting a raven's sound is obvious.

Beauty and the senses

While all three writers state the independence of art from any outer constraint- L'art pour l'art, Art for art's sake, and Poe's statement that of all human faculties art addresses *Taste* alone, and neither *Pure Intelect* nor *Moral Sense* should be involved in its experience, the very nature of Beauty in their works as well as in their aesthetic theories is somewhat different.

Baudelaire bases his artistic theories on Beauty, yet draws a major distinction between Beauty as an ethernal, abtract quality and concrete, experienced beauty, the particular beauty of a time and place.

"Le beau est fait d'un élément éternel, invariable, dont la quantité est excessivement difficile à déterminer, et d'un élément relatif, circonstanciel (...) Sans ce second élément, qui est comme l'enveloppe amusante, titillante, apéritive, du divin gâteau, le premier élément serait indigestible, inappréciable, non adapté et non approprié à la nature humaine."

This theoretical distinction seems to explain the presence in Baudelaire's works of both beauty as a cold ideal and as a fiery sensual object of experience- consider for instance *La Beauté* and *La Chevelure* as examples of the two aspects of beauty.

On the contrary, Baudelaire himself notes the abstract, immaterial nature of women in Poe's works. Naturaly, we must trace a connection between the sensorial nature of the depiction and its suggestion trough sound and form. While we find in both Poe's and Baudelaire's works the auditory suggestion of the eerie, Poe's works don't have the accompanying tone of languor, sometimes the irresistible drive for atrocity is suggested, yet it is not a pleasure slowly consumed but rather a philosophical irresistible drive towards one's own damnation:

"...a deadly sin that would so jeopardize my immortal soul as to place it—if such a thing wore possible—even beyond the reach of the infinite mercy of the Most Merciful and Most Terrible God." (Poe, The Black Cat, 8415)

This difference of nuance shows in the rhythm which is solemn rather then delirious:"hung it because I knew that it had loved me, and because I felt it had given me no reason of offence;"(Poe) Furthermore if both writers rely upon form and structure to suggest and produce effect, simulating sound or movement, Poe's is one of haunting, unidentified sounds, eerie imperceptible movement, while Baudelaire's is one of luring, sinuous and organic shapes which reflects in his choice of verbs such as "nage", "glissant" and "fremit'. Whether bearing the warmth and smell of life or the cold impassibility of ice, metal and marble it is mostly a lyric of organic, smooth, sinuous shape and movement which implies a great degree of tactility, something reflected even in the persistent naming of materials evocative to the touch - could we call it closeness?

On the other hand, Poe claims the importance of suggesting though the form of the text in order to produce in the reader the desired effect but he also states that it is by auditory suggestion that he preferes to act.

While auditory suggestion is also very present in both Baudelaire and Wilde, they fashion of suggesting and of creating effect through form seems to extend, no longer aiming solely suggestion of the auditory kind, but also addressing the other senses- could we see here one of the main differences that characterise the Decadent Movement and separate it from the Gothic? While the Decadence shares the fascination with the eerie, its shivers of horror are twisted so as to become inseparable from the thrills of pleasure. Decadent literature, both French and English- and we see that clearly in Baudelaire and Wilde- rely greatly on physical suggestion, creating an effect which is at once refined and intense. We can not overlook however the fact that that seems to be the intention of Poe himself- according to his theoretical statements:

"...pleasure which is at once the most intense, the most elevating, and the most pure, is, I believe, found in the contemplation of the beautiful." (Poe, Location 21112)

This brings us to a particularly in intriguing issue: Poe's depiction of horror, as well as that of anger seem to be quite physically suggestive:

"I looked;—and a numbness, an iciness of feeling instantly pervaded my frame. My breast heaved, my knees tottered, my whole spirit became possessed with an objectless yet intolerable horror. (Poe, William Wilson, 4369)

"True, nervous, very, very dreadfully nervous I had been and am, but why will say that I am mad?! The disease had sharpened my senses, not destroyed, not dulled them. Above all was the sense of hearing acute." (Poe, The tell tale heart and other writings)

His depictions of love however seem to be abstract, from afar, employing senses that suggest the distance, through both sound and view:

"In beauty of face no maiden ever equaled her. It was the radiance of an opium-dream - an airy and spirit-lifting vision more wildly divine than the fantasies which hovered about the slumbering souls of the daughters of Delos." (Poe, Ligeia, 3071)

as well as sometimes actual indications of a filtered view:

"it is by that sweet word alone—by Ligeia—that I bring before mine eyes in fancy the image of her who is no more." (Poe, 3064)

What seems perhaps even more startling is the significant part of the names in Poe's depiction of women, contrasting with Baudelaire's who are almost always unnamed.

We venture to suppose that the use of different senses could suggest the varying distance from the object or character depicted- sound and sight being senses of the distance as opposed to smell and touch which suppose a certain degree of closeness.

Language

Naturally, in an analysis of the sensorial suggestive power of discourse, language itself plays a signification part. We must here ponder upon Lionel Johnson's claim that the French language possesses far greater suggestive qualities than English. Johnson might have been lead to this conclusion by his experience of French decadent literature, and his comparison on one hand with the British replica- the works of British writers trying to employ the same mechanisms inspired by the French – and on the other with previous works of French literature. Thus, Johnson highlighted the fact that French decadent use of form came following an entire history of wordplay, and obviously bore the mark of a literature particularly preoccupied with form, while he saw English literature as mostly concerned with content and imagery.

But we can not overlook the fact that language is not only a question of linguistics, of actual technical possibilities but also a question of tradition, of secondary meaning attached to words in time. We could suspect, following Johnson's theory, that the very sonority of a language could make it more inclined to suggest a particular type of sensation- namely that English is much more suited to convey horror and – something already speculated upon greatly- French would be more suited to talk about love.

In an attempt to figure out to what degree actual language is responsible for the differences in the types of suggestion employed by the three writers we have chosen as emblematic for this period the best choice is to have a close look at Oscar Wilde's play Salomé- the play he wrote in French.

Naturally any difference due to the language would also appear as a difference between Wilde's writing style in French and his writing style in English- namely the author's voice, or the style which makes him identifiable through any fragment of his works - And Oscar Wilde is one of the writers one recognises by the very sonority of his phrases.

Of course, another question would be if one's native language could influence one's sensibility- the way one feels or thinks certain concepts, which would therefore reflect in one's expression in a different language regardless of one's knowledge of it.

But Wilde's Salome is particularly sensual in expression, his use of French is just as "enivrent" as Baudelaire's. Lines are repeated as an obsessive refrain, but with fluctuating and ambiguous meaning- there is an obvious confusion and mixture between what is said of the princess and what is said of the moon: "A travers les nuages de mousseline elle sourit comme une petite princesse.", "Comme la princesse est pâle! Jamais je ne l'aivue si pâle.", "Regardez la lune. La lune a l'air très étrange. On dirait une femme qui sort d'un tombeau." (Oscar Wilde, Salomé)

Furthermore, the phrases seem to follow a strange, recoiling pattern, repeating the same syntagm in a different position in the phrase: "Je savais bien que la lune cherchait un mort, mais je ne savais pas que c'était lui qu'elle cherchait. (...)Ah! pourquoi ne l'ai-je pas caché de la lune? Si je l'avais caché dans une caverne elle ne l'aurait pas vu."

The pace and structure of discourse seems to play an active part: The prophet's discourse has a strikingly different rhythm and pace from that of the other characters- faster, less repetitive,

contrasting with the languid tone of the rest of the characters. Associated with the repeated mention of the moon, we could characterise the rest of the character's discourse, particularly that of Salome herself as irrational, cold, oriental, symbolically a feminine discourse, one of both seduction and hypnosis:

"Vous la regardez toujours. Vous la regardez
trop. Il ne faut pas regarder les gens de cette facon... Il peut arriver un malheur."

The repetitions in Salome's luring discourse follow a symmetrical reversing pattern, twisting, coiling, melting together opposites and extremes:

"Je suis amoureuse de ton corps. (…) Il est horrible, il est horrible ton corps! ... C'est de tes cheveux que je suis amoureuse, Iokanaan."

We could also see a connection between this type of coiling seductive discourse and Wilde's comparison between the joy of entertaining his male guests and that of paying with a basket of snakes.

"I used to feel as the snake-charmer must feel when he lures the cobra to stir from the painted cloth or reed-basket that holds it. [...] They were the brightest of gilded snakes. Their poison was part of their perfection." (Wilde, Letters 492, apud Peter Stegner)

What is perhaps most astonishing though is that we find this kind of constructions and of tone in unusual manner of speaking of Lord Henry Wotton in the Picture of Dorian Gray, regardless of the fact that he speaks in English and regardless of the fact that his interlocutor is male. It is a charming discourse, and we find, it is indeed a discourse with very powerful effect:

"Words! Mere words! How terrible they were! How clear, and vivid, and cruel! One could not escape from them. And yet what a subtle magic there was in them! They seemed to be able to give a plastic form to formless things, and to have a music of their own as sweet as that of viol or of lute. Mere words! Was there anything so real as words?" (Oscar Wilde, The Picture of Dorian Grey, 22)

Salomé's discourse relies greatly on visceral and tactile and even thermic suggestion: "Elle est comme une pomme de grenade coupée par un couteau d'ivoire", "On dirait un noeud de serpents noirs qui se tortillent autour de ton cou.". It also employs starling and particularly expressive alliterations that in themselves suggest a certain tone of voice: "Il n'y a rien au monde d'aussi rouge que ta bouche..."

Wilde's depiction of beauty seems here to equal the multi-sensorial/ synaesthetic nature of Baudelaire's in *La Chevelure* or *Parfum exotique* for instance.

"Un port retentissant où mon âme peut boire
À grands flots le parfum, le son et la couleur" (Baudelaire,*La Chevelure)*

"Je respire l'odeur de ton sein chaleureux,
Je vois se dérouler des rivages heureux" (Baudelaire, *Parfum exotique)*

But we find that the discourse which depicts and praises male beauty- both refined and carnal- is just as powerful in the case of the Picture of Dorian Gray, with a similarly great attention paid to the mouth of the beautiful character:

"Yes, he was certainly wonderfully handsome, with his finely-curved scarlet lips, his frank blue eyes, his crisp gold hair." (Oscar wilde The Picture of Dorian Grey, 19)

While undoubtedly dominated by horror, Wilde's horror is however slightly different from that of Edgar Allan Poe. The dreadful image of the picture is in constant and undividable correspondence with the glorious beauty of the young man. What is more, it is a beauty, we are told, that suggests innocence- a further evil trick upon the eye: "All the candour of youth was there, as well as all youth's passionate purity." (Oscar Wilde, 19) While de motif of the double is equally present in Poe's William Wilson, the relationship is of a different kind. The narrator very suggestively conveys the horror of their encounters- particularly the other character's uncanny whisper- yet the mentioned vices of the protagonist are merely mentioned without an equal potent suggestion of the pleasure he derives of them, indeed the narrator even points out the pleasure-less nature of his vices. We may even consider the possibility that Poe's characters derive pleasure from

their vices not from the actual action but precisely from its status as a sin- a different kind of pleasure, which Poe names Perverseness, that of doing precisely what one knows one shouldn't, the very thing that would inflict the most pain and damage upon ones soul.

We venture to suspect that what differentiates Poe's kind of horror form Wilde's as well as from Baudelaire's, regardless of language and regardless of their shared penchant for exploring evil and horrific themes, is the indivisible link between *Thanatos* and *Eros* evident in both Baudelaire and Wilde. Baudelaire and Wilde's works have a considerable presence of Eros, suggested through the very tone – tone which Poe states should be melancholy (to produce the effect he intends- the most intense experience of Beauty, which should move the reader to tears. While melancholy is also present in the works of Baudelaire and those of Wilde, we find however that the melancholy is seldom detached from a certain degree of languor, of desire, not just of regret. The cold and frighteningly pale princess is associated with the moon and with a woman raising form the grave:

"La lune a l'air très étrange. On dirait une femme qui sort d'un tombeau. Elle ressembleà une femme morte. On dirait qu'elle cherche des morts." (Oscar Wilde, Salome)

She is however sensual and tempting- the general tone is luring not lamenting- reminding us strangely of another famous association of *Thanatos* and *Eros*- that of Baudelaire's *Le Revenant.*

"...Des baisers froids comme la luneEt des caresses de serpent…" (Baudelaire, Les fleurs du mal)

The tone is menacing yet it is seductive- the equally present mention of the cold seems in both cases to be rather a selenary suggestion than purely a thanatical one, while in Poe's poem, the lost Lenore is not only absent but even only thought of as named - called by the angels "Whom the angels name Lenore" (loc.14310), or in an utopycal chaste embrace in afterlife:

"Tell this soul with sorrow laden if,
within the distant Aidenn,
It shall clasp a sainted maiden" (Poe, loc.14362)

While it is evident to us that the particular aesthetics of Decadence consist of an indivisible mixture of beauty, horrific fascination of evil and refined taste for pleasure, it is hard to discern whether fascination it expresses for the strange and exotic is the premise for intercultural dialogue or indeed the result of it. Isn't Baudelaire's fascination with Poe's works amplified by the very fact that he was foreign, an American, and that had to improve his English in order to better taste it and be able to translate it? Was Wilde's excellent knowledge of French- to the point of being able to create in it and no least a play relying particularly on the adept uses of language- was his refined knowledge of French a reason for the strong influence of French literature on his works or the effect of it? Surely, educated men of his condition spoke French, yet even from a fluent knowledge of a language to the exquisite mastering of nuance of French decadent literature there is undoubtedly a very long way.

It wouldn't be unjust to presume even that the ambiguous and contradictory nature of decadent literature and aesthetics is to a considerable degree the actual product of the complicated system of intercultural exchange and reciprocal influences between English and French literature.

BIBLIOGRAPHY

Baudelaire, Charles, Les fleurs du mal, Paris, France Graphic Publications, 1990.

---- Notes nouvelles sur Edgar Poe, Format Kindle, Bibebook (7 juin 2013)

----Le peintre de la vie moderne, Mille et une nuits, département de la Librairie Arthème Fayard, mai 2010.

Poe, Edgar Allan, Complete Tales and Poems, kindle edition, Eireann Press, 2020

---- The Raven, and The Philosophy of Composition, Good Press (November 19, 2019)

Wilde,Oscar, The Picture of Dorian Gray, Edited with an Introduction and Notes by Robert Mighall, Penguin Classics, 2000.

---- Salomé, Project Gutenberg Ebook, 2013.

---- The Artist As Critic: Critical Writings of Oscar Wilde, edited by Richard Ellmann, Kindle Edition, Random House (February 20, 2013)

Basset, Virginie, Baudelaire, Wilde and the Spatial Dynamics of Decadence, The University of Melbourne, January 2014.

Benjamin, Walter, The Arcades Project, trans. Howard Eiland and Kevin McLaughlin. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 1999.

Chiabrandi, Ada Pierina, The influence of Edgar Allan Poe on Charles Baudelaire, Boston University, Theses & Dissertations, 1930.

Creasy, Matthew, « 'A sort of breviary': Arthur Symons, J. K. Huysmans and British Decadence », *Cahiers victoriens et édouardiens* [En ligne], 90 Automne | 2019Crossley, Ceri, Small, Ian, Studies in Anglo-French Cultural Relations: Imagining France, the Macmillan Press LT, 1988.

Etheridge, Kate, Dynamic Reflections: Mirrors in the Poetic and Visual Culture of Paris from 1850 to 1900, Lincoln College DPhil Medieval and Modern Languages, 2016.

Wu, Fusheng, The Concept of Decadence in Fin de Siecle English Literature, Comparative Literature: East & West, 21-44, 2010

Gagnier, Regenia, Decadent Interiority and the Will. In: Individualism, Decadence and Globalization, Language, Discourse, Society, Palgrave Macmillan, London, 2010.

Johnon, Lionel, A Note upon the Practice and Theory of Verse at the Present Time Obtaining in France, Century Guild hobby horse, Jan. 1886-1892; London Vol. 5, Iss. 22, (Apr 1891): 61-66. https://search.proquest.com/openview/1c3900b2363e2ae2/1?pq-origsite=gscholar&cbl=14714

Stegner, Peter, OSCAR WILDE'S GOTHIC: THE PRESENCE OF EDGAR ALLAN POE IN THE PICTURE OF DORIAN GRAY, University of Idaho, 2007.

Symons, Arthur. 'The Decadent Movement in Literature'. *Harper's New Monthly Magazine* (Jun. 1893): 858–67.

---- The Symbolist Movement in Literature,1919 NEW YOBK E. P. DUTTON & COMPANY 681 FIFTH AVENUE, *1919.*

SOTERIOLOGY IN OLD DANUBIAN CIVILIZATION

Irina Iorga

PhD, "Dimitrie Cantemir" High School, Iași

Abstract:In epistemic horizon of Nicolae Densușianu it's possible to build a connection between Sibylla Erythreea or Cumana and "Milady Tărtăria", refering to a special persistency of soteriological knowledge. Thus, we think it had appeared in România, Transilvania case - linked with Cucutenian Bird Godess case, a Christic prophecy system, în Neolihic Age, provable with Tărtăria tablets, as well as in Indo-European "sibyllic age". We correlated archaeological discoveries from Tărtăria with Nicolae Densușianu's demonstrations based on Old Greek language and actual Romanian language to explaine the similarities between neolithical artefacts and Indo-European ideas of human salvation. Using Vergilius'ENEIDA, SUIDAS' knowledge and Orthodox iconographical representations of Sibylla, we concluded the uninterrupted continuity of prophetic vocation in north-danubian area, from Neolithic Age to Middle Age, through the institutional sibyllic system.

Keywords: neolithic soteriology, sibyllic community system, female prophecy, Transylvanian ancient mysteries, Tărtăria tablets.

1. Introducere

Din când în când istoria trebuie regândită şi rescrisă. Rescrierea o fac alţii, nu noi. Regândirea ei am putea-o, însă, încerca, mai ales că sunt descoperiri care, de mult timp, nu au fost integrate în imaginea trecutului nostru comun.

Istoria universală păstrează şi vehiculează, printre evenimente şi fapte incontestabile, şi elemente controversate ce ţin de o memorie colectivă care se manifestă inegal, când într-un mod episodic, când într-unul semantic. Ea este o memorie slabă, care deseori nu mai poate utiliza detalii, dar care este foarte fermă în a susţine existenţa, realitatea lucrurilor ale căror amănunte le-a uitat; poate şi din cauză că ele nu conţineau neapărat ceva esenţial. Printre aceste elemente de care istoria nu se poate debarasa, dar în legătură cu care nici nu se poate foarte clar exprima, se numără şi existenţa sibilelor. Ea s-ar impune în prim-planul re-conceperii istoriei, dacă luăm în seamă interpretările nu foarte recente ale unor descoperiri arheologice mai vechi realizate de Nicolae Vlassa, în secolul trecut, şi de urmaşii săi, în secolul nostru, în spaţiul transilvănean al culturilor Vinča şi Turdaş.

Ne propunem, în continuare, să arătăm ce legătură ar putea exista între misterioasele sibile ale antichităţii euro-asiatice şi preistoricele artefacte de la Tărtăria, să formulăm ipoteza funcţionării neîntrerupte a instituţiei sibilatului în zonele nord-dunărene şi să avansăm o posibilă interpretare, în cheie soteriologică, a simbolurilor aflate pe tăbliţa dreptunghiulară cu gaură.

2. Sistemul instituţional al sibilatului transilvănean

Vorbind despre „nebunia cea dată nouă în dar de zei"[1], Platon se referă, în *Phaidros* 244 b, la Sibylla ca la o singură persoană, admirând-o pentru „darul de a străvedea cu duhul" pe care îl folosea pentru a-i ajuta pe oameni, dezvăluindu-le ce îi aşteaptă în viitor şi îndreptându-i către o purtare înţeleaptă. Mai mult decât atât, el arată că aşa-zisa nebunie a Sibyllei face parte din ceea ce cei de demult, cei care dădeau nume, numeau „arta nebuniei", adică arta de a străvedea în viitor, „cea mai mândră dintre arte", care este legată de frumos. Platon ne spune şi în ce constă acest frumos pe care oamenii de astăzi nu-l ştiu: „*Există ... boli şi nenorociri cumplite, care, stârnite de*

[1]Folosim traducerea lui Gabriel Liiceanu din Platon, *Opere*, vol. IV, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983

nu se ştie ce străvechi păcate, s-au năpustit asupra câte unui neam; şi doar nebunia în stare să străvadă viitorul, ivindu-se în mintea câtorva aleşi, a ştiut să dezlege răul prin rugi adresate zeilor şi închinăciune; ea a născocit purificări şi rituri de iniţiere, mântuindu-l pentru totdeauna pe cel ce se împărtăşea dintr-însa; iar pentru cel care a ştiut a se lăsa prins cu dreaptă măsură de nebunie şi delirul ei, aflat a fost şi leacul la tot ce este rău prezent"[2].

Pe de altă parte, Nicolae Densuşianu[3], pe baza lexiconului SUIDAS, admite existenţa mai multor sibile, probabil zece la număr, dar consideră că cea mai importantă este cea numită Sibylla Erythreea şi demonstrează originea ei nord-dunăreană, plasând-o în zona Munţilor Apuseni. Referindu-se la această sibilă, Densuşianu citează pasajul în care sunt enumerate diferitele denumiri atribuite ei în antichitate: Sardana, Gergithia, Libussa, Leucana, Samia, Rhodia, Sicelana, Lampousa, Sarbis şi Taraxandra, ultimele trei uzuale în „ţinuturile pelasge ale Asiei Mici"[4].

Mai multe articole din SUIDAS converg către ideea că Sibylla Erythreea şi Sibylla Cumana, cea cunoscută din „Eneida" lui Vergilius, sunt una şi aceeaşi persoană sau instituţie, întrucât despre amândouă se spune că au vrut să-i vândă regelui etrusc Tarquinius cărţile lor, iar el a refuzat. Totodată, mesajul principal transmis de presupusele multe sibile, din diverse timpuri şi din diverse locuri, este esenţialmente legat de lumea cealaltă: cum arată, cum se poate ajunge acolo, cum se poate întoarce cineva de acolo etc. Cu alte cuvinte, mesajul este specific misteriilor tracice[5] în centrul cărora se află învierea din morți a celor inițiați. Astfel, sibilele, dacă erau persoane, înseamnă că erau niște inițiate, iar dacă erau instituții, înseamnă că aveau ca scop inițierea neofiților.

Denumirile atât de diferite pe care le enumeră Densuşianu pentru Sibylla Erythreea nu pot fi explicate prin numele multor sate, munţi şi păduri prin care ea ar fi mers. Mai probabilă este ipoteza că ele se referă la un întreg „sistem sibilinic" care s-ar fi întins în toată zona Munţilor Pădurea Craiului şi Codru-Moma din Apuseni, cu centre în regiuni şi localităţi care există şi astăzi: Zarand (Sibylla aceasta s-ar fi putut numi Sardana), Gurguiata (Gergithia), Lăpuşa (Lampousa, Libussa), Leuca (Leucana), Şoimuş (Samia), Ruda (Rhodia), Sicula (Sicelana), Sârbeşti (Sarbis), Mermeşti[6], Roşia (Erythreea), Botia. Aceast galerie fascinează imaginarul nostru colectiv! Ne putem imagina altare ritualice sau chiar clădiri specializate, poate temple ale Artemisei în toate ipostazele sale diurne şi nocturne, celeste şi telurice, în care se desfăşurau activităţile sibilinice în apropierea satelor, în păduri, în dumbrăvi, în peşteri. În Munţii Pădurea Craiului sunt numeroase peşteri care, prin denumirea lor, pot trimite la asemenea presupuneri: peştera Lesianei, peştera Moanei, peştera Vântului, peştera Meziad, iar în Munţii Codru-Moma se află peştera Liliecilor.

Descrierea lui Densuşianu lasă loc ideii că în ţinuturile Crişurilor ar fi putut exista o adevărată instituţie a sibilatului organizată şi coordonată de femei, pe care o putem plasa, cu aproximaţie, în perioada sec. al XVIII-lea - al VIII-lea î.Hr., dacă luăm în considerare datele existente.

După Herodot războiul troian a avut loc în jurul anului 1250 î.Hr., iar după aprecierile actuale ale arheologilor, probabil în 1190 î.Hr., adică în perioada Troia VIIa. Pe de altă parte, conform SUIDAS[7] Sibylla Erythreea ar fi trăit încă 483 de ani după războiul troian pe care îl şi profeţise cu mult înainte[8]. Densuşianu conchide: *Ea trăise, după cum spun unii, înainte de războiul cel mare între Europa şi Asia şi profeţise căderea Troiei* (Pausanias, *Descrierea Eladei*, X.12, 1), *iar după alţii a fost posterioară acestei epoci. Tradiţiunile mai spuneau despre această Sibyllă, că*

[2]Ibidem, p. 440 – 441

[3]*Dacia preistorică*, Editura Arhetip, Bucureşti, 2002, cap. XII. 12 *Principalele divinităţi preistorice ale Daciei. Deciana şi Caloian, Czbele şi Attis. Sibylla Erythreă sau Dacică*

[4]Nota 5, p. 266 – 267

[5]Orfismul tracic, care stă la baza misteriilor eleusine, dramatizează moartea, sub forma coborârii la Hades, și învierea, sub forma revenirii pe pământ.

[6]Densușianu demosntrează că această localitate ar fi putut fi satul în care s-a născut Sibylla Erythreea, Sibila Roșie sau Sibila din Roșia.

[7] γέγονε δὲ τοῖς χρόνοις τῆς Τρωϊκῆς ἁλώσεως μετὰ υπγ ἔτη

[8] πέμπτη Ἐρυθραία, ἡ περὶ τοῦ Τρωϊκοῦ προειρηκυῖα πολέμου

ea avuse o viaţă legendară, trăise zece etăţi de oameni, nu mai puţin ca o mie de ani, iar după alţii 120 ani[9].

Aşadar, cei 1000 de ani legendari ar putea fi interpretaţi ca perioada în care a fost de notorietate, în antichitatea euro-asiatică, instituţia sibilatului nord-dunărean.

3. Înscrisuri de tip sibilinic în neoliticul autohton

Puţin mai jos de Crişul Alb, pe malul Mureşului, în comuna Sălişte, în satul Tărtăria, Nicolae Vlassa a efectuat săpături arheologice, în anii 60 ai secolului trecut, în locul numit Groapa Luncii. Acolo au fost găsite „tăbliţele de la Tărtăria", importante artefacte datate 5.800 - 6.000 î. Hr.[10]. Interesantă este apropierea geografică de zona în care Densuşianu a identificat satul Mermeşti, pe lângă Beiuş, cam pe malul râului Crişul Negru, în care s-ar fi născut Rafila, cunoscută lumii întregi sub numele de Sibylla Erythreea. Probabil că nu este nici întâmplătoare şi nici lipsită de relevanţă alăturarea spaţială, deşi, din punct de vedere temporal, distanţa este impresionantă.

Totuşi, existenţa unor asemănări semnificative între ce ştim, până acum, despre Sibylla Erythreea şi „Milady Tărtăria", în contextul apropierii georgrafice de necontestat, ne îndreptăţeşte să avansăm *ipoteza unei îndelungate tradiţii profetice* în zona dintre Criş şi Mureş, conservată de o întreagă societate autohtonă, de tip matriarhal pre-indoeuropean, sau, mai târziu, de unele comunităţi religioase exclusiv feminine, constituite în urma împământenirii patriarhatului indo-european. Am putea considera că această tradiție s-a păstrat, aparent fără întrerupere, din cauza fixării ei sub forma unei instituții sociale. O asemenea instituție pare a fi conservat nu doar *bune practici* de natură religioasă sau profetică, ci și o formă arhaică, poate primordială, de *cunoaștere a divinității*. Faptul că o găsim atestată în momente foarte îndepărtate în timp, dar în spații relativ apropiate poate indica funcționarea ei continuă, dar în registru sub-istoric. Caracterul secret este o etichetă recentă, specifică mentalității noastre actuale. Instituția respectivă nu putea intenționa decât să-și exercite funcțiile în mod public. Sigur că vor fi existat epoci în care a fost perscutată sau interzisă, ceea ce ne îndreptățește să vorbim despre continuarea funcționării ei sub-istorice, ne-oficiale, până la îndeplinirea tuturor îndatoririlor pe care le avea.

"Milady Tărtăria" este numele dat de arheologi scheletului descoperit în groapa rituală de la Tărtăria care a aparţinut unei femei de aproximativ 50 de ani, lângă care se aflau cele trei tăbliţe. Acestea par să conţină mesaje ce ţin de ritualuri legate de lumea cealaltă, de aceea credem că le putem numi sibilinice. Marco Merlini[11] consideră că la Tărtăria este vorba despre un ritual de consacrare a unei persoane decedate, importantă pentru întreaga comunitate, ritual prin intermediul căruia aceasta intra în rîndul strămoşilor divini, calitate care îi conferea nemurirea, respectiv posibilitatea învierii. Paralel cu succesiunea actelor sacramentale identificată de arheolog, susţinem că exista credinţa fermă că sufletul celui mort parcurge, succesiv, anumite trepte, anumite praguri de trecere, esenţiale pentru scopul final. În acest context, autorul identifică ritualul dezgropării şi al re-îngropării unor fragmente de oase, spargerea ritualică a unor obiecte şi păstrarea intactă a celor trei tăbliţe inscripţionate. Dintre acestea, tăbliţa dreptunghiulară cu gaură conţine cele mai clare elemente de tip sibilic: în stânga ramura unui copac care trimit la mitul crengii de aur, în centru crucea ca simbol al biruinţei lui Hristos asupra morţii şi capul unui animal (poate câine, poate rîs, poate taur), iar în dreapta însemnele unui ritual derulat pe altar.

4. Originea neolitică a mitului crengii de aur

Mircea Eliade mărturiseşte că a învăţat limba engleză numai pentru a putea citi lucrarea lui J. G. Frazer *The Golden Bough*, ceea ce are multiple semnificaţii culturale şi personale. Eliade a devenit unul dintre cei mai mari istorici ai religiilor, dar a rămas, probabil, cu incertul simţământ al importanţei acestui mit pentru mentalul colectiv românesc.

---

[9]Op. cit., p. 264

[10]Gheorghe Lazarovici, Cornelia-Magda Lazarovici, Marco Merlini, *Tărtăria and the sacred tablets*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2011

[11]*Tărtătia and the Sacred Tablets*, cap. VIII: Mortuary practices and ritual grave to consecrate a novel ancestor: *...the Transylvanian re-deposition might have been based on some kind of public rite of devotion or initiation performed while accomodating three kinds of items in the pit-grave. These were a selection of the fragmented bones, zhe core part of the grave goods after being ritually broken, and the inscribed tablets kept as the only complete items.* (p. 217)

În tăbliţa dreptunghiulară cu gaură, descoperită de arheologul Nicolae Vlassa şi datată într-o epoca pre-sumeriană [12], regăsim creanga de aur. Mitul crengii de aur, despre care s-a ştiut că este specific culturii greco-romane, pare acum a fi mult mai timpuriu. Conform datelor existente, putem avansa ipoteza că aparţine Civilizaţiei Vechi Dunărene, aşa cum o numeşte Marija Gimbutas[13], de unde s-a răspândit, ulterior, în restul continentului. Tăbliţa la care ne referim pare a fi o sinteză plastică a textului poetic vergilian din „Eneida”[14], cartea a VI-a.

În partea stângă, sus, sunt reprezentate motive vegetale, probabil o ramură de copac, în poziţie orizontală. Creanga de aur este un element indispensabil celui care vrea să coboare în infern, în lumea celor morţi, şi care vrea, apoi, să se întoarcă în lumea celor vii. Acest lucru este descris de Vergilius în fragmentul 133 – 148, când Sibylla îl învaţă pe Aeneas cum să procedeze pentru a se întâlni cu tatăl său mort: *Dar de te mână-ntr-atâta voinţa şi dorul te-alungă/ Styxul şi-ncolo şi-ncoace să-l treci şi de dată-ndoită/ 135 Tartarul negru să-l vezi, de-ţi plac aşa fapte nebune,/ Iată ce-i zorul dintâi: o creangă cu frunzele de-aur/ Creşte-n umbrosul copac, şi de-aur mlădiţele-i zvelte,/ Sfântă Iunonei din Iad. Dar codri sălbateci ascund-o,/ Văi nepătrunse-o-nvelesc în nestrăbătut întuneric./ 140 Însă-n adâncul de jos al lumii nu-i chip de-a răzbate/ Până nu rupi din copac vlăstarea cu mugurii de-aur;/ Asta Proserpina-o cere, frumoasa, ca dar ce-şi alese/ Însăşi. Iar dacă dezbini tu pe-ntâia mlădiţă, deodată/ Licură-a doua şi cresc foiţele-aceluiaşi aur./ 145 Tu ştiriceşte-aşadar (iscodeşte) cu privirea şi, când vei găsi-o,/ Rupe-o cu mâna. Căci dânsa cu drag şi de sine-ţi urmează/ Dacă ţi-e scrisul s-o rupi; dar altfel, cu nici o putere/ N-o s-o dezbini şi degeaba cercare-ai s-o tai tu cu fierul.*

În această primă parte Sibylla vorbeşte despre importanţa crengii de aur pe care Aeneas, însă, nu o văzuse niciodată. Necăutată şi negăsită, puterea ei este prezentă, dar inactivă.

5. Călătorie în lumea de dincolo

Tot în partea stângă a tăbliţei, în registrul de jos, apare simbolul unui altar. În mod asemănător, textul continuă, în fragmentul 176 – 183, cu ridicarea altarului de lemn pe care se va aduce prima jertă, la intrarea în infern: *... În urmă, porunca Sibyllei/ Ei, lăcrămaţi, o-mplinesc cu grăbire: din arbori altarul/ Arderii dânşii-l gătesc, ridicându-l spre ceruri în pripă./ Merg în bătrâne păduri, în bătrâne culcuşuri de fiară;/ 180 Brazii cu vuiete cad şi-n paltin dă vuiet toporul,/ Bârne de frasin troznind le despică măciuca şi crapă/ Trunchiuri bătrâne; din culmi se răstoarnă molizii năpraznici.*

Partea centrală a tăbliţei conţine două registre: cel de sus, aflat deasupra găurii, unde se observă două mici incizii, şi cel de jos, în care, în stânga, se află o cruce cu raze, iar în dreapta conturul unui cap de animal cu urechi de mari dimensiuni. Cele două mici incizii au fost interpretate ca două bucranii în miniatură[15]. Vergilius ne spune însă altceva în fragmentul 186 – 204: *„Dacă-am putea să găsim copacul cu ramura de-aur,/ Creanga-ntr-atâta desiş! Căci totul, Misenus, vai, totul/ Sfânt adevăr a cântat până-aici profeteasa, de tine.”/ 190 Vorba de-abia o rosti şi iată, din ceruri, porumbii/ Gemeni, aproape zburând sub ochii lei Aeneas, s-aşază/ Jos, pe pământu-nverzit. Îndată cunoaşte viteazul/ Sfintele paseri, de Venus trimise, şi vesel se roagă:/ „Dacă vreun drum e pe-aici, arătaţi-l! Prin aer cu zborul/ 195 Voi îndreptaţi-mă-n crâng, la ramura care-şi aruncă/ Umbra pe huma mănoasă. Tu, mamă zeiţă,-n nevoie/ Nu mă lăsa!”. Şi, rostind, el îşi face zăbavă din umblet;/ Cată la paseri, cercând după semne ce drum au s-apuce./ Ele, cu zborul pe jos, de ici până colo s-avântă,/ 200 Ca să le poată mereu urmări, să le aibă-n vedere./ Peste prăpastie-ajungând, la plinul de aburi Avernus,/ Ele s-aruncă-n văzduh şi despică seninele-ntinderi/ Şi pe doritul copac se lasă deodată-amândouă,/ Unde prin crengi cenuşii străbate mlădiţa de aur.*

[12] *The Danube Script in Light of the Turdaş and Tărtăria Discoveries* (edit. Zoia Maxim, Joan Marler, Viorica Crişan), Mega, Cluj-Napoca, 2009: *Datele C14 de la Tărtăria şi din Transilvania, corelate cu cele din Banat şi Serbia, de la Vinča şi din Oltenia, pledează pentru o datatre după 5300 CAL BC. ... Datele C14 ar pleda pentru încadrarea Tărtăriei în Vinča A2.* (p. 98)

[13] *Civilizaţie şi cultură*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1989

[14] Vergilius, *Eneida*, trad. de George Coşbuc, Editura Univers, Bucureşti, 1980

[15] *Tărtăria and the Sacred Tablets*, cap. IX, *The Identification on the Actual Signs*, p. 246-247

Dacă în text creanga de aur a fost găsită cu ajutorul celor doi porumbei, înseamnă că nu putem greşi fundamental dacă presupunem că cele două incizii de deasupra găurii reprezintă tocmai păsările divine.

Imaginea crucii din care izvorăsc raze este noua ipostază a crengii de aur, în momentul în care, fiind găsită, cu ajutorul celor doi porumbei divini, devine activă, cu puteri depline:

205 Astfel precum, în păduri, prin gerul iernatec e vâscul/ Verde la frunze, pe care n-ar vrea să le aibă copacul,/ Şi cu roşcatul său rod mlădiţele zvelte le-ncinge,/ Tot de-o făptură era, pe stejarul cel plin de-ntuneric,/ Aurul verde şi-n vânt dau frunzele sunet de aur./ 210 Repede-apucă mlădiţa şi lacom pe cea tremurată/ Dânsul o rupe, plecând îndărăt în locaşul Sibyllei.

Intrarea în lumea cealaltă este condiţionată de unirea cu creanga de aur şi totodată de arătarea ei: *Zornic Aeneas a-ntrat şi, cu proaspătă rouă stropindu-şi/ 635 Trupul, împlântă mlădiţa din mâni în creştetul porţii.*

6. Profeţie hristică şi marianică

Fără nici o îndoială, nu prezenţa semnului crucii pe un artefact preistoric este neobişnuită, ci reprezentarea sa cu raze, în slavă, ca sursă de lumină şi putere dumnezeiască[16]. Acest lucru conferă mesajului un caracter profetic şi îl apropie de specificul activităţii sibilinice. Dacă preluăm ideea că Sibylla a profeţit despre Iisus Hristos[17] şi dacă ne amintim de prezenţa ei pe pereţii bisericilor noastre, atunci putem admite că tăbliţa la care ne referim conţine elemente ale revelaţiei privitoare la jertfa şi învierea din morţi a Mântuitorului.

Înfăţişarea Sibyllei în straie domneşti de tip bizantin, cu coroană pe cap, în spaţiul sacru al bisericii, indică recunoaşterea ei ca făcând parte din comunitatea profeţilor şi totodată preţuirea de care se bucură alături de ceilalţi drepţi.

În *Erminia picturii bizantine*[18] există un capitol distinct dedicat acestui aspect, intitulat *Proorocirile sibilelor,* cu subtitlul *Cele ce au fost slujitoare (templelor) idoleşti şi ... au proorocit pentru Maica lui Hristos ...!*[19] Iniţial se vorbeşte despre o singură Sibylla, numită Sofia, iar ulterior sunt enumerate 10 sibile, fiecăreia asociindu-se un text corespunzător profeţiei făcute. Asocierea, în aceste texte, atât de insistentă a sibilelor cu profeţiile hristice care accentuează major persoana Fecioarei Maria, Maica Domnului, indică faptul că învăţătura bisericii păstrează tradiţia transmiterii acestei proorociri pe filieră feminină, cel puţin în spaţiul extra-iudaic. În felul acesta, profeţia hristică masculină, specifică poporului ales, ar avea un corespondent în profeţia feminină preponderent marianică.

7. Întreita Hecate şi prefigurarea neclară a unei alte „întreiri”

Imaginea alăturată crucii reprezintă un cap de animal. El a fost considerat un bucraniu, un cap de taur – ca simbol al jertfei. Într-adevăr, Vergilius continuă cu descrierea unui întreg ritual al jertfelor de animale la care participă toţi cei prezenţi: patru juninci, mielul cel negru şi un taur. Apoi Sibylla *Lung pe stăpâna din cer şi din iaduri, pe Hecate, o strigă*. Hecate este numele nocturn şi htonian al zeiţei Diana sau Artemis. Ea este însoţită în drumul ei prin infern de căţelele sălbatice: *255 Iată-n alboarea de zori şi-n timp ce lumina se varsă,/ Urlă pământul sub dânşii şi munţii cu vuiet se mişcă,/ Codrul se zbate şi-n văi gem urlete, parcă de câine;/ Vine zeiţa! „Fugiţi cei fără chemare, fugiţi-mi!”/ Strigă Sibylla vuind. „Fugiţi-mi departe din codru!/ 260 Însă tu pleacă grăbit şi din teacă tu paloşul smulge-l,/ Suflet îţi trebuie-acum şi tărie de înger, Aeneas!”* Detaliile acestui moment ne determină să credem că animalul incizat pe tăbliţă reprezintă atât cornutele destinate

[16]Datarea cea mai apropiată de noi a tăbliţelor este 5300 î.Hr. Conform cronologiei bizantine, uzuală în Ţările Române până aproape în secolul al XIX-lea, de la facerea lumii până la naşterea lui Hristos sunt 5508 ani (A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. II, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, 475 – 476). Sfântul Ioan Gură de Aur spune,de asemenea, în omilia "*Despre cruce şi tâlhar*", că Hristos "a deschis pentru noi, astăzi, Raiul, care a stat închis mai mult de 5000 de ani." Aşadar, tăbliţele au fost realizate la câteva sute de ani după căderea omului şi ar putea avea legătură cu promisiunea făcută de Dumnezeu Evei. Oricum, ele conţin un ecou al acelei promisiuni, al tragediei care i-a premers şi al unui rest de înţelepciune paradisiacă.

[17] ἧς μνημονεύει Νικάνωρ ὁ τὸν Ἀλεξάνδρου βίον ἱστορήσας: ἡ περὶ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ μυρία προθεσπίσασα καὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας. (SUIDAS, articolul “Chaldaean Sibyl”, www.stoa.org)

[18]Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, Editura Σοφία, Bucureşti, 2000, partea a doua, AIII5

[19]Ibidem, p. 98

jertfirii, şi îl privim ca având coarne, cât şi căţelele zeiţei Hecate, şi atunci îl putem privi ca având urechi[20]. Zeiţa Hecate era reprezentată, până târziu în epoca elenistică, fie ca având trei capuri, fie ca fiind un grup de trei femei. Surprinzătoare este asemănarea cu modelul iconarilor ardeleni care reprezentau, pe sticlă, Sfânta Treime sub forma unui rege cu trei feţe, aflat pe tron.

8. Libaţie erythreiană

Imaginea din dreapta tăbliţei arată cum, depăşind patimile sălbatice asemănătoare căţelelor infernale ale Tartarului sau poate ale „Tărtăriei", se ajunge în lumea celor virtuoşi şi fericiţi, în Câmpiile Elizee, sau poate la „Poarta Raiului"[21], locuri veşnic însorite şi pline de frumuseţe. Simbolul vasului în care se toarnă lichidul ritualic al purificării este legat de ceea ce spiritul lui Anchises îl învaţă pe Aeneas: *Toţi suferim ale noastre, ca morţi. Prin Elysiul ferice/ Trecem apoi (şi puţini locuim prin câmpiile-acestea),/ Până ce ziua de-apoi, împlinindu-se număr de veacuri,/ 745 Tot ce e putred spălând, va lăsa curăţit cu deplinul/ Simţul eteric din trupuri şi lamura flăcării simple./ După ce-n mii de rotiri împlini-se-vor anii, pe-aceştia/ Gloată chema-i-va pe toţi un zeu la râul lethaeic,/ Ca să revadă din nou boltuita tărie şi, iarăşi,/ 750 Neştiutori de ce-a fost, ei volnici să-nceapă trăirea"*[22]. Identificăm aici înainte-vederea, parţială desigur, a economiei mântuirii omului, specifică creştinismului: plinirea vremii, curăţarea de păcate, botezul cu apă în râul uitării păcatelor, adevărata viaţă a celui mântuit. Ceea ce se poate turna ritualic în vas, simbolizând viaţa veşnică, este vinul sau sângele, adică o substanţă roşie, o substanţă erythreiană. Poate să fie acesta motivul „mistic" al denumirii Sibyllei de la care am plecat? Sau, poate, era ea fata Împăratului Roşu din toate basmele care dorm în noi?

Dacă tăbliţele de le Tărtăria aparţin culturii oraculare de tip sibilinic, şi dacă interpretarea tăbliţei dreptunghiulare cu gaură se face în cheie vergiliană, atuncise poate spune că Sibylla a profeţit nu doar despre Maica Domnului, despre Fecioara care a născut Prunc, ci şi despre Mântuitorul, despre Cel ce îl eliberează pe om de răul încuibat în trupul său, conferindu-i nemurirea.

În consecinţă, soteriologia neolitică a fost prezentă, cel puţin în zona judeţului Alba, o perioadă lungă de timp, cu o continuitate impresionantă, din mileniul al VI-lea, când au fost realizate tăbliţele, până în secolul al VIII-lea î. Hr. când ar mai fi fost în viaţă Sibylla Erythreea. Abia după această dată încep să apară, în sudul Dunării, doctrinele orfice, pitagoreice sau ale misteriilor de la Eleusis. În Grecia, de pildă, marele mistere au puternice conotaţii vegetale[23], zootehnice şi sexuale, indicând o preluare superficială şi mult prea lejeră a doctrinei soteriologice nord-dunărene. De altfel, Nicolae Densuşianu spunea despre grecii antici că erau *lipsiţi de sentimentul religios mistic*[24] specific dacilor austeri.

9. Mesajul femeilor din Vechea Civilizaţie Dunăreană

Arheologul Marija Gimbutas a susţinut ideea că însemnele descoperite pe artefactele neolitice din Vechea Civilizaţie Dunăreană, incluzând aici şi zona discutată de noi, reprezintă o scriere sacră. Această scriere nu a fost descifrată până acum, ceea ce ar putea fi o dificultate pentru cercetător. Dar caracterul ei sacru incontestabil ne deschide posibilitatea de a o corela cu acte şi învăţături sacre care au supravieţuit până astăzi, învăluite sau dezvăluite în religia creştină. *România este vatra a ceea ce am numit Vechea Europă, o entitate culturală cuprinsă între 6500 – 3500 î.e.n., axată pe o societate matriarhală, teocratică, paşnică, iubitoare şi creatoare de artă, care a precedat societăţile indo-europene patriarhale de luptători din epocile bronzului şi fierului*[25]. În

[20]Interpretarea acelui cap ca fiind al unui câine nu poate fi complet exclusă dacă avem în vedere prezenţa în misterele lui Mithra nu numai a taurului, ci şi a şarpelui şi a câinelui. Aşadar, câinele este în mod cert un animal-simbol al ritualurilor de tip soteriologic.

[21]Ambele locuri, denumite atât de ciudat şi complementar totodată, sunt apropiate din punct de vedere geografic şi se află în judeţul Alba, la sud de râul Mureş, în zona Munţilor Şureanu.

[22]Fragmentul 742 – 750

[23]Actele sacre privind spicul de grâu reprezintă o formă tulbure a pildei semănătorului (Luca 8, 5-15), în care seminţele sunt înţelese doar în sensul lor propriu.

[24]Op. cit., p. 264

[25]Op. cit., *Cuvântul autoarei la ediţia românească*, p. 49

acest spaţiu a fost posibilă o legătură neîntreruptă între *femeile neolitice*[26] ce-şi incizau profeţiile despre Iisus Hristos şi despre Maica Domnului-Fecioară pe tăbliţe de lut, *femeile indo-europene*, numite *sibile*, care le scriau, conform istoricilor, pe frunzele copacilor şi *femeile de astăzi*, cele care trăiesc, zi de zi, profeţiile lor deja împlinite.

10. Concluzii

Demersul de față poate fi considerat unul de hermeneutică sociologică preistorică. Considerăm în registrul posibilului: funcția profetică a unor persoane de sex feminin, de tip *Milady Tărtăria*, existența unei doctrine soteriologice, practicarea unor misterii pe teritoriul țării noastre și instituția neolitică a sibilatului transilvănean.

BIBLIOGRAPHY

1. Densuşianu, Nicolae – *Dacia preistorică*, Editura Arhetip, Bucureşti, 2002
2. Dionisie din Furna – *Erminia picturii bizantine*, Editura Σοφία, Bucureşti, 2000
3. Eliade, Mircea – *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000
4. Gimbutas, Marija – *Civilizaţie şi cultură*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1989
5. Lazarovici, Gh., Lazarovici, Cornelia-Magda, Merlini, Marco – *Tărtăria and the Sacred Tablets*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2011
6. Maxim, Zoia; Marler, Joan; Crişan, Viorica (ed.) – *The Danube Script in Light of the Turdaş and Tărtăria Discoveries*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009
7. Platon – *Opere*, vol. IV, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983
8. Suidas, accesat *on line* în octombrie 2014 la http://www.stoa.org
9. Vergilius – *Eneida*, Editura Univers, Bucureşti, 1980
10. Xenopol, A.D. – *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. II, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986

[26]Nu este exclusă posibilitatea organizării femeilor, în epoca neolitică, în adevărate confrerii cu caracter de „misteriu”, dar ipoteza nu poate fi deocamdată operațională.

THE MODERNIST MODEL IN APPROACHING THE ANCIENT ECONOMY

Valentina Popa Ilie

PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract:Talking about the ancient economy is a challenge for us, because this issue is a difficult one, being at the same time vast and less known to contemporaries. In order to achieve an overall knowledge of this subject, it is necessary to research the archaeological and epigraphic testimonies, but also the writings that the historians of the contemporary era have drawn up with great meticulousness. A less researched topic is the one regarding the "Modernist model in approaching the ancient economy" which is an approach of scientific research that aims to highlight what has been written on this topic since the early twentieth century abroad, as well as us in the country. A great researcher and historian who wrote extensively about the modernity of ancient economics was M. I. Rostovtzev. The vast work he left to posterity is a preamble to further research generated by the dispute between the two modernist and primitivist currents. Talking about the ancient economy is a challenge for us, because this issue is a difficult one, being at the same time vast and less known to contemporaries. In order to achieve an overall knowledge of this subject, it is necessary to research the archaeological and epigraphic testimonies, but also the writings that the historians of the contemporary era have drawn up with great meticulousness. A less researched topic is the one regarding the "Modernist model in approaching the ancient economy" which is an approach of scientific research that aims to highlight what has been written on this topic since the early twentieth century abroad, as well as us in the country. A great researcher and historian who wrote extensively about the modernity of ancient economics was M. I. Rostovtzev. The vast work he left to posterity is a preamble to further research generated by the dispute between the two modernist and primitivist currents.

Keywords: modernism, economy, trade, industrialization, urbanization.

A vorbi despre economia antică reprezintă pentru noi o provocare, deoarece această problematică este una dificilă, fiind în același timp vastă și mai puțin cunoscută contemporanilor. Pentru a realiza o cunoaștere de ansamblu a acestei tematici este necesară cercetarea mărturiilor arheologice și epigrafice, dar și a scrierilor pe care istoricii epocii contemporane le-au întocmit cu deosebită minuțiozitate. O temă mai puțin cercetată este cea privitoare la ,,Modelul modernist în abordarea economiei antice'' care reprezintă un demers al cercetării științifice prin care se dorește reliefarea a ceea ce s-a scris pe această temă de la începutul secolului XX în străinătate, cât și la noi în țară. Un mare cercetător și istoric care a scris amplu despre modernitatea economiei antice a fost, M. I. Rostovtzev. Opera vastă pe care a lăsat-o posterității este un preambul al cercetărilor ulterioare generate de disputa dintre cele două curente modernist și primitivist.

În acest studiu voi încerca să realizez o analiză riguroasă privitoare la informațiile primare care se raportează la contribuțiile anterioare și anume la cercetările efectuate de istorici pe această problematică. Cercetările care s-au realizat de la sfârșitul veacului trecut și până astăzi ne întregesc parțial tabloul dezvoltării economiei antice, pentru că ulterior descoperirea a numeroase documente și informații ne poate reliefa amploarea procesului economic existent în perioada antică.

Se poate afirma că încă de la sfârșitul secolului trecut au existat preocupări sistematice pentru cercetarea unor aspecte ale vieții economice și sociale din Imperiul roman, în special în domeniul organizării și funcționării administrației financiare, preocupări care s-au materializat în monografii utilizabile și astăzi[1].

[1] Octavian Bounegru , *Comerț și navigatori la Pontul Stâng și Dunărea de Jos(secI-III p.Chr*), Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008, p. 22;

Cercetătorii străini care au realizat studii istoriografice ample au fost, M. I. Rostovtzev, M. I. Finley, Jean Rougé, Jean Andreau, André Tcharnia și mulți alții. Ei au avut opinii total diferite în ceea privește domeniul economiei antice. Toate aceste cercetări sunt întregite de lucrările ample pe care le-au realizat istoricii români, Nicolae-Octavian Bounegru, Alexandru Suceveanu și alții.

O primă încercare de tratare exhaustivă a fenomenelor economice din lumea romană o datorăm lui M.I. Rostovtzev. El a avut marele merit de a fi înțeles importanța studierii în paralel a două planuri, cel economic și cel social și a realizat după părerea noastră cea mai complexă imagine a vieții economice din lumea romană[2]. Rostovtzev a realizat pentru prima dată o analiză a celor două domenii economic și social din Imperiul roman efectuând o sinteză despre economia Imperiului, sinteză care a fost, de nenumărate ori contestată de istoricii curentului primitivist. În studiile pe care le-a realizat, Rostovtzev nu ezită și folosește termeni care se justifică în contextul vieții economice și sociale romane: *capitalism, burghezie* sau *factorie*.

Rostovtzev a fost cel dintâi istoric care a avut menirea de a uzita toate resursele arheologice, epigrafice și papiriologice pe care le-a avut la dispoziție. De asemenea, *Istoria economică și socială a Imperiului Roman* corespunde unei singure etape din viața și cariera lui Rostovtzev. Lucrarea se dorește să fie un raport între toate seriile de recăutări anterioare și ceea ce s-a scris despre lumea elenistică[3]. În ceea ce privește *modernismul* și termeni folosițide Rostovtzev, în opera sa se pune întrebarea:

-Dacă se poate vorbi de modernism, modernizare în istoria antică?

Cu siguranță că da, iar studiile realizate pe tema evoluției economice antice sunt relevante prezentând modernismul ca o caracteristică a vieții epocii amintite. În lucrările sale, ca de fiecare dată istoricul, Rostovtzeff are tendința de a aduce mai aproape antichitatea de epoca modernă, de a nu accepta ideea de unei eterogenități fundamentale între antichitate și lumea modernă[4]. În general pentru a prezenta modernitatea din Alexandria și pentru a marca limitele acestei modernități, Rostovtzev compară orașul antic cu Parisul secolului al XVIII-lea. Diferența dintre aceste două orașe se poate regăsi în dominația străină și cea pe care o avea Roma[5]. Lucrarea ,,Istoria economică și socială a Imperiului roman" este de fapt o copie fidelă a preocupărilor autorului din anul 1922[6], motiv pentru care autorul explică de fiecare dată evoluția economică și socială prin intervenția statului în cadrul societății, care se organizează independent, dar exercită de facto de la una la alta o profundă influență. Modernitatea presupunea existența unor categorii sociale, a unei burghezii ,,non-feudale''. În realitate este vorba de un grup social, o aristocrație care se îmbogățea rapid prin activitatea pe care o desfășura în cadrul economiei private.

Privitor la evoluția modernistă a orașului Roma și a Imperiului roman un alt istoric, Jean Andreau scria într-una din lucrările sale: se cunoaște strălucirea uimitoare a unora dintre realizările sale materiale și intelectuale: construcțiile sale publice și private, transportul maritim, legea, cunoștințele sale tehnice și așa mai departe. Cum a fost organizată economia acestui oraș, care a devenit un imperiu imens? Care erau izvoarele? Cât de departe putem vorbi despre modernitatea sa?[7]În lucrarea sa, autorul analizează problemele ridicate de diferitele sectoare ale acestei economii, având în vedere numeroasele descoperiri din ultimele decenii, inclusiv descoperirile arheologice. Jean Andreau compară și analizează riguros informațiile pe care le-a avut la dispoziție punând la îndemâna istoricilor complete cercetări asupra domeniului economiei antice.

Rostovtzev n-a căutat niciodată să arate că senatorii și cavalerii erau veritabili comercianți pentru că ei înșăși conduceau casa comerțului din lumea modernă. Autorul nu ignoră faptul că desfășurarea activității comerciale nu este absolut identică cu cea din secolul al XVIII-lea și

[2] O. Bounegru, *op.cit.*;
[3] M.I. Rostovtzev, *Histoire économique et sociale de L'empire romain,* Introducere, cronologie și bibliografie, realizată de Jean Andreau, Editions Robert Laffont, S.A., Paris, 1988,p XLVII;
[4] M.I. Rostovtzev, *op.cit*,Pxlviii,
[5] *Ibidem*, p. LI;
[6] *Ibidem*, p. LIV;
[7] Jean Andreau, *l'Économie du Monde Romain*, 2010;

respectiv din secolul al XIX-lea. El situează câteva limite intrinseci în organizarea comerțului economiei antice.

Fascinat de comerț, Rostovtzev este uneori mai nuanțat în explicarea unor cuvinte cum ar fi termenul de *moștenitori*. Pe de altă parte autorul este foarte atent la transformările din agricultură și la raporturile agrare abținându-se de a se pronunța într-o manieră categorică. Atunci când reafirmă predominanța în agricultură el subliniază termenul *industrializare,* prin care se înțeleg interesele comercianților și ale elitelor urbane din epoca augustiană punându-se accentul pe posesiunile funciare.

În antichitate nu toată agricultura este modernă, însă fiecare formă de modernism economic este stiințifică. Agricultura capitalistă presupunea ca proprietarul să nu ezite a se angaja în investiții mari care-l fac atent la gestionarea producției pentru a nu comercializa în dezavantaj. Proprietarul se angajează să obțină o agricultură stiințifică pentru că el nu exploatează terenurile sale încredințându-le unor ispravnici sau sclavi-vilici pe care îi supraveghează îndeaproape[8].

Între anii 1920-1922, Rostovtzev își precizează concepția sa referitoare la criza din secolul al III-lea, pe care o v-a prezenta în aprilie 1923 la o comunicare la al V-lea Congres Internațional de Științe Istorice de la Bruxelles. Mai târziu, articolul său a apărut în Analele contemporane unde Maximin (Maximinus Tracul) era calificat ca fiind un precursor al bolsevismului rus[9].

Lucrarea lui Rostovtzev prezentă succint evoluția economico-socială a Imperiului roman, de la războiul civil și până la decădere. Autorul își exprimă regretul față de această ediție,că nu a putut trata despre evoluția vieții spirituale, intelectuale și artistice. Lucrarea începe printr-un scurt rezumat, prin descrierea cauzelor care au permis Italiei să aservească restul lumii civilizate, ceea ce a provocat redeclanșarea războaielor civile dintre Roma și Italia.

În ceea ce privește civilizația greacă și rolul pe care l-a avut Atena este cel de a-i ceda locul de lider, Alexandriei, dar și civilizației ei de pe Nil, Antiohiei și Pergamului. Cu alte cuvinte aceasta a însemnat deplasarea centrul vieții civilizate de la vest la est. Deci, viața economică a Greciei și în special, a Atenei era plasată în perioada secolelor IV-III a. Chr. sub semnul unui înfloritor capitalismului comercial, însă Grecia pierde progresiv din importanță, locul fiindu-i luat de către elenism și Imperiul roman. De asemenea, toate tentativele de revoluție socială din interior au dus la eșecul monarhiei elenistice, iar cetățile au fost foarte rar amestecate în conflicte externe. În acestă perioadă de timp are loc acumularea de capital prin introducerea celor mai bune metode comerciale și industriale. Implementarea acestor metode s-a făcut deci cu multă libertate și succes în Orient, în cetățile propriu-zis, grecești, cât și în spațiul Dunării de Jos și la Marea Neagră.

Capitalismul comercial al cetăților grecești din secolul al IV-lea a. Chr. a cunoscut un salt considerabil, care ce a condus statele elenistice spre tipul de capitalism industrial caracteristic istoriei economice și a Europei din secolele XIX-XX[10]. Cetățile elenistice din Orient dispuneau de o vastă piață internă. Stimulentele obținute printr-o concurență mutuală se livrau la un comerț exterior important și în permanentă expansiune. În toate regatele elenistice s-a încercat ameliorarea treptată a tehnicilor de producție agricolă și industrială. Grație progresului rapid și al științei aplicate, tehnicile superioare de lucru se utilizau atât în agricultură, cât și în industrie.

Metodele industriei capitaliste din antichitate au avut la bază mâna de lucru servilă. Ea a fost la început introdusă pentru a realiza o producție mai mare care avea o piață de desfacere nelimitată. Ea dezvolta, banca și creditul și prevenea stabilitatea nu numai de dispozițiile general-reglementate, cât și cele privitoare la comerțul maritim. Se poate observa tendința de unificare în încercările de stabilizare monetară sau mai puțin în crearea de relații fixe între monede ale diverselor state comerciale independente. Se observă rolul major pe care-l joacă monarhii eleniști în viața economică și industrială a țărilor lor, precum și considerabilele preocupări de activități comerciale.

În ceea ce privește politica externă, Rostovtzev era tentat de a compara situația economică a acestor monarhii, cu cea a perioadei mercantiliste din Istoria Europei moderne[11], însăși nu s-a

[8] *Ibidem,* p. XV;
[9] *Ibidem:*
[10] M.I. Rostovtzev, *Histoire économique et sociale de L'empire romain,* cap.I., L'Italie et la guerre civile, p. 17;
[11] M.I. Rostovtzev, *op.cit.;*

întâmplat același lucru cu masele rurale care nu au fost niciodată atinse de cultura greacă, iar cutumelele lor vechi au fost conservante alături de credințele și cultele tradiționale.

Prin urmare, Roma introduce în Orient sub forma unei ocupații militare permanente, controlul provinciei prin unul din magistrații săi anuali. Regimul provinciilor pe care-l avusese deja adoptat era pentru a guverna vechile posesiuni cartagineze - Sicilia, Sardinia, Corsica și Spania, dar și teritoriul Cartaginei, din provincia Africa. Macedonia a devenit astfel prima provincie romană a Orientului grec, la care se adaugă treptat celelelate provincii din Orient.

Trebuie remarcat că pe locul Orientului grec se așezaseră acum picioarele capitaliștilor și ale profitorilor romani. În aceeași perioadă de timpOrientul cunoștea declinul progresiv, iar Italia devenea cea mai bogată țară a lumii antice[12]. Roma antică sau Imperiul roman avea cea mai înfloritoare economie. De astfel, sudul Italiei, Sardinia și Sicilia avuseseră mult timp cea mai bogată piață de cereale din lume.

Cetățile grecești din Peninsulă exportau mari cantități de grâu în Grecia, grâul era adus din teritoriile cartagineze, din Sardinia și o parte din Italia. Cu toate acestea, din Etruria, din care se născuseră cetățile punice ale Africii se comercializau mari cantități de vin, ulei de măsline și fructe[13], produsele care se obțineau erau destinate pieței occidentale şi nu numai.

Alături de grâu se producea lână de calitate superioară în câteva regiuni ale Italiei - în special Apullia - și Sicilia pentru o perioadă îndelungată. O industrie prosperă se dezvoltaseră în Campania și Etruria superioară, industrie care era celebră pentu ceramică și bijuteriile de aur și argint. Probabil și în cetățile grecești din sudul Italiei și Siciliei se producea vin și ulei pe o scară înaltă făcând concurență țării natale și cetăților punice din Africa, precum și posesiunilor lor din afara mării. Cetățile grecești au luat parte la evoluția economică a Greciei devenind centre ale sistemului elenistic, deci ale lumii capitaliste.

Organizarea economică a Siciliei sub Hieron al II-lea este relevată prin discursul lui Cicero împotriva lui Verres care nu încetează să evoce principalele legi fiscale și care nu făceau distincție între alte state elenistice contemporane. Se cunoaște prosperitatea teritoriului Cartaginei și ale cetăților punice. Prosperitatea a fost reflectată cu intensitate în agricultură prin realizarea unor forme superioare de producție. O situație total diferită era în Italia centrală și nordică, unde principala activitate economică o constituia creșterea animalelor.

Războaile punice grăbesc declinul câtorva centre de viață economică. Coloniștii și latinii se reîntorc în vechile teritorii celte din nordul Italiei. Câțiva mergeau să se instaleze în regiunile distruse ale Italiei centrale și meridionale. Noile provincii romane: Sicilia, Sardinia și probabil Spania nu au atins imediat un număr mare de coloniști romani[14] și nici nivelul economic ale celorlalte cetăți care nu fuseseră afectate de războaiele punice.

Războaiele de cucerire le permiteau romanilor achiziționarea unor averi fabuloase. Prin urmare, un mare număr de oameni și de vite cădeau în mâinile lor. Jafurile cetăților și în mare parte, prăzile de război pe care le confiscau erau aduse în Italia. Comercianții ajungeau cu buzunarele pline cu bani, fără ca să fi vândut convoaile de sclavi și alte bunuri. Toate aceste bunuri le aduceau comercianţilor alte sume de bani, pe care îi foloseau în diferite tranzacţii comerciale.

Strabon care a vizitat Egiptul în timpul lui Aelius Gallus între anii, 27 și 24 a. Chr. a mărturisit cu elocvență despre a doua etapă a dezvoltării comerțului și despre saltul pe care l-a cunoscut economia, după cucerirea romană a Egiptului[15]. Pământurile cucerite erau guvernate de oficiali și magistrați ai poporului roman, care erau investiți cu puteri nelimitate.

Categoriile senatoriale de la Roma, cât și clasele echivalente cetăților aliate Italiei, deci un mare număr de cetățeni romani și italieni aduceau profit Romei și lumii civilizate, industrializate. Prin activităţile pe care le dezvoltau comercianţii au contribuit la dezvoltarea Romei, care asemănător Italiei şi-au derulataicio mare parte din afaceri. Ei erau oamenii bogați și infuenți ai Imperiului roman. Prin urmare, ei își fac primii carierele de oameni de afaceri bogați ajutând statul

[12] *Ibidem,* p. 22;
[13] *Ibidem,*
[14] *Ibidem*, p.25
[15] André Tcharnia, *Les Romains et le Commerce*, 2011, p. 300;

și exploatând imensele posesiuni funciare pe care le posedau - terenuri arabile, mine, păduri, pescuit, comerț etc. Câțiva dintre oamenii de afaceri nu ies niciodată din Italia, însă alții se îndreaptă spre Orient, unde rămân pentru mai mult timp și se integrează treptat populației locale. Acolo își fac o mare avere, pe care mai târziu o investesc în Italia[16] devenind marii capitaliști ai Imperiului roman.

Sicilia, Sardinia și câteva regiuni ale Spaniei: Gallia și Africa au devenit provincii romane. În aceste condiții, oamenii de afaceri autohtoni își extind activitățile lor comerciale și în noile provincii romane. Clasa ecvestră trăia în principal la Roma. Ei erau membrii celor mai bogate categorii sociale. Formau o nouă grupă de capitaliști care se ambiționau de a fi admiși în ordinul senatorial[17]. O parte rămân la Roma însă aleșii se duceau în alte orașe aliate bogate.

Cunoaștem că, aristocrația romană era foarte ocupată de a-și organiza viața economică și de a construi orașe. Aristocrații au construit orașul Pompei, pe care îl ornaseră cu fațade superbe și cu mozaicuri somptuoase. Prezența treptată a celor două categorii superioare de cetățeni romani și a burgheziei italiene a avut o profundă influență în viața politică, economică și socială a Imperiul roman.

Cetățile din Italia erau populate de burghezii bogați. Majoritatea dintre ei erau proprietari funciari. Ei aveau case de locuit și diverse magazine. Burghezii foloseau banii câștigați în diverse operațiuni așa-zis, bancare. Se poate afirma că, cel mai mare și bogat oraș era Roma care s-a mărit în cursul secolelor II- I a. Chr. Însă cele mai frumoase cetăți aveau mari palate, care erau deținute de magnații Romei și anume de senatori și de cavaleri[18].

În secolul I a. Chr., situația economică a Imperiului roman era raportată la prezența capitalismului în Orient, înainte și în timpul perioadei elenistice. În ceea ce privește realizarea schimburile comerciale, acestea se derulau în sânul Imperiului roman.

Branșa comercială cea mai importantă nu se regăsea în categoria celor care vindeau produse de lux, ci în categoria celor care comercializau produse de primă necesitate, precum: pește, grâu, ulei, lână, lemn, metale, dar și alte produse de manufactură. Mărfurile alimentare și materiile prime se produceau exclusiv în regiunile priferice ale lumii greco-romane.

În ceea ce privește tranzacțiile financiare și operațiunile bancare acestea erau privilegiul exclusiv al Italiei și al locuitorilor Romei, unde în principal se concentra masa monetară în mâna capitaliștilor romani. Situația politică contribuia lejer ca aceste activități să fie un monopol al Romei[19] și în particular ale bancherilor din capitala Imperiului și nu numai. Aici se poate vorbi de prezența comercianților și a bancherilor romani în diferite categorii ale vieții econnomice ale Imperiului roman. Considerăm că toate categorii sociale amintite au avut un aport deosebit în dezvoltarea economică a Imperiului roman și fără îndoială în activitatea comercială derulată în cadrul provinciilor romane.

Printre marile centre industriale ale lumii antice, câteva orașe italiene încep să dețină un rol important cum ar fi: Capua și Calle, centre care erau renumite pentru metalurgie și ceramică. Tarentul era renumit pentru produse de lână și argintărie, iar Arretium pentru ceramica de culoare roșie. Totuși, Italia nu a avut niciodată primul loc în dezvoltarea industrială, acest rol era rezervat cetăților din Orientul grecesc.

Foarte importantă dintre acestea a fost resurecția progresivă, privitoare la viața economică din provincii. Această noutate este foarte perceptibilă în Orient. O privire superficială a ruinelor cetăților și a documentelor epigrafice descoperite în Asia Minor și Siria, dar și a papirușilor din Egipt este suficientă pentru a arăta rapiditatea progresului economic în Orient din timpul lui Augustus. Progres care este vizibil și sub succesorii lui, în diferite zone ale Imperiului roma. Provinciile occidentale și în principal: Galia, Spania și Africa aveau aceleași activități economice care uneori au fost întrerupte de războaiele de cucerire sau de cele civile.

[16] M.I. Rostovtzev, *op.cit.*, p. 28;
[17] *Ibidem,* p. 30;
[18] *Ibidem;*
[19] *Ibidem, p. 42;*

În plan economic, consecința urbanizării a fost emergența burgheziei orășenești formată dintr-o clasă a proprietarilor funciari, negustori și industriași care locuiau în oraș și se consacrau în totalitate activităților economice. În agricultură, noi asistăm la existența unei economii tărănești care face trecerea spre economia marilor proprietari funciari[20].

În Italia, dar și în provinciile Imperiului, statul deținea mari întinderi de terenuri arabile, mine și cariere, păstrăvării și păduri etc. concentrând toate aceste proprietăți în mâinile împăraților care efectuau o politică de exploatare bine definită. Departe de a fi insignifiantă, metoda de gestiune aleasă era ca marele proprietar funciar al Imperiului să dețină de fapt un rol primordial în viața economică de ansamblu a lumii romane[21]. De astfel, împăratul Traian realizează urbanizarea Daciei, ceea ce rezultă este civilizația daco-romană.

În ceea ce privește cetățile grecești de la litoralul Mării Negre, acestea erau unite cu alte cetăți de pe Marea Mediterană. Regatul Bosforului exploatează permanent mari cantități de grâu și materii prime: piei, pește, etc. Prin urmare ei se îndreptau spre cetățile Greciei și intermediar spre orașele de la sud și est de Marea Mediterană, până la cartierele permanente de pe Dunăre și din Capadocia[22]. În zonele menționate se realizează un amplu comerț cu produse de primă necesitate.

Un fapt este frapant: industria a părăsit pentru totdeauna continentul grec. Sursele noastre ne menționează că unul sau două produse importante erau prelucrate de Grecia însăși[23]. Trăsătura fundamentală a dezvoltării industriei este rapida descentralizare. Orientul a jucat totdeauna un rol important în viața industrială, însă nu este singurul centru industrial. Comerțul din vest a pus la punct o înfloritoare activitate comercială. S-a vorbit despre destinul industriei italiene, care a urmat în genere, destinul industriei grecești.

Dezvoltarea civilizației și a vieții urbane în provinciile occidentale a fost pierdută de Italia, care și-a eliminat locul său dominant și central din activitatea industrială. De astfel, stofele de lână din sudul Italiei, în special cele din Tarent, dar și cele din nordul Italiei erau permanent apreciate și cumpărate. Se poate observa rolul major pe care l-a avut în Italia producțiile de sticlă, ceramică, lămpi și piese din metal care nu dispăruseră niciodată. Funcționarea pieței locale ajuta la creșterea producțiilor menționate mai sus.

Concurentul cel mai periculos al Italiei era Galia. Bogăția sa se regăsește în produsele din metal și argilă, iar vastele păduri și pajiști. Toate aceste produse, alături de rețelele fluviale au facilitat îmbogățirea întreprinzătorilor locali, deci a oamenilor de afaceri. Ei derulau o activitate comercială net superioară celei desfășurate în Italia prin care au eliminat aproape în întregime piețele din Nord-Vest.

Italia avea rolul de a produce sticlă, lămpi și recipiente metalice. Așa cum am amintit anterior, produsele galeze din argilă și obiectele metalice erau confecționate în cantități mari (datorită bogăției existente). Se știe că în Italia, un rol preponderent îl aveau produsele din stică, vin și lămpile de iluminat**.** Cu timpul, lămpile cartagineze au fost înlocuite cu produse efectuate în atelierele locale[24]. Pe scurt lămpile din lut erau folosite la iluminat. Aceste lămpi se regăsesc în diferite locuri, cât și în spațiul carpato-danubiano-pontic, fiind de origine grecească sau romană. Unele dintre ele se confecționau și în atelierele locale după [25] modele specificate anterior fiind deci, imitații. Alaturi de modelele originale, importate în acest spațiu se produceau și numeroase imitații. Pobabil lămpile produse în ateliere locale erau vandute la un preț redus. Existența lămpilor, originale sau a imitațiilor ne face să înțelegem ampoarea comerțul care s-a derulat în zona Pontului Euxin și la Dunărea de Jos

Documentele descoperite – de exemplu, Chorotesie – este unul de o excepțională importanță pentru a învăța despre dinamica economică a unei cetăți grecești prezentate la Roma cum ar fi

[20] *Ibidem,* p.82;
[21] *Ibidem,* p.94;
[22] *Ibidem*, p. 125;
[23] E.W.Brewsler, *Roman Crftsmen and Tradesmen of the Early Roman Empire(1917),* p. 94;

[25] Florin Topoleanu, Costin Croitoru*, Lămpile antice din colecția Muzeului Brăilei „Carol I". Lampes antiques dans les colections du Musee de Brăila „ Carol I",* Muzeul Brăilei „Carol I" , Editura Istros, 2015, p. 42;

Histria cum ar fi la începutul ocupației romane până în epoca Severinilor și o alta despre evoluția relațiilor juridice între administrația financiară romană vamele romane de la Dunăre) și aceste cetăți. El rezultă din acest schimb și anume mesajul dintre histrieni și autoritatea romană provincială ca resurse materiale de unde cetatea putea încasa venituri suficiente din exploatarea și comercializarea peștelui sărat la gurile Dunării și din lemn utilizat la iluminat, dar și la alte nevoi[26] specifice populației.

În diferite domenii, atelierele locale ale micilor artizani rivalizau cu succes cu organizații capitaliste vaste. Atelierele locale serveau aceleași fabrici de succes care produceau sticlă și ceramică, iar concurența cu aceste produse se dezvolta permanent. Atelierele locale, cum ar fi cele din Timgrad erau acele manufacturi care produceau și vindeau doar anumite tipuri de mărfuri.

O altă caracteristică interesantă a vieții economice a provinciilor era concurența pe care o aveau când livrau produsele atelierelor urbane și ale fabricilor. Ele formau mari întreprinderi industriale, care se dezvoltaseră pe vaste domenii agricole.

Noi am putut observa că în secolul al II-lea pe fiecare din aceste terenuri care aparțineau marilor proprietari se aflau mai multe ateliere, în care se produceau diverse produse necesare vânzării. De astfel, o mare fabrică de lână a fost descoperită în Franța, în apropiere de Toulouse și o alta într-o villa rustica din Bretagne. Într-o villa din Belgia s-au descoperit cuptoare de ars ceramica, iar într-o altă villa se fabricau articole de bronz emailate. Caracterul capitalist al acestor întreprinderi era evident, dar a lor dezvoltare implică de fapt descentralizarea industrială.

Paralel cu descentralizarea activității industriale, articolele se simplificau și se standardizau, ele fuseseră produse în marile fabrici sau în micile ateliere[27]. În ceea ce privește mâna de lucru folosită, atât în atelierele mici, cât și în marile întreprinderi de tip fabrică era în special, dar nu în totalitate formată din munca sclavilor[28]. Asociațiile profesionale erau probabil cel mai adesea asociații de mari negociatori și armatori de buticuri și artizani.

În epoca ptolemeică, băncile erau monopolizate de stat. Asemănător erau monopolizate comerțul și industria. Guvernul roman emancipa afacerile bancare de sub tutela statului, iar diversele cetăți egiptene urmau și se integrau mai multor bănci private. Băncile locale acceptau banii, pe care îi virau în depozite bancare care le reprezentau interesele. Nu se ignoră amploarea operațiunilor de credit pe care le livrau bancherii egipteni. Este evident că banii pe care-i foloseau în aceste operațiuni nu rămâneau inactivi. Funcția majoră era de a-i ajuta pe clienții lor în afaceri și de a plăti impozitele lor[29].

Activități comerciale comune apar și în informațiile pe care le avem despre sistemul bancar de la Roma, Italia și din provincii. Sistemul bancar stabilit în Occident apoi în Grecia, în Orientul grec, în bancile italiene și în provinciile occidentale era în intregime gestionat de oamenii de afaceri de origine greacă. Dar motivele majore ale succesului, pe care le cunosc operațiunile bancare trebuie să existe în aceeași epocă imperială prin diferitele tipuri de monedă și penuria de numerar. Ceea ce ar face introducerea unui sistem de transferuri fiduciare dezirabile care sunt indispensabile atât pentru bani, cât și pentru produsele naturale[30]. Băncile, ca și branșe comerciale erau întreprinderi private, iar lumea antică ignora marile companii bancare, deci fiecare bancă fusese administrată de asociații.

În ansamblul lor, asociațiile ne relevă maxima dezvoltare a vieții economice atât în Est, cât și în Vest. O simplă privire a papirusurilor grecești din Egipt și a *crestomației* este suficientă pentru a ne arăta complexitatea lumii afacerilor din aceste provincii romane. Diferitele documente, forme de contracte, precum procedee de înregistrare și mijloace utilizate în diferite tranzacții comerciale ne relevă existența unei vieți economice extrem de dezvoltate și organizate magistral în spațiile Imperiului roman.

[26]O. Bounegru, *Studies on the Pontic and Aegean Economy,* Ed. Demiurg, Iași, 2009, p. 52;
[27]*Ibidem,* p. 139;
[28] *Ibidem*, p. 141;
[29]*Ibidem,* p.143;
[30]*Ibidem;*

Producătorii de vin erau organizați după metode științifice și modele capitaliste. Producția obținută era în special destinată exportului. Erupția vulcanului Vezuviu în anul 79 p. Chr. a fost o mare catastrofă din punct de vedere economic[31]. Se declanșează declinul forțelor economice care apare foarte clar, pentru că orașele nu au fost refăcute rapid, iar aceasta a dus la scăderea productivității și l-a declinul economic al regiunii.

Declinul industriei și al comerțului din Italia a dus la sărăcirea progresivă a burgheziei urbane și a suportului agriculturii capitaliste și științifice. Procesul de dezvoltare a proprietății funciare se afla în mâinile marilor capitaliști, iar acesta nu a fost întrerupt după secolul al II-lea p. Chr[32].

Numeroși membrii ai aceste birocrații și aristocrației senatoriale erau nativi din provincie. Ei aparțin aristocrației bogate a Spaniei, Galiei, Africii de Vest, Asiei Minor și Siriei de Est. Interesele economice se concentrau în aceste provincii, iar majoritatea dintre ele se aflau în administrația imperială și aveau legătură cu Roma și orașul natal[33].

O altă categorie a aristocrației era formată din vânzătorii en-gros și senatori. Cât despre sclavii imperiali aceștia viețuia alături de bancherii și bogații Romei. Se poate observa existența în Italia a unei importante categorii a populației rurale. Social și economic categoria comercianților aformat o clasă inferioară, asemănătoare cea a proprietarilor funciari, care viețuiau la Roma sau în alte orașe italiene. Economic între ei nu era nicio diferență pentru că toți locuitorii Italiei erau cetățeni romani care aparțineau de grupul unei cetăți: Brescia, Bergame, Trente[34] etc. De astfel, Italia ignora toată ierarhia politică între cetățenii romani.

În lumea romană, exploatarea de teren agricol era în ansamblu sistematică. Reprezentanții culturilor agricole erau proprietarii funciari și aristocrația tribală care deținea pământul încă înainte de dominația romană. Ei obțineau averi impresionante din cultivarea pământului. Informații privitoare la viața economică au fost relatate de: Polybiu, Strabon, Caesar etc. Alături de marii proprietari funciari, de aristocrația tribală îi găsim pe imigranți, care s-au îmbogățit din comerț, industrie și operațiuni bancare. Banii pe care îi câștigau erau reinvestiți în pământ.

Romanii au colonizat Istria mai devreme și anume în secolul I a. Chr., iar familiile italiene au adus aici agricultura stiințifică și capitalistă. De astfel, sudul Istriei a fost transformat într-o vastă plantație de culturi de măslini. În zona aceasta, arheologii au descoperit mari și frumose orașe, centre și vaste domenii, cât și ruinele mai multor ferme dispersate care făceau parte fără îndoială din aceste domenii. Ele se asemănău cu casele din Pompei[35]. Aici se producea vin și ulei de măsline care era vândut în cantități mai mici.

Rezidenții italieni din cetățile istriene dețineau mari fabrici de țiglă, plăci pentru acoperișuri și borcane. Centrele producătoare pentru acestea fiind situate în apropiere de ergeste și de Pola. Produsele menționate mai sus se utilizau în Istria și Dalmația, cât și în țările aflate de-a lungul fluviului Dunărea. Este probabil că italienii în marea lor majoritate erau proprietari și cumpărau lână de la triburile autohtone. Ei viețuiau în munții. Cetățenii aveau fără îndoială turme de oi care erau îngrijite de sclavi. Lâna pe care o cumpărau servea la confecționarea de haine care rivalizau cu articolele galeze, articole care erau mai puțin groase și mai primitive[36].

În interiorul Peninsulei, teritoriile situate în spatele orașului Tergeste erau mai puțin romanizate. Asemănător s-a întâmplat și în Iliria, unde colonizarea provinciei a însemnat de fapt crearea de centre de viață urbană dominate în totalitate de oamenii de afaceri italieni care acaparaseră cele mai bune terenuri arabile.

Marii oamneni de afaceri italieni foloseau munca localnicilor în fermele lor. Ei introduseseră aici metode moderne în cultura vitei-de-vie, pe care le aduseseră din Italia sau din Istria. Alături de

[31] *Ibidem,* p. 152;
[32] *Ibidem,* p.153;
[33] *Ibidem,* p. 154;
[34] *Ibidem,* p.161;
[35] *Ibidem,* p. 180;
[36] *Ibidem,* p. 181;

cultura viței de vie se exploatau pădurile, se cultiva grâul și se producea ulei de măsline[37]. Toate acestea contribuiau la dezvoltarea economiei și la realizarea comerțului în diferite zone ale Imperiului roman.

Ultima achiziție a romanilor de pe malul Dunării a fost provincia Dacia. Romanizarea acestei provincii comportă un aspect diferit. După cucerire, Dacia devine un pământ colonizat intensiv, excepție facând dacii liberi[38]. Organizarea economică și socială a provinciei s-a realizat după revizuirea drepturilor de proprietate funciară. În vechile cetăți grecești, romanii au încercat să reînvie viața economică a cetăților grecești care se aflau în declin, pe care le-au readus din nou în circuit devenind noi colonii.

Scrisorile guvernatorilor Moesiei adresate locuitorilor Histriei sunt o dovadă clară a comerțului existent la Dunăre. Prin aceste scrisori li se le garantaseră drepturile de a pescui în Deltă și de a exploata lemn de pin care era folosit pentru torțe. Fără să plătească taxe vamale se face o delimitare clară între atribuțiile concesionarilor de la vama romană și de la vama locală a Histriei. Cetății îi reveneau taxele din pescuit însă nu era scutită de toate dările, fiind obligată să plătească impozite[39].

Locuitorii Histriei beneficiau de anumite imunități fiscale în raport cu obiceiurile romane, care se concretizau în exploatarea și producerea de lemn, dar și în comercializarea de pește sărat. Aceste imunitățile fiscale erau valabile doar pentru teritoriul rural, delimitat de Laberius Maximus, care îngloba o parte din ieșirile de la Dunăre. Comercializarea peștelui sărat reprezenta cea mai importantă sursă de venit ce revenea orașului și presupunea existența unui impozit pentru peștele sărat, pentru regiunile limitrofe Histriei[40].

Tracia era de fapt o țară a satelor, a comunităților sătești și a micilor țărani proprietari. De aceea, țăranii și-au conservat tradițiile, dovadă o stau descoperirile datând din secolele III și II a. Chr., care ne prezintă perioada dominației romane și a marilor proprietari de pământ. Aristocrația era înhumată conform unui vechi ritual scitico-tracic[41], unde se depuneau obiectele celui decedat, obiecte care reflectau bogăția și statutul social al persoanei înhumate. În sens general, trebuie să menționăm faptul că epoca romană intervine cu modificări în ceea ce privește nuanțele terminologice, pe care le aduce raportul definițiilor de activitate ale celor două categorii de comercianți. De exemplu, prin analiza surselor epigrafice din această perioadă ni se relevă faptul că, *emporoi* nu erau comercianții specializați strict pe activitățile care se integrau și care denumeau afacerii de anvergură[42].

În ceea ce privește activitatea economicăeste semnificativ de a nota un punct de vedere despre prezența comercianților în contextul traficului de mărfuri[43] și a direcțiilor comerciale de mare intensitate care era bine motivată de comerțul între Orientul Apropiat și Indii sau între China și Marea Roșie.

Datorită acestor mari căi maritime, Roma se poate lăuda că este piața universală a economiei: acestea sunt cele care permitau exportul, ceea ce face gloria și bogăția porturilor sale. Acest comerț exista încă de la începutul secolului al IV-lea, apoi în fragmentele maritime din ,,L'Edit du Maximum'' a lui Dioclețian[44], ne sunt date tarifele pentru transportul de mărfuri plecând de la Roma pe fiecare regiune în parte.

Prezentarea contextului în care sunt menționate legăturile maritime în general, cu traficul de mărfuri reflectă cantitatea mare de mari comercianți și negustori existenți în lumea romană și nu

[37] *Ibidem*, p. 182;
[38] Ibidem, p.187,
[39] O. Bounegru, *Mercator. Studien zur antiken Wirtscheft im pontosgebied und in der Agais*, în Partheon Verlag Kaiserslautern und Mehlingen, 2013, p. 44;
[40] O. Bounegru,*op. cit.* p. 47;
[41] M.I. Rostovtzeff,*op.cit.*, p. 190;
[42] Jean Rougé, *Recherches sur l organisation du commerce maritim en Méditeranée sous l'Empire romain*: Paris, 1966, p. 274;
[43] O. Bounegru,*op. cit.* p. 76;
[44] Jean Rougé, *La marine dans l antiquite*, Presse Universitaire de France, 1975, p. 201;

numai. Ceea ce este important este faptul că, această categorie a *emporoi*[45] comercializau produse prin intermediari care puteau ei înșiși să fie membrii familiilor lor sau simpli intermediari care revindeau aceste mărfuri.

Cuvântul *emporos* apare la Hesiod și desemnează acel conducător de navă, care schimbă produsele și care realizeaza comerțul maritim. Aceste mărfuri el le va vinde într-un alt port de unde va cumpăra o nouă încărcătură pe care o va vinde la reîntoarcere. Singura problemă pentru categoria socială, *emporos* era realizarea mai multor afaceri posibile[46] într-un timp cât mai scurt care să îi aducă o importantă sumă de bani.

Putem concluziona că acești comercianți desemnați cu termenul de *emporos,* în general menționează contextul în care se realizează navigația comercială, care era de fapt concretizată în marile schimburi maritime, ceea ce viza traficul de mărfuri pe diferite distanțe.

Pasajul din opera lui Philostrat, unde proprietarul navei era desemnat într-o manieră foarte clară prin termenul de *emporos* era suficient după părerea noastră de a constata o confuzie terminologică reală în acest domeniu. Mai multe pasaje din câteva surse literare antice sau ale școlilor bizantine după modelele muncii antice demonstrează fără a contesta faptul că *emporos* desemna un mare vânzător și un mare transportator de mărfuri, fie un proprietar de nave comeciale. De asemenea, o școală tardivă a lui Aristofan precizează informația conform căreia *emporos* era persoana care făcea afacerile, comerțul pe mare. Mai relevant este capitolul din lexiconul lui Souda, unde se află un text copiat din stela funerară a unui *emporos,* pe care se scria Dionysos *emporos,* eu am făcut lungi și numeroase călătorii, renunțând cu bunăvoință la bogăție și mulțime[47].

Revenind la pasajul lui Philostrat și în concordanță cu lucrurile deja menționate este vorba fără îndoială de un proprietar al navei cu ridicata, ceea ce însemna un transpotator care duce o mare cantitate de mărfuri și statute de cult[48]. Apollonius ne spune într-un mod indirect că armatorul practica un comerț itinerant mergând dintr-un oraș în altul, vânzându-și statuetele și produsele. Trebuie să înțelegem că în perioada elenistică vânzătorii de statuete nu mergeau dintr-un oraș în altul pentru a le revinde.

Acest pasaj constituie o informație literară prețioasă care conținea modul în care funcționa un raport între: a) producătorii unei categorii de mărfuri; b)transportatorii; c) mărfurile comandate sau care se foloseau în anumite regiuni[49]. Aceste mărfuri erau aduse din locuri îndepărtate, vândute comerciaților din diferite porturi, de unde cumpărau produse pe care le transportau în locurile de destinație sau acolo unde erau cerute de consumatori.

Episodul descris de Philostrat ne prezentă informații despre încărcătura navei din Pireu care avea la bord statuete de cult și care pare să ne reflecte și o descoperire arheologică. Este vorba despre o epavă descoperită în Marea Adriatică. Data probabilă este cea a secolului al IV-lea a. Chr. când s-a semnalat existența câtorva mii de statuete feniciene. Fără a fi siguri că toată încărcătura din epava în cauză era formată din statuete, iar această descoperire, o dată verificată, ne oferă o imagine foarte precisă a comerțului maritim efectuat de la mare distanță cu obiecte de cult[50] Faptele demonstrează cel mai mult interesul special pe care-l prezintă analiza și evaluarea conținutului mărfurilor din cadrul epavei, apoi aplicarea câtorva criterii de analiză și anume:

a) identificarea categoriei de mărfuri transportate (amfore, obiecte din ceramică, obiecte de cult și altele);

b) evaluarea cantității acestor categorii de mărfuri;

c) identificarea centrelor de producție sau a zonelor producătoarea a mărfurilor transportate și nu numai.

Toate aceste criterii se doresc a fi raportate la locul descoperirii epavei cu scopul de a restabili drumurile comerciale și punctele de aprovizionare, dar și centrele de vânzare a

[45] O. Bounegru,*op. cit.*, p. 77;
[46]Jean Rougé, *op.cit,* p. 169;
[47] O. Bounegru, *op. cit;*
[48]*ibidem*;
[49]*Ibidem;*
[50]*Ibidem,* p. 78;

mărfurilor[51]. Important este de menționat că au fost descoperite mai multe epave în Marea Mediterană ceea ce dovedește existența unui comerț maritim, în urma căruia se stabileau relații directe între producătorii de mărfuri și comercianți.

Din analiza comparativă a informațiilor oferite de descoperirea epavelor și anume din cercetarea surselor literare și epigrafice se pot trage următoarele concluzii: între comercianți se stabileau legături prealabile, prin care se confirmau producătorilor locurile unde se puteau transporta mărfurile. Drumurile comerciale se stabileau înainte de a efectua călătoria, având în vedere aducerea de mărfuri din regiuni diferite. Frecvența traficului de mărfuri pe fiecare dintre rutele comerciale se pune în evidență pornind de la analiza încărcăturii epavelor și a tonajului navelor care era direct proporțional cu importanța mărfurilor comercializate[52].

Un comerciant nu se putea îmbogăți într-o zi sau două, dacă avea fericirea sau înțelepciunea de a sosi cu o încărcătură de anumite produse într-o țară în care lipseau la acel moment el obținea un preț de aur[53], așa cum ne este prezentat comerțul în opera lui Rougé. Aploarea tranzacțiilor comerciale ne este reflectată de comerțul derulat de-a lungul timpului între Orient și Occident, între teritoriile apropiate, dar și depărtate ale lumii antice.

Dacă ar fi să vorbim despre economia antică și despre modelul modernist din cadrul acestui domeniu, atunci ar trebui să ne oprim la operele lui M.I. Rostovtzev, Jean Rougé, Jean Andreau, Nicolae-Octavian Bounegru, Alexandru Suceveanu, dar și ale altor istorici care au cercetat această problematică. De astfel, ar trebui să remarcăm evoluția fulminantă pe care a cunoscut-o economia în perioda elenistică, dar și în perioada Imperiului roman. Evoluția economiei antice nu se deosebește cu nimic de cea din epoca modernă, iar aceasta erau concepțiile susținute de moderniști în lucrările lor. Considerăm că termenii de: capitalism, industrializare, modernitate economică, uzitați de acești istorici nu sunt forțați pentru că într-adevăr, antichitatea a cunoscut o dezvoltare economică spectaculoasă care se reflectă în producția de mărfuri care era destinată pieței, în relațiile comerciale, în schimbul de mărfuri existent și derulat în această periodă de timp.

BIBLIOGRAPHY

Andreau, Jean, *l'Économie du Monde Romain*, 2010;

Bounegru, Octavian, *Comerț și navigatori la Pontul Stâng și Dunărea de Jos(secI-III p.Chr*), Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008;

Idem,, *Studies on the Pontic and Aegean Economy*, Ed. Demiurg, Iași, 2009

Idem, *Mercator. Studien zur antiqun Wirtschaft im Pontosgebiet und in der Agais*, Parthenon Verlag, 2013;

Casson,Lionel, *Ancien trade and society,* Wayane State University press, Detroit, 1984;

Charles-Picard, Rougé, Jean, *Vie économique et sociale dans l'empire romain*, (31 a. Chr-225 p. Chr.), Sociéte d'édition d'enseignement supérieur, Place de la Sorbone, ParisV, 1969 ;

Duncan-Jones, Richard, *The economy of the roman Empire*, apărută la Cambrige în 1974; Filostrat, *Viața lui Apollonios din Tyana,* traducere realizată de Marius Alexianu, prezentare și note efectuate de Adelina Piatkowski, Polirom, Iași, 1997;

Finley, Moses Isaac, *Classical Greece*, care a apărut în 1965;

Idem, *The Ancient Economy* , apărută în 1973;

Garndey, Peter, Hopkins, Keith, and Whittaker, C.R., *Trade in the ancient economy*, University California Press, Berkeley and Los Angeles , 1983;

Martino, F., *Wirtschaftgeschichtedes alten Rom*, Munhen, 1985;

Rostovtzeff, Michel Ivanovic, *Histoire économique et sociale de l'empire romain*, Introducere, cronologie și bibliografie, realizată de Jean Andreau, Editions Robert Laffont, S.A., Paris, 1988;

[51] *Ibidem;*
[52] *Ibidem,* p. 80;
[53] Jean Rougé, *op.cit.*, p. 212;

Idem, *Histoire économique et sociale du monde hellénistique*, tradus din engleză de Odile Demange, Editions Robert Laffont, S.A., Paris, 1989;

Jean Rougé, *Recherches sur l organisation du commerce maritim en Méditeranée sous l'Empire romain*: Paris, 1966;

Idem, *La marine dans l'antiquité*; apărută la Presses Universitaire de France, 1975;

Idem, *Navires et commerces de la mediteranee antique*, este o revistă trimestrială pubilcată la Lyon în 1987, numărul de față este dedicat omagiului lui Jean Rougé;

Pârvan, Vasile, *Scrieri de istorie romană,* ediţie, abrevieri, note, comentarii, indice, indice de Nelu Zugravu, Ed. Univ. ,,Al. I. Cuza,, Iași, 2002;

Suceveanu, Alexandru, *Viața economică în Dobrogea romană (secolele I - III e.n.)*, Ed. Academiei RSR, București, 1977.